

THUKYDIDES

RĂZBOIUL  
PELOPONEZIAN

TRADUS DE

M. JAKOTA

PROFESOR

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

<https://biblioteca-digitala.ro>



# RĂZBOIUL PELOPONEZIAN



THUKYDIDES

RĂZBOIUL  
PELOPONEZIAN

TRADUS DE

M. JAKOTA

PROFESOR

EDITURA CASEI ȘCOALELOR



## CĂTRE CETITORI

*Traducerea de față am început-o în iarna anului 1916 după Crăciun, în urma invitației Administratorului de pe vremuri al Casei Școalelor să ne alegem câte una din operele grecești sau latinești și să le traducem în românește. Eu am ales Războiul Peloponeziac al lui Thukydidēs. Cetitorii se vor convinge că a avut dreptate filosoful englez John Locke când a spus în prefața traducerii sale, că această operă trebuie să fie pe masa dela căpătâiul oricărui om de stat englez.*

*De aceea și eu aș închina această traducere tinerilor Români și aș dori să mediteze cetind-o, cum a prăbușit Alkibiades Atena, patria sa, din pricina nepotolitei sale ambiții, dela strălucirea și mărirea la care o dusesese Temistokles și Perikles și aș dori pentru ei să pună în toate acțiunile lor în serviciul patriei noastre, care ne este scumpă tuturor deopotrivă, numai o ambiție nobilă, curată și luminată — și mai ales luminată.*

*Traducerea prezentă am făcut-o după textul lui Classen, revăzut de Steup, text prevăzut cu note foarte bune, care mi-au fost de mult folos. De asemenea am utilizat și excelenta traducere a lui Bétant și specialiștii vor putea aprecia de am sau nu vreun merit în această traducere. Cât despre mine unul, am o adâncă mulțumire sufletească de a fi pus la îndemâna cetitorilor Români această operă de o valoare eternă și universală, și aș dori ca și cetitorii mei să aibă aceeași mulțumire, când o vor citi.*

*Profesor MIHAI JAKOTA*





## VIATA ȘI OPERA LUI THUKYDIDES

### I

Am dat în traducere biografia pe care a scris-o Markellinos, profesorul din Alexandria, în secolul V p. Chr. Dacă mai adăugăm scurta biografie a lui Suidas, care nu ne aduce nimic nou, și cele vreo 30 de fragmente citate la începutul traducerii lui Arsène Firmin-Didot din Paris, în veacul al XIX-lea, avem tot ce anti-chitatea știa despre autorul ce vrem să prezentăm publicului românesc. Mai mult legende. Singurele lucruri adevărate ce le știm despre Thukydidēs sunt cele ce ne spune el însuși. Dar acestea sunt foarte puțin lucru. Cetitorii le vor găsi în opera sa. Le reamintim aici pe scurt. Astfel ne spune că la începutul războiului peloponeziac și-a dat seama de importanța luptei ce începea între Sparta și Atena, că de aceea a și început să-și însemne evenimentele, căci s'a hotărât să scrie istoria acestui războiu <sup>1)</sup>; că a suferit și el de molima ce a bătuit Atena în cursul războiului; că, în fine, în anul 424, în al șaptelea an al războiului, fiind el comandantul unei flote ce încrușișă pe coastele Thraciei, în preajma insulei Thasos și a minelor de aur ce se exploatau la Skapte Hyle <sup>2)</sup>, chemat în ajutor de colegul său Eukles, care apăra Amphipolis, colonie foarte importantă pentru Atena, care se aprovizionă prin acest punct cu lemne pentru flotă și cereale pentru populația sa, a întârziat cu câteva ceasuri și a dat astfel puțința lui Brasidas, Lacedemonianul, să pună stăpânire pe colonia ateniană. Această lovitură a fost fatală Atenei și a contribuit mult la înfrângerea sa finală. În urma

---

<sup>1)</sup> Th., cartea I, 1.

<sup>2)</sup> Th., IV.104, 105.

acestui fapt, a fost condamnat la Atena. Nu știm dacă a fost condamnat la moarte sau numai exilat. Tradiția oscilează. Sigur este că nu poate intra în Atena decât după 404, a. Hr., când Lysandros impune Atenienilor dărîmarea zidurilor și rechemarea exilaților.

Nu știm precis unde a petrecut Thukydidēs acești 20 de ani de exil. Markellinos, biograful său, ne spune că a trăit în Thracia, la Skapte Hyle, unde avea o exploatare de mine de aur, și unde la umbra unui platan a scris istoria războiului peloponeziac. Cert este că a călătorit mult în acest timp pentru a culege informațiuni în Italia de Sud, în Sicilia și Pelopones, căci exilul său îi deschidea teritoriul dușmanilor patriei sale <sup>1)</sup>.

Thukydidēs s'a născut probabil între 460 și 465 a. Chr., căci trebuie să presupunem că avea cel puțin 30 de ani în 431 când a început războiul peloponeziac, ca să aibă destulă maturitate politică spre a-și da seamă de importanța evenimentelor ce se pregăteau. A cetit, ca toți copiii de pe vremea sa, poemele homerice, care dela Pisistrate încoace formau temelia instrucției lor. A fost influențat, cum ne-o dovedește opera sa, de filosofia lui Anaxagoras, lucru asupra căruia vom reveni, de sofistii Gorgias din Leontini și Prodikos din Keos, dar mai ales de retorul Antiphon, care pare să-l fi avut elev și de care Thukydidēs vorbește <sup>2)</sup> cu entusiasm.

<sup>1)</sup> Thukydidēs, V.26.5 Γενομένω παρ' ἀμφοτέροις τοῖς πράγμασι, καὶ οὐχ ἤσσον τοῖς Πελοποννησίων διὰ τὴν φυγὴν.

<sup>2)</sup> Antiphon: născut pe la 480, mort în 411 a. Chr. Th. VIII.68 îi face următorul portret: « Antiphon nu era inferior niciunui Atenian din vremea sa în virtute și era primul ca talent de a concepe și a-și exprima ideile sale; nu vorbea în adunare niciodată, afară numai dacă era silit, în fața tribunalelor pentrucă faima elocvenței sale făcea ca lumea să n'aibă încredere în el; dar cei care aveau lupte de susținut fie în fața poporului fie înaintea tribunalelor, găseau în el sfătuitorul cel mai capabil de a le fi util. . . Discursul ce l-a pronunțat pentru propria-i apărare când a fost judecat pentru rolul ce-l avusese în revoluție este de sigur cel mai frumos discurs ce a fost vreodată pronunțat până în zilele noastre ».

Pausanias I, 23, 11. Οἰνοβίου ἔργον ἐστὶ ἐς Θουκυδίδου Ὀλόρου Χρηστόν. Ψήφισμα γὰρ ἐνίκησε Οἰνόβιος καθελακεῖν εἰς Ἀθήνας Θουκυδίδου, καὶ δολοφονηθέντι ὡς κατῆι μνήμα ἐστὶ οὐ πόρρω πύλων Μελιτίδων.

Pausanias ne spune că Oinobios a propus și susținut un decret în adunarea poporului pentru rechemarea lui Thukydidēs și că acesta pe când se întorcea a fost ucis prin violență. Dar Thukydidēs singur ne vorbește în cartea V-a a istoriei sale despre întoarcerea sa, astfel că e probabil că a mai trăit destulă vreme în Atena ca să scrie sau să revadă o mare parte din opera sa; în cartea a III-a, 116, face aluzie la erupțiile Vulcanului Etna și pare a nu ști de cea întâmplată în anul 395, povestită de Diodor. Deci e probabil să fi murit înainte de acest an, între 400—395 a. Chr. Tradiția, aproape unanimă a antichității este că a murit ucis, fie la Atena, fie la Skapte-Hyle în călătorie. Mormântul său e în cripta familiei după tată, a Kimonizilor. Polemon periegetul ne spune că a avut un fecior, Timotheos, iar Markellinos că a avut o fiică, ce ar fi compus cartea a VIII-a. Cu aceasta se termină tot ce știa antichitatea despre Thukydidēs.

## II

Credem însă necesar pentru cetitorul român, care nu-i familiarizat cu istoria antică, să spunem ceva despre viața publică a Atenci în veacul al V-lea, epoca cea mai strălucită din toată viața poporului grec.

La Atena, după constituția lui Solon, și mai ales în urma reformelor aduse acestei constituții de Klisthenes, Ephialtes și Perikles, totul se decidea în adunarea poporului.

Din adunare făceau parte toți cetățenii dela 20 ani în sus.

Adunarea poporului se ținea în Pnyx de 4 ori într'o prytanie, adică într'un interval de 35—36 zile. Ședința începea printr'o operație lustrară (περίστια), după care crainicul pronunța blăstămii în contra celor ce ar susține dela tribună o părere venală. Se citea apoi decretul Consiliului (Βουλή) προ Βούλευμα care convoca poporul și care, în unele împrejurări, propunea un proiect. Un vot prealabil (προχειροτονία) hotăra dacă proiectul trebuia admis fără discuție. Era evident cazul pentru multe afaceri puțin importante. Dacă lucrul merita, începea discuția. «Cine vrea să vorbească?» întreba crainicul. Era apelul patriei către toți copiii săi<sup>1)</sup>. Toți membrii adunării aveau dreptul să ia cu-

<sup>1)</sup> Vezi Demosthenes, Περὶ τοῦ στειράνου. 170.

vântul, fără nicio restricție de vârstă, avere sau rang social. Legal nu erau oratori oficiali. Dacă cel ce vorbea, plăcea, era aplaudat, de nu, se făcea sgomot. « Nu faceți sgomot, Atenieni », zicea adesea Demosthenes, căci adunările ateniene erau de multe ori foarte agitate. Oratorii ascultați erau stăpânii Atenei; aveau satisfacția mândriei, ambiției și uneori mari foloase bănești. Partidele, cetățile străine, regii, particularii bogați, ale căror cauze trebuiau să le apere înaintea adunării, nu erau nerecunoscători. Opinia publică nu se scandaliza prea mult dacă lucrul se făcea cu oarecare cinste și discreție. Dar alături de aceste avantaje, mai mult sau mai puțin permise, oratorii aveau de înfruntat riscuri mari. Tot felul de acuzațiuni teribile îi pândeau: venalitate, trădare, violarea legilor; nu era acuzare pe care un adversar pătimăș să nu fie totdeauna gata s'o ridice împotriva bărbatului politic. Dacă acesta pierdea partida, putea fi exilat, condamnat la moarte chiar; în cel mai favorabil caz, erau amenzi grele care-l ruinau.

Luptele politice erau violente și fără milă. Trebuia să fii oțelit, ca să intri în arenă. În lipsa restricțiilor legale, erau cele naturale, ca lipsa de voce sau timiditatea.

Plutarchos ne vorbește de pregătirile îndelungate ale lui Demosthenes și de insuccesele debutului său. De aceea oratorii nu erau numeroși. Viața politică intensă exasperând ambițiile, rivalitățile, dorul de a învinge, nu era favorabilă moralității. Comicii râdeau adesea de oratori și ceea ce spun ei singuri despre dâșii confirmă părerea poeților comici. E greu să stabilești hotarul până unde se permite un câștig ilegal, dar tolerat, și unde începe profitul scandalos. De altfel, în secolul al V-lea în fața adunării ateniene s'au desbătut chestiuni mari: războiul cu Perșii, războiul cu Peloponezii, imperiul atenian cu miile sale de probleme politice, financiare, militare; apoi luptele între aristocrație și democrație, care nu încetează o clipă și care colorează totul.

Să spunem câteva cuvinte și despre democrația ateniană. De altfel, din însuși cuprinsul războiului peloponezic, cetitorii își vor putea face o idee destul de justă. Cu toate defectele sale, poporul atenian avea mari calități. De sigur îi plăcea să fie lăudat; era însă bănuitor și neîncrezător chiar cu aceia pe care-i ridica;

îi plăceau certurile personale între oratori care-i satisfăceau mafișositatea sa. Era mobil și parțial. Avea experiența vieții politice — vezi discursul funebru al lui Perikles — și un spirit în mod firesc destul de fin spre a nu se lăsa captat de o declarație găunoasă, de fraze sonore: îi trebuiau și idei nobile, căci firea Atenianului era generoasă. « Exaltat în patriotismul său de războaiele medice, de stabilirea imperiului său maritim, de strălucirea artelor sale și a teatrului său, hrănit cu poezia unui Aischyles și a unui Sophokles, poporul ateniian își formează un ideal din propriul său rol însoțit de un înalt sentiment al datoriei de îndeplinit. Ii place să se recunoască în cei mai nobili eroi ai tragediilor sale, în acel Theseus din *Edip la Colona*, mândru și duios totodată, puternic și ajutător, adevărată încarnare a civilizației ateniene<sup>1)</sup> ». Atenianul era religios și oratorii pot da elocvenții lor gravitatea majestoasă pe care religia o dă versurilor lui Pindaros sau Aischylos. Avea gust artistic și literar cultivat de poezie, teatru, serbări. « Iubim frumosul, zice Perikles în discursul funebru, dar cu simplitate, și ne place cultura, dar fără moliciune; ne folosim de bogăție mai mult ca un mijloc de acțiune, iar nu ca să ne fălim zadarnic ». Nu-i plăcea nici fastu barbar nici speculațiile inutile și oțioase. Avea măsură în strălucire și bun simț în imaginație. Totul în această Atenă era un prilej de învățatură și educație artistică și intelectuală: monumentele lui Phidias de pe Acropole, reprezentațiile teatrale în cinstea lui Dionysos, unde cei mai mari poeți tragici ai lumii își joacă tragediile lor, unde strălucește verva îndrăcită a unui Aristophanes, procesiunile și corurile ditirambice dela serbările date în cinstea Zeiței Atena, produsele minunate ale ceramicii sale și atâtea altele.

Acest popor ateniian are mai bine de trei decenii în fruntea sa pe Perikles, fiul lui Xantippos, învingătorul dela Mykale.

E greu să evocăm în fața cetitorilor toată măreția și toată splendoarea acestei epoci. Niciodată într'un timp așa de scurt și într'un spațiu așa de restrâns n'au apărut atâtea genii și atât de variate. În jurul lui Perikles se adună filosofi ca: Anaxagoras și Sokrates, Protagoras și Gorgias, sculptori ca Phidias, arhitecți

<sup>1)</sup> Croiset, *Histoire de la littérature grecque*, IV, 26.

ca Iktinos și Mnesikles ce ridicau în marmoră Parthenonul cu frizele și frontoanele sale, Propyleele, Eretheion cu grațioasele sale kariatide, poeți tragici ca Sophokles și Euripides, poeți comici ca Aristophanes, istorici ca Herodotos și Thukydidēs, pictori ca Zeuxis din Herakleea, descoperitorul perspectivei în pictură, care în timpul războiului peloponezic, a trăit la Atena și a pictat un tablou celebru al Helenei, în care se vedea strălucirea deplină a frumuseții feminine, Parrhasios din Ephesos ce a trăit și lucrat de asemeni la Atena. Și pe toți aceștia îi învăluia și lumina surisul divin al Aspasiiei. Perikles este animatorul acestor genii, acestei mulțimi, dar și al marilor oameni, cari se grupează în jurul său în această epocă, numită Secolul lui Perikles.

### III

În această atmosferă crește și se dezvoltă Thukydidēs, acest urmaș al unei familii ce-și ridica originea până la Zeus și care număra între strămoși pe Miltiades, învingătorul dela Marathon și pe Kimon întemeietorul imperiului ateniian. Moartea l-a surprins înainte de a-și fi terminat opera. Voise să scrie tot războiul peloponezic până la distrugerea Atenei în anul 404 a. Hr., și nu ajunge decât până la anul 411. Deci din cei 27 ani ai războiului scrie numai 20. Evident că nu el a publicat opera și cu atât mai mult n'a putut să o revadă în întregime. Cetitorii vor vedea în Markellinos ce credeau cei vechi despre aceste fapte.

Planul operii sale este simplu. O prefață în care istoricul spune că războiul peloponezic este cel mai important eveniment din vicața poporului grec de până atunci. Ca dovadă face o comparație cu războiul Troiei și cu războaiele persice <sup>1)</sup>. Cu acest prilej ne dă un istoric concis al Atenei dela războaiele medice până la izbucnirea războiului peloponezic. Aici vedem metoda

---

<sup>1)</sup> Nu trebuie exagerat. Dacă Atenienii ar fi fost învinși la Marathon și Salamina și dacă despotismul oriental ar fi rămas biruitor, dezvoltarea culturală și artistică din veacul al V-lea și al IV-lea n'ar mai fi fost posibilă și întreaga istorie mondială ar fi luat alt curs. Nici un Alexandru cel Mare și cultura elenistă și nici imperiul și cultura romană n'ar mai fi fost cu putință.

sa de cercetare a trecutului, care e cu totul modernă și asupra căreia vom reveni. Cauzele acestui războiu sunt de două feluri: unele imediate și întâmplătoare, altele îndepărtate și adânci, și anume: creșterea puterii Atenei și dușmănia geloasă a Spartei. Vedem cum lupta se prepară încet, încet, cum cetățile grecești se pregătesc să participe, negocierile ce urmează și în fine începerea luptei, cu năvala lui Archidamas în Atica. Pas cu pas ni se descriu întâmplările acestui războiu neîntrerupt vreme de 10 ani, până la pacea lui Nikias. Urmează evenimentele petrecute în cursul a 6 ani, cât durează această pace, în care de fapt luptele nu încetează, apoi războiul Siciliei, care durează 2 ani, și în fine reluarea generală a ostilităților. Această ultimă perioadă a războiului prin așezarea Lacedemonilor în Dekelia n'a mai fost povestită de autor, care moare, și o cunoaștem din Hellenicele lui Xenophon, care continuă de la 411 până la 362, când se dă lupta de la Mantinea.

Au fost multe discuții asupra timpului și modului cum și-a scris Thukydidēs opera. Ceea ce se pare sigur e că o parte din operă a scris-o înainte de a se întoarce la Atena, că a terminat-o după anul 404 și că a revăzut și corectat o mare parte din ea în Atena, cu voința evidentă de a face din ea un singur tot.

« Povestirea mea va încânta, poate, prea puțin auzul, fiindcă nu are nimic legendar: pentru mine însă va fi destul să o creadă utilă acei cari vor voi să știe sigur ce a fost odată sau ce e cu putință să mai fie iarăși, așa sau cam așa, după cursul lucrurilor omenești. Opera mea este un *bun dobândit pentru veșnicie, nu caută gloria de o clipă a unui concurs de lectură* »<sup>1)</sup>.

Am citat aceste rânduri pentru că ne redau și mândria și conștiința de superioritatea sa cam disprețuitoare față de Herodotos, contemporanul său mai în vârstă, și ne indică și ideile și concepția sa istorică. Thukydidēs a fost puternic influențat de filosofia lui Anaxagoras.

Ca și filosoful din Klazomenai, dânsul e convins că forțele ce lucrează asupra societăților omenești sunt totdeauna aceleași, că fenomenele la care dau naștere sunt regulate și constante. Este un realist, convins că interesele și puterea comparativă a

<sup>1)</sup> Thukydidēs, I, 20 în fine.

statelor sunt factorii esențiali și hotărâtori în relațiile internaționale. Aceasta se poate vedea și din tonul rece și impasibil cu care povestește catastrofa Atenienilor din Sicilia ca și din discursul solilor atenieni în fața magistraților din insula Melos.

Între apariția operei lui Herodotos și aceea a lui Thukydidēs este numai un interval de 20 de ani. Dar când le cetești, ai impresia că-i despart veacuri, atât de mare-i deosebirea între spiritul și metoda de cercetare a faptelor. Pe când Herodotos e pătruns de un spirit profund religios, pentru care vicața omenească e o dramă condusă la desnodământ de divinitate, mânat de o curiozitate hoinară și care se complăce în digresii, povestiri și anecdote, Thukydidēs e un spirit complet modern, care caută izvorul evenimentelor, nu în capriciile zeilor, foarte puțin în capriciile și pasiunile indivizilor, ci în forțele universale active, în condițiile în care trăiesc popoarele, în interesele statelor. « Dânsul se silește să descrie cursul lucrurilor omenești, cum ar descrie fenomenele naturii în lumina unei inflexibile cauzalități. Pasiunea sa pentru obiectivitate este așa de mare că poți citi lungi pasaje fără să găsești cel mai mic indiciu care să arate încotro merg preferințele sale »<sup>1)</sup>. Tot în capitolul din Cartea I ne dă și metoda pe care a întrebunțat-o ca să afle adevărul asupra evenimentelor ce se desfășurau sub ochii săi: « În ce privește faptele războiului, n'am voit să le povestesc nici după informațiile primului venit, nici după cum îmi părea mie că-i adevărat; am povestit o parte ca martor la fapte, o parte, bazându-mă, cât îmi era cu putință, pe informațiile cele mai precise. Dar era greu de aflat adevărul, căci cei ce asistasă la evenimente nu se potriveau între ei, ci se deosebeau unul de altul după înclinările lor personale și după puterea de a-și aduce aminte ». Thukydidēs înlătură complet orice element divin în istoria sa și vorbește cu dispreț de oracole, necruțând de ironia sa nici oracolul dela Delphi și condamnă superstiția « care împinge mulțimea, în situații când s'ar putea încă salva prin mijloace omenești, să se întoarcă spre cele obscure: proorocii, oracole și toate cele asemănătoare, care împreună cu speranțele o

<sup>1)</sup> Th. Gomperz, *Les Penseurs de la Grèce antique*, vol. I, 530.



duc la pieire sigură »<sup>1)</sup>). Evenimentele considerate ca miraculoase sau extraordinare, ca de exemplu eclipsele, uraganele, inundațiile, vârtejul Charibdei, le reduce la cauzele lor naturale.

Pentru a preciza mai de aproape atmosfera morală și intelectuală în care trăiește istoricul nostru, trebuie să amintim că în jumătatea a doua a veacului al V-lea trăia la Atena Anaxagoras din Klazomenai, care redusese divinitatea la inteligență (Νοῦς) și o împrăștiase în întregul univers. Dar mai ales apariția în Atena a sofistilor Protagoras din Abdera, Gorgias din Leon-tini, Prodikos din Keos, a produs o adevărată revoluție în toate domeniile vieții morale. Scepticismul<sup>2)</sup> lor și religios și filosofic, dedus din principii metafizice și susținut cu o forță oratorică puțin comună, a impregnat cercurile aristocrației ateniene de necredință în zei până acolo că a dus la acte de impietate publică, ce s'au manifestat în mutilarea Hermeșilor, act ce a turburat poporul atenian, a dus la condamnarea la moarte a lui Alkibiades, la exilul acestuia și la toate consecințele dezaastroase ale acestui exil. Sofiștii negând ideea de drept și adevăr absolut și reducându-l la o simplă plăcere ce poate varia dela om la om, dela stat la stat, au făcut să se clatine temeliiile societății. Din însăși opera sa cetitorii vor vedea cât de mult Thukydidēs aparține generației crescută sub influența sofistilor.

\* \* \*

Intelectualismul acesta îl manifestă Thukydidēs și în modul cum interpretează epopeea homerică din punct de vedere istoric

<sup>1)</sup> Th., V. 103.

<sup>2)</sup> Protagoras în studiul său *Despre Adevăr* pune celebra propoziție: « Omul este măsura tuturor lucrurilor; a celor ce sunt că sunt, a celor ce nu sunt că nu sunt ». Iar vorbind de zei spune: « Despre zei nu pot spune nimic, — nici că sunt nici că nu sunt, nici în ce fel; căci multe împiedecă cunoașterea noastră: obscuritatea subiectului și scurtimea v'efii omenești ».

Gorgias. Opera sa e pierdută, dar s'a păstrat în rezumat într-o mică scriere a unui peripatetician ce a trăit mult după Aristoteles; ea era intitulată *Despre natură sau neființă*. Aici vrea să demonstreze o întreită teză: Nu există ființă; chiar de ar exista, nu s'ar putea cunoaște; dar chiar de-ar exista și s'ar putea cunoaște, cunoașterea nu s'ar putea comunica. Gorgias pleacă dela principiile școalei eleate, fondată de Xenophanes din Elea, oraș din sudul Italiei.

și în metoda deductivă și comparativă cu care reconstitue Elada de pe vremea lui Homer și istoria veche a Greciei. Dacă descoperirile arheologice moderne ne fac să modificăm în unele puncte concluziile istoricului nostru, în genere însă rămânem uimiți de justetea concluziilor la care a ajuns și admirăm modul cum a știut să se ferească de orice exagerare. Acelaș simț critic îl arată și în stabilirea cronologiei. Thukydides nu întrebuițează vreunul din calendarele ce erau atunci în Grecia pentru a fixa data faptelor. Și-a format un calendar propriu al său, bazat pe date naturale și constante. Mai întâiu împarte anul în două părți: vara și iarna; vara, cam de opt luni și iarna de patru. În timpul verii sunt operațiunile militare de tot felul, pe când iarna acestea sunt suspendate. Vara, fiind mai lungă, o divide într'un număr de date corespunzătoare cu deosebitele grade de creștere a grâului sau cu înaintarea muncilor agricole: venirea primăverii (ἀμα ἤρι ἀρχομένω), când e grâul verde (τοῦ σίτου ἐτι χλωροῦ ὄντος), când dă grâul în spic (περὶ σίτου ἐκβολήν), când e grâul copt (τοῦ σίτου ἀκμάζοντος), strângerea recoltei (τοῦ καρποῦ συγκομιδή), culesul viilor (τρυγητός), sfârșitul toamnei (ὄπωρα, φθίνωπορον) <sup>1)</sup>.

La socotirea anilor același principiu: Thukydides numește numai o dată magistrații eponymi: când încep primele ostilități, punctul de plecare al războiului. Atunci citează numele archontelui eponym dela Atena, al primului efor dela Sparta, numărul anilor cursi dela investirea preotesei Zeiței Hera dela Argos. După ce fixează acest punct de plecare, magistrații eponymi dispar din istoria sa ca și numele lunilor. Thukydides spune primul an de războiu, al doilea, al treilea și așa la rând. An cu an, anotimp cu anotimp, evenimentele se desfășoară, se desvoltă cu o regularitate inflexibilă. Cauza pentru care istoricul nostru și-a făcut o cronologie proprie este întâiu varietatea calendarelor ce erau atunci în Grecia, a doua se pare că chiar calendarul atenian era în timpul războiului peloponezic foarte confuz. Thukydides a căutat date universale și fixe, dar modul cum

<sup>1)</sup> Inceputul primăverii la Hesiodos (Ἐργα, 564) se fixează cu cincizeci de zile după solstițiul de iarnă, adică în Februar; secerișul se face în Grecia între 15 Mai și 15 Iunie.

datează evenimentele este neprecis. Noi am fi preferat să întrebăm calendarul atic, indicând pe scurt modificările aduse acestui calendar; am fi avut astfel niște date precise, pe când așa, datele sale sunt cu totul vagi.

Cronologia nu-i deajuns pentru a deosebi efectele de cauze: dincolo de faptele exterioare și tangibile pe care le înregistrează istoria la data lor, sunt altele cu un caracter mai general care nu pot fi prinse în cadrele unei cronologii riguroase și care, cele mai adesea, sunt cauzele prime, motrice ale celor ce se desfășură pe pânza aparentă a timpului. Sunt bogățiile materiale ale unui Stat, buna sau rea organizare a forțelor, prepararea soldaților, etc. Thukydides le acordă o mare atenție și le notează cu precizie în diferite rânduri, cum analizează cu atenție și claritate forțele morale. Studiul sufletului omenesc este foarte înaintat în vremea sa. Contribuieră la aceasta în primul rând Sophokles, ale cărui drame sunt pline de analize psihologice, retorică judiciară cu cercetarea perpetuă a verosimilului, a motivelor ce putuseră împinge un prevenit să facă sau să nu facă cutare faptă, și mai ales sofistii, cari abundă în teze morale și psihologice. Filosofia lui Sokrates puna ca primă condiție cunoașterea sufletului omenesc (Γνώσις σεαυτὸν), a cauzelor ce împing pe om la acțiune. Thukydides aparține cu totul epocii și țării sale prin atenția ce o dă forțelor morale.

Pentru dânsul inteligența (γνώμη, σύνεσις) este un factor principal în istorie. De sigur, inteligența susținută de îndrăzneală și energie. «Căci și în aceasta suntem superiori altora: unim în chip admirabil liniștea chibzuirii cu îndrăzneala faptei: la alți cutezanța este rodul neștiinței, în vreme ce judecata îi face să se clatine», zice Perikles în discursul funebru. Prin primatul acordat rațiunii, Thukydides seamănă cu Sokrates, care subordona rațiunii chiar și morala, cu ideile de drept, bine și adevăr, căci pentru el aceste idei sunt o chestiune de știință. Asta nu înseamnă că morala propriu zisă are pentru istoricul nostru o valoare deosebită în aprecierea faptelor. Cu toate acestea când vorbește despre demoralizarea produsă la Atena de ciumă, despre corupția provocată în Grecia de lunga perioadă de războaie și revoluții, cu toată răceala stilului său, se simte că dânsul consideră violarea legilor morale ca un mare rău social și ca o pri-

cină de decădere pentru state. S'ar putea cita și discursul Plateenilor, unde invocă dreptatea eternă cu o elocvență admirabilă, cum și cuvintele Melienilor, cari în dialogul cu Atenienii amintesc cu putere legile de omenie și dreptate, și alte multe locuri. Thukydidēs este însă un realist, care vede dreptatea având foarte puțin rol în desfășurarea evenimentelor, evenimentele fiind determinate mai ales de forță și interese. Și prin aceasta dânsul se apropie de sofști, cari priveau ideile de morală numai ca niște teze, bune de susținut într'un sens sau altul. Acest primat al inteligenței se vede și în portretele eroilor istoriei sale: pe Thukydidēs îl interesează filosofia eroilor săi mai degrabă, decât persoana lor: oamenii săi mari trăiesc prin gândirea lor politică, prin ceea ce au, adică mai de seamă în ei. Imaginile lor generale și abstracte aruncă asupra liniilor largi ale istoriei, admirabilă lumină. Prin acest mod de a înțelege și zugrăvi rolul oamenilor mari, Thukydidēs este absolut original și nou.

\* \* \*

Imparțialitatea lui Thukydidēs a fost un subiect asupra căruia mai toți istoricii literari și critici au fost de acord. Toți o consideră pentru el ca o necesitate intelectuală, izvorită din dragostea sa de adevăr. Am citat mai sus cuvintele entusiaste ale lui Th. Gomperz. Iată însă că un critic modern, *Albert Thibaudet*<sup>1)</sup>, care supunând unei fine analize atitudinea sa față de Kleon, ajunge la concluzii cu totul contrarii. Iată în rezumat cum argumentează criticul francez: « Kleon era șeful partidului popular, care după căderea Amphipolisului a propus și a făcut să fie condamnat Thukydidēs, vinovat de o întârziere de câteva ceasuri, întârziere ce a permis lui Brasidas să cucerească orașul; Thukydidēs știa cui datorește condamnarea. Ura lui contra lui Kleon se vădește în modul cum relatează afacerea Sphakteriei. După istoric, « Kleon atacase în fața adunării poporului pe generalii cari blocase insula Sphakteria și nu reușiau să prindă pe Spartanii pe care-i țineau înconjurați. Nikias îi cedeză comanda și Kleon prins în cursă de fanfaronada lui, pleacă fără voie. Toate cuvintele lui Kleon în fața poporului par determinate de ambi-

<sup>1)</sup> *La campagne avec Thukydidēs*, Paris, 1922.

țiile și urile cele mai puțin avuabile și întregul pasaj (cap. 27 și 28 din cartea a IV-a) ne face o dare de seamă a adunării poporului analoagă ca un rezumat parlamentar din *Echo de Paris*, când a vorbit un socialist. Mai exact este la Thukydides o abilită străduire să-și desonoreze adversarul, eliminând din povestire tot ce ar lăsa să arate calitatea principală a lui Kleon: curajul ».

Nu-i ia inteligența: acest demagog este un deprins răutăcios al tribunei, dar e un laș. Atunci se înțelege greu. Kleon a declarat că generalii n'aveau curaj, că trebuiau să atace și că, dacă ar fi în locul lor, el ar ataca. Și când Nikias și poporul îi spun: Du-te, îți dăm depline puteri! el se sustrage și se sbate. Dar cum nu pricepea dânsul dinainte că asta era să fie singura soluție și că avea să fie silit s'o facă? Respinsese puntea de scăpare ce i-ar fi permis să învenineze rana fără răspundere și să facă să cadă mânia poporului pe generali: numirea unei comisii de anchetă din care să facă și el parte. Nu vreau să mă duc acolo ca comisar, zice Kleon. Nu trebuie comisiuni! Acțiune, atac, și cât mai degrabă, înainte de a veni iarna, când flota nu poate ținea marea. Evident Nikias nu era om de acțiune — cum a arătat-o pe urmă — nu era om de inițiative îndrăznețe. Se înțelege atunci că propune poporului să însărcineze pe Kleon cu comanda... Că Kleon ar fi cerut sau nu comanda, comanda sa e sinonimă cu acțiunea, cu atacul și situația este așa că Atenienii nu pot hotărî acțiunea, fără să decidă că Kleon va comanda: și el n'a putut să n'o prevadă.

În incidentele, reflexiile, întortochierile discursului indirect pe care-l adoptă aici Thukydides cu prea multă abilitate, poate s'ar putea întrezări elementele unei rele voințe circumspecte. Să se observe asta: Kleon în discursul său « se face tare să prindă în douăzeci de zile pe Lacedemonieni vii sau să-i ucidă acolo. Această ușurință de vorbă înveselea pe Atenieni; dar oamenii cumiști erau satisfăcuți, gândindu-se că aveau dinaintea lor două lucruri: sau să scape de Kleon, ceea ce era mai probabil, sau să pună mâna pe Lacedemoni » (IV, 28). Alternativei puse de Kleon îi răspunde simetric, cea pe care o pun cumiștii (σώφρονες). Se pare că amândouă sunt legate. A doua presupune că unul din termenii primei implica scăparea de Kleon. Dar acesta

nu vorbește decât de cele două posibilități de a prinde pe Lacedemoni sau de a-i ucide. Ar fi de altfel pentru prima oară privită această eventualitate de a ucide pe toți Lacedemonienii: până aici Kleon a spus numai că dacă generalii atenieni ar fi bărbați, le-ar fi ușor să prindă dușmanii din insulă λαβεῖν τοὺς ἐν τῇ νήσῳ (IV, 27), a-i prinde vii și ar avea astfel ostateci. Aș presupune bucuros că acest discurs al lui Kleon a trebuit să fie acela al oricărui general în asemenea ocazie. Situația sa reamintește pe aceea a lui Ducrot, după cum aceea a lui Nikias pe a lui Trochus, și Kleon a trebuit să spună ca Ducrot: nu mă veți vedea decât mort sau învingător. Acestei alternative îi răspunde exact ceea care le place eumintților Atenieni: ori vom scăpa de Kleon (dacă moare), ori îl vom avea (dacă-i biruitor). Thukydidēs nu lucra după dări de seamă analitice, ci după rezumate și narațiuni. Această interpretare a unui discurs care a trebuit să-i fie relatat în mai multe feluri n'ar depăși marginile drepturilor pe care și le ia în ce privește discursurile. Mă voi feri de ridicolul de a face critică conjecturală, nefiind filolog. Observăm totuși că pentru a da frazei lui Kleon sensul frazei lui Ducrot ar fi suficient să schimbi (IV, 28) αὐτοῦ ἀποκτενεῖν αὐτός ἀποθανεῖν care ar răspunde lui ἡ Κλέωνος ἀπαλλαγῆσεσθαι din fraza următoare. Dar de ce să deranjăm aici inoportun critica? »<sup>1)</sup>

Dar indiferent de discurs, Kleon își dădea seamă de ce asediul Sphakteriei nu înainta. Știa că Spartanii sunt aprovizionați și lucrul nu se putea împiedeca, și mai știa că hopliții atenieni care făceau asediul nu pot ataca inamicul întărit decât precedați de valuri de infanterie ușoară. De aceea declară că nu va lua niciun atenian, cari serveau ca hopliți, ci numai trupe străine: arcași și prăștiași. Deci și luase hotărîrea care va aduce victoria. Promisiunea lui nu-i o fanfaronadă ridicolă, cum zice Thukydidēs; vara se termina până în 20 de zile, trupele nu mai puteau fi aprovizionate, căci iarna, navigația în jurul Greciei se suspenda și această idee de 20 de zile îl frământă și nu-i permite să piardă un ceas. Thukydidēs însuși în continuarea povestirii ne arată febrila activitate a lui Kleon: ia imediat dispozițiile

<sup>1)</sup> Albert Thibaudet, *opera citată*, pp. 35, 36.

necesare, lasă de o parte pe ceilalți generali și ia cu sine numai pe Demosthenes, realizând astfel unitatea de comandament al armatei și grăbește plecarea. Ca să ia meritul lui Kleon, Thukydidēs spune că planul de atac cu trupe ușoare era al lui Demosthenos. Și de sigur că are dreptate. Acest general, de când fusese bătut în Etolia știa că oplitul n'are nicio valoare într'un teren muntos, de aceea căutase să-și procure trupe ușoare, dar n'avea destule. Meritul lui Kleon e că cunoștea acest plan, pe care și l-a însușit și l-a explicat adunării ateniene. Ducând la Pylos 800 de peltaști și 800 de arcași, câte 2 arcași și 2 peltaști de fiecare oplit dușman, fără a mai socoti auxiliarii mesenieni și cei 800 de opliți atenieni, Kleon făcea posibilă realizarea planului lui Demosthenes. Aportul de oameni asigură și victoria; chiar numai prin acest fapt îi revine o parte din victorie și lui și nu merită memoria sa ridicolul sub care a acoperit-o Thukydidēs.

În anul următor Brasidas cuprinde Amphipolis și Thukydidēs e condamnat. După 2 ani, Kleon cere el singur adunării să-l trimită în Thracia (V, 2) și Thukydidēs îl arată conducând operațiunile (V, 2, 3.) la Torone cu aceeași energie și acelaș succes, ea și altădată la Sphakteria. Dar planul campaniei era de a recuceri Amphipolis. Kleon, cantonat la Eion, aștepta auxiliarii macedoneni și thraci pe care-i chemase. Căci nu voia să atace decât cu forțe superioare ca și la Spuakteria. Brasidas, care avea toate forțele sub mână, vroia să fie atacat chiar acum. Kleon se lasă forțat la luptă de trupele ateniene, care se plictiseau, și cu gândul de a observa numai locul, se apropie de Amphipolis. Surprins de Brasidas, ordonă o retragere greșită și este ucis. Acuzația lui Thukydidēs că n'a căutat decât să fugă dela început și că a fost ajuns de un peltast myrcinian și ucis, este foarte puțin verosimilă. Nu corespunde cu toată cariera lui anterioară de curaj și violență chiar. « Dar era vorba de acelaș teatru. Amphipolis și Eion, unde apusese norocul lui Thukydidēs, să pună în paralelă purtarea exilatului și aceea a acuzatorului, așezați cu acelaș comandament în aceeași țară și dinaintea aceluiaș Brasidas. Era, poate, vorba și de a opune prin una din acele preocupări dramatice, care nu sunt rare la Thukydidēs, moartea în aceeași bătălie a celor doi generali, Brasidas, Achile Spartan și Kleon,

Thersites din Atena »<sup>1)</sup>). Poate că Thukydidēs, fără să-și dea seamă a deformat adevărul. Ii erau displăcute figura și gesturile acestui tăbăcar lui, descendentul din Miltiades și Kimon. Afară de asta, acest eupatrid nu era pentru războiul până la distrugerea adversarului. Nobilimea ateniană a fost totdeauna partizana unei politici de pace cu Lacedemonii; contrar de ce voia democrația și când avea în frunte pe Alkmeonidul Perikles și acum cu Kleon.

Mai avem de adăugat și noi ceva la cele spuse de Thibaudet: până acum poporul își alesese conducătorii din rândurile nobilimei. Kleon este un *homo novus*, un tăbăcar îmbogățit și ridicat din straturile de jos; de aceea se concentrează asupra lui toate atacurile. Este acuzat că vrea războiul ca să poată el fura, că corupe poporul, că este mișel. Este caracteristic cum istoricul nostru se întâlnește în criticele sale cu poetul comic Aristophanes, uneori până la identitate. Ne îndoinim de imparțialitatea lui și când observăm cum îl face să apară pe scena istoriei războiului peloponeziac, în discursul acela în care susține cu violență și patimă menținerea condamnării în masă a Mitylineilor. Iar când la Amphipolis dispare de pe scena istoriei, dispare fugând ca un laș, lovit de un peltast. Ce va fi fost în realitate Kleon, noi nu vom ști niciodată, căci îl cunoaștem numai prin dușmanii săi. Afară de asta toți istoricii vechi, recrutați printre nobili, sunt adversarii democrației. Herodotos este singurul care vorbește cu admirație de progresele realizate de poporul atenian sub regimul de libertate introdus și întărit de Kleisthenes, Ephialtes și Perikles. E de remarcă și faptul acesta: Thukydidēs, care vede așa de adânc cauzele evenimentelor, când vine vorba de alungarea Peisistratizilor, al căror descendent era, acest fapt și deci, inclusiv și nașterea democrației o reduce la o chestiune de dragoste respinsă pe care Hipparchos, fratele tiranului, o avea pentru Harmodios (VI, 54, 56, 57) și la insulta pe care Hipparchos o face surorii lui Harmodios pe care o invitase să participe la o procesiune și în urmă n'o primește sub pretext că nu fusese învitată la o onoare de care nu era demnă. « Astfel un necaz de dragoste a dat naștere unui complot și o frică subită unei lovituri a lui Harmodios și Aristogeiton » (VI, 59). Trebuie

<sup>1)</sup> Thibaudet, *La campagne avec Th.*, pp. 40—41.



să menționăm însă faptul că Alfred Croiset <sup>1)</sup> îl apără cu multă căldură pe Thukydidēs de orice intenție de calomnie față de Kleon.

În modul de expunere păstrează în redarea evenimentelor ordine și armonie, alege detaliile cele mai expresive, observă riguros exactitatea lor și le așează în proporție cu ansamblul. Povestirea sa înaintează vară cu vară, iarnă cu iarnă; niciodată nu anticipează dela un an la altul, deși ar câștiga în frumuseță. Totuși o întrerupe uneori prin tablouri în care descrie dezastrul moral din Coreyra și din toată Grecia provocat de războiu. Capitolele 82—84 din cartea a III-a le cetim cu emoție și concentrare. De altfel nu e o singură pagină din această operă care să nu deștepte și astăzi în noi cel mai viu interes: sunt continuu de actualitate. A. Thibaudet a scris un volum întreg ca să arate cât de actual este și azi Thukydidēs și că aceleași cauze ce au lucrat atunci, au lucrat și în marele războiu european și probabil vor mai lucra câtă vreme va trăi omenirea.

\* \* \*

Discursul ca gen nu e ceva nou. Și epopeea homerică și Herodotus sunt plini de discursuri. Dar Thukydidēs le dă o întrebuințare cu totul nouă și face din ele adevărate capodopere. Sunt ele reproduse textual și autorul a respectat adevărul istoric? Iată ce ne spune Thukydidēs însuși despre asta: « În ce privește cuvântările câte s'au rostit înainte și în vremea războiului, n'am putut ține minte vorbele însele ale celor spuse nici pe acelea pe care le-am auzit singur, cum nu le-au reținut nici acei cari mi-ai raportat pe unele din ele. Le-am redat cum mi se păru mie că fiecare trebuie să vorbească mai potrivit cu necesitățile momentului; dar m'am ținut cât mai aproape de fondul ideilor în adevăr exprimate » (I, 22). Deci discursurile reproduse în opera sa n'au pretenții la exactitatea stenografică; discursuri politice publicate n'au fost decât în veacul următor, așa că Thukydidēs, chiar de-ar fi voit, nu putea reproduce exact cum se pronunțaseră discursurile. Nu sunt nici niște dări de seamă analitice, niște

---

<sup>1)</sup> *Histoire de la littérature grecque*, IV, 133. Harmodios și Aristogeiton erau eroi populari, cântați de popor și sărbătoriți.

rezumate, dar nici exerciții literare care să nu aibă decât un raport depărtat cu realitatea. Sunt mai degrabă reconstituiri ideale, bazate pe date pozitive, dar fragmentare și completate de autor în virtutea unei logici intime, pe care cunoștința de oameni și lucruri permite să o prindă și să o urmărească. Thukydides și-a imaginat ce-a putut spune cutare om în cutare împrejurări, dar a ținut să dea cât mai mult ideea politică și felul de a vorbi al personajelor.

Este încă un fapt observat de comentatori și critici: deși fiecare om politic a trebuit să rostească mai multe discursuri în viața sa, ori chiar în aceeași chestiune să ia de mai multe ori cuvântul, în Thukydides nu apare pronunțând decât un discurs, cel mult două: singur Perikles pronunță trei mari discursuri. Pe urmă unele discursuri corespund altora pronunțate aiurea și altădată. De exemplu discursul Corintienilor (I, 120) răspunde discursului lui Archidamas și primului discurs al lui Perikles, deși oratorii nu s'au putut auzi unii pe alții. Apoi unele discursuri foarte importante, cum e acel al Coreyrienilor dela începutul războiului, sunt anonime. Aceasta înseamnă că Thukydides n'a reconstruit un discurs în adevăr pronunțat, ci a compus de fiecare dată un discurs tip, care rezumă și condensează toate discursurile ce au susținut o părere analoagă. Discursurile, separate în realitate în timp și spațiu, care-și răspund ca niște ecouri unul altuia, arată că ele se rapoartă la o situație pe care istoricul o desbate rând pe rând sub diferitele ei aspecte. Fiecare discurs e născut dintr'o situație și o explică. Atunci când este anonim, el exprimă filosofia lucrurilor, când e pronunțat de un personaj înseamnă că rezumă spiritul și politica omului care la un moment dat a reprezentat spiritul și politica țării sale. De aceea nu pronunță multe discursuri acelaș om, zice Thibaudet, pentru că sunt foarte rari personajii care au marele noroc de a se identifica cu spiritul și politica țării lor multă vreme. Tot pentru aceea sunt și discursuri anonime, pentru că adesea lucruri mari au fost făcute de oameni medioeri, cari mai mult s'au supus împrejurărilor decât au dirijat o operă mare ce avea un caracter colectiv.

Thukydides a fost poate influențat de drama atică și de Antiphon care i-a fost profesor, în orice caz un contimporan

mai în vârstă, de la care a învățat arta de a cuprinde într'unul sau două discursuri toate argumentele convingătoare pe care le poate conține o situație dată. De asemenea, se poate vedea o influență a dramei în dialogul dintre Atenieni și Melieni, dar poate fi și o dialectică în felul aceleia a lui Zenon din Elea.

În rezumat, Thukydidēs reconstitue drama istoriei cu o libertate aproape poetică prin discursurile sale, cu o punere în scenă dramatică ce ne produce o mare plăcere literară. Cu toate acestea discursurile sale sunt o analiză puternică și profundă a situațiilor și acolo unde un istoric modern ar vorbi direct, analizând logica intimă a faptelor și eroilor, autorul nostru întrebuițează discursul. Istoria sa, astfel înțeleasă, este totodată și vie și ideală, totuși este mai aproape de realitate și capătă acel caracter de adevăr, pe care Aristoteles îl privește ca un privilegiu al poeziei.

Arta lui Thukydidēs este ca și gândirea sa, gravă, austeră, viguroasă. Nu-i place să râdă nici chiar să suradă, înlătură tot ce-i numai agreabil. Stilul său are totuși o admirabilă putere de reliefare a oamenilor și lucrurilor, un patetism intens rezultat dintr'o compoziție dramatică și concisă, care urmărește profunditatea, precizia și când îi trebuie întrebuițează chiar expresii incorecte și îndrăznețe.

Și ca scriitor și ca istoric Thukydidēs este un atic ce aparține epocii și țării sale, deplin format intelectualicește pe vremea morții lui Perikles. Geniul său original este «abrupt și subtil, concis și complicat, puternic și fin». se leagă prin mii de fire de vremea sa.

Cam acestea am crezut că trebuiesc spuse cetitorilor români despre acest scriitor care a fost cel mai mare istoric din antichitate și care în opera sa a realizat o operă de știință și o operă de artă.

## VIATA LUI THUKYDIDES

de MARKELLINOS <sup>1)</sup>

Din scholiile lui Thukydidēs cu privire la viața și natura operei sale.

Pe cei ce s'au inițiat în discursurile divine și în luptele lui Demosthenes, după ce se vor fi umplut suficient de ideile politice și juridice ale lui, să vezi că-ți rămâne să-i inițiezi și în tainele lui Thukydidēs. Căci bărbatul acesta este mare prin arta și frumusețea discursurilor, prin exactitatea faptelor, prin sfaturile militare și prin subiectele panegirice. E necesar să vorbim întâi despre viața și neamul său: căci aceste lucruri trebuie să le cerceteze înainte un critic luminat.

Istoricul Thukydidēs, acum, s'a născut din părintele său Oloros, care și avea numele dela Oloros, regele Thracilor, și din mama sa Hegesipyle, strănepoata celor mai glorioși generali; vreau să spun Miltiades și Kimon. Căci se înrudea prin neam, din vechi vremuri, cu Miltiades, generalul, iar prin Miltiades cu Aiakos, fiul lui Zeus: așa de sus își ridică și originea istoricul. Și Didymos <sup>2)</sup> confirmă acestea zicând că Pherekydes <sup>3)</sup> așa spunea în prima carte a Istoriilor sale: « Philaias, fiul lui Ajax, locuiește în Athene. Din acesta se naște Daiklos, din el Epilykos, din el Akestor, din el Agenor, din acesta Olios, din el Lykes, din acesta Tophon, din acesta Laios, din acesta Agamestor, din acesta Tisandros,

---

<sup>1)</sup> Profesor de retorică, din veacul al V-lea după Chr.

<sup>2)</sup> Didymos, filolog, supranumit Χαλκέντερος (cu mațele de aramă), trăește pe timpul lui Cicero și Antonius la Alexandria, unde se și născuse. A fost un erudit prodigios și a scris nenumărate opere.

<sup>3)</sup> Pherekydes din Leros a trăit multă vreme la Athena. A scris pe la mijlocul veacului al V-lea o operă intitulată *Genealogii* în zece cărți, în dialectul ionic amestecat cu elemente atice.

pe când acesta era archonte în Atena s'a născut din el Miltiades, din acesta Hippokleides, sub archontatul căruia s'au instituit Panatheneele, din acesta Miltiades, care a colonizat Chersonезul.— Confirmă acestea și Hellanikos »<sup>1)</sup> în scrierea sa Asopis.— Dar n'ar putea spune cineva: « Ce raport are asta cu Thukydidēs? ». Căci așa este dânsul rudă cu acela. Thracii Dolonei se luptau cu Apsinthienii, vecinii lor. Fiind năcăjiți de războiu și suferind toate relele pentrucă erau totdeauna învinși de inamici, recurg la oracolele zeului, știind că numai Dumnezeu găsește drumurile pentru a scăpa din cele rele, după vorba lui Aischylos »

« Puterea cerească este și mai mare. Dumnezeu ridică brusc adesea omul, cufundat în dureri fără capăt, când vede, în durerea lui amară, coborîndu-i peste ochi ceața »<sup>2)</sup>).

Și n'au fost înșelați în speranța lor. Căci li s'a proorocit că vor avea cel mai bun conducător în acela care, lor străinilor, le va oferi ospitalitatea. Pe vremea aceea Cresus stăpânia Lydia, iar la Atena erau tirania lui Peisistrates. Când se întorceau deci dela oracol, s'au întâlnit cu Miltiades ce sta dinaintea casei sale și care, neputând suporta tirania, căuta un motiv potrivit de a părăsi Atena. Aceasta le-o pregătise oracolul. Văzându-i deci îmbrăcați în haine străine și știind ce înseamnă a fi străin, îi pofteste în casă pe bărbați, servind oracolul fără să știe. Aceștia se bucurară primind un șef prin ospitalitate și explicându-i toate, îl aleseră conducător. Unii spun că Miltiades a plecat după ce a întrebat pe zeu, iar alții spun că nu fără voia tiranului a făcut el drumul acela, ei că a plecat după ce a arătat stăpânitorului invitația primită. Acesta i-a dat oaste și i-a dat autorizație, bucuros că un bărbat de seamă să iasă din Atena. Acesta deci, ca șef, îndeplinește cele proorocite și după victorie devine și colonizatorul Chersonезului. După moartea copilului său, moștenește domnia în Chersonез Stesagoras care . . . frate de pe mamă. Murind și acesta, moștenește domnia Miltiades, homonim cu primul fondator, frate cu Stesagoras și după tată și după mamă. Acesta

<sup>1)</sup> Hellanikos, logograf, contemporan cu Herodot. Thukydidēs I, 97, îi citează opera — Ἑλλητικὴ συγγραφή — și-l combate. A trăit până după lupta dela Arginuse (406 a. Chr.). A scris foarte mult, dar nu cunoaștem decât titlurile operelor sale.

<sup>2)</sup> Οἱ ἐπὶ ἐπὶ Θῆβης, vers. 226—229.

dar, cu toate că avea copii dintr'o femeie atică, totuși dorind puterea se însoară cu Hegesipyle, fata lui Oloros, regele Thracilor. I se naște un copil și cu aceasta. Când s'au pogorît Perșii în Helada, și-a strâns averile și le-a trimes la Atena împreună cu o mare parte din familia sa. Dar corabia cu copiii săi, nu vezi dela soția thracă, este prinsă. Copiii sunt liberați de rege, dacă Herodot nu minte. Miltiades se salvează fugind din Thracia în Atica. Dar n'a scăpat de calomnia dușmanilor săi. Căci îl acuzară că urmărește tirania. Scapă și de aceștia și ajunge general în războiul cu barbarii. Din acesta dar... zice că se trage neamul lui Thukydidēs. Și cu cea mai bună dovadă socot averea mare din Thracia și moșiile și minele de aur din Skapte Hyle. Unii deci cred... că este a lui Miltiades sau nepot de fiică. El singur, de altfel, nedă motiv să cercetăm fiindcă n'a amintit nicăieri despre neamul său. Să știm că Oloros nu Orolos este tatăl său, prima silabă având pe ρ și a doua pe λ; căci această scriere, cum crede și Didymos, este greșită. Cum că este Oloros, arată și stela pusă pe mormântul său, unde e scris:

«Thukydidēs, fiul lui Oloros, din demul Halimunthe».

Lângă porțile numite Melite în Koile sunt mormintele numite Kimoniene, unde se arată mormântul lui Herodot și al lui Thukydidēs. Evident deci că se găsește pentrucă era din neamul lui Miltiades, căci niciun străin nu se îngroapă acolo. Și Polemon <sup>1)</sup> în cartea sa *Despre Acropolea Atenei* o confirmă: acolo adaugă că i s'a născut un fiu Timotheos. Hermippos <sup>2)</sup> spune că-și trage neamul și dela tiranii Peisistratizi și de aceea în istoria sa denaturează faptele cu privire la Hermodios și Aristogeiton spunând că n'au fost ucigători de tirani, că n'au ucis pe tiran, ci pe Hipparchos, fratele tiranului. Și-a luat soție din Skapte Hyle, foarte bogată și care poseda mine în Thracia. Luând această bogăție, n'a cheltuit-o pentru desfătări, ci, înainte de războiul

<sup>1)</sup> Polemon Perigetul, născut la sfârșitul veacului al III-lea a. Chr. în Ilion. Are numeroase opere; unele descriptive ca: *Despre Acropolea Atenei*, *Despre drumul Sfânt*, *Porticul Sicyonei*, *Comorile dela Delphi*; altele povesteau fundări de orașe (Κτισεις) în Pont, Sicilia, Italia etc. E un erudit citat de Plutarchos, Strabon, Atheneus.

<sup>2)</sup> Hermippos, poet comic din veacul al V-lea, predecesor lui Aristophanes; a atacat în comediiile sale pe Perikles.

peloponeziac, simțind că are să vie acest războiu și voind să-l serie, a dat mulți bani soldaților Atenieni și Lacedemonieni și altora ca să-l anunțe pe dânsul care vroia să serie despre faptele ce se întâmplau și vorbele ce se spuneau în timpul războiului. Iar dacă se întrecăbă de ce a dat și Lacedemonienilor și altora, când putea să dea numai Atenienilor și să se informeze numai dela ei, noi spunem că nu fără motiv a dat și altora. Căci scopul său era să serie adevărul și era natural ca Atenienii să-i spună ce era de folos pentru ei și să mintă și să spună de multe ori « că noi am învins » fără să fi biruit, de aceea dădea tuturor, urmărind să prindă adevărul din potrivica cuvintelor a cât mai mulți. Căci ce nu este limpede se clarifică prin vorbele mai multora ce vorbesc la fel.

A ascultat pe filosoful Anaxagoras; de aceea, zice Antyllos, a fost socotit cam ateu împărtășindu-se din concepția aceluia. A fost și elevul oratorului Antiphon, puternic prin retorica sa, de care și amintește în cartea a VIII-a ca de un autor al prăbușirii democrației și al stabilirii celor Patru sute. Iar când, după moarte, Atenienii, ca să se răzbune pe Antiphon, i-au aruncat leșul din oraș, el a trecut sub tăcere faptul, de dragul profesorului. Căci se spune că Atenienii i-au aruncat trupul ca al unuia vinovat de schimbarea democrației.

Scriitorul n'a făcut politică atunci când a ajuns în vârstă, nici nu s'a suit vreodată la tribună, dar a fost ales strateg, primind o magistratură care i-a fost începutul răului; căci din pricina ei a fost exilat. Fiind trimis la Amphipolis, Brasidas i-a luat înainte și a cuprins orașul: din pricina aceasta a fost acuzat, deși n'a fost în totul nefolositor pentru Atenieni. Căci dacă a pierdut Amphipolis, a luat Eion-ul de pe Strymon. Totuși prima nefericire socotind-o ca greșală, l-au exilat. După exil, locuind în Egina, fiind bogat dădea bani cu dobândă. S'a mutat însă și de acolo și petrecându-și timpul în Skapte Hyle seria sub un platan. Căci noi nu credem pe Timaios care spune că după ce a fost exilat a locuit în Italia. Seria, dar nu păstra amărăciune în contra Atenienilor. Era așa de iubitor de adevăr și așa de ponderat, încât nici Kleon, nici Brasidas, cauza nenorocirii sale, n'au fost insultați de el, ca de un scriitor supărat. Totuși mulți au pus în istoriile lor patimile personale, păsându-le foarte puțin

de adevăr: Herodot, nefiind tratat cu respect de Corintieni, zice că aceștia au fugit în lupta navală dela Salamina. Timaios Tauromenites <sup>1)</sup> a depășit măsura laudelor pentru Timoleon fiindcă acesta n'a luat tatălui său, Andromachos, domnia. Philistos <sup>2)</sup> polemizează cu Dionysios cel Tânăr în istoria sa. Xenophon insultă pe Menon, prietenul lui Platon, din cauza invidiei sale pentru Platon. Thukydidēs, dimpotrivă, ponderat și drept, servește numai adevărul.

Să știm că au fost mulți Thukydidzi. Acesta, fiul lui Oloros și un al doilea, fiul lui Melesios, om politic care a fost adversarul lui Perikles; un al treilea, Pharsaliot de neam, de care amintește Polemon în scrierea sa despre Akropole spunând că a fost tatăl lui Menon: un al patrulea Thukydidēs, poetul, din demul Acherdus, despre care pomenește Androtion <sup>3)</sup> în *Atica* sa spunând că este fiul lui Ariston. A fost contemporan, cum zice Praxiphanes în tratatul său de istorie, cu Platon, poetul comic, cu Agathon, poetul tragic, cu Nikeratos, poetul epic și cu Choirilos și Melanippides. Câtă vreme a trăit Archelaos <sup>4)</sup>, a stat în obscuritate mai mult, cum afirmă același Praxiphanes, iar mai pe urmă a fost foarte admirat.

Unii, deci, spun că dânsul a murit acolo unde și-a petrecut vicața în exil și aduc ca mărturie faptul că trupul lui nu este îngropat în Atica. Căci pe mormântul său este așezat un capăt de punte de corabie și acesta este semnul indigen și legiuit atic pentru kenotaful celor ce mor din pricina unei astfel de nenorociri în străinătate și nu sunt îngropați în Atena. Didymos în a sa *Atena* zice că a murit de moarte violentă pe când se întorcea

<sup>1)</sup> Născut la Tauromenium în Sicilia. A trăit între anii 350—250 a. Chr. A scris o istorie a Siciliei și o istorie a lui Pyrrhus. A trăit peste 50 de ani la Atena și la sfârșitul vieții s'a retras la Syracuza, unde a murit. Foarte criticat de Polybius, totuși opera sa pare să fi avut unele merite, căci Cicero îl laudă.

<sup>2)</sup> Philistos (431—356), născut la Syracuza. Amic al tiranului Denys cel bătrân și cel tânăr, a scris o istorie a Siciliei până la anul 368, în care imită pe Thukydidēs.

<sup>3)</sup> Androtion, istoric din veacul al IV-lea a. Chr. A scris istoria Atenei dela origină până la începutul veacului al IV-lea.

<sup>4)</sup> Archelaos, regele Macedoniei, care a primit în chip strălucit pe Euripides și l-a găzduit până la moarte.



din exil. Spune că Zopyros povestește asta. Că Atenienii după înfrângerea din Sicilia au dat permisiunea de a se întoarce tuturor exilaților afară de celor din neamul lui Peisistrates; că deci pe când se întorcea, a murit de moarte violentă și a fost îngropat în mormântul familiei lui Kimon. Mai zice că dânsul blamează naivitatea celor care cred că dânsul a murit afară din țară și că a fost îngropat în pământul Aticei. Căci sau n'ar fi fost pus în mormintele strămoșești sau dacă ar fi fost îngropat pe ascuns n'ar fi avut nici stelă nici inscripția care stând pe mormânt arată numele scriitorului. Dar e clar că s'a permis exilaților să se întoarcă după cum spune și Philochoros <sup>1)</sup> și Demetrios <sup>2)</sup> în "Ἀρχοντες". Eu cred că Zopyros spune fleacuri, când zice că acesta a murit în Thracia, chiar dacă Kratippos <sup>3)</sup> crede că e veridic. Ceea ce spune Timaios și alții că e îngropat în Italia, e ridicol cu totul. Se spune că fața lui era gânditoare, capul ascuțit și părul blond, iar ținuta în totul în armonie cu opera. A murit după cincizeci de ani, fără să termine scrierea, așa cum își propusese.

Thukydidēs a imitat pe Homer în ce privește distribuția operei și pe Pindaros în ce privește nobleța și înălțimea caracterului. A fost cu intenție obscur în stil ca să nu fie abordabil tuturor și să nu pară simplu fiind înțeles ușor de oricine; ei apreciat de cei foarte înțelepți, de aceștia să fie admirat. Căci cel laudat de cei mai buni și obținând o glorie distinsă, păstrează pentru viitor o cinste ce nu-i în primejdie să fie ștearsă de critici. A imitat puțin, cum spune Antyllos, și corespondența membrilor și antiteza numelor dela Gorgias din Leontine, lucruri în cinste pe vremea aceea la Heleni, cum a luat dela Prodikos din Keos distincția sinonimelor <sup>4)</sup>. Dar mai presus de toate a imitat pe

<sup>1)</sup> Philochoros e unul din cei șase cronicari Atthides, care se ocupă cu istoria veche a Aticei. A trăit până la jumătatea veacului al III-lea, a scris o *Istorie antică* în 17 cărți și a fost ghicitor de profesie. (μάντις καὶ ἱεροσκόπος).

<sup>2)</sup> Demetrios din Phalera, mort bătrân în Egipt pe la 280 a. Chr. A fost regentul Atenei în numele lui Kasandros, între 319—307, când a fost alungat de Demetrios Poliorketes. Cunoscut ca orator și poligraf, a scris *Despre demagogie, Istoria celor zece ani* (Περὶ τῆς δεκάετίας), o *Colecție de fabule esopice*, etc.

<sup>3)</sup> Kratippos a continuat pe Thukydidēs. Nu știm când a trăit.

<sup>4)</sup> Thukydidēs, I, 69, 6, II 62, 3—4, III 39, 2.

Homer în alegerea cuvintelor, în grija minuțioasă a compoziției, în vigoarea expresiei, a frumuseții și rapidității. Pe când scriitorii și istoricii anteriori ne prezintă niște opere lipsite de suflet și întrebuințează numai un stil simplu, nu atribue personajelor cuvinte sau discursuri, afară de Herodot, care încearcă, dar nu reușește (căci a făcut în istoriile sale mai mult prosopopei decât discursuri propriu zise), singur scriitorul acesta a inventat discursuri și le-a făcut la perfecție cu capitole și diviziuni încât rămân imutabile, ceea ce este imaginea discursurilor perfecte. Din cele trei feluri de stil: sublim, simplu și temperat, lăsând la o parte pe celelalte, a căutat numai pe cel sublim ca pe singurul ce se potrivea cu firea sa proprie și cu mărimea unui astfel de războiu, căci se cuvenea ca vorbele să egaleze în mărime faptele. Dar ca să știi și celelalte stiluri, să știi că Herodot a utilizat un stil de mijloc, care nu-i nici înalt nici simplu, iar Xenophon un stil simplu. Din cauza aceasta Thukydides a întrebuințat adesea expresii poetice și metafore. Despre întreaga operă, unii au cutedat să afirme că ar fi de genul poetic nu retoric. Că nu este o poemă este evident căci nu e scrisă în metre. Dacă cineva ne-ar contrazice și ar spune că nu orice proză este retorică, cum de pildă nu sunt nici scrierile lui Platon, nici cele medicale, răspundem că orice istorie se împarte în capitole și se reduce la genul retoric, de obicei, la cel deliberativ (unii o socotesc în genul panegiric fiindcă laudă pe cei ce s'au arătat mai viteji în războaie); în special opera lui Thukydides aparține tuturor celor trei genuri: celui deliberativ, din cauza discursurilor, exceptând discursul Plateenilor și Thebanilor din cartea III-a, care aparține genului judiciar, și discursul panegiric funebru, pe care le deosebim de celelalte. Căci unde judecă magistrații Lacedemonieni și este judecat Plateeanul și se apără răspunzând la o întrebare făcând un discurs și răspunde acestuia Tebanul căutând să provoace supărarea Lacedemonianului, această bănuială și metodă și faptură arată clar genul judiciar.

Unii spun că este apocrifă cartea a VIII-a, că nu este a lui Thukydides și afirmă unii că este opera fetei sale, alții că este a lui Xenophon. Acestora le răspundem că este limpede că nu-i opera copilei sale, căci nu poate firea femeiască să imite asemenea calități și asemenea artă. Apoi, de-ar fi fost o astfel de

natură, nu s'ar fi silit să se ascundă nici n'ar fi scris numai cartea a VIII-a, ci ar fi lăsat și alte multe arătându-și firea proprie. Că nu este a lui Xenophon, numai că nu strigă caracterul cărții: căci mare este distanța între stilul simplu și cel sublim. Nu este nici a lui Theopompos, cum au crezut unii. Alții, cei mai pricepuți, cred că este a lui Thukydides, dar că este lipsită de podoabe, fiind numai schițată, plină de multe lucruri spre a fi înfrumusețată, lucruri ce puteau primi dezvoltare. De aceea și zicem că are un stil mai slab, fiindcă pare a o fi compus când era bolnav. Iar când trupul e slab nici mintea nu poate lucra prea încordat, căci este o oarecare simpatie între moral și fizic.

\* \* \*

A murit <sup>1)</sup> după războiul peloponeziac în Thracia pe când scria faptele anului al douăzeci și unulea. Căci războiul a durat douăzeci și șapte de ani. Evenimentele celorlalți șase ani le scriu Theopompos și Xenophon, cu care leagă *Istoria elină*. Trebuie să se știe că fiind comandant la Amphipolis, Thukydides, fiindcă s'a părut că a sosit pe acolo încet și i-a luat-o înainte Brasidas, a fost exilat de Atenieni în urma acuzării calomnioase a lui Kleon. De aceea și urăște pe Kleon și-l prezintă pretutindeni ca pe un apucat de furii și un ușuratec. Și, cum se spune, plecând în Thracia a compus acolo această frumuseță de operă. Căci de cum a început războiul, își însemna toate cele ce se spuneau și se făceau, nu că se îngrijea la început de frumuseță, ci numai să scape, prin însemnare, lucrurile de uitare. Mai târziu, după exil, în Skapte Hyle din Thracia petrecând într'un loc a compus frumos cele ce la început și le însemnase numai pentru amintire. Este adversarul miturilor, pentrucă-i place adevărul. N'a făcut ca ceilalți istorici și scriitori cari au amestecat povești în istoriile lor căutând mai mult desfătarea decât adevărul. Ci aceia așa au făcut, dar scriitorul nostru nu s'a îngrijit de desfătarea celor ce ascultă, ci scrie pentru exactitatea celor ce învață. Și scrierea sa a numit-o luptă. A evitat multe din cele ce fac numai plăcere și a ocolit digresiile pe care le fac de obicei cei mai mulți, de unde și la Herodot delfinul iubitor de armonie și Arion care-l

---

<sup>1)</sup> Aceasta de fapt, e o altă biografie, scrisă de un anonim.

cârmuiește ca muzica și toată cartea a II-a a istoriilor sale este plină de minciuni. Dar acest scriitor al nostru, chiar dacă amintește de ceva de prisos, o spune de nevoie, povestește numai pentru ca să o cunoască auditorii. Povestea lui Tereus <sup>1)</sup> este spusă numai pentru patimile femeilor, istoria Kyclopilor este amintită pentru locuri și Alkmeon este pomenit pentru înțelepciune, se amintește acolo înțelepciunea lui, care creează insule, dar în celelalte nu este exact. Așa tratează el miturile. Este abil în descrițiile de moravuri. Este clar în părți, deși câteodată din cauza sintezei prin conciziunea expresiei pare obscur. Are un caracter foarte grav și serios. Câteodată duritatea compoziției, bogăția de sens și inversiunile îl fac greu de înțeles. Scurtimele sale sunt admirabile și înțelesurile expresiilor foarte multe. Cu totul de lăudat este vorbirea lui în sentințe. Foarte puternic în narațiuni, când povestește lupte navale, asedii, boli și lupte civile. Variat în figuri, imitând multe dela Georgias Leontinul, scurt în indicații, amar în austeritatea sa, pictor și scriitor minunat al caracterelor. Nu știu ce ar mai putea zice cineva când vede la dânsul inteligența lui Perikles și Kleon, tinerețea lui Alkibiades, diversitatea lui Themistokles, onestitatea lui Nicias, superstiția lui, norocul lui până în Sicilia și alte nenumărate pe care ne vom încerca să le vedem pe fiecare în parte.

Se folosește foarte mult de vechea limbă atică, limbă care întrebuița ξ în loc de σ când zice ξυνέγραψε și ξυμμαχία și serie diftongul αι în loc de ᾶ spunând αι ει. Inventează cuvinte noi; unele sunt mai vechi decât vremea lui, ca: αὐτοβοεῖ, πολεμῆσειντες, παγχάλεπον, ἀμαρτάδα și ὕλης φακέλους; altele sunt întrebuițate de poeți, ca: ἐπιλύζαι, ἐπήυται, ἀνακῶς, și altele asemenea; altele sunt proprii ale lui ca: ἀποσίμωσις, κωύμη, ἀποτείχισις, și câte nu sunt întrebuițate de alții, la dânsul se află; se îngrijește de fastul cuvintelor, de ingeniozitatea entimemelor și de brevitătea construcțiilor. Căci multe lucruri sunt arătate și prin stil: a pus adesea și sentimente și fapte în loc de oameni, ca ἀντίπλον δεος <sup>2)</sup>. Au și ceva din genul panegiric, în discursurile

<sup>1)</sup> Tereus, un rege thrac, fiul lui Ares, transformat în pupăză, pe când urmărea cu o secure pe nevastă-sa Procne și cumnata lui Philomela, schimbate și ele una în rândunică, alta în privighetoare.

<sup>2)</sup> Cartea III, 11.

funebre, face ironii, pune întrebări și are discursuri politice cu filosofie, căci face filosofie în discursurile ce răspund unul altuia. Totuși cei mai mulți blamează genul expresiilor și perioadelor sale, cum este Dionysios din Halikarnas <sup>1)</sup>, căci îi reproșează că nu poate întrebuița proza politică, fără să știe că toate acestea sunt o calitate a forței sale prea mari și a plenitudinii facultăților sale.

\* \* \*

Se pare că a trăit pe vremea lui Herodot, dacă Herodot amintește de năvălirea Thebanilor în Plateea, despre care vorbește Thukydidēs în cartea a II-a. Se povestește și asta: că fiind de față Thukydidēs și ascultând când Herodot își citea istoriile sale, după ce a ascultat a plâns. Se zice că Herodot văzând asta a spus către părintele lui Oloros: « Olore, năzuiește natura copilului tău spre știință ». A murit în Thracia. Unii spun că a fost îngropat acolo, alții că oasele lui au fost aduse de neamuri pe ascuns în Atena și așa a fost îngropat; căci nu era îngăduit la Atena să îngroape în mod public pe cel exilat pentru trădare. Mormântul său este lângă porți, în locul Aticei care se numește Koile, după cum spune Antyllos, bărbat vrednic de crezare și bun în a cunoaște și învăța pe alții istoria. Zice că este în Koile, și o stelă având inscripția: « Thukydidēs (fiul lui Oloros) din demul Alimunth ». Unii au adăugat și « aici zace ». Noi spunem că aceasta este închipuire și adaos, căci nu era în inscripție.

Măreția este caracterul stilului său, încât nici în durere nu părăsește acest aer de grandoare, grav, obscur de înțeles din cauza inversiunilor, arătând multe lucruri în puține cuvinte, și foarte variat în figurile de stil, iar după înțeles din contra fără figuri. Căci nu întrebuițează nici ironiile, nici invectivele, nici orația oblică, nici alte giumbușlicuri în care mai ales Demosthenes își arată tăria. Părerea mea este că Thukydidēs le lasă de o parte nu fiindcă nu cunoaște stilul figurat, dar pentru că a compus discursurile ce se potriveau și erau în armonie cu personajele ce le rosteau. Căci nu se cuvenea ca un Perikles sau

---

<sup>1)</sup> Denys din Halikarnas a venit la Roma în anul 30 a. Chr. și a trăit acolo până la sfârșitul vieții sale. Critic, gramatic și istoric a scris două studii asupra lui Thukydidēs, ca și foarte multe alte opere ce ni s'au păstrat în mare parte.

Archidamos, Nikias ori Brasidas, oameni cu sentimente nobile și generoase, cu aureolă de eroi să utilizeze ironii și giumbușlicuri ca și cum n'ar fi avut dreptul de a dovedi și acuza și blama și a spune ce vroiese. De aceea a întrebuițat un stil nefigurat și simplu salvând și prin asta ceea ce trebuie și se cuvine artei. Căci datoria artistului este să păstreze personajelor gloria ce li se cuvine și faptelor podoaba ce le însoțește.

Trebue să se știe că unii au împărțit opera lui în treisprezece cărți, alții altfel. Totuși a învins diviziunea mai obișnuită și comună, de a se împărți opera în opt cărți, cum a judecat și Asklepiades <sup>1)</sup>.

---

<sup>1)</sup> Asklepiades din Prusa în Bithynia, un tip curios de medic bun vorbitor, inventator de leacuri ce vindecă cât ține moda, a fost în tinereță retor. A trăit la începutul secolului întâi a. Chr. și prin Alexandria și-a venit la Roma.

## VIATA LUI THUKYDIDES

de SUIDAS

Thukydides Atenianul era feciorul lui Oloros, iar neamul lui era thrac. Căci tatăl său, Oloros, avea numele din Thracia. A fost rudă cu familia lui Miltiades; cel puțin la Koile, unde este îngropat Miltiades, acolo este îngropat și Thukydides. Miltiades a luat în căsătorie pe Hegesipyle, fata regelui Thracilor. A fost elevul lui Antiphon din demul Rhamnus, meșter în arta vorbirii și bănuț de tribunale. De aceea nu-l răbdau să vorbească. A încercat să scrie discursurile și le-a dat celor care aveau nevoie. Și Thukydides a mărturisit că cel care îl avea de sfătuitor, foarte bine scăpa din judecăți. Dar Antiphon se pare că a fost rău și spre sfârșitul războiului peloponezic fiind judecat pentru trădare, fiindcă într'o solie foarte bine sfătuisese pe Lacedemoni și foarte nefolositoare lucruri pe Atenieni, a fost condamnat. Odată eu el au pierit și Archeptolemos și Onomakles; casele lor au fost dărâmate și neamul lor, parte ucis, parte lipsit de drepturile civile și politice. Thukydides a fost strateg și i s'a încredințat împrejurimile Insulei Thasos, fiind bogat în mine și cu mare trecere: în războiul peloponezic fu învinovățit de trădare din pricina încetinelii și neglijenței. Căci era acolo Brasidas care cucerea orașele Thraciei dela Atenieni, făcându-le să se despartă de Atenieni și să se alipească de Lacedemoni. Acolo trebuind el să plutească repede și să salveze Eion, care era aproape, și să apere Amphipolis, posesiune de mare interes pentru Atenieni, a putut salva Eionul, dar a pierdut Amphipolis. Kleon, venind în ajutorul orașelor din Thracia, a plutit spre Amphipolis și dându-se o luptă, Brasidas Lacedemonianul l-a învins și Kleon a murit rănit de un peltast din Myrkinos. A murit și Brasidas după ce a auzit de victorie, iar Amphipolis s'a despărțit de Atena și a rămas al Lacedemonienilor. Acolo Amphipolitani distrugând

monumentul lui Hagnon <sup>1)</sup>, i-au dat numele lui Brasidas, fiindcă urau colonia atică și laconizau și în aceasta mutând cinstea către Lacedemona <sup>2)</sup>. Thukydidēs fiind exilat își consacră timpul la scrierea războiului pelponeziac și în aceasta se pare că a fost favorabil Lacedemonienilor și a acuzat tirania și ambiția Atenienilor. Căci unde avea ocazia să vorbească rău de Atenieni: în discursul acuzător al Corintienilor, în reproșurile Lacedemonienilor, insista mult în acuzații, exagera în povestire victoriile laconiene, ereștea nenorocirile atice, cum și acelea din Sicilia. A încetat istoria cu lupta navală dela Kynossema, adică lângă Helespont, unde se pare că au învins și Atenienii. Evenimentele posterioare a lăsat pe alții să le scrie: Xenophon și Theopompos. Căci n'a scris nici a doua luptă dela Kynossema, pe care o descrie Theopompos, nici lupta dela Kyzikos, unde au biruit Thrasibulos, Theramenes și Alkibiades, nici lupta navală dela Arginuse unde Atenienii înving pe Lacedemoni, nici cea mai mare nenorocire atică, lupta dela Aigospotamos, unde Atenienii și-au pierdut flota și nădejdea în viitor. Căci zidul lor a fost dărâmat, s'a instituit tirania Celor Treizeci și orașul a căzut în multe nenorociri pe care le-a scris cu amănuntul Theopompos. Thukydidēs a fost după neam unul dintre cei iluștri. Părând a fi un abil orator înainte de Seriere, a fost în fruntea trebilor publice. Prima probă a artei sale oratorice a fost următoarea. Un cetățean Perilampes a ucis din gelozie pe un prieten amic care-i era drag. Procesul se judeca în fața Arcopagului și dânsul a arătat multă dibăcie apărând pe Perilampes și a câștigat procesul în contra lui Perikles care acuza. După aceea alegându-l Atenienii strateg, a fost archontele poporului. Fiind arogant în fapte, ea unul ce iubea mult banii, n'a fost lăsat să stea prea mult în fruntea poporului. Căci, mai întâi, după ce a călătorit la Sybaris, când s'a întors, a fost acuzat de Xenokritos pentru turburarea tribunalului și condamnat <sup>3)</sup>. Mai târziu a fost ostracizat pe zece ani.

<sup>1)</sup> Fondatorul orașului.

<sup>2)</sup> Autorul e confuz. Cititorul va putea urmări faptele povestite de Th. în cartea V, 8—12.

<sup>3)</sup> Autorul îl confundă probabil cu celălalt Thukydidēs care a fost ostracizat și era adversarul politic a lui Perikles. În orice caz, nu cunoaște faptele.



Exilul l-a petrecut în Egina și aici se spune că a scris dânsul opera sa. Atunci mai ales a arătat marea lui lăcomie de bani, căci împrumutând cu dobândă pe toți Eginetii i-a alungat din casele lor. Se zice că introducerea a fost scrisă după operă, fiindcă se amintește de cele întâmplate în timpul războiului, cum e purificarea insulei Delos care, se zice, că a avut loc în anul al șaptelea sub archontatul lui Euthynos; amintește în ea și de sfârșitul războiului, zicând: « la sfârșitul acestui războiu » și de începutul lui: « aceasta a fost cea mai mare frământare pentru Heleni și o parte din barbari și ea să spunem așa pentru cei mai mulți oameni ». Implinind cartea a VIII-a a murit de boală. Căci greșese cei ce spun că nu este a lui Thukydidēs, ci a altui scriitor. Murind a fost îngropat la Atena, lângă porțile Melitide, în locul Aticei care se numește Koile, fie când s'a întors din exil împlinindu-se timpul osândeii și murind în patria lui, fie că i s'au adus oasele din Thracia, unde-și sfârșise viața. Cineva a ridicat o stelă în Koile având această inscripție: « Thukydidēs, fiul lui Oloros, din demul Halimunt, zace aici ».

\* \* \*

*Altfel din scrisorile lui Suidas:*

Thukydidēs, fiul lui Oloros, era Atenian. A avut un copil, pe Timotheos. După mamă își trăgea neamul din generalul Miltiades: și după tată din Oloros, regele Thracilor. A fost discipolul lui Antiphon. Era în floare pe timpul Olimpiadei a 87-a. A scris războiul Peloponezienilor și al Atenienilor. Acesta l-a ascultat, încă pe când era copil pe Herodot la jocurile Olimpice, când își cetea istoriile sale și mișcat de entusiasm i se umplură ochii de lacrimi. Și Herodot, văzând firea lui, spun către Oloros, tatăl lui Thukydidēs: « Te felicit pentru copilul tău bun, Olore »; căci copilul tău are un suflet dornic de învățătură ». Și nu s'a înșelat în judecata lui. Acest Thukydidēs se distingea prin arta sa, prin frumusețea discursurilor, prin exactitatea faptelor, prin comandamentele militare, prin deliberările și discursurile sale panegirice. Acest scriitor obișnuia să treacă dela genul feminin la genul neutru. De pildă: Πρεπονται εις Μακεδονίαν, εφ' όπερ και πρότερον.



## CARTEA I

INTRODUCERE. Războiul peloponeziac întrece în importanță toate evenimentele anterioare ale istoriei elene. Cap. 1—19. — Scopul ce și l-a propus, metoda și mijloacele întrebuintate pentru a-l realiza. Cap. 20—23. — *Epidamnos* și *Potidaia*. Evenimentele ce au dus la războiul peloponeziac. Epidamnos; războiul între Coreyra și Corint; prima luptă navală. Cap. 24—31. — Coreyrienii caută și obțin alianța cu Atena. Discursurile Coreyrienilor și Corintienilor Cap. 32—43. — A doua luptă navală între Coreyrienii și Corintienii; sfârșitul războiului. Cap. 44—55. — Răscoala Potidaiei; se dă o luptă sub zidurile orașului și Atenienii încep asediul. Cap. 56—66. — Adunarea dela Sparta. Discursurile Corintienilor, Atenienilor, a lui Archidamos, a lui Sthenelaidas. Lacedemonii declară rupt armistițiul de 50 ani cu Atena. Cap. 67—87. — *Cei cincizeci de ani*. Ce s'a întâmplat după războaiele medice până la războiul peloponeziac. Creșterea puterii ateniene. Cum și în ce împrejurări s'a născut imperiul atenian. Cap. 88—118. — *Pregătiri de războiu*. Lacedemonii cheamă pe toți aliații lor și toți împreună hotărăsc războiul cu Atena. Discursul Corintienilor. Cap. 119—125. — Invinuirile ce și le aduc unii altora Lacedemonii și Atenienii. Sacrilegiul lui Kylon; Lacedemonii cer ispășirea lui. Cap. 126—127. — Trădarea lui Pausanias. Cap. 128—134. — Exilul și moartea lui Themistokles. Cap. 135—138. — Ultimatul Lacedemonilor. Cap. 139. — Atenienii hotărăsc războiul. Discursul lui Perikles. Cap. 140—146.

1. Thukydidēs din Atena a scris istoria războiului dintre Peloponezi și Atenieni. Dânsul s'a pus la lucru decum a izbucnit, pentru că s'a așteptat să fie mare și să întrecă prin însemnătate toate războaiele dinainte. Asta o deducea și din faptul că amândoi potrivnicii l-au început complet pregătiți și din aceea că vedea întregul neam elen punându-se alături de unul din ei: parte, cu hotărîre, dela început, alții făcând, cel puțin, planul. În adevăr

aceasta a fost cea mai mare sguđuire pentru Eleni, parte din barbari <sup>1)</sup> și, poate, chiar pentru omenirea întregă. Căci deși noianul vremii curse nu îngăduie să cunoaștem lămurit faptele petrecute înainte de acest războiu, ori pe cele mai vechi încă, totuși, din mărturiile în care mă pot încrede după amănunțită cercetare, nu cred să fi fost cine știe ce, nici ca războaie, nici altfel.

2. De aceea așa numita astăzi Elada nu pare să fie locuită statornic de mult timp: ei s'au întâmplat multe strămutări de noroade înainte vreme, când ele-și părăseau cu ușurință pământul și se dădeau în lături din fața neamurilor ce veneau peste dânșii. Căci, fiindcă nu era negoț nici drumuri sigure pe mare și pe uscat, pentrucă fiecare lucra numai atâta pământ cât îi trebuia pentru trai și deci nu făceau rezerve de produse nici nu sădeau pomi (căci trăind în orașe fără ziduri, nu erau siguri niciodată că nu va veni un altul și nu-i va prăda); în sfârșit fiindcă socoteau că vor putea găsi oriunde hrana trebuitoare fiecărei zile, se depărtau fără greutate și din pricina asta nu aveau nici cetăți puternice, nici celelalte lucruri care fac tăria unui stat.

Pământurile bune își schimbau mai ales neconținut stăpânii: astfel țara numită acum Tesalia, Beoția, cea mai mare parte din Peloponez și în genere orice ținut mai roditor. Căci fertilitatea solului, făcând să se concentreze puterea în mâinile câtorva, dădea naștere la lupte interne care ruinau țara și în acelaș timp trezeau pofta neamurilor străine. Atica <sup>2)</sup>, cel puțin, ferită de turburări din pricina sărăcirii pământului, a fost locuită din cele mai vechi timpuri totdeauna de aceiași oameni. Și o dovadă puternică în sprijinul raționamentului meu, că veșnicele strămutări au fost o piedecă pentru celelalte ținuturi de a se desvolta la fel, o constituie faptul următor: tocmai oamenii cei mai avuți din restul Eladei, alungați de războaie ori lupte civile, se refugiau lângă Atenieni, ca la un adăpost sigur; devenind cetățeni, au mărit așa cetatea din vechime încă prin mulțimea

<sup>1)</sup> Aici trebuie înțelese populațiile trace, macedonene, epirotice și din Sicilia; iar dacă ne gândim la toată durata războiului, sunt cuprinși și Perșii.

<sup>2)</sup> Pământul ei este pietros, cu apă puțină, în mare parte bun numai pentru cultura orzului; pretutindenea cerea muncă și sânguință statornică.

locuitorilor, încât s'au trimis mai târziu și colonii în Ionia, fiindcă Atica nu putea să-i mai încapă <sup>1)</sup>).

3. Dar nu mai puțin îmi arată mie slăbiciunea celor vechi și lucrul acesta: înainte de războiul troian, Elada nu a făcut nicio întreprindere comună. Ba, mi se pare, că nici nu avea încă numele acesta țara întregă și înainte de Elenos, fiul lui Deukalion, nici nu era cunoscut; ei fiecare trib, și cel mai răspândit erau Pelasgii, dădea numele său pământului pe care-l ocupa. Numai după ce Helen și feciorii săi au ajuns puternici în Ftiotida <sup>2)</sup> și au prins alte orașe a-i chema în ajutor, a început în urma contactului des să se întindă numele acesta mai mult; totuși, multă vreme, nu s'a putut extinde la toți. Probă mai eu seamă Homeros. Căci, deși trăind mult timp după războiul Troiei, nu a dat numele acesta nicăieri, nici tuturor, nici altora decât celor din Ftioda ce erau cu Achile, singurii cari s'au numit întâiu și întâiu Eleni; pe ceilalți îi numește în epopee Danai, Argei ori Achei. Nu întrebuintează însă nici numele de *barbari*, fiindcă, probabil, Elenii nu se deosebeau încă printr'un nume obșteșc, propriu lor, de celelalte popoare. Ei bine, acești Eleni, nume mărginit întâiu la orașe și grupuri ce se înțelegeau în limbă, extins apoi la toți, nu au întreprins din cauza slăbiciunii și lipsei de legături între ei, înainte de războiul troian, nimic în comun. Dar și pentru această expediție nu s'au adunat decât după ce s'au mai deprins eu marea.

4. Minos <sup>3)</sup>, după câte știm din auzite, a avut cel dintâiu o flotă, a stăpânit o foarte mare parte din marea elenică de azi și a domnit peste insulele Cielade; dânsul a colonizat întâia oară pe cele mai multe, gonind pe Carieni și punând stăpânitori

---

<sup>1)</sup> Ionienii plecați din Atica sub conducerea lui Neleus și altor fii a lui Codros (1044 a. Chr.) au întocmit douăsprezece orașe în Asia Mică: zece pe continent și două în insulele Chios și Samos. Dânsii la început formau o confederație, al cărei centru era templul lui Poseidon de la capul Mycale unde țineau și serbarea numită *Panionia*.

<sup>2)</sup> Ftiotida, patria lui Achile, cuprindea partea din mijloc a văii râului Sperchios, între muntele Oeta și Othris. Fiii lui Helen erau: Doros, Xuthos (tatăl lui Ion și Acheos) și Aiolos, patriarhii celor patru triburi ale națiunii grecești.

<sup>3)</sup> După Homeros, el era rege în Knossos din Creta, tatăl lui Deukalion și bunicul lui Idomeneus,

pe copiii săi; a distrus, pe cât i-a fost cu putință, pirateria ca să-și poată încasa tributurile.

5. Căci de demult Elenii și Barbarii cari locuiau pe coaste și insule, cum au început a călători mai des pe corăbii unii la alții, s'au apucat de piraterie; bărbați distinși prin avere și putere se puneau în frunte atât pentru folosul lor propriu cât și pentru a da putință de hrană celor săraci. Căzând peste orașele neîmprejmuite cu ziduri, alcătuite din sate, le prădau și câștigau din asta mai tot traiul. Treaba aceasta nu era socotită pe atunci ca o rușine, dimpotrivă făcea mai degrabă cinste. Dovadă unele triburi continentale care și acum socot ca o fală să fii tâlhar vrednic; martori sunt și vechii poeți<sup>1)</sup>, cari deopotrivă pun personajii lor să întrebe pretutindeni pe cei ce sosesc de pe mare, dacă sunt pirați, dând astfel a înțelege că nici cei întrebați nu ascund lucrul acesta, nici acei cari întreabă nu-l privesc ca o ocară.

Dar și pe uscat se prădau unii pe alții. Obiceiul acesta vechiu trăiește până azi în multe părți ale Eladei: la Loerienii-Ozoli, la Etolieni și Acarnanieni, cum a rămas și acela de a umbla înarmat tot din pricina asta.

6. Căci toată Elada purta arme, din cauză că locuințele nu erau întărite și drumurile nesigure; se deprinsese a umbla înarmați până și pe lângă casă, ca barbarii. Părțile Eladei, unde obiceiul acesta se păstrează și acum, sunt o dovadă că odinioară el era răspândit pretutindeni.

Atenienii, cei dintâi, au lăsat armele și, după ce au părăsit vicața aspră de altădată, au luat deprinderi prea molatice chiar. Nu e mult de când bătrânii lor din clasa bogată nu mai poartă luxoasele tunici de in și nu-și mai leagă pletele cu grieri de aur<sup>2)</sup>,

<sup>1)</sup> După cum se exprimă aici Ti.ukydides, pare că el cunoaște și alte poezii epice, decât cele păstrate, în care e vorba de pirați; noi cunoaștem Odiseea III 71 și IX 252 cum și imnul către Apolon 452.

<sup>2)</sup> Această modă de pieptănătură, caracteristică vechilor timpuri și obiceiuri, consta în a purta părul lung, pe care-l strângeau la spate în moț sau coc ridicat în sus; acest coc îl întăreau și susțineau prin niște spirale de aur, pe care le asemănau cu grierii și de aceea le numeau astfel. Moda nu a trecut, cum spune T. din Atica în Ionia, ci dimpotrivă. Vezi W. Mueller, *Quaestiones vestiariae*. Dessertatio Göttingen 1890. Asupra modei însăși. Vezi Fr. Studniczka, *Die attatische Haartracht*.

modă care din pricina înrudirii a trecut și la bătrânii Ionienilor. Haina simplă, cu croiala de acum, au întrebuițat-o întâia oară Lacedemonii, unde bogații și săracii trăiau și se îmbrăcau la fel. Tot ei au fost cei dintâi cari s'au desbrăcat și s'au arătat la exerciții în public goi și unși cu untdelemn; pe când în vechime atleții se luptau la jocurile olimpice purtând un brâu peste șolduri. Nu-s mulți ani de când l-au părăsit; dar barbarii, mai cu seamă cei din Asia, cari au concursuri de pugilat și trântă, tot mai poartă brâu. În multe privinți însă se poate arăta că Elenii de odinioară au avut deprinderi la fel cu barbarii de astăzi.

7. Orașele întemeiate mai aproape de vremea noastră, când navigația era mai sigură și era cu puțință adunarea de averi, s'au așezat pe țărmuri și s'au înconjurat cu ziduri; ele au ocupat istmurile atât pentru înlesnirea negoțului cât și pentru a fi mai tari împotriva vecinilor. Orașele vechi însă, și cele de pe insule și cele de pe continent, din pricina pirateriei care a dăinuit multă vreme, au fost zidite mai departe de mare; pentrucă pirații se prădau unii pe alții și erau o pacoste și pentru populațiile care, fără a fi maritime, locuiau pe țărmurile mării. De aceea până astăzi orașele sunt sus, departe de apă.

8. Tot așa de prădalnici erau și insularii, Carienii și Fenicienii, căci dânsii ocupase cele mai multe insule, cum o dovedește faptul următor. Când au purificat Atenienii Insula Delos în vremea acestui războiu și au ridicat sicriile celor îngropați acolo, s'a văzut că peste jumătate sunt ale Carienilor, judecând după forma armelor îngropate și după modul de înhumare pe care-l păstrează Carienii și acum.

Dar după ce Minos și-a întemeiat flota, navigația a devenit mai sigură, căci dânsul a gonit pirații din insule și a colonizat multe din ele. Atunci locuitorii de pe coaste, adunând bogății, au început a-și face așezări mai puțin expuse, iar unii mărindu-și averile s'au împrejmuțat cu ziduri. Pofa de câștig a făcut pe cei săraci să primească a fi supuși celor bogați; aceștia, puternici și avuți, au supus statele mititele. Aceasta era situația, când mai târziu Elada a făcut războiul troian.

9. Agamemnon, cred eu, a putut aduna flota aceea numai prin superioritatea puterii sale și nicidecum fiindcă pețitorii Elenei ar fi fost legați de jurămintele făcute lui Tindareus. De

altfel Peloponezii <sup>1)</sup>, cari cunosc mai bine tradițiile locale, spun că Pelops <sup>2)</sup> a câștigat puterea și a dat numele său țării, deși străin, numai mulțumită averilor cu care a venit între niște oameni săraci. Această putere a crescut la urmașii săi. Euristeus, când a plecat cu oastea în Atica <sup>3)</sup>, unde a fost ucis de Eraclizi, a încredințat domnia Micenei și a regatului său lui Atreus, moș de pe mamă, izgonit de Pelops pentru că ucisese pe Chrisippos <sup>4)</sup>. Cum Euristeus nu s'a mai întors, a luat Atreus regatul Micenei și toată stăpânirea aceleia și cu buna învoire a Micenienilor cari se temeau de Eraclizi, dar și fiindcă era puternic prin mulțimea bogățiilor ce i se atribuiă și prin dragostea mulțimii pe care o măgulea. De atunci Pelopizii au ajuns mai tari decât urmașii lui Perseus.

Moștenind Agamemnon acestea și stăpân pe o flotă mai mare decât a celorlalți domnitori, a putut aduna oastea pentru expediție, nu atâta fiindcă prinții au voit să-l îndatoreze, ci, mi se pare, pentru că se temeau de el. Căci dânsul pare să fi venit cu cele mai multe corăbii și să fi dat și Arcadienilor, cum arată Homeros, dacă acest poet e destulă mărturie. În transmiterea sceptrului, a spus:

« Domnește peste multe ostroave și Argosul întreg ».

De n'ar fi avut flotă dânsul, locuitor al uscatului, n'ar fi putut stăpâni decât insulele mărginașe, care sunt puține. Dar și din această expediție noi trebuie să vedem cam care era situația înainte de a fi fost întreprinsă.

<sup>1)</sup> Aceștia sunt Argienii, ale căror legende Thukydidēs le cunoștea din Ἀργολικὰ a lui Hellanicos.

<sup>2)</sup> Pelops, fiul lui Tantalos, regele din Sipyle în Frigia, fiind gonit din Asia, a venit în Grecia, unde s'a căsătorit cu Hippodameia, copila lui Oenomaos, regele din Pisa, în Elida. Copiii lui, Atreus, Tiestes, Piteus, prin căsătorii au ajuns regi în principalele orașe din peninsula, care s'a și numit Peloponesos.

<sup>3)</sup> E vorba de expediția pe care Euristeus, regele Micenei, fiul lui Stenelos și nepotul lui Perseus, a făcut-o în contra Atenienilor ca să-i dea pe fiii lui Hera les, refugiați în Atica. Lupta s'a dat lângă istmul de Corint. Euristeus a fost ucis de Hyllos, fiul mai mare al lui Heracles; alții spun că de Iolaos, tovarășul eroului.

<sup>4)</sup> Chrysiippos era un fiu al lui Pelops, făcut cu altă femeie. Atreus și Tyestos, fiind exilați de Pelops, au venit la Micena, unde domnea Euristeus, fiul Astydameiei, o fată a lui Pelops.



10. Faptul că Micena era un oraș mic și că cetățile de odinioară par astăzi neînsemnate nu poate fi pentru noi un motiv de a crede că războiul n'a avut acea importanță pe care i-au atribuit-o poezii și tradiția. Căci dacă pustiul s'ar întinde peste orașul Lacedemonilor și ar rămâne numai templele și temeliiile clădirilor, după trecere de multă vreme, greu ar mai putea crede, pare-mi-se, urmașii că puterea lor a fost atât de mare cât le-a fost gloria. Cu toate acestea Lacedemonii locuiesc două cincimi din Peloponez, exercită heghemonia asupra restului cum și asupra multor aliați din afară; însă fiindcă orașul nu este clădit la un loc, ci e alcătuit dintr'o îngrămădire de sate <sup>1)</sup>, după vechiul obicei al Eladei, el ar putea părea cu mult mai prejos de faima lui. Iar de s'ar întâmpla acelaș lucru Atenei, ruinele vizibile ale orașului te-ar face să presupui că puterea sa a fost de două ori mai mare decât este. Astfel că îndoiala nu e îndreptățită.

Trebue să avem în vedere nu priveliștea ruinelor orașelor, ci forțele lor reale și să credem că expediția a fost mai mare decât cele anterioare, mai mică însă decât cele de acum. Chiar din versurile lui Homeros, dacă trebue să ne referim asupra acestui punct la el, rezultă că această expediție a fost inferioară; deși, firește, el ca poet a exagerat și înfrumusețat. Căci numără o mie două sute de corăbii; acelea ale Beoțienilor cu câte o sută douăzeci de oameni, ale lui Filoctetos cu câte cincizeci, indicând după părerea mea pe cele mai mari și pe cele mai mici: cel puțin despre mărimea altora nu pomenește în *Catalogul Corăbiilor* <sup>2)</sup>. Oamenii de pe ele erau toți și văslași și soldați, cum se vede din ce spune despre corăbiile lui Filoktetos, unde toți lopătarii erau arcași. De altfel nu e probabil să fi fost pe bord, afară de regi și personaje de seamă, mulți oameni fără treabă, mai ales că trebuiau să traverseze marea cu toată gospodăria de războiu și nu aveau corăbii cu punte, ci de cele construite după moda veche ca vasele

<sup>1)</sup> Sparta era clădită pe mai multe coline și cuprindea patru mahalale: Limnae, Messoa, Cynosoura, Pitane. În vremea lui Thukydidēs nu era înconjurată de ziduri; tiranul Nabis (190 a. Chr.) a întărit-o.

<sup>2)</sup> Catalogul corăbiilor în Iliada este înșirarea tuturor trupelor ce luptau în fața Troei. Acest catalog, numit și Βοιωτίζ pentru că începe cu vasele nile, cuprinde tot restul cărții a doua din Iliada dela versul 494. ul exact era de 1186 de vase.

de pirăți. De luăm deci o mijlocie între cele mai mari și cele mai mici, nu s'au adunat mulți oameni, când te gândești că toată Elada a luat parte.

**11.** Cauza nu a fost atâta lipsa de oameni, cât de mijloace. Din pricina greutății de aprovizionare au dus trupe mai puține, numai câte sperau să poată întreține în cursul războiului de pe însuși pământul vrăjmaș. Deoarece la sosire, ei au fost biruitori în luptă (evident, căci altfel n'ar fi putut întări lagărul cu șanțuri); se vede însă că nici acolo n'au întrebuințat toată armata, ei lipsa de hrană i-a silit să se apuce de lucrat pământul Chersonesului și de piraterie. De aceea mai ales, fiindcă erau împrăștiati Elenii, au rezistat Troienii zece ani în lupte de câmp, având pururea în față numai pe cei ce se succedau. De-ar fi venit aceștia cu provizii destule și, cum erau numeroși, ar fi purtat războiul într'una, fără piraterie și agricultură, le-ar fi fost ușor lor, care chiar cu forțele împărțite și numai cu o parte din trupe se puteau menține în fața inamicului, să facă un asediu în regulă și să cuprindă Troia într'o vreme mai scurtă și cu mai puțină osteneală.

Din pricina lipsei de mijloace însă, și războaiele anterioare acestuia n'au fost de seamă și chiar acest războiu, cel mai vestit din câte au fost înainte vreme, se arată, din faptele cercetate, inferior faimei și vorbei ce s'a făcut despre el mulțumită poetilor.

**12.** Dar nici după războiul Troiei, Elada nu s'a putut dezvolta în liniște; sdruncinul strămutărilor și colonizărilor a continuat. Căci târzia întoarcere a Elenilor dela Ilion a fost pricină de frământări și răscoale în deosebitele state; cei învinși au căutat a se duce aiurea. Astfel Beoțienii în al șazecelea an după cucerirea Troiei, alungați din Arne de Tesalieni, s'au așezat în Beoția de azi, numită înainte Cadmeida; era și mai înainte în țara aceasta o parte din ei cari au fost și în războiu la Troia. Optzeci de ani după acelaș războiu, Dorienii conduși de Eraclizi au ocupat Peloponezul. Când în sfârșit, cu greu și după multă zăbavă, liniștea s'a întins temeinic în Elada și s'au potolit frământările, atunci au trimis colonii în afară. Atenienii au colonizat Ionia și multe insule; Dorienii Italia, mare parte din Sicilia și unele regiuni din Elada. Dar toate acestea s'au făcut după războiul Troiei.

**13.** În vremea asta Elada se face tot mai puternică și adună prisos de bogății mai mult chiar decât înainte; în multe părți, din pricina sporirii veniturilor se așează tiranii în locul dinastiilor ereditare cu privilegii determinate; Elenii construiesc corăbii și-și îndreaptă tot mai mult activitatea spre mare. Corintienii, se zice, au făcut, cei dintâiu, inovări foarte apropiate celor de azi și au construit primele trireme în Elada. Se pare că și Samicnilor tot un meșter corintian, Ameinocles, le-a făcut patru nave de războiu; dela venirea lui Ameinocles la Samos sunt aproape treisute de ani la sfârșitul acestui războiu. Cea mai veche luptă navală, pe care o știm, se dă între Corintieni și Corcirieni; de atunci sunt două sute șaptezeci de ani.

Corintienii, așezându-și orașul pe istm, au avut totdeauna în el o piață de comerț. Și fiindcă în vechime călătoreau mai des pe uscat decât pe apă, iar cei din lăuntru și din afară de Peloponez n'aveau alt drum decât pe acolo, Corintul s'a îmbogățit foarte mult, cum se arată și în vechii poeți cari-l numesc «înfloritorul». Când Elenii au început a călători pe mare mai mult, Corintienii, posedând flotă au distrus pirateria, au deschis piață și spre apă și spre uscat și avuțiile s'au adunat la ei și mai mult.

Ionienii au dezvoltat marina lor mai târziu, pe vremea lui Cyrus, primul rege al Perșilor și a fiului său Cambyses; ei au stăpânit un timp marca vecină lor. De asemenea Polycrates, care a fost tiran în Samos, pe vremea lui Cambyses, a avut o flotă mare; cu ea a supus multe insule; între acestea a fost și Rhenea pe care a dăruit-o lui Apolon din Delos, delianul. În sfârșit Foceenii, când au colonizat Marsilia, au bătut pe mare pe Cartaginezi.

**14.** Acestea au fost marinele cele mai puternice. Dar, deși ele s'au format cu multe generații după războiul troian, totuși vedem că întrebuințează puține trireme și se compun tot din penticontoare <sup>1)</sup> și nave lungi ca și odinioară. Puțin înainte de războaiele medice și de moartea lui Darius, care a domnit peste Perși după Cambyses, au avut trireme numeroase Corcirienii și

---

<sup>1)</sup> Penticontoarele erau corăbii lungi cu 50 de lopeți, câte 25 de fiecare parte.

tiranii din Sicilia. Dânselle au fost în Elada cele din urmă flote mai de seamă înainte de expediția lui Xerxes; căci Egeții, Atenienii și alții posedau marine de mică importanță și majoritatea năvilor erau penticonoare. Abia târziu și după sfatul lui Temistokles, Atenienii fiind în războiu cu Egeții și în așteptarea barbarului, au construit vasele pe care s'au și luptat; dar nici acestea nu erau toate acoperite cu punte.

15. Cam asta a fost marina Elenilor în antichitate și mai în urmă încoace. Totuși cetățile, care și-au format flotă, au dobândit multă putere și prin acumularea de averi și prin dominația extinsă asupra altora; căci se duceau pe corăbii și supuneau insulele, mai cu seamă acci cari n'aveau destul pământ. Pe uscat niciun războiu, din care să rezulte o creștere de putere, n'a izbucnit; ci toate, câte au putut fi, au fost împotriva megșilor. Războaie de cucerire în afară, departe de țara lor, n'au făcut Elenii, fiindcă nu s'au grupat statele mici sub stăpânirea celor mai mari, nici s'au întovărășit la întreprinderi comune; mai mult vecinii se războiau între dânsii. O singură dată s'a împărțit neamul elenic în două tabere: în vremea războiului ce a fost odată, de demult, între Chalcidieni și Eritreeni <sup>1)</sup>.

16. Unele state au dat peste picici care le-au oprit dezvoltarea. Astfel Ionienii, de pildă, ajunsese puternici; dar a venit Cyrus și împărăția persană, care a cuprins pe Cresus și regatul său dintre fluviul Halis și mare și a robii și statele lor de pe continent; mai pe urmă, Darius cu flota feniciană a supus și insulele.

17. Tiranii, câți au fost în cetățile elene, s'au îngrijit numai de interesele lor, de siguranța și de ridicarea casei lor; au trăit cât au putut mai liniștiți între zidurile orașului lor și afară doar de vreun războiu cu vecinii n'au făcut nimic vrednic de pomenire. Nu vorbesc de tiranii din Sicilia cari au ajuns la mare putere. Așa că multă vreme pricini multe au oprit Elada să facă vreo întreprindere comună de seamă, iar statele singuratice numai cu puterile lor nu se încumetau.

---

<sup>1)</sup> Chalcis și Eritrea, două orașe din Eubea, s'au luptat pentru câmpia Lelanton. Milezienii au fost de partea Eritreenilor și Tesalienii au sprijinit pe Chalcidieni. Vezi Herodot V 99. Războiul a fost prin veacul al VIII-lea.

18. În fine tiranii din Atena și cei cari înădușiseră atâta vreme restul Eladei au fost alungați de Lacedemoni<sup>1)</sup>, afară de cei din Sicilia. Căci deși Lacedemona, după așezarea Dorienilor cari o locuiesc acum, a fost frământată de lupte lăuntrice mai mult decât orice stat pe care-l cunoaștem, totuși de foarte multă vreme a căpătat legi bune și a fost cruțată de tiranie: sunt patru sute de ani și mai bine la sfârșitul acestui războiu<sup>2)</sup> de când Lacedemonii se folosesc de aceeași constituție; de aceea au dobândit atâta putere încât să orînduiască trebile și în alte cetăți.

Nu mulți ani după izgonirea tiranilor a fost și lupta dela Maraton între Mezi și Atenieni. Zece ani în urmă veni din nou barbarul cu multă oaste să robească Elada. În fața primejdiei amenințătoare, Lacedemonii, ca cei mai tari, au luat conducerea Elenilor ce se înarmaseră pentru apărarea comună, în vreme ce Atenienii, la apropierea Mezilor, se hotărîră să-și părăsească orașul, luară ce putură, se suiră pe corăbii și se făcură oameni de mare.

Puținică vreme după ce cu toții la un loc au gonit pe barbari, s'au împărțit între Lacedemoni și Atenieni, și Elenii cari scăpasera de barbari și cei cari luaseră parte la războiu; căci aceste două neamuri se arătasera mai puternice: unul pe uscat, celălalt pe apă. Un timp au fost uniți; dar curând s'au învrăjbit și au început războaiele între Atenieni și Lacedemoni, ajutați fiecare de aliații lor; de atunci ceilalți Eleni, la orice neînțelegere, veneau și se alipeau la una din grupe. Așa se face că dela războaiele medice până la acesta de acum, fiind ei neconținut când în pace când în războiu între ei sau cu aliații răzvrățiți, s'au pregătit bine și au ajuns foarte dibaci ca unii ce au învățat meșteșugul luptelor în mijlocul primejdiilor.

19. Lacedemonii nu cereau aliaților de sub stăpânirea lor tributuri, ci se îngrijeau să aibă numai un guvernământ oli-

1) Lacedemonii au alungat pe Cipselizi din Corint, pe Lygdamis din Naxos, pe Eschines din Siciona, pe Simachos din Tasos, pe Aulis din Focida, pe Aristogenes din Milet și pe Peisistrați din Atena.

2) Sfârșitul războiului e la 404 a. Chr.; se fixează de obicei data victiei lui Licurgos pe la 885 cu 80 ani mai mult decât îl fixează Thukydidēs. E însă numai o ipoteză, căci unii istorici neagă complet existența unui legislator spartan cu acest nume.

garehic ca și al lor, Atenienii însă luară cu vremea corăbiile statelor aliate, afară de cele ale Hioților și Lesbienilor, orînduiră ca toți să plătească o dare în bani și, mulțumită acestui fapt, mijloacele lor proprii de luptă în acest războiu au fost mai mari ca oricând, mai puternice decât chiar atunci când dâșii erau în plină înflorire și confederația neștirbită.

**20.** Cam acestea am găsit privitor la întâmplările de altă dată, pentrucă e greu în asemenea chestiuni să dai crezare oricărei mărturii. Căci oamenii primese fără să cerceteze tot ce li se spune că a fost odată, chiar când e vorba de lucruri de ale lor, de acasă. Astfel, de pildă, Atenienii cred că Hipparchos <sup>1)</sup> era tiran când a fost ucis de Harmodios și Aristogeiton și nu știu că domnea Hippias, ca cel mai în vârstă dintre feciorii lui Peisistrates, iar Hipparchos și Tessalos erau frații săi. În ziua și ceasul acelei fapte, Harmodios și Aristogeiton, bănuind că au fost trădați lui Hippias de un tovarăș, nu s'au apropiat de acela ca de unul ce știa și se păzea; dar voind să facă oricum ceva de seamă înainte de a fi prinși și întâlnind din întâmplare pe Hipparchos la Leocorion <sup>2)</sup>, unde orînduia procesiunea panatenee, îl omorîră.

Însă nici nu e nevoie să ne ducem la fapte uitate sub troianul vremei; sunt o mulțime de lucruri din zilele noastre despre care Elenii au idei greșite. Așa, bunăoară, ei cred că regii lacedemoni votează fiecare cu două voturi, ori că la Sparta e un batalion Pitantes, care n'a existat niciodată <sup>3)</sup>; iată cum se trudește mai toți oamenii să afle adevărul și cât de ușor cred ce li se spune de-a-gata.

**21.** Totuși nu s'ar înșela poate cineva dacă, din dovezile aduse, ar crede că așa au fost lucrurile cum le-am arătat eu și nu cum le-au cântat poeții în strălucite exagerări, nici cum le-au

<sup>1)</sup> Ideea greșită despre alungarea Peisistratizilor, pe care o combate aici Thukydides și mai desvoltat în VI 54—59 era părerea dominantă la Atena exprimată în cântecele populare și prin interpretarea ce o dădea statuei ridicate în cinstea lui Harmodios și Aristogeiton.

<sup>2)</sup> Era un monument ridicat în onoarea fetelor regelui Leos, jertfite pentru patrie, la o vreme de foamete. Era așezat în Ceramic sau în Agora.

<sup>3)</sup> E o aluzie la Herodot care face aceste două afirmații în cartea VII 57 și IX 53.

povestit logografii căutând mai mult desmierdarea urechii decât adevărul; căci sunt evenimente greu de dovedit în chip riguros și cele mai multe, înecate în noianul vremii, nu mai au crezare și au trecut în domeniul legendelor. În așa depărtate fapte să creadă deci că am obținut acest rezultat cercetând cu osteneală cele mai sigure dovezi. Și războiul acesta, deși oamenii de obicei războiul pe care-l poartă într'acel moment îl socot cel mai de seamă, iar după ce-l sfârșese admiră mai mult tot pe cele vechi, totuși din examinarea faptelor se va vădi că a fost mai mare decât cele anterioare.

22. În ce privește cuvântările, câte s'au rostit înainte și în vremea războiului, n'am putut ține minte vorbele înseși ale celor spuse nici pe acelea pe care le-am auzit singur, cum nu le-au reținut nici aceia cari mi-au raportat pe unele din ele. Le-am redat cum ni se părea mie că fiecare a trebuit să vorbească mai potrivit cu necesitățile momentului; dar n'am ținut cât mai aproape de fondul ideilor într'adevăr exprimate. Cât despre faptele petrecute în acest războiu, n'am socotit că trebuie să le scriu cum le-am auzit dela cel dintâi venit, nici după impresia mea personală; ci și acelea la care însumi am fost martor și cele spuse de alții, le-am scris numai după ce am cercetat cu toată rigurozitatea posibilă fiecare lucru în parte.

A fost greu de găsit adevărul fiindcă cei ce fuseseră de față nu se potriveau în spusele lor despre aceleași lucruri și fiecare le schimba din părtinire sau lipsă de memorie.

Povestirea mea va încânta, poate, prea puțin auzul, fiindcă nu are nimic legendar; pentru mine însă va fi destul să o creadă utilă aceia cari vor vroi să știe sigur ce a fost odată sau ce e cu putință să mai fie iarăși, așa sau cam așa, după cursul lucrurilor omenești. Opera mea este un bun dobândit pentru veșnicie; nu caută gloria de o clipă a unui concurs de lectură.

23. Dintre evenimentele anterioare, războiul medice a fost cel mai important; cu toate acestea două lupte navale și două pe uscat i-au dat un grabnic sfârșit. Războiul acesta dimpotrivă a fost foarte lung; Elada a suferit atâtea nenorociri în cursul lui cum nu i s'au întâmplat altele într'un spațiu egal de timp. Căci niciodată atâtea cetăți cucerite n'au fost prefăcute în ruini, fie de barbari, fie de înșiși adversarii; unele, în urma cuceririi,

și-au schimbat și locuitorii; niciodată atâtia oameni exilați și atâtă măcel, fie din cauza însăși a războiului, fie din a revoluțiilor. Întâmplările de altă dată, povestite din auzite și foarte rar confirmate de fapte, acum au căpătat crezare: cutremure foarte puternice și care au avut loc pe o mare întindere; eclipse de soare mai dese ca cele ținute minte de dinainte vreme; secete grozave în unele părți și din pricina lor foamete; în fine ciurma care nu puțin a păgubit și pustiit o parte din Elada. Toate aceste nenorociri s'au abătut odată cu războiul asupra ei.

L-au început Atenienii și Peloponezii rupând pacea de treizeci de ani încheiată după luarea Eubeei. Am scris întâi cauzele și neînțelegerile pentru care au rupt tratatul ca să nu se întrebe vreodată cineva din ce pricină s'a iscat între Eleni un astfel de războiu. Motivul cel mai adevărat, dar cel mai puțin mărturisit de fapt, care i-a silit la războiu, a fost, cred eu, teama Lacedemonilor de creșterea puterii ateniene.

Iar cauzele spuse pe față și de unii și de alții, din a căror pricină dânșii au rupt pacea și au început războiul, au fost următoarele.

**24.** Epidamnos <sup>1)</sup> este o cetate așezată în dreapta când intri în marea ionică; alături de ea locuiesc barbarii Taulantieni, Iliri de neam. Cetatea a fost întemeiată de Corcirieni sub conducerea lui Falios, fecior al lui Eratoklides, corintian de neam și pogoritor din Herakles și chemat din metropolă după o datină veche; au luat parte la întemeiere și câțiva Corintieni precum și alți Doriani. A curs vremea și Epidamnos s'a făcut o cetate mare și populată. Însă din pricina luptelor de partid care au durat, se zice, mult timp, a fost învinsă de barbarii megieși într'un războiu și a pierdut mult din puterea sa. În vremea din urmă, înainte de războiul acesta, norodul a izgonit pe bogați; aceștia au năvălit împreună cu barbarii și s'au apucat de prădat și pe uscat și pe apă pe cei din cetate. Epidamnienii din oraș, foarte năcăjiți, trimet o solie la Corcira, ca una ce era metropolă și o roagă să nu se îndure a-i lăsa peirei, ci să-i împace cu exilații și să stingă

<sup>1)</sup> Era așezat pe o peninsulă a Iliriei, cam la vreo sută șasezeci km de Corcira spre Nord. A fost întemeiat la 627 a. Chr. Romanii i-au schimbat numele în Dyrrachium și azi e orașul Durazzo. Corcira a fost fondată de Corintieni în 736 a. Chr.



războiul cu barbarii. Deputați făceau aceste cereri stând ca suplicanți <sup>1)</sup> în templul Herei; dar Corcirienii nu le-au ascultat rugămintea și i-au trimis înapoi fără nicio ispravă.

25. Cunoscând Epidamnii că nu pot aștepta ajutor dela Corcirieni erau foarte nedumeriți cum să iasă din boclucul acela; au trimis la Delfi să întrebe zeul de n'ar fi bine să închine orașul Corintienilor, care-l întemeiaseră, și să cerce a căpăta vreun ajutor dela dânșii. Zeul le-a răspuns să dea cetatea și să-i aibă pe aceia de conducători. Veniră atunci Epidamnii la Corint și, după spusa oracolului, închinară colonia arătând că întemeietorul său este din Corint și aducând în sprijin răspunsul zeului; se rugară să nu fie părăsiți în acel ceas de cumpănă și să li se dea ocrotire. Corintienii se crezură în drept să le primească cererea. Dânșii socoteau că orașul este tot atât de mult al lor cât și al Corcirienilor. Pe lângă asta le erau nesuferiți Corcirienii, deoarece nu erau respectuoși față de dânșii cu toate că erau colonii lor; căci nici la sărbătorile comune nu le dădeau cinstea cuvenită <sup>2)</sup>, nici nu făceau ceremoniile premergătoare sacrificiului printr'un corintian <sup>3)</sup>, ca celelalte colonii. Din potrivă îi priveau de sus, pentrucă erau tari, fiind ei pe vremea aceea tot așa de bogați ca și cele mai bogate state elene, pe care le întreceau chiar în ce privește pregătirea războinică; iar cât despre puterea lor maritimă, se lăudau că sunt cu mult deasupra tuturor, fiind moștenitorii Feacienilor, cari locuiseră insula înaintea lor

<sup>1)</sup> Deputații din Epidamn erau suplicanți fiindcă veneau dintr'un oraș ce făcuse o revoluție populară și se temeau că guvernul aristocratic al Corcirei nu le va da ascultare. Suplicantul se așeza pe treptele unui altar și ținea în mână o creangă de măslin cu cordele de lână.

<sup>2)</sup> Prin γέρα după Diodor trebuie să înțelegem: διὰ τὸ μόνους τῶν ἀποίκων μὴ πέμπειν τὰ κατειθισμένα ἱερεῖα τῇ μητροπόλει adică nu trimeteau sacrificiile obișnuite la serbările orașului-mamă numite κοινὰ πανηγείρεις pentrucă erau în același timp serbări și pentru colonii.

<sup>3)</sup> κορινθίῳ ἀνδρὶ προκαταρχόμενοι. În traducerea acestei dificile expresii am urmat explicațiile lui Dittenberger. κατάρχεσθαι, προθύειν, înseamnă a face acțiunile premergătoare sacrificiului propriu zis; la P. este προκατέρχεσθαι. În statele elenice un străin nu putea sacrifica de cât dacă un cetățean îi făcea aceste ceremonii: 1. Să stropească victima cu aghiasmă; 2. Să-i taie câteva fire de păr din cap; 3. Să invoace divinitatea; 4. Să presare grăunțe pe capul victimei.

și fuscse vestiți prin corăbiile lor; de aceea se și îngrijeau Corcirenii de marină și așa destul de puternică <sup>1)</sup>, aveau o sută douăzeci de trireme când a izbucnit războiul.

**26.** Pentru toate aceste motive de nemulțumire, Corintienii trimiseră bucuoși la Epidamn ajutorul cerut. Dădură veste că oricine vrea să se așeze la Epidamn e slobod să se ducă și porniră o garnizoană de Ambracioți, Leucadieni și dintre ei. Au mers pe jos până la Apolonia, o colonie corintiană, de teamă să nu-i împiedice Corcirenii la trecerea mării. Când au aflat aceștia că au sosit locuitori și oaste la Epidamnos și colonia a trecut la Corintieni s'au supărat foarte. Și îndată au purecs cu douăzeci și cinci de corăbii, urmate curând de altele, și au dat strașnice porunci Epidamnienilor să primească îndărăt pe cei izgoniți și să trimeată înapoi trupele și locuitorii veniți dela Corint. Căci fugarii din Epidamnos veniseră la Corcira și aici arătând mormintele și invocând comunitatea de sânge se rugau să le înlesnească întoarcerea în țară. Epidamnienii n'au voit să audă nimic din acestea. Atunci Corcirenii merg asupra-le cu patruzeci de nave; luară și pe exilați ca să-i aducă în patria lor și un ajutor de oaste ilirică. Așezându-se în fața cetății, proclamară că orice Epidamnian sau străin dacă vrea, poate pleca nevătămat; de nu, vor fi tratați ca dușmani. Cum nimeni nu i-a ascultat, Corcirenii începură asediul orașului, care este situat pe un istm.

**27.** Corintienii, imediat ce le-a venit știrea dela Epidamnos că este asediat, au început să-și pregătească armata. În același timp vestiră prin crainici o colonie la Epidamnos făgăduind drepturi egale oricui ar voi să ia parte; iar cine vrea să participe, dar să nu plece de îndată, poate rămâne plătind cincizeci de drahme corintiene <sup>2)</sup>. S'au găsit mulți și din cei cari au plecat imediat și din cei cari au depus garanția. Rugară pe Megarieni să însoțească cu navele pe acești coloniști, căci poate Corcirenii vor încerca să le închidă drumul. Megarieni dădură opt corăbii și Palienii din Cefalonia patru. Rugară și pe Epidaurieni, cari au oferit cinci corăbii, Hermiona una, Trezenii două, Leuca-

<sup>1)</sup> După Atenieni, ei posedau flota cea mai mare.

<sup>2)</sup> La Corint staterul de argint care valora cât un didrachm atenian se împărțea în trei drachme.

dienii zece, Ambracioții opt. Dela Tebani și Fliasieni au cerut bani, dela Eleeni corăbii goale și bani. Ei înșiși au înarmat treizeci și două de nave și trei mii de opliti.

28. Corcirienii, informați de aceste înarmări, veniră la Corint împreună cu o solie din Lacedemona și Siciona, pe care o luaseră cu ei. Dâșii cercau să-și retragă Corintienii oastea și coloniști din Epidamnos, pentrucă n'au niciun drept asupra orașului; iar dacă au vreo pretenție asupra lui, declarau că sunt gata să primească judecata oricărei cetăți din Peloponez, pe care se vor învoi să o ia ca arbitru, și cui se va hotărî că aparține colonia, acela s'o stăpânească; admiteau și judecata oracolului din Delfi: « Nu voim să provocăm un războiu, ziseră ei; dar de ne veți sili, vom fi siliți să ne apărăm interesele aliindu-ne cu cine nu dorim și acești aliați vor fi alții dccât cei de acum ». Corintienii răspunseră că vor începe tratative numai după ce dâșii vor fi retras flota și trupele barbare dela Epidamnos; mai înainte nu, căci nu șade frumos ca accia să fie asediați, iar ei să umble în judecăți. Corcirienii răspunseră că primesc să facă asta dacă și Corintienii vor chema înapoi pe cei dela Epidamnos; că dâșii admit judecata și cu condiția ca amândouă părțile să rămână în pozițiile actuale, dar să încheie un armistițiu până ce ea se va pronunța.

29. Corintienii nu primiră niciuna din aceste propuneri, ei când navele fură gata de luptă și aliații se prezentară, trimiseră înainte un erainic să declare războiu Corcirienilor, ridicară ancora și se îndreptară spre Epidamnos cu șaptezeci și cinci de corăbii și două mii de opliti spre a da lupta cu Corcirienii. Flota era sub comanda lui Aristeus, fiul lui Pelichos, Kalierates fiul lui Kalias și Timanor fiul lui Timantos; armata de uscat o comanda Archetimos fiul lui Euritimos și Isarchidas fiul lui Isarchos. Ajungând la Action <sup>1)</sup>, din ținutul Anactorion, unde este un templu a lui Apolon, la intrarea în golful ambracic, le-a ieșit în cale într'o luntre un erainic trimis de Corcirieni, care să-i oprească de a merge mai departe. In vremea asta Corcirienii imbarcau soldații pe corăbii, după ce legase cu un brâu <sup>2)</sup> pe

1) Capul ce forma vârful cel mai nordvestic al Acarnaniei, cu un port și un templu vestit a lui Apolon.

2) Brăul era un odgon gros și se întrebuinta adesea.

cele mai vechi ca să poată pluti și dreseseră pe ici pe colo pe celelalte. Cum solul nu le-a adus un răspuns de pace dela Corintieni și corăbiile în număr de optzeci (căci patruzeci asediau Epidamnul) erau pline cu soldați, ieșiră la larg, se desfășurară în linie de bătaie, și începură lupta. Câștigară o frumoasă izbândă Corcirienii și distruseră cincisprezece nave corintiene. S'a întâmplat ca în aceeași zi asediatorii Epidamnului l-au silit să capituleze: străinii trebuiau să fie vânduți ca robi, iar Corintienii să fie puși în fiare până la altă hotărîre.

**30.** După această luptă navală, Corcirienii înălțară un trofeu în Leucime, uciseră prinșii făcuți în luptă, iar pe Corintieni îi ținură legați în lanțuri. Corintienii, dimpreună cu aliații, după înfrângere se traseră spre casă, iar Corcirienii rămaseră stăpâni pe toată marca de prin meleagurile acelea. Dânșii plutiră spre Leucade, colonie corintiană și devastară ogoarele, apoi puseră foc Kilenei, șantierul Elenilor, pentru că dăduse nave și bani Corintienilor. Multă vreme după lupta navală, fură ei deci stăpânii mării și mergând unde voiau, cășunau pagube aliaților Corintului, până ce spre sfârșitul verii, Corintienii aceștia, văzând necazul aliaților, trimiseră corăbii și oaste care se așează la Action și Chimerion din Tesprotida pentru paza Leucadei și celorlalte orașe ce le erau prietene. Corcirienii se așează și ei cu nave și pedestrime în Leucime. Dar nici unii, nici alții n'au ieșit la luptă; ci după ce au stat așa față în față vara asta, când a venit iarna, s'au tras fiecare spre vetrele lor.

**31.** Tot anul de după războiul și cel următor Corintienii s'au ocupat cu stăruință de războiul împotriva Corcirienilor, au construit nave și au pregătit o foarte puternică flotă adunând vâslași năimiți pe bani din Peloponez și din restul Eladei. Corcirienii, informați de aceste pregătiri, fură tare îngrijorați: nu erau aliați cu nimeni dintre Eleni, nici nu erau înserși în tratatul Atenei sau al Lacedemonei. Se hotărâse să meargă la Atena și să încerce a încheia o alianță pentru a obține ajutor. Când aflară aceasta, Corintienii trimiseră și ei o solie la Atena, căci se temeau să nu se unească flota ateniană cu a Corcirienilor și să-i împiedece de a conduce războiul după voia lor. Se convoacă adunarea și li se dădu cuvântul în contradictoriu. Corcirienii puseră următoarele:

32. « Este drept, Atenieni, ca aceia ce, ca și noi acum, vin să ceară ajutor dela alții, fără să se poată sprijini pe o îndatorire făcută de ei sau pe o alianță anterioară, să lămurească bine, întâiu că cererea lor e folositoare nu numai pentru ei sau, cel puțin, că nu-i dăunătoare, apoi că vor mulțumi de-a-pururi pentru facerea de bine. Dacă nu vor stabili neîndoios nimic din acestea, să nu se supere că nu-l vor obține. Corcierenii ne-au trimis să cerem alianța voastră, în credința că vă pot da toate garanțiile posibile în aceste privinți.

« De sigur, politica noastră, așa de greu de justificat față de voi când venim cu asemenea cerere, e lipsită și de utilitate în situația noastră de azi. Căci după ce de bunăvoie ne-am ferit până acum a ne face tovarășii cuiva, astăzi venim să rugăm pe alții pentru alianță, tocmai când, mulțumită aceluiaș sistem politic, noi stăm izolați în războiul contra Corintienilor. Și astfel faptul de a nu ne pune în primejdie după voia altora, pe care noi îl socoteam înainte ca o cuminte iubire de liniște, se arată astăzi că n'a fost decât nehibzuință și slăbiciune.

« În lupta navală ce s'a dat, am putut respinge pe Corintieni numai cu forțele noastre. Dar când ei se ridică asupra-ne cu mult mai mari pregătiri făcute în Peloponez și restul Eladei, când ne vedem în imposibilitate de a-i învinge numai cu propriile noastre puteri, când ne uităm la primejdia de a fi la discreția lor; nevoia atunci ne silește a cere și la voi și la oricine ajutor; și să fim iertați de cutezăm lucruri contrare dragostei noastre de pace, dragoste izvorită nu din răutate. ei dintr'o judecată greșită mai de grabă.

33. « Imprejurarea ce ne silește a cere sprijinul vostru, dacă ni-l veți da, va fi pentru voi un frumos câștig în multe privinți. Mai întâi fiindcă veți ajuta niște oameni jigniți în dreptul lor și nu pe apăsătorii altora; apoi, primindu-ne în alianță acum la acest mare ceas de cumpănă, veți asigura un drept etern la recunoștința noastră; în fine, posedăm cea mai puternică flotă după voi. Și uitați-vă, de se poate un noroc mai rar pentru voi și mai supărător pentru dușmani decât acesta, de a vedea că puterea, pe care voi ați fi socotit să v'o apropiați cu orice eș și cu recunoștință, vine singură de buna sa voie și vi se dă rădăcina a vă pricinui nici cheltueli, nici primejdie; ba încă vă aduce cu

sine gloria mărinimiei în fața lumii, recunoștința celor pe cări-i ajutați și vouă înșivă adaos de putere. Atâtea foloase ce rareori se găsesse întrunite la un loc. Puțini sunt aceia cari, cerând o alianță, se prezintă în fața viitorilor prieteni aducând tot atâta glorie și putere câtă vor și primi.

« Războiul în care noi v'am putea fi utili, de crede vreunul din voi că nu va fi, se înșală. El nu vede că Lacedemonii, din teama pe care le o inspirați, îl doarece, în vreme ce Corintienii, cari au mare influență asupra lor, vă sunt dușmani și încearcă acum să ne supuie pe noi pentru ca apoi să vă atace pe voi, ca să nu stăm noi umăr la umăr, cu ura noastră comună, împotriva lor; ei vor să obțină cel puțin una din două: ori să ne slăbească pe noi, ori să se întărească pe sine. Datoria noastră, la rândul-ne, este de a le lua înainte, noi oferindu-vă, voi primind această alianță; să prevenim mai bine atacurile decât să ne apărăm.

**34.** « Poate vor pretinde că nu e drept să primiți voi colonia lor. Ei bine, atunci să învețe acest lucru: orice colonie, bine tratată, își respectă metropola; jignită, se înstrăinează. Nimeni nu merge în colonie pentru a fi robul, ci egalul celui rămas în patria-mună. Dar e limpede că au fost nedrepti cu noi: deoarece când noi le-am propus un arbitraj în chestiunea Epidamnului, ei au preferat să curme neînțelegerile prin arme, nu pe calea justiției. Și ceea ce fac dânsii cu noi, rudele lor, să fie pentru voi de învățătură: să nu vă ademenească vorbele lor viclene, nici să vă plecați îndată rugămintii lor, căci numai acela poate fi în deplină siguranță, care foarte rar are prilejul de a regreta slăbiciunea sa față de vrăjmaș.

**35.** « Nu veți călea nici tratatul cu Lacedemonii primindu-ne, pentrucă nu suntem aliați nici cu unii nici cu alții; iar în el se spune că cetățile elene, care nu sunt aliatele nimănui, pot face legături cu cine le-ar plăcea. Ar fi și ciudat ca acestora să le fie îngăduit a-și recruta marinarii printre popoarele înscrise în tratat, din restul Eladei, ba până și printre supușii voștri, iar noi să fim îndepărtați dela o alianță liberă pentru toți și dela orice ajutor, ori de unde ar veni. Și dacă v'ar imputa ei că ați ascultat rugăciunea noastră, apoi cu cât mai mult am fi noi în drept să vă acuzăm de nu v'am înduplecat. Deoarece pe noi, cari

suntem în primejdie și nu vă suntem dușmani, ne veți respinge; iar acestora, cari sunt vrăjmașii voștri și vin asupra-vă, nu numai că nu le stați în cale, ba le îngăduiți chiar să-și adaoge puterile cu oameni din imperiul vostru. Aceasta însă nu este drept; ci sau opriți-i și pe ei de a recruta marinari din ținuturile voastre, sau trimeteți-ne și nouă ajutorul ce veți crede sau, ceea ce ar fi mai bine, primiți-ne deschis în alianță și ocrotiți-ne.

«Cum am arătat și la început, sunt multe câștigurile ce vă înfățișăm: cel mai mare e că avem aceiași dușmani. Acest lucru constituie temeiul cel mai sigur de încredere: pe urmă aceștia, departe de a fi slabi, sunt destul de tari pentru a ne produce pagube simfitoare în caz de ne-am deslipi de voi. Și cum noi vă oferim alianța unei puteri maritime, nu continentale, nu vă poate fi indiferentă înstrăinarea noastră; căci voi, sau nu trebuie să lăsați un alt stat să-și construiască flotă, sau, de nu, să vă faceți prieten pe cine posedă marina cea mai puternică.

**36.** «Acel, care convins de foloasele înșirate de noi, se sperie totuși la gândul de a rupe, ademenit de ele, tratatul, să știe: dacă el va fi tare, chiar de se va teme, va impune dușmanului, iar dacă, încrezător în tratate, se va slăbi neprimindu-ne pe noi, el va fi prea puțin de temut pentru niște dușmani puternici. Să mai știe totodată că în ceasul acesta el chibzuiește mai mult interesele Atenei decât pe ale Corcirei: că nu pricepe bine aceste interese dacă, în fața războiului ce vine, și mai că a și început, dânsul, uitându-se numai la prezent, stă la îndoială a-și câștiga o țară a cărei alianță sau dușmănie prezintă o considerabilă importanță. Căci așa suntem noi așezați în calea spre Italia și Sicilia încât putem opri flota de acolo să vină în ajutorul Peloponezilor, cum putem ușura flotei voastre drumul într'acolo, fără a mai vorbi de alte foloase.

«Următorul fapt însă, care rezumă toate argumentele și pe fiecare în parte, vă poate arăta că nu trebuie să ne părăsiți; trei sunt marinele vrednice de ținut în seamă în Elada: a voastră, a Corintienilor și a noastră; dacă prin nepăsarea voastră aceste două se vor uni și Corintienii ne vor înghiți, veți avea de luptat cu Peloponezii și Corcirenii uniți; de ne veți primi, veți avea împotriva lor forțele sporite cu năvile noastre». Așa au vorbit Corcirenii; după ei, Corintienii au spus următoarele:

37. « Fiindcă acești Corcירieni n'au vorbit numai asupra primirii lor în alianță, ei au pretins că suntem nedrepti și le facem un războiu injust, trebuie să ne explicăm și noi mai întâi asupra acestor învinuiri și apoi să intrăm în fondul chestiunii; astfel veți putea examina mai temeinic cererea noastră și nu veți respinge pe a lor fără o adâncă cercetare.

« Pretind că din iubirea de liniște n'au primit până acum alianța nimănui! Dimpotrivă, ticăloșenia, nu onestitatea a fost motivul acestei politici; n'au voit să aibă tovarăși nici martori la prădăciunile lor, nici să aibă de cine roși când îl vor pofti la vreuna. Cetatea lor prin poziția sa izolată le îngăduie, mai mult decât ar putea-o face tratatele, să fie ei singuri judecători ai acelor pe care-i dăunează; pentru că navigând foarte rar în porturi străine, ei primesc foarte des în ale lor pe cei ce nevoia îi silește să abordeze <sup>1)</sup>. Asta e toată faimoasa lor izolare! Nu stau singuraticii spre a nu fi siliți să participe la păgubirea altora, ei vor să facă loviturile numai pe seama lor, să aibă parte mai mare când nu-i simte nimeni, să poată tăgădui cu neobrăzare tâlhăriile lor. De-ar fi ei oameni de treabă, cum se laudă, apoi cu cât sunt mai inatacabili de vecini, cu atât mai mult le-ar fi fost cu putință să-și manifeste cinstea îngrădindu-se cu formele legale ale tratatelor.

38. « Dar nu-s ei astfel de oameni, nici față de alții, nici față de noi. Coloni ai noștri, ei s'au depărtat tot mai mult de noi, iar acum stau cu războiu asupra-ne și declară că n'au fost trimiși în colonie pentru a fi tratați cu vitregie. Și noi însă pretindem că n'am fondat colonia pentru a fi batjocura, ei șefii lor și pentru a primi dela dânșii cinstea cuvenită. Celelalte colonii ne onorează și nu-i metropolă mai iubită de colonii săi ca a noastră. Apoi este evident că, dacă suntem noi iubiți de atâția, nu displacem pe bună dreptate numai acestora, nici le-am face un războiu așa de neobișnuit de n'am fi fost adânc jigniți. Frumos ar fi fost din parte-le, chiar de-am fi greșit, să se plece în fața mâinii noastre și atunci nouă ne-ar fi fost rușine să lovim în niște oameni

---

<sup>1)</sup> Mai ales năvilo ce merg spre Sicilia și Italia ori care vin de acolo și pe care vremea nefavorabilă sau alte împrejurări le sileau să abordeze în porturile Corcירei.



asa de supuși. Semeți și îngâmfați de avuția lor ne-au jignit în multe împrejurări; iar acum, după ce noi am venit și ajutat Epidamnul, dânșii ni l-au luat și stăpânesc cu sila colonia noastră, asupra căruia n'au ridicat nicio pretenție câtă vreme era căzută în ticăloșie.

39. « Spun că ne-au oferit întâiu judecata arbitrilor. Dar nu se poate pune temei pe vorba aceluia care, după ce și-a luat măsurile de siguranță, te chiamă la judecată; înainte de a pune mâna pe arme trebuiau să-și potrivească faptele după vorbe; ei însă numai după ce asediaseră cetatea și au văzut că nu vom sta nepăsători au scos această amăgitoare bună cuviință a unei judecăți.

«Și acum vin aici, nu numai fără părere de rău pentru greșelile de acolo, ba încă să vă ceară să vă faceți voi nu aliați, ci părtașii răutății lor și să-i primiți abia acum când au rupt cu noi pe față orice legături. Trebuiau să vină la voi când nimic nu-i amenința; nu astăzi când noi suntem loviți în dreptul nostru, iar dânșii în primejdie; să le dați ocrotire acum, după ce n'ați tras niciun folos de pe urma puterii lor și, cu toate că n'aveți nicio vină în greșelile lor, să vă expuneți deopotrivă cu ei mâniei noastre. De mult trebuia să fi unit dânșii forțele lor cu ale voastre ca să poată fi părtași la toate consecințele politice.

40. « Am arătat lămurit că venim cu învinuiri drepte și că aceștia sunt prădalnici și iubitori de gâlceavă. Aflați însă că nu-i puteți primi în alianță, conform dreptului. Căci dacă în tratat s'a stipulat că-i slobod un stat neînscris să se alipească oricărei din cele două grupări va voi, această elauză nu-i pentru accia care intră în alianță numai spre a dăuna pe alții: ea este pentru statul care nu va aduce celui ce va fi așa de nehibzuit să-l primească, războiu în loc de pace. Dar acest lueru îl puteți păți voi acum, de nu ne ascultați; pentrucă nu veți fi numai apărătorii lor, ci și dușmanii noștri în loc de prieteni. Deoarece vom fi siliți, de mergeți cu ei, să nu putem lovi într'înșii fără a nu lovi și în voi. De aceea foarte bine ați face să stați de o parte, mai bine încă să vă uniți cu noi împotriva lor, căci sunteți legați cu noi printr'un tratat, în vreme ce n'ați avut măcar un armistițiu cât de scurt niciodată cu aceștia.

« Nu trebuie să stabiliți obiceiul de a primi pe supușii răsvrățiți ai altora. Noi cel puțin, când s'au revoltat Samienii <sup>1)</sup>, n'am votat în contra voastră: pe când ceilalți Peloponezi, la întrebarea de trebuie ori nu ajutați, se împărțiseră în două, noi am susținut cu tărie că fiecare are dreptul să-și pedepsească aliații săi. De primiți și ocoliți pe vinovați, veți vedea că și aliații voștri vor veni în număr mai mare chiar la noi și obiceiul acesta se va întoarce mai mult în contra voastră decât a noastră.

**41.** « Acestea sunt titlurile ce putem invoca în fața voastră, titluri îndestulătoare potrivit legilor elene. Aveți însă de plătit și o datorie de recunoștință către noi, pe care v'o amintim și v'o cerem în împrejurarea de astăzi; căci nici nu ne sunteți voi dușmani în așa măsură ca să voiți numaidecât paguba noastră, nici așa de prieteni ca să vă folosiți de binefacerea noastră fără a ne îndatora la rândul vostru. Când odinioară, înainte de războiul medic, în lupta cu Eginetii <sup>2)</sup> voi duceți lipsă de corăbii lungi, ați luat dela Corintieni douăzeci de nave. Facerea asta de bine și aceea când cu Samienii, că din pricina noastră Peloponezii nu i-au ajutat, v'au dat vouă puțința să frângeți pe Eginetii și să pedepsiți pe Samieni. Acest lucru s'a petrecut în vremuri de acelea când oamenii, cu gândul numai la dușman, sunt nepăsători față de orice afară de victorie; ei țin de prieteni pe oricine-i ajută chiar de le era dușman înainte, și dușman pe cine le stă în cale, chiar de le-ar fi fost prieten; căci până și trebile de acasă le lasă în părăsire, numai să poată birui grabnic.

**42.** « Gândiți-vă la toate acestea, cei tineri să le afle dela bătrâni și înțelegeți că e datoria voastră să ne plătiți cu aceeași măsură. Să nu credeți că, oricât de justă ar fi cauza noastră, interesul nostru însă în caz de războiu e altul; căci interesul e mai cu seamă să se facă greșeli cât mai puține. Viitorul războiu, prin care caută să vă sperie Coreicienii și să vă îndemne la o acțiune nedreaptă, e încă învăluit în nesiguranță; și nu e cu minte ca din pricina lui să vă atrageți ura sigură și imediată a Corintienilor. Bine este să risipim mai degrabă bănuelile iscate

<sup>1)</sup> Această revoltă, înăbușită de Perikles, a avut loc la 440, șapte ani înainte de desbaterea actuală. Vezi mai departe C. I 115.

<sup>2)</sup> Faptul e povestit de Herodot C. VI cap. 89; lupta s'a întâmplat la 491 cu un an înainte de bătălia dela Maraton.

mai înainte din cauza Megarei <sup>1)</sup>). Căci facerea de bine din urmă, când vine la timp, oricât ar fi de mică, poate spăla o vinovăție mare.

« Nu vă lăsați amăgiți de oferta alianței cu o mare putere maritimă. Căci mai multă tărie este în faptul de a nu jigni pe egalii tăi, decât, ispitit de folosul înșelător al prezentului, să urmărești a avea mai multul cu primejdie.

« 43. Dar fiindcă am pomenit de cele ce am susținut în Lacedemona, ca fiecare să-și pedepsească aliații, pretendem să obținem dela voi același lucru: voi, care v'ați folosit odată de votul nostru, să nu ne păgubiți prin al vostru. Plătiți-ne la rându-vă cu măsură egală. Să știți că acesta e momentul când cel ce te ajută ți-i mai ales prieten și cine se opune, dușman. Nu primiți în alianță pe acești Coreirieni în ciuda noastră, nici nu-i ajutați în lovirile lor nedrepte.

« De veți face aceasta, vă veți îndeplini datoria și veți apăra mai bine și interesele voastre ».

44. Cam acestea au vorbit și Corintienii. Atenienii ascultară amândouă discursurile și ținură două adunări. În cea dintâi primiră în totul argumentarea Corintienilor; în cea de a doua însă își schimbară părerea. Ei hotărîră să nu încheie cu Coreirienii o astfel de alianță ca să aibă aceeași dușmani și prieteni, căci dacă aceștia i-ar fi făcut să ia parte la un atac asupra Corintului, ar fi rupt tratatul cu Peloponezii; ei făcură o legătură de apărare cu îndatorire de a se ajuta unii pe alții la caz de va fi atacată Corcira, Atena sau aliații acesteia. Înțelegeau că războiul cu Peloponezii, oricum, tot va fi și de aceea nu voiau să lase Corintienilor Corcira, care poseda o flotă așa de însemnată; ei dimpotrivă să-i învrăjbească cât mai tare spre a-i slăbi pentru vremea când, de va fi nevoie, vor începe lupta cu Corintul și celelalte puteri maritime. Totodată li se părea bine așezată această insulă în drumul spre Italia și Sicilia <sup>2)</sup>).

---

<sup>1)</sup> Aici nu-i vorba de decretul megarian, care s'a dat un an după aceasta, ci de trecerea Megarienilor în alianța Atenienilor, când au părăsit pe Lacedemoni în urma unui război cu Corintul.

<sup>2)</sup> Trecerea din Grecia în Sicilia se făcea mergând de-a-lungul coastei apusene a Greciei până la capul Acroceraunian din Epir; de acolo traversa marea spre vârful Iapigici în Italia (canalul de Otrant) fără a pierde din vedere uscatul. În acest drum era natural un popas în Corcira.

45. Cu astfel de gânduri au primit Atenienii pe Corciriteni în alianță și, nu mult după ce au plecat Corintienii, le-au trimis zece corăbii în ajutor sub comanda lui Lacedemon, fiul lui Cimon, a lui Diotim, fiul lui Strombich și al lui Proteas, fiul lui Epicles. Le-au dat poruncă să nu lupte împotriva Corintienilor decât numai dacă aceștia vor vrea să atace Corcira sau să debarce în insulă ori într'un ținut de al ei, în acest caz să-i împiedice din toate puterile. Aceste instrucțiuni le-au dat spre a nu rupe tratatul. Cele zece vase au ajuns la Corcira.

46. Corintienii, sfârșind pregătirile, s'au îndreptat spre Corcira cu o sută cincizeci de vase. Erau zece din Elida, douăsprezece din Megara <sup>1)</sup>, zece din Leucada, douăzeci și șapte din Ambracia și una din Anactorion, iar nouăzeci din Corint. Fiecare oraș avea comandantul său și Corintienii cinci printre cari Xenoclid, fiul lui Euticles. Au pornit din Leucada și s'au apropiat de coasta așezată în fața Coreirei; aici au ancorat la Chimerion, pământul Tesprotidei. Acolo se află un port <sup>2)</sup> deasupra căruia, mai departe de mare, este un oraș numit Efira ce aparține Eleatidei, ținut din Tesprotida. Aproape de acest oraș curge spre mare lacul Acherusia; râul Acheron <sup>3)</sup>, ce străbate Tesprotida, se varsă în lacul acesta și-i dă numele. Mai este și râul Tiamis <sup>4)</sup> care desparte Tesprotida de Cestrina. Între aceste două râuri se înalță capul Chimerion. Corintienii deci ancorară în această parte a continentului și-și așezară tabăra.

47. Corciritenii, la știrea că ei se apropie, au înarmat o sută zece corăbii conduse de Miciades, Aisimides și Euribatos și au mers de au pus tabăra într'una din insulele numite Sibota <sup>5)</sup>. Erau acolo și cele zece vase ateniene. Pedestrimea și un ajutor de o mie de opliti din Zacint se așezase pe capul Leukime. Aveau și Corintienii pe uscat mulți barbari ce le venise în ajutor; căci continentalii din partea locului totdeauna le-au fost prieteni.

<sup>1)</sup> Elida și Megara erau aliate; celelalte orașe erau colonii ale Corintului.

<sup>2)</sup> Pare să fie portul numit astăzi Sfântul Ion.

<sup>3)</sup> Azi se numește Suli, Gurla și Mavropotamos.

<sup>4)</sup> Thyamis, astăzi Kalamas, curge mai spre Nord și între el și Acheron se ridică promontoriul numit astăzi Varlam.

<sup>5)</sup> Au păstrat numele acesta până în zilele noastre.

48. După ce au terminat pregătirile de luptă <sup>1)</sup>, Corintienii au luat hrană pe trei zile și au ieșit noaptea din Chimerion ca să dea bătălia. Pluteau în revărsatul zorilor și iată zăresc în largul mării năvile corciriene, care se apropiiau de ei. Imediat ce s'au observat, s'au desfășurat ambele flote în linie de bătaie. Corăbiile ateniene s'au așezat la aripa dreaptă; restul frontului fu ocupat de Corciriteni împărțiți în trei grupe, fiecare sub comanda unuia din cei trei generali. La Corintieni, aripa dreaptă o formau năvile din Megara și Ambracia, centrul era ocupat de ceilalți aliați, după rang, iar în aripa stângă se-așezase înșiși Corintienii cu cele mai bune corăbii punându-se în fața Atenienilor și aripei drepte corciriene.

49. Au ridicat semnalele <sup>1)</sup>, au venit față în față și au început lupta. Amândoi adversarii aveau pe bord mulțime de opliti, arcași și lăncieri, pe care-i așezase după tactica veche ca unii ce nu aveau încă experiența luptelor de mare <sup>2)</sup>. Bătăia era înverșunată, dar fără meșteșug; semăna mai mult cu lupta pe uscat. După ce se încheștau vasele unul de altul, din pricina mulțimii și îngrămădirii, nu se mai puteau desface; nădejdea izbânzii era în oplitii de pe punte cari se luptau în vreme ce corăbiile stăteau nemișcate. Nu cercau treceri printre năvile adverse <sup>3)</sup>, ci mai mult curaj și virtute era decât știință în felul acesta de luptă al lor; pretutindeni sgomot și vâlmășeală destulă.

În vremea asta corăbiile ateniene alergau în toate părțile unde vedeau pe Corciriteni la strâmtoare și căutau să sperie pe dușman, dar nu luptau; se temeau generalii să treacă peste porunca Atenienilor. Aripa dreaptă corintiană fu rău bătută: Corciritenii cu douăzeci de corăbii i-au pus pe fugă, i-au risipit și, urmărindu-i

<sup>1)</sup> Pregătirile constau mai ales în faptul că descărcau de pe corăbii tot ce era de prisos și pânzele cele mari, căci manevrau numai din lopeți.

<sup>2)</sup> Era obiceiul să se pună pe țărnuț din apropiere ca semnal un steag, care stătea tot timpul luptei.

<sup>3)</sup> Această nedesvoltare a tehnicii luptelor de mare se vede tocmai în marele număr de soldați imbarcați pe corăbii (ἐπιβάται); acest număr a scăzut pe măsură ce tactica s'a perfecționat. În timpul războiului peloponezic, Atenienii aveau numai zece ἐπιβάται pe o navă.

<sup>4)</sup> Manevra favorită a Atenienilor; ea consta în aceea că treceau cu toată puterea vâslelor printre corăbiile dușmane de care se apropiiau cât mai tare în trecere și le rupeau lăpețile, apoi cârmeau și le atacau pe la spate.

spre uscat până la tabără, au debarcat și au dat foc corturilor goale pe care le-au prădat. Aici dar Corintienii și aliații lor fură învinși. iar Corcirenii biruitori.

Dar la flancul stâng, unde erau înșiși Corintienii, dânșii câștigară o strălucită biruință; căci Corcirenii, mai puțini la număr, erau slăbiți și prin lipsa celor douăzeci de corăbii plecate în urmărire. Atenienii, când au văzut pe Corcirenii strămtorați de tot, îi ajutară cu mai puțină șovăire; pentrucă la început ei se ținuseră mai deoparte și se feriseră de a da atacuri. Inșă când Corcirenii o luară vădit la fugă și Corintienii îi urmăreau de aproape, atunci fiecare puse mâna la treabă; nu se mai deosebi nimic, se vâlmășiră astfel că Atenienii și Corintienii au intrat în luptă pe față.

50. După victorie, Corintienii nu se zăboviră să lege și să târie trupurile de corăbii ce seufundase, ci avură grijă numai de oameni: umblau printre vasele sfărîmate mai mult pentru a-i ucide decât a-i lua prinși; nu știau că aliații lor dela aripa dreaptă erau învinși. Căci, fiind multe corăbii de amândouă părțile și ocupând întindere multă de mare, nu se putea ușor deosebi în vâlmășeală cine erau învinșii, cine biruitorii. Prin mulțimea corăbiilor această luptă navală a fost cea mai mare din câte dăduse Elenii până atunci.

Corintienii urmăriră pe Corcirenii până la țarm, apoi se întoarseră la corăbiile sfărîmate și la morții lor; au strâns cea mare parte și au dus-o la Sibota, unde le venise în ajutor oastea barbară. Sibota e un port pustiu din Tesprotida. După ce au isprăvit asta, s'au adunat și au pornit iar asupra Corcirenilor. Aceștia, cu restul bărcilor ce mai puteau pluti, cu cele ce nu fusese încă în luptă și cu năvile atice, le ieșiră în cale, fiindcă se temeau să nu încerce o debarcare pe teritoriul lor. Era târziu acum și întonase peanul de atac<sup>1)</sup>, când deodată Corintienii începură a se retrage pe neașteptate: văzuse apropiindu-se douăzeci de corăbii ateniene. In adevăr trimiseră Atenienii aceste năvi în urma celor zece, căci se temeau, cum s'a și întâmplat,

<sup>1)</sup> Peanul este imnul de războiu ce-l cântau armatele înainte de luptă și după victorie. Se atribue lui Tynnichos din Chaleis crearea acestui imn, care nu ni s'a păstrat. Mai era un fel de pean, ce se cânta în cinstea lui Apolon, mai ales în vreme de epidemii.

să nu fie bătuți Corcirenii, iar cele zece nave ale lor să nu fie prea puține spre a-i ajuta.

51. Corintienii le observase de departe și pentru că bănuiau a fi dela Atena și le credeau mai numeroase decât erau, începură a se retrage. Ele pluteau spre Corcirenii ascunse de vederea lor și de aceea dânșii se mirau de această dare înapoi a Corintienilor; în fine le-au zărit câțiva și au vestit că se apropie niște vase. Atunci se traseră și dânșii îndărăt (prindea să întuncece acum) și Corintienii prin retragerea lor pusese capăt luptei. Astfel s'au despărțit și bătaia s'a isprăvit cu venirea nopții. În vreme ce Corcirenii își așezau tabăra pe Capul Leukime, cele douăzeci de vase dela Atena conduse de Glaucion, fiul lui Leagros și Andocides, fiul lui Leogoras, trecând printre leșuri și sfărâmturi de corăbii, sosiră în lagăr la puțin timp după ce au fost semnalate. Era întuneric de tot și Corcirenii se temeau să nu fie dușmani; pe urmă îi recunoscuseră și dânșii intrară în port.

52. A doua zi, cele treizeci de nave ateniene și toate corăbiile corciriene care se puteau ține pe apă, au ieșit la larg și s'au îndreptat spre portul Sibota, unde ancorau Corintienii; voiau să știe dacă aceștia iese la luptă. Corintienii ieșiră din port și se desfășurară în linie de bătaie, dar stătură nemișcați; erau hotărâți să nu înceapă lupta decât siliți, căci vedeau corăbiile nevătămate sosite în ajutor dela Atena cum și multe încurcături ce le pricinuiău paza prinșilor ce-i aveau pe corăbii și neputința de a repara vasele într'un loc pustiu ca acela. Mai mult se băteau cu gândul pe unde se vor duce acasă, pentru că se temeau să nu le împiedice Atenienii drumul socotind rupt tratatul din cauza luptei din ajun.

53. Chibzuiră să imbarce câțiva oameni într'o corăbioară și să-i trimeată fără caduceu <sup>1)</sup> spre a ispiti cum stau lucrurile. Ii însărcinară să spună următoarele:

« Nu faceți bine, Atenieni, că începeți războiul și călcați tratatul. Ați luat armele și nu ne lăsați să pedepsim pe dușmanii

<sup>1)</sup> Caduceul era un baston pe care se aflau doi șerpi împlețiți și cu capetele puse față în față. Dacă Corintienii ar fi luat acest baston, pe care-l purtau numai solii, ar fi însemnat că recunoșteau că există stare de războiu între dânșii și Atenieni, pe când dorința lor era să nu fie priviți ca dușmani de Atenieni.

noștri. Dacă gândul vostru este de a ne opri să mergem asupra Corcirei ori aiurea unde noi am dori și dacă voi rupeți legămintele vechi, luați-ne pe noi aceștia întâi și tratați-ne ca dușmani ».

Așa vorbiră. Corcirienii, câți auziră, strigară îndată să-i iea și să-iucidă. Atenienii însă le răspunseră:

« Nici nu începem războiul, Peloponezieni, nici nu rupem legăturile noastre; dar am venit ca să apărăm pe Corcirieni cari ne sunt aliați. Dacă voiți să mergeți aiurea undeva, nu vă oprim; de veți pluti însă asupra Corcirei ori asupra vreunui ținut al ei, ne vom opune cu toată puterea ».

54. După răspunsul acesta al Atenienilor, Corintienii se pregătiră de întoarcere și înălțară un trofeu în Sibota de pe continent. Corcirienii adunară sfărâmurile de corăbii și leșurile pe care valurile și vântul ce se stărnise noaptea le împrăștiase în toate părțile și le adusesse spre dâșii; ridicară și ei un trofeu în Sibota de pe insulă ca biruitori. Fiecare socotea că a lui este izbânda: Corintienii au ridicat trofeul pentru că fusese biruitori până la apusul soarelui, astfel că adunase cele mai multe frânturi de corăbii și leșuri, pentru că aveau mai mult de o mie de prizonieri și scufundase aproape șaptezeci de vase inamice; Corcirienii l-au înălțat și dâșii, fiindcă nimicise treizeci de nave și, după ce-au sosit Atenienii, au strâns fărâmurile de vase și cadavrele din partea lor, fiindcă în ajun Corintienii, când au observat năvile ateniene, s'au retras, iar a doua zi n'au mai ieșit la luptă din Sibota. Pentru aceste motive și unii și ceilalți se socoteau învingători și au înălțat trofeele.

55. În drumul lor spre casă, Corintienii au pus cu violență stăpânire pe Anactorion<sup>1)</sup>, un orașel așezat la intrarea golfului ambracic, pe care-l întemeiasă ei împreună cu Corcirienii. Au lăsat în el o colonie corintiană și s'au întors la vetrele lor. Aici au vândut opt sute de robi ce se aflau printre prizonieri<sup>2)</sup>, iar pe cei două sute cincizeci de Corcirieni i-au pus la închisoare și-i îngrijeau foarte bine, pentru ca atunci când se vor întoarce acasă, să-i ajute să supuie Corcira; se și întâmplase ca cei mai

<sup>1)</sup> E la Sud-Est de capul Actium; dăduse Corintienilor o corabie (Cap. 46) în ajutor. Cum se pare însă erau acolo și puternice influențe corciriene.

<sup>2)</sup> Acești robi fusese ca vâslași pe corăbii.



mulți să fie dintre familiile cele mai cu vază în oraș. Astfel se mântui Corcira de războiul corintian și flota ateniană se retrase. Aceasta a fost cea dintâi pricină de război între Corint și Atena; pentru că în plină pace au luptat alături de Corcirieni împotriva lor.

56. Imediat după aceste întâmplări, s'au iscat și următoarele săminți de vrajbă între Atenieni și Peloponezi. Corintienii urmăreau să-și răzbune; Atenienii, bănuind gândul lor dușmănos, au poruncit Potideaiților, cari locuiesc pe istmul Palenei și sunt coloni ai Corintului, dar aliații și tributarii Atenci, să dărâme zidul dinspre Palene, să dea ostateci și să alunge epidemiurgii <sup>1)</sup>, ce-i trimiteau Corintienii în fiecare an, iar pe viitor să nu mai primească alții. Se temeau să nu asculte de îndemnul lui Perdica și al Corintienilor și să se revolte ridicând alături și pe ceilalți supuși din Tracia <sup>2)</sup>).

57. Atenienii au luat aceste măsuri față de Potidea îndată după lupta navală din apele Corcirei. Căci acum Corintienii nu-și mai ascundeau dușmănia, iar Perdikkas, fiul lui Alexandru și regele Macedonilor, care le fusese înainte aliat și prieten, era plecat spre războiu. Dânsul se supăraseră fiindcă Atenienii făcuseră alianță cu Filip, fratele său și cu Derdas <sup>3)</sup>, care se uniseră amândoi împotriva sa. Neliniștit de faptul acesta, trimisese soli la Sparta și lucra să provoace războiul între Lacedemoni și Atena; cerca să atragă și pe Corintieni ca să ridice pe Potideaiți; trata și cu Botienii <sup>4)</sup> și Chalcidienii ca să se răscoale împreună cu dânsul. Credea că-i va fi mai ușor războiul, de va fi aliat cu aceste popoare vecine cu el. Atenienii află aceste uneltiri și vor să prevină revolta orașelor, și, cum din întâmplare trimeteau chiar atunci în contra lui Perdikkas treizeci de nave și o mie de opliti sub co-

<sup>1)</sup> Erau niște inspectori, la fel cu *harmoștii* pe care-i trimetea Sparta.

<sup>2)</sup> Propriu zis « în apropierea Thraciei ». Așa se numea toată creasta, ocupată de colonii și așezări elene, dela gura Ebrului la răsărit până la golful Termaic la Vest; cu deosebire numele acesta se da Chalcidicei până la Amfipolis.

<sup>3)</sup> Era nepotul lui Perdikkas și Filip.

<sup>4)</sup> Botienii locuiau la început ținutul macedonean dela Nord de Pieria, care s'a numit și mai târziu Βοττια sau Βοττιαλα sau Βοττιαλις; împinși de Macedoneni au venit și s'au așezat în partea de Vest a peninsulei Chalcidice.

manda lui Arhestrat, fiul lui Licomedes și altor zece generali, dau ordin comandanților flotei să ia ostateci dela Potideai și să le darne zidul; în același timp să fie cu privighere să nu se revolte orașele vecine.

58. Potideaii trimit o solie la Atena să-i înduplece a nu lua măsuri noi față de ei; trimit însă deputați și la Sparta, întovărășiți de Corintieni, ca să-și pregătească un ajutor pentru orice întâmplare. Și când, cu toată stăruința lor, n'au obținut dela Atenieni un răspuns favorabil, ei flota, care mergea în contra lui Perdikkas, era îndreptată și împotriva lor, când magistrații din Lacedemona le-au făgăduit că, de vor ataca Atenienii Potidea, dânși vor năvăli în Atica, atunci socotiră vremea potrivită să se revolte împreună cu Botienii și Chalcidienii cu cari au făcut alianță. Perdikkas convinge pe Chalcidieni să părăsească orașele ce erau aproape de mare și să le dărîme; să se așeze în Olint și să facă numai din acesta, singurul, cetate întărită. Pentru vremea cât va dura războiul cu Atenienii, a dat celor ce-și lăsau țara, moșiile sale din Migdonia<sup>1)</sup>, aflate împrejurul lacului Bolba<sup>2)</sup>. Aceste popoare deci se strămutară dărîmându-și orașele și se pregătiră de luptă.

59. În vremea asta cele treizeci de nave ateniene ajung pe coastele Traciei și găsesse Potidea și celelalte orașe în plină revoltă. Generalii văd că nu li-i cu putință să lupte cu forțele ce aveau și în contra lui Perdikkas și în contra cetățitorilor răsculați și se îndreaptă spre Macedonia unde fusese trimiși întâiu: aici așează tabăra și încep războiul sprijiniți de Filip și frații lui Derdas, care năvălise cu oști din spre Nord.

60. Corintienii, când au aflat de revolta Potideei și de prezența flotei Ateniene în apele Macedoniei, se arătară foarte îngrijați de soarta coloniei lor; socotindu-se ei înșiși puși în primejdie, trimit o mie șasesute de opliți și patru sute de peltaști<sup>3)</sup>, volun-

<sup>1)</sup> Migdonia este o parte din Macedonia la răsărit de fluviul Arxos.

<sup>2)</sup> Bolba, astăzi Beşik-ghiol. Se înțelege că le-a dat pământ numai pentru cultură; locuințele le aveau tot în Olint.

<sup>3)</sup> Peltaștii sunt soldați ușor înarmați, cari luptau de departe, în opunere cu opliții. Numele lor vine dela scutul mic (Πέλτη) cu marginile în formă de semilună. Ei sunt adesea confundați cu gimniții sau psilii, arcași și prăstieși; armură regulată nu aveau.

tari recrutați printre ei și cu plată dintre ceilalți Peloponezi. General era Aristeus, fiul lui Adimantos. De dragul acestuia mulți Corintieni se adunase sub steag ca voluntari, căci fusese totdeauna prieten Potideaiților. Ajung în Tracia după patruzeci de zile dela revolta Potideei.

**61.** Veni îndată și la Atena știrea despre răscoala cetăților; află că a trecut și Aristeus cu oastea sa și trimit imediat două mii de opliti și patruzeci de corăbii sub comanda lui Calias, fiul lui Caliaades, și a altor patru generali. Aceștia sosind în Macedonia găsesse pe cei o mie din primul corp expediționar, stăpâni de câteva zile pe Terme și ocupați cu asediul Pidnei. Pun și ei tabăra alături și înconjoară complet orașul. Dar sunt siliți să încheie pace și alianță cu Perdikkas, pentrucă trebuiau să meargă la Potidea, unde intrase Aristeus. Pleacă din Macedonia și ajung la Beroia, iar de acolo la Strepsa; întâiu vor să eucerească acest oraș, dar neputând, iau pe uscat drumul Potideei cu cei trei mii de opliti ai lor, cu o mulțime de aliați și cu șase sute de cavaleri, conduși de Filip și Pausanias <sup>1)</sup>. Cele șaptezeci de corăbii pluteau pe lângă țarm. In lungi popasuri, ajung a treia zi la Gigonos <sup>2)</sup> unde pun tabăra.

**62.** Potideaiții și Peloponezii lui Aristeus au pus tabără pe istm în spre Olint și așteptau pe Atenieni; deschisese o piață <sup>3)</sup> afară din cetate. Dânșii alesese comandant al întregii pedestrimi pe Aristeus, iar al cavaleriei pe Perdikkas, care părăsise pe Atenieni din nou și lupta alături de Potideaiți, după ce lăsase în locu-i comandant pe Iolaos. Planul lui Aristeus era acesta: dânsul și trupele sale ocupă istmul și așteaptă atacul atenian; Chalcidienii împreună cu aliații și cei două sute de cavaleri ai lui Perdikkas stau în Olint; în momentul când Atenienii vor începe lupta, dânsii aveau să-i atace din spate.

---

<sup>1)</sup> Pausanias este probabil unu' din frații lui Derdas, de care s'a vorbit mai înainte.

<sup>2)</sup> Orașel din Macedonia, pe un cap din golful termaic; el trebuie să fie aproape de Potidea.

<sup>3)</sup> In vechime armatele nu erau aprovizionate după sistemul nostru de azi; soldații primeau bani pentru hrană. Negustorii se îngrijeau de procurarea celor trebuitoare și vindeau, într'o piață ce li se punea la dispoziție, soldaților alimente, hrană etc.

Kalias, generalul atenian și colegii săi trimit spre Olint cavaleria macedoneană și o parte din aliați ca să oprească manevra trupelor din oraș; restul ridică tabăra și se îndreaptă spre Potidea. Când au ajuns la istm și au văzut pe dușman gata de luptă, s'au desfășurat și ei; încercarea a început aproape imediat.

Aripa comandată de Aristeu, formată din Corintieni și soldați aleși, bătută trupele din fața lor, le împinseră îndărăt și le urmăriră o bucată bună; dar restul frontului, compus din Potideați și Peloponezi, fu zdrobit de Atenieni și căută scăpare în cetate.

63. Când s'a întors Aristeus din urmărire, văzu restul oștilor bătute; stătea la gânduri în ce parte să cerce a-și croi un drum de retragere: spre Olint ori spre Potidea? Socoti că-i mai nimerit să ia trupele în rânduri cât mai strânse și în pas alergător să se arunce în Potidea; cu greu și sub o ploaie de săgeți, izbuti să treacă prin apă de-a-lungul stâncăriei<sup>1)</sup>. A pierdut câțiva, dar pe cei mai mulți i-a salvat.

Oastea de ajutor a Potideaților ce era în Olint — care se vede din Potidea, fiind numai la șaiszeci stadii depărtare — când s'au ridicat semnalele<sup>2)</sup>; și s'a început lupta, a schițat o mișcare de sprijinire, dar cavalerii macedoneni i s'au pus în față și au oprit-o. Cum biruința Atenienilor s'a pronunțat repede și semnalele au fost pogorâte, ea s'a retras între ziduri, iar Macedonienii lângă Atenieni; așa că nu s'a dat luptă de cavalerie. După izbândă. Atenienii au ridicat un trofeu și au dat răgaz Potideaților să-și ia trupurile celor morți într'un scurt armistițiu. Au pierit dintre Potideați și aliați ceva mai puțin de treisute; Atenienii au pierdut o sută cincizeci de oameni împreună cu generalul Kalias.

64. Atenienii construira imediat un zid de împresurare în partea din spre istm și asediază orașul; partea din spre Palene rămase însă neocupată. Nu credeau că au destui oameni

<sup>1)</sup> Χηλή Scoliaștul îl explică astfel: Χηλή καλεῖται ὁ ἔμπροσθεν τοῦ πρὸς θάλασσαν τεῖχος προβεβλημένοι λίθοι διὰ τὴν τῶν κυμάτων βίαν, μὴ τὸ τεῖχος βλάπτειτο. În termeni de construcție marină în franțuzește avem *berme* sau *risberme*, în nemțește *Steingrund*; în română poporul îi zice și *vloguri*. Pietroaie mari aruncate în apă la piciorul zidului, ca să frângă violența valurilor.

<sup>2)</sup> Aceste semnale s'au ridicat nu pentru luptă, ci ca să anunțe armata din Olint că e vremea să pornească.

pentru a păzi în istm, și a trece și în Palene ca să-l împresoare, fiindcă se temeau să se împartă ca să nu-i atace Potideații și aliații lor. Aud Atenienii că partea din spre Palene nu-i asediază și trimit dintre ei o mie șasesute de opliti sub comanda lui Formion, fiul lui Asopios. Acesta sosește la Palene și plecând din Afitis <sup>1)</sup> spre Potidea duce armata în marșuri scurte lăsând pustiu pământul în urma lui. Nimeni nu ieși la luptă și dânsul făcu zid de asediu și din spre Palene. Astfel fu Potidea înconjurată cu strășnicie din amândouă părțile, în vreme ce pe mare o bloca flota.

65. După ce orașul a fost înconjurat și nicio nădejde de mântuire nu mai era, de nu venea ajutor din Peloponez ori vreun noroc neașteptat de aiurea, Aristeus dete sfatul să aștepte un vânt bun și să părăsească cetatea toți afară de cinci sute, pentru ca pâinea să ajungă mai multă vreme; spuse că vrea să fie și dânsul printre cei cari vor rămâne. Nu fu ascultat. Voind să facă tot ce se putea în acele împrejurări și să orânduiască trebile cât mai bine, se strecoară din oraș pe o barcă printre străjile ateniene, fără ca acestea să-l simtă. Se duse la Chalcidieni și continuă războiul cu ajutorul lor; ucise mulți Sermilini <sup>2)</sup> într'o cursă ce le-o întinse chiar sub zidul orașului lor și lucra în Peloponez ca să capete ajutoare.

Formion, după ce a terminat împresurarea Potideei, luă pe cei o mie șasesute de opliti ai săi, merse și devastă Chalcidica și Botica și puse mâna pe câteva orășele.

66. Pe lângă celelalte s'au adăugat și aceste motive de războiu între Peloponezi și Atenieni: Corintienii se plâneau că asediază Potidea, colonia lor, precum și soldații corintieni și peloponezi ce se află în ea; Atenienii imputau Peloponezilor că au provocat revolta unui oraș aliat și tributar și că au venit la luptă pe față în contra lor alături de Potideați. Totuși războiul nu a izbucnit; pacea tot mai dura, căci Corintienii au făcut aceste lucruri prin oameni fără răspundere politică.

67. Dar când Potidea fu înconjurată, atunci nu mai avură astâmpăr, căci foarte se temeau pentru oamenii asediați și pentru

<sup>1)</sup> Afitis, mic port maritim pe țărmul sudestic al Pelonei.

<sup>2)</sup> Sermile, orașel așezat pe istmul peninsulei Sitonia la Est de Palene.

cetate. Repede chemară pe aliați la Sparta; veniră și dânșii și începură a striga împotriva Atenienilor că au călcat legămintele și lovesc Peloponezul. Inșiși Eginetii, cari nu cutezau să trimeată pe față o solie, căci se temeau de Atenieni, împingeau pe ascuns la războiu alături de ei, sub motiv că nu li se dă slobodă cârmuire cum este scris în tratate. Lacedemonii convocară pe toți aliații ce aveau a se plânga de Atenieni, ținură adunarea lor obișnuită și-i poftiră să vorbească. Mulți se urcară la tribună și-și arătară păsurile; Megarienii arătară ce multe lovituri au primit; mai ales s'au plâns că împotriva tratatelor le sunt închise și porturile de sub stăpânirea Atenienilor și ale Aticeii propriu zise. Corintienii, după ce au lăsat pe ceilalți să întărite pe Lacedemoni, veniră cei din urmă la tribună și vorbiră astfel:

68. «Lacedemoni, onestitatea, pe care o manifestați voi în de voi în vicața voastră publică și în trebile voastre, vă face să nu credeți mai pe nimeni când vorbește împotriva cuiva; însă dacă însușirea asta este un izvor de virtuți, ea este și pricina unei lipse mai mari încă de pricepere a trebilor din afară. Căci, deși noi adesea v'am prevestit cele ce o să pătimim din partea Atenienilor, voi, în loc să căutați a vă informa despre cele ce vă spuneam, ne bănuiați că vorbim conduși numai de interesele noastre proprii. Pentru aceasta, nu înainte, ci după ce am primit ocară, ați chemat pe aliații aceștia, în fața cărora noi avem cu atât mai mult dreptul de a vorbi cu cât avem mai grele imputări de făcut; noi, care am fost loviți de Atenieni, iar de voi că priviți cu nepăsare.

«Dacă lovirele în drepturile Eladei ar fi fost învăluite de taină, poate era nevoie să le arătăm celor ce nu le știu; dar ce nevoie mai este de lungi discursuri, când vedeți robiți pe unii, pe alții și chiar pe aliații voștri atacați de Atenieni, cari de atâta vreme s'au pregătit pentru războiu? Căci dacă n'ar fi așa, n'ar fi luat dânșii fără voia noastră Corcira și n'ar asedia Potidea; una, cel mai bun punct de sprijin pentru orice expediție pe coastele Traciei, iar cealaltă ar fi dat Peloponezilor o flotă considerabilă.

69. «Voi sunteți vinovați de acestea! Voi, cari după războiul medic i-ați lăsat să-și întărească orașul întâiu, apoi să-și construiască zidurile cele lungi; voi, cari pentru asta ați lipsit de

libertate clipă cu clipă nu numai pe cei supuși de dânzii, ci și pe aliații voștri chiar! Pentrucă nu cel ce robește, ci acel care poate împiedeca faptul și n'o face este cu adevărat vinovatul, mai ales când pretinde totuși să aibă gloria de liberator al Eladei.

«Și noi, abia-abia ne-am adunat și nici măcar acum cu țință bine hotărîtă. Căci n'ar mai fi trebuit să cercetăm de-am fost ori nu loviți în dreptul nostru, ci cum să ne apărăm. Pe când ei <sup>1)</sup>, muncind fără astâmpăr, vin asupra-ne cu scopuri bine hotărîte, fără șovăire, noi ne sfătuim încă. Noi știm pe ce căi și cum, pe încetul, Atenienii încalcă vecinii: mai cu pază, câtă vreme nepăsarea voastră îi făcea să creadă că nu sunt observați; fără frâu, de îndată ce vor vedea că voi, deși le cunoașteți faptele, nu vă mișcați. Căci, o Lacedemoni, numai vouă dintre Eleni vi-i dragă odihna, numai voi vă apărați nu cu armele ci cu trăgănarea, numai voi lăsați să crească îndoit puterea dușmanului în loc s'o distrugeți dela început.

«Și totuși se spunea că sunteți neșovăitori în politica voastră; de fapt însă faima a fost mai binevoitoare decât realitatea. Căci noi știm că Medul a ajuns dela marginea pământului în Peloponez înainte ca voi să vă împotriviți serios; și astăzi față de Atenieni, cari nu sunt ca aceia departe, ci lângă noi, voi nu luați nicio măsură; în loc de a-i ataca voi cei dintâi, preferați să vă apărați și să vă primejduiți în norocul schimbăcios al războiului cu un dușman devenit mult mai puternic. Cu toate acestea voi știți că barbarul a fost înfrânt mai mult prin greșelile sale; iar față de Atenieni noi aceștilalți am rămas biruitori mulțumită nehibzuinții lor mai mult decât sprijinului vostru; pentrucă nădejdea pusă în voi a și pricinuit pieirea unora <sup>2)</sup> pe cari această încredere i-a făcut să rămâie nepregătiți.

«Să nu creadă vreunul din voi că spunem acestea pentru a vă arăta dușmănia noastră; nu! Vă facem imputări: căci reproșezi prietenului o greșală, iar nedreptatea dușmanului o învinuești.

**70.** «Dar și fără asta, ne socotim mai în drept decât oricine a vă face muștrări, când interesele noastre așa de mari sunt

<sup>1)</sup> Οἱ γὰρ δρῶντες. Am luat aici pe *οἱ* ca pronume, așa cum susține Steup și cum permite uzul limbii elene.

<sup>2)</sup> Poate trebuie raportate aceste cuvinte la Tasini (C. 101) și la Eubei (c. 114).

puse în joc, interese ce ni se pare că nici nu le bănuieți măcar. Astfel voi nu v'ați gândit vreodată, credem, ce fel de oameni sunt Atenienii aceștia cu cari veți avea de luptat și cât de mult sunt ei deosebiți de voi.

« Pururi frământați de planuri noi, dânșii execută hotărârile lor cu aceeași iuțală cum le și concep; voi vă mulțumiți să păstrați ce aveți, nu doriți ceva mai mult; în faptă nu împliniți măcar cele de nevoie. Pe când ei sunt îndrăzneți peste puterea lor, cutezători fără socoteală și plini de nădejde în primejdii grele; voi v'ați deprins să faceți lucruri mai mici decât puterea voastră, să n'aveți încredere nici în cele mai sigure lucruri pe care o judecată cuminte vi le pune la îndemână și să credeți că niciodată n'o să mai ieșiți dintr'o situație grea. Dânșii cutreieră lumea, pe când voi abia vă urniți din țară; lor li se pare că pășind pe tărîmuri străine adaugă ceva la pământul patriei, vouă, c'ați pierdut și ce aveți de nu-i sub ochii voștri. De au biruit pe dușmani, se avântă mai departe; înfrânți, nu dau îndărăt decât doar o clipă. Pentru țară își dau nepăsători vicia, cași cum n'ar fi a lor; dar păstrează toată ascuțimea de minte și tot avântul inimii pentru a o sluji. Dacă nu izbutesc în dorințele lor, li se pare că sunt despoiați de ce le aparține; dacă dobândesc ce-au urmărit, cred c'au obținut puțin față de ce le rămâne de făcut; de nu le reușește vreo întreprindere, se mângâie cu noi speranțe; căci ei sunt singurii pentru cari a spera ceea ce au plănuit și a-l avea este acelaș lucru, așa de grabnic se pun să aducă la îndeplinire ceea ce au hotărît. Și toate acestea le fac cu primejdii și trudă neîncetată; nu au vreme să se bucure de ce posedă, fiindcă veșnic vor să câștige mai mult și a-și împlini datoria este pentru dânșii singura sârbătoare; mai mare nenorocire este pentru ei a sta liniștiți și fără treabă decât ocupați și împovărați de muncă. Astfel că, într'un cuvânt, de-ar spune cineva că s'au născut pe lume urșiți să n'aibă o clipă de astâmpăr și să nu lase pe ceilalți în pace, drept ar spune.

71. « Și când o astfel de cetate stă în fața voastră, voi, Lacedemoni, trăgănați mereu. Voi nu credeți că pace sigură pe multă vreme au numai aceia cari în pregătirile lor nu jignesc dreptul altuia, dar manifestă și hotărîrea energetică de a nu îngădui să fie loviți; ei pentru voi *dreptul* consistă în a nu păgubi voi pe alții



și a nu fi nici voi dăunați în măsurile voastre de apărare. Dar greu puteți obține voi lucrul acesta, chiar dacă ați avea un vecin ca și voi; cum v'am arătat însă adineaori, sistemul vostru politic e prea îmbătrânit față de al lor. Și în politică, așa ca în orice artă, metodele noi înving totdeauna. Pentru un stat pașnic principiile invariabile sunt foarte bune; unul însă care e silit să facă deodată față în multe părți, are nevoie de un sistem bogat în mijloace; de aceea și politica ateniană, în urma multelor sale experiențe, a admis mai multe metode noi decât a voastră.

« Puneți deci capăt încetinelii voastre. Mergeți în ajutor Potideaților și celorlalți, cum ați făgăduit, năvălind grabnic în Atica, spre a nu lăsa pradă unor dușmani neîmpăcați pe frații și prietenii voștri; nu ne siliți să ne supărăm și să căutăm o altă alianță. Nu am face cu asta nimic nedrept nici față de zei, martori ai jurămintelor noastre, nici în fața oamenilor cu judecată; căci nu rup legăturile aceia cari, părăsiți, caută la alții ocrotire, ci aceia cari nu dau ajutor cum au jurat. Dacă ne veți fi voitori de bine, vom rămâne; de altfel n'am face un lucru frumos schimbând, nici am putea găsi pe alții mai prietenoși ».

72. Acestea au spus Corintienii. Erau din întâmplare în Lacedemona niște soli atenieni veniți mai înainte cu alte treburi; când aflară despre discursurile ce se rosteau în adunare, socotiră că-i bine să vină în fața Lacedemonilor, nu ca să respingă învinuirile aduse de orașe, ci ca să le arate în general că nu trebuie să ia o hotărîre pripită, fără îndelungă chibzuire. Voiau să-i facă să știe ce puternică este cetatea lor, să învioreze amintirile bătrânilor, să explice tinerilor cele ce poate nu știau; sperau prin cuvântul lor să facă pe Lacedemoni să incline mai mult spre pace decât spre războiu. Venind, așa dar, în adunare, spuseră că ar dori și ei să vorbească în fața poporului, de nu se opune ceva. Li se îngădui; se suiră la tribună și vorbiră următoarele:

73. « N'am fost trimiși spre a discuta cu aliații voștri, ci pentru trebile pe care ni le-a încredințat cetatea. Auzind totuși că se strigă atât de mult împotriva noastră, am cerut cuvântul nu ca să răspundem la învinuirile acestor state — căci voi nu puteți fi judecători între ele și noi — ci pentru ca să nu luați o hotărîre mai rea decât ar trebui într'o afacere așa de serioasă dând ascultare cuvintelor aliaților; voim în acelaș timp, față de

păreră generală ce s'a format despre noi, să arătăm că am câștigat cu dreptul cele ce stăpânim și că cetatea noastră merită a se ține seamă de ea.

« De ce să mai înșirăm acele foarte vechi legende, pentru care pot fi martore numai cuvintele auzite și nu contemplarea vie a acelora în fața cărora ele trebuie să fie povestite? Trebuie totuși să amintim războaiele medice și alte evenimente pe care le cunoașteți din experiență proprie, oricât de neplăcut ar fi faptul că le punem veșnic înainte. Când noi înfruntăm primejdia, o făceam pentru folosul tuturor; și fiindcă și voi ați avut partea voastră din acest folos, să nu fim opriți a-i împropăta glorioasa amintire, dacă ea ne poate fi utilă la ceva. Vom vorbi nu pentru a ne disculpa, ci pentru a vă da o probă și a vă arăta cu ce stat veți avea de luptat de nu veți chibzui bine.

« La Maraton, o afirmăm, noi cei dintâi și singuri ne-am luptat cu barbarul; când a venit a doua oară, neputându-l înfrunța pe uscat, ne-am suit pe corăbii și întregul popor a dat lupta dela Salamina împreună cu ceilalți Eleni; acest fapt l-a împiedecat să atace Peloponezul și să-l pustiască, deoarece voi n'ați fi fost în stare să vă apărați unul pe altul în fața flotei lui nenumărate. Regele însuși a dat cea mai strălucită mărturie: învins pe mare, socotind că nu mai este puterea lui egală cu a noastră, s'a retras în grabă cu cea mai mare parte din oaste<sup>1)</sup>.

**74.** « La acest eveniment, care așa s'a petrecut și care a demonstrat în chip neîndoios că salvarea Elenilor a fost în corăbii, noi am contribuit cu trei lucruri foarte utile: cel mai mare număr de vase, generalul cel mai prudent, și o bună voință neobosită. Din patrusute de corăbii, noi am avut ceva mai puțin de două treimi<sup>2)</sup>; generalul nostru a fost Temistokles, cel care a silit să se dea lupta navală în strâmtoare — lucru ce a și salvat patria — de aceea și voi l-ați încărcat cu onoruri mai mult decât pe orice

<sup>1)</sup> A lăsat numai pe Mardonios, în fruntea oștilor care au luptat la Plate a.

<sup>2)</sup> După Herodot (VIII, 48) numărul exact al corăbiilor grece era de 378; vasele ateniene erau 200. Cum se vede Thukydidēs exagerează aici puțin în favoarea Atenienilor.

străin care a venit vreodată la voi <sup>1)</sup>; în fine am arătat o bună voință cu mult prea cutezătoare. Noi cari, după ce nimeni n'a venit în ajutorul nostru și toate popoarele până la hotarul nostru erau deja robite, am hotărît să părăsim orașul, să pustiim proprietățile și nevoind să trădăm nici chiar atunci pe aliații ce mai rămâneau sau risipindu-ne să nu le fim de folos, ne-am suit pe corăbii și ne-am luptat fără să fim supărați că nu ne dăduseți niciun sprijin înainte. De aceea putem spune că am lucrat tot atât de mult pentru voi cât și pentru noi. Voi ați lăsat orașele voastre locuite și ați intrat în luptă ca să le aveți și pe viitor; v'ați temut pentru voi mai mult, decât pentru noi, căci câtă vreme Atena a fost în picioare, nu v'ați arătat. Noi, sprijinindu-ne pe o cetate ce mai nu exista și punându-ne în primejdie cu slaba speranță de a o recâștiga, am contribuit și la mântuirea voastră salvându-ne pe noi. Dacă noi, cuprinși de teamă pentru țara noastră, ne-am fi supus Medului ca și alții, sau dacă, socotindu-ne pierduți, nu ne-am fi suit pe corăbii, voi n'ați mai fi fost nevoiți să luptați pe mare, căci n'aveați destule nave și barbarul și-ar fi ajuns ținta fără nicio piedecă.

75. « Oare merităm noi, Lacedemoni, după devotamentul nostru de atunci și după înțelepciunea hotărîrii noastre să fim atâta de invidiați pentru imperiul ce-l avem? Nu l-am luat cu sila; ei când voi n'ați mai vrut să continuați războiul cu barbarul, au venit la noi aliații și ne-au rugat să le fim șefi. Imprejurările înseși ne-au silit la început să-i dăm întinderea de astăzi; la aceasta ne-au îndemnat întâi teama, apoi onoarea și mai pe urmă interesele. Iar când am ajuns urîți multor dintre aliații noștri, când unii, răscolându-se, au fost supuși, când și voi, din prietenii de odinioară, vă făcureți prepuelnic și răuvoitori, am socotit primejdios să îndulcim atenția și asprimea noastră, mai ales că cei ulteriori revoltați ar fi trecut de partea voastră. Dar nimeni nu poate fi mustrat că ia măsuri de apărare în fața unor mari pericole.

76. « Voi, de pildă, Lacedemoni, conduceți statele din Peloponez punând în ele o rânduială potrivită intereselor voastre;

<sup>1)</sup> Tot după Herodot (VIII, 124) Spartanii au oferit lui Temistokles o coroană de laur și cel mai frumos car ce era în Sparta, iar la plecare trei sute de tineri Spartani călări l-au însoțit până la frontieră.

dacă atunci ați fi continuat voi războiul, din pricina îndelungatului comandament ați fi ajuns, ca și noi, urâți de aliați și, suntem încredințați, devenind supărători pentru ei, ați fi fost siliți ca și noi ori să înăspriți stăpânirea voastră ori să vă puneți înșivă în primejdie.

«Astfel că n'am făcut vreun lucru de mirare nici în afară de firea omenească, dacă am primit și am păstrat heghemonia oferită, biruiți fiind de așa puternice motive: onoarea, teama și interesul. N'am mers noi cei dintâi pe drumul acesta, ci de când e lumea, cel mai slab a fost stăpânit de cel mai tare. Ne-am socotit vrednici de această heghemonie și tot așa ați crezut și voi, până ce, mânați de interesele voastre, puneți acum înainte aceste principii de drept, de care nimeni n'a ținut vreodată seamă când i s'a oferit prilejul a câștiga ceva, nici s'a abținut de a-și mări puterea. Vrednici sunt de laudă aceia cari, ascultând de îndemnul firii omenești de a stăpâni pe alții, sunt mai dreپți decât ar fi nevoie față de puterea lor. Dacă alții ne-ar lua locul, atunci s'ar vedea, credem, cât am fost de moderați. Noi însă din pricina acestei cumpătări am avut parte mai mult de muștrări decât de laude.

**77.** «Deși în procesele de afaceri cu aliații noștri, noi ne punem într'o situație mai nefavorabilă, deși la noi se judecă sub regimul egalității pentru toți în fața legii, totuși le părem iubitori de procese. Niciunul din ei nu se întrebă, de ce nu se fac asemenea imputări și altor stăpânitori și cari sunt mai puțin moderați cu supușii lor decât noi. Căci cine poate lua cu sila, n'are nevoie de judecăți. Dar aliații noștri, deprinși să trateze cu noi dela egal la egal, dacă, în contra convingerii lor că ceva nu trebuia să se întâmple, sufăr vreo jignire cât de mică în urma vreunei hotărâri a noastre sau a vreunui act de constrângere izvorât din supremația noastră, în loc de a mulțumi că nu li s'a luat mai mult, ei, această nedeplină egalitate chiar în lucrurile de mică importanță o rabdă mai greu decât dacă noi dela început am fi lăsat la o parte legea și am fi lucrat pe față după bunul nostru plac. Atunci nici ei n'ar mai fi zis că nu trebuie să se plece cel mai slab celui mai tare. Căci, se vede, mai mult supără pe oameni nedreptatea decât sila: pe una, venită dela oameni, o socot încălcare; pe cealaltă, venită dela unul

mai puternic, necesitate. Aşa, de pildă, cu toate că au suferit mai multe dela Med, au răbdat: dominaţia noastră însă li se pare împovărătoare. E firesc, deoarece prezentul este totdeauna urît de supuşi. Şi voi, de-aţi prăbuşi heghemonia noastră şi ne-aţi lua locul, poate aţi pierde acea dragoste a lor de care vă bucuraţi, mulţumită fricii lor de noi; mai ales dacă veţi avea aceleaşi păreri şi principii, pe care le-aţi desvăluit în scurta voastră supra-maţie din timpul războiului cu Mezii. În adevăr, obiceiurile voastre nu se potrivesc cu ale celorlalţi şi, pe lângă asta, fiecare din voi, când trece hotarul ţării, nu se mai foloseşte nici de ele, nici de ale restului Eladei.

78. « Gândiţi-vă bine deci ca la nişte lucruri de mare însemnătate; nu vă luaţi în spinare o sarcină pe care voi veţi purta-o, ascultând de păreri şi imputări străine. Înainte de a intra în războiu, socotiţi cât de mult te poţi înşela asupra lui; căci, de se prelungeşte, multe pune la voia norocului schimbător, de care nici noi, nici voi n'avem să ne temem acum; până la urmă însă nimeni nu ştie ce va fi. Oamenii păşind la războiu încep prin acţiuni, lucru ce ar trebui făcut la urmă; numai după ce pătimesc ajung la vorbe. Noi nefiind încă la asemenea greşală căzuţi şi văzând că nici voi nu sunteţi, vă sfătuim, câtă vreme mai putem lua hotărîri neimpuse decât de voinţa noastră, să nu rupeţi tratatul şi să nu călcaţi jurămintele, iar neînţelegerile să le înlăturăm prieteneşte conform învoielilor. Altfel vom lua de martori pe zei jurămintelor şi vom căuta să ne apărăm cu aceleaşi mijloace pe care le veţi întrebuinţa începând războiul ».

79. Aşa au vorbit Atenienii. Lacedemonii, după ce au ascultat învinuirile şi răspunsul Atenienilor, i-au poftit pe toţi să părăsească adunarea şi s'au sfătuit între ei. Cei mai mulţi erau de aceeaşi părere: Atenienii sunt vinovaţi şi războiul trebuie început imediat. Veni la tribună Archidamos, regele lor şi vorbi astfel:

80. « Eu însumi, Lacedemoni, am trecut prin multe războaie şi văd aici printre voi pe mulţi de vârsta mea cari pot spune acelaş lucru; astfel că nu putem, ca alţii, dori războiul fiindcă nu-l ştim ce este, ori fiindcă-l socotim lucru folositor şi fără primejdie.

« Războiul asupra căruia ne sfătuim acum, de vă gândiţi bine, veţi vedea că poate să fie foarte mare. Faţă de Peloponezi

și de cetățile vecine <sup>1)</sup> puterea noastră este egală și fiecare din ele poate fi repede lovită de noi. Dar împotriva unor oameni cari stăpânesc o țară depărtată, cari sunt admirabili marinari și pregătiți minunat cu toate cele, bogății particulare și publice, cu nave, cai, arme, cari au o populație numeroasă, cum nu se află aiurea în Elada și mulțime de aliați tributari, am putea noi purecede războiului în chip ușuratic? Și pe ce ne sprijinim ca să ne grăbim înainte de a fi pregătiți? Pe corăbiile noastre? Dar suntem inferiori și trebuie timp dacă voim să ne deprindem și să ne pregătim astfel ca să le ținem piept. Poate pe finanțele noastre? În această privință suntem și mai jos; căci n'avem bani în vistieria Statului, iar din ai noștri nu contribuim ușor.

81. « Poate crede cineva că avem asupra lor superioritatea militară și numerică astfel încât să le putem pustii țara în repetate năvăliri. Atenienii au însă pământ mult sub stăpânirea lor și vor aduce pe mare cele de nevoie. De vom cerea să răsculăm pe aliații lor, va trebui să-i ajutăm pe aceștia cu nave, căci sunt insulari cei mai mulți. Ce fel de războiul vom duce noi deci? Pentrucă de nu-i vom bate pe mare sau nu le vom lua veniturile cu care-și întrețin flota, cei mai păgubiți vom fi noi. Dar ajunși aici, nu vom mai putea, cu cinste, înceta războiul, mai ales că noi vom fi aceia cari vom părea a-l fi început.

« Să nu ne legănăm cu speranța că-l vom sfârși iute dacă vom pustii țara lor; mă tem mai degrabă să nu-l lăsăm moștenire și copiilor noștri: atât e de probabil că Atenienii, acest mândru popor, nu se vor da robi pământului, nici nu se vor speria de războiul ca de ceva necunoscut.

82. « Asta nu înseamnă că vă îndemn să-i lăsăm cu nepăsare să vatăme pe aliații noștri și să ne facem a nu vedea că dânșii le aruncă mreje; spun numai că nu trebuie să punem încă mâna pe arme, ci să le trimitem solii, să formulăm plângerile noastre fără a-i amenința brutal cu războiul, dar și fără a i face să creadă că vom îngădui orice. În vremea asta vom grăbi pregătirile; vom căuta aliați noi între Eleni sau barbari spre a dobândi dela ei, de se va putea, ajutoare în bani sau corăbii. Și cine ne va găsi o vină, dacă în fața primejdiei ateniene, noi căutăm mân-

<sup>1)</sup> E vorba de Argos, aliat cu Atena.

tuirea unindu-ne cu Elenii sau cu barbarii chiar? Totodată să ne dăm osteneala de a face utilizabile toate resursele noastre. Dacă Atenienii se vor pleca la cererile noastre, cu atât mai bine; de nu, după doi sau trei ani, vom merge asupra lor, dacă vom socoti, înarmați mai bine. Și cine știe de nu vor ceda mai ușor văzând pregătirea noastră corespunzătoare vorbelor, mai ales dacă țara nu le va fi devastată și vor putea delibera nu deasupra unor ruini, ci pentru niște bunuri neatinse încă. Pentrucă nu trebuie să privim posibilitatea de a avea și devasta țara lor ori-când decât ca un zălog de pace, zălog cu atât mai sigur cu cât ea va fi mai bine cultivată. De aceea trebuie s'o cruțăm cât vom putea mai multă vreme și să nu ne îngreunăm înfrângerea lor împingându-i la disperare. Dacă fără destulă pregătire, luându-ne după învinuirile aliaților, ne vom grăbi să o pustiim, băgați de seamă să nu aducem cu asta numai rușine și încercături Peloponezului. Se pot împăca și certele dintre state și cele dintre indivizi; când însă pentru interese particulare provoci un războiu general, al cărui sfârșit nimeni nu-l poate prezice, nu-i ușor să-l termini cu cinste.

83. « Să nu creadă cineva că-i lipsă de bărbăție dacă, numeroși cum suntem, nu pornim imediat asupra unei singure cetăți. Atenienii au tot atât de mulți aliați ca și noi, și aliați tributari; apoi războiul nu atârnă de arme cât de mijloacele financiare prin care cele dintâi pot da rezultatele urmărite, în special când lupta se dă între o putere maritimă și una continentală. Să ni le procurăm deci pe acestea întâiu și să nu ne lăsăm dela început duși de vorbele aliaților. Fiindcă noi vom avea răspunderea urmărilor, oricare vor fi ele, se cuvine să cugetăm în liniște.

84. « Să nu roșiți de încetineala, de târăgănirea ce ni se impută; pentrucă de vă grăbiți și începeți războiul fără pregătire, îl veți termina mai anevoie; pentrucă, mulțumită acestei însușiri, noi locuim o cetate cu o statornică libertate și un nume bun neclintit. Ceca ce ni se impută e numai o cumpătare conștientă de sine. Această calitate ne face să nu fim semeți în izbândă și să ne plecăm mai puțin ca alții în nenorocire; mulțumită ei, nu ne îmbătăm de laudele celor ce caută să ne arunce în primejdie contra părerii noastre și cu atât mai puțin ne îndignăm și dăm ascultare celor ce cu nustrări vor să ne asmută.

« Tot această cumințenie ne face buni și la sfat și la războiu: buni la războiu, fiindcă prudența este izvorul sentimentului de onoare și aceasta al curajului: pentrucă nu suntem așa de învățați încât să ne credem mai deștepți decât legile și am fost crescuți prea aspru pentru a îndrăzni să le călcăm; în fine, pentrucă lipsiți de învățatura multă și inutilă, nu criticăm în discursuri frumoase pregătirile dușmane, iar la treabă suntem cu totul altfel. Noi avem convingerea că planurile dușmanilor sunt tot așa de bune ca și ale noastre și că vorbele nu pot determina schimbările soartei. Să facem deci pregătiri ca împotriva unor dușmani foarte chibzuiți, să nu ne punem nădejdea în greșelile ce vor face, ci în temeinicia prevederilor noastre. Să nu credeți că un om se deosebește prea mult de altul: cel mai tare este cel pe care nevoile l-au oțelit.

85. « Să nu lepădăm aceste învățăminte pe care ni le-au lăsat strămoșii noștri și care ne-au priit totdeauna. Să nu hotărîm grăbiți, în scurtul timp al unei zile, asupra atâtor vieți și averi, asupra atâtor cetăți și a unei glorii așa de mari; să ne sfătuim în liniște. Putem face lucrul acesta mai mult ca alții, fiindcă suntem mai tari. Trimiteți la Atena o solie pentru Potidea; trimiteți una și pentru jignirile de care se plâng aliații; sunteți și datori, mai ales că Atenienii cer un arbitraj, și nu e drept să privești dela început ca dușman pe acel care cere judecată. Pregătiți-vă în timpul acesta și de războiu, aceasta este cea mai bună hotărîre și care va spăimânta mai mult pe neprieteni ».

Așa a vorbit Archidamos. Cel din urmă a venit la tribună Stenelaidas, unul din efori, și a spus următoarele:

86. « N'am înțeles nimic din lungul discurs al Atenienilor. S'au lăudat pe sine, dar n'au tăgăduit încălcările asupra aliaților și Peloponezului. Dacă s'au purtat frumos cu Mezii odioasă și rău cu noi acum, merită o îndoită pedeapsă, pentrucă s'au făcut din buni răi. Noi și atunci și astăzi suntem aceeași; și, dacă avem minte, nu vom privi fără păsare loviturile date aliaților, ci le vom sări grabnic în ajutor, pentrucă nu trebuie să mai sufere. Alții au bani mulți și corăbii și cai; noi avem aliați de treabă pe cari nu-i putem lăsa pe mâna Atenienilor. Nu se cuvine să umblăm cu discursuri și procese, căci ei nu sunt atacați cu discursuri; să-i ajutăm cât de iute și cu toate puterile noastre.



Să nu ne învețe nimeni că se cade să chibzuim îndelung, noi cei insultați. Mai bine să mediteze mult cei ce vor să facă rău. Votați deci, Lacedemoni, războiul, cum șade bine Spartei. Să nu lăsăm pe Atenieni să ajungă și mai puternici, nici să trădăm pe aliații noștri; cu ajutorul zeilor, să mergem asupra potrivnicilor».

87. Așa vorbi și puse însuși la vot chestiunea în adunarea Lacedemonilor, căci era efor. Dar fiindcă la ei se votează prin aclamațiuni, nu cu buletine, zise că nu poate deosebi de care parte e strigătul mai tare; și voind să-i înțețească mai mult la războiu făcând votul pe față, spuse: «Lacedemoni, cine dintre voi crede că tratatul e rupt și Atenienii vinovați, să se scoale și să treacă în partea asta; cine nu crede, să treacă dincolo». Și le arătă câte un loc. S'au ridicat și s'au despărțit: o mare majoritate declară că pacea e ruptă. Au rechemat deci pe aliați și le-au spus că dânșii cred pe Atenieni vinovați; dar vor să cheme mai întâi pe toți aliații la sfat pentru ca în comun să delibereze și în comun să poarte războiul, de-l vor hotărî. Izbăvind acestea aliații se duseră acasă; mai târziu, după ce-și îndepliniră însărcinarea dată, plecară și solii Atenci. Această hotărîre a adunării care a declarat pacea ruptă s'a întâmplat în al patrusprezecilea an al păcii de treizeci de ani, încheiată după cucerirea Eubeei <sup>1)</sup>.

88. Au votat Lacedemonii ruperea păcii și războiul, nu fiindcă erau dânșii așa de încredințați de vorbele aliaților ci pentrucă se temeau să nu ajungă prea puternici Atenienii, pe cari-i vedeau deja stăpâni pe o mare parte din Elada.

89. Iată cum au dobândit Atenienii heghemonia, care i-a ridicat la rangul de mare putere.

După ce Mezii s'au retras din Europa, bătuți de Eleni pe apă și pe uscat, după ce au fost distruși la Micale cei ce căutaseră scăpare pe corăbii acolo, Leotichides, regele spartan, care comandase pe Eleni la Micale, s'a întors acasă împreună cu aliații din Peloponez. Atenienii însă și aliații din Ionia și Helespont, cari se revoltase acum împotriva regelui, stătură pe loc și asediară Sestosul ce era în posesiunea Mezilor. Petrecură iarna sub zidurile acestui oraș și-l ocupară când îl părăsiră barbarii. Pe urmă se retraseră din Helespont fiecare în orașul său.

<sup>1)</sup> La 432 a. Chr.

Atenienii, imediat ce barbarii au plecat din Atica, și-au adus vestele și copiii din locurile unde-i pusese la adăpost, cum și lucrurile ce mai putuse salva; apoi începură a se pregăti să-și reclădească cetatea și zidurile. Căci nu mai rămăsese aproape nimic din zidul împrejmuitor, iar casele se prăbușise mai toate, afară de câteva ce fusese ocupate de generalii perși.

**90.** Lacedemonii, cum aflară de planul acesta, trimiseră grabnic o solie <sup>1)</sup>. Și ei ar fi avut de bucurie ca nici Atenienii nici alții să nu aibă orașe întărite cu ziduri; dar acuma îi sileau mai ales îndemnurile aliaților, îngrijorați de creșterea flotei ateniene, inexistente aproape înainte, cum și de curajul ce-l arătaseră în luptele cu Mezii. Solii cereau să nu ridice Atenienii ziduri, ci mai de grabă alături de Spartani să darne toate zidurile cetăților câte nu erau în hotarul Peloponezului. Iși ascundeau în fața Atenienilor intențiile și bănuelile; pretindeau că barbarul, de-ar mai năvăli vreodată, nu trebuie să aibă o cetate întărită care să-i servească de bază operațiunilor sale, cum fusese Theba <sup>2)</sup> acum. Peloponezul, ziceau ei, poate da tuturor un loc de retragere și e o îndestulătoare bază de operații.

Atenienii, după sfatul lui Temistokles, concediară imediat această solie; le răspunseră că vor trimete dânsii deputați relativ la această chestiune. Temistokles ceru să-l trimeată pe dânsul cât de iute; iar pe ceilalți colegi, pe cari-i vor alege, să nu-i pornească îndată, ci să-i întârzie până vor ridica zidul îndestul așa ca să aibă înălțimea strict necesară spre a putea înfrunta un asalt; tot poporul, bărbați, femei, copii să lucreze la zid, să nu cruțe nici casă particulară, nici clădire publică, să darne tot ce ar putea sluji la treabă. După ce le-a dat aceste povețe și i-a lăsat să înțeleagă că dânsul se va îngriji de rest la Sparta, a plecat. Ajuns acolo, nu se înfățișă înaintea magistratilor, ci perdea vremea și căuta felurite scuze; de câteori vreun magistrat îl întreba de ce nu se prezintă la adunare, răspundea că așteaptă colegii rămași în urmă cu niște treburi, dar crede că vor sosi curând și chiar se miră de zăbava lor.

<sup>1)</sup> Așa am tradus pe ἄλλοι προσβεία expresie ce arată o grabă indiscretă.

<sup>2)</sup> Theba a fost cartierul general al lui Mardonios și după lupta dela Plateia Elenii au trebuit ș'o asedieze. (Herodot IX 13 și 86).

**91.** Aceștia îl ascultau și-l credeau, fiindcă le era drag Temistokles. Veneau însă călători și afirmau hotărît că Atena se întărește și că zidul e destul de nălțișor; nu mai era astfel puțință de îndoială. Temistokles văzu impresia produsă de aceste știri și-i sfătui să nu dea crezare unor zvonuri, ci să trimeată dintre ei niște oameni, cari sunt mai de cinste, să vadă cu ochii lor și să facă un raport credincios. Trimiseră; dar trimise și Temistokles, în taină, vorbă Atenienilor să-i poprească prin tot felul de șiretlicuri și să nu le dea drumul până se va întoarce dânsul și colegii săi, căci sosise în sfârșit și aceștia: Abronichos, fiul lui Lisicles, și Aristides, fiul lui Lisimachos și-i adusesse vestea că zidul e destul de nalt. Se temea să nu-i oprească Lacedemonii, când vor auzi cum stau lucrurile. Atenienii reținură deci solia după sfatul lui. Atunci Temistokles veni înaintea Lacedemonilor și le declară în față că cetatea și-a construit zidul și e în stare să-și apere locuitorii de acum înainte; că Lacedemonii și aliații dacă vor să trimeată solia la ei, să trimeată ea la niște oameni ce cunosc și interesele lor proprii și pe cele obștești; că în adevăr când ei au socotit că-i mai bine să părăsască orașul și să urce pe corăbii, au știut singuri să ia această hotărîre curagioasă; că, în fine, în sfaturile comune nu s'au arătat mai prejos de alții în pricepere. Acum ei sunt de părere că-i mai bine pentru locuitori să aibă cetatea lor ziduri; că asta va fi mai folositoare și pentru toți aliații; căci nu-i posibil în sfaturile obștești să aibă vot egal și de aceeași greutate aceia cari nu se reazimă pe o egală independență. Trebuie deci, adause el, ori să n'aibă ziduri nicio cetate aliată, ori să se aprobe ce a făcut Atena.

**92.** Lacedemonii îl ascultară fără să-și arate mânia lor pe Atenieni. Le trimesese solia, spuneau dânsii, nu ca să le dea porunci, ci un sfat numai dictat de interesul obștesc. Pe atunci erau foarte buni prieteni cu Atenienii din pricina curajului acestora în contra Medului; totuși în adâncul inimii erau amărîți că nu le izbutise gândul. Deputații se retraseră și unii și alții fără învinuiri.

**93.** Așa au întărit Atenienii foarte iute orașul. Lucrarea arată și astăzi că a fost făcută în grabă. Temelia e făcută din tot felul de pietre și pe unele locuri nu din pietre cioplite și potrivite, ci cum le aducea fiecare; au fost puse și colonne de pe

morminte și marmore sculptate <sup>1)</sup>. Căci circuitul zidului a fost lărgit pretutindeni mai mult decât orașul și de aceea, în graba lor au răscolit toate <sup>2)</sup> fără alegere.

Temistokles i-a convins să termine și zidurile Pireului, începute mai înainte, pe vremea archontatului său <sup>3)</sup>. Locul i se părea potrivit fiindcă avea trei porturi naturale; se gândea că dacă se vor face Atenienii marinari vor găsi în mare un puternic punct de sprijin spre a deveni o putere însemnată — căci dânsul cel dintâi a cutezat să spună că trebuie să se dea o deosebită importanță dezvoltării maritime — și a făcut imediat pregătirile pentru începerea lucrărilor. După socotința lui, au dat zidului grosimea care se poate vedea și astăzi împrejurul Pireului <sup>4)</sup>; cărau pietrele cu două căruțe legate una de alta <sup>5)</sup>; la mijloc nu era nici macadam nici mortal, ci puneau pietroaie mari, cioplite în patru colțuri și legate între ele cu scoabe de fier înțepenite la capete cu plumb topit. Înălțimea zidului n'a fost decât jumătate din ce plănuia Temistokles; el voia ca înălțimea și grosimea să facă neputincioase atacurile dușmanilor și gândea să fie de ajuns pentru pază oameni puțini și din cei cari nu erau buni la alte treburi, iar ceilalți să se suie pe corăbii; dădea atenție marinei, cred eu, mai ales fiindcă înțelesese că armata regelui putea veni mai ușor pe apă decât pe uscat. Socotea Pireul mai folositor decât orașul de sus și de multe ori sfătuia pe Atenieni că de vor fi vreodată strămtorați pe uscat să se pogoare în Pireu și să se apere cu flota împotriva tuturor.

Astfel deci Atenienii au construit zidul și au pus temeliala celorlalte construcții imediat după retragerea Mezilor <sup>6)</sup>.

**94.** Pausanias, fiul lui Cleombrotos, fu trimis din Peloponez cu douăzeci de nave ca general al Elenilor. Il însoțeau și Ate-

<sup>1)</sup> Săpăturile arheologice au confirmat această frază.

<sup>2)</sup> Au trebuit de pildă să strice mormintele mai apropiate de vechea incintă, care ar fi fost cuprinse în interiorul cetății, ceea ce era contra legii.

<sup>3)</sup> Nu se știe data exactă. Clinton (Fasti Helenici) o pune la 481 a. Chr.

<sup>4)</sup> Adică după catastrofa dărâmării zidurilor din 404.

<sup>5)</sup> Căruțe cu două roate ce transportau pietrele mari, cum se transportă azi lemnele lungi.

<sup>6)</sup> Construirea zidurilor Pireului a durat mai mulți ani, în urma cărora s'au întâmplat evenimentele ce urmează în capitolele următoare.

nienii cu treizeci de corăbii și o mulțime de aliați. Au mers în contra Ciprului pe care l-au supus în mare parte. Sub același general s'au dus spre Bizanț, stăpânit de Mezi; l-au asediat și cucerit.

95. Dar trufia lui Pausanias deveni supărătoare pentru ceilalți Eleni și mai ales pentru Ionienii ce abia scăpase de sub jugul regelui Persan. Veniră deci la Atenieni și le cerură, în puterea înrudirii, să le fie dâșii conducători și să-i apere de sălnicile acestuia. Atenienii primiră propunerea și cu multă grabă au început să ia măsurile ce li se păreau mai bune, foarte hotărîți să-și împlinească noua sarcină.

În vremea asta Lacedemonii chiamă pe Pausanias ca să-l judece pentru faptele ce auzeau. Că toți Elenii cari soseau în Sparta îl învinuiau de multe încălcări și purtarea lui semăna a fi mai mult a unui despot decât a unui general. S'a întâmplat să fie chemat tocmai când aliații supărați treceau, afară de cei din Peloponez, sub ordinele Atenienilor. După ce a venit la Sparta, a fost condamnat pentru jignirile pricinuite particularilor; de învinuirile mai grele însă a fost declarat nevinovat. Era acuzat de medism și acuzarea părea foarte întemeiată. I-au luat comanda și au trimis pe Dorcis și alți câțiva cu puțină oaste; dar aliații n'au voit să le primească șefia. Ei s'au retras și Lacedemonii n'au mai trimes alții, fiindcă se temeau să nu se corupă, ca și Pausanias, cei ce pășeau peste hotarele țării; apoi erau și sături de războiul medic și socoteau că Atenienii, pe atunci prieteni buni, sunt în stare să-l conducă.

96. În chipul acesta luară Atenienii comanda, cu voia aliaților ce nu putuse suferi pe Pausanias; ei stabiliră mărimea contribuțiilor atât pentru statele ce aveau să dea bani cât și pentru cele ce procurau corăbii spre a se continua războiul cu barbarii. Motivul era să prade imperiul persan ca să se răzbune de câte pățise. Atunci întâia oară s'a instituit la Atena magistratura Helenotamilor, însărcinați să încaseze tributul, căci așa s'a numit darea în bani. Primul tribut a fost fixat la patru sute șase zeci de talanți <sup>1)</sup>; visticria era la Delos și adunările se țineau în templu.

<sup>1)</sup> Cam două milioane cinci sute de mii de lei în aur.

97. Puși în fruntea unor aliați liberi la început și cu drept de vot în adunările obștești, ei au extins succesiv stăpânirea prin războiul ori măsuri politice în toată vremea cursă dela războiul medic până la cel de acuma. Neîncetat au trebuit să lupte când cu barbarii, când cu aliații lor răzvrățiți, când cu Peloponezii pe cari-i întâlneau în fiecare răscoală a acelorora. Am scris aceste întâmplări și am făcut acest ocol, pentrucă toți istoricii de dinaintea mea nu s'au ocupat de ele, ci au vorbit sau de evenimentele anterioare războaielor medice sau numai despre aceste războaie. Singur Helanicos le-a amintit în a sa Istorie a Aticeii, dar pe scurt și cu date cronologice inexacte. Aceste întâmplări de altfel ne dau și o dovadă de felul cum s'a format imperiul Atenienilor.

98. Mai întâi sub conducerea lui Kimon, fiul lui Miltiades, au asediat și cuprins Eion, așezat la gura fluviului Strimon și care era stăpânit de Mezi: pe locuiteri i-au vândut în robie. Au robit după aceea populația alcătuită din Dolopi a insulei Sciros din Marca Egee, unde au fondat o colonie ateniană<sup>1)</sup>. Impotriva Caristienilor au dus războiul singuri, fără ceilalți Eubeeni, și l-au terminat printr'o înțelegere. Apoi s'au revoltat Naxienii; i-au atacat și i-au supus în urma unui asediu. Acesta a fost primul stat aliat care, împotriva dreptului stabilit, și-a pierdut libertatea; mai târziu și celelalte avură aceeași soartă, fiecare la rândul său.

99. Erau multe pricini de răscoale, dar mai ales întârzierile cu care aliații plăteau contribuțiile, dădeau corăbiile și chiar contingentele de oameni. Căci Atenienii îi executau cu neîndurare și se făceau urâți întrebuintând mijloace aspre de constrângere față de niște oameni ce nu erau deprinși, nici nu voiau să îndure ostenele războiului. De altfel nici Atenienii nu mai erau ca la început niște comandanți pe placul aliaților; în expediții nu-i mai priveau ca deopotrivă cu dânșii și le era ușor să astâmpere pe cei răzvrățiți. Aliații înșși erau de vină pentru aceste

<sup>1)</sup> Insula Sciros e aproape de Tesalia. Locuitorii erau pirați. Au fost condamnați de Amficioni fiindcă prădase corăbii ce se duceau la Delfi. Atenienii au fost însăreinați cu executarea pedepsei. Din dijma prăzii au făcut celebrul templu al lui Teseus, ale cărui oseminte Kimon pretindea că le-a găsit.

lucruri. Căci foarte mulți dintre ei, nevoind să meargă la oaste ca să nu se depărteze de casă, se îndatorau să plătească o sumă de bani în loc de corăbii. Și astfel marina ateniană creștea prin banii dați de aceștia anual; și de cumva se răseculau, intrau în război nepregătiți și nedeprinși.

**100.** În urmă, după aceste întâmplări, au dat Atenienii împreună cu aliații lupta pe apă și pe uscat dela gura fluviului Eurimedon din Pamfilia în contra Mezilor. Au rămas biruitori Atenienii în ambele bătălii date în acea zi sub comanda lui Kimon, fiul lui Miltiades; au prins ori au distrus vreo două sute de trireme feniciene.

Mai târziu <sup>1)</sup> s'a întâmplat răsecoala Tasienilor, pricinuită de certurile cu privire la contoarele și minele ce le aveau în Tracia pe coasta din fața insulei lor <sup>2)</sup>. Au venit Atenienii cu flota, i-au bătut și au debarcat în insulă. Tot pe atunci au trimis zece mii de coloni, dintre ei și aliați, ca să se așeze pe marginea Strimonului, în locul numit atunci Nouă-drumuri, iar astăzi Amfipolis. Au pus mâna pe Nouă-drumuri, stăpânit de Edoorieni; dar înaintând în Tracia au fost nimiciți la Drabeseos în Edonia de toți Tracii, cari se vedeau amenințați de așezarea lor în acel loc.

**101.** Tasienii, bătuți în mai multe întâlniri și asediați, căutată sprijin la Spartani și-i rugară să le ajute năvălind în Atica. Aceștia le făgăduiră în taină și s'ar fi ținut de cuvânt, de n'ar fi fost împiedecați de cutremurul de pământ care a dat Hoților și unora dintre Perieci <sup>3)</sup>, ca Turiatii și Etecnii, prilej să se răscoale și să se retragă pe Muntele Itome. Hoții se trăgeau în mare parte din vechii Mesenieni robiți; de aceea s'au și numit răsvrățiții Mesenieni. Astfel Lacedemonii trebuiră să înceapă războiul cu cei de pe Muntele Itome. Tasienii, după un asediu de trei ani, s'au supus Atenienilor primind condițiile lor: să dărîme zidurile,

<sup>1)</sup> Revolta Tasienilor e cam pe la 465 a. Chr.

<sup>2)</sup> Sunt vestitele mine de aur și argint din muntele Pungou, în Tracia de Sud, între Strimon și Nestos. Aceste mine fusese descoperite de Fenicieni, exploatate de Greci și căzute apoi în mâna lui Filip din Macedonia care cu venitul din ele clădi orașul Filippi.

<sup>3)</sup> Acest cutremur s'a întâmplat la 465; a distrus toate casele din Sparta, afară de cinci și a ucis douăzeci de mii de oameni. Periecii se trăgeau din vechii Achei, reduși în vasalitate față de Dorieni.

să predea flota, să plătească imediat o sumă de bani ca despăgubire, să achite regulat tributul anual și, în sfârșit, să părăsească minele și posesiunile lor de pe continent.

**102.** Lacedemonii, fiindcă se lungea războiul cu cei de pe Itome, cerură ajutor dela aliați <sup>1)</sup> și mai ales dela Atenieni. Aceștia veniră cu multă oaste comandată de Kimon. Ii chemase în special pe dâșii fiindcă îi credeau pricepuți în lupta la ziduri. Însă deoarece asediul dura cu toată prezența Atenienilor, ei începură a-i socoti mai puțini iscusii; altmintrelea ar fi luat cetatea printr'un atac riguros. Din pricina acestei expediții au început întâiu să se certe pe față Lacedemonii și Atenienii. Cum nu puteau cuprinde întăriturile cu asalt, Lacedemonii începură a se îngriji de firea îndrăzneată și neastâmpărată a Atenienilor și socotind că sunt de alt neam se temură să nu plece dâșii urechea la vorbele celor de pe Itome și să le facă vreun bocluc. De aceea pe ei singuri dintre aliați îi sloboziră să plece spunându-le că nu mai este nevoie; altfel însă n'au arătat nicio bănuială. Atenienii au priceput că nu li s'a dat motivul adevărat, ci că-s bănuiați de ceva. Și foarte supărați, socotind că nu trebuiau să pățească dâșii una ca asta dela Spartani, îndată cum s'au întors acasă, au rupt prietenia legată cu dâșii împotriva Medului și s'au aliat cu Argienii, dușmanii lor; tot atunci și Atenienii și Argienii s'au legat prin alianță și jurăminte cu Tesalienii.

**103.** După un asediu de zece ani, revoltații de pe Itome, ne mai putând rezista căzură la învoială cu Spartanii: să plece din Peloponez ocrotiți de credința jurămintelor și să nu se mai întoarcă niciodată; cine o fi prins că s'a întors să fie robul celui ce va pune mâna pe el. Sosise înainte de aceasta în Sparta și un oracol dela Delfi, care spunea să dea drumul suplicantului lui Zeus Itomeeanul <sup>2)</sup>. Ieșiră deci ei cu soțiile și copiii lor și fură primiți de Atenieni, cari dușmăneau acum pe Spartani, și așezați în Naupaetos de curând luat dela Locrienii-Ozoli.

<sup>1)</sup> Noi știm de ajutoare date de Plateeni, Egeineți și Mantineeni.

<sup>2)</sup> Toate vârfurile de munți erau consacrate lui Zeus, care avea pe ele un altar înconjurat de un zid format din pietre necioplite.



Intrară în alianță cu Atena și Megarienii, cari se despărțise de Lacedemoni, pentrucă-i necăjeau veșnic cu războiul Corintienii pentru niște hotare. Astfel Atenienii s'au făcut stăpâni pe Megara și Pagae <sup>1)</sup>; dânșii au construit pentru Megarieni zidurile cele lungi din oraș până la Nisea <sup>2)</sup> și s'au însărcinat cu paza lor. Din asta s'a născut întâiu ura neîmpăcată a Corintienilor în contra Atenci.

**104.** Libianul Inaros, fiul lui Psamitichos și domn peste Libienii dela hotarul Egiptului, pornind din Marea, cetate așezată deasupra Farului <sup>3)</sup>, răscoală împotriva lui Artaxerxe cea mai mare parte din Egipt; apoi, stăpân pe țară, chiamă pe Atenieni. Aceștia se aflau atunci în Cipru cu două sute de nave de ale lor și de ale aliaților; dânșii părăsiră Ciprul și veniră; urcară pe nave dela Mare în sus pe Fluviul Nil, și biruitori cuceriră două părți din Memfis și începuse lupta pentru a treia parte care se chiamă Zidul Alb <sup>4)</sup>. Acolo se închisese Mezi, Perși și Egiptenii cari nu luase parte la răscoală.

**105.** Atenienii făcură o debarcare în ținutul Halienilor <sup>5)</sup> și dădură o luptă cu Epidaurii și Corintienii, în care fură bătuți; dar, care mai târziu, în lupta navală dela Ceerifalea <sup>6)</sup> cu flota peloponeză fură victorioși Atenienii. Apoi începu războiul între Egeineți și Atenieni; ajutați ficcare de aliații lor dădură o mare luptă navală în fața Egeinei. Atenienii fură învingători și primiră șaptezeci de corăbii; dânșii debarcară și asediară Egeine sub comanda lui Leocrates, fiul lui Stroibos.

Lacedemonii voiră să ajute pe Egeineți și le trimiseră treisute de opliti, cari ajutasă înainte pe Corintieni și Epidauri. In

<sup>1)</sup> Port la mare, în golful corintian; aparținea Megarei și domina drumul ce duce în Beoția.

<sup>2)</sup> Portul Megarei, așezat la 18 stadii de oraș, pe golful Saronic.

<sup>3)</sup> O insulă mică de pe coasta Egiptului și vestită prin farul ei. Alexandru a legat-o de continent printr'o șosea de 7 stadii și a format portul Alexandria. Marea era un oraș din Egiptul de jos lângă gura Canopică a Nilului și lacul Mareotis, care-i datorește numele.

<sup>4)</sup> Mahala din Memfis cu zidul construit din piatră cioplită, pe când celelalte ziduri ale Memfisului erau din cărămidă roșie.

<sup>5)</sup> 'Αλις sau 'Αλιεις se numea și localitatea așezată pe vârful sudestic al promontoriului din Argos și populația din acea localitate.

<sup>6)</sup> O insulă mică din golful Saronic, între Egina și Epidaur.

acelaş timp Corintienii ocupase înălţimile Geraniei<sup>1)</sup> şi pogorîră la vale în Megarida cu aliaţii lor; îşi făceau socoteală că Atenienii nu vor putea veni în ajutorul Megarei, fiindcă o mare parte din armata lor era în faţa Egeinei şi o alta în Egipt; sau, dacă vor veni, vor trebui să părăsească Egina. Dar Atenienii, fără să mişte un soldat din cei cari asediau Egina, ridică oaste compusă din tineri şi bătrânii ce mai rămaseră în oraş şi o trimet la Megara sub comanda lui Mironides. În lupta ce dădură împotriva Corintienilor, sfârşitul rămase îndoielnic; fiecare se retrase convins că el a biruit. Atenienii, cari de fapt avusesse mai mult izbânda, au ridicat un trofeu după ce au plecat Corintienii. Aceştia, ocăriţi de bătrânii din oraş, se pregătiră şi după douăsprezece zile venind, ridicară şi ei un trofeu în faţa celui atenian, ca biruitori. Atenienii alergară din Megara, uciseră pe cei cari ridicau trofeul şi, începând o luptă cu restul armatei, îl învinseseră.

**106.** Pe când oastea corintiană înfrântă se retrăgea, o bună parte din ea greşi drumul, strămtorată fiind de Atenieni, şi intră într'o proprietate particulară, închisă cu un şanţ larg şi fără ieşire. Atenienii observară: aşteptară intrarea cu opliţi, împrăştiară de jur împrejur oastea uşor înarmată şi uciseră cu pietre pe toţi cari intrase în locul acela. Asta a fost o mare pagubă pentru Corintieni. Grosul armatei s'a întors acasă.

**107.** Tot pe vremea asta au început Atenienii să construiască şi zidurile cele lungi dela cetate spre mare, unul care se sfârşeste la Faler şi celălalt la Pircu.

Foccenii făcuse o expediţie împotriva orăşelelor Boia, Kitinion şi Erineon din Dorida<sup>2)</sup>, ţara de baştină a Lacedemonilor, şi cucerise unul din aceste târguşoare. Lacedemonii, conduşi de Nicomedes, fiul lui Cleombrotos, epitrop al tânărului rege Pleistoanax, fiul lui Pausanias, veniră în ajutorul Dorienilor cu o mie cincisute opliţi de ai lor şi zece mii de aliaţi; după ce siliră pe Foccenii să dea înapoi oraşul, se găteau să plece acasă;

<sup>1)</sup> Gerania, munte ce străbate istmul de Corinth. Dela Corinth la Megara sunt 2 drumuri, amândouă deopotrivă de rele: primul străbate defileurile Geraniei în centrul istmului (e drumul militar); al doilea nu-i decât o cărare îngustă de-a-lungul stâncilor Scironiene, pe marginea golfului Saronic.

<sup>2)</sup> Ținut muntos la Nord de Focida şi la Sud de Octa; cuprindea 4 oraşe, de aceea se numea Tetrapola doriană; al patrulea oraş era Pindos.

dar nu știa cum. De-ar fi voit să treacă pe mare, peste Golful Crisa<sup>1)</sup>, nu puteau, căci flota ateniană încrucișa în golf și era de așteptat că se va opune; prin Gerania drumul era tot așa de puțin sigur fiindcă Atenienii erau stăpâni în Megara și Pagae. Calea și așa anevoioasă era păzită atunci mereu de trupe ateniene și dânșii simțise că acestea li se vor împotrivi. Găsiră de cuviință să stea în Beoția și să aștepte un prilej bun. Mai era ceva: unii Atenieni umblau în taină și-i chemau cu nădejdea că vor prăbuși ocărnuirea democrată și vor zădărnici construirea zidurilor celor lungi<sup>2)</sup>. Atenienii au venit asupra-le cu toată armata lor, o mie de Argieni și trupe aliate, în totul patrusprezece mii de oameni; i-au atacat, deoarece-i vedeau că nu știu pe unde să treacă, dar și pentrucă-i bănuiau că vor să distrugă regimul democrat. Venise și cavalerie tesaliană, potrivit tratatului, dar în timpul luptei a trecut la Spartani.

108. Bătăia s'a dat la Tanagra, în Beoția; după mult prăpăd de oameni din amândouă părțile au rămas victorioși Lacedemonii și aliații lor. Aceștia au intrat apoi în Megarida, au tăiat pomii și s'au întors acasă prin Gerania și istm. După șasezeci și două de zile în urma acestei lupte, Atenienii sub comanda lui Mironides au năvălit în Beoția; aici bătură pe Beoțieni la Oinofita<sup>3)</sup> și deveniră stăpâni în Beoției și Focidei. Dânșii dărimară zidul Tanagrei, luară ostateci o sută din cei mai bogați Locrieni-Opunți și terminară zidurile cele lungi ale lor.

Se închinară după asta și Egeinții Atenienilor: risipiră zidurile cetății, dădură corăbiile și se obligară să plătească pe viitor tribut.

Atenienii sub comanda lui Tolmides, fiul lui Tolmaios, au făcut apoi cu flota înconjurul Peloponezului; au dat foc șantie-rului lacedemonian<sup>4)</sup>, au luat orașul corintian Chalcis și au învins pe Sicionieni într'o debarcare.

<sup>1)</sup> Așa numește Th. golful de Corint; Crisa e un orașel la Sud de Delfi, port la mare. Atenienii făceau totdeauna încrucișări la Naupactos.

<sup>2)</sup> Aristocrația ateniană era sprijinită de Peloponezi; ea avea interes ca aceștia să poată înconjura oricând Atena și să o despartă de mare. Zidurile cele lungi se construiau tocmai spre a evita această posibilitate.

<sup>3)</sup> Intre Oropos și Tanagra, pe țărmul stâng al Asopului.

<sup>4)</sup> În colțul vestic al golfului laconian, era portul militar al Spartanilor, săpat de mână de om; avea arsenale și o cetățuie.

**109.** În vremea aceasta Atenienii din Egipt și aliații stăteau mai departe acolo; dar soarta războiului s'a schimbat de multe ori pentru dânsii. La început Atenienii fusese stăpâni pe Egipt și regele <sup>1)</sup> trimisese la Sparta pe Megabazos, persanul, cu bani spre a-i îndemna să năvălească în Atica, pentru ca Atenienii să fie siliți a părăsi Egiptul. Dar fiindcă nu obținea niciun rezultat și banii se risipeau zadarnic, Megabazos s'a întors în Asia cu restul banilor. Atunci regele trimise pe Megabazos, fiul lui Zopiros, în fruntea a numeroase oști <sup>2)</sup>. Acesta veni pe uscat, bătu pe Egipteni și aliați <sup>3)</sup>, goni pe Eleni din Memfis și la urmă îi închise în Insula Prosopitis <sup>4)</sup>, unde i-a ținut împresurați un an și șase luni până ce a abătut apa din canal și l-a secat, astfel că au rămas navele pe uscat, a transformat în pământ tare o mare parte din insulă, a trecut pe jos și a cucerit-o.

**110.** Astfel au pierit Elenii după un războiu de șase ani. Puținii rămași din numeroasa oaste au scăpat prin Libia în Cirene; cei mai mulți s'au prăpădit în Egipt, care s'a plecat din nou sub jugul regelui persan, afară de Amirtaios stăpân peste bălți. Pe acesta nu l-au putut prinde, căci bălțile sunt foarte întinse și locuitorii de acolo foarte buni războinici. Inaros, domnul libian, care pricinuisse toată răscoala, a fost vândut și prins de Perși cari l-au tras în țeapă.

Cincezeci de trireme ateniene și aliate, venite să înlocuiască pe cele dintâi, se apropiase de gura brațului mēndesian, fără să știe nimic din cele întâmplate. Atacate simultan de armata de pe uscat și de flota feniciană foarte multe au pierit în valuri; numai puține s'au întors acasă.

Așa s'a isprăvit marea expediție făcută de Atenieni și aliații lor în Egipt.

**111.** Tot cam pe vremea aceea, Orestes, fiul lui Ehecratides, domnul Tesalienilor <sup>5)</sup>, fiind alungat veni și rugă pe Atenieni

<sup>1)</sup> Artaxerxes.

<sup>2)</sup> Diodor XI 76 și 77 o evaluează la 300.000 ostași și 300 corăbii.

<sup>3)</sup> Aici nu-i vorba de Eleni ci de Libieni, Egipteni; Diodor XI, 74: *μισθοφόροι ἐκ τῶν ἄλλοεθνῶν*.

<sup>4)</sup> Prosopitis este o insulă în deltă, formată din brațele Canopic și Sebenetic și un canal ce lega cele 2 brațe și pe care l-au secat Perșii.

<sup>5)</sup> Tesalia nu forma un regat unic, ci fiecare oraș avea guvernământul său propriu. Oreste nu era deci decât regele Farsalei. Herodot VIII 6 spune că Aleuazii erau *Θεσσαλίας βασιλῆες*.

să-l așeze iarăși în scaun. Aceștia luară pe Beoțieni și Foceni, aliații lor, și porniră cu oaste asupra Farsalei din Tesalia. Dar înconjurați de cavaleria tesalioată nu puteau să-și întindă stăpânirea mai departe de locul taberei. Nu izbutiră nici să cucerească orașul, nici să realizeze vreuna din țintele expediției lor; se întoarseră deci acasă fără nicio ispravă și aduseră și pe Orestes cu ei.

Nu mult după această întâmplare, o mie de Atenieni se îmbarcă pe nave la Pagae, stăpânit de ei, și plutiră pe lângă țarm spre Siciona sub comanda lui Perikles, fiul lui Xantipos. Au coborât pe uscat și au bătut pe Sicionienii ieșiți înainte; apoi îndată cu ajutoare dela Achei au trecut pe cealaltă parte a golfului, în Acarnania, unde au asediat Oiniada <sup>1)</sup>. N'au putut-o însă lua și s'au întors acasă.

**112.** La trei ani după această expediție, Peloponezii și Atenienii încheie o pace pe cinci ani <sup>2)</sup>. Atenienii n'au făcut niciun războiu cu Elenii, ci cu două sute de corăbii proprii și aliata s'au dus la Cipru sub comanda lui Kimon. Șaizeci de nave din această flotă merseră în Egipt, unde le chema Amirtaios, regele din bălți; restul a început asediul orașului Cition <sup>3)</sup>. Dar Kimon muri și foametea se ivi în tabără. Atunci se retraseră; prin dreptul Salaminei din Cipru, au trebuit la întoarcere să lupte și pe mare și pe uscat cu Fenicienii și Cilicienii. Au rămas biruitori în amândouă luptele și au continuat drumul spre casă împreună cu cele șasezeci de vase, ce venise din Egipt.

Lacedemonii întreprinseră apoi războiul numit sfânt <sup>4)</sup>; puseră stăpânire pe templul din Delfi și-l dădură Delficilor; după ce s'au retras dânșii însă, Atenienii vin, iau templul și-l dau iarăși Foccenilor.

**113.** N'a trecut multă vreme și Atenienii au trebuit să facă expediția din Beoția, căci exilații beoțieni ajunsese stăpâni pe

<sup>1)</sup> Oraș de mare, la gura fluviului Acheloos. Era continuu în războiu cu Acheii și în favoarea acestora se pare că au făcut Atenienii expediția.

<sup>2)</sup> La 450 a. Chr.

<sup>3)</sup> Pe coasta de Sud a Ciprului, patria filosofului stoic Zenon.

<sup>4)</sup> Așa se numește orice războiu, în care e vorba de templul din Delfi și averile acestuia. Sub protecția Atenei, Foccenii, cari totdeauna au fost dușmani cu Delficii, pusesse stăpânire pe templu și oracol.

Orchomenos, Cheroneia și alte câteva orașe din această țară. Cu o mie de oplați ai lor și cu trupe aliate porniră sub comanda lui Tolmidas, fiul lui Tolmaios, asupra acelor cetăți dușmane. Au cuprins Cheroneia, pe ai cărei locuitori i-au vândut robi și după ce au pus garnizoană în ea, au luat drumul spre casă. Dar la întoarcere, între Coroneea și Teba, îi atacă exilații beoțieni din Orchomenos, cei din Eubeea și toți cari erau din acelaș partid<sup>1)</sup>; Atenienii sunt învinși; parte sunt uciși, parte cad prizonieri. Dânșii fac pace și părăsesc toată Beoția ca să poată dobândi, prinșii. Astfel exilații beoțieni s'au întors la căminuri și cetățile au rămas libere toate.

**114.** Curând s'a revoltat și Eubeea<sup>2)</sup>. Perikles trecuse deja oastea ateniană în insulă, când află că Megara s'a răsculat, că Peloponezii plănuesc o năvală în Atica, în fine că trupele ateniene fusese ucise de Megarieni și nu scăpase decât cele refugiate în Nisea. Megarienii se răsculase după ce-și asigurase ajutorul Corintienilor, Sicionienilor și Epidaurienilor. Perikles aduse grabnic armata din Eubeea. Peloponezii, conduși de regele Pleistoanax, fiul lui Pausanias, pătrunseră în Atica și pustiiră până la Eleusina și câmpia din Thria<sup>3)</sup>; dar nu merseră mai departe și se retraseră<sup>4)</sup>. Atunci Atenienii trec iarăși în Eubeea sub comanda lui Perikles și o supun toată; modifică prin tratate formale, conform cu interesele lor, constituția orașelor; alungă însă pe Hestieni și pun în locul lor o colonie ateniană.

**115.** Nu multă vreme după ce s'au întors din Eubeea au făcut pace<sup>5)</sup> pe treizeci de ani cu Lacedemonii și aliații lor; au dat înapoi Nisea, Pagae, Trezena și Achaia pe care le stăpâneau dânșii în Peloponez.

După șase ani<sup>6)</sup> Samienii și Milezienii intrară în războiu pentru Priene. Milezienii, cari fusese învinși, au venit la Atena cu

<sup>1)</sup> E vorba de partidul aristocratic, pe care Atenienii îl doborîse în toate cetățile aliate cu ei și-l înlocuise cu un regim democratic.

<sup>2)</sup> Această răscoală, ca și a Megarei, era urmarea firească a pierderii Beoției de Atenieni.

<sup>3)</sup> Cel mai roditor ținut din Atica.

<sup>4)</sup> Din pricina acestei retrageri, Pleistoanax fu acuzat că a fost cum-părat cu bani de Atenieni; fu exilat și se întoarse abia după 18 ani.

<sup>5)</sup> La 445 a. Chr.

<sup>6)</sup> La 440 a. Chr.

tot felul de învinuiri asupra Samicnilor; adusesese și niște bărbați particulari cari doreau o schimbare în forma de guvernământ din Samos. Atenienii plecară deci cu patruzeci de nave într'acolo, instituiră un regim democratic și luară ostateci cincizeci de copii și tot atâția bărbați Samieni, pe cari-i depuseră în Lemnos <sup>1)</sup>); lăsară o garnizoană în Samos și se retraseră. Dar Samienii, ce nu așteptase pe Atenieni și fugise pe continent, se înțeleseră cu șefii aristocrației din oraș și cu Pisutnes, fiul lui Histaspe, atunci satrap în Sardes, adunară vreo șapte sute de mercenari și trecură noaptea în Samos. Aici atacară întâi regimul democrat și-l înfrânseră aproape cu totul; apoi furară ostatecii lor din Lemnos și proclamară revoluția; predară lui Pisutnes garnizoana și pe magistrații atenieni <sup>2)</sup>) ce se aflau în oraș și se pregătiră imediat de războiu în contra Miletului. Odată cu ei se revoltase și Bizantinii.

**116.** Cum simțiră Atenienii, porniră cu șasezeci de corăbii spre Samos. Din acestea deslipiră șaisprezece ce meraseră, unele să observe flota feniciană din Caria, altele la Chios și Lesbos să ceară ajutor; cu cele patruzeci și patru rămase dădură sub comanda lui Perikles și altor nouă generali, în fața insulei Traigia <sup>3)</sup>), o luptă în contra a șaptezeci de corăbii samiene, din care douăzeci transportau soldați <sup>4)</sup>). Această flotă se întorcea de la Milet <sup>5)</sup>). Atenienii fură învingători. Mai târziu le veniră spre întărire încă patruzeci de nave din Atena și douăzeci și cinci dela Chios și Lesbos. Atunci debarcară și, superiori în număr, asediară orașul cu ziduri din trei părți, blocându-l totodată și pe mare. Perikles ia șaiszeci de nave din cele ce făceau blocada și pleacă repede spre Caunos din Caria, căci se vestise că flota feniciană vine asupra lor; de altfel plecase Stesagoras și alții cu cinci vase ca să cheme flota feniciană.

<sup>1)</sup> Lemnos era clerurchie ateniană.

<sup>2)</sup> Intre acești funcționari atenieni erau și niște inspectori, ce trebuiau să supravegheze desvoltarea noului regim stabilit.

<sup>3)</sup> Nu știm exact poziția acestei insule; pare să nu fie departe însă de linia Samos — Milet.

<sup>4)</sup> Corăbii de transport, în opoziție cu navele de lupte, ταχέται ἤες.

<sup>5)</sup> După cât se pare Samienii făcuse expediția ce s'a anunțat la cap. 115.

**117.** Atunci Samienii execută pe neașteptate o ieșire din port; cad asupra taberei neapărate <sup>1)</sup> și scufundă vasele de strajă. Incepând apoi lupta cu năvile ce le ieșise întru întâmpinare, le învinsără și deveniră stăpâni pe marea împrejmuitoare timp de patrusprezece zile; se folosiră ca să scoată și să introducă în oraș tot ce au voit. Dar după ce s'a întors Perikles, au fost iarăși blocați. Sosi pe urmă din Atena o nouă întărire de patruzeci de vase, comandate de Thukydidēs, Hagnon și Formion, alte douăzeci sub comanda lui Tlepoemos și Anticles, iar din Chios și Lesbos treizeci. Samienii mai dădură o neînsemnată luptă navală; dar, văzând că nu pot ține piept, capitulară după nouă luni de asediu; fură obligați să-și strice zidurile, să dea ostateci, să predea flota și să plătească cheltuelile de războiu <sup>2)</sup> în rate la epoci anumite. Bizantinii se supuseră și dânșii să plătească tributul ca și mai înainte.

**118.** La câțiva ani <sup>3)</sup> după răscoala Samosului, s'au întâmplat evenimentele despre care am vorbit mai sus: afacerea corciriană, cea privitoare la Potidea și în sfârșit toate câte au prilejit războiul acesta. Toate luptele, pe care le-au susținut Elenii între ei sau în contra barbarului, s'au desfășurat pe un spațiu de cincizeci de ani, dela retragerea lui Xerxes până la începutul războiului actual. În acest timp Atenienii au întărit dominația lor și au dezvoltat forțele proprii într'un chip neobișnuit. Lacedemonii vedeau acest lucru, dar nu s'a opus decât într'o slabă măsură; mai mult au stat fără să se miște. Ei, de felul lor, se purced greu la războiu și numai când nu pot face altfel; pe atunci însă și luptele din lăuntru le-au pus totemai mulțime de piedeci. Dar în fine puterea ateniană luă un astfel de avânt și ataca chiar pe aliații lor, încât nu mai avură ce face; socotiră că trebuie să-și pună toate puterile ca să doboare acest inperiu de vor fi în stare și se hotărîră să ia asupra-le războiul.

Lacedemonii înșiși declarase că pacea este ruptă și Atenienii vinovați. Dânșii trimesese la Delfi să întrebe zeul dacă sfârșitul războiului va fi bun. Se zice că zeul le răspunsese că

<sup>1)</sup> Flota nu era apărută de obișnuită îngrăditură cu pilaștri (σταυρώματα).

<sup>2)</sup> Aceste cheltueli după C. I. A. erau de 1276 talanți. Scriitorii greci variază însă asupra cifrei.

<sup>3)</sup> La 4 ani; căci lupta dela Leukime pare că trebuie pusă pe la 435 a. Chr.



izbânda va fi a lor de vor lupta cu înverșunare și că le va veni și el în ajutor fie că l-or chema, fie că nu.

**119.** Hotărîră deci să cheme îndată <sup>1)</sup> pe aliați și să-i întrebe de trebuie să porceadă războiul. Veniră deputații statelor aliate, se constitui adunarea și fiecare își dete părerea. Cei mai mulți au adus învinuiri Atenienilor și cerură războiu. Corintienii rugase și înainte de această adunare pe fiecare stat în parte să voteze războiul, fiind îngrijați de soarta Potideei; veniră însă și acum, se urcară cei din urmă la tribună și vorbiră următoarele:

**120.** «Aliați, nu mai putem învinui pe Lacedemoni că n'au hotărît războiul, când ei pentru asta ne-au adunat aici. În adevăr aceasta e datoria unui stat conducător: poate să se ocupe de afacerile sale proprii ca și oricare stat aliat; dar înainte de orice trebuie să dea atenție intereselor generale, după cum el este acela care primește cea mai de frunte cinstă în toate împrejurările.

«Aceia dintre noi câți au avut de aface cu Atenienii, n'au nevoie să li se spună că trebuie să se păzească. Dar cei cari locuiesc în interior, departe de căile mării, trebuie să știe că, de nu vor sări în ajutor locuitorilor de pe coaste, vor vedea îngreindu-li-se și exportul produselor proprii ca și importul a tot ce marea dă continentului. Ei trebuie să bage de seamă să nu judece rău chestiunea ce se desbate acum, închipuindu-și că nu-i privește pe dânșii; trebuie să înțeleagă că, de vor părăsi la nevoie statele maritime, primejdia poate ajunge odată și la dânșii, că astăzi așa dar deliberează tot atât de mult asupra intereselor proprii ca și asupra alor noastre.

«Deci nu trebuie să șovăie a schimba pacea cu războiul. Fără îndoială, este cuminte să stai liniștit câtă vreme drepturile tale nu sunt lovite; când însă acestea sunt nesocotite, oamenii de inimă nu stau o clipă la cumpănă de a pune mâna pe arme, hotărîți ca, de le vine un bun prilej, să reintre iarăși în pace; căci dânșii nu se lasă orbiți de norocul războiului, dar nici călcați în picioare de dragul liniștei de pace. Fiindcă de multe ori unul iubind prea mult liniștea se sperie de războiu și pierde din pricina asta și dulceața odihnei de care se îngrijește atâta, după cum

---

<sup>1)</sup> ἀθήτας nu arată aici o repetiție; Lacedemonii nu mai convocase o adunare, cu un asemenea scop. Aici ἀθήτας are sensul dela cap. 70.3.

altul, fălos de izbânzile sale în războiu, nu se gândește că se lasă purtat de o neîntemeiată încredere. Căci multe întreprinderi, greșit plănuite, se termină cu bine, pentrucă potrivnicii sunt și mai nechibzuiți; dar și mai multe, ce păreau bine calculate, sfârșesc, dimpotrivă, cu rușine. Deoarece nimeni nu concepe și nu urmărește executarea unui plan cu aceeași energie; ci, când nimic nu ne amenință, facem planuri legănându-ne cu înșelătoare iluzii, iar când vine timpul să le realizăm, teama ne amortește puterile.

**121.** « Noi, Peloponezii, intrăm în războiu fiindcă suntem loviți în dreptul nostru, fiindcă avem îndestule motive de plângere; îl vom termina la timpul potrivit după ce vom fi pedepsit Atenienii.

« Multe ne fac să credem că vom birui. Avem întâi superioritatea numărului și experiența războiului, apoi o admirabilă disciplină. În ce privește marina, care face puterea lor, ne vom face și noi una, contribuind fiecare stat cu averea sa și luând din vistieriile templelor din Delfi și Olimpia. De vom face împrumut <sup>1)</sup>, ne va fi ușor să atragem cu un salar mai mare pe corăbierii în leafă ai lor, căci puterea Atenienilor stă mai mult în mercenari decât în oameni de țară; pe când puterea noastră e foarte puțin supusă unci astfel de primejdii, căci ea se sprijină mai mult pe trupuri decât pe bani. E probabil să fie îngenunchiați printr'o singură biruință pe mare; dacă însă războiul se lungeste, vom avea și noi vreme mai multă și ne vom deprinde cu luptele pe mare; și când vom avea tot atâta știință câtă și dâșii, îi vom învinge prin curajul nostru. Această virtute, pe care noi o avem prin naștere, ei n'o pot dobândi prin învățătură; pe când noi putem înlătura prin studii superioritatea căpătată de ei prin știință. Vom da banii trebuitori pentru acest scop; altfel ar fi îngrozitor dacă, în vreme ce aliații acelora nu se satură plătind tributuri spre robirea lor proprie, noi nu vom voi să cheltuim bani pentru a ne răzbuna pe dușmanii noștri și a ne mântui totodată pe noi înșine, pentru a nu fi despoiați de bunurile noastre și pentru a nu deveni ele pricina robiei noastre.

<sup>1)</sup> Nu e vorba de împrumut de Stat cum se înțelege azi. Creditul public nu era cunoscut. Dar, în vreme de nevoie, Statul împrumută din tezaurul templelor naționale, obligându-se să restituie sumele luate.

**122.** « Dar avem și alte arme de luptă în contra Atenienilor: Așa, de pildă, e revolta aliaților, lucru ce mai ales îi va lipsi de veniturile care le alimentează forța; fortificații în țara lor și altele câte nu le poate ști cineva de pe acum; căci războiul merge foarte puțin după norme fixate înainte, ei dela sine, potrivit cu fiecare împrejurare, își găsește calea și mijloacele. Cine deci îl poartă cu liniște, merge mai sigur; cine însă pune patimă în conducerea lui, acela nu puține înfrângeri suferă.

« Să ne gândim de asemeni că de ar fi vorba pentru fiecare din noi numai de niște certuri de hotare cu potrivnici tot așa de tari ca și noi, am mai putea răbda; aici sunt Atenienii însă cari pot lupta chiar împotriva noastră a tuturor, cu atât mai mult deci în contra fiecărui stat în parte. Astfel că, de nu vom merge asupra lor uniți toți într'un singur gând, noroadă și state, fără trudă ne vor birui găsindu-ne despărțiți. Infrângerea pentru noi, să o știți, oricât e de dureros de auzit, nu ne aduce decât o neîn-doioasă robie. Dar e o rușine pentru Peloponezi chiar numai că în vorba aceasta poate fi privit ca ceva posibil și ca atâtea și atâtea cetăți să fie puse sub jugul uncia singure. De se va întâmpla totuși asta, vom părea că am meritat-o sau că o răbdăm din pricina ticăloșeniei; ne vom arăta mai răi decât părinții noștri cari au eliberat Grecia, în vreme ce noi nu putem apăra nici libertatea noastră măcar. Ingăduim să se ridice o cetate dominantă în mijlocul Eladei, când privim ca o menire a noastră să doborâm tiranii din fiecare stat!

« Nu vedem cum o asemenea purtare va scăpa de una din cele trei foarte mari greșeli: prostie, moliciune ori neprevvedere. Pentru că, desigur, de oarece nu v'ați ferit de aceste greșeli, ați ajuns la acel dispreț care a provocat peirea atâtor oameni și care, pentru că a prăpădit atâtea, și-a schimbat numele în acela de nebunie.

**123.** « Dar de ce să criticăm trecutul mai mult decât e folositor pentru prezent? Trebuie să ne dăm însă osteneală pentru cele ce vor veni în viitor, apărând cele ce există azi. Strămoșii ne-au deprins să dobândim cu trudă bunele însușiri; să nu părăsim acest obicei, chiar dacă astăzi avem mai multă bogăție și putere, căci este de neiertat să pierzi din pricina belșugului ce ai câștigat în sărăcie.

« Să pornim deci la războiu plini de încredere și asta pentru multe motive: întâi fiindcă zeul îl voiește și ne făgăduiește sprijinul său, apoi pentrucă Elada întreagă va lupta alături cu noi fie de teamă, fie din interes; în sfârșit, pentrucă nu veți rupe voi întâi un tratat, pe care zeul însuși, poruncindu-ne să începem războiul, îl crede călcat. Căci nu cine se apără, ci acel care atacă, strică pacea.

**124.** « Astfel războiul vi se înfățișează sub împrejurări prielnice din orice parte l-ați privi și noi toți deopotrivă îl sfătuim. Dacă însă este în afară de orice îndoială că această declarație de războiu este folositoare și pentru state și pentru particulari, grăbiți-vă de ajutați pe Potidecați, acești Dorieni asediați de Ionieni (altă dată era dimpotrivă), și obțineți prin eforturile voastre libertatea celorlalți. Nu mai este cu putință ca noi să stăm nehotărâți, iar prietenii noștri să fie loviți deja unii și alții să sufere același lucru în curând, mai ales când se va ști că ne-am întrunit, dar n'am cutezat să le purcedem într'ajutor. Convinși că nu mai putem da în lături, o aliați, votați războiul. Votați-l fără teamă de primejdia momentului, cuprinși numai de dorul păcii îndelungate care-i va urma. Căci, dacă pacea se asigură prin războiu, nu tot așa de primejdios este să te ferești a schimba pacea cu războiul. Incredințați deci că cetatea care s'a ridicat stăpână în Elada amenință deopotrivă pe toți, astfel că pe unii îi stăpânește deja, iar pe ceilalți are de gând să-i pue sub jugul său, să mergem să o doborâm; să trăim și noi de aici înainte fără grijă și să eliberăm pe Elenii ce zac în robie ».

**125.** Așa au vorbit Corintienii. Lacedemonii, după ce au ascultat părerile tuturor, au cerut ca toți aliații ce erau de față, mare și mic, să-și dea pe rând votul. Cei mai mulți au fost pentru războiu. Dar n'au putut imediat să înceapă executarea hotărârii luate, căci nu erau pregătiți. S'a decis ca fiecare stat să-și procure fără zăbavă cele trebuitoare. Totuși a trecut aproape un an, până să se pregătească dâștii cu cele de nevoie, să năvălească în Atica și să înceapă fățiș războiul <sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Aici lipsesc probabil câteva cuvinte. Cronologia faptelor este aceasta: Hotărârea de care e vorba a fost luată în jumătatea lui Iunie 432; Peloponezii năvălesc în Atica la 27 Mai 431.

**126.** În vremea asta au trimis deputați la Atena cu fel de fel de cereri ca să aibă cât mai bune motive de războiu, de nu li se va da satisfacție. Întâi au trimis o solie care a pretins Atenienilor să alunge din oraș pe urmașii celor ce nu ispășise vina față de zeiță <sup>1)</sup>). Iată despre ce neleguire era vorba.

A fost în timpurile de demult la Atena unul Cilon, biruitor la jocurile Olimpice <sup>2)</sup>), dintr'o familie nobilă și puternică; se însurase cu fata megarianului Teagenes, care atunci era tiran în Megara. Pe când consulta Cilon oracolul din Delfi, zeul îi răspunse să pună mâna pe acropolea Atenei în vremea celei mai mari sărbători a lui Zeus. Dânsul a luat ostași dela Teagenes, s'a asigurat de sprijinul prietenilor săi și, când a sosit ziua Olimpicilor din Pelopones, a ocupat acropolea ca să se facă tiran. Socotea că aceasta-i cea mai mare sărbătoare a lui Zeus și că-i mai potrivită cu dânsul, care biruise la jocurile olimpice. Dar nici el nu s'a gândit, nici oracolul n'a lămurit dacă zeul înțelesese sărbătoarea cea mai mare din Atica ori de aiurea. Căci aveau și Atenienii așa numita Diasia <sup>3)</sup>), o sărbătoare foarte mare a lui Zeus Meilichios, care se serbează afară din cetate și în vremea căreia poporul tot face jertfe și mulți, în loc de animale vii, sacrifică animale făcute din aluat și coapte. Crezând dar Cilon că a înțeles bine oracolul, ocupă acropolea. Atenienii, cum află, aleargă cu toții dela țară, îi înconjoară și-i țin asediați. Dar fiindcă timpul trecea, mulțimea Atenienilor se retrage obosită de asediu și lasă în grija celor nouă archonți paza, cu depline puteri de a face cum vor crede ei mai bine. Pe vremea aceea cele mai multe afaceri politice erau în mâna celor nouă archonți <sup>4)</sup>).

<sup>1)</sup> τὸ ἄγος este egal cu τοὺς ἐναγεῖς și aici cu τοὺς ἐκγόνους τῶν δρασάντων τὸ ἄγος. Așa zice Steup. Despre narațiunea cu privire la acest sacrilegiu al lui Cilon, Scoliastul spune : « Unii admirând claritatea acestei narațiuni, zic că leul a răs aici, vorbind de T. ukydide . », ὅτι λέων ἐγέλασεν ἐνταῦθα, λέγοντες περὶ Θουκυδίδου.

<sup>2)</sup> Probabil în olimpiada 35-a la 640 a. Chr., iar încercarea lui Cilon se întâmplă la 632 a. Chr.

<sup>3)</sup> Nu știm unde sărbătoreau Atenienii Diasia; un altar al lui Zeus Meilichios era pe Kefisos în demul Lakiade, iar un templu dedicat lui Zeus M., Pământului și Atenei în NE Atenei; demul Alopeco.

<sup>4)</sup> Contrar de ce era pe vremea lui Thukydidēs; archonții rămăsese numai cu atribuții judiciare și prezidau festivitățile.

Oastea înconjurată a lui Cilon sufereau mult din pricina lipsei de apă și hrană. Cilon și fratele său se furișează și fug; restul, fiindcă se chinuiau, ba unii și mureau de foame, se așază suplicanți lângă altarul din acropole <sup>1)</sup>). Când Atenienii, însărcinați cu paza, l-au văzut pierind în templu, i-au ridicat cu legământ că nu le vor face nimica rău; dar abia i-au scos afară și i-au ucis. Au omorât chiar și pe cei cari, în drum, se refugiase lângă altarele zeitelor venerabile <sup>2)</sup>). De atunci aceia și neamul lor au fost socotiți vinovați fără lege în fața zeiței. I-au alungat și Atenienii pe acești sacrilegi, iar a doua oară i-a gonit spartanul Cleomenes, aliat cu unul din partidele ateniene <sup>3)</sup>), când au dat afară nu numai pe cei vii, dar au desgropat și oasele celor morți și le-au aruncat peste hotar. S'au întors cu toate acestea înapoi mai târziu și neamul lor este și astăzi în cetate <sup>4)</sup>).

**127.** Pretindeau Lacedemonii să alunge pe acești nelegiuți, înainte de toate, având aerul de a voi să răzbune maiestatea ofensată a zeilor; dar în realitate fiindcă știau că Perikles, fiul lui Xantippos, era neam cu dânșii de pe mamă și pentrucă socoteau că, odată acela exilat, mai ușor vor obține dela Atenieni ce voiau. Totuși nu sperau atâta să i se întâmple lui așa ceva cât să arunce în fața concetățenilor săi asupra lui calomnița că va fi în oarecare măsură războiul și din pricina nenorocirii sale <sup>5)</sup>). Căci era Perikles cel mai influent dintre toți oamenii politici de pe vremea lui și conducătorul de fapt al republicii; dânșul se opunea la toate cererile Spartanilor, nu lăsa pe Atenieni să le cedeze nimic și-i împingea spre războiu.

**128.** Atenienii pretinseră și dânșii Lacedemonilor să alunge pe urmașii autorilor faptei fără de lege dela Tenaros. Anume, Spartanii ridicase odinioară din templul lui Poseidon dela Tenaros niște suplicanți ai Iloților și-i ucisese. Din pricina acestei fapte cred ei să fi fost cutremurul cel mare din Sparta <sup>6)</sup>).

<sup>1)</sup> Al Atenei Polias.

<sup>2)</sup> Eumenidele.

<sup>3)</sup> Partidul aristocratic condus de Isagoras.

<sup>4)</sup> E vorba de marea familie a Alceonizilor, cu cari Perikles se înrudea prin mama sa, Agariste, nepoata lui Clistenes.

<sup>5)</sup> Faptul că Perikles era neam cu Alceonizii din punct de vedere spartan era o nenorocire.

<sup>6)</sup> Cf. cap. 101. Poseidon e zeul ce cutremură pământul.

Mai cereau Atenienii să ispășească Lacedemonii și crima săvârșită față de Zeița cu templul de aramă <sup>1)</sup>. Iată cum s'a întâmplat asta.

După ce spartanul Pausanias a fost rechemat întâia oară de Lacedemoni din comanda ce o avea în Helespont și după ce fu judecat și achitat, nu i s'a mai dat o însărcinare oficială; el însă a închiriat o trimă din Hermiona și, fără aprobarea lor, a plecat în Helespont, dând ca pretext războiul elenic; de fapt însă voia să continue tratativele începute cu regele Persiei, căci dorea să fie stăpânul Eladei. Următorul bine făcut de el regelui fu prilejul dintâiu și începutul întregii afaceri. Când, după retragerea dela Cipru, în prima expediție, a cucerit Bizanțul pe care-l stăpâneau Mezii, a făcut prizonieri, între alții, și niște rude de sânge și prin încusurire ale regelui. Dânsul îi trimite fără știrea aliaților regelui, spunând că au fugit. Asta o făcu în unire cu Gongilos din Eritrea, tocmai acela căruia îi încredințase Bizanțul și paza prizonierilor, Ba, a și trimis pe acest Gongilos la rege cu o scrisoare, al cărei cuprins era acesta, cum s'a aflat mai târziu:

« Pausanias, șeful Spartei, voind să-ți fie plăcut îți trimite acești oameni făcuți prizonieri de lancea sa. Îți propun, dacă voiești, să iau în căsătorie pe fiica ta și să pun sub ascultarea ta Sparta și restul Eladei. Mă cred în stare să fac aceasta, sfătuindu-mă cu tine. Dacă vreuna din propunerile mele e pe placul tău, trimite un om de credință la mare și printr'însul noi ne vom înțelege pe viitor ».

**129.** Atâta spunea scrisoarea. Xείxēs s'a bucurat de cuprinsul ei. Dânsul trimite pe Artabazos, fiul lui Farnaces, la Mare cu poruncă să ia satrapia Daskylitis <sup>2)</sup>, schimbând pe Megabates care o stăpânea înainte. Ii dă și o scrisoare de răspuns pe care trebuia să o trimeată numai decît lui Pausanias în Bizanț și să-i arate pe cetea regală. I-a spus că de va cere Pausanias vreun sprijin pentru afacerile sale, să i-l dea cu toată credința și din

<sup>1)</sup> Atena, protectoarea Spartei. Numele de Χαλκιοῦκος vine de acolo că templul său avea uși de aramă și pe dinăuntru erau acoperiți pereții cu plăci de aramă. Acest templu e așezat pe acropolea Spartei.

<sup>2)</sup> Această satrapie avea reședința în Daskylium din Bitinia; ea cuprindea partea de Nord a Asiei Mici.

toată inima. Acela, cum a sosit, a făcut toate precum i se poruncise și i-a trimis serisoarea. Ii răspundea următoarele:

«Așa spune regele Xerses lui Pausanias: Pentru bărbații din Bizanț pe cari i-ai mântuit și mi i-ai trimis de dincolo de mare, recunoștință pe veci neștearsă ți se păstrează în casa noastră<sup>1)</sup>. Mă bucur și de cuvintele ce-mi vin dela tine. Nici noapte nici zi să nu te oprească a-ți împlini făgăduiala. Să nu te împiedece nici cheltuiala de bani nici mulțimea de oști de care ai putea avea nevoie; ci eu inimă deschisă înțelege-te cu Artabazos, omul de ispravă, pe care ți l-am trimis, despre afacerile mele și ale tale, ca să fie cât mai bine și mai de folos pentru noi amândoi».

**130.** Când primi această scrisoare Pausanias, el care și mai înainte era în mare vază printre Eleni pentru că fusese comandantul luptei dela Plateea, atunci deveni peste măsură de mândru și nu mai putea trăi după obiceiurile strămoșești. Puse vestimente medice, porni din Bizanț și străbătu Tracia înconjurat de lăncieri mezi și egipteni; prânzurile i se serveau după moda persană. Nu-și mai putea ascunde gândul adevărat și în lucruri de mică însemnătate arăta ce cugeta în taina sufletului să facă pe viitor în măsură mai mare. Greu se mai apropia cineva de el și cu așa trufașă măreție se purta deopotrivă cu toți încât jigneau pe oricine primea. De aceea aliații au și trecut la Atenieni.

**131.** Lacedemonii aflând aceste isprăvi l-au rechemat întâia oară tocmai din pricina lor. Iar când, plecat din nou fără ordinul lor pe o corabie din Hermiona, au văzut de ce se apucase; când, alungat din Bizanț cu armele de Atenieni, nu se întoarse la Sparta, ci se așeză la Colona în Troia și li se vesti că a început tratative cu barbarii și-și prelungește șederea cu gânduri rele; atunci Spartanii nu mai zăboviră. Eforii îi trimiseră un sol și o scrisoare tainică și-l hotărîră să vină împreună cu el, de nu vrea să i se declare războiu. Pausanias voi să fie cât mai apărat de orice prepus și sperând să risipească învinuirea cu bani se întoarce a doua oară. La început eforii l-au pus la închisoare, căci

<sup>1)</sup> Regii persani considerau ca o datorie sfântă să-și arate recunoștința pentru o binefacere primită. Ei țineau un registru oficial în care erau înscrși binefăcătorii regelui. Vezi și Herodot VIII. 85: εὐεργέτης βασιλέος ἀνεγράφη.



au puterea asta dânsii asupra regelui; mai pe urmă apoi dobândi voia să iasă și singur ceru să fie judecat spunând că e gata să se apere de orice acuzare.

132. Dar n'aveau Spartanii, nici dușmanii nici orașul întreg, împotriva lui o probă sigură, căreia să-i dea crezare și să pedepsească pe un om de neam regesc și care ocupa atunci un post însemnat; căci era epitropul tânărului rege Plistarchos, fiul lui Leonidas și vărul său primar<sup>1)</sup>. Cu toate acestea abaterea sa dela obiceiurile strămoșești și imitarea barbarilor făceau să se nască puternice bănuieli că țințește mult mai sus decât starea lui prezentă. Cercetau trecutul vieții lui spre a-i descoperi abaterile și-și aminteau că odinioară pe trepiedul din Delfi, pe care Elenii îl dedicase din fruntea prăzilor luate dela Mezi, el se încumetase a scrie cu dela sine putere acest distich:

« Pausanias, Generalul Elenilor, după ce a frânt oastea Mezilor, oferă amintirea<sup>2)</sup> aceasta lui Phoibos ».

Spartanii cioplise atunci cu dalta imediat aceste versuri de pe trepied și înscrisesse pe nume toate orașele câte luase parte la înfrângerea dușmanului și făcuse ofranda. Totuși fapta lui Pausanias era privită tot ca o greșală și, în situația nouă de acum, întârea bănuiala că a făcut-o purtat de gânduri asemănătoare celor de față. Se vorbea că și cu Iloții ar fi urzit el ura și lucrul așa era de fapt; le făgăduise în adevăr libertatea și cetățenia dacă se vor răscula și-l vor ajuta să-și implinească dânsul tot planul. Dar n'au socotit că-i bine să se încreadă în Iloții ce-l pârau și să-și schimbe ei obiceiul; ei stăruiră în deprinderea lor de a nu se grăbi și a nu lua vreo hotărîre ce nu se mai poate îndrepta față de un spartan, fără probe neîndoielnice. În sfârșit, cel ce trebuia să ducă ultima serisoare pentru rege la Artabazos, un oim din Argilos<sup>3)</sup>, foarte iubit odată de Pausanias și în care avea toată încrederea, îl dădu, se zice, pe față. Acesta

<sup>1)</sup> Cleombrotos și Leonidas erau frați.

<sup>2)</sup> Foccenii în războiul sacru furase din acest monument părțile de aur: craterul, toarta etc; pedestalul, care avea la mijloc o ghirlandă făcută din trei șerpi împlețiți, a fost luat de împăratul Constantin, dus în Bizanț și așezat în hipodrom, Atmeidanul de astăzi. Aici a fost găsit la 1856, dar lipsesc capetele șerpilor.

<sup>3)</sup> Oraș din Macedonia, la răsărit de Amphipolis.

se gândi că nimeni din purtătorii de scrisori trimiși înainte de el nu s'a mai întors și fu cuprins de temeri; după ce-și face o pecete falsă ca să nu-l descopere dacă cumva se va fi înșelat în credința lui sau dacă Pausanias ar cere scrisoarea ca să schimbe ceva, desface plicul și găsește în adevăr, cum presupusese, că Pausanias dispusese să-l omoare și pe el.

**133.** Atunci abia, când le-a arătat el scrisoarea, au început eforii să creadă. Totuși au venit să audă și cu urechile lor vreun cuvânt dela Pausanias. S'au înțeles cu omul și acesta s'a dus suplicant la Tenaros<sup>1)</sup>, unde și-a făcut o colibă cu un perete dublu, în care s'au ascuns câțiva efori. Când Pausanias a venit și l-a întrebat de motivul acestei fapte, dâșii au auzit limpede toată convorbirea lor. Intâiu omul i-a imputat cele scrise cu privire la sine, apoi a înșirat celelalte una câte una și i-a spus că, după ce niciodată în slujbele încredințate lui cătră rege nu l-a pus în primejdie, se vede răsplătit cu moartea ca oricare servitor. Pausanias i-a dat dreptate în toate, l-a rugat să nu se supere de ce s'a întâmplat și i-a dat chezășie cuvântul său ca să iasă din templu; l-a îndemnat să plece cât mai repede și să nu împiedece tratativele.

**134.** După ce au ascultat eforii toată vorba lor, s'au retras; de acum înainte pe deplin încredințați, au luat măsuri să-l prindă în oraș. Se zice că în clipa când era să fie prins pe stradă, a înțeles de pe fața unuia din efori cu ce gând se apropiau dâșii și altul, făcându-i din dragoste un semn, a luat-o la fugă spre templul Zeiței cu casa de aramă și a izbutit să intre înainte de a-l ajunge următorii, căci era aproape incinta sacră. Ca să nu se chinuie pe afară, intră într'o chilioară de lângă templu și stătu liniștit. Cei cari-l urmăreau nu-l putură ajunge pentru moment; pe urmă însă luară acoperișul și ușile odăii, îl pândiră când era dânsul înlăuntru și-l încuiară acolo astupând cu zid ușile; apoi s'au așezat de pază și l-au asediat prin foame. Simțind că e aproape să moară cum era în chilie, îl scoaseră din incinta sacră până-și trăgea încă sufletul; a murit imediat ce a fost seos. Erau să-l arunce în Ceada<sup>2)</sup>, unde asvârleau leșurile

<sup>1)</sup> Pe capul Tenaros era un templu a lui Poseidon, azil foarte respectat.

<sup>2)</sup> O prăpastie aproape de oraș, probabil lângă Mistra de astăzi, unde se aruncau la început trupurile prizonierilor, mai târziu ale criminalilor.

tâlharilor; pe urmă hotărîră să-l îngroape undeva pe aproape. Zeul din Delfi porunci Lacedemonilor să-i ducă oasele unde a murit; mormântul lui este și acum în fața intrării zidului sfânt cum arată înscripția de pe colonne; și, fiindcă fapta lor a fost o crimă, le-a poruncit să dea Zeiței cu casa de aramă două trupuri pentru unul. Dâșii au făcut două statui de aramă și le-au oferit în schimbul și locul lui Pausanias. Dar Atenienii, fiindcă și Zeul judecase că e o fărădelege, cerură Lacedemonilor să o ispășească.

135. Spartanii au trimis deputați la Atena și au acuzat pe Temistokles că a fost și el părtaș la trădarea lui Pausanias; pretindeau că au găsit probe în dovezile adunate împotriva acestuia din urmă și cereau să-i dea aceeași pedeapsă. Temistokles pe atunci, fiind exilat prin ostracism, își petrecea viața în Argos, de unde făcea preumblări în Peloponez. Atenienii ascultă și trimit oameni, cari, împreună cu Lacedemonii, aveau poruncă să-l aducă de unde-l vor găsi.

136. Temistokles află și fuge din Peloponez la Corcira, al cărei binefăcător era <sup>1)</sup>). Corcirienii îi declară însă că nu-l pot ține, căci se tem să nu-și facă dușmani pe Atenieni și pe Spartani și-l trec pe continentul din fața insulei. Luat din urmă și gonit din loc în loc, în acele zile grele a fost nevoit să ceară găzduire dela Admet, regele Moloșilor, care nu-i era prieten. Acesta din întâmplare lipsea de acasă. Fiind suplicantul soției acestuia, ea îl învăță să ia în brațe copilul lor și să se așeze lângă vatra focului. Curând sosi și Admet. Temistokles îi spune cine este și-l roagă să nu se răzbune pe el acum când este exilat, fiindcă s'a opus la cererile <sup>2)</sup> făcute de el Atenienilor; căci în situația de față îl poate lovi chiar și unul cu mult mai slab, iar un om de inimă se răzbună pe cei de o seamă cu dânsul numai când puterile sunt egale; în fine, că el s'a împotrivit unei cereri fără importanță a lui Admet, în vreme ce pentru sine acum e vorba de viață de va fi extrădat; îi spuse de cine și pentru ce este urmărit.

<sup>1)</sup> Obținuse titlul de « Euergetes » dela Corcirieni pentrucă-i apăraseră într'o ceartă a lor cu Corintienii sau fiindcă-i apăraseră de acuzația că n'au luat parte la războaiele modice.

<sup>2)</sup> După Scoliașt era o cerere de alianță: *συνμαχίας αἰτησις*

**137.** După ce l-a ascultat, Admet îl ridică dimpreună cu fiul său, pe care-l ținea în brațe cum se așezase, fapt ce constituie cel mai sigur și mai imperios apel la ajutor. Curând sosiră și deputații spartani și atenieni; însă cu toate stăruințele lor nu l-a dat, ci, fiindcă el dorea să se ducă la regele Persiei, îl trimise pe uscat la Pidna, orașul lui Alexandru, așezat pe cealaltă mare <sup>1)</sup>. Găsi aici o corabie de comerț gata să plece în Ionia și se îmbarcă; dar este dus de furtună spre tabăra ateniană care asedia Naxosul <sup>2)</sup>. Cuprins de teamă, destăinuiește căpitanului de vas cine este și pentru ce fuge, căci nu-l cunoșteau cei din corabie; îi spune că de nu-l va mântui, va declara că-l duce pentru bani; că cel mai sigur este să nu debarce nimeni până ce vor putea continua drumul; că de-l va asculta, va primi o frumoasă mulțumire. Căpitanul făcu așa, stătu o zi și o noapte cu vasul ancorat din sus de tabăra ateniană și pe urmă se duse la Efes. Temistocles îl dăruiește cu o mare sumă, căci îi venise bani dela Atena, triniși de prietenii săi, și din Argos, unde avea puși în depozit.

Apucă drumul în sus spre Asia în tovărășia unui persan de pe coastă și trimise o scrisoare regelui Artaxerxes, fiul lui Xerxes, care de curând se suise pe tron. Scrisoarea suna astfel:

« Vin la tine eu, Temistokles, care am făcut mai mult rău casei voastre decât orice Elen câtă vreme am fost silit să resping atacurile părintel uitău; am făcut însă și mai mare bine atunci, când eu nu aveam de ce mă teme și retragerea lui era plină de primejdii. De aceea am drept la recunoștință (făcea aluzie la înștiințarea despre retragerea Elenilor dela Salamina și la faptul că a împiedecat ruperea <sup>3)</sup> podului, lueru ce pe nedrept și-l atribuia). Fiind în stare a-ți face mult bine, vin acum urmărit de

<sup>1)</sup> Pidna era o colonie pe golful Termaic în Macedonia; Molasida, de unde venea Temistokles era în partea de Sud a Epirului, pe coasta mării ioniene.

<sup>2)</sup> Datele cronologice nu se potrivesc. Naxos se revoltă și e supus în 470, iar Xerxes moare la 465, deci Temistokles pe la 466 a trebuit să facă această călătorie. Plutarc pune insula Thasos, ceea ce cronologicește se potrivește, căci Thasos e cucerit de Atenieni la 465. La Thukydidic trebuie să fie o corupție a textului.

<sup>3)</sup> După Herodot VIII.108 tocmai Temistokles propuse să rupă podul construit pe Helespont și Grecii renunțaseră în urma opunerii puternice a lui Euribiades și a celorlalți Peloponezi. Temistocles a oprit însă, tot după Herodot, pe Atenieni, cari voiau singuri să se ducă și să sfarme podul.

Eleni din pricina prieteniei mele pentru tinc. Doresc, după un răgaz de un an, să mă înfățișez înaintea ta și să-ți spun pentru ce vin ».

138. Regele admiră, se zice, gândul său și-l îndemnă să-l urmeze. În vremea aceasta, Temistokles se deprinse cu limba și obiceiurile persane pe cât putu; apoi după un an veni înaintea regelui și ajunse la astfel de mărire cum nu mai dobândise până atunci vreun Elen. Il cinstea regele și pentru rangul ce-l avusese și pentru nădejdea ce-i strecurase în suflet că-i va supune Elada, dar mai ales din pricina mării lui deșteptăciuni de care dăduse probe. Temistokles este în adevăr o dovadă vie de ce forțe poate crea natura; din acest punct de vedere nimeni nu provoacă admirația mai mult decât el. Numai prin puterea geniului său, fără să o desvolte prin studii anterioare sau posterioare, printr'o intuiție fulgerătoare dădea cele mai juste păreri asupra afacerilor prezente și emitea ipoteza cea mai probabilă relativ la evenimentele viitoare. Chestiunile pe care le cunoștea bine, știa să le facă înțelese de toți; chiar și celor ce-i erau mai străine le putea da o soluție satisfăcătoare. Dintr'o privire vedea șansele bune sau rele, acoperite încă de întunerec, ale afacerilor; într'un cuvânt, prin puterea minții sale, fără nicio muncă de pregătire, omul acesta într'o clipă găsea soluția cea mai potrivită în vorbă și în faptă.

S'a îmbolnăvit și a murit; unii spun că s'ar fi otrăvit singur socotind cu neputință a-și ține făgăduiala dată regelui. Mormântul său este în Magnesia <sup>1)</sup> din Asia în piața publică. Dânsul a fost guvernatorul acestei provincii; căci regele-i dăruise Magnesia, care aducea un venit anual de cincizeci de talanți, pentru pâne, Lampsacul, ce producea vinuri minunate, pentru vin, și Myus pentru carne. Neamurile sale afirmă însă că i-au adus oasele acasă, precum a lăsat el cu limbă de moarte, și că le-au îngropat fără să știe Atenienii în Atica, căci nu-i era îngăduit lui, exilat pentru trădare, să fie înmormântat în țară.

Astfel au sfârșit spartanul Pausanias și Temistokles din Atena, cari au fost în vremea lor cei mai de seamă oameni.

<sup>1)</sup> Thukydidēs vorbește aici despre vechiul oraș; el nu știe de deplasarea lui, întâmplată, după Diodor XIV.36, pe la 400—399 a. Chr. înspre muntele vecin, numit Thoraka. Vechiul oraș, despre care vorbește Thukydidēs, noi nu-i cunoaștem poziția; din cel nou însă s'au desgropat însemnate resturi.

**139.** Acestea au pretins Lacedemonii în prima solie și acestea li s'a răspuns cu privire la ispășirea crimelor de impietate. Au venit a doua oară și au cerut Atenienilor să înceteze asediul Potideei, să lase liberă Egina, dar mai stăruitor și înaintea de orice, ca o condiție indispensabilă pentru evitarea războiului, abrogarea decretului care interzicea Megarienilor de a intra în porturile de sub stăpânirea ateniană și de a face negoț în Atica. Atenienii n'au voit să audă nici de celelalte, nici să anuleze decretul; dânșii imputau Megarienilor că au arat pământul sfânt și cel care nu avea hotarele bine lămurite <sup>1)</sup>, și că primesc pe robii fugari. Cei din urmă soli dela Sparta, Ramfias, Melesopos și Agesandros, n'au mai pomenit nimic din cele anterioare, ei au spus numai atâta: « Lacedemonii vor pacea și ar putea fi, dacă voi ați reda Elenilor libertatea ». Atunci Atenienii au ținut o adunare și au început desbaterile; au hotărât să discute odată despre toate și să dea un răspuns definitiv. S'au perindat mulți oratori la tribună și ambele păreri și-au avut sprijinitorii lor; unii, că războiul trebuie făcut numaidecât; alții, că nu-i bine să fie decretul o piedică în drumul păcii și că trebuie anulat. În sfârșit s'a suit la tribună Perikles, fiul lui Xantippos, cel dintâi om pe vremea aceea între Atenieni și cel mai priceput la vorbă și la treabă. El vorbi astfel:

**140.** « Atenieni, eu stăruiu în convingerea mea că nu trebuie să cedăm Peloponezilor, deși știu că oamenii nu poartă războiul cu același avânt cu care-l declară; ei, după cum merg treburile, își schimbă și ei părerile. De aceea văd că și acum trebuie să vă dau cam aceleași sfaturi. Socot însă că este o datorie pentru aceia pe cari-i voi convinge, să sprijine, în cazul unei neizbânzi, hotărârile ce se vor lua astăzi în adunare; ori de nu, în ceasul biruinții, să nu-și atribue gloria. Căci se întâmplă uneori ca mersul lucrurilor să fie tot așa de neînțeleș ca și gândurile omului; de aceea ne-am și deprins să aruncăm vina pe noroc în toate câte nu merg după voia noastră.

« Și mai înainte era vădit că Lacedemonii au gânduri ascunse față de noi; acum și mai mult. Căci, deși în tratat s'a spus că vom

<sup>1)</sup> Sunt două terenuri deosebite. Primul aparținea templului din Eleusina, dedicat Demetrei și Proserpinei; al doilea fusese multă vreme prilej de ceartă între cele două popoare vecine; la urmă se învoiseră să nu-l cultive nimeni.

descurca neînțelegerile pe calea judecării și fiecare să stăpânească ce are, dâșșii nu ne-au oferit-o până acum niciodată și nici nu o primesc când noi o cerem; învinuirilor ei vor să le dea deslegare mai bine prin arme decât prin discuții, și acum stau aici în fața noastră nu cu reclamațiuni, ci cu ordine. Pretind să părăsim asediul Potideei, să liberăm Egina, să abrogăm decretul megarian; iar solii cari au venit în urmă ne dau de știre că trebuie să lăsăm liberi pe Eleni.

« Nimeni dintre voi să nu-și închipue că ne vom război pentru un lucru așa de mic cum e decretul megarian, pe care veșnic dâșșii îl scot înainte: că de s'ar anula acesta, n'ar fi războiu; să nu vă rămână în suflet mustrarea că ați început lupta pentru un lucru așa de neînsemnat. Căci lucrul acesta, așa de mic în aparență, este mijlocul cu care ei pipăe și vor să cunoască fondul gândurilor voastre. De le veți ceda, curând vor veni cu pretenții mai mari, căci vor crede că de frică v'ați plecat înaintea lor; iar de veți refuza hotărît, îi veți face să înțeleagă că trebuie să trateze cu voi dela egal la egal.

**141.** « Așa dar, chiar din ceasul acesta să vă hotărîți: ori vă supuneți lor înainte de a suferi pagubele războiului, ori, de purcedem, cum eu cred că-i mai bine, la luptă, să nu cedăm sub niciun motiv nici mare nici mic ca să putem stăpâni, fără să tremurăm continuu, ceea ce avem; căci a te pleca unei cereri, mici sau mari, ce se pretinde dreaptă și este impusă cu semeție înainte de judecată de un egal, nu poate însemna decât o supunere.

« In ce privește războiul și mijloacele de care dispunem și noi și dâșșii, veți afla din înșirarea amănunțită pe care voi face-o, că nu suntem noi cei mai slabi. Peloponezii își lucrează singuri pământul și nu au bogății nici particulare, nici publice; nu știu ce va să zică războaie lungi și transmarine, căci, siliți de sărăcie, sfârșese repede luptele dintre dâșșii. Asemenea popoare nu pot echipa flote nici trimete descori armate de uscat, fiindcă trebuie să-și părăsească treburile și să trăiască din recolta lor, fără a mai socoti că marea le va fi închisă. Inșă tezaurele susțin războaiele mai mult de cât contribuțiile silită; iar cei ce lucrează cu mâna lor pământul mai de grabă vor să lupte cu trupul decât cu banii lor; căci mai pot trage nădejde să scape cu viață din primejdii, în vreme ce nu-s deloc siguri că n'au să termine banii înainte, mai ales când războiul, cum e probabil, se va lungi peste socotelile lor.

« Peloponezii și aliații lor pot înfrunta pe toți Elenii într'o singură luptă; dar nu-s în stare să ducă războiul împotriva unei puteri care-l face altfel decât ei. Căci neavând o adunare consultativă unică, ei nu vor, executa nimic cu repeziciune și apoi toți fiind cu drepturi egale de vot însă de neamuri deosebite <sup>1)</sup>, fiecare va urmări propriul său interes. Rezultatul e că nicio treabă nu se duce până la capăt; căci pe când unii vor să se răzbune numaidecât pe cineva, alții caută a pricinui cât mai puțină pagubă în averile lor. Adunându-se greu la sfat, se ocupă puțin de afacerile comune, iar restul timpului își caută fiecare de treburile sale de acasă; fiecare-și închipuie că nepăsarea sa nu va cășuna nicio daună, că altul se va îngriji și pentru sine; cum toți își fac aceeași socoteală, urmează că folosul obștesc se pierde fără să se bage de seamă.

**142.** « Dar ceea ce-i va împiedica mai mult va fi lipsa de bani și timpul ce-l vor pierde până să-și procure; însă la războiul prileurile nu te așteaptă.

« Nu face să ne temem nici de fortificațiile cu care vor să ne sperie, nici de marina lor. În ce privește cele dintâi, e greu să construiască cineva o cetate întărită chiar în țară prietenă, dar încă pe pământ dușman și când noi le vom opune aceeași tactică. De vor face însă un castel, vor putea să ne strice o parte din țară prin năvăliri și prin dezertări de robi; dar nu vor izbuti să ne împiedice de a pluti și noi spre țara lor ca să ridicăm forturi și să le pricinuim pagube cu flota, care e tăria noastră. Căci mai multă experiență ne dă nouă în luptele pe uscat obișnuința cu marea, decât lor deprinderea cu bătăliile continentale în războiul marin.

« Cât despre știința mării nu le va fi ușor s'o dobândească. Voi chiar, deși vă ocupați cu ea dela războaiele medice, n'ați ajuns încă desăvârșiți; dar ei, niște lucrători de pământ și nu oameni de mare, căroro nici nu le vom îngădui măcar să se exercite în liniște, ei-i vom hărțui veșnic cu flote numeroase, cum vor putea face vreun lucru de seamă? Atacați de puține corăbii poate ar cuteza să încerce o luptă, fiindcă numărul ar da îndrăzneală neștiinței lor; dar în fața unei flote mari nu se vor ispiti. Lipsa de exercițiu îi va face mai stângaci și prin urmare mai fricoși.

<sup>1)</sup> Cum erau Beoțienii și Arcadienii.



« Marina e o știință ca oricare alta; ea nu suferă să fie învățată așa când se întâmplă ca un lucru secundar; dimpotrivă, ea nu admite ocupații lăaturalnice.

143. « Să presupunem că ei ar pune mâna pe averile din Olimpia și Delfi și ar cerca să atragă mateloții noștri străini cu o soldă mai mare; asta ar fi o primejdie, dacă n'am fi în stare să le ținem piept imbarcându-ne noi și metecii noștri. Dar acum putem face și asta și, ceea ce e încă mai bine, avem piloți cetățeni, iar echipajele noastre sunt mai numeroase și mai bune decât ale întregii Elade. Și apoi în ceasul primejdiei, niciun străin n'ar primi să lupte alături de ei pentru plata mai mare pe câteva zile, dar cu mai puțină nădejde de izbândă și cu riscul de a fi exilat din țara lui.

« Așa sau cam așa mi se pare că este situația Peloponezilor; a noastră, nu numai că e ferită de slăbiciunile pe care le arătai la accia, ci are alte avantaje cu mult mai mari. Dacă vor năvăli în țara noastră cu armată de uscat, vom merge și noi cu flota spre hotarele lor; și chiar întreaga Atică s'o prefacă dâșii în pustiu, totuși aceasta nu poate avea aceeași însemnătate ca distrugerea unei singure părți din Peloponez. Căci ei nu pot lua alt pământ fără luptă, pe când noi avem la îndemână și pe insule și pe continent cât de mult, așa de mare putere îți dă stăpânirea mării. În adevăr, gândiți-vă! De-am fi noi insulari, cine ar fi mai inatacabili? De accia trebuie să ne apropiem cât mai mult de această ipoteză; să nu ne îngrijim de ogoare și de case, ci de paza orașului și a mării; să nu ne doară așa de mult ele încât să ieșim la luptă împotriva Peloponezilor mult mai numeroși. Căci dacă-i vom învinge, ei se vor întoarce și va trebui să luptăm cu tot atâți de mulți; iar de vom fi bătuți, vom pierde și pe aliați de unde ne tragem puterea; pentru că n'au să stea accia liniștiți, de nu vom fi în stare să mergem împotriva lor. Să nu jelim pierderea ogorului și casei, ci prăpădirea oamenilor. Căci nu ele fac pe oameni, ci oamenii pe dânsele. De-ași crede că vă pot convinge, v'ași spune să ieșiți să le distrugeți voi singuri; să arătați Peloponezilor că n'o să vă plecați înaintea lor pentru aceste lucruri.

144. « Mai am și alte multe motive ce mă fac să nădăjduesc în biruința noastră, numai să nu vă apucați în timpul războiului

să lărgiți hotarele stăpânirii voastre și să vă atrageți de bună voie primejdii noi. Căci mai mult mi-i teamă mie de greșelile noastre decât de isteția vrăjmașului. Am să vă deslușesc eu însă asta într'un alt discurs, după ce va începe războiul. Acum să dăm drumul acestor soli și să le răspundem că vom îngădui Megarienilor să facă negoț în porturile și piețele noastre, dacă și Lacedemonii nu ne vor mai alunga din țara lor pe noi și aliații noștri — căci niciuna nici alta nu-i oprită prin tratat; — că vom da libertate cetăților, dacă erau libere atunci când am încheiat tratatul și dacă și ei vor lăsa ca fiecare cetate de sub stăpânirea lor să se ocârmuiască după voia sa și nu după cum îi poruncește interesul Lacedemonilor; că suntem gata să mergem la judecată, cum scrie tratatul; că nu vom începe războiul, dar, de vom fi atacați, vom ști să ne apărăm. Acesta e răspunsul drept și potrivit cu demnitatea statului nostru.

« Trebuie să fiți convinși că războiul este necesar; că, cu cât vom purcede la luptă mai inimoși, cu atât dușmanul va fi mai puțin spăimântător pentru noi; în fine, că numai primejdiile mari aduc slavă mare și statului și cetățeanului. Părinții noștri au început războiul cu Mezii fără să aibă atâtea mijloace cât noi, ei jertfind și ceea ce aveau; dar prin pricepera lor luminată mai mult decât prin norocul orb, prin îndrăzneala mai mare decât puterea lor au respins barbarii și au înălțat patria unde este astăzi.

« Să nu ne arătăm mai prejos decât ei; să ne apărăm împotriva dușmanului cu toată puterea; să nu lăsăm urmașilor patria noastră micșorată ».

**145.** Așa a vorbit Perikles. Atenienii, socotind că părerea lui e cea mai bună, au votat cum le-a spus și au răspuns la toate cererile Spartanilor cum i-a îndemnat el. Au declarat că nu vor asculta de porunca nimănui, dar că sunt gata să descurce toate neînțelegerile prin judecată conform tratatului, dela egal la egal. Solii au plecat și nu s'au mai întors.

**146.** Acestea au fost înainte de războiu motivele și învinuirile ambelor părți; ele-și au izvorul tocmai în afacerea cu Epidamnos și Corcira. Totuși în acest răstimp raporturile între particularii amândoror potrivnicilor erau cele de pace; călătoreau dintr'o țară în alta fără formalități, dar cu teamă; căci cele ce se petreceau erau de fapt o călcare de tratat și o cauză de războiu.

## CARTEA II

*Întâiul an de războiu.* Thebanii atacă Plateea. Cap. 1—6. — Pregătirile și aliații celor doi adversari. Cap. 7—9. — Peloponezienii se adună la istmul Corintului. Cap. 10. — Discursul lui Archidamos. Cap. 11. — Se trimete un sol la Atena. Cap. 12. — Perikles expune Atenienilor planul său de războiu. Cap. 13. — Cei dela țară se adună în oraș; ceva cu privire la starea veche a Aticeii. Cap. 14—17. — Prima năvală a Peloponezilor în Atica; o flotă ateniană pleacă în jurul Peloponezului. Cap. 18—25. — Expediția navală a Atenienilor în Locrida. Cap. 26. — Alungarea Aigineților. Cap. 27. — Eclipsa de soare. Cap. 28. — Atenienii și Sytalkes, regele Odryșilor, încheie alianță. Cap. 29. — Atenienii cuprind Sollion, Astakos și Kephallenia, invadează ținutul Megarei și întăresc insula Atalante. Cap. 30—32. — Iarna, Corintienii atacă Astakos. Cap. 33. — Ingroparea Atenienilor morți în luptele din timpul verii. Cap. 34. — Discursul pronunțat de Perikles la înmormântare. Cap. 35—46. — *Al doilea an de războiu.* A doua invazie a Peloponezilor în Atica. Ciurma la Atena. Cap. 47—57. — Intăririle trimese armatei ateniene ce asedia Potidaia. Cap. 58. — Supărarea Atenienilor contra lui Perikles. Cap. 59. — Discursul lui Perikles. Cap. 60—64. — Moartea lui Perikles; aprecieri asupra activității sale politice. Cap. 65. — Expediția navală a Peloponezilor la Zakynthos. Cap. 66. — Arestarea solilor Lacedemoni trimiși la regele Perșilor. Cap. 67. — Expediția Ambrakioților în Argos Amphiloichikon. Cap. 68. — Operațiunile de iarnă pe mare ale Atenienilor în Peloponez, Caria și Lykia. Cap. 69. — Potidaia e cuprinsă. Cap. 70. — *Al treilea an de războiu.* Peloponezii asediază Plataia. Cap. 71—78. — Atenienii sunt înfrânți la Spartolos. Cap. 79. — Peloponezii sunt bătuti la Stratos. Cap. 80—82. — Lupta navală în golful Corintului; discursurile lui Brasidas și Phormion. Cap. 83—92. — Peloponezii încearcă un atac asupra Pyreului. Cap. 93—94. — Expediția lui Sytalkes în Macedonia; ceva despre regatul Odryșilor. Cap. 95—101. — Expediția lui Phormion în Akarnania. Cap. 102—103.

1. Incepe deacum războiul dintre Atenieni și Peloponezi, sprijiniți fiecare de aliații lor; de aici înainte au relații între ei numai prin soli toată vremea cât a durat acest războiu, pe care, odată ce l-au început, l-au continuat fără întrerupere.

S'au scris la rând fiecare eveniment cum s'a întâmplat pe vară și pe iarnă.

2. Pacea, care s'a încheiat după cucerirea Eubeei, a ținut patrusprezece ani; în al cincisprezecelea, atunci când era Chrysis preoteasă în Argos de patruzeci și opt de ani, când era efor în Sparta Ainișias, iar Pythodoros, eponimul din Atena, mai avea patru luni de archontat, în a șasea lună după lupta dela Potidea, la începutul primăverii, cam vreo trei sute și ceva de Tebani, conduși de beotarchii <sup>1)</sup> Pythangelos, fiul lui Phyleides și Diemporos, fiul lui Oniorides, au pătruns pe la vremea somnului dintâi înarmați în Plateea, oraș din Beoția, și aliat cu Atena.

I-au chemat și le-au deschis porțile platecianul Naucleides și partizanii săi <sup>2)</sup> cari voiau să ucidă pe adversarii lor politici spre a-și întări puterea și a da orașul Thebanilor. Se înțeleșese asupra acestor lucruri cu Eurymachos, fiul lui Leontiades, omul cel mai cu vază din Theba. În adevăr, Thebanii vedeau că războiu va fi ori-cum și voiau să apuce a cuceri Plateea, vrăjmașa lor de totdeauna, încă fiind în pace, până a nu se începe războiul pe față. De aceea au și intrat ei fără să fie băgați de seamă, pentru că nu era pusă pază. Așezară tabăra în piață, dar nu ascultară de vorbele celor cari-i chemase, să se apuce imediat de lucru și să meargă la casele dușmanilor; ci cugetară că e mai bine a se folosi de proclamații prietenoase ca să înduplece orașul la împăcăciune și prietenie. Crainicul vesti că cine voiește să intre în alianță după vechile așezăminte ale tuturor Beoțienilor să vină înarmat alături de ei. Aveau credința că în modul acesta cetatea se va supune ușor.

<sup>1)</sup> Beotarchii sunt magistrații supremi ai confederației beoțiene; erau armați, reeligibili și comandau trupele din statul lor. Theba avea 2 beotarchi, celelalte state câte unul. Dar numărul lor a variat după epoce; astfel în lupta dela Delion, unde era întreaga oaste beoțiană, erau 11 beotarchi (vezi IV 91).

<sup>2)</sup> Partidul aristocratic din Plateea. Icontiadēs în timpul războiului medic era în fruntea guvernului.

3. Când au înțeles Plateenii că Thebanii sunt în lăuntru zidurilor și orașul a fost cuprins când nu se aștepta nimeni, fură cuprinși de spaimă; ei credeau că au pătruns mai mulți, căci nu-i vedeau pe întuneric

De aceea primiră să intre în vorbă; începură tratativele și stăteau liniștiți, mai ales că nu-i vedeau să ia vreo măsură în contra vreunuia din ei. Dar pe când discutau, observară că Thebanii nu-s mulți și socotiră că de i-ar ataca, i-ar putea ușor birui; căci poporului plateean nu-i era cu voia să se despartă de Atena. Hotărîră deci să atace.

Ca să nu fie văzuți umblând pe străzi, se adunară spărgând zidurile ce-i despărțiau pe unul dela altul, astupă drumurile cu căruțe fără cai așa ca să fie în loc de zid și pregătese toate cum li se păru mai de folos pentru împrejurarea asta. După ce au sfârșit pregătirile, profitând de întunerecul nopții, până a nu se lumina de ziuă, ieșiră din case și merseră asupra Thebanilor, ca să nu-i atace de ziuă, când aceștia ar fi fost mai îndrăzneți și lupta egală, ci pe întuneric, când înfricoșați fiind, au să fie și inferiori în ce privește cunoașterea orașului.

4. Thebanii, văzând că au fost înșelați, își strânseră rândurile făcură față din toate părțile atacurilor și respinseră vreo două, trei. Când însă Plateenii dădură cu mare sgomot năvală, când femeile și servitorii cu urlete și țipete au început a svârli din case cu pietre și cărămizi în ei, când în bezna aceea a mai pornit și o ploaie repede, atunci cuprinși de spaimă, au dat dosul și au început să fugă prin oraș; cei mai mulți nu știau, prin întuneric și noroiu, ieșirile pe unde să apuce ca să scape — căci acestea s'au întâmplat pe la sfârșitul lunei — în vreme ce din urmă îi goneau dușmanii cari știau pe unde să le taie drumul, încât s'au prăpădit mulți Thebani. Un plateean a încuiat <sup>1)</sup>, vârînd un vârf de lance

---

<sup>1)</sup> Porțile orașului se închideau cu un drug mișcător ce intra prin scoabele fixate în cele două canaturi și ale cărui capete se înfigeau în găurile scobite în ușori. Ca să se încuie foarte bine și pe dinăuntru și pe dinafară se vâra o pană (Βάλανος) într'o gaură făcută în drug și în unul din ușori, astfel ca să intre complet. Aceasta pană era scobită înlăuntru și avea un ghevint. Ca să descuie trebuia o altă pană (Βαλανάγρα) care să se potrivească cu ghevintul penei. Plateeanul se servește de un vârf de lance cam de aceeași formă și al cărui lemn îl rupe, așa că nu se mai poate descuia.

în loc de pană în stinghia canatului, porțile pe unde intrase și care singure erau deschise; așa că nici pe aici nu era ieșire. Fiind urmăriți prin oraș, unii din ei se urcară pe zidul cetății și săriră jos afară, dar cei mai mulți au murit; alții s'au strecurat fără să fie văzuți la o poartă nepăzită, unde o femeie le-a dat un topor de au tăiat drugul și au scăpat, puțini însă, căci s'a simțit îndată; alții au pierit împrăștiți în alte părți ale orașului; grosul trupei ce se menținuse în rânduri strânse au dat busna într'o clădire mare lipită de zid și ale cărei uși, lângă care se aflau, erau din întâmplare deschise; au crezut că ușile casei sunt porțile cetății și că prin ele dincolo se poate ieși afară <sup>1)</sup>). Plateenii, dacă i-au văzut închiși, s'au strâns la sfat: să-i ardă de vii dând foc casei, ori să le pună capăt altfel. În sfârșit și Thebanii aceștia și ceilalți câți mai trăiau și rătăceau prin cetate se predară cu arme cu tot la voia Plateenilor.

5. Aceasta fu soarta Thebanilor intrați în Plateea; ceilalți, câți trebuiau să vie chiar în noaptea asta cu toată armata decumva nu izbândeau cei ce pătrunsese în oraș, aflară pe drum vestea și grăbiră pasul. Plateea este la 70 de stadii depărtare de Theba, dar ploaia din timpul nopții îi făcea să meargă prea încet, apoi Asopos venise mare și era greu de trecut. Făcând astfel drumul pe ploaie și trecând greu râul, au ajuns prea târziu, după ce oastea din oraș era o parte ucisă, o parte prizonieră. Thebanii, când au înțeles ce s'a petrecut, au început să întindă curse Plateenilor ce nu se aflau în cetate; căci erau pe la ogoare o mulțime de oameni cu toată gospodăria lor, cum e natural, când în vreme de pace vine fără să te aștepți, nenorocirea. Voiau ca acei pe cari îi vor prinde să le răspundă pentru ai lor ce se găseau prinși în cetate. Acesta le era gândul. Plateenii, în vreme ce dâșii se sfătuiau încă, bănuind planul lor și cuprinși de teamă pentru cei de pe afară, trimet un sol la Thebani, care să le spună că cele făcute n'au fost cu dreptul, căci au încercat în plină pace să cuprindă orașul, și să le pună totodată în vedere să nu se atingă de oamenii lor rămași afară; de nū și Plateenii vor ucide prinșii din cetate; dacă însă vor părăsi țara, atunci le vor da înapoi captivii. Așa declară Thebanii și afirmă că au și jurat Plateenii. Aceștia spun că n'au făgă-

<sup>1)</sup> Greșala Thebanilor se explică lesne dacă porțile orașului erau o clădire cu porți duble, înăuntru și înafară.

duit să dea imediat prizonierii, ci după ce vor discuta și dacă s'or împăca; tăgăduiesc că ar fi jurat.

Thebanii au părăsit ținutul fără să facă stricăciuni, iar Plateenii de grabă au adus în oraș tot ce aveau la țară și au omorât prinșii în număr de o sută optzeci; printre dâșii se afla și Eurymachos, cel cu care se înțeleșese trădătorii.

6. După aceea au trimis un vestitor la Atena, au îngăduit Tebanilor să-și ridice morții și luară în oraș toate măsurile ce au găsit de cuviință în împrejurări ca acestea. Atenienii fură înștiințate imediat de cele petrecute în Plateea; îndată arestară pe toți Beoțienii ce se găseau în Atica și trimeseră un crainic la Plateea să le spună să nu hotărască nimic asupra Tebanilor ce-i au prizonieri, înainte de a fi ținut și dâșii sfat. Nu știau că aceia sunt morți. Căci primul crainic a plecat îndată ce au intrat Thebanii în oraș, iar al doilea după ce au fost înfrânți și prinși; despre ce se mai petrecuse în urmă n'aveau știre.

Astfel că Atenienii trimeteau porunca fără să fi fost informați și solul, când sosi, îi găsi uciși. Atenienii merșeră cu oastea la Plateea, aduseră proviziuni și lăsară garnizoană, iar femeile, copiii și bărbații slabi îi luară cu ei.

7. După întâmplarea din Plateea și ruperea evidentă a tratatului de pace, Atenienii încep pregătirile de războiu; le încep și Lacedemonii împreună cu aliații lor. Și unii și ceilalți plănuiau să trimeată ambasade la regele Persiei și la alți barbari <sup>1)</sup> dela cari sperau să primească ajutoare; în acelaș timp căutau ficcare să atragă în alianță cetățile ce nu erau sub stăpânirea sa.

Lacedemonii, pe lângă vasele ce aveau în Peloponez, porunciră orașelor din Italia și Sicilia <sup>2)</sup> cari mergeau alături cu ei să construiască, ficcare după puterea sa, nave pentru dâșii, astfel ca flota lor să aibă cinci sute de corăbii. Dădură ordin aliaților să aibă gata suma de bani hotărîtă, iar în ce privește celelalte să stea liniștite și să nu primească în porturi deodată decât numai câte un vas atenian, până ce se vor termina pregătirile. Atenienii cercetară de merg bine lucrurile cu aliații lor și trimiseră soli mai ales la statele din jurul Peloponezului, Corcira și Cefalonia, la

<sup>1)</sup> E vorba probabil de ambasada trimasă de Spartani la curtea Persiei (vezi cap. 67) și de legăturile Atenienilor cu casa regelui Odrisilor.

<sup>2)</sup> Ajutorul sperat de Lacedemoni nu a venit niciodată.

Acarnanieni și Zakynthos. Știau că, dacă sunt siguri de prietenia acestor state, vor putea duce războiul de jur împrejurul Peloponezului.

8. Toate planurile, pe care le făceau și unii și alții, treceau măsura obișnuită; erau plini de inimă și nădejde pentru războiul acesta. Lucru natural, căci la început toți pun mai cu foc mâna la treabă. Afară de asta, era tinerime multă și în Atena și în Pelopones, care din inexperiență aștepta cu drag războiul; apoi Elada toată era cuprinsă de neliniște și nerăbdare, căci două state, cele mai de frunte, aveau să înceapă lupta. Preziceri multe se spuneau. Vracii cântau multele lor proorociri și în cetățile ce purcedeau la război și în celelalte orașe. Pe urmă, lucru ce nu se mai întâmplase de când țin Elenii minte, însăși insula Delos se cutremurase puțin mai înainte <sup>1)</sup>. Se spunea și se credea că asta e un semn pentru cele ce au să fie. Răstălmăceau tot ce se întâmpla de felul acesta. De altfel simpatia tuturor se pronunța tot mai mult pentru Lacedemoni, mai ales de când aceștia declarase că vor libera Elada. Fiecare, particular sau stat, se grăbeau să-i ajute cu vorba sau cu fapta; fiecare-și închipuia că, de nu-i el de față, nu merge bine treaba. Atât de mare era ura împotriva Atenci: unii voiau să se elibereze de sub stăpânirea ei, alții se temeau să nu cadă.

9. Cu aceste pregătiri și cu aceste sentimente au purces războiul; l-au început având fiecare următoarele cetăți aliate.

Lacedemonii aveau aliați: toți Peloponezii din lăuntrul istmului, afară de Argieni și Achei (aceștia din urmă se declarară neutri. Pelenii <sup>2)</sup> singuri dintre Achei au intrat dela început în război alături de Lacedemoni; mai târziu i-au urmat și ceilalți). Din afară de Peloponez, Megarienii, Foccenii, Locrii, Beoțienii, Ambracioții, Leucadienii și Anactorienii. Dintre ei, Corintienii, Megarienii, Sicionienii, Pelenii, Eleenii, Ambracioții și Leucazii contribuiau cu flote; Beoțienii, Locrii și Foccenii dădeau cavalerie; celelalte orașe pedestrime. Aceasta era forța lacedemonă.

<sup>1)</sup> O nouă desmintire dată lui Herodot (VII.98), care afirmă că s'a cutremurat Delos înainte de războiul medic.

<sup>2)</sup> Pelena, unul din cele 12 orașe ale confederației achee, era așezată în partea cea mai de răsărit a acestei țări. Legătura dintre orașele confederației era slabă pe vremea războiului peloponezic.



Aliații Atenei erau Chioții, Lesbianii, Platecenii, Mesenienii din Naupactos, cei mai mulți dintre Acarnani, Corcirenii, Zacintienii și alte cetăți tributare răspândite în diferite țări; Caria maritimă, Dorii ce erau vecini Carienilor, Ionia, Helespontul, coasta Traciei, insulele așezate la răsărit între Peloponez și Creta, toate Cicladele afară de Melos și Thera. Dădeau vase Chioții, Lesbianii și Corcirenii; ceilalți pedestrime și bani.

10. Lacedemonii, îndată după cele petrecute la Plateca, vestiră pe aliații din Peloponez și din afară să fie gata cu oștile și cele de nevoie pentru un războiu dincolo de hotarele țării, căci au să năvălească în Atica. Când toți s'au pregătit, la timpul hotărât s'a adunat la istm contingentul de două treimi din fiecare oraș. După ce s'a strâns toată armata, Archidamos, regele Lacedemonilor, care comanda această expediție, convoacă la el pe toți generalii tuturor cetăților, pe magistrații mai de samă și pe bărbații cei mai de frunte și le vorbi următoarele:

11. « Peloponezi și aliați! Părinții noștri au făcut multe expediții și în Peloponez și dincolo de hotarele lui; noi înșine, cei mai bătrâni, nu suntem lipsiți de experiența războiului, cu toate acestea niciodată n'am început o companie cu o pregătire <sup>1)</sup> mai mare decât aceasta. Fiindcă astăzi pornim în contra unei cetăți foarte puternice, am voit să unim mulțimea cu vitejia. Se cuvine deci să nu ne arătăm mai puțin inimoși decât strămoșii noștri, nici mai pe jos de faima noastră. Elada întrecăgă, viu mișcată de această întreprindere, își îndreaptă privirile spre noi; din pricina urei sale asupra Atenei, ea dorește să izbândim în gândul nostru.

« Inșă deși năvălim cu oaste numeroasă și cu toate că este puțin probabil că dușmanii vor ieși să ne înfrunte în luptă, nu trebuie pentru asta să înaintăm fără chibzuială; ei și generalul și soldatul fiecărui oraș să se aștepte în ce-l privește pe sine că fiecare pas îl apropie de primejdie. Căci plin de nesiguranță este războiul și atacurile se dau bruse de cele mai adesea ori, izbuenite dintr'o fulgerare de mânie.

« De câte ori o armată mică, dar cu băgare de seamă la toate, n'a frânt oștile mai puternice, lipsite de prevedere din pricina

---

<sup>1)</sup> Plutarc în Viața lui Perikles socotește armata peloponeză la șasezeci de mii oameni; alții la o sută de mii.

semeției! Pe pământul dușman trebuie să mergi totdeauna cu inima plină de încredere, dar la treabă să te pregătești cu toată atenția; căci așa vei fi mai curajos în atac și mai sigur în apărare.

«Cetatea împotriva căreia mergem, departe de a nu fi în stare să se apere, e admirabil prevăzută cu de toate; de aceea, deși nu s'au pus în mișcare până acum fiindcă noi eram departe, trebuie să ne așteptăm că dâșii vor ieși la luptă, când ne vor vedea în țara lor distrugând și pustiind. Căci în toți clocotește mânia când se văd cu ochii lor și lângă dâșii suferind ceva neobișnuit. Și cu cât cineva e mai ajutat de pasiune, cu atât face mai puțin uz de rațiune. E natural ca aceasta să se întâmple Atenienilor mai mult decât altora, ei cari pretind să domnească peste ceilalți și sunt mai obișnuiți să devasteze pământul altora decât să-l vadă pustiit pe al lor.

«Fiindcă mergem deci împotriva unci asemenea cetăți și fiindcă faima noastră și a strămoșilor noștri atârnă dela izbânda sau înfrângerea noastră, urmați drumul ce vi se arată: să puneți mai presus de orice disciplina și paza; să căutați a primi repede poruncile. Căci aceasta-i cel mai frumos și mai sigur lucru: o armată numeroasă supusă unei singure voințe ordonatoare».

12. După ce a vorbit acestea și a dat drumul adunării, Archidamos trimite la Atena pe Melesippos, fiul lui Diacritos, spartan, ca să vadă de nu vor fi mai împăciuitori Atenienii acum când îi știau porniți la drum. Aceștia nu-l primiră nici în adunare, nici măcar în oraș. Căci mai înainte de asta biruise ideea lui Perikles de a nu primi nici crainic nici solie odată ce Lacedemonii au pornit la războiu. Il trimite deci îndărăt fără să-l asculte și-i dau ordin ca în aceeași zi chiar să se afle peste hotarul Atenei; că pe viitor, de vor să trimeată ambasadă, să se întoarcă mai întâiu în țara lor. Li dau o escortă lui Melesippos ca să nu vorbească pe drum cu cineva. Acesta, ajuns la hotar, în clipa despărțirii, a zis, se spune, numai atât: «Această zi va fi pentru Eleni începutul a mari nenorociri». Când a sosit în tabără și s'a încredințat Archidamos că nu vor ceda nimic Atenienii, a dat ordin de înaintare și pătrunse în Atica. Beotienii au venit cu pedestreimea și cavaleria cerută lor să ia parte la expediție, iar cu restul trupelor au intrat pe teritoriul Plateei, pe care au început să-l pustiască.

13. Încă în vreme ce Peloponezii se adunau la istm și erau pe drum, până a nu intra în Atica, Perikles, unul din cei zece strategii atenieni, îndată ce înțelese că năvălirea lor este apropiată, se gândi că poate Archidamos, ca oaspetele său, să-i cruțe ogoarele și să nu le pustuiască, fie dela sine ca să-i facă plăcere, fie că chiar Lacedemonii să-i fi dat ordin spre a-l acoperi de bănuieli ca și atunci când, tot din pricina lui, ceruse alungarea vinovaților de impietate. Declară deci Atenienilor în adunare că Archidamos este oaspetele său, dar că asta nu trebuie să fie spre paguba Statului; că de nu vor pustii dușmanii ogoarele și casele sale ca și pe ale celorlalți, el le dă cetății ca să nu-l bănuiască nimeni de ceva.

Li sfătui și cu privire la întâmplările de față tot ce le spusese și mai înainte; să se pregătească de războiu, să-și aducă dela țară gospodăria; la luptă însă să nu iasă, ci să intre în oraș și să-l păzească; să se îngrijească de flotă, care e tăria lor și să țină în frâu pe aliați cari, spunea el, sunt izvorul puterii lor prin contribuțiile ce le dau, fiindcă cele mai multe victorii se câștigă prin bani și înțelepciune; i-a îndemnat să privească viitorul cu încredere, căci Statul încasa deobiceiu pe an șase sute de talanți ca tribut dela aliați<sup>1)</sup>, fără a mai socoti alte venituri, și mai avea în Acropole șase mii de talanți de argint în monedă — fusese nouă mii șaptesute, dar se cheltuiseră pentru construcția Propileelor Acropolei<sup>2)</sup> și altor clădiri, cum și pentru expediția contra Potideei — în afară de argintul și aurul nebătut monedă ce venea din ofrandele publice și particulare, vasele sfinte întrebuințate la procesiuni și jocuri, prăzile medicale<sup>3)</sup> și altele, care formau o sumă nu mai mică de cincisute de talanți. Adăugă apoi că și celelalte temple au bogății mari, pe care le-ar putea folosi; iar la mare nevoie chiar și podoabele de aur ale

<sup>1)</sup> Tributul fusese la început fixat de Aristide la 460 talanți (I.96). Surplusul venea dela noii aliați și supuși. Suma reprezintă cam 3.300.000 lei aur.

<sup>2)</sup> Numai Propileele costase 2012 talanți; Partenonul o mie, restul pentru Odeon, templul din Eleusina și alte clădiri mai mici. Asediul Potideei a costat 2000 talanți (vezi mai departe cap. 70).

<sup>3)</sup> Între alte prăzi era și tronul cu picioare de argint, care aparținuse lui Xerxes și sabia lui Mardonios. Toate acestea erau păstrate în opistodomul din Partenon.

Zeitei. Le arată că statuia avea pe ea aur curat în greutate de patruzeci de talanți <sup>1)</sup>, aur care se putea deslipi în întregime; le spuse însă că după ce se vor fi întrebuințat pentru apărarea patriei, trebuie să-l puie la loc până la un ban.

Acestea erau motivele de încredere în ce privește banii; relativ la oameni le arată că Atena are treisprezece mii de ophiți afară de cei șaisprezece mii întrebuințați în garnizoană <sup>2)</sup> și la paza zidurilor. Căci atâția păzeau întâiu zidurile, ori de câte ori năvăleau dușmanii; erau bătrânii, tinerii și metecii obligați la serviciul de ophiți. Zidul falerian până la incinta orașului era de treizeci și cinci de stadii, iar partea păzită a acestei incinte era de patruzeci și trei de stadii. O parte rămânea fără pază: acea dintre zidul cel lung și zidul falerian. Zidurile cele lungi până la Pireu erau de patruzeci de stadii și se păzea numai cel din afară. Circuitul întreg al Pireului și Munichiei era de șasezeci de stadii; din acesta, jumătate numai era păzit. Le arată că au o mie două sute de călărași împreună cu arcașii călări, o mie șasesute de arcași pedestri <sup>3)</sup> și o flotă de treisute de nave bune de luptă. Acestea erau, fără a face nicio scădere, forțele ateniene când au năvălit întâiu Peloponezii și s'a început războiul. Le-a mai spus și altele Perikles, după obiceiul său, ca să le demonstreze că vor ieși învingători din luptă.

14. Atenienii l-au ascultat și au adus dela țară copiii, nevestele și toată gospodăria; au ridicat până și lemnăria dela case. Turmele și vitele de jug le-au trimis în Eubeea și în insulele vecine. Ii necăjea foarte mult această mutare, deprinși cum erau cei mai mulți să trăiască totdeauna afară la câmp.

15. Atenienii, din timpuri străvechi, mai mult ca orice alt popor, aveau felul acesta de vieță. Pe vremea lui Cecrops și a celor dintâiu regi până la Theseus, locuitorii erau așezați în târgu-

<sup>1)</sup> Talantul cântărea 32 kilograme. Statuia Atenei, făcută de Phidias era în Partenon. Bustul, brațele și picioarele erau de fildeș; hainele și armele erau de aur.

<sup>2)</sup> Serviciul de pază la ziduri se făcea de oameni bătrâni (vezi și Aristofan, Acharnanes 71—2) trecuți de 50 de ani. Tinerii atenieni la 18 ani făceau servicii în garnizoanele dela frontieră și se numeau περίπολοι.

<sup>3)</sup> Intre arcași erau cetățenii mai săraci și străini cu leafă. In acest element al armatei nu sunt socotiți arcașii ce formau poliția, cari erau Sciți și sclavi ai Statului.

șoare fiecare cu pritaneul și magistrații săi<sup>1)</sup> și, dacă nu-i silea teama de ceva, nu se adunau lângă rege să se sfătuiască, ci fie ce orașel avea guvernul și sfatul său propriu. Ba unii au făcut și războiul regelui, de pildă, au purtat Eleusinienii cu Eumolpos în contra lui Erechteus<sup>2)</sup>. Când a fost însă rege Theseus, care era și înțelept și puternic, dânsul, pe lângă alte îmbunătățiri făcute în țară, a desființat sfaturile și magistraturile celorlalte orașele și i-a adunat pe toți în orașul de astăzi, făcând un singur sfat și un singur pritaneu. Atenienii își cultivau ogoarele ca și atunci, dar erau siliți să n'aibă decât acest oraș, care acum, prin contribuția tuturor, a devenit mare și a fost astfel lăsat moștenire de Theseus urmașilor săi. Spre amintirea acestui fapt Atenienii serbează până astăzi cu cheltuiala Statului o zi în cinstea Zeiței; această sărbătoare se numește Xynocia<sup>3)</sup>. Mai înainte, numai Acropolea de acum și partea de sub ea, dinspre miazăzi, forma orașul. Dovadă este următorul fapt: în Acropole se află și templele altor zei și cele două ale Atenei<sup>4)</sup>; iar templele ce sunt în afară de zidul ei s'au clădit mai mult tot în această parte a orașului: al lui Zeus Olimpicul, al lui Apolon Piticul, al Geei, al lui Dionysos Limneanul<sup>5)</sup>, în cinstea căruia se serbează Dionisiacele mai vechi în a douăsprezecea zi a lunii Anthesterion, obiceiul pe care l-au păstrat până acum Ionienii băștinași din Atena<sup>6)</sup>. Mai sunt aici și alte temple vechi. Tot în

1) Târgușoarele vechei Atice era douăsprezece. Pritaneul e un fel de local de primărie din orașele noastre. Aici se păstrau penații publici și se întreținea focul sacru al Vestei; tot aici se primeau ambasadorii și oaspeții publici străini; aici se ospătau pe socoteala statului cetățenii ce făceau servicii mari Statului și învingătorii la jocurile olimpice.

2) Eumolpos, după legendă, era trac de origină și fiul lui Poseidon. Era rege în Eleusina și i se atribuia fondarea misterelor Demetrei și Corei. Urmașii săi au fost preoții ereditari ai cultului acestor zeițe. Erechteus este cel mai vechiu rege atenian cunoscut. În războiul cu Eumolpos dânsul a ucis pe acest din urmă și la rândul său a fost ucis de Poseidon.

3) Xynocia, adică unirea locuințelor, se serba la 16 ale lunii Hecatombeon (Iulie-August).

4) Unul era Erechteion, vestitul templu cu Cariatide, celălalt Partenonul.

5) Limnae sau băltoace, era o mahala din Atena ce venea la Sud de Acropole până la Ilissos. Aici era teatrul și templul lui Dionysos.

6) Așa erau de pildă Naxienii, cum spune Herodot VIII, 46: «Naxienii sunt Ionieni pogoritori din Atena».

această parte de oraș se află și izvorul numit acum *Șipotul cu nouă guri*, în urma dispoziției ce i-au dat-o tiranii și care mai înainte, când izvoarele erau slobode, se numea *Callirhoe*: fiindcă era aproape, Atenienii întrebunțau apa acestui izvor în lucrurile mai de seamă. Chiar astăzi dâșii se folosea numai de apa sa la ceremoniile nuptiale și sacrificii. În sfârșit, din pricină că numai aici în vechime locuiau Atenienii. Acropolea și-a păstrat până în ziua de azi numele de oraș.

16. Astfel deci Atenienii, fiindcă trăise împrăștiați pe tot pământul Aticei multă vreme, neatârnați de nimeni și fiindcă chiar după ce fusese adunați într'un singur oraș, dâșii păstrase obiceiul de demult ca și mai pe urmă până la acest războiu, de a locui și a sta la țară cu toată gospodăria, erau tare necăjiți de această mutare, mai ales că abia isprăvisc cu dresul stricăciunilor făcute de Mezi. Indurerați și cu obidă părăseau case și temple, care, din pricina felului lor de vieță patriarhală, au fost totdeauna pentru dâșii așezăminte strămoșești; trebuiau să-și schimbe deprinderile așa de mult încât pareă se strămutau oarecum din țara lor.

17. Și după ce au sosit în oraș, puțini numai aveau casele lor proprii; unii au găsit adăpost pe la prieteni și neamuri, dar cei mai mulți s'au așezat pe locurile goale ale cetății, au ocupat toate împrejurimile consacrate zeilor și eroilor, afară de Acropole, de Eleusinion <sup>1)</sup> și de vreun loc ce era bine închis. Până și în Pelasgicon <sup>2)</sup>, ce vine sub Acropole, s'au grămădit siliți de nevoia acestui timp, deși era blestemat să nu fie locuit de nimeni și chiar un oracol al Pythiei din Delfi oprea una ca asta, zicând:

« Mai bine este să rămână gol Pelasgicon ».

După mine oracolul s'a împlinit pe dos de cum îl tâlmăceau oamenii; căci nu din pricina ocupării lui nelegiuite au venit nenorocirile pe capul cetății, ci războiul a fost cauza ce a provocat locuirea Pelasgiconului; deși oracolul n'a lămurit asta, totuși prevedea că numai într'o vreme de nenorocire obștească

<sup>1)</sup> Templul Demetrei și Persefonei, situat probabil pe povârnișul răsăritean al stâncii Acropolei.

<sup>2)</sup> Vechiul zid dela nordul Acropolei care cuprindea un spațiu mai mare la picioarele sale. Acest teren trebuia să rămână nelocuit, fie din motive religioase ca pomœrium roman, fie din motive militare.

acesta va fi vreodată locuit. Mulți și-au așezat gospodăria chiar și în turnurile de pe ziduri: în sfârșit care cum a putut, căci era imposibil să cuprindă orașul pe toți câți se adunase, ci până la urmă s'au revărsat chiar și în spațiul dintre zidurile cele lungi și într'o mare parte din Pireu. În acelaș timp se pregăteau de războiu, adunau aliați și înarmau o sută de corăbii în contra Peloponezului.

18. Aici stăteau dânșii cu pregătirea: armata Peloponezilor ajunsese înaintea Oenoci<sup>1)</sup>, cel dintâiu oraș dela granița Aticei, pe unde se plănuiau să facă năvala. Așezară tabăra și se gătiră să atace zidul cu mașini și alte mijloace. Oenoia, situată la hotarul dintre Atica și Beoția, fusese înconjurată cu ziduri și servea de cetate Atenienilor în vreme de războiu. Pregăteau deci atacul și pierdeau și astfel vremea lângă acest oraș.

Archidamos fu mult învinovățit pentru asta. Chiar la provocarea războiului păruse lipsit de energie și favorabil Atenienilor, căci nu îndemnase cu toată inima la luptă; iar, după ce oastea s'a adunat, i se imputa întârzierea dela istm și încetinea marșului, dar mai ales oprirea în fața Oenoci. Căci Atenienii se folosise de timpul acesta și strânsese totul în cetate; pe când de-ar fi năvălit iute și n'ar fi fost zăbava lui, credeau Peloponezii că ar fi apucat toate afară încă. Așa-l învinuia oastea pe Archidamos în vremea asediului; el însă răbda sperând că Atenienii vor ceda ceva câtă vreme știau că țara lor e încă neatinsă și se vor teme s'o vadă pustiită.

19. Totuși după ce au atacat Oenoe și cu toate încercările n'au putut-o cuceri și nici n'a venit vreun sol dela Atena, au ridicat tabăra din fața ei și au pătruns în Atica, la optzeci de zile după cele petrecute în Plateea<sup>2)</sup>, la începutul verii când grâul da în copt. Archidamos, fiul lui Zeuxidamos, conducea armata. S'au

1) Oenoe este și orașul și ținutul din preajma lui. Această fortăreață era așezată la poalele Citeronului, în drumul spre Theba, astfel că era bine ales punctul pentru a face joncțiunea cu trupele tebane cum și pentru a irumpe în șesul Eleusina. Archidamos îl asediază considerând asta ca o ultimă încercare de presiune asupra Atenei pentru pace. De altfel alesese drum mai lung în locul celui mai direct, dela Megara spre Eleusina, tot cu această intenție.

2) Am lăsat afară cuvintele τῶν ἐσελθόντων Θηβαίων, care par o notă marginală, fără nicio legătură sintactică cu fraza.

oprit și au pustiit întâiu Eleusina <sup>1)</sup>, și câmpia din Thriasia și au dobândit o victorie fără importanță în contra cavaleriei ateniene la locul numit Rheitos <sup>2)</sup>. Apoi au înaintat având în dreapta Muntele Aigaleos și, trecând prin Kropia, au ajuns în Acharne, cea mai mare dintre comunele Aticei <sup>3)</sup>. Au așezat tabăra aici și au început a devasta zăbovind multă vreme.

**20.** Cu gândul acesta, se zice, că Archidamos stătea în Acharne cu oastea 'n ordine de bătaie și nu pogora în câmpie: spera că Atenienii, puternici prin numeroasa lor tinerime și printr'o pregătire de războiu, cum nu mai avusese vreodată, vor ieși poate la luptă și nu vor privi nepăsători la distrugerea țării lor. Fiindcă nu-i ieșise în cale nici la Eleusina, nici la șesul Thriasic, cerca stând în Acharne să vadă de nu vor veni. Căci și poziția i se păru minunată pentru așezarea unei tabere, și totodată Acharnenii, o parte însemnată din stat, căci dădeau trei mii de opliti, păreau că vor porni pe toți la luptă.

De cumva însă Atenienii nu se vor opune de loc în vremea acestei năvăliri, atunci fără grijă vor putea distruge plantațiile câmpiei și vor înainta chiar până la oraș. Căci Acharnenii, păgubiți în averea lor, nu se vor mai pune cu aceeași inimă în primejdie pentru bunurile celorlalți; se va isca învrăjpire în gânduri. Aceste lucruri urmărea Archidamos zăbovind în Acharne.

**21.** Câtă vreme armata peloponeză era în Eleusina și câmpia thriasică, Atenienii trăgeau nădejde că nu vor înainta mai departe; își aminteau că și Pleistoanax, fiul lui Pausanias, regele Spartanilor, când cu patrusprezece ani înainte de acest războiu năvălise în Atica, a venit numai până la Eleusina și Thrya cu oastea peloponeză și s'a retras fără să meargă mai departe; de asta a și fost el exilat din Sparta, căci s'a părut că a fost mituit cu bani pentru a da înapoi. Dar când au văzut oastea la Acharne,

<sup>1)</sup> E vorba de câmpia Eleusina, care la apus merge până la Megara, iar la răsărit se leagă de șesul triasic.

<sup>2)</sup> Reitoi, niște bălți sărate la capătul șoselei sfinte ce duce dela Eleusina la Atena.

<sup>3)</sup> Erau în toată Atica 174 de deme (δῆμοι), asemănătoare comunelor noastre, cu magistrați și administrație proprie. Sunt subdiviziuni teritoriale și grupe de cetățeni în același timp. A. Boxler ridică la 190 numărul total al demelor. În timpul lui Clistene (509 a. Chr.) erau o sută de deme.



la șasezeci de stadii de oraș, atunci nu mai putură răbda. Cum e firesc, privesc ogoarele pustiite în ochii lor, nouă pentru tinerii ce nu văzuse niciodată așa ceva și chiar bătrânii dela războaiele medice, îi umplea de mânie. Toți, dar mai ales tinerimea, cereau să iasă la luptă și să nu steie nepăsători. Se adunau în grupuri și discutau cu violență: unii cereau să plece la luptă, alții se opuneau. Prezicătorii cântau fel de fel de proorocii, pe care toți le ascultau cu lăcomie. Acharnenii, socotindu-se cel mai de seamă, element în statul atenian, cereau cu înverșunare lupta căci li se pustiau ogoarele. Zarvă mare în tot orașul; toți vărsau foc și pară asupra lui Perikles; uitase toate sfaturile lui de mai înainte; îl numiau fricos, căci deși strateg nu-i scotea la luptă, și-l socoteau vinovat de toate nenorocirile ce-i loveau.

22. Perikles văzându-i tulburați de situația prezentă, pe care o judecau greșit, și încredințat că avea dreptate să nu iasă la luptă, nu convoca adunarea poporului și chiar niciun fel de întrunire; se temea ca nu cumva întrunindu-se ei să dea ascultare mai mult mâniei decât judecății.

Se mulțamea să ia măsuri pentru paza orașului și să mențină cât putea mai mult liniștea. Trimetca totuși continuu cavaleria pentru a opri grupurile răzlețe ale oastei vrăjmașe să calce și să strice ogoarele din preajma orașului. Se dădu chiar și o mică luptă la Phrygia <sup>1)</sup> între un escadron de călărime ateniană, ajutată de Tesalieni, și între călărimea beoțiană; Atenienii și Tesalienii susținură atacul și se retrase cu puține pierderi numai după ce opliții beoțieni veniră să ajute pe ai lor; își luară însă chiar în ziua aceea morții fără învoirea dușmanului. Peloponezii ridicară a doua zi un trofeu. Cavaleria tesaliană venise potrivit unor vechi legături de alianță cu Atenienii <sup>2)</sup>. Ajutorul trimis se compunea din Larisiceni, Farsalieni <sup>3)</sup>, Cranonieni, Pyrasieni, Gyrtionieni și din Phera.

1) Φρύγια, o mică localitate la Nord-Est de poalele muntelui Aigaleos.

2) Despre această alianță vorbește Thukydidēs în 102 și 107. Dar acesta e singurul ajutor trimis, de-acum nu se mai pomenește de așa ceva și de aceea Thukydidēs nu trece pe Tesalieni între aliații Atenei.

3) După Farsalieni, textul dă și pe Παράσιοι, care e însă o corupție, căci nu-i cunoscută în Tesalia o localitate cu acest nume.

Din Larisa conducătorii erau Polymedes și Aristonus, fiecare din alt partid; din Farsala, Menon; și celelalte orașe își trimesese generalii lor.

**23.** Peloponezii, după ce Atenienii n'au ieșit la luptă, au ridicat tabăra din Acharne și au început să devasteze alte comune, așezate între munții Parnes și Brilessos <sup>1)</sup>. Pe când se aflau ei tot în țară, Atenienii au trimis în jurul Peloponezului o flotă de o sută de corăbii pe care le înarmase și pe care au îmbarcat o mie de opliti și patru sute de arcași. Comandanți erau Carcinos, fiul lui Xenotimos, Proteas fiul lui Epicles, și Socrates, fiul lui Antigenes. Dâșii pleară cu aceste forțe și începură înconjurul Peloponezului. Peloponezii au stat în Atica până au terminat proviziile; apoi s'au tras spre Beoția, dar nu pe drumul pe care venise <sup>2)</sup>. Trecând pe lângă Oropos, ținut numit Graic, pe care-l locuiesc Onopienii supuși atenieni, îl devastară. Sosind în Peloponez se împrăștiară fiecare la casele lor.

**24.** După retragerea lor, Atenienii așezară străji pe apă și uscat așa cum aveau să le păstreze tot timpul războiului. Hotărîră să ia și să pună de o parte din vistieria de pe Acropole o mie de talanți pe care să nu-i întrebuinteze, ci să poarte cheltuelile războiului numai cu restul de bani. Și să fie pedepsit cu moartea cine va propune ori va pune la vot să se atingă de acești bani în altă împrejurare afară de aceea când statul va fi atacat de o flotă dușmană sau se va afla într'o marc primejdie. Au hotărît să formeze și o flotă de rezervă compusă din o sută de trireme, alese în fiecare an printre cele mai bune, cu trierarchii <sup>3)</sup> lor, de care să se folosească împreună cu acea sumă de bani, numai când va veni o cumpănă grea asupra cetății.

**25.** Atenienii cu cele o sută de corăbii trimise în jurul Peloponezului se uniră cu cincizeci de corăbii corciriene și cu alți aliați de prin meleagurile acelea; dâșii pustiiră câteva ținuturi plutind în jurul peninsulei și debarcară la Methona din

<sup>1)</sup> Parnasul și Brilessos sunt despărțiți de valea Cefisului și de trecătoarea Decelia. Spre această trecătoare se îndreaptă oastea peloponeză pustiind demele Kefisia, Oeon și Aphidnae.

<sup>2)</sup> Intrată la mijlocul lui Iunie, oastea se retrage înainte de 3 August, ziua eclipsei de soare; a stat deci mai puțin de 40 zile în Atica.

<sup>3)</sup> Trierarchii.

Laconia pe care o atacară, căci era slab întărită și fără trupe destule.

Dar se afla pe acolo spartanul Brasidas, fiul lui Tellis, cu o ceată de soldați; fiind înștiințat, veni în ajutorul cetăței cu o sută de opliți. Străbătu în fugă lagărul Atenienilor împrăștiați și ocupați cu asediul și intră în Methona, pierzând numai câțiva oameni. Salvă astfel fortul și în urma acestui prim act de curaj fu lăudat în Sparta.

Atenienii ridicară tabără și continuară plutirea pe lângă coaste; se opriră în Elida, aproape de Phea <sup>1)</sup>, unde stricară ogoarele vreme de două zile; bătură o trupă de trei sute de oameni aleși din Elida de jos și dintre Eleenii din apropiere. Dar fiind apucați de o fortună mare într'un ținut fără porturi, mulți urcară pe corăbii și înconjurând capul numit Ichthys s'au îndreptat spre portul Phea; în vremea asta Mesenienii și cei ce nu se putuse imbarca merseră pe uscat la Phea pe care au și cuprins-o. Mai târziu sosind și flota care înconjurase capul, îi luă pe bord și se retrase părăsind Phea, căci venise în ajutor oaste numeroasă de Eleni. Atenienii ținură mai departe țărml și pustiiră alte regiuni.

**26.** Tot pe vremea asta trimet Atenienii treizeci de nave pe coastele Locridei pentru apărarea Eubeei. Comandantul acestei flote era Cleopompos, fiul lui Cleinias; acesta debarcă în diferite puncte pe țărml, pe care le pustii, cuceri Thronion, de unde luă ostateci, și la Alope învinse pe Locrienii ce încercase să se opună.

**27.** Tot în vara aceasta Atenienii alungară pe Eginetei din Egina, bărbați, femei și copii; îi învinuiu că sunt în mare parte pricina războiului. Dar afară de asta li se părea că mai sigur este să trimită coloni și să stăpânească dânșii Egina, așezată lângă Peloponez; au și trimes nu mult după asta locuitori. Egineteilor izgoșiți le-au dat Lacedemonii Thyrea ca s'o locuiască și să-și împartă pământul, din ură în contra Atenienilor, dar și din recunoștință pentru binele ce le-au făcut în vremea cutremurului și răscoalei Iloților. Thyrea este un ținut la hotarul dintre Argos și Lacedemona îndreptat spre mare. Unii Eginetei s'au așezat acolo, alții s'au risipit în toată Elada.

---

<sup>1)</sup> Phea, azi Katákolo, unde golful e deschis și nu apără de vânt; de aceea flota înconjoară vârful Ichthys și se duce în portul din Phea, portul Olimpiei.

28. În aceeași vară, pe vremea luni<sup>1)</sup> noi, singurul timp când se pare că acest fenomen este posibil, în mijlocul zilei soarele s'a întunecat și s'a luminat iarăși<sup>2)</sup> după ce ajunsese ca o secere și se arătase câteva stele.

29. Tot în vara asta, Atenienii chemară la dânsii și făcură proxen<sup>3)</sup> pe abderiteanul Nymfodoros, fiul lui Pythes, pe a cărui soră o ținea Sitalkes, și cu mare trecere pe lângă acest rege. Atenienii îl socotise până atunci dușmanul lor; voiau însă numai decât să-și facă aliat pe Sitalkes fiul lui Teres, craiul Thracilor. Teres acesta, părintele lui Sitalkes, este cel dintâi care a dat Odrisilor o împărăție mare cu hotare mai largi decât restul Traciei; căci o mare parte din Thracia era independentă<sup>4)</sup>. El nu are nicio legătură cu Tereus care și-a luat soție din Atena pe Procne, fiica lui Pandion; nici nu erau din aceeași Thracie. Tereus locuia în Daulia, țara numită astăzi Focida și locuită atunci de Thraci; aici au făcut femeile ticăloșia cu Itys<sup>5)</sup>. De aceea și unii poeți vorbind de privighetoare o numesc pasărea Dauliană.

Pe urmă e și natural că Pandion să-și fi căutat mai degrabă un ginere pe aproape ca să se poată ajuta unul pe altul la nevoie, iar nu să se ducă tocmai la Odrisi, cale de atâtea zile. Teres deci, care nici cu numele nu seamănă, a fost primul rege puternic al Odrisilor. Atenienii s'au aliat cu Sitalkes, fiul lui, dorind să supuiască cu sprijinul său ținuturile de pe tărâmul Thraciei și pe Perdikkas. Nymfodoros veni la Atena, legă prietenie între craiu și Atenieni și obținu dreptul de cetățean pentru fiul lui Sitalkes, Sadokos. Făgădui că are să facă să se isprăvească și războiul din Tracia,

<sup>1)</sup> E vorba de luna astronomică, nu de cea civilă, căci adeseori nu corespundeau.

<sup>2)</sup> Această eclipsă se întâmplă la 3 August 431 a. Chr.; stelele ce s'au văzut sunt, probabil, Venus și Marte.

<sup>3)</sup> Πρόξενος e un reprezentant pe care diferitele state grecești îl numeau în orașele străine, cu care erau în relații. Sarcina lui era de a primi și găzdui pe ambasadorii statului reprezentat și a-i introduce în adunarea poporului din orașele unde locuia; ceea ce presupune că era cetățean al orașului acesta. Proxenia era ereditară.

<sup>4)</sup> Puține știm despre acest imperiu trac, format după invazia Perșilor și care se întindea între Hebros (Mărița) la răsărit și Oescos la apus, iar la Nord până la Dunăre. Detalii mai ample ne dă la capitolul 96 sqq.

<sup>5)</sup> E legenda greacă a privighetorii. (Detalii... Decharme),

căci are să înduplece pe Sitalkes să trimeată Atenienilor oaste tracă de cavalerie și peltaști. Impăcă și pe Atenieni cu Perdikkas și-i făcu să-i dea înapoi orașul Therme. Indată și porni Perdikkas asupra Chalcidienilor împreună cu Atenienii și Phormion. Așa s'a făcut alianța între Atenieni și Sitalkes, fiul lui Teres, craiul Thracilor și între Perdikkas, fiul lui Alexandru, regele Macedonenilor.

**30.** În vremea asta Atenienii cu cele o sută de corăbii continuau drumul împrejurul Peloponezului; dânșii cuceresc Sollion, colonie corintiană și dau orașul și pământul în stăpânirea Palerienilor singuri, fără ceilalți Acarnanieni. Iau cu asalt și Astacas, unde era tiran Euarchos pe care-l alungă și silesc ținutul să intre în alianță ateniană. Plutind spre insula Kephallenia, o supun fără luptă. Ea e situată lângă Acarnania și Leucadia și are patru orașe: Pales, Krania, Samea și Cronea. Curând în urmă flota luă drumul spre Atena.

**31.** Spre sfârșitul toamnei din anul acesta, toți Atenienii, cetățeni și meteci, năvăliră în Megara sub conducerea lui Perikles fiul lui Xantippos. Atenienii cu cele o sută de nave, care făcuseră înconjurul Peloponezului și care, în drumul spre casă sosise la Egina, fiind informați că cei din oraș sunt la Megara cu toată oastea, plutiră spre ei și se alăturară. Asta a fost cea mai frumoasă armată în toată strălucirea puterilor sale și nu fusese încă lovită de ciumă. Atenienii singuri nu erau mai puțini de zece mii de ophiți, fără cei trei mii dela Potidea; erau apoi metecii în număr de trei mii de ophiți, după care venea oastea de soldați ușor înarmați destul de numeroasă. Au făcut Atenienii și mai pe urmă năvăliri în Megara în fiecare an, cu cavaleria ori cu toată oastea, până când au cucerit Nisea.

**32.** Au construit pe la sfârșitul verei acesteia și un fort în insula Atalante, așezată lângă Locrienii Opunți, ce era înainte pustie, ca să nu vie pirați din Opunt și din restul Locridei să prade Eubea. Acestea s'au petrecut în vara asta după retragerea Peloponezilor din Atica.

**33.** Iarna următoare, acarnanianul Euarchos, voind să se întoarcă la Astacos, înduplecă pe Corintieni să-l reazeze pe tronul cu patruzeci de corăbii și o mie cinci sute de ophiți, la care mai adăugă și dânșul o mică ceată de soldați cu leafă. Această

expediție a fost comandată de Euphamidas, fiul lui Aristonymos, de Timoxenos, fiul lui Timokrates, și de Eumachos, fiul lui Chrysis. Au mers și l-au dus în țara lui.

Au voit să mai cucerească și niște orașe de pe lângă mare din Acarnania; dar cercând n'au putut și s'au întors în patrie. În drum s'au oprit la Kephallenia și au debarcat în ținutul Cranienilor; înșelați însă de o învoială și atacați fără veste de aceștia, se retrag în grabă suferind oarecare pierderi de oameni și pleacă acasă.

34. În aceiași iarnă Atenienii după obiceiul strămoșesc au făcut pe cheltuiala statului înmormântarea celor căzuți în primul an al acestui războiu. Ceremonia se face în chipul următor: se expun oasele celor morți cu trei zile înainte într'un cort anume ridicat și fiecare aduce mortului său ce daruri <sup>1)</sup> vrea! Când vine ceasul îngropării, căruțele aduc sserie de ciparos, câte unul de trib; în ele se pun oasele fiecăruia, după tribul din care făcea parte. Un pat gol acoperit cu giulgiul mortuar se duce în cinstea celor nevăzuți, cari nu au fost găsiți când s'au adunat leșurile. La convoiu se alătură cine vrea, și străin și cetățeni. Femeile, rude ale morților, vin la mormânt și bocesc. Sieriile se pun în mormântul public, care se află în partea cea mai frumoasă a orașului <sup>2)</sup>. Acolo îngroapă totdeauna pe cei căzuți în războaie, afară de cei dela Maraton: socotind vitejia acelora fără samăn, i-au îngropat în locul unde au murit <sup>3)</sup>. După ce toarnă pământul, un bărbat ales de republică printre cei mai capabili și mai de seamă rostește în cinstea lor lauda cuvenită. După aceea mulțimea se împrăștie. Așa-i îngroapă. Și în toată vremea războiului acesta, de câte ori a fost prilej, s'a îndeplinit obiceiul. În cinstea acestora, care au căzut cei dintâi, Perikles a fost ales să vorbească. Indată ce a sosit momentul, a pășit dela mormânt spre o tribună înaltă, ca să-l poată auzi norodul cât de departe și a spus următoarele:

<sup>1)</sup> Flori, tămâie, smirnă.

<sup>2)</sup> În Ceramicul exterior, la Vestul Ateiei, pe drumul spre Eleusina; aici era o vedere frumoasă, erau pomi și pârâiașe. Mormintele particulare erau în alte părți.

<sup>3)</sup> Erau două morminte ale celor căzuți la Maraton: al Atenienilor și al Plateenilor; erau niște movile, *tumulă*, cum se ridicau în antichitate și cum sunt și pe la noi. Ele există și astăzi.

35. « Mulți din cei cari au vorbit până acum aici, laudă pe cel ce a adăugat în lege discursul <sup>1)</sup> acesta, că e bine, adică, să fie rostit în cinstea celor morți în războaie. Mie însă mi se pare că ar fi fost deajuns să onorăm numai prin fapte vitejia acelor ce prin fapte au arătat-o, cum vedeți și acum pompa desfășurată de Stat la această înmormântare, și să nu lăsăm pe seama talentului oratoric al unui singur om de a face să fie crezute meritele atâtor. Pentrucă e greu de păstrat măsura dreaptă într'un subiect în care aprecierea adevărului găsește anevoie în suflute o normă sigură. Căci ascultătorul binevoitor și care din proprie experiență cunoaște faptele, ușor poate fi înclinat să creadă că ele nu-s puse în lumină astfel cum vrea și cum le știe dânsul; iar cine nu le cunoaște, crede, din invidie, că-i exagerat tot ce trece peste puterile sale.

« Deoarece atâta răbdăm laudele rostite în cinstea altora, cât credem că și fiecare din noi e în stare să facă ceva din ce aude; tot ce-i dincolo de puterea noastră, invidiem și nu mai credem. Inșă pentrucă strămoșii noștri așa au socotit că e bine să fie asta, trebuie să urmez și cu obiceiul și să cerc a mă apropia cât mai mult de sentimentele și judecata voastră.

36. « Voi începe întâi cu strămoșii <sup>2)</sup>; e o datorie și o bună cuviință totodată să li se dea la un astfel de prilej această cinste a amintirii. Căci același neam, locuind statornic țara aceasta, au lăsat-o prin bărbăția lor din generație în generație slobodă moștenire urmașilor până astăzi. Vrednici sunt dar ei de laudă; părinții noștri însă, și mai mult. Căci pe lângă cele ce promise, dobândind cu trudă împărăția câtă o avem, ne-au lăsat-o nouă celor de acum, iar noi înșine, cei cari suntem astăzi dincolo de mijlocul vieții, i-am lărgit încă hotarele și am pregătit cetatea să fie îndestulată cu toate și pentru războiu și pentru pace.

« Isprăvile lor în războaiele prin care s'a câștigat bucată cu bucată imperiul, vitejia cu care noi sau părinții noștri am res-

<sup>1)</sup> Obiceiul înmormântării publice se atribue lui Solon; sigur e că-i anterior războaielor medice. Nu se știe încă cine a introdus discursul.

<sup>2)</sup> Strămoșii sunt până la războaiele medice inclusiv; părinții (πατέρες) sunt generația ce merge dela hegemonia atică până la lupta dela Coroneia, epoca lui Aristides, Kimon, Tolmidas; apoi vine generația lui Perikles, care la epoca discursului avea 60 de ani.

pins atacurile barbare sau elene, le voi trece sub tăcere, căci nu vreau să mă întind asupra unor lucruri ce vă sunt cunoscute. Voi pune însă în lumină mai întâi spiritul dominant în activitatea ce ne-a adus la starea actuală a cetății și felul nostru de viață publică și particulară ce a făcut înflorirea ei cu puțință și apoi voi rosti și laudele datorite acestor războinici. Sunt încredințat că în împrejurarea de față e bine să fie spuse aceste lucruri și e folositor să le asculte norodul întreg de cetățeni și străini.

**37.** « Trăim sub o rânduială politică ce nu are de râvnit legile altora; departe de a-i imita suntem mai degrabă o pildă pentru unii. Numele său este democrația, fiindcă ocârmuirea statului nu se rezimă pe puțini, ci pe cât mai mulți. În afacerile lor personale, toți cetățenii sunt egali în fața legilor; drumul la onoruri în viața publică este deschis fiecăruia în măsura în care opinia publică îi apreciază talentele, după merit mai mult decât după clasa socială; sărăcia nu este un motiv de inferioritate în ochii cetățenilor și nu împiedică de a se face folositor Statului pe oricine e în stare.

« Liberi în viața noastră publică, nu iscodim bănuitori purtarea fiecăruia din noi; nu ne supărăm dacă cineva își îngăduie vreo plăcere și nici n'avem față de el priviri dezaprobatore care jignesc, dacă nu lovește.

« Deși păstrăm însă această îngăduială în viața noastră particulară, totuși teama ne oprește de a încălca ordinea publică; ne supunem magistraților și legilor, mai ales acelor care sunt spre ocrotirea celor ce îndură nedreptatea și acelor legi care, deși nescrise, acopăr de ocară tuturor pe oricine le nesocotește.

**38.** « Am dat minții nenumărate prilejuri de a se mai răsufla de oboseli, ori prin concursuri și sacrificii succesive, ori în casele noastre prin podoabele elegante, ce ne desfată zilnic și alungă supărările vieții. Orașul nostru mare face să curgă spre dânsul toate bunătățile pământului și ne putem bucura de produsele țărilor străine tot așa de complet ca și de cele ale pământului nostru propriu.

**39.** « Ne deosebim și în chipul cum ne pregătim de războiu de potrivnicii noștri prin următoarele: Orașul nostru e deschis tuturor; nu îndepărtăm prin legi pe niciun străin dela studiu



ori spectacol, căci nu ne temem să nu vadă dușmanul ceva ascuns și să tragă folos; credința o avem, nu în pregătirile și vicleniile războinice, cât în curajul ce izvorăște din inima noastră în ceasul primejdiei. Și în educație, alții urmăresc fără răgaz, din frageda copilărie, prin obositoare exerciții a dobândi vitejia; noi, fără să ne trudim atâta, înfruntăm primejdia cu tot așa de mare bărbăție. Iată o probă: Lacedemonii nu ne atacă singuri niciodată, ci totdeauna însoțiți de toți aliații lor; pe când noi pășim singuri în țările dușmane și batem în luptă, fără greutate de foarte multe ori, pe cei ce-și apără vetrele lor.

« De altfel, niciun dușman până acum n'a dat piept cu oastea noastră întrecă, căci în același timp unii suntem ocupați pe corăbii, iar alții trimeși pe uscat în multe părți. Totuși când vrăjmașii se izbesc cu o părțică din armata noastră, de ne birue, se laudă că ne-au bătut pe toți; de sunt învinși, că au fost înfrânți de noi toți.

« Chiar dacă-i adevărat că voim să ne obișnuim a înfrunța primejdia printr'un trai ușor mai de grabă decât prin deprinderea cu ostenele, cu o vitejie izvorită mai mult din felul nostru de viață și nu din legi, ne rămâne totuși folosul să nu ne chinuim dinainte pentru durerile ce au să vie și să fim în ceasurile de cumpană tot așa de îndrăzneți ca și accia a căror viață este un chin nesfârșit. Și în aceste lucruri Statul nostru este vrednic de admirat, dar și în altele.

40. « Iubim frumosul, dar cu simplitate, și cultivăm științele, fără a ne pierde însă ceva din energia noastră. Ne folosim de bogăție ca de un mijloc de acțiune, iar nu pentru fasturi inutile; a mărturisi că ești sărac nu e o rușine; rușinos este să nu cauți să scapi muncind. La noi aceiași oameni pot să se ocupe de afacerile lor personale și de treburile publice; chiar muncitorii cu palmele pot înțelege chestiunile politice. Căci numai noi, pe cel ce nu se interesează de trebile Statului, îl socotim nu ca pe un om căruia îi place liniștea, ci ca pe o ființă netrebnică. Noi știm să luăm o hotărîre asupra unei chestiuni și căutăm a o cunoaște adânc, căci nu credem că vorba poate fi spre pagubă acțiunii; dinpotrivă, mai vătămător ni se pare a nu ne lumina îndestul prin desbateri, înainte de a păși la lucru. Căci și în aceasta suntem superiori altora: unim în chip admirabil liniștea chibzuirii cu

îndrăzneala faptei; la alții cutezanța este rodul neștiinței, în vreme ce judecata îi face să se clatine. Drept este deci să fie socotiți mai viteji accia cari, cunoscând mai bine ca oricine și primejdiile războiului și dulceața păcii, totuși asta nu-i face a se da în lături din fața războiului.

« Ne deosebim de mulți și prin firea noastră îndatoritoare: ne dobândim prieteni făcând, nu primind binefaceri. Dar e mai sigur prieten binefăcătorul, căci el este interesat să țină viu prin bunăvoință continuă în sufletul celui ce a primit facerea lui de bine sentimentul de recunoștință ce i se datorește, pe când îndatoratul este mai puțin grăbit în dragostea sa, deoarece știe că facerea de bine e plata unei datorii, nu câștigul unei recunoștințe. Noi singuri îndatorim, nu calculând foloasele, ci împinși de o generoasă încredere.

**41.** « In rezumat afirm că cetatea noastră toată este o școală<sup>1)</sup> pentru Elada și fiecare Atenian, luat individual, îmi pare că se poate adapta la cele mai variate situații cu o grație și mlădicie admirabilă. Că acestea nu sunt numai vorbe pompoase de ocazie, dar chiar realitatea faptelor, ne-o arată însăși puterea imperiului ce am dobândit totemai prin acest fel de viață. Căci numai cetatea noastră, dintre toate Statele de acum, pusă la încercare, se arată mai mare decât faima sa; numai dânsa poate bate dușmanul fără ca acesta să se indigneze de înfrângerea sa și să comande supușilor fără ca ei să se poată plânge că nu-s conduși de un stăpân vrednic.

« Mărimea Statului nostru dovedită prin mărturii nefindoelnice va fi admirată de urmași ca și de contemporani; nu avem nevoie nici de un Homer care să ne laude, nici de poezie care poate încântă prin vorbe o clipă, dar ale cărei minciuni vor fi spulberate de realitatea faptelor. Am silit întinsul mărilor și al pământului să se deschidă în fața îndrăznelii noastre; am semănat pretutindeni urmele nepieritoare ale victoriilor și înfrângerilor noastre.

---

<sup>1)</sup> Am păstrat această expresie admisă de toți traducătorii lui Thukydides. In realitate însă *παίδευσις* ar trebui tradus: Punctul central al oricărei culturi spirituale de unde radiază o continuă influență asupra Eladei.

« Aceasta e patria pentru care aceștia luptând eroic au murit socotind că e datoria lor să nu lase pe nimeni să le-o smulgă și toți ce suntem în viață trebuie să fim gata a ne jertfi pentru ea.

42. « De aceea m'am și întins asupra laudelor cetății; am vrut să vă arăt că nu pentru același lucru susținem lupta noi și cei cari nu au niciuna din glorioasele noastre însușiri, totodată ca să sprijin pe dovezi evidente lauda acestora în cinstea cărora vorbesc. De fapt am și rostit cea mai mare parte a laudei lor. Căci cea ce am slăvit în republica noastră e rodul virtuților acestora și al unora ca ei. Nu sunt mulți Eleni ce pot fi lăudați cu atâta dreptate ca aceștia. Nimic nu mi se pare că arată mai bine meritul ca moartea lor, ce a fost la unii prima probă de bărbăție, la alții o încheiere glorioasă.

« Drept este că ceia ce au făcut greșeli să caute a le ispăși prin vitejia în războaiele pentru țara lor; ștergând răul prin bine, aduc cetății un folos mai mare decât paguba pricinuită de răătăcirile lor. Aceștia dimpotrivă: niciunul n'a fost moleșit de bogăție dorind să se bucure mai departe de ea; niciunul, în nădejdea de a scăpa de sărăcie și de a se îmbogăți, nu s'a ferit din calca primejdiei. Mai mult decât acele lucruri, dorind pedepsirea dușmanului și socotind că această primejdie e cea mai glorioasă, au preferat cu prețul ei să le părăsească și să se răzbune pe vrăjmaș. Au încredințat speranței perspectiva nesigură a victoriei, iar în luptă, cu privire la ceea ce era acum văzut, au socotit că e bine să se încreadă numai în ei înșiși. În însăși lupta judecând că e mai bine să se bată și să moară decât să-și mântuie viața dând înapoi, au ferit astfel de rușine amintirea lor, au înfruntat cu trupul și viața lor vijelia și în fulgerarea unei clipe au părăsit viața cu sufletul peste măsură plin nu de teamă, ci de gândurile slavei spre care năzuiau.

43. « Și astfel s'au arătat vrednici de patria lor. Iar voi, cari trăiți, puteți ruga pe zei să vă dea zile mai liniștite, dar trebuie să fiți hotărâți a vă arăta tot așa de viteji în fața inamicilor. Nu-i priviți folosul numai prin discursul ce l-ar rosti cineva înșirând în fața voastră, care le cunoașteți tot așa de bine, ce de bunuri sunt legate de apărarea țării în contra dușmanului; ci contemplați în fiecare zi, în rezultatele sale reale, puterea cetății noastre, deveniți admiratorii ei pasionați și, când ea vi

se va părea mare, gândiți-vă că au făcut-o astfel prin îndrăzneala, prin prudența, prin sentimentul onoarei în lupte, bărbații cari, chiar de n'au reușit în unele întreprinderi ale lor, n'au socotit pentru asta că trebuie să lipsească patria de curajul lor, ci i-au adus jertfă cel mai frumos tribut. Dându-și viața pentru țară, au câștigat dâșii o glorie neperitoare și mormântul cel mai de seamă; nu atât acela, unde odihnesc, ci ocaziile solemne de vorbe și de fapte constitue monumentul în care se păstrează veșnic amintită slava lor.

« Căci pământul întreg este mormântul oamenilor iluștri. Nu numai inscripțiile columnelor din patrie amintesc de ei; ci până în depărtate tărâmurii faima lor trăiește scrisă în mintea fiecăruia mai mult decât pe pietre.

« Luați-i dar pe aceștia ca pildă; cugetați că fericirea adevărată este în libertate, iar libertatea în curaj și priviți fără teamă primejdiile războiului. Nu cei nefericiți, cei cari n'au nicio speranță de o soartă mai bună, au mai multe motive să-și dea viața fără cruțare; ci accia cari au a se teme de o schimbare potrivnică pentru timpul ce mai au de trăit, accia pe cari o înfrângere fi poate lipsi de multe bunătăți. Pentru omul mândru și demn este mai dureroasă înjosirea produsă de lașitate decât moartea pe câmpul de bătaie, pe care nu o poate simți și care-l doboară în plină putere, în plină nădejde în victoria patriei sale.

44. « De aceea, părinților acestora, câți sunteți de față, nu vă voi spune cuvinte de jale ci de îmbărbătare. Trecând în viață prin tot felul de încercări, știți că fericiți se pot numi accia cari au avut parte, ca feciorii voștri, de moarte, sau ca voi, de durerea cea mai glorioasă, și acestora le-a fost ursită o moarte tot așa de fericită pe cât le-a fost și viața.

« Știu că e greu să vă conving, căci adesea privind fericirea altora, vă veți aminti bucuriile ce vă desfătau și pe voi odată. Pentru că nu se întristează nimeni lipsit fiind de bunuri pe care niciodată nu le-a gustat, ci când s'a obișnuit și s'a îndrăgit de ceva și apoi i se răpește. Dar trebuie să vă întăriți sufletul cu gândul că veți avea alți copii, cei cărora vârsta vă îngăduie; căci alți copii vor fi în casa voastră o alinare și uitare a celor ce nu mai sunt, iar Statul va folosi îndoit: își înlocuiește pierderile și-și întărește siguranța, căci nu pot aduce aceeași inimă și aceeași

cumințenie în deliberări aceia cari n'au, ca alții, și copii de pus în primejdie. Iar câți nu mai sunteți tineri, gândiți-vă că ați trăit cea mai mare parte din viață fericiți și că ceea ce vă mai rămâne va fi scurtă și căutați o mângâiere în gloria copiilor voștri. Căci numai dragostea de slavă nu îmbătrânește și, când nu mai ești bun de nimic, marea plăcere nu e, cum se pretinde, să aduni bogăție, ci să fii respectat.

45. « Pentru voi, copiii și frații acestora, câți sunteți aici, eu văd o luptă grea (deoarece fiecare laudă pe cel ce nu mai este)<sup>1)</sup>, voi, oricâtă vitejie veți arăta, abia veți putea fi socotiți, nu de o seamă, ci măcar ceva-ceva mai în urma lor. Căci invidia se îndreaptă împotriva celui ce se ia cu alții la întrecere, în vreme ce meritul celui mort este prețuit cu o bunăvoință obștească.

« Poate trebuie să amintesc ceva și despre datoria femeilor câte au rămas văduve. Voiu spune totul în câteva cuvinte: gloria lor cea mare să fie în a nu se depărta de firea sexului lor și în a se vorbi despre ele cât mai puțin între bărbați, fie în bine, fie în rău.

46. « Am rostit și eu, potrivit obiceiului strămoșesc, ceea ce am crezut de folos. Cei ce se îngroapă astăzi au primit în fapt o parte din cinstea cuvenită; pe copiii lor Statul îi va îngriji pe cheltuiala sa de acum și până la tinerețe, oferind o cunună folositoare celor căzuți pentru apărarea patriei și copiilor lor. Căci unde sunt cele mai frumoase răsplăți pentru virtute, acolo și bărbații își îndeplinesc mai bine datoriile de cetățeni. Acum plângeți fiecare pe cine ați pierdut și vă duceți pe la casele voastre ».

47. Așa au serbat înmormântarea iarna aceasta; la sfârșitul ei s'a împlinit primul an al acestui războiu. Chiar la începutul verii următoare, Peloponezii și aliații cu două treimi din oaste, ca și întâia oară, au pătruns în Atica sub conducerea lui Archidamos, fiul lui Zeuxidamos, regele Lacedemonilor; au așezat lagărul și au început să pustiască. Erau în Atica numai de câteva zile, când a prins a se ivi molima printre Atenieni; se zice că ciocnise pe ici colo și mai înainte în alte ținuturi și în Lemnos;

<sup>1)</sup> τὸν γὰρ οὐκ ὄντα ἄπας εἴωθεν ἐπαίνεῖν — am tradus această propoziție deși cred că Steup și Classen au dreptate când o socotesc o glosă marginală intercalată de vre un copist în text.

dar nu se pomenise să fi fost nicăieri așa de puternică boala și nici atâta prăpăd de oameni. Că nici doctorii nu erau de vreun ajutor, tratând-o la început fără a-i cunoaște firea și mai ales dâșii mureau ca unii ce veneau mai des în atingere cu bolnavii. De altfel toate mijloacele omenești au rămas fără folos: cât nu s'au rugat prin temple, câte oracole nu au întrebat, câte leacuri n'au încercat. Nimic n'a ajutat. La urmă s'au lăsat de toate biruiți de urgia molimei.

48. A început, se zice, în Etiopia care vine deasupra Egiptului; apoi s'a întins în Egipt, Libia și în mare parte din împărăția persană. Peste Atena s'a lăsat deodată și întâiu a lovit pe cei din Pireu; astfel că aceștia au pretins că Peloponezii<sup>1)</sup> au otrăvit cisternele de apă, căci fântâni nu erau pe atunci acolo. Pe urmă s'a ridicat și în orașul de sus și acolo a pricinuit mai multă pieire.

Spună fiecare, medic sau nu, din ce i se pare că a pornit, această molimă și ce crede despre cauzele capabile să producă așa turburare a sănătății. Eu voi descrie simptomele ei caracteristice, pentru ca, de mai vine vreodată boala, să se poată feri omul știind ceva de mai înainte. Le voi înșira, căci eu însumi am fost bolnav și am văzut și pe alții pătimind.

49. Toți spun că anul acela a fost ferit de alte boli; chiar de mai venea vreuna, apoi tot în asta dădea. De obicei, fără niciun semn, ei buni sănătoși îi apuca deodată întâiu o fierbințeală mare la cap, iar ochii se înroșiau și se inflamau; înlăuntru, gâttele și limba îndată se făceau roșii ca sângele și scoteau o duhoare ciudată și puturoasă. După această venea strănutul și răgușala; în scurtă vreme boala se cobora la piept însoțită cu tuse mare; când ajungea la stomac, producea greață și bolnavii vărsau toate felurile de fiere câte sunt arătate de doctori; asta venea cu dureri mari. Foarte mulți bolnavi aveau opintiri fără vărsături, care le provocau crampe puternice, care la unii se potoleau după ce vărsau, la alții însă țineau multă vreme. Pe dinafară, când îl pipăiai, trupul n'avea arșiță nici nu era galben, ci foarte roș, vânăt și acoperit de bășici și bube;

---

<sup>1)</sup> În Pireu nu erau fântâni cu apă de izvor, ci numai cisterne în care se păstra apa de ploaie.

înăuntru însă așa ardeau că nu puteau răbda pe ei haine și prostiri cât de subțiri, ei stăteau goi și cu mare plăcere s'ar fi cufundat în apă rece, cum au și făcut unii necăuțați, cari chinuiau de o sete nestinsă s'au aruncat în cisterne. De altfel, tot una era ori că beai mult ori puțin. Lipsa de liniște și de somn munea bolnavii toată vremea.

Câtă vreme boala era în toi, trupul nu se ofilea, ei răbda durerea mai mult decât ar fi crezut cineva; astfel că cei mai mulți mureau în a șaptea sau a noua zi din pricina fierbințelii din coș, căci mai aveau puțină putere sau, de treceau vadeaua asta, boala se cobora în pânțele unde mațele se umpleau de hube, ceea ce producea o diaree puternică; atunci mureau de slăbiciunea produsă de ea. Căci boala, care dintăiu se așeza la cap, începea de sus și străbătea tot corpul. Dacă cineva scăpa cu zile din greul ei, apoi boala își lăsa urmele durabile măcar la extremități; ataca părțile rușinoase și degetele dela picioare și dela mâini. Mulți când s'au îndreptat le-au pierdut; alții și-au prăpădit vederea; alții, când s'au sculat din boală, uitaseră tot: nu se mai cunoșteau nici pe sine nici neamurile.

50. Caracterul și ciudătenile molimei acesteia nu se pot spune cu vorbe; lovea pe om cu o putere mai mare decât poate răbda firea lui. Ceea ce probează că a fost cu totul altceva decât bolile obișnuite, e că păsările și animalele carnivore nu se atingeau de cadavre, deși erau multe neîngropate; ori de gustau mureau. Dovadă a fost lipsa vădită a soiiului acesta de animale; nu se mai zăreau nici în jurul leșurilor nici aiurea. Câinii mai ales, fiindcă trăiesc pe lângă om, l-au făcut să priceapă ce se întâmplă.

51. Că această era, în totul luat, caracterul molimei, lăsând la o parte multe alte amănunte, căci ea se arăta deosebită dela un om la altul. Niciuna din bolile obișnuite n'a bântuit în vremea asta; ei și de era vreuna cu asta se sfârșea. Mureau unii fără căutare, alții îngrijindu-se cât se poate de bine; nu s'a putut găsi niciun leac, a cărui întrebuintare să se fi arătat de un folos neîndoios: ceea ce pria unuia, altuia îi făcea rău. Slăbiciunea ori tăria trupului s'a dovedit fără însemnătate în fața boalei; secera pe toți, orice fel de viață ar fi dus. Mai rău decât orice în boala asta era întâiu descurajarea, căci cum se simțea cineva bolnav, îndată pierdea orice nădejde din suflet și nu mai căuta să i se

opună; al doilea că, îngrijindu-se, se molipseau unul dela altul și mureau ca oile. Această neobișnuită putere de contaminare a și pricinuit mare prăpăd. Căci, ori cuprinși de spaimă, nu voiau să se apropie de altul și mureau bolnavii lăsați în părăsire, astfel că au rămas pustii mulțime de case din lipsă de ajutor, ori mureau și-i îngrijeau. dar se îmbolnăveau și dânșii, mai ales cei cari făceau pe curagioșii; căci de rușine, nu se cruțau și intrau pe la prieteni, fiindcă cei din casă, doborâți de nenorocirile ce veneau una după alta, până la urmă nu mai puteau îndura gemetele celor ce mureau. Mai mult se înduioșau de bolnavi și de cei ce trăgeau să moară, accia cari scăpase odată din boală, deoarece cunoscuse durerea și se credeau acum la adăpost, fiindcă molima nu lovea a doua oară pe acelaș om. așa încât să-lucidă. De aceea toți îi fericeau și ei înșiși, în bucuria covârșitoare a momentului, aveau pentru viitor o ușoară nădejde că n'au să moară de nicio boală.

52. Pe lângă nevoia asta îi mai chinuia și îngrămădirea în oraș a celor dela țară; mai ales aceștia sufereau. Căci nefiind case, ședeau în toiul căldurilor în colibe înădușitoare, și moartea-i seceră fără măsură. Zăceau morți unii peste alții; cu sufletul la gură se târiau pe uliți și în preajma fântânilor de dorul unei picături de apă. Incintele sfinte ale templelor, unde-și întinsese corturi, erau pline de leșuri; înspăimântați de atâta urgie, oamenii neștiind ce să mai facă, pierduse teama și de cele dumnezești și de cele sfinte. Nu mai țineau socoteală de vechile obiceiuri la îngropare. Fiecare înmormânta cum putea. Fiindcă le murise atâția nu mai aveau cele trebuincioase la un mort și lipsa îi îndemna la lucruri necinstite: unii puneau mortul lor pe un rug străin și, apucând înaintea celor ce-l ridicase, îi dădeau foc; alții, pe când un leș ardea, aruncau pe al lor deasupra și fugeau.

53. Dar boala fu în cetate prilejul mai multor călcări de lege și morală și în alte privinți. Oricine cuteza mai ușor acum să-și mulțumească poftele pe care altădată le ascundea, văzând schimbări așa de năprasnice: bogați ce muriau pe neașteptate și oameni săraci lipiți pământului deodată stăpâni pe averile acelora. Astfel că n'aveau decât un singur gând: plăcerea imediată și mulțumirea grabnică a simțurilor, căci socoteau viața și averea lucruri deopotrivă trecătoare. Pe nimeni nu-l trăgea inima să se tru-



dească pentru un scop frumos mai îndepărtat, căci nu ştia de n'o să moară înainte de a şi-l împlini; plăcerea clipei de faţă şi tot ce o putea provoca, era statornicit şi ca bun şi ca folositor. Nici teama de zei nici legea omenească nu-i mai ţinea în frâu; li se părea că-i tot una să fii evlavios ori nu, văzând pe toţi deopotrivă murind; apoi nimeni nu credea să mai ajungă până la judecată spre a-şi ispăşi vina. Mai tare le era frică de hotărîrea soartei dată împotriva-le ce sta atârnată deasupra capului lor şi, înainte de a fi lovit, fiecare voia să se bucure cel puţin de viaţă.

54. În aşa nenorocire căzuţi se chinuiau Atenienii: înlăuntru oamenii murind de molimă, în afară ţarinele pustiite. Atunci îşi aduseră aminte, cum e firesc, şi de proorocirea ce ziceau bătrânii că a fost spusă odată:

« Veni-va războiul doric şi molima odată cu el ».

Dar nu toţi erau de aceeaşi părere; unii susţineau că nu despre molimă, ci despre foamete a fost în vechiul oracol vorba. Totuşi în acele împrejurări învinse, cum era de aşteptat, ideea că de molimă a pomenit proorocirea, căci oamenii îşi potrivesc amintirile după întâmplările din viaţă. Cred că de va mai veni odată alt războiu doric după acesta şi se va întâmpla să fie şi foamete, atunci probabil îl vor cânta astfel. Cine-l cunoscuse, îşi aduse aminte şi de răspunsul dat de Zeu Lacedemonilor când l-au întrebat de trebuie să înceapă războiul, că le-a zis că vor fi biruitori de vor lupta cu toată inima şi că şi el va veni într'ajutor <sup>1)</sup>. Găseau deci o potrivire între cele ce se întâmplau şi oracolul. Căci cum au năvălit Peloponezii, a început şi boala; în Peloponez n'a pătruns în chip serios, ci a bătuit mai ales Atena şi ţinuturile mai populate. Acestea au fost cu privire la molimă.

55. Peloponezii, după ce au pustiit câmpia, au înaintat în ţinutul numit Paralos până la Laurion, unde sunt minele de argint ale Atenienilor. Au devastat întâiu partea asta ce priveşte către Peloponez, apoi pe cea întoarsă către Eubea şi Andros. Perikles ce era general cugeta şi acum ca şi în timpul celei dintâiu năvăliri că nu trebuie să iasă Atenienii la luptă.

<sup>1)</sup> Cf. I 118.

56. Încă pe când se aflau ei în câmpie, înainte de a ajunge la țărmul mării, Perikles pregătea o sută de corăbii împotriva Peloponezului și porni îndată ce fu gata. Ducea pe nave patru mii de opliti și trei sute de călăreți în corăbii anume pentru cai prefăcute atunci întâia oară din corăbiile vechi. Luau parte și Chioții și Lesbienii cu cincizeci de trireme. Când a plecat această expediție ateniană, a lăsat Peloponezii în ținutul Aticei de pe marginea mării. Sosind la Epidauros în Peloponez, au pustiit foarte mare parte din țară și, atacând orașul, avură o clipă nădejdea să-l cucerească; dar n'au reușit. S'au retras din Epidauros și au făcut pustiu în ținutul Trezenei, Aliadei și Hermionii, toate așezate pe coastele Peloponezului. De aici s'au îndreptat către Prasiae, orașel. martim din Laconia; au devastat egoarele și au cuprins și dărâmat orașul. După ce au terminat cu asta s'au întors acasă. Nu mai găsiră Peloponezii în Atica, de oarece se retrăsese.

57. Toată vremea cât a stat Peloponezii în Atica și Atenienii au fost în expediția cu flota molima îi potopea și în oraș și pe corăbii. S'a și spus chiar că Peloponezii de frica boalei au părăsit mai iute țara, când au primit dela fugari știrea că ea bântuie în cetate și au simțit și dâșii fumul rugurilor.

De fapt însă această năvală a fost cea mai lungă și țara întreagă a fost pustiită, căci au stat în Atica patruzeci de zile încheiate.

58. Tot în vara asta Hagnon, fiul lui Nikias și Kleopompos, fiul lui Klinias, colegii lui Perikles, luară oastea ce o întrebuințase dânsul și porniră în contra Chalcidienilor din Tracia și Potidea, care tot mai era asediată, cum sosiră, așezară mașini împotriva cetății și cercară în toate chipurile s'o cucerească; dar nu izbutiră, nici să cuprindă orașul nici să facă ceva vrednic de oastea ce aveau cu ei.

Căci molima zbueni acolo cu o furie nemai pomenită încă, astfel că chiar soldații din armata dintâi, sănătoși până atunci, se îmbolnăviră molipsindu-se dela cei ce venise cu Hagnon. Formion cu cei o mie șase sute de opliti ai săi nu mai era la Chalcidica. Hagnon plecă deci cu flota înapoi spre Atena după ce pierduse din pricina boalei în patruzeci de zile o mie cinci sute de soldați din patru mii. Oastea dintâi rămase pe loc și continuă asediul Potideei.

59. După a doua năvală a Peloponezilor, în fața ogoarelor a doua oară pustiite, a molimei ce se abătuse peste ei odată cu războiul, Atenienii își schimbă gândurile. Invinuiau pe Perikles că i-a împins la războiu și că din pricina lui sufăr atâtea nenorociri; ar fi voit acum să se împace cu Lacedemonii și le trimesese o solie, care însă se întorsese fără ispravă. Loviți din toate părțile și neștiind ce să mai facă, dădeau asupra lui Perikles vina pentru toate. Acesta îi văzu că sunt înverșunați din pricina împrejurărilor și face tocmă ceea ce prevăzuse. Convoacă adunarea poporului, căci era încă strateg; voia să le readucă în suflele curajul și să le potolească mânia spre a-i mai astâmpăra și a le da încredere în ei. Se urcă la tribună și vorbe următoarele:

60. « Mă așteptam la această izbucnire a mâniei voastre împotriva mea, căci știu motivele. De aceea v'am chemat la adunare ca să vă reamintesc unele lucruri și să vă fac imputări de cumva, fără temei. sunteți supărați pe mine și vă pierdeți curajul în fața nenorocirilor.

« Credința mea este că un Stat, prosper în totalul său, este de mai mare folos pentru particulari decât acela, în care cetățenii, fiecare în parte, sunt fericiți, dar Statul, ca întreg, se prăbușește. Pentru că, oricât de bine i-ar merge personal unui om, dacă patria piere, piere și el împreună cu ea: dimpotrivă, unul fără noroc, într'o cetate înfloritoare, are, până la urmă, mai mulți sorți de scăpare. Când prin urmare Statul este în stare să suporte nenorocirile personale ale fiecăruia, dar stingheri cetățenii nu le pot suporta pe ale lui, atunci nu suntem oare datori noi toți să-i sărim în ajutor și să nu facem ceea ce faceți voi acum? Spăimântați de durerile voastre casnice, ați uitat de mântuirea patriei și mi aduceți învinuiri mie, care v'am sfătuit la războiu. și vouă, care ați împărtășit părerea mea.

« Și totuși voi mă atacați pe mine, un om ce nu se crede nimănui inferior când e vorba de a desluși adevăratele interese ale Statului și de a le tălmăci pe înțelesul tuturor, care-și iubește apoi țara și este incoruptibil. Căci să ai idei, dar să nu le poți arăta limpede, este ca și cum n'ai avea: iar cine are amândouă aceste însușiri, dar n'are gânduri bune pentru stat, acela nu poate da un sfat cu aceeași dragoste ca unul ce ține la patria sa: poate să aibă și această calitate, de se pleacă însă banilor, e gata să vândă totul

pentru ei. Astfel că dacă voi, socotind că eu am aceste însușiri în oarecare măsură mai mult decât alții, v'ați încrezut în mine și ați început războiul, nu se cuvine să port acum eu ponosul de a a fi greșit.

**61.** « De sigur este o nebunie să intri în războiu, când ești mulțumit de soartă și ai putința de alegere; dar când ești silit, ori să te pleci și să te faci robul străinului, ori să înfrunți primejdia cu nădejdea izbândii, atunci merită ocară cine fuge de pericol, nu cine-i stă împotriva.

« Eu sunt acelaș și nu-mi schimb părerea. Voi șovăiți voi care ați fost de părerea mea când totul mergea bine, iar astăzi, izbiți de nenorocire, vă pare rău. În fața lipsei voastre de tărie sufletească, motivele mele nu apar în dreapta lor lumină, pentru că fiecare din voi simte acum numai propria sa durere, iar la interesul obștesc nu se gândește. Sufletul vostru e prea abătut din pricina marei nenorociri ce a căzut deodată pe capul vostru ca să puteți stărui în hotărârile luate. Căci distruge încrederea în sine tot ce vine pe neașteptate, năprasnic, tot ce ne arată o mare înșelare în socotelile noastre. Asta vi s'a întâmplat și vouă cu molima ce a venit peste celelalte nenorociri. Cu toate acestea, cetățeni ai unei puternice republici și crescuți în instituții vrednice de ea, trebuie să fiți hotărâți, și a ține piept încercărilor oricât ar fi de grele, și să nu umbriți gloria ei; pe cei ce prin lașitate aruncă asupra slavei lor ocară, lumea îi disprețuește tot atât pe cât urăște pe cel ce cutează a se fâli cu o glorie străină. Uitați deci durerile voastre proprii și vă îngrijiți numai de mântuirea patriei.

**62.** « Vă temeți să nu fie prea greu războiul și totuși până la urmă să nu rămâneți învingători. Că nu este îndreptățită această îngrijorare, pot fi îndestulătoare și acele motive pe care adesea vi le-am înșirat altădată: am să vă spun și următorul fapt a cărui mare însemnătate pentru menținerea stăpânirii voastre mi se pare că n'ați priceput-o și n'ați cumpănit-o în deajuns. N'am vorbit de el în discursurile mele de mai înainte și nici acum nu l-aș fi pomenit, căci poate da prilej la pretenții fanfaroane, de nu v'aș vedea speriați mai mult de cât trebuie.

« Credeți că domniți numai peste aliați. eu însă vă afirm că din cele două părți, pământul și apa, ce stau deschise omului spre folosință, pe una sunteți cu desăvârșire stăpâni în toată întinderea

câtă ocupați acum și mai multă dacă veți voi. Cu flota ce aveți, nu e astăzi nimeni, nici rege nici popor, care să vă poată sta împotriva, când vă veți arăta pe mare. Aceasta e puterea voastră, iar nu stăpânirea caselor și ogoarelor a căror pierdere o socotiți așa de mare. Nu se cuvine să vă doară atâta pentru aceste bunuri care, față de imperiul vostru, nu merită a fi prețuite mai mult decât o grădiniță ori o podoabă cu care-ți arăți bogăția. Gândiți-vă că libertatea, de ne vom strădui și o vom păstra, ușor ni le va reda iarăși, pe când cine se supune străinului poate pierde și ce are.

« Să nu ne arătăm mai prejos decât părinții noștri în amândouă privințele, care, nu moștenind dela alții, ci cu truda lor, au dobândit acest imperiu și, apărându-l cu vitejie, ni l-au lăsat nouă; căci e mai rușinos să te lași despoiat de ce ai decât să urmărești fără noroc, un câștig.

« Mergeți asupra dușmanului nu numai cu încredere în voi, ci și cu dispreț. De vreme ce o fericită neștiință poate și pe un fricos să-l umple de semeție; disprețul însă îl are numai cine-i conștient de superioritatea sa față de vrăjmași. Asta noi o avem. Și când norocul este egal, cunoașterea exactă a situației dă prin această conștiință de superioritate și curajului mai multă tărie; ea pune mai puțin temeiul pe nădejde, ce are putere numai unde niciun calcul sigur nu-i cu putință, decât pe priceperea împrejurărilor, care poate îndrepta o privire mai sigură spre viitor.

**63.** « Locul de cinste pe care Atena îl datorește imperiului său și de care sunteți așa de mândri cu toții, voi trebuie să-l apărați și să nu fugiți de osteneți; iar de nu, să nu umblați după asemenea onoruri. Să nu credeți că lupta se dă acum numai pentru un singur lucru: robie în loc de libertate. Nu! E vorba de pierderea imperiului vostru și de primejdiile din partea aceluia, a căror ură v'ați atras-o prin stăpânirea voastră. Acum nu mai e cu putință să vă lepădați de această stăpânire, chiar dacă cineva și asta o recomandă astăzi, spăimântat de truda ce i se cere. Voi o aveți ca o tiranie, pe care este nedrept să o iei și primejdios să o părăsești. Cei ce vă sfătuiesc una ca asta, iute ar duce Statul la pieire, și în caz de ar izbuti să convingă și pe alții cu sfaturile, lor și în caz de și-ar face ei undeva unul al lor propriu. Dragostea de liniște nu-i asigurată când nu-i unită cu energia; nu se potrivește

unui Stat stăpânitor, ci unuia supus să trăiască într'o tîcniță robie <sup>1)</sup>).

**64.** « Nu vă lăsați înșelați de asemenea cetățeni și nu fiți supărați pe mine, căci și voi alături de mine ați hotărît războiul. Dușmanul năvălind n'a făcut decât ce era firesc să facă, de vreme ce voi n'ați voit să vă plecați înaintea lui. A venit peste așteptările noastre boala aceasta, singurul lucru ce nu se putea prevedea și din pricina căruia în mare parte, o știu, s'a deslănțuit mânia voastră împotriva-mi. Dar asta nu e drept, afață numai de nu-mi veți atribui tot mie și norocul ce ar da peste voi pe neașteptate. Trebuie să răbdăm cele ce vin dela zei cu resemnare, iar cele ce vin dela oameni cu inimă bărbătească. Aceasta era înainte lozinca cetății noastre; luați seama să fie și a voastră.

« Pătrundeți-vă de ideea că dacă cetatea noastră are atâta slavă în lume, este pentrucă nu s'a plecat în nefericire, pentrucă a risipit ca nimeni altul sângele și oboseala în războaie; în sfârșit, că a dobândit o putere mare cum n'a mai fost până acum. Amintirea e va rămâne deapururi nepieritoare și la urmași chiar dacă azi vom arăta cumva o slăbiciune — căci totul este sortit scăderii. Se va spune că dintre Eleni, noi am stăpânit imperiul cel mai puternic, că am ținut piept tuturor și fiecărui în parte în lupte foarte grele, că am locuit orașul cel mai bogat și cel mai glorios.

« Fără îndoială, un om îndrăgostit de liniște ar putea să nu le dea o mare însemnătate; dar omul de acțiune va vedea în ele un prilej de luare la întrecere, iar cel ce nu le are o pricină de părere de rău. Faptul că sunteți urâți și nu puteți fi acum suferiți e partea tuturor celor ce au năzuit să domnească peste alții. Dar înțelept este cine înfruntă ura pentru un nobil scop; căci ura nu durează, în vreme ce strălucirea prezentului și gloria viitoare rămân veșnic amintite.

« Dobândiți deci printr'o inimoasă jefire de sine și una și alta: admirația veacurilor ce au să vină și slava momentului de față. Nu mai trimeteți soli Lacedemonilor, nici vă arătați coplesii de suferințele de acum: pentrucă aceia cari se lasă mai puțin atinși

<sup>1)</sup> ἀσφαλῶς δουλεύειν l-am luat ca subiect al ambelor membre; οὐδέ ἐν ἀρχούσῃ πόλει συμφέρει, ἀλλ' ἐν ὑπὸ κέρῳ. Böhme și Bétant pun ca subiect al lui συμφέρει γὰρ τὸ ἀπραγμονίαν iar pe ἀσφαλῶς δουλεύειν îl consideră ca pe un genitivum consilii.

în suflet de nefericiri și le înfruntă prin fapte mai mult, aceia și între indivizi sunt cei mai tari ».

65. Cu astfel de cuvinte Perikles căuta să potolească mânia Atenienilor împotriva sa și să le abată gândul dela suferințele prezentului. Dâșii, în ce privește politica Statului, îl ascultară: nu mai trimeseră soli Lacedemonilor, și-și dădură pentru războiu silință mai multă ca niciodată; fiecare în parte însă nu-și putea alina durerea lui: săracii, pentrucă erau lipsiți și de puținul ce avusese; bogații, pentrucă pierduse frumoasele moșii cu palate și mobile seumpe; dar ce-i durerea mai tare e că aveau războiu în loc de pace. Nu se liniștiră până ce nu-l pedepsiră cu amendă <sup>1)</sup>. Curând apoi, cum face adesea mulțimea, îl aleseră iarăși strateg și-i încredințară conducerea tuturor treburilor. Căci începuse acum a fi mai nesimțitori pentru durerile lor proprii și numai pe dânsul îl credeau în stare a face față nevoilor țării. În adevăr, câtă vreme a stat în fruntea treburilor, în pace, a guvernat totdeauna cu măsură și a îngrijit de siguranța Statului, care sub el a ajuns foarte puternic; iar când războiul a izbucnit, dânsul a prevăzut dela început toată însemnătatea lui.

A mai trăit doi ani și șase luni. După ce a murit, s'a văzut și mai bine ce drept socotise el toate cu privire la războiu. Spusese Atenienilor că, de-și vor căuta de treabă și vor purta grijă de flotă, de nu vor umbla după cuceriri noi în vremea războiului și nu vor pune în primejdie viața republicii, vor fi învingători. Iar ei <sup>2)</sup> în toate au făcut tocmai dimpotrivă. Pentru ambiții și câștiguri personale s'au apucat de întreprinderi ce păreau străine războiului, întreprinderi care le-au pricinuit pagube și lor și aliaților; ele, izbutind, ar fi adus folos și cinste numai câtorva, nereușind au pus Statul în primejdie pentru ducerea mai departe a războiului <sup>3)</sup>.

Motivul era că Perikles, puternic prin autoritatea și adâncimea ideilor sale politice, prin desăvârșita sa dezinteresare conducea mulțimea în deplină libertate. Departe de a se lăsa condus de ea, dânsul era adevăratul șef; pentrucă, datorind înrăurirea sa

<sup>1)</sup> Această amendă a fost după Diodor XII. 45 de 80 talanți; după Plutarc, Perikles 35, nehotărîtă între 15 și 50 de talanți. După Platon, Gorgias, a fost acuzat de deturnare de bani publici — *Κλοπή τῶν δημοσίων*.

<sup>2)</sup> Conducătorii, în special, cari sunt descriși în cărțile următoare.

<sup>3)</sup> Aluzie la expediția din Sicilia și la războiul decelic.

numai mijloacelor cinstite, n'avea nevoie să măgulească poporul ei, când trebuia, poziția sa îi îngăduia să-l înfrunte și să-și arate supărarea. De câte ori simțea pe Atenieni plini de o intempestivă și nebună fudulie, încredere, semeție, trufie, îi speria cu vorbele sale; de-i vedea spăimântați fără pricină, le vorbea și le dădea iarăși curaj. Cu numele era democrație, de fapt domnea celui mai de frunte cetățean.

Cei cari au venit după el, fiind toți cam deopotrivă și dorind totuși ficcare să fie dânsul cel dintâi. Începură a rându-i și afacerile publice după placul schimbător al norodului; de aici o mulțime de greșeli, cum e firesc într'o republică stăpână pe un mare imperiu; de aici și expediția din Sicilia care s'a prăbușit, nu atâta pentrucă au socotit greșit puterea dușmanului, cât pentrucă cei ce au hotărît-o n'au știut și n'au dat armatei cele trebuitoare. Cu gândul numai la ponegriri și la lupte pentru în-tâietate între dânsii au înzestrat prost trupele expediționare și au umplut cetatea de tulburări și lupte civile, lucru ce nu se văzuse până atunci. Cu toate acestea, chiar după înfrângerea din Sicilia, cu flota distrusă aproape complet, împărțiți în tabere vrăjmașe, s'au putut totuși împotrivi vreme de zece ani și dușmanilor ce-i avusese întâi și celor din Sicilia cari se alipise la ei, și aliaților proprii răsculați în mare parte, iar la urmă și lui Cyrus, fiul regelui persan, care a dat Peloponezilor bani pentru flotă. Nu s'au dat bătăuți decât după ce s'au prăbușit slăbiți de luptele lor lăuntrice. Atât de multe mijloace avea la îndemână Perikles atunci, din care a putut prevedea că dânsii cu foarte mare ușurință chiar aveau să birue pe Peloponezi singuri.

**66.** In cursul aceleiași veri, Lacedemonii și aliații lor atacară cu o sută de corăbii insula Zakynthos, așezată în fața Elidei. Locuitori sunt coloni ai Acheilor din Peloponez și erau atunci prieteni cu Atenienii. Flota avea și o mie de opliti lacedemonieni și ca navarch<sup>1)</sup> pe Spartanul Cnemos. Pogoriră pe uscat și pustiiră o mare parte din insulă; dar nu izbutiră să o supună și se întoarseră acasă.

<sup>1)</sup> Comandantul forțelor maritime ale Lacedemonilor, ales pe un an probabil, cu puteri nelimitate. Aristot, Politica II, 6, 22 zice: *ἡ ναυαρχία σχεδὸν ἑτέρα βασιλεία καθεστῆκε*. «Navarchia este aproape o a doua regalitate».



67. Tot în vara asta, spre sfârșit, corintianul Aristeus cu solii lacedemonieni Aneristos, Nicolaos și Stratodemos, cu Timagoras din Tegea și Pollis din Argos ca simplu particular, pleacă în Asia la regele Perșilor; voiau să cerce a-l îndupleca să le dea bani și ajutor de oaste. Trec întâi în Tracia pe la Sitalkes, fiul lui Teres, cu gândul să-l facă și pe dânsul, de-or putea, să părăsească alianța cu Atenienii și să meargă în ajutorul Potideei, care tot mai era asediată. Mai voiau să le ușureze drumul prin țara lui dincolo peste Helespont la Farnakes, fiul lui Farnabazos, care avea să-i trimeată mai departe la rege. Din întâmplare se aflau la Sitalkes solii atenieni Learchos, fiul lui Kalimachos, și Ameiniades, fiul lui Filemon; aceștia conving pe Sadokos, fiul lui Sitalkes, devenit cetățean atenian, să le dea în mână pe oamenii aceia ca să nu treacă la rege, să-i împiedice întru cât atârână de el, de a cășuna vreo pagubă orașului său. Acesta ascultă și, pe când străbăteau Tracia spre corabia ce avea să-i ducă peste Helespont, înainte de a se îmbarca, poruncește unor oameni să-i prindă și să-i dea pe mâna lui Learchos și Ameiniades. Aceștia îi iau și-i duc la Atena. După ce au sosit, Atenienii, îi uciseră, și unii spun că în ziua sosirii chiar, pe toți fără judecată și-i aruncară în prăpastie <sup>1)</sup>. Se temeau să nu scape Aristeus și să le facă iarăși mai mult rău, căci era limpede că dânsul provocase răscola Potideei și toate încercăturile de pe coastele Traciei. Socoteau că prin asta plătesc Lacedemonilor, cari ei începuse să ucidă și să arunce în prăpastie pe negustorii atenieni și aliați pe cari-i prindeau plutind cu năvile de comerț prinprejurul Peloponezului. În adevăr, la începutul războiului Lacedemonii pe toți câți îi prindeau pe mare, îi omorau ca dușmani, și pe cei ce erau aliați cu Atena și pe cei neutri.

68. Tot pe vremea aceea, la sfârșitul verii, Ambracioții, ajutați de o mulțime de oaste barbară, purecseră în contra Argosului amphiloehicon și întregii Amphilochii. Iată cum a început întâi ura lor pe Argieni. Argosul Amphiloehicon <sup>2)</sup>

<sup>1)</sup> Ca și leșurile criminalilor. Această prăpastie era înaintea orașului pe panta occidentală a movilei nimfelor.

<sup>2)</sup> Argos Amphiloehicon este la hotarul nordic al Acarnaniei, în colțul cel mai din fund al golfului ambraciot, la partea de Nord a căruia lângă fluviul Arachthos este colonia corintiană Ambracia.

și Amphilochia toată a fost colonizată după războiul Troii de Amphilochos, fiul lui Amphiareus, la întoarcere, fiind nemulțămît de starea lucrurilor din Argos <sup>1)</sup>; el fundă în golful ambracic un oraș pe care-l numi Argos ca și patria sa. Orașul acesta ajunsese cel mai mare din Amphilochia și avu locuitori foarte bogați. Dar după mai multe generațiuni, loviți de nenorociri, chemară pe Ambracioți, vecinii lor, să le fie tovarăși de colonie în Amphilochicon. Atunci întâia oară au învățat dânșii limba clină pe care o au și astăzi dela Ambracioții aceia cari au venit în colonie; ceilalți amfilochieni sunt barbari. Cu vremea Ambracioții alungă pe Argieni și pun stăpânire pe oraș. Din pricina asta Amphilochienii se pun sub ocrotirea Acarnanilor și amândouă popoarele chemară pe Atenieni: aceștia le-au trimis pe Formion, strategul, cu treizeci de nave. Sosind Formion luară cu asalt Argosul și robiră pe Ambracioți. De atunci Amphilochienii și Acarnanii locuiesc împreună orașul. După această întâmplare s'a legat întâi prietenia dintre Atenieni și Acarnani, iar Ambracioții urăse pe Argieni fiindcă le-au robît neamul. Mai târziu, în vremea războiului acesta, dânșii s'au unit cu Chaonienii și alți barbari vecini și au făcut expediția aceasta de acum. Sosind ei în Argos s'au făcut stăpâni pe țarini, dar cetatea n'au putut-o cuceri cu toate asalturile date: se întoarseră deci înapoi și se împrăștiară fiecare pe la casele lor. Acestea sunt întâmplările din timpul verei.

**69.** La începutul iernei, Atenienii trimet douăzeci de nave în jurul Peloponezului împreună cu Formion, care se așează în Naupactos spre a împiedica vasele corintiene de a intra ori ieși din golful Crisa. Alte șase corăbii sub comanda lui Melesandros sunt îndreptate spre coastele Liciei și Cariei ca să ridice tributurile din aceste ținuturi și să oprească pirații peloponezi de a se aciua pe acolo <sup>2)</sup> ca să atace vasele de comerț din Faselis <sup>3)</sup>, Fenicia și din întreaga regiune continentală de prin acele părți. Melesandros pătrunse în Licia cu oaste ateniană sprijinită de contingente aliate, dar este învins și moare pierzând o parte din armata sa.

<sup>1)</sup> Fratele său mai tânăr, Alemaion, ucisese pe mama lor, Eriphyle.

<sup>2)</sup> Coastele Liciei, Ciliciei, Cariei au fost în antichitate patria iubită a piraților. Vezi Mommsen, *Römische Geschichte*, IV.

<sup>3)</sup> Phaselis este cel mai important centru comercial al Liciei.

70. Tot în iarna aceasta Potideații văzură că nu mai pot răbda asediul. Năvălirile peloponeze în Atica nu izbutise să facă pe Atenieni să părăsească înconjurarea cetății; hrana lipsea și era atâta foamete că ajunsese să se mănânce unii pe alții. Incep deci vorbe de împăcăciune cu generalii atenieni cari comandau armata asediatoare, Xenophon, fiul lui Euripides, Histiodores, fiul lui Aristocleides. și Fanomachos, fiul lui Calimachos. Aceștia le primiră, căci se uitau la suferințele ostașilor într'o țară ca aceea cu iarna aspră, apoi și la faptul că cetatea cheltuisese până atunci cu asediul două mii de talanți<sup>1)</sup>. Hotărîră dar să fie îngăduit să plece asediații cu soțiile, copiii și aliații lor, bărbații cu o haină, femeile cu două și să aibă fiecare o anumită sumă de bani pentru drum. Ieșiră cu aceste condiții și se duseră în Chalcidica și care încotro putu ficștecine. Atenienii ținură de rău pe generali că au tratat fără învoirea lor, căci așteptau să se predea la discreție: trimiseră mai târziu coloni atenieni și o populară din nou. Acestea s'au întâmplat iarna și cu asta s'a încheiat al doilea an al războiului pe care l-a scris Thukydidēs.

71. În vara următoare, Peloponezii și aliații lor nu mai năvăliră în Atica, ci merseră cu oaste asupra Plateei<sup>2)</sup>. Conducea Archidamos, regele Lacedemonilor; așeză tabăra și se pregăti să pustiască țara. Plateenii îi trimiseră îndată o solie care-i spuse acestea:

« Archidamos și voi Lacedemoni, nu faceți lucru drept și vrednic de voi și de părinții voștri intrând cu oaste pe pământul Plateci. Căci lacedemonianul Pausanias, fiul lui Cleombrotos, când a mântuit Elada de Mezi împreună cu Elenii ce au înfruntat primejdia luptei date sub zidurile noastre, aducând în piața Plateci jertfe lui Zeus liberatorul, în fața tuturor aliaților a dat Plateenilor să locuiască în deplină neatârnare orașul și țara lor și a hotărît să nu intre nimeni fără drept ori cu gând de robire în țara noastră; iar de se va întâmpla una ca asta toți aliații de față să le sară în ajutor cu toate puterile lor. Acestea

<sup>1)</sup> Zece milioane opt sute de mii de lei.

<sup>2)</sup> Soarta Plateci dela începutul asediului, în primăvara anului 429 și până la predarea și uciderea ultimilor apărători, în vara anului 427, este povestită în cap. 71—78, III 20—24 și 52—68.

ne-au dat nouă părinții voștri pentru curajul și avântul cu care ne-am luptat atunci în acele primejdii. Voi faceți dimpotrivă. Veniți să ne robiți împreună cu Thebanii pe cari-i urim așa de mult. Luând ca martori pe zeii ce au primit atunci jurămintele voastre, pe zeii voștri și pe cei ai țării noastre, vă cerem să nu faceți o nedreptate pământului platecan nici să vă călcați jurămintele, ci să ne lăsați să trăim liberi cum a hotărît Pausanias ».

**72.** La aceste vorbe ale Plateenilor, Archidamos a răspuns:

« Drept este cuvântul, Plateeni, dacă faptele vi se potrivește cu vorbele. Fiți liberi, cum a hotărît Pausanias, dar uniți-vă cu noi să liberăm și pe ceilalți cari au fost și ei părtași la primejdiile de atunci și la jurămintele și cari sunt astăzi sub jugul atenian. Pregătirile acestea atâta de mari și războiul se face pentru liberarea lor. Luând mai ales parte la această acțiune și voi, rămâneți credincioși jurămintelor; de nu, faceți ce v'am propus întâiu: stați liniștiți, lucrați-vă ogoarele, nu fiți nici cu unii nici cu alții; primiți-i ca prieteni și pe ei și pe noi, dar nu ajutați în luptă pe niciunul. Acestea vă cerem ».

Atâta a răspuns Archidamos. Solii, după ce l-au ascultat, au intrat în oraș să aducă la cunoștința mulțimii vorbele lui. Plateenii răspuseră că nu pot face ce le cere fără voia Atenienilor, deoarece femeile și copiii lor sunt la Atena; că se tem să nu pună în primejdie însăși existența orașului, căci, sau după retragerea lor se poate să vină Atenienii și să nu primească asemenea învoială, sau Thebanii, fiind cuprinși în tratatul ce obligă Plateea să primească amândouă părțile, vor cere iarăși să pună mâna pe orașul lor.

Archidamos căută să liniștească aceste temeri și le zise:

« Dați-ne nouă, Lacedemonilor, orașul și casele voastre, arătați-ne hotarele pământului vostru, dați-ne pe număr pomii și tot ce se poate număra, iar voi duceți-vă unde vreți și stați cât o dura războiul. Când se va termina, vă vom da înapoi tot ce am primit; până atunci le vom ține ca un depozit, vom lucra pământul vostru și vă vom plăti o arendă ce va putea îndestula nevoile voastre ».

**73.** Deputații intrară a doua oară în oraș și, după ce ținură sfat cu poporul, îi aduseră răspuns că vor întâi să comunice Atenienilor propunerile sale și, de-i înduplecă, le vor primi.

Până atunci cerură armistițiul și făgăduiala că nu se va pustii țara. Archidamos le dădu răgaz de câteva zile în care se puteau duce și veni dela Atena și nu îngădui nimănui să strice în vremea asta ogoarele. Solii plateeni ajunseră la Atena, unde fură primiți în adunarea poporului; apoi se întoarseră și vestiră celor din oraș răspunsul Atenienilor:

« Plateeni, niciodată de când suntem noi aliați, n'am lăsat pe nimeni să vă jignească și nici acum n'o să vă părăsim, ci o să venim în ajutorul vostru cu toată puterea. Vă rugăm în numele jurămintelor, pe care părinții voștri le-au jurat, să nu luați vreo hotărîre nouă cu privire la alianță ».

74. Acest răspuns aduseră solii; Plateenii hotărîră să nu trădeze pe Atenieni, ci să rabde privind și pustiirea țării și orice s'ar întâmpla: în fine, să nu mai iasă nimeni, ci să anunțe de pe zid că nu pot primi cele ce pretind Lacedemonii. După ce a primit răspunsul, Archidamos a chemat atunci ca martori zeei și eroii pământului cu vorbele următoare:

« Zei și eroi apărători ai pământului platecan, fiți martori că dela început n'am fost noi cei nedrepti, ci numai după ce aceștia și-au călcat jurămintele, am năvălit în țara asta, unde părinții noștri îndreptând rugăciuni către voi au frânt pe Mezi și unde voi ați dat Elenilor un prielnic câmp de bătălie; nici acum, oricât de asprii vom fi, nu vom fi nedrepti, căci propunerile noastre drepte și repetate de atâtea ori n'au fost luate în seamă. Ingăduiți deci să fie pedepsiți pentru nedreptatea lor cei ce au făcut începutul, iar noi să obținem o leguită răzbunare ».

75. După această invocare, începu ostilitățile. Intâiu cu arborii pe cari i-au tăiat, a făcut un gard de jur împrejurul orașului cu pari înfiți unul lângă altul ca să nu mai poată nimeni ieși. Apoi s'au apucat să ridice o terasă într'o parte a zidului și, fiindcă lucra o armată așa de numeroasă, nădăjduiau să cuprindă iute cetatea. Tăiau lemne de pe Citeron și le așezau cruciș ca o împletitură în loc de ziduri de-a-lungul ambelor părți ca să nu se năruie lucrarea; în golul dintre cei doi pereți aduceau fașine, pietre, pământ, tot ce putea în fine să-l umple mai iute. Au muncit la treaba asta șaptezeci de zile și de nopți fără înterupere, schimbându-se între ei, așa că unii cărau în vreme ce alții dormeau și mâncau. Șefii lacedemonieni, stând ca supra-

veghetori la trupele fiecărei cetăți, grăbeau lucrul. Plateenii văzând terasa înălțându-se, legară în bârne doi pereți de lemn pe cari-i puseră unul pe o margine și altul pe cealaltă deasupra zidului propriu în partea amenințată; în spațiul dintre ei clădiră zid luând cărămizi dela casele din apropiere. Pereții de lemn slujeau de legătură ca să nu se slăbească zidul devenind prea înalt. Pe fața din afară a peretelui spânzurară piei ca să apere lemnele și lucrătorii de focul torțelor aprinse ce se aruncau. Zidul se ridica sus de tot, dar și terasa se înălta tot așa de iute. Atunci Plateenii născociră altceva: făcură o gaură prin zid în partea din spre terasă și începură a căra pământul la ei în cetate.

76. Peloponezii băgară de seamă și umplură coșuri de papură cu lut bătut pe care le asvârliră în loculpiă bușit, ca să fie mai greu de dus. căci nu se năruia ca țărîna. Dacă se văzură împiedecați dela asta, Plateenii se opriră, dar se apucau de săpat o hrubă din oraș până sub terasă și începură iar să tragă pământul la ei. Multă vreme asediatorii nu prinseră de veste, astfel că, deși turnau neconținut, lucrul nu înainta de loc, deoarece terasa săpată pe dedesubt se lăsa mereu în jos în golul produs.

Temându-se că nici așa n'au să poată ține piept unei oști atât de numeroase, găsiră împotriva primejdiei și următorul mijloc: încetară de a ridica mai sus zidul din fața terasei, dar începând dela amândouă capetele acestuia construiră chiar de lângă zidul primitiv un altul în formă de semilună cu îndoitura spre oraș, pentru ca, de va fi cucerit zidul cel înalt, să-i oprească acesta și dușmanii să fie siliți să facă altă terasă, să muncească de două ori și înaintând să fie expuși a fi loviți și din coaste. Odată cu lucrul la terasă, Peloponezii aduseră împotriva cetății și berbeci. Unul din ei așezat pe terasă făcu să se clatine o mare bucată din zidul cel înalt, ceea ce umplu de spaimă pe asediați; alții băteau în alte părți zidul. Plateenii îi prindeau cu lațul și-i sfărmau; ori legau grinzi grele de amândouă capetele cu lanțuri lungi de fier care lunceau pe două scripete înclinate și ieșite în afară peste zid; ridicau în sus grinzile de-a-curmezișul berbecilor și, când mașina voia să izbească, dădeau drumul lanțurilor și slobozeau grinda care, căzând cu putere și iuțeală, îi rupea capul.

77. Cum mașinile nu le erau de niciun folos și în fața teraselor se ridica un alt zid, Peloponezii socotiră că e greu de cucerit orașul cu mijloacele lor și se pregătiră să-l înconjoare din toate părțile. Dar mai întâiu voiră să încerce de nu i-ar putea da foc pe un vânt mare, mai ales că orașul era mic. Ei în toate chipurile căutau să-l supuie fără cheltuială și asediu. Aduseră deci sarcini de lemne și le aruncară de pe terasă, mai întâiu în spațiul dintre aceasta și zid și, fiind mulți, umplură iute golul acesta; grămădiră lemne și în oraș cât putură ajunge de pe înălțimea de unde stăteau. Apoi le-au dat foc cu pucioasă și rășină. S'a ridicat o pălălaie cum nu se mai văzuse până atunci, cel puțin una făcută de mână de om; căci în munți se întâmplă uneori focuri și mai mari când prin frecarea crengilor uscate se aprind pădurile bătute de vânturi. Focul acesta a fost grozav; foarte puțin a lipsit să nu piară Plateenii, după ce scăpase de celelalte primejdii. Căci nu se putea nimeni apropia de el până la o mare depărtare în oraș; de-ar fi mai bătut și vântul asupra cetății, cum se așteptau dușmanii, s'ar fi sfârșit cu Plateea. Acum se zice că s'a întâmplat și lucrul următor: a venit o ploaie mare cu tunete, care a stins focul și astfel a pus capăt primejdiei.

78. Peloponezii, după această neizbândă, trimisese acasă o parte din oaste, iar cu restul începură să înconjoare orașul cu un zid de jur împrejur, fiecare Stat luând asupra-și o parte. Pe dinăuntru și pe dinafară săpară câte un șanț și din pământul scos făcură cărămizi. Treaba fu isprăvită la răsăritul Arcturului <sup>1)</sup>, lăsară străji pentru paza unui jumătăți de zid, iar cu cealaltă jumătate se însărcinară Beoțienii. Greul oastei se retrase și se împrăștiară pe la casele lor. Plateenii trimisese la Atena cu mult înainte copiii, femeile, bătrânii și toată mulțimea nefolositoare; rămăsese asediați patrusute împreună cu optzeci de Ateniени și o sutăzece femei ce găteau bucatele. Atâta era numărul celor înconjurați, când a început asediul; altul nimeni, nici rob nici liber, nu se mai afla în oraș. Așa s'a făcut înconjurarea Plateei.

79. Tot în vara asta, pe când începea atacul Plateei, Ateniени cu două mii de opliti și două sute de călăreți purceseră

---

<sup>1)</sup> Răsăritul Arcturului are loc cu câteva zile înainte de echinocțiul de toamnă.

împotriva Chalcidienilor de pe coastele Thraciei și a Botienilor; grâul era copt atunci <sup>1)</sup>). Comanda o avea Xenofon, fiul lui Euripides, împreună cu alți doi generali. Ajunși pe teritoriul orașului Spartalos <sup>2)</sup> din Botica, începură a strica grâul. Trăgeau nădejde să li se predea orașul de către unii dinlăuntru cu cari se înțelese; dar partidul advers trimisese știre la Olynthos și venise de acolo opliti și oaste de ajutor. Această garnizoană făcu o ieșire și Atenienii începură lupta chiar sub zidurile cetății. Oplitii Chalcidieni și aliații lor sunt înfrânți de Atenieni și se retrag în cetate; călăreții Chalcidieni însă și armata ușoară bat pe Atenienii de aceleași arme. Chalcidienii aveau cu dânșii puțini peltaști <sup>3)</sup> din țara numită <sup>4)</sup> Crusis. Tocmai se terminase lupta, când veni un alt ajutor de peltaști din Olynthos; oastea ușoară din Spartalos, cum îl văzu, încurajată de sosirea lui cum și de faptul că nu fusese biruită în prima încăierare, sprijinită de călărimea chalcidică și de peltaștii proaspeți sosiți atacă iarăși pe Atenieni. Aceștia se retrag spre cele două corpuri de oaste lăsate pentru paza bagajelor; de câte ori Atenienii se asvârleau asupra dușmanilor, el dădea înapoi, iar când ei se retrăgeau, dușmanul năvălea și-i acoperea de săgeți, pe când călărimea chalcidiană ataca pretutindeni când i se părea prilej bun. Umplu de spaimă pe Atenieni, îi puse pe fugă și-i goni din urmă până departe. Atenienii se refugiau la Potidea și, după ce printr'un armistițiu și-au ridicat morții, au plecat spre Atena cu armata ce mai rămăsese. Au pierit dintre ei patrusute treizeci de soldați și toți generalii. Chalcidienii și Betienii au înălțat un trofeu și după ce și-au luat morții s'au dus fiecare în orașul său.

80. Tot în vara asta, nu mult după aceste întâmplări, Ambracioții și Chaonii voind să supună Acarnania întregă și să o deslipească de Atena, înduplecă pe Lacedemoni să le pregătească o sută de nave aliate, și să trimită în Acarnania o mie de opliti. Spuneau că de vor ataca în acelaș timp pe uscat și pe apă, Acarnanii dela malul mării nu vor putea veni în ajutorul

<sup>1)</sup> Pe la jumătatea lui Iunie.

<sup>2)</sup> Spartalos este așezat la apus de Olynthos, dar poziția sa nu este precis determinată.

<sup>3)</sup> Infanterist ușor înarmat cu scut și lance numai.

<sup>4)</sup> Ținut în Chalcidica, de-a-lungul golfului termaic la N.-V. de Potidea.



celor dinlăuntrul țării; că, odată stăpâni pe Acarnania, lesne vor putea cuceri și Zakynthos și Kefallonia, ceea ce va face ca Atenienii să nu mai plutească așa de ușor în jurul Peloponezului; că era nădejde să cuprindă Naupactosul. Lacedemonii, convinși, trimit imediat opliți, și câteva corăbii sub comanda lui Knemos ce era încă navarch<sup>1)</sup>; vestiră în același timp aliații de a se pregăti să purceadă cât mai iute spre Leucada. Corintienii mai ales sprijineau cu multă aprindere pe Ambracioți — colonii lor. Flotele din Corint, Siciona și orașele vecine erau pe cale de a se înarma; vasele din Leucada, Anactorion și Ambracia, sosite cele dintâiu la punctul de întâlnire, le așteptau. Knemos cu mia sa de opliți trece marea fără să fie simțit de Phormion, comandantul a douăzeci de corăbii ateniene care înercușau în apele Naupactului, și începuseră fără zăbavă a pregăti expediția de pe uscat.

Pe lângă cei o mie de Peloponezi cu care venise, se adăugară dintre Eleni Ambracioții, Leucadienii și Amactorienii, iar dintre barbari o mie de Chaonieni fără rege, conduși de șefii lor anuali Photyos și Nicanor din familia domnitoare; împreună cu dâșii mergeau în expediție și Tesproții<sup>2)</sup>, tot fără rege. Pe Moloși și Atintani îi ducea Sabylinthos, epitropul regelui Tharyps, ce era un copil abia; veneau apoi Paraveenii cu regele lor Oroidos, căruia Antiochos, regele Oreștilor, îi încredințase o mie de oameni de ai săi. A trimis și Perdikkas, pe ascuns de Atenieni, o mie de Macedoneni; dar aceștia au sosit prea târziu.

Knemos porni cu această armată fără să mai aștepte flota din Corint. Trecând prin Argeia<sup>3)</sup>, prădară Limnea, sat fără ziduri, și se îndreptară spre Stratos, cel mai de seamă oraș din Acar-

<sup>1)</sup> Fiindcă evenimentul povestit în Cap. 66 se petrece la sfârșitul verii din 430 și cel de acum în mijlocul verii din 429, nu poate fi vorba de o reinnoire, ci de o continuare a comandei anuale de navarch.

<sup>2)</sup> Tesproții și celelalte neamuri până la Orești, cari sunt Macedoneni, aparțin triburilor epirote.

<sup>3)</sup> Argeia e ținutul din Argosul Amphiloichicon; acesta ca și Limnea sunt de căutat în colțul sud-estic al golfului ambracic, astfel că punctul de plecare al expediției este pe o coastă, în fața Leucadiei. Oastea a mers întâi de-a-lungul golfului spre Limnea și apoi a luat-o spre Sud, către Stratos, Stratos era așezat pe țărmul drept al Acheloului în partea de Nord al șesului acarnanic.

nană; socoteau că de vor putea cuprinde întâiu acest oraș, celelalte li se vor supune ușor.

81. Acarnanienii înțelegând că i-au năvălit oști numeroase pe uscat și că vor veni dușmani și de pe mare, nu-și adunară la un loc puterile, ei fiecare își păzi orașul său și trimiseră la Phormion după ajutor. Acesta răspunse că, deoarece se așteaptă să iasă flota din Corint, nu poate lăsa Naupactul fără apărare. Peloponezii și aliații lor, împărțiți în trei corpuri, mergeau spre orașul Stratos cu gândul să pună tabăra lângă el și, de nu se va supune de bunăvoie, să dea asalt zidului. Armata înainta pe trei coloane: cea din mijloc era alcătuită din Chaonieni și ceilalți barbari, cea din dreapta o formau Leucazii, Anactonienii și vecinii lor, iar în stânga era Knemos cu Peloponezii și Ambra-cioții. Aceste trei trupuri de oaste mergeau la mare depărtare unul de altul și câteodată nici nu se vedeau. Elenii mergeau în ordine, cu pază și nu poposeau decât în locuri bune. Chaonienii, încrezători în sine și socotiți și de pământeni de prin părțile acelea ca cei mai viteji, nu se mai ocupau să-și mai așeze tabăra; ei și ei și ceilalți barbari înaintând ca o vijelie își închipuiau că vor cuceri orașul la cel dintâiu strigăt de bătaie și vor avea numai dâșii toată cinstea izbândeii. Stratienii, informați de apropierea lor, se gândiră că de-i vor bate pe aceștia în luptă aparte, Elenii își vor mai domoli avântul; se așezară la pândă prin împrejurimile orașului și când dușmanii fură aproape, năvăliră asupra-le și din cetate și din ambuscade. Spăimântați Chaonienii cad în număr mare, iar ceilalți, când i-au văzut că dau înapoi n'au stat locului, ei au rupt-o la fugă. Niciunul din cele două corpuri de oaste elenă nu prinse veste de luptă, fiindcă barbarii erau mult înainte și Elenii credeau că se grăbesc spre a-și alege un loc pentru tabără. Când barbarii fugăriți căzură peste ei, îi primiră în mijlocul lor și împreunând lagărele stătură pe loc în ziua aceea. Stratienii nu-i atacă în linie de bătaie, căci nu le sosise încă ajutoare dela Acarnani; se mulțumiră să-i bată cu prăștiile și să-i necăjească, pentru că nu se puteau urni nicăieri fără arme. Acarnanii sunt cei mai meșteri în lupta asta.

82. După ce se înoptă, Knemos se trase grabnic cu oastea în spre Stratos. A doua zi, ocrotit de armistițiu, își ridică morții, fiindcă veni și oastea prietonă a Oiniazilor, se duse în țara ace-

stora înainte de a sosi Acarnanii în ajutor. De acolo plecă fiecare la casa lui. Stratienii ridicară un trofeu pentru victoria lor împotriva barbarilor.

83. Flota Corintienilor și a celorlalți aliați din golful Crisa ce trebuia să se împreuneze cu Knemos și să împiedece pe Acarnanii de pe coastă de a merge în ajutorul celor din interior, nu-și putu îndeplini această însărcinare; tocmai în zilele bătăliei dela Stratos, ea fu silită să lupte cu Phormion și cele douăzeci de corăbii ateniene care păzeau Naupactos. Căci Formion pândea ieșirea ei din golf voind să o atace la larg. Corintienii și aliații însă nu pluteau pregătiți pentru o luptă navală, ei, încărecați cu soldați, pentru expediție în Acarnania și nu credeau că Atenienii cu cele douăzeci de nave ale lor să cuteze a da lupta cu flota lor de patruzeci de vase. Dar când îi văzură vâsbind paralel cu dânsii pe țărmul dimpotrivă cât timp ei au mers pe lângă coastă, iar când se îndreptară să treacă din Patrae, oraș achaic, spre continentul din față al Acarnaniei observară că Atenienii lasă Chalcis <sup>1)</sup> și gura fluviului Euenus și vin împotriva-le fără ca noaptea să ascundă locul unde ancorase, se văzură nevoiți a primi lupta chiar în mijlocul mării.

Fiecare oraș avea generalul său care lua măsurile de cuviință. Comandanții corintieni erau Machaon, Isocrates și Agatharchidas. Peleponezii așezară flota într'un cerc cât putură mai mare, fără să lase loc de trecere inamicului, cu prora în afară și pupa înlăuntru <sup>2)</sup>. În mijlocul cercului puseră vasele ușoare ce-i urmau și cinci corăbii din cele mai iuți ca să poată ajuta grabnic oriunde va fi nevoie.

84. Atenienii, înșirați în linie vas după vas, pluteau în jurul Peloponezilor într'un cerc pe care micșorându-l din ce în ce și apropiindu-se tot mai mult îi făceau să creadă că acum-acum îi vor ataca. Aveau însă ordin dela Phormion să nu înceapă lupta până ce nu dă el semnalul. Se aștepta în adevăr ca Peloponezii să nu-și poată păstra ordinea de bătaie ca o armată pe uscat și că tirremele își vor pierde pozițiile și vor fi încurcate în manevre de

<sup>1)</sup> Chalcis este un orașel din Etolia meridională, la poalele unui munte cu același nume. Euenos este astăzi Phidari.

<sup>2)</sup> Această dispoziție fusese întrebuințată de Eleni la Artemision (Herodot VIII, 11) contra Perșilor. Acum însă, în urma perfecționărilor introduse de Atenieni în tactica navală, ea nu mai putea reuși.

vasele mici aflate în mijlocul lor; că în sfârșit de se va ridica din golf vântul pe care-l aștepta și care bătea de obicei în revărsatul zorilor, se va produce vălmășală în flota dușmană. Fiindcă avea corăbii mai sprintene, se credea stăpân pe alegerea ceasului de atac și socotea că acela e momentul cel mai potrivit. Când vântul prinse a bate, când triremele îngrămădite dinainte într'un spațiu mic fură vălmășite totodată și de vânt și de vasele ușoare, când corăbiile începură a se lovi una de alta și marinarii cu țipete, strigăte de pază și sudălmii le împingeau unii dela alții cu cângile, când nemaî ascultând nici poruncile nici pe celeuști<sup>1)</sup>, oamenii nedeprinși fură neputincioși să miște lopețile în marea agitată și făcură corăbiile cu totul nesupuse la ordinele cărmacilor; atunci Phormion ridică semnalul.

Atenienii dela întâiul atac scufundă din vasele-amirale, apoi sfarmă toate corăbiile ce le pot ajunge, zăpăcesc dușmanul ce nu se mai gândește la rezistență, ci fuge spre Patrae și Dyme din Achaia.

Atenienii îl urmăresc, pun mâna pe douăsprezece vase, făcând prizonieri cea mai mare parte din oamenii aflători pe ele și se îndreaptă către Molyereion; ridică un trofeu pe Rion, dedică o corabie lui Poseidon și se retrag la Naupactos. Plecară îndată și Peloponezii dela Patrae și Dyme la Kyllene, port elecon. După lupta din Stratos, sosește la Kyllene venind din Leucade și Knemos cu flota de acolo ca să întărească pe cea peloponeză.

85. Lacedemonii trimet lui Knemos ca sfetnici pe bord pe Timocrates, Brasidas și Lykophon; îi ordonă să pregătească mai bine o altă luptă navală și să nu îngăduie a i se încheie marea de câteva corăbii. Ca unii ce dăduse prima bătălie pe mare erau foarte uimiți de rezultat și nu credeau să fie atât de mult pricină inferioritatea flotei lor cât lipsa de energie; ei nu puneau în cumpană îndelungata experiență ateniană față de scurta lor ucenicie. De necaz deci trimiseră pe acei sfetnici; aceștia sosind, împreună cu Knemos, cerură orașelor noi corăbii și pregătiră de luptă pe cele ce le aveau sub mână.

Dă și Phormion la Atena știre de pregătirile lor, de izbânda ce avusese și cere să-i trimită grabnic vase cât mai multe, căci se

<sup>1)</sup> Celeuștii regulau printr'un strigăt cadentat mișcarea vâslelor.

așteaptă din zi în zi la o altă luptă navală. Atenienii îi trimesc douăzeci de corăbii; dau însă ordin celui ce le ducea să meargă întâi la Creta. Căci Nikias, cretan din Gortyne, proxenul <sup>1)</sup> lor, îi convinge să plutească în contra Kydoniei, făgăduind să le dea în mână acest oraș dușman; dar voia să fie și pe placul Polichniților. Nikias ia deci corăbiile și merge la Creta, unde împreună cu Polichniții pustii țara Kydoniaților; dar marea bătută de vânturi îl ținu prea mult acolo.

86. Peloponezii din Kyllene în vremea în care Atenienii erau reținuți în Creta pregătindu-se pentru lupta navală, plutiră spre Panormos din Achaia, unde le venise în ajutor și oastea lor de uscat. Merse și Phormion la Rion din Molycreion și ancoră afară d'n strâmtoare cu cele douăzeci de vase ale sale cu care se și luptase. Acest Rion era prieten Atenienilor, iar celălalt din față aparținea Peloponezilor; sunt despărțiți unul de altul printr'un braț de mare lat de șapte stadii, care formează intrarea golfului Crisa. Deci la acest Rion achaic, nu departe de Panormos, unde se afla pedestrima lor, veniră de ancorară și Peloponezii cu cele șaptezeci și șapte de vase <sup>2)</sup>, după ce văzură pe Atenieni făcând acelaș lucru. Stătură astfel șase-șapte zile ancorati față 'n față observându-se și pregătindu-se de luptă. Peloponezii nu voiau să iasă dincolo de cele două Rion la larg căci se temeau să nu fie înfrânți ca și întâia oară; Atenienii nu intrau în strâmtoare socotind că lupta acolo este priincioasă Peloponezilor. În sfârșit Knemos, Brasidas și ceilalți strategii peloponezi, voind să dea lupta mai iute, înainte de sosirea ajutoarelor ateniene, adunară soldații și văzându-i fără curaj și speriați din pricina înfrângerii precedente îi îmbărbătară spunându-le următoarele:

87. « Peloponezi, lupta pierdută nu poate fi un motiv temeinic să vă temeți de cea viitoare. Căci, după cum știți, n'a fost bine pregătită și noi nici nu pluteam pentru o bătălie navală, ci pentru o expediție pe uscat. S'a mai întâmplat să ne fie nu puțin împotriva și norocul; apoi și lipsa de experiență ne-a împins pe noi, ce

<sup>1)</sup> Kydonia era pe coasta nordică a Cretei, astăzi Paleocastro. Ruinele sale au dat la iveală o frumoasă civilizație egeeană, anterioară civilizației elene.

<sup>2)</sup> Numărul vaselor flotei peloponeze variază: Böhme în ediția sa dă 57, Thibaut în traducerea sa 67, Classen cifra păstrată de noi.

luptam întâia oară pe mare să facem unele greșeli. Astfel, deci, nu mișelia a fost pricina neizbândeii noastre și nu e drept ca un om de inimă ce n'a fost învins cu desăvârșire<sup>1)</sup>, de mai are în sine o scânteie de nădejde. să se lase abătut de rezultatul nefavorabil pricinuit de o soartă schimbăcioasă; el trebuie să judece că se întâmplă oamenilor să fie înșelați de noroc, dar în sufletul lor trebuie să fie totdeauna aceeași, fără șovăiri; de sunt viteji, să nu se arate sub pretextul inexperienței, fricoși o singură clipă.

« Dar neștiința noastră e mult răscumpărată de vitejia voastră. Experiența, de care vă temeți atâta a acestora dacă e însoțită de curaj își va putea aminti în ceasul primejdiei să facă ce a învățat; fără curaj însă nicio știință n'are valoare în fața pericolului, căci spaima întunecă memoria și este zădarnică isteția fără îndrăzneală. Puneți deci în fața iscusinții lor vitejia voastră, în fața temerii din pricina înfrângerii precedente gândul că v'a găsit atunci nepregătiți. Pe deasupra, acum ne vom lupta având mai multe corăbii, în coasta unei țări prietene și fiindu-ne aproape opliții noștri. Izbânda este de obicei a celor mai numeroși și mai bine pregătiți. Ori cum am privi lucrurile nu vedem niciun motiv firese să ne temem de înfrângere. Chiar greșelile noastre de mai înainte acum ne vor fi de învățătură. Cu încredere, deci, marinari și cărmaci, să vă faceți datoria, să nu părăsiți locul ce vi s'a dat. Am preparat atacul tot așa de bine ca și vechii voștri conducători și nu vom da nimănui prilej să fie mișel. De va trece prin cap vreunui așa ceva, va fi pedepsit cum trebuie. Cei viteji vor primi răsplata cuvenită virtuții ».

88. Astfel au îmbărbătat generalii pe Peloponezi. Phormion se temu și dânsul văzând pe soldații săi abătuți și simțind că vorbesc între ei cu spaimă de mulțimea corăbiilor vrăjmașe: hotărî să-i adune ca să le dea încredere și să-i îmbărbăteze în ceasul acela. El și mai înainte, necontentit le tot spusese și le formase credința că nu poate fi o flotă, oricât de numeroasă, pe care dânsii n'ar trebui s'o înfrunte; soldații de mult aveau convingerea că

<sup>1)</sup> Aici am urmat textul lui Böhme, ediția 1901. Classen a omis negația din expresia τὸ μὴ κατὰ κρατὸς νικηθέν. Dar interpretarea sa ca și argumentele ce le aduce în justificarea ei nu sunt satisfăcătoare. De asemenea are ἀνδρείους în loc de ὀρθούς.

nu trebuie să dea înapoi, dânșii Atenieni, oricât de multe ar fi vasele peloponeze. Atunci văzându-i fără curaj vroi să le înviioreze inimile; chemă pe Atenieni și le vorbi următoarele:

89. « Soldați, v'am adunat fiindcă v'am văzut speriați de mulțimea dușmanilor și cred că nu trebuie să vă temeți de oare ce nu prezintă primejdie. Mai întâi, aceștia au pregătit atâtea corăbii și n'au îndrăznit să se măsoare dela egal la egal pentrucă au fost bătuti odată de noi și pentrucă nici nu se simt de o seamă cu noi. Apoi, acea credință că vitejia ar fi ceva firese la ei și pe care mai ales se bizuie dânșii, acea credință nu le vine de aiurea decât din faptul că fiind deseori biruitori în luptele de pe uscat, unde sunt mai încercați, socot că tot așa va fi și pe apă. Dar aici, la dreptul, noi vom fi superiori, dacă ei sunt pe uscat, deoarece în bărbăție nu ne întrec; noi, întrucât fiecare în parte are mai multă experiență, avem mai puternic temei de a păși cu încredere.

« Lacedemonii având în vedere numai gloria lor proprie împing la luptă fără voia lor pe mulți aliați, cari altfel n'ar fi cutezat să dea o nouă bătălie pe mare după asemenea înfrângere. Nu vă temeți deci de îndrăzneala lor. Mai multă și mai întemeiată frică le inspirați voi lor, și pentrucă i-ați învins odată, și pentrucă socot că n'ați primi voi lupta, de n'ați avea convingerea că veți câștiga o izbândă vrednică de marea deosebire în număr <sup>1)</sup>. Cei mai mulți dușmani, ca și aceștia, atacă încrezători mai mult în putere decât în virtute; cei viteji însă, tari în hotărîrea lor, dau lupta cu mai puțină pregătire chiar fără să fie siliți. Aceste lucruri le trec lor prin minte și le e frică de această atitudine neașteptată a noastră mai mult decât dacă ne-am fi pregătit cum se cuvine. Câte armate din pricina lipsei de experiență ori de vitejie n'au fost înfrânte de oști mai puțin! Noi avem și una și alta.

« Nesilit, nu voi da lupta în golf, nici nu voi intra în el. Eu știu că unor corăbii puțin numeroase, dar încercate și ușoare, nu le este de folos marea îngustă când au să lupte cu vase multe și greoaie. Căci neavând privirea liberă, nu poți da cum trebuie, nici izbituri din față ori din coastă, nici să te retragi la nevoie când ești strâmtorat; nu sunt cu putință nici ruperi de front, nici ocoliri în loc, manevre obișnuite vaselor sprintene. Lupta pe mare se

<sup>1)</sup> Erau 20 vase ateniene față de 77 ale Peloponezilor.

transformă atunci de nevoie în una pe uscat și în acest caz flota mai numeroasă e biruitoare.

« Pe cât se poate, voi ține socoteală de aceste lucruri. Voi stați în ordine pe corăbii, prindeți din sbor comenzile, mai ales că dușmanul e așa de aproape. În timpul luptei păstrați disciplina și tăcerea, lucruri de mare folos în toate războaiele, dar mai cu seamă în cele maritime. Respingeți pe acești dușmani în chip vrednic de faptele voastre anterioare. E un ceas mare pentru voi: ori stingeți în Peloponezi nădejdea de a fi puternici pe mare, ori Atenienii vor trebui să se teamă să nu piardă stăpânirea mărilor.

« Vă mai aduc iarăși aminte că ați bătut pe cei mai mulți dintr'înșii; oamenii învinși nu înfruntă de două ori aceeași primejdie cu un curaj egal ».

**90.** Acesta fu îndemnul lui Phormion. Peloponezii, fiindcă Atenienii nu-i atacau în golf și în strămtoare, hotărîră să-i atragă fără voia lor. Se pregătiră deci și porniră în zorii zilei cu vasele așezate pe patru linii de-a-lungul coastei lor înspre interiorul golfului, cu aripa dreaptă în frunte, cum și fusese ancorate <sup>1)</sup>. Aici la aripa dreaptă au pus dînșii douăzeci de corăbii din cele mai iuți pentru ca, de va crede Phormion că dînșii merg spre Naupactos și va alerga în ajutorul acestei cetăți, să nu scape Atenienii, în timp ce flota peloponeză va fi în marș, dincolo de aripa ei dreaptă, ei să le taie drumul aceste vase. Phormion, cum prevăzuse Peloponezii, cuprins de teamă pentru cetatea aceea rămasă fără apărare, cum i-a văzut gata de plecare, a imbarcat repede pe ai săi și cu părere de rău îi urma pe lângă țärm. De-a-lungul acestei coaste mergea în ajutor și oastea pedestră a Mesenienilor.

Când Peloponezii i-au văzut plutind pe lângă coastă în linie vas după vas, în lăuntru golfului și aproape de uscat, tocmai cum voiau, la un semn au întors deodată frontul și s'au îndreptat cu toată iuțeala în contra Atenienilor; sperau să prindă toate co-

<sup>1)</sup> Am urmat pe Classen în acest pasaj care a dat loc la multe discuții din pricina lui ἐπὶ τεσσάρων ταξάμενοι τὰς ναῦς ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν γῆν. Vasele când erau ancorate stăteau pe patru linii având în spate țärmul. La plecare au făcut o ocolire pe loc la dreapta, astfel că cele din extremitatea flancului drept au devenit capul coloanei. Vasele mergeau acum pe un front de patru, corespunzător celor patru linii din stație. Traducerea lui Bétant o socot greșită.



răbiile. Unsprezece vase din frunte scapă de învăluire și ajung la larg. Pe celelalte le prind, le înghesuiesc la țarm și ucid pe Atenienii câți nu scăpase înotând. Legase câteva corăbii și le trăgeau (pe una o prinsese cu oameni cu tot) când Mesenienii venind în ajutor intrară în apă înarmați și, suindu-se pe puntea câtorva corăbii ce erau acum trase la remorcă, s'au luptat și le-au luat înapoi.

**91.** Aici Peloponezii au învins și au scos din luptă vasele ateniene. Cele douăzeci de corăbii ale lor dela aripa dreaptă urmăreau cele unsprezece vase ateniene care scăpase de învăluire la larg. Acestea trecură înainte și, afară de una, se refugiază la Naupectos; se opriră lângă templul lui Apolon, întoarseră prora spre inamic și se pregătiră de apărare în caz de le vor ataca în apropiere de țarm. Peloponezii sosiră mai târziu și plutind cântau peanul ca triumfători, în timp ce o corabie leucadiană gonia din urmă, cu mult înainte de celelalte, vasul atenian rămas mai îndărăt. Era din întâmplare o corabie de negoț ancorată în larg, vasul atenian ocolește repede pe lângă dânsa, isbește în coastă corabia leucadiană ce o urmărea și o scufundă. În fața acestei întâmplări neașteptate și fără socoteală, Peloponezii se înspăimântară. Și cum înaintau fără regulă, siguri de biruință, unele vase lasă lopețele și se opresc voind să aștepte grosul flotei: lucru primejdios când inamicul e aproape; altele, necunoscând locul, dau peste praguri și se împotmolesc.

**92.** Atenienii văd și prind curaj; toți se îndeamnă unul pe altul și în strigăte de urale se aruncă asupra lor. Aceștia uluiți de greșelile făcute, de neorânduiala în care se aflau, după o scurtă rezistență o iau la fugă spre Panormos, de unde plecase. Atenienii îi alungă din urmă, pun mâna pe șase vase pe care le ajung și iau înapoi corăbiile lor proprii, pe care aceia le stricase și le remorcaseră la țarm în prima fază a luptei; pe o parte din oameni îi ucid, pe alții îi fac prizonieri. Pe vasul leucadian ce a fost scufundat lângă corabia de comerț se afla și spartanul Timokrates; el, când vasul se lăsa la fund, s'a sinucis; trupul său fu dus de valuri în portul Naupactienilor.

Atenienii, după ce s'au întors din urmărire, au ridicat un trofeu pe locul de unde pornise și învinsese; adunară leșurile și bucățile de corăbii aruncate spre țarmul lor și dădură prin învoială

leşurile inamicului. Peloponezii ridicară şi dânşii un trofeu pentru că au pus pe fugă vasele ateniene şi le-au stricat aproape de ărm, iar corabia ce au prins-o, au aşezat-o lângă trofeu în Rionul ahaic. Apoi, de teamă să nu vină întâriri Atenienilor, noaptea s'au tras cu toţii, afară de Leucadieni, în spre golful Crisa şi Corint. Atenienii cu cele douăzeci de vase din Creta, care trebuiau să fie la Phormion înainte de luptă, sosiră la Naupactos, la puţină vreme după retragerea flotei duşmane. Cu asta s'a sfârşit vara.

**93.** Înainte de a se împrăştia flota retrasă în Corint şi golful Crisa, Knemos, Brasidas şi ceilalţi şefi ai Peloponezilor, hotărîră, după sfatul Megarienilor, acum la începutul iernei să încerce un atac asupra Pireului, portul Atenienilor: căci era fără pază şi neînchis, cum era şi firese, dată fiind superioritatea lor pe mare. Socotiră dar să-şi ia fiecare marinar lopata, cureaua de gât, vâsla şi perna şi să meargă pe jos din Corint la marea ce este înspre Atena; odată ajunşi la Megara, să scoată repede din şantierul din Nisea patruzeci de corăbii ce se aflau acolo şi să plece imediat în contra Pireului. Nu era acolo nici flotă de pază şi nici nu se aşteptau Atenienii la o lovitură aşa de îndrăzneată; pentru că nu puteau să cuteze Peloponezii un atac deschis, iar de-ar fi plănuit dânşii vreunul, nu credeau că e cu putinţă să nu-l simtă ei <sup>1)</sup>).

Cum au luat această hotărîre, au şi plecat fără zăbavă. Au ajuns noaptea şi au scos din Nisea vasele, dar n'au mai plecat asupra Pireului, cum plănuise, de teama primejdiei şi, se zice, împiedicaţi şi de vînt, ci înspre colţul Salaminei, care e în faţa Megarei; era aici un fort şi o strajă de trei vase care pîndeau să nu intre sau să iasă vreo corabie din Megara. Ei luară corăbiile goale şi, deoarece căzuse fără veste, au început să prade.

**94.** În vremea asta se înălţau semnale de foc, ce vesteau Atenei prezenţa duşmanului. N'a fost în tot cursul războiului spaimă mai mare decât asta: cei din oraş socoteau că inamicul este chiar în Pireu, iar cei din Pireu că Salamina a fost cuprinsă şi din clipă în clipă aşteptau să vadă pe duşmani venind asu-

<sup>1)</sup> Am urmat punctuaţia şi citirea lui Böhme.

După Scoliaist venirea duşmanului era anunţată prin torţe ce le agitau în aer; sosirea prietenilor se vesteau prin torţe ce se înălţau liniştit.

pră-le. Lucrul acesta, de-ar fi voit-o ei hotărît, ar fi fost ușor și vântul n'ar fi fost o piedică.

Cum s'a luminat de ziuă, Atenienii sosiră grămadă la Pireu; traseră corăbiile în apă și, grăbiți și mânioși, se imbarcară și porniră spre Salamina lăsând paza portului în grija armatei de uscat. Peloponezii simțiră că vin; ei apucase a pustii mare parte din insulă, a lua oameni și pradă cum și cele trei corăbii din fortul Buduron și plecară acum repede la Nisea. Ii îngrijeau de altfel și vasele lor nepuse pe mare de multă vreme și care luau apă prin toate încheieturile. Dela Megara s'au întors pe jos la Corint. Atenienii, dacă nu i-au mai găsit în apele Salaminei, s'au întors și dâșii. După accia au făcut mai bine paza Piroului pe viitor; închideau porturile și luau toate măsurile ce erau de trebuință.

95. Tot în vremea asta, la începutul acestei ierni, odrisianul Sitalkes, fiul lui Teres, regele Thracilor, porni cu ostași asupra lui Perdikkas, fiul lui Alexandru, regele Macedoniei și în contra Chalcidienilor de pe coastele Thraciei. El voia să-și îndeplinească o făgăduială dată și cerea împlinirea alteia făcută lui. Perdikkas îi făcuse niște promisiuni, dacă l-ar împăca cu Atenienii ce-i făceau la început un războiu înverșunat și dacă nu va sprijini pe Filip, fratele și dușmanul său, ca să-i ia tronul; acum nu se ținea de cuvânt. Apoi el însuși se înțelese cu Atenienii, când a încheiat alianța, să mântuie războiul chalcidic. Pentru aceste două motive dar, făcea el expediția; ducea cu sine pe Filip, fiul lui Amintas, ca să-l pună în scaunul Macedoniei și era însoțit și de niște soli atenieni în frunte cu Hagnon<sup>1)</sup>, veniți tocmai în acest scop. Căci și Atenienii trebuia să ia parte cu flota și cu cât mai multă oaste împotriva Chalcidienilor.

96. Pornind dela Odrîși<sup>2)</sup>, ridică întâi pe supușii săi Thracii cari locuiesc între munții Hemus și Rodope până la Marea Neagră și Helespont, apoi pe Geți și neamurile ce sunt așezate dincolo de Hemus între Istros și Pontul Euxin; Geții și neamurile ace-

<sup>1)</sup> Hagnon, fiul lui Nikias, fusese archonte în anul precedent și fundase Amphipolis în anul 437; cunoștea bine ținuturile acelea și avea să ia comanda trupelor ateniene.

<sup>2)</sup> Odrîșii locuiau între Hemos (Balcani) și Hebros (Mărița), în șesul Adrianopolului.

stea de acolo sunt vecini cu Sciții și au arme la fel. Toți sunt călăreți și arcași. Chemă la arme și pe foarte mulți din Thracii autonomi, înarmați cu săbii, cari se numesc Dii și locuiesc munții Rodope; pe unii i-a luat în leafă, alții venise voluntari. Sculă și pe Agrieni, pe Leeni și toate gințile peoniene supuse lui. Aceste noroade erau așezate la marginea împărăției sale, care se întinde până la Peonienii Leeni și fluviul Strymon. Acesta izvorând din muntele Skombios, curge prin țara Agrienilor și Leenilor și formează hotarul împărăției; dincolo sunt Peonienii liberi, în spre Tribali, și aceștia neatârnați, cei din urmă supuși sunt Trerii și Fileteenii. Aceștia locuiesc la miază-noapte de muntele Skombros și se întind spre apus până la râul Oskios<sup>1)</sup>, care izvorăște din același munte ca și Nestos și Hebros. Muntele acesta mare și pustiu este un erac al Rodopelui.

**97.** Spre mare, împărăția Odrișilor se întindea dela orașul Abdera până la vărsarea Istrului în Pontul Euxin. Lungimea acestei coaste poate fi străbătută pe drumul cel mai scurt, de o corabie de comerț în patru zile și patru nopți, dacă are toată vremea vântul în spate. Pe uscat, pe calea cea mai scurtă, un om cu picioare bune ajunge dela Abdera la Istros în unsprezece zile<sup>2)</sup>. Aceasta este întinderea sa către mare, iar pe uscat, dela Bizanț până la fluviul Strymon și Leeni, căci asta-i depărtarea cea mai mare dela mare în sus, este un drum de treisprezece zile pentru un om sprinten de picior.

Birul din întreaga țară barbară și dela orașele grecești supuse lor, era pe vremea lui Scutes, urmașul lui Sitalkes, care l-a îngreuiat cel mai tare, de patru sute de talanți, plătibili în monedă de aur și argint; la acesta se adăugau daruri în aur și argint de valoare egală, fără a mai socoti pânzeturile brodate sau nu și alte daruri care se aduceau nu numai regelui, ci și marilor dregători, boieri ori Odriși. Căci la Odriși ca și la ceilalți Thraci este un obicei cu totul potrivit celui din împărăția persană; mai bine să iei decât să dai și mai de rușine este să nu dai când ți se cere decât să ceri și să nu capeți. Fiindcă erau foarte puternici, Odrișii storeceau și mai mult. Nu puteai obține nimic

<sup>1)</sup> Astăzi Iskerul.

<sup>2)</sup> În diagonală.

fără daruri, așa că ajunsese foarte mare bogăția regelui. Din toate neamurile Europei câte sunt între Marea Ionică și Marea Neagră, nimeni nu-i întrecea în venituri și averi. În ce privește puterea războinică și mulțimea oștenilor sunt însă cu mult în urma Scitilor. Acestora, de-ar fi uniți, nu se află popor în Europa și nici chiar în Asia care să le poată singur sta împotriva. Dar când e vorba de buna înțelegere și de priceperea afacerilor politice, Scitii nu sunt pe aceiași treaptă cu alte popoare.

98. Stăpân peste atâta țară, Sitalkes începu deci să-și pregătească oastea; când fu gata, se ridică și porni spre Macedonia, trecând întâi prin țara sa, apoi peste muntele Cercina, care este nelocuit și face hotar între Sintieni și Peonieni. Muntele îl trecu pe un drum pe care și-l făcuse tăind codrii, mai înainte, pe vremea războiului cu Peonienii. Străbătând muntele, la ieșirea din țara Odrisilor, avea în dreapta pe Peonieni și în stânga pe Sintieni și Medieni. Ajunse la Doberos în Peonia. În timpul mersului armata nu suferi pierderi afară de cele pricinuite de boli; mai de grabă sporea. Căci mulți dintre Thracii liberi se alăturară de bunăvoie, ademeniți de nădejdea prăzii. Se zice că oastea întreagă nu era mai puțină de o sută cincizeci de mii. Marea mulțime era pedestră, a treia parte călare. Odrisii și după dânșii Geții alcătuiau numărul cel mai mare de călăreți. În pedestrime mai buni războinici erau muntenii liberi, înarmați cu săbii și cari se coboriseră din Rodope. Restul era gloată amestecată, de temut numai prin mulțimea ei.

99. Se adunară deci în Doberos și se pregătiră să coboare prin munți în Macedonia din vale peste care domnea Perkkikas. Căci tot Macedonenii sunt și Lyncestii și Elimioții și alte triburi din partea de sus, cari sunt aliați și supuși ai Macedonenilor, dar au fiecare domnul lor. Macedonia de astăzi, care este așezată de-a-lungul coastei mării, au dobândit-o și stăpânit Alexandru, tatăl lui Perdikkas, și strămoșii lui Temenzii, odinioară băștinași din Argos. Ei au alungat prin lupte din Pieria pe Pierieni, cari și-au găsit mai târziu adăpost la poalele muntelui Pangeu dincolo de Strymon, în Fagres și alte ținuturi. Astăzi încă țara din vale de muntele Pangeu, de pe lângă mare, se mai numește golful pieric. Au gonit și pe Botieni din Botia, cari acum sunt vecini cu Chalcidienii. Au cucerit și din Peonia o limbă de pământ

de-alungul fluviului Axios, dela munți până la Pella și mare, iar dincolo de Axios până la Strymon stăpânese Migdonia de unde au gonit pe Edonieni. Au scos din țara numită astăzi Eordia pe Eordeni; aceștia au fost aproape exterminați; puținii cari au scăpat, s'au așezat pe lângă Physea. Au gonit din Almopia pe Almopieni. Au înfrânt Macedonenii aceștia și pe celelalte no-  
roade pe care le stăpânese și astăzi: pe Antemuți, Grestoni, Bizalți și mare parte din Macedonia propriu zisă. Toate aceste ținuturi se numesc Macedonia și era rege Perdikkas, fiul lui Alexandru, când a intrat Sitalkes.

**100.** Macedonenii nu se simțiră în stare să pună piept oștilor numeroase ce năvăleau și se traseră către locurile tari și în cetățile câte se aflau în țară. Dar erau puține, căci după aceste întâmplări, Archelau, fiul lui Perdikkas, ajungând rege, a zidit cetățile ce sunt acuma, a tăiat drumuri drepte și a făcut și celelate pregătiri trebuitoare pentru război: cai, arme, muniții, mai mult decât toți cei opt regi, cari fusese înaintea lui.

Armata tracă pătrunsesse din Doberos întâi în țara ce fusese mai înainte a lui Filip și luă cu asalt Idomena; Gortinia, Atalante și alte cetăți se supuseră singure din dragoste pentru feciorul lui Filip, Amintas, care se afla de față. Au înconjurat Europos, dar nu l-au putut euceri. Au înaintat în Macedonia ce venia la stânga orașului Pella și Cyrros, fără să ajungă până în Botia și Picria; prădară numai Mygdonia, Grestonia și Antemuța. Macedonenilor nici prin gând nu le trecea să se apere cu pedestriimea lor. Chemase însă ajutor dela aliații din sus și, deși puțini contra mulți, ori de câte ori era prilej bun, izbeau armata tracă. Nimeni nu cuteza să stea împotriva lor, fiind călăreți viteji și îmbrăcați cu platoșe; dar învăluți de mulțimea copleșitoare a dușmanilor, treceau câteodată prin mari primejdii; astfel că în cele din urmă văzură că nu pot lupta cu inamici prea numeroși și se liniștiră.

**101.** Sitalkes intră în vorbă cu Perdikkas despre motivele expediției sale și, fiindcă Atenienii nu sosise cu flota, căci nu crezuse că el o să vină și îi trimisese soli și daruri, dânsul îndreptă o parte din oaste în contra Chalcidienilor și Botienilor, pe cari-i sili să stea închiși în cetăți și le pustii țara. În vreme ce stătea cu oștile aici, Tesalienii de Sud, Magneții și ceilalți supuși ai

Tesalicilor precum și Elenii până în jos la Termopile se temură să nu vină și peste ei hoardele acelea și prinseră a se pregăti. Fură cuprinși de neliniște și Thracii dela Nord, de peste Strymon care locuiesc în câmpie: Paneenii, Odomanții, Droenii și Derseenii, cari toți sunt neatârnați. Chiar și Elenii, cari erau dușmanii Atenei, se îngrijeau să nu vină peste ei, aduse de Atenieni în puterea alianței. Sitalkes însă stând locului pustia în același timp Chalcidia, Botica și Macedonia. Fiindcă nu-și ajunsesse niciunul din scopurile expediției sale, fiindcă oastea sa nu avea pâine și suferea din pricina iernei, se lăsă convins de nepotul său de frate, Seutes, fiul lui Spardacos, care după dânsul avea cea mai mare putere, să se retragă în grabă. Perdikkas câștigase pe Seutes în ascuns cu făgăduieli să-i dea pe soră-sa de nevastă cu zestre mare. Acesta înduplecat se trase grabnic cu oaste spre țară, după ce stătuse în totul treizeci de zile, din care opt în Chalcidica. Perdikkas îi dădu lui Seutes după făgăduială pe sora Stratonice. Așa a fost cu expediția lui Sitalkes.

**102.** Tot în iarna asta, după împrăștierea flotei peloponeze, Atenienii sub comanda lui Phormion au plecat în expediție plutind spre Astacos; aici au debarcat cu patru sute de opliti Atenieni de pe corăbii și cu patru sute de opliti mesenieni și au alungat oamenii îndoelnici din Stratos, Coronta și alte orașe; după ce au așezat pe Kynes, fiul lui Theolytos, în Coronta, s'au retras pe vase. N'au mers împotriva Oiniazilor, singurii Acarnanieni cari le-au fost totdeauna dușmani, căci au socotit că nu se poate face cu ei războiu în timpul iernei. În adevăr fluviul Achelos, care izvorăște din sus dela Pind, după ce străbate Dolopia, Agrea, Amphilochos, udă șesul acarnanian, trece pe lângă orașul Stratos, se varsă în mare lângă Oiniada și, înconjurând orașul cu bălți, face să nu se poată apropia oaste străină de el pe vreme de iarnă. Cele mai multe din insulele Echinade sunt foarte aproape drept în fața gurilor Acheloului și râul fiind mare le împotmoleşte necontentit. Unele insule sunt legate chiar de continent și e de așteptat că nu după multă vreme toate să aibă aceeași soartă. Căci apa fiind mare, turbure și repede, iar ostroavele dese, ele se leagă una de alta prin mâlul depus, deoarece sunt așezate și cruciș și curmeziș, nu la rând și nu formează canale drepte de scurgere a râului către mare. Sunt mici și nelocuite.

Se zice că lui Alcmeon, fiul lui Amfiareu, când umbla pribeag după uciderea maicii sale, i-a răspuns printr'un oracol Apolon că nu va scăpa de vedeniile sale înfricoșătoare până ce nu va găsi să se așeze într'o țară, care nu vedea lumina soarelui și nu era încă pe vremea când și-a omorît mama, căci tot pământul este pângărit. El nu pricepea, se zice, rostul vorbelor oracolului, până când observă în fine această împotmolire a Acheloului și socoti că s'a grămădit destul pământ pentru locuința și hrana lui în lungul răstimp de când pribegea, după ce-și omorîse mama. Se așază deci în locurile din preajma Oiniadelor, întemeie domnie nouă și dădu nume țării după Acarnan, feciorul său. Acestea se vorbesc despre Alcmeon.

**103.** Atenienii cu Phormion plecând din Acarnania venură la Naupactos și la începutul primăverii porniră spre Atena. Duceau cu sine prinșii de neam liber luați în lupte precum și corăbiile dușmane. Aceștia fură schimbați om pentru om. Se isprăvi cu asta iarna aceasta și anul al treilea al războiului pe care l-a scris Thukydidēs.



## CARTEA III

*Al patrulea an de războiu.* Peloponezii invadează a treia oară Atica. Cap. 1. — Lesbos, afară de Methymne, se revoltă. Cap. 2—6. — Expedițiile pe mare ale Atenienilor în contra Peloponezului, Oiniadelor și Leukadei. Cap. 7. — Peloponezii primesc Lesbosul în alianță; discursul solilor din Lesbos. Cap. 8—15. — O flotă ateniană e trimisă în contra Peloponezului. Cap. 16. — Forțele ce desfășură Atenienii pe mare. Cap. 17. — Atenienii încep asediul Mytilenei. Cap. 18. — În timpul iernii Atenienii își impun o contribuție de războiu și trimit pe Lysikles să ia tributul dela aliați. Cap. 19. — O parte din Platecenii asediați izbutesc să fugă. Cap. 20—24. — Spartanul Salethos e trimis la Mytilene. Cap. 25. — *Al cincilea an de războiu.* Peloponezii năvălesc a patra oară în Atica. Cap. 26. — Mytilene se predă. Cap. 27—28. — O flotă peloponeză apare în apele ioniene. Cap. 29—32. — Paches o urmărește. Cap. 33—34. — Trimete la Atena o mie de Mytilinei prinși. Cap. 35. — Atenienii condamnă la moarte pe toți Mytilineii; a doua zi se ține o nouă adunare. Cap. 36. — Discursul lui Kleon. Cap. 37—40. — Discursul lui Diodotos. Cap. 41—48. — Atenienii hotărăsc să pedepsească pe vinovați numai și să confişte pământurile din Lesbos. Cap. 49—50. — Nikias pune stăpânire pe Minoa. Cap. 51. — Plateca se predă. Cap. 52. — Discursul Platecienilor. Cap. 53—59. — Răspunsul Thebanilor. Cap. 61—67. — Platecienii sunt uciși și orașul dărâmat. Cap. 68. — Răscoala din Coreyra. Cap. 69—81. — Descrierea desordinei morale din Helada. Cap. 82—85. — O flotă ateniană e trimisă în Sicilia. Cap. 86. — Iarna, ciurma se arată din nou la Atena. Cap. 87. — Expedițiile Atenienilor în Sicilia și ale Rhegienilor în contra insulei lui Aiolos. Cap. 88. — *Al șaselea an de războiu.* Cutremure de pământ și vărsări de ape în osebite părți ale Heladei. Cap. 89. — Atenienii pun mâna pe Messina. Cap. 90. — O expediție în contra Peloponezului și a insulei Melos. Cap. 91. — Intemeierea orașului Heraklea-Trachiniană. Cap. 92—93. — Demosthenes e înfrânt în Aitolia. Cap. 94—98. — Expediția Atenienilor în contra Locrienilor. Cap. 99. — Lacedemonii și Aitolienii încearcă zadarnic să atace Naupaktos. Cap. 100—102. — Iarna lupte în Sicilia. Cap. 103. — Purificarea insulei Delos. Cap. 104. — Războiul dintre Akarnanieni și Ambrakioți. Cap. 105—114. — Afacerile din Sicilia. Cap. 115. — Aitna erupe. Cap. 116.

1. În vara următoare, cum a dat grâul în copt, Peloponezii și aliații veniră cu oaste în Atica sub comanda lui Archidamos, fiul lui Zeuxidamos, regele Lacedemonilor; așezară tabăra și începură să strice ogoarele. Cavaleria ateniană, ca de obicei, ori de câte ori era prilejul, dădea atacuri și împiedeca cea mai mare parte din trupele ușoare de a se depărta de lagăr și de a pustii ogoarele. Au stat câtă vreme au avut mâncare; după aceea s'au retras și s'au risipit pe la casele lor.

2. Imediat ce s'a isprăvit năvala Peloponezilor, Lesbianii, afară de Methymne, s'au răsvrătit împotriva Atenei. Voise asta și înainte de războiu, însă Lacedemonii n'au primit; au fost siliți să facă răscoala aceasta mai de vreme de cum plănuiau. Căci ei ar fi așteptat să termine de pus stăvilare <sup>1)</sup> în porturi, de ridicat ziduri și de făcut corăbii; apoi trebuia să le vină din Pontos arcași, grâu și alte lucruri pe care le ceruse. Dar Tenedienii, vrăjmașii lor, și Methymnienii și chiar unii dintre Mytilinei, oameni de partid, proxeni ai Atenienilor, dau de veste la Atena că silesc Lesbosul să se alătore celor din Mytilene <sup>2)</sup> și că împreună cu Lacedemonienii și Beoțienii, rude prin sânge, zoresc toate pregătirile pentru revoltă; că de nu se iau îndată măsuri, Lesbosul e pierdut.

3. Vlăguiți de molimă și de războiul care era în toiu <sup>3)</sup>, Atenienii socotiră grav lucru să treacă în frontul inamic și Lesbosul cu flota și puterile intacte. N'au dat la început crezare acuzațiilor, mai mult fiindcă nu voiau să fie adevărate. Totuși solii trimiși n'au putut convinge pe Mytilinei să înceteze cu preparativele și cu concentrarea Lesbianilor. Atunci, cuprinși de teamă, au hotărât să le ia înainte. Trimit brusc sub comanda lui Kleippides și altor doi generali 40 de corăbii, care fusese destinate să plutească în jurul Peloponezului. Căci li se anunțase că este în afară

<sup>1)</sup> Ingustau prin diguri intrarea ca să poată la nevoie închide cu lanțuri accesul în porturi.

<sup>2)</sup> E vorba numai de desființarea autonomiei locale a celorlalte orășele și sate, nu de aducerea locuitorilor în Mytilene.

<sup>3)</sup> τοῦ πολέμου ἄρτι καθισταμένου καὶ ἀκμάζοντος. Aici καθιστάμαι nu poate avea sensul de « a izbucni, începe », căci nu se poate spune în al cincilea an de războiu că abea începe, ci pe aceluși dat de Th. II 36.3 în καθεστηκυῖα ἡλικία care se potrivește cu ἀκμάζοντος.

de zidurile oraşului o serbare a lui Apolon Maleanul<sup>1)</sup> pe care Mytilineii o serbează cu tot poporul. Sperau că, de se vor grăbi, vor cădea asupra-le pe neaşteptate. De izbutea încercarea, cu atât mai bine; iar de nu, aveau să ordone Mytilineilor să predea corăbiile şi să dărîme zidurile. Dacă nu se vor supune, să le facă războiu. Năvile plecară. Atenienii popriră cele zece trireme ale Mytilineilor venite în ajutor conform tratatului de alianţă şi puseră sub pază echipajele de pe vase. Dar un Mytilineu izbuti să treacă din Atena în Eubea şi merse pe jos la Géraistos<sup>2)</sup>; aci găsi o corabie de negoţ gata de plecare şi ajutat de un vânt bun ajuns în trei zile la Mytilene, unde vesti atacul. Mytilineii n'au mai ieşit la Malokis, au întărit zidurile şi porturile pe jumătate isprăvite şi au pus străji.

4. Ceva mai târziu au ajuns şi Atenienii. Generalii, văzând cum stau lucrurile, le aduseră la cunoştinţă poruncile ce aveau. Aceştia nu s'au supus şi dânşii au început războiul. Mytilineii nepregătiţi, erau pe neaşteptate siliţi la luptă. Au făcut o mică ieşire cu flota în faţa portului; apoi urmăriţi de triremele atice, intrară în tratative cu generalii. Voiau printr'o convenţie acceptabilă să îndepărteze pentru moment, de s'ar putea, flota. Generalii atenieni primiră, căci şi dânşii se temeau că nu se vor putea bate cu întregul Lesbos. Armistiţiul fu încheiat. Mytilineii trimit la Atena pe unul dintre denunţători, cuprins acum de remuşcare, împreună cu alţii, cari să încerce a-i îndupleca să retragă flota, deoarece dânşii n'au gânduri ascunse. Dar, cum nu credeau să obţină ceva la Atena, trimit şi la Sparta soli pe o triremă, neobservaţi de flota atică ce ancora în Malea la miazănoapte de oraş. Aceştia ajunşi după o chinuitoare plutire la Sparta, începură tratative pentru a căpăta ajutor.

5. Indată ce deputaţii dela Atena s'au întors fără nicio ispravă, Mytilineii şi întreaga insulă Lesbos, afară de Methymne, începură războiul. Methymnienii<sup>3)</sup> şi puţini dintre ceilalţi aliaţi veniră în ajutor Atenienilor. Mytilineii făcură o ieşire cu toată oastea asupra taberii ateniene; s'a dat o luptă în care n'au fost

1) Apolon Maleanul e zeu specific Lesbosului. Aşa spune legenda dată Cl. p. 5.

2) Port pe capul cu acelaşi nume în partea sudică a Eubeii.

3) Imbros şi Lemnos fusese colonizate de Atenieni în anul 500 a. Chr.

învinși; n'au rămas totuși noaptea pe câmpul de bătaie, nici n'au avut încredere în sine, ci s'au retras.

De acum stătură liniștiți; voiau să reia ofensiva cu altă pregătire și dacă le va veni vreun ajutor din Peloponez. Sosesc la ei laconul Meleas și Hermaiondas din Theba. Aceștia fusese trimiși înainte de izbucnirea războiului, dar nu putuse ajunge decât după sosirea flotei ateniene. Intră mai târziu după luptă, pe furiș, cu o trimă și-i sfătuiesc să trimească altă corabie și alți soli împreună cu dâșii. Au trimis.

**6.** Atenienii mult încurajați de liniștea Mytilineilor chiamă aliații, cari veniră foarte iute, dacă au văzut că Lesbianii sunt slabi. Dâșii aruncară ancora și la Sud de Mytilene, construind câte o tabără la Sudul și Nordul cetății și blocară porturile din ambele părți. Mytileneii pierd astfel marea, dar ei și ceilalți Lesbieni veniți în ajutor rămân stăpâni pe uscat, cu excepția razei astrelor. Marea era baza lor de operații și piața de aprovizionare.

**7.** Așa mergea războiul la Mytilene. Tot pe vremea asta în vara aceasta Atenienii au trimis treizeci de corăbii în jurul Peloponezului cu generalul Asopios, fiul lui Phormion, căci Acarnanienii ceruse să li se dea comandant pe cineva de ai lui Phormion, ori fecior, ori rudă. În drum vasele au devastat coastele Laconiei. Pe urmă Asopios trimise înapoi majoritatea flotei, iar el cu douăsprezece vase s'a dus la Naupactos. Ridică oastea Acarnanilor și merse asupra orașului Oiniade; pluti și el cu flota pe Achelaos în sus, în vreme ce armata de uscat devasta ogoarele. Nu reuși să cucerească orașul și trimise acasă pedestreimea, iar el se îndreptă spre Leucada, unde făcu o debarcare la Nericos. Aici în retragere este ucis dânsul și o parte din oaste de către localnici și o mică garnizoană aflătoare acolo. Atenienii își luară prin învoială cu Leucadienii morții și plecară.

**8.** Solii mitilinei, cei trimiși cu prima corabie, merg la Olimpia, după indicația Lacedemonilor cari voiau ca și ceilalți aliați să-i asculte și să delibereze. Era Olimpiada în care a învins dorianul Rodis pentru a doua oară. Și, când serbarea s'a adunat la sfat, au spus următoarele:

**9.** «Lacedemonieni și aliați! Cunoaștem principiul stabilit între Greci. Cei cari în vreme de războiu primesc un popor răș-

culat ce-și părăsește aliatul dinainte, îl privește cu plăcere, întru cât le este de folos, dar nu-l stimează; pentru dânșii este trădătorul prietenului dintâiu. Ar fi dreptă această judecată dacă răsvrățiții și aceia împotriva cărora se scoală ar avea unii pentru alții sentimente și bunăvoință egală, dacă ar fi egali în putere și număr și dacă motivul rupturii n'ar fi just. N'a fost aceasta între noi și Atenieni. Să nu ne creadă cineva mai răi, dacă onorați de ei în timp de pace, îi părăsim în vremuri de primejdie.

10. « Vom vorbi întâiu despre dreptate și cinste, mai ales că avem nevoie de alianța voastră. Noi știm că nici prietenia între particulari nu este durabilă, nici alianța între state nu duce la nimic dacă nu-s cinstiți unii cu alții și nu se ascamănă în gânduri și simțiri. Pentrucă din deosebirea în păreri naște neînțelegerea în fapte.

« Alianța între Atenieni și noi s'a făcut atunci când voi v'ați retras din războiul medic, iar dânșii au rămas până la sfârșit. Dar nu ne-am aliat pentru a face pe Eleni robii Atenienilor, ci pentru a-i libera de Mezi. Câtă vreme au condus cu dreptate, i-am urmat cu dragă inimă; când vedem că ura lor împotriva Medului se domolește și că urmăresc să supună pe aliați, am fost cuprinși de teamă. Din cauza mulțimei celor cu drept de vot, aliații rămași izolați, n'au putut să se apere și am fost îngenunchiați, afară de noi și Hioți. Noi deci, autonomi și liberi cu numele, am întovărășit pe Atenieni în expedițiile lor, dar nu mai aveam încredere în ei ca șefi, văzând ce se întâmplă. Căci era de crezut că dânșii, după ce au răpit libertatea tovarășilor noștri, ne vor face și nouă același lucru imediat ce vor putea.

11. « De-am fi încă toți liberi, ar fi mai sigur pentru noi că dânșii n'au gânduri ascunse. Dar cei mai mulți fiind supuși și numai noi tratați ca egali, firește că erau să rabde greu această egalitate, mai ales că pe măsură ce dânșii deveneau tot mai puternici noi rămâneam tot mai izolați. Numai egalitatea de forțe dă o suficientă siguranță pentru o alianță. Căci cel ce vrea să facă o încălcare, e reținut de teama că nu va fi dânșul cel mai tare.

« Am fost lăsați liberi nu din altă pricină, ci pentrucă li se părea că-și pot urmări ținta de a ajunge stăpâni mai bine prin

aparența frumoasă a motivului și prin o chibzuire prudentă decât prin violență. Căci puteau aduce ca dovadă că cei pe cari-i atacă sunt vinovați faptul că noi, egalii lor, mergem în expediție alături de ei de bună voie.

« In acelaș timp împingeau pe cei tari asupra celor slabi; lăsându-i pe cei tari la urmă aveau să-i doboare mai ușor, deoarece toți din jurul acestora acum erau înfrânți. De-ar fi început, când toți aveam și puterea noastră proprie și pe cine să ne rezezmăm, nu ne-ar fi supus astfel. Și flota noastră le inspira teama ca nu cumva să se alipească odată, fie de voi, fie de alteineva și să-i pună în primejdie. Ne-am păstrat libertatea și prin servicii făcute Statului ateniian dar și prin daruri și lingușiri adresate șefilor lor politici ce veșnic se schimbau <sup>1)</sup>).

**12.** « A fost prietenie cu credință ori libertate adevărată când și unii și alții ne arătam amicali în contra sentimentelor noastre intime? In timp de războiu dâșii se temeau de noi și erau foarte prietenoși; în vreme de pace făceam acelaș lucru noi. La alții bunăvoința asigură credința, la noi o puternică frică. Teama nu prietenia ne ținea în alianța lor. Și acela avea s'o rupă întâiu, căruia starea de siguranță îi dădea posibilitate de a îndrăzni.

« Cui i se pare că am greșit de ne-am răsculat și n'am așteptat să vedem limpede, de vor face sau nu vreun act de violență în contra noastră, acela se înșală. Trebuia să așteptăm dacă puteam ca ei să preparăm sau să amânăm atacul după voia noastră. Dar când ei au această inițiativă, trebuie să avem și noi dreptul de a lua măsuri pentru siguranța noastră.

**13.** « Lacedemonieni și aliați! Aceste motive și cauze ne-au dus la răscoală. Ele sunt clare pentru cine le aude ca să înțeleagă că am lucrat cu bune temeiuri și au fost suficiente ca să ne înspăimânte și să ne facă să căutăm un sprijin. Incă de mult am vroito noi, când în vreme de pace am trimis la voi o solie pentru răsvrătire; am fost împiedecați însă, căci voi nu ne-ați primit. Acum când Beoțienii ne-au invitat, ne-am sculat imediat. Și credem că am făcut o îndoită despărțire: de Eleni, pentru a nu le mai face rău prin acțiunea noastră alături de Atenieni, ci de a

<sup>1)</sup> Vezi **Aristofan**, **Viespile** 675.

contribui la eliberarea lor; de Atenieni, spre a nu fi distruși noi de ei mai târziu și a le lua înainte.

« Defecțiunea, e drept, s'a produs prea iute și fără pregătire. Tocmai de aceea trebuie să ne primiți în alianță și să ne trimiteți în grabă ajutor; veți arăta prin asta că știți să apărați pe cine trebuie și totodată veți lovi în inamici. Moment priincios ca acesta n'a mai fost. Epidemia și cheltuelile tot mai mari au secătuit pe Atenieni; corăbiile, unele sunt în jurul țării voastre, altele ne fac front nouă. Nu e probabil să mai aibă și alte vase, dacă veți năvăli în vara asta a doua oară cu flota și pedestrima. Ori nu se vor opune atacului vostru, ori se vor retrage și din țara voastră și dela noi.

Să nu creadă nimeni că se va primejdui pe sine pentru o țară străină. Cui i se pare departe Lesbosul, acela va culege folosul de aproape. Căci nu pe Atica se va sprijini războiul, cum poate-și închipuie cineva, ci pe aceia de unde îi vin Aticei puterile. La aliați este izvorul bogățiilor lor și el va crește de ne vor supune. Căci nimeni nu se va mai răscula și tributul nostru se va adăuga. Noi vom fi într'o situație mai rea decât cei supuși înainte.

Dacă, dimpotrivă, ne veți da ajutor în grabă, veți câștiga un Stat ce posedă o flotă puternică, lucru de care mai ales aveți nevoie; veți frânge mai lesne pe Atenieni luându-le aliații, căci fiecari va trece mai încrezător de partea voastră; în fine veți evita învinuirea ce vi se aduce că nu ajutați pe cei ce se răscoală. Dacă vă arătați ca eliberatori vă asigurați succesul războiului.

14. « Respectați speranțele puse de Elini în voi; respectați pe Zeus Olimpianul, în al cărui templu stăm ca niște suplicanți. Ajutați pe Mitilenci primindu-i în alianță; nu ne îndepărtați pe noi care singuri aducem jertfa trupurilor și vieții noastre, dar, de reușim, folosul va fi obștesc, iar de nu vă convingem și suntem învinși, mai generală încă paguba. Fiți astfel de oameni cum Elenii vă cred și cum teama noastră o vrea ».

15. Cam așa au vorbit Mytilineii. Lacedemonii și aliații, după ce i-au ascultat, le-au primit cererea și i-au făcut aliați. Au poruncit aliaților să se adune în grabă la Istm cu două treimi din contingentele lor ca să dea năvală în Atica. Lacedemonii au ajuns cei dintâi și pregăteau tălpile pe care aveau să treacă vasele din golful Corint în marca Atenci, căci voiau să atace cu pedestrima

și cu flota. Ei munceau cu toată inima, dar aliații se adunau încet, fiind ocupați cu strânsul recoltei și sătui de războiu.

16. Atenienii înțeleseseră că Peloponezii se pregătesc din pricina ideii ce-și fac despre slăbiciunea lor și voră să le arate că n'au judecat bine, că sunt în stare chiar fără să clinească flota dela Lesbos să respingă ușor atacul venit din Peloponez. Umplură o sută de corăbii, îmbarcându-se ei și metecii, fără de cavaleri și pentacosiomedimni<sup>1)</sup>, plutiră în sus dealungul Istmului arătându-și puterea și debarcând în orice parte a Peloponezului voiau. Lacedemonii văzură că au fost mult greșite calculele lor și socotiră că au fost înșelați de Lesbieni; găsiră că nu-i posibilă întreprinderea, mai ales că aliații nu venise și li se anunța că vasele ateniene (cele treizeci) devastau teritoriile Perieicilor<sup>2)</sup>. Se întoarseră acasă. Mai târziu pregătiră o flotă ca s'o trimeată la Lesbos și ordonară cetățitorilor să dea patruzeci de vase. Orânduiri ca navarch pe Alkidas ce avea să conducă expediția. Plecară și Atenienii îndărăt cu cele o sută de corăbii, după ce i-au văzut pe ei retrăgându-se.

17. De când a început războiul, acum aveau Atenienii cele mai multe și mai frumoase corăbii. O sută de vase păzeau Atica, Eubea și Salamina; alte o sută încrucișau în jurul Peloponezului, afară de cele din Potidea și alte locuri; cu totul au fost într'o vară două sute cincizeci de trireme. Acest lucru mai ales și asediul Potideii au sleit tezaurul. Căci optiții cari asediau Potidea aveau câte două drachme pe zi (pentru sine și servitor). Au fost trei mii dela început și acelaș număr s'a menținut până la cucerirea orașului; ajutorul de o mie șase sute, veniți cu Phormion, a plecat înainte. Flota primea o soldă egală. Acestea au fost deci cele mai numeroase corăbii și așa s'au cheltuit banii.

18. Pe când erau Lacedemonienii la Istm, Mytilineii cu mercenarii ce-i aveau au făcut pe uscat o expediție în contra Metymnei pe care sperau s'o cucerească prin trădare. Au atacat orașul, dar lucrul n'a ieșit cum se așteptau și s'au retras prin Antissa,

<sup>1)</sup> Sunt Zeugiții și theții cari se îmbarcă. Asta arată cât de mare era superioritatea numerică a acestor două clase față de celelalte două clase superioare.

<sup>2)</sup> Perieicii sunt vechii locuitori ai Peloponezilor, cari la venirea Dorienilor păstrară pământul neconfiscat.



Pyrra, Eresos. Au dres întăriturile acestor orașe și s'au întors degrabă acasă. După retragerea lor, au mers și Metymnienii asupra Antissei; dar într'o ieșire au fost bătuți de Antissieni și lefegii și au căzut mulți; cei scăpați s'au retras în grabă.

Când Atenienii au aflat că Mytileneii sunt stăpâni pe uscat și că trupele lor nu-s suficiente spre a-i ține blocați, au trimis chiar la începutul toamnei pe Pachos cu o mie de opliti. Aceștia îndeplinind și serviciul de vâslași ajung și înconjură Mytilene cu un zid simplu; au ridicat și forturi pe unele înălțimi. Acum Mytilene era asediată strașnic și pe uscat și pe apă. Incepe și iarna să se simtă.

19. Atenienii aveau nevoie de bani pentru asediu; atunci întâia oară dădură și ei o contribuție de două sute de talanți<sup>1)</sup> și au trimis și la aliați o flotă de douăsprezece vase sub comanda a cinci strategii, în frunte cu Lysikles, să încaseze tributurile. Acesta trecu marea și strânse banii; însă dela Myon în Caria, urcându-se în sus pe șesul Meandrului până la dealul Sandios, fu atacat de Carieni și Anaiți și pieri cu mare parte din armată.

20. Tot în iarna aceasta Plateenii (tot mai erau asediați de Peloponezi și Beoțieni), fiindcă erau chinuți de lipsa grâului, și deoarece nu era speranță de ajutor din Atena și nici vreo altă mântuire nu se arăta, plănuiesc cu Atenienii asediați să iasă toți și să treacă peste zidul inamicilor de-l vor putea forța. Conducea încercarea Thecainetos, fiul lui Tolmidas și prooroc și Eupompidas, fiul lui Daimachos, care era și strateg. Mai apoi jumătate din ei, considerând mărimea pericolului, s'au răzgândit. Însă aproximativ două sute douăzeci de oameni s'au încăpățânat de bună voie în planul lor de ieșire.

Au procedat astfel: și-au făcut scări lungi cât era înalt zidul inamic. L-au măsurat după rândurile de cărămizi, într'un loc unde acesta nu era tencuit. Numărau mulți deodată rândurile și dacă unii aveau să greșească, cei mai mulți aveau să nime-rească bine. Au numărat de multe ori; zidul nu era departe și se

---

<sup>1)</sup> Un milion optzeci de mii de lei. Atenienii nu plăteau impozite directe regulate. Când veniturile ordinare ale Statului nu ajungeau se decreta o contribuție extraordinară pentru o anumită sumă. Aceasta era repartizată pe triburi și plătită proporțional cu censul de primele trei clase impozabile.

vedea ușor. Au luat măsura scărilor prepuind-o după grosimea cărămizii.

**21.** Fortificația Poloponezilor avea două ziduri: unul făcea față Plateei și unul în afară spre a se putea opune unui eventual ajutor venit dinspre Atena. Între el era un interval de șasesprezece picioare. În acest spațiu de șasesprezece picioare erau clădite locuințe pentru armata de asediu. Casele erau lipite unele de altele ca să pară un zid gros cu creneluri de ambele părți. La fiecare al zecelea crenel erau turnuri mari, egale în lățime cu zidul întinzându-se dela un zid la altul. așa ca să nu fie loc de trecere pe lângă turnuri; santinelele mergeau prin mijlocul lor. Noaptea, pe vreme de ploaie, părăseau crenelurile și făceau paza din turnuri, care erau aproape unul de altul și acoperite sus. Așa era zidul ce înconjură pe Plateeni.

**22.** Aceștia, după ce s'au pregătit, au așteptat o noapte cu vânt și ploaie de au pornit. În frunte mergeau cei ce provocase încercarea. Trecuse întâi șanțul<sup>1)</sup> care-i împrejmuia, apoi ajunseră lângă zidul dușman fără să-i simtă străjile, cari nu puteau vedea prin întunericul orb și nici auzi șgomotul pașilor, căci vântul bătea din față. Pășeau departe unul de altul ca să nu se ciocnească armele și să-i trădeze. Aveau cu ei puține arme și erau încălțați numai la stângul pentru a prinde mai bine pământul glodos cu piciorul. Se apropiară deci de zidul dintre două turnuri, știind că nu erau păzite crenelurile, întâi cei ce duceau scările și le sprijiniră de zid. Apoi se urcară doisprezece inși înarmați ușor, numai cu sabia și platoșa, conduși de Ammeas, fiul lui Coroibos, care s'a suit primul. După el cei doisprezece tovarăși, câte șase spre fiecare din cele două turnuri. Urmau, apoi alții înarmați numai cu lănci, ca să se poată apropia mai ușor, cărorora le aduceau alții scuturile și aveau să le dea când vor fi mai aproape de inamici. Erau sus pe zid cei mai mulți, când au simțit santinelele din turnuri. Căci un Plateean, apucându-se de un crenel, a dat jos o cărămidă, care a făcut șgomot în cădere. Îndată s'a dat alarma și toate trupele asediatoare fură pe ziduri<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Șanțul interior al zidului dușman pe care trebuia să-l treacă întâi asediații spre a se sui.

<sup>2)</sup> Ieșiră din turnurile unde stăteau la adăpost de ploaie și vânt.

Dar nu știau ce primejdie este pe noaptea aceea întunecată și ploioasă. În acelaș timp Plateenii rămași în cetate simulează un atac asupra zidului peloponez în partea opusă locului pe unde ai lor urcau ca să le distragă atenția. Peloponezii, uluiți, stăteau locului și nicio strajă nu cuteza să se depărteze de la postul său, căci nu puteau înțelege ce se întâmplă. În timpul acesta trei sute de Peloponezi, cari aveau ordin să ajute în caz de nevoie, înaintau pe dinafara zidului spre locul de unde venise strigătul.

Au ridicat și torțe aprinse spre Theba; dar Plateenii din oraș au înălțat și dâșii mulțime de făclii pregătite mai dinainte pentru asta. Voiau să încurce semnalizarea prin foc a dușmanului și, crezând că e altceva decât ce era, să nu vină în ajutor, până ce ai lor nu vor fi terminat ieșirea și nu vor fi în siguranță.

23. În vremea asta Plateenii continuau a se urca. Cei ajunși întâi pe zid uciseră santinelele din ambele turnuri și ocupară trecerile păzind să nu vină cineva în ajutor. Au sprijinit pe urmă scări de pe zid pe turnuri, au suit pe ele câțiva oameni de-ai lor și dând cu lăncile și de sus și de jos opreau pe dușman să se apropie. Tot atunci restul Plateenilor de jos punând scări mai multe și smulgând crenelurile treceau peste zid. Care cum trecea, se oprea pe marginea șanțului <sup>1)</sup> și de acolo aruncau cu săgeți ori cu sulița în dușmanii ce veneau să împiedice trecerea. După ce au trecut toți, cei din turnuri au coborât și ei, cu greu, și au ajuns la șanț. În momentul acesta veneau asupra lor și cei trei sute cu făclii în mână. Plateenii, de la întunec, de pe marginea șanțului, îi vedeau mai bine și ținteau cu arcurile și sulițele unde nu le erau trupurile apărute de arme, în vreme ce pe dâșii dușmanii orbiți de lumina torțelor îi vedeau foarte puțin. Astfel izbutesc să treacă șanțul până la cel din urmă, dar anevoie și cu necaz. Căci apa înghețase, dar nu așa că să se poată trece pe ea, ci cum se întâmplă când bate vântul de răsărit mai mult decât cel de nord. Și noaptea ninsese mult și era atâta apă în șanț în cât le ajungea până la gât. Dar vremea asta rea le-a ușurat fuga.

24. Dela șanț Plateenii pornise în rânduri strânse pe drumul ce duce la Theba, lăsând în dreapta monumentul croului Andro-

---

<sup>1)</sup> E vorba de șanțul exterior al zidului.

krates<sup>1)</sup>); socoteau că dușmanii nu vor bănuși că au apucat drumul acesta. Și tocmai vedeau pe Peloponezi cum îi urmărește cu torțe pe șoseaua ce duce la Atena prin Kitheron și Dryoskefale. Plateenii ținură șase-șapte stadii drumul spre Theba, pe urmă se întoarseră și luară calea spre munți, către Erythrea și Hysias. Intrați în munți, ajung la Atena două sute doisprezece oameni. Fusese mai mulți, dar unii s'au întors în cetate înainte de a escala zidul și un arcaș a fost prins pe marginea șanțului extern. După o urmărire inutilă, Peloponezii reveniră în pozițiile lor.

Plateenii din cetate nu știau nimic din cele întâmplate și cum cei întorși din drum le-au spus că nu mai trăiește nimeni, când s'a luminat de ziuă, au trimes un crainic spre a ridica leșurile. Aflând adevărul s'au liniștit. Așa s'au mântuit o parte din Plateeni trecând peste zid.

25. Tot spre sfârșitul iernii acesteia este trimis din Sparta lacedemoneanul Salaithos cu o triremă la Mytilene. El merse la Pyrra și de acolo pe jos, printr'o râpă, pe unde se putea trece peste zid, se strecoară în Mytilene; spune magistraților că se va face năvala în Atica și că vor veni și cele patruzeci de corăbii să-i ajute; că el de asta a fost trimis înainte și se va ocupa totodată și de celelalte. Mytileneii prinseră curaj și nu se mai gândiră să trateze cu Atenienii. Astfel s'a sfârșit iarna aceasta și cu ea al patrulea an al acestui războiu pe care l-a scris Thukydidēs.

26. In vara următoare Peloponezii, după ce au trimis la Mytilene cele patruzeci și două de corăbii sub comanda navarhului Alkidas, au năvălit și dănșii împreună cu aliații în Atica. Scopul lor era ca Atenienii, strânși din două părți, să nu poată ataca năvile ce pluteau spre Mytilene. A condus această năvală Klemenēs, moșul și epitropul lui Pausanias, fiul lui Pleistoanax, care era rege, dar copil. Au pustiit tot ce mai înverzise din părțile devastate altădată și ce nu fusese încă distrus în năvălirile anterioare. Această năvală, după a doua, a fost cea mai supărătoare pentru Atenieni. Căci dușmanii, așteptând mereu să audă din Lesbos vreo știre dela flota deja sosită după socoteala lor, înaintau tot mai departe lățind pustiul. Dar cum nu le

<sup>1)</sup> Vechiu erou plateean, al cărui templu era la piciorul Kitheronului, aproape de câmpul de bătaie dela Plateea.

venea nicio veste și grâul li se termina, s'au retras și s'au împărșiat prin orașele lor.

27. In vremea asta Mytilineii, cum nu le mai soseau corăbiile din Peloponez, ci întârziiau și cum grâul li se isprăvea, sunt siliți la învoială cu Atenienii din pricina următoare. Salaithos, care nu mai aștepta nici el flota, înarmează poporul lipsit până atunci de arme ca să facă o ieșire împotriva Atenienilor. Dar poporul, cum a luat armele, a început să nu mai asculte de magistrați, ci, adunându-se cete-cete, cereau ca ori bogății să aducă grâul în public și să-l împartă tuturor, ori de nu, se vor învoi cu Atenienii și vor preda orașul.

28. Oligarchii, știind că nu pot să-i împiedece și că de nu vor fi cuprinși în capitulație se pun în primejdie, tratează alături de popor cu Paches și lagărul său. Fu hotărît că ei se lasă la voia poporului atenian; că primesc armata în cetate; că Mytilineii trimit o solie la Atena ca să-i apere; că până se va întoarce, Paches să nu puie în lanțuri nici să robească ori să ucidă pe cineva. Aceasta fu convenția. Dar Mytilineii, mai ales cei cari fusese devotați Lacedemonilor, foarte speriați, la intrarea oastei, s'au așezat suplicanți în jurul altarelor. Paches îi ridică și le făgădui că nu se va atinge nimeni de ei și-i trimise sub pază în Tenedos până ce vor hotărî Atenienii. Trimise și la Antissa tirreme de o cuceri și luă toate măsurile potrivite în ce privește oastea.

29. Peloponezii cu cele patruzeci de corăbii, ce trebuiau să sosească repede, au pierdut vremea pe lângă coasta Peloponezului și traversară foarte încet marea. Până la Delos, Atenienii din oraș nu i-au simțit. Aproape de Ikaros și Mykonos Peloponezii aud pentru prima oară că Mytilene a fost cucerită. Voind să știe mai exact cum stau lucrurile, au navigat până la Embatos din Erythrea. Trecuse șapte zile dela predarea Mytilinei când au debarcat ei la Embatos. După ce au luat informații precise, se sfătuiră asupra situației prezente. Teutiaplos din Elida spuse următoarele:

30. « Alkidas și voi generali peloponezi, colegii mei, părerea mea este să plutim imediat spre Mytilene, înainte de a fi semnalăți. Căci, cum e și firesc, la niște oameni ce au luat de curând un oraș, vom găsi multă lipsă de pază, mai ales din spre mare, de unde ei nu pot crede să le vină vreun dușman și unde noi suntem

neasemănat de tari. Tot așa de probabil este ca pedestrașii să fie risipiți prin case fără grijă, cum e obiceiul învingătorilor. Sper că împreună cu cei dinlăuntru cari ne-au rămas amici, de vom cădea asupra-le noaptea pe neașteptate, vom fi biruitori. Să nu șovăim în fața primejdiei. Să ne dăm seama că asta este una din surprizele războiului. Dacă un general își ia toate precauțiunile și atacă pe dușman imediat ce-l vede neatent, de cele mai multe ori iese învingător ».

31. Acestea vorbi, dar nu putu îndupleca pe Alkidas. Alții, exilații din Ionia și Lesbienii <sup>1)</sup> ce se aflau cu el pe corăbii, îi propuseră, dacă se teme de asta, să cuprindă vreun oraș din Ionia sau Kume din Aiolia, care să le servească ca punct de reazim spre a răscula Ionia. După ei, era speranță că se va reuși, deoarece pretutindeni sunt doriți. Vor răpi astfel Atenienilor un mare izvor de venituri; în orice caz îi silesc la noui cheltueli, de vor face expediții. Vor convinge, poate, pe Pissuthnes <sup>2)</sup> să intre și el în războiu. Alkidas n'a primit nici acest sfat; el o ținea una: că dacă a pierdut Mytilene să se întoarcă în Peloponez.

32. Pornind din Embatos, plutea de-a-lungul coastei. Debarcă pe Capul Myonesos din Teos și aici puse de omori foarte mulți din prizonierii făcuți în timpul traversării <sup>3)</sup>. Când a ancorat la Ephesos, au venit soli Samieni din Anaia și i-au spus că rău a început să elibereze Elada dacă ucide oameni cari n'au ridicat armele asupra lui nici nu sunt dușmani și sunt de nevoie aliații Atenei. De nu va înceta, pe foarte puțini inamici și-i va face prieteni, dar va schimba în dușmani pe mult mai mulți amici. Alkidas ascultă și dădu drumul prizonierilor ce-i mai avea și care erau din Chios, și de pe aiurea. Oamenii, la vederea corăbiilor, nu fugeau, ci se apropiau ca de vase ateniene, pentrucă nici prin minte nu le trecea că are să vină o flotă peloponeză în Ionia, când Atenienii erau stăpânii mării.

<sup>1)</sup> Lesbienii ce fuseseră în ambasadă.

<sup>2)</sup> Pissuthnes, fiul lui Hystaspes, era satrapul Lidiei, la Sardes. El favorizase revolta Samosului.

<sup>3)</sup> Această barbarie mai fusese reproșată Spartanilor (II 67). Alkidas șocotea toate popoarele navigatoare ca aliați activi ai Atenienilor.

**33.** Din Ephesos Alkidas plecă precipitat, apoi o luă la fugă. Fusese semnalat de Salaminiana și Paraliana <sup>1)</sup> pe când era încă pe lângă Claros. Acestea veneau din Atena. De teamă să nu fie urmărit plutea în largul mării, hotărît să nu se apropie de uscat până în Peloponez.

Paches și Atenienii primiră știri din Erythrea; curând apoi din toate părțile. Căci nefiind Ionia întărită, era temere mare ca în trecere să nu atace și să prade Peloponezii orașele, chiar de n'ar fi avut de gând să se fixeze. În fine, au adus vestea și Salamaniana și Paraliana, care-i văzuse la Klaros. Paches porni îndată după ei și-i goni până la Insula Patmos. Când văzu că nu-i va mai putea ajunge, se întoarse. După ce nu i-a întâlnit în larg, socoti ca un mare noroc că nu s'au închis într'un lagăr undeva și nu l-au silit să le pună vase pentru pază și blocadă.

**34.** Pluti la înapoiere de-a-lungul coastei și se opri la Notion, portul Colophonienilor. O parte din aceștia se retrăsese aici de când orașul de sus fusese cucerit de Itamanes și barbarii chemați de unul din partide în urma luptelor interne. Aceasta se întâmplase pe vremea celei de a doua expediții peloponeze în Atica. Acești refugiați, stabiliți în Notion, începură iar luptele civile. O parte din ei aduse dela Pissuthnes lefegii arcadieni și barbari și-i ținea într'un castel; se uni cu Colophonienii din orașul de sus, partizani ai Mezilor, și aveau supremația politică în cetate. Ceilalți, partizanii Atenei, siliți să părăsească orașul, chemară pe Paches. Acesta invită la tratative pe Hippias, comandantul Arcadienilor din castel, cu condiția că de nu se vor înțelege să-l ducă înapoi întreg și sănătos. Acela veni și Paches, fără să-l lege, îl puse sub pază; apoi atacă imediat fortăreața și o cuprinde, căci nu se așteptau la asta. Ucide Arcadienii și barbarii aflați în ea; iar pe Hippias îl duce înapoi cum făgăduise; odată ajuns îl prinde și-l omoară. Dă orașul Colophonienilor, cari nu erau partizanii Mezilor. Mai târziu Atenienii au trimis colonizatori <sup>2)</sup> și au colonizat Notion după legile lor, și au adunat de pe unde mai erau pe toți Colophonienii.

---

<sup>1)</sup> Aceste 2 vase rezezi erau totdeauna în soldă și întrebuințate pentru transportul ambasadurilor. Când s'a cunoscut în Atena expediția lui Alkidas, au fost trimise să afle știri și cu porunci pentru Alkidas.

<sup>2)</sup> Aici nu e vorba de coloniști, ci de magistrați cari orânduiesc conform legilor și ritului orașul ce se întemeiază.

**35.** După ce sosi la Mytilene, Paches supuse Pyrra și Eresos; prinde ascuns în oraș pe spartanul Salaithos și-l trimite la Atena dimpreună cu Mytilineii depuși în oraș și cu alții cari i se păruă vinovați de răscoală. A trimis și cea mai mare parte din oaste; cu restul soldaților organizează Mytilene și Lesbosul cum i se păru mai bine.

**36.** Când au sosit aceștia și Salaithos, Atenienii au ucis imediat pe spartan. deși făgăduia multe, chiar și că va face pe Peloponezi să se retragă dela Plateea, care tot mai era asediată. Se sfătuiră cu privire la prizonieri. De mânie hotărîră să ucidă nu numai pe cei de față, ci pe toți Mytilineii maturi și să vîndă ca robi femeile și copiii. Le imputau și revolta și faptul că au făcut-o, deși nu erau supuși ca ceilalți; mărise foarte mult înverșunarea lor flota peloponeză ce îndrăznise să se avânte în ajutorul aceloră pînă în Ionia. Li se părea că nu într'un moment de ușurință au făcut răscoala. Trimit deci o triremă, purtătoare a hotărîrilor luate, la Paches și-i ordonă să termine cât mai iute cu Mytilineii. Dar chiar a doua zi îi cuprinde părerea de rău: se gîndeau că-i crudă și prea gravă deciziunea de a distruge un oraș întreg pentru câțiva vinovați. Indată ce simțiră aceasta solii Mytilinei și prietenii lor Atenieni înduplecară pe magistrați <sup>1)</sup> să pună din nou în discuție chestiunea. Ii convinseră ușor, căci și aceștia vedeau bine că majoritatea cetățenilor voiește să i se îngăduie o nouă deliberare. Se făcu imediat adunarea. S'au susținut diferite păreri de unii și de alții. Au venit la tribună și Kleon, fiul lui Kleainetos, cel care făcuse să triumfe sentința anterioară de moarte. Era pe vremea aceea cel mai violent cetățean <sup>2)</sup> și cel mai ascultat de popor. El spuse următoarele:

**37.** « De multe ori și cu alte prilejuri, dar mai cu seamă în răsgîndirea voastră de acum față de Mytilinci, am văzut cu că un Stat democrat nu poate governa pe alții. Pentrucă în relațiile voastre zilnice sunteți încrezători și leali unii față de alții, aveți aceeași purtare și cu aliații. Nu vă gîndiți că dacă, fie împinși de milă, fie convinși de vorbele lor, faceți greșeli,

<sup>1)</sup> Un pritan sau un strateg prezida adunarea poporului.

<sup>2)</sup> Kleon este omul de rămas ce a stat în fruntea republicii ateniene șapte ani după moartea lui Perikles. Dela 429 la 422, când este lupta dela Amphipolis unde el moare.



aceste slăbiciuni sunt primejdioase pentru voi și nu vă atrag recunoștința lor. Voi nu înțelegeți că imperiul vostru este o tiranie asupra unor oameni ce o suportă fără voie și au gânduri rele asupra-vă. Ei vi se supun, nu din pricina îngăduirilor ce le faceți spre paguba voastră, ci întru cât ați dobândit stăpânirea prin puterea voastră, nu prin buna lor voință.

« Dar mai periculos decât orice, va fi de nu rămâne nimic stabil în hotărârile noastre și de nu vom înțelege că un Stat ce se folosește de legi mai proaste, dar neclintite, este mai tare ca unul ce are legi foarte bune, dar fără autoritate. O lipsă de cultură și experiență unită cu modestia este mai folositoare decât o iscusință lipsită de frâu; oamenii mediocri guvernează de regulă mai bine Statele decât cei prea inteligenți.

« Aceștia vor să se arate mai deștepți decât legile, să facă să triumfe părerea lor în orice chestiune supusă deliberării, parcă n'ar mai putea fi alta mai importantă în care să-și arate mai bine inteligența. Prin asta de multe ori prăbușesc Statul.

« Ceilalți, neîncredători în priceperea lor proprie, se socot mai ignoranți decât legile. Ei nu prea pot critica discursul unui orator abil; dar, judecători imparțiali mai mult decât luptători în arenă, ei reușesc mai bine. Astfel deci trebuie să facem și noi oratorii; nu, excitați de o luptă de elocvență și deșteptăciune, să vă dăm vouă, mulțimii, sfaturi contrarii propriei noastre convingeri.

38. « Eu nu mi-am schimbat părerea. Mă mir de cei ce au adus iarăși în desbatere afacerea Mytilineilor și au prilejuit o întârziere ce vine mai mult în folosul inovațiilor. În acest caz cel lovit urmărește pe vinovat cu mai puțină înverșunare; numai când răzbu-narea este cât mai aproape de vină, ea primește o satisfacție deplină.

« Mă întreb cu mirare cine va fi acela care mă va contrazice și se va încumeta să susțină că revolta Mytilineilor ne este utilă și că înfrângerile noastre cășunează daune aliaților. Este evident că acela, sau încredător în elocvența sa își va pune toată arta să vă demonstreze că tot ce s'a admis de către toți nu se sprijină pe o dreaptă judecată, sau sedus de dorul de câștig, prin vorbe frumoase, va căuta să vă înșele. Dar în astfel de lupte, cetatea dă altora <sup>1)</sup> premiul și dânsa rămâne cu primejdiile.

---

<sup>1)</sup> Oratorilor adică.

« Vinovați de acest lucru sunteți voi, cari prezidați rău desbaterile ; voi, cari v'ați deprins a fi spectatori ai discursurilor și auditori ai faptelor. Voi judecați evenimentele viitoare cum vă spune că au să fie clocința oratorilor ; iar în ce privește pe cele deja trecute dați mai multă crezare urechilor decât ochilor și vă luați după cei ce le exagerează în vorbe frumoase. Vă pricepeți minunat să vă lăsați înșelați de noutatea unui discurs și nu voiți să urmați un sfat dovedit bun. Robi a tot ce-i insolit, desprețuitori a ce-i obișnuit, fiecare vrea mai ales să fie orator ; iar de nu reușește, luptând cu cel ce are asemenea calități, nu vrea să pară că adoptă ideea cuiva ; ei, cum spune unul ceva, îndată sare și el să-l aprobe. Vă grăbiți să prindeți cuvintele înainte de a fi spuse, dar sunteți tare greoi când e vorba să examinați ce va ieși din ele ; căutați, ca să zic așa, o altă lume decât aceea în care trăim și nu vă gândiți la aceea care ne înconjoară. Intr'un cuvânt, fermecați de plăcerea auzului, voi sămănați mai mult unor spectatori oțioși ai sofistiilor<sup>1)</sup> decât unor oameni ce deliberează asupra intereselor de Stat.

**39.** « Caut să vă scap de aceste ecururi și să vă arăt că Mytilineii v'au făcut cel mai mare rău ce vi-l poate face un Stat. Eu iert pe acel care, nemai putând suporta imperiul vostru ori silit de inamic, s'a răsculat. Dar ei, cari locuiesc o insulă întărită, cari n'aveau să se teamă de dușmanii noștri decât dinspre mare, unde și singuri prin flota lor nu erau fără apărare ; ei cari se guvernează prin legile lor proprii și erau onorați de voi ca nimeni altul, când au făcut asemenea faptă, ce altceva au făcut decât că au complotat și s'au aruncat asupra-vă, nu s'au răsculat — căci se răscoală cine suferă o apăsare violentă — ce alta, decât stând alături de cei mai înverșunați dușmani au căutat să ne desființeze ?

« E mai îngrozitor decât dacă, prin sine însuși cercând să câștige puterea, ne-ar fi făcut războiul pe față. Nicio pildă nu le-a fost de folos. Nici nenorocirile acelor cari, câți s'au răsculat, au fost învinși de noi ; nici fericirea lor prezentă nu i-a făcut să ezite de a se pune în primejdie. Cutezători în fața viitorului și sperând lucruri mai mari decât puterea, dar mai mici decât dorința lor, au ales războiul, au judecat demn să pună forța brută înaintea

<sup>1)</sup> Tocmai în acel an venise Gorgias la Atena și rostise faimosul discurs.

dreptului. În momentul în care au crezut că ne vor zdrobi, ne-au și atacat fără să fi suferit nicio asuprire. Se întâmplă că Statele, peste care vine prea iute o fericire neașteptată, să devină orgolioase; pe când, de regulă, un noroc mai potrivit cu mintea omească este mai temeinic. Omul mai ușor evită o nenorocire decât să mențină multă vreme fericirea.

« De mult trebuiau Mytilineii să fie tratați ca și ceilalți, fără nicio deosebire, și atunci nu s'ar fi sumețit până într'atăta. Căci așa-i firea omului, să disprețuiască pe cine i se pleacă și să admire pe cel ce-l înfruntă.

« Să fie pedepsiți deci și acum după greșeala lor. Să nu aruncați vina numai pe aristocrați, iar norodul să-l iertați. Căci toți deopotrivă ne-au atacat. Mulțimea trebuia să fie alături de noi și acum ar fi iarăși în cetatea sa; dar ea a socotit că pericolul alături de oligarhi e mai puțin serios, și a mers împreună cu ei.

« Considerați apoi acest lucru: dacă veți pedepsi la fel pe aliații cari se despart siliți de inamici și pe cei ce se răscoală de bună voie, credeți că va mai fi vreunul care să nu se revolte pentru cel mai mic motiv, când, dacă izbutește, îi surâde libertatea, iar, de-i învins, nu va suferi ceva ireparabil? Dar noi, în contra fiecărui Stat, vom fi pus în primejdie viața și averea noastră. Apoi biruitori; vom găsi un oraș distrus și vom fi lipsiți pe viitor de veniturile ce formează puterea noastră; învinși, vom avea noi dușmani pe lângă cei de acum și vremea pe care ar trebui s'o întrebuițăm luptând cu dușmanii de astăzi, va trebui s'o cheltuim purtând războiul propriilor noștri aliați.

40. « Nicio speranță prin urmare nu trebuie să le lăsăm că prin elocvență ori prin bani vor câștiga în fața judecății voastre motivul de iertare: că este omenesc să greșești. Nu ne-au adus pagubă fără voie; cu știință ne-au atacat. Se iartă numai greșelile involuntare.

« Eu deci și atunci, întâia oară, și acum mă lupt să nu vă schimbăți hotărîrea primă și să vă feriți a face una din cele trei mai păgubitoare greșeli pentru o stăpânire: mila, încântarea de vorbe, ori mărînimia. Milă, e drept să-ți fie de egalii tăi; cari și ei ne-ar plăti la fel, dar nu de cei cari cu necesitate nu pot avea acest sentiment și sunt dușmanii noștri eterni. Oratorii cari vă încântă u vorba lor vor avea o arenă de întrecere cu alte privilejii ma

puțin importante, nu acum când cetatea va ispăși o plăcere scurtă cu mari pagube, în vreme ce ei vor primi în schimb o plată grasă pentru elocința lor. Mărinimoși să fiți mai bine cu cei ce ne sunt și ne vor rămâne devotați pe viitor, nu cu cei cari orișicum tot au să ne fie dușmani pe veci.

« In rezumat afirm: de mă veți asculta pe mine, veți fi drepți față de Mytilinei și cu folos totodată pentru voi; de veți hotărî altfel, nu veți câștiga recunoștința lor, dar veți pronunța neapărat osânda voastră. Căci dacă aceștia au avut dreptate să se răscoale, voi nu trebuie să domniți. Dar dacă, deși nedreaptă stăpânirea voastră, voi pretindeți totuși să o exercitați, atunci chiar în contra dreptului și echității trebuie să-i pedeșiți în propriul vostru interes. De nu, părăsiți conducerea și faceți, la adăpost de primejdie, pe eroii. Atingeți două scopuri prin aceeași pedeapsă: răsbunați-vă și nu vă arătați mai nesimțitori decât cei ce v'au ofensat. Gândiți-vă cum v'ar fi tratat ei pe voi, de v'ar fi biruit, mai ales că dânșii au început cu nedreptatea. Cine, fără motiv vătămă pe altul, îl urmărește până la distrugere chiar, căci se teme de primejdie, de rămâne cu viață dușmanul. Este natural ca cel atacat fără necesitate, după ce a biruit să se răzbune mai aspru decât adversarul obișnuit care stă pe picior de egalitate.

« Nu vă trădați deci voi înșivă; apropiați-vă cu mintea cât mai mult de ceasul primejdiei și gândiți-vă că nimic nu vă părea prea scump ca să-i învingeți. Plătiți-le și voi acum la rândul vostru. Nu vă lăsați înduioșați de soarta lor de acum; nu uitați pericolul suspendat deasupra voastră atunci. Pedeșiți-i cum trebuie și veți da o pildă vie celorlalți aliați că moartea este plata celui care se răscoală. De vor ști aceasta, veți trebui mai rar să luptați cu prietenii lăsând în pace pe dușmani ».

**41.** Acestea le-a spus Kleon. După el a venit la tribună Diodotos, fiul lui Eukrates, care și în prima adunare se pusese tare să nu se ucidă Mytilinei. El a vorbit următoarele:

**42.** « Nu fac imputări celor cari au pus din nou în desbatere afacerea Mytilineilor și nici nu aprob pe cei cari ne mustră că se deliberează de multe ori asupra unor chestiuni așa de importante.

« După mine, două lucruri sunt foarte potrivnice unei înțelepte deliberări: graba și mânia. Una merge mână 'n mână cu nepriceperea, cealaltă cu lipsa de disciplină a minții și cu ignoranța. Cine

se opune ca vorbele să fie învățătorii faptelor, acela este sau prost sau are vreun interes personal. Prost, dacă-și închipuie că s'ar putea asupra unei obscure chestiuni de viitor comunica părerile în alt mod; interesat, dacă, voind să propună ceva urît, nu se crede capabil să vorbească frumos asupra unui lucru murdar și prin iscusite calomnii crede să sperie pe adversari și pe auditori. Cei mai periculoși însă sunt numai accia cari-și acuză dinainte potrivnicii că vorbesc frumos pentru bani. Căci de i-ar acuza de nepricepere, ei, învinși, ar rămâne cu ponosul de proști, dar onești; când ești însă învinuit de necinste, oricât ai triumfa, rămâi bănuț; iar de nu învingi, rămâi și prost și neonest.

« Dar cetatea pierde în asemenea cazuri, căci este lipsită de sfetnici. Mai bine ar fi pentru ea atunci ca oamenii săi de Stat să fie slabi oratori, căci n'ar izbuti s'o facă să greșească. Cetățeanul onest nu trebuie să se teamă de adversari, ci pășind ca egalul lor să se arate mai bun sfătuitor.

« Cetatea cuminte nu trebuie să adauge noi onoruri sfetnicului celui mai bun, dar nici să-i micșoreze cinstea pe care o are; iar pe cine nu izbutește să-și impună părerea, nu numai că nu trebuie să-l pedepsească, dar să-l aibă în aceeași cinste ca și înainte. Astfel oratorul învingător n'ar fi ispitit să vorbească în contra convingerii sale ori pentru plăcerea mulțimii, numai să capete noi onoruri, și nici cel nenorocos n'ar mai fi împins să lingusească poporul pentru a-l recâștiga.

43. « Din nefericire facem tocmă dimpotrivă. Și încă de bănuim pe cineva că vorbește din interes, oricât de bune sfaturi ar da, din pricina acestei credințe a noastre cu nimic dovedite, îl invidiem și lipsim cetatea de foloase evidente. S'a ajuns până acolo că sfaturi bune spuse de-a-dreptul sunt tot așa de bănuite ca și cele rele. Astfel nu numai cel ce vrea să împingă Statul într'o acțiune foarte primejdioasă trebuie să înșele mulțimea, dar și cel ce dă cele mai bune consilii este silit să-i câștige încrederea prin falsificarea adevărului. Așa se face că din cauza acestei exagerate prudențe cetatea noastră este singura căreia este imposibil să-i faci un bine, fără amăgiri. Cine în mod sincer dă un sfat bun, este bănuț că pe căi ascunse va avea un folos personal mai mare.

« Dar chiar în aceste împrejurări, față de marile interese ce sunt în joc, voi trebuie să vă așteptați să vorbim noi, cari privim

lucrurile ceva mai departe decât voi, cari vă ocupați puțină vreme numai de afacerile publice. De altfel noi suntem răspunzători de sfaturile noastre, pe când voi, de voturile voastre, nu! Poate ați judeca mai cu chibzuință, dacă și cel ce propune și cel ce admite ar fi deopotrivă de vătămați. Acum însă sub presiunea primului clocot de mânie ce vă cuprinde, voi pedepsiți o singură părere a celui ce v'a convins, nu și pe ale voastre care, deși fiind multe, au greșit și ele.

44. « Nu m'am suit la tribună nici ca să contrazic nici ca să acuz pe cineva în afacerea cu Mytilineii. Pentrucă, de privim cu pricepere lucrurile, nu despre vina aceloră este discuția noastră aici, ci de luat o hotărîre bună și conformă intereselor noastre. De voi demonstra că sunt foarte vinovați, nu voi cere pentru asta moartea lor, dacă nu ni-i utilă; de asemenea, de-aș arăta că sunt motive de indulgență, totuș n'aș cere iertare dacă asta nu-i compatibil cu interesul Statului. Credința mea e că deliberăm mai mult asupra viitorului decât asupra prezentului. Tocmai ceea ce afirmă mai cu energie Kleon că va fi util pentru viitor, căci se vor răscula mai puțin aliații, de punem moartea ca pedeapsă, eu, tot din considerație pentru folosul nostru viitor, contest cu desăvârșire. Și vă cer să nu îndepărtați ce-i util în discursul meu din pricina frumoasei aparențe a cuvântării sale. Căci vorbele sale, mai drepte fiind în raport cu mânia voastră contra Mytilineilor, ușor v'ar putea îndupleca. Dar noi nu ne judecăm cu ei, ca să avem nevoie de motive de drept, ci deliberăm cu privire la ei, cum să facem ca să fie mai bine pentru noi.

45. « În State pedeapsa cu moarte se dă pentru multe vini și nu egale cu aceasta, ci mult mai mici. Totuși oamenii atrași de speranță se pun în primejdie. Nimeni până acum nu s'a expus fără să aibă credința că va reuși în planul său. Ce oraș răsculat a încercat asta fără o pregătire suficientă, după socotința sa, fie a propriilor sale forțe fie ale aliaților? Este în firea omului să greșească toți, particulari și State, și nu există lege care să-i poată opri. Oamenii au străbătut toată scara pedepselor, înăsprindu-le mereu, doar vor avea mai puțin de suferit din partea răufăcătorilor. Este probabil că în vechime chiar pentru greșelile cele mai mari pedepsele erau mai dulci; dar cu timpul fiind înfruntate s'a ajuns la pedeapsa cu moartea. Și totuși nici aceasta nu e temută. Sau tre-

buc deci să se găsească ceva care să înfricoșeze mai tare decât dânsa. sau trebuie să admitem că nici moartea nu oprește dela nimic.

« Căci sărăcia dă nevoiei îndrăzneala; posesiunea tuturor posibilităților de a se bucura de viață dă trufiei și încrederii în sine o lăcomie nesăturată, împing pe om cu pasiune oarbă la întreprinderi primejdioase. Speranța și dorința sunt în toate: una deschizând drumul, cealaltă urmându-i. Una făurind planurile, cealaltă fluturându-i pe sub ochi miragiul amăgitor al norocului, aduc foarte multe rele omului: fiind ascunse, sunt mult mai puternice decât pericolele ce stau în fața ochilor. Dar alături cu ele, și întâmplarea contribuie foarte mult să tulbure pe oameni. De oarece câteodată ea pe neașteptate se arată favorabilă și împinge pe om să se pună în primejdie chiar cu puține mijloace. Ea seduce Statele cu atât mai mult cu cât este mai mare scopul: libertatea sau imperiul și cu cât fiecare în mijlocul a lor săi își supraestimează forțele. Intr'un cuvânt, este cu neputință și este multă naivitate la cine crede că tăria legilor ori frica mai pot abate pe cineva din cale, când firea sa îl împinge să facă ceva.

46. « Nu trebuie deci, înerezători în pedeapsa cu moartea ca într'un remediu de o eficacitate sigură, să luăm o deciziune rea, să nu lăsăm revoltaților nicio speranță, dacă se pocăiesc și pun capăt greșelii cât mai iute. Gândiți-vă că, în starea de acum a lucrurilor, un oraș revoltat dacă vede că nu-i posibilă victoria, ar putea sta la împăcăciune când mai este în stare să plătească despăgubiri și tribut pe viitor; altmintrelea însă, care credeți că va mai fi Statul ce nu se va pregăti mai bine decât acum și nu va susține asediul până la ultima extremitate, dacă acelaș lucru înseamnă a capitula degrabă ori după o rezistență desperată? Iar pentru noi cum? nu va fi pagubă să lungim cu cheltuieli mari, fiindcă nu poate fi vorba de împăcare, asediul unui oraș pe care de-l cucerim, îl luăm distrus și suntem lipsiți de tributul dela el? Dar tributurile sunt puterea noastră.

« Așa dar nu trebuie, judecători prea scrupuloși față de cei ce greșesc, să ne pricinuim nouă pagube, ei să vedem cum pe viitor prin pedepse moderate, vom putea să ne folosim de cetăți puternice ca bogății. Să căutăm să ne păzim nu prin strășnicia legilor, ci prin corectitudinea faptelor noastre. Acum facem din potrivă! Dacă supunem un aliat liber și stăpânit cu forța, care cum e na-

tural s'a sculat pentru libertate, noi credem că trebuie să ne răz-  
bunăm crunt. Pe oamenii liberi însă, nu să-i pedepsești aspru  
când se răscoală, ci înainte de a se revolta să cauți și să previi ca  
nici prin gând să le treacă; iar, de-au fost învinși, să dai vina pe  
cât mai puțini.

« Vedeți și din următoarele:

47. « Cât de mult ați greși ascultând pe Kleon. Acum în toate  
orașele, poporul vă este prieten și nu se răscoală alături de aristo-  
crați; sau, de-i constrâns, el devine imediat dușmanul revoltaților.  
Voi începeți războiul având aliat norodul Statului advers. De veți  
distruge poporul Mytilineilor, care nici n'a luat parte la răscoală  
și care, cum a pus mâna pe arme, v'a dat de bună voie orașul,  
mai întâi veți comite o nedreptate ucigând pe binefăcătorii voștri,  
apoi veți face tocmai ce vor oligarhii. Căci de acum înainte, când  
vor răscula un oraș, vor avea imediat un aliat în mulțime, deoarece  
voi veți fi arătat clar că aceeași pedeapsă așteaptă deopotrivă pe  
vinovați și nevinovați.

« Dar chiar de ar fi greșit, voi trebuie să vă faceți a nu vedea,  
numai ca ceeace ne este încă amic să nu devină dușman. Și socot  
că e mult mai util asta pentru menținerea imperiului vostru: mai  
bine să primim cu voie o nedreptate decât să ucidem pe cine nu  
trebuie, conform dreptului. Afirmatia lui Kleon nu e justă: este  
imposibil ca dreptul și folosul acestei pedepse să se întâlnească  
în acelaș punct.

48. « Recunoașteți că mai bună este părerea mea și, fără să  
cedați nici milei nici mărînimiei, de care nici eu nu v'aș vrea să  
fiți amăgiți, ascultați sfaturile mele: judecați în liniște pe cei ce  
vi i-a trimis Paches ca vinovați, iar pe ceilalți lăsați-i să locuiască  
orașul lor.

« Căci așa va fi bine pentru viitor și va înspăimânta pe dușmani.

« Hotărârile cuminți sunt o mai asigurată poziție în contra  
inamicului decât puterea fără pricepere ».

49. Acestea a spus Diodotos. După ce au fost expuse aceste pă-  
reri, care stăteau în cumpănă una față de alta, Atenienii se îm-  
părțiră în două și la vot taberile fură aproape egale; triumfă totuși  
părerea lui Diodotos. Trimiseră imediat în grabă o altă trimemă,  
ca nucumva cea dintâi ajungând înainte, aceasta să găsească or a-  
șul distrus; plecase înainte aproape cu o zi și o noapte. Solii Myti-



linei pregătire corabia cu vin și făină și făgăduirea o mare răsplată de ajuns la vreme. De aceea a fost așa grabă în plutire încât vâsleau totodată și mâncau făină amestecată cu vin și untdelemn și cu rândul unii dormeau, alții vâsleau. Din întâmplare n'a fost vânt potrivnic și corabia primă mergea încet ca la un lucru trist ca acela, pe când a doua se silea din răspuțeri. Prima cu atâta a ajuns înainte cât a putut Paches citi decretul și se pregătea să execute hotărârile. A doua intră în port și împiedecă uciderea. De atâta a atârnat să nu piară Mytilene.

50. Pe ceilalți bărbați trimeși de Paches ca mai vinovați de răsccoală, Atenienii, conform părerii lui Kleon, i-au ucis. Erau ceva mai mulți de o mie. Au dărâmat zidurile Mytilenei și au luat flota. N'au impus pe Lesbieni la tribut, dar au împărțit tot pământul lor, afară de al Methymnei, în trei mii de loturi, din care trei sute au consacrat zeilor, iar pe celelalte au trimes coloniști trași la sorți dintre ei. Lesbienii le plăteau câte două mine <sup>1)</sup> pe an de lot și lucrau ei pământul. Luară și orașelele <sup>2)</sup> câte le stăpâneau Mytilenei pe uscat și le supuseră.

51. Așa au fost evenimentele din Lesbos. În aceeaș vară, după luarea Lesbosului, Atenienii conduși de Nikias, fiul lui Nikeratos, au făcut o expediție în contra insulei Minoa, așezată în fața Megarei. Megarienii clădiseră un turn și se serveau de ea ca de o fortăreață.

Nikias voia să aibă Atenienii acolo în insulă un punct de observație mai apropiat <sup>3)</sup> și nu tocmai la Buduros și în Salamina; totodată să nu mai facă deacolo Peloponezii neașteptate atacuri prin surprindere cu trireme ori tâlhării cu vase de pirați, cum se întâmplase înainte; în acelaș timp să oprească orice corabie de a intra în portul Megarii. Nikias cuprinse întâi cu mașinele, de pe mare, două turnuri care ieșeau înainte, dinspre Nisea, și, liberându-și drumul dintre insulă și continent, închise cu un zid și partea

<sup>1)</sup> Suma totală a arenzii era de 5400 mine sau 90 talanți. O mină valora cam 90 lei aur. Această sumă revenea coloniștilor atenieni; Lesbienii erau astfel arendașii fostelor lor proprietăți.

<sup>2)</sup> Intre acestea era și Antantros. Ele se numeau (cf. 4.52,3) Ἀκταῖαι πόλεις, orașe de pe capuri.

<sup>3)</sup> Tot pe capul apusean al Salaminei, Atenienii aveau aici o stație navală de observație.

dinspre nscat, pe uude, pe podul de peste smârcuri <sup>1)</sup> putea veni un ajutor insulei care era aproape de țarm. După ce a terminat treaba în câteva zile, Nikias făcu un fort în Minoa și se retrase lăsând o garnizoană.

**52.** Tot pe vremea aceea, în vara asta și Plateenii, fără hrană și nemai putând îndura asediul, se predară Peloponezilor în chipul următor. Aceștia dăduse un asalt la zid și Plateenii nu fură în stare să-l respingă. Înțelese comandantul spartan slăbiciunea lor, dar nu vru să ia orașul cu forța. Căci așa i se poruncise din Lacedemona, pentru ca la caz de se va face odată pace cu Atenienii și se vor învoi ca fiecare să dea înapoi cetățile câte le-au cucerit în război, Plateea să nu poată fi redată, ca unii ce ei singuri s'au predat de bună voie. Le trimete deci un sol care le spune că dacă vor să predea cetatea Lacedemonilor și să-i primească de judecători, dânșii vor pedepsi numai pe vinovați, iar fără judecată pe nimeni. Acestea zise solul. Dânșii o predară, căci erau într'o stare de ne-spuse slăbiciune. Peloponezii le dădură câteva zile mâncare, până au sosit din Sparta judecătorii, cinci la număr. Dacă au venit, n'au formulat nicio acuzare, ci chemând pe fiecare îi întrebau atâta numai: dacă în războiul acesta au făcut vreun bine Lacedemonei și aliaților săi. Plateenii cerură voie să vorbească mai pe larg și rânduiră dintre ei pe Astymachos, fiul lui Asopolaos, și Lacon, fiul lui Aicimnestos <sup>2)</sup>, proxen al Lacedemonilor. Aceștia ieșiră înainte și spuseră următoarele:

**53.** « Am predat orașul, Lacedemonieni, fiindcă aveam încredere în voi și nu ne așteptam la o judecată ca aceasta, ci la una mai conformă cu legile. Ne-am hotărît să mergem în fața unui tribunal de Lacedemonieni, fiindcă eram convingși că vom obține de sigur o sentință dreaptă. Acum însă ne temem că ne-am înșelat în amândouă privințele. Căci bănuim, firește, că procesul este

---

<sup>1)</sup> Astăzi nu se poate găsi locul acestei insule. Se presupune că smârcurile s'au uscat și insula s'a unit cu continentul.

<sup>2)</sup> Aicimnestos este spartanul care a ucis pe Mardonius în lupta dela Platea. Probabil în amintirea sa Plateeanul menționat aici primise același nume. La rândul său el numise pe fiul său Lacon, după cum Kimon ateniianul numise pe fiul său Lacedemonios ca mărturie a iubirii sale pentru Sparta. Alegerea acestui orator fu dictată de părerea că în calitate sa de proxen va fi binevăzut de Lacedemonieni.

pentru orânduirea noastră la moarte și că voi nu sunteți nepărtinitori. O probă este că nu ni s'a pus în față o acuzare la care trebuie să răspundem — ei noi singuri am cerut cuvântul —, apoi întrebarea scurtă care ni se pune. A răspunde la aceasta adevărul este primejdios, iar minciuna are în sine însăși dovada falsului. Impresurați din toate părțile de greutate suntem nevoiți și ni se pare și mai sigur să înfruntăm primejdia spunând un cuvânt deschis. Căci în situația în care ne aflăm, cuvântul nerostit ar putea fi un motiv de imputare că, poate de s'ar fi pronunțat, ne-ar fi mântuit. Pe lângă toate și puțința de a vă convinge este grea pentru noi. Căci de nu ne-am cunoaște unii pe alții, am trage foloase aducând mărturie faptele neștiute de voi. Așa însă vom vorbi în fața voastră care știți toate. Și teama noastră nu e că voi, socotind virtuțile mai prejos de ale voastre, să ne faceți tocmai din asta o vină; ei că, pentru a procura altora o plăcere, noi stăm la o judecată în care sentința e deja pronunțată.

54. « Vom aduce totuși și îndreptările ce avem în cearta cu Thebanii, vom aminti meritele noastre față de voi și de ceilalți Eleni și vom încerca să vă înduplecăm.

« La întrebarea scurtă: de-am făcut vreun bine Lacedemonilor și aliaților în acest războiu, răspundem: de ne întrebați ca pe dușmani, dacă n'ați primit vreun bine, n'ați fost nedreptățiți; iar de ne socotiți ca prieteni, voi mai degrabă, cari ați venit cu oaste asupra-ne, ați greșit. În vremea păcii și în contra Medului, noi ne-am făcut datoria. N'am rupt acum noi întâi pacea și atunci numai noi dintre Beoțieni am luptat pentru libertatea Heladei. Deși oameni de uscat, ne-am bătut pe mare la Artemision; în lupta dată pe pământul nostru am fost alături de voi și de Pausanias; am luat, peste puterile noastre, parte la toate marile primejdii ce au amenințat pe Heleni în vremea aceea. Vouă, în special, Lacedemoni, tocmai când o mare spaimă cuprinsese Sparta din pricina revoltei Iloșilor de pe Itome, v'am trimis ajutor a treia parte din cetățenii noștri. Sunt fapte pe care nu e bine să le uitați!

55. « Așa am crezut noi să fim în vremurile vechi și mari. Dușmani am devenit mai târziu și voi sunteți de vină. Aveam nevoie de alianță, căci Tebanii nu ne lăsau în pace. Atunci ne-ați sfătuit să ne adresăm Atenienilor ca fiind mai aproape, pe când voi crați

prea departe. Totuși în timpul războiului n'ați primit din partea noastră vreo ofensă prea gravă și nici n'aveați de așteptat. Dacă n'am voit să ne despărțim de Atenieni, când ne-ați îndemnat, n'am făcut rău! Căci ei ne-au ajutat în contra, Thebanilor, pe când voi ați stat la gânduri; nu ședea frumos să-i trădăm, după ce primisem binefaceri dela ei; le cerusem sprijinul la nevoie și aveam dreptul de cetățenie. Din contra, natural era să împlinim cu toată inima poruncile lor. Dar pentru cele ce fiecare din voi pretindeți dela aliați, nu aceștia sunt răspunzători de lucrurile urâte ce fac, ei voi car-i împingeți la rău.

**56.** « Thebanii multe nedreptăți ne-au făcut; pe cea din urmă, pricină a necazului nostru de azi, o știți și voi: au cuprins orașul nostru în timp de pace, în zi de sărbătoare. Drept a fost să-i pedepsim după legea stabilită pentru toți: e permis să te aperi de inamicul ce te atacă. Just ar fi acum să fim noi loviți din cauza lor? De veți judeca după interesul vostru actual și după dușmănia acelora, veți dovedi că nu sunteți adevărați judecători cu dreptate, ci urmăriți foloasele voastre materiale. Dacă aceștia vi se par utili acum, noi și ceilalți Heleni am fost mai mult atunci când erați în mai mare primejdie. Căci voi înspăimântători mergeți asupra altora; dar în vremea aceea, când barbarul aducea tuturor robia, aceștia erau cu dânsul alătura. Se cade să puneți în cumpănă greșeala noastră de azi, chiar dacă am greșit, și devotamentul nostru de atunci. Veți găsi că este mai mare față de vina asta mică și că s'a manifestat în vremuri când rari Heleni își puneau curajul în contra puterii lui Xerxes. Atunci erau foarte lăudați aceia cari în fața invaziei nu se gândeau să și apere propriile interese, ei de voia lor, cu primejdii au luptat pentru cauza cea bună. Am fost și noi printre aceștia și am fost ridicăți în slavă. Acum ne temem să nu pierim fiindcă am lucrat după aceleași principii, fiindcă, după cum cerea dreptatea, ne-am alipit de Atenieni și nu de voi, cum ar fi fost mai profitabil pentru noi. Cu toate acestea voi trebuie să arătați că judecata voastră este identică pentru acțiuni identice și să credeți că adevăratul vostru folos este numai când interesul vostru momentan coincide cu recunoștința eternă ce o datorați aliaților credincioși.

**57.** « Gândiți-vă apoi că sunteți considerați de cei mai mulți Heleni ca un model de lealitate. Dacă nu veți hotărî după drep-

tate — căci va avea răsunet această judecată pentrucă și faima voastră este mare și nici a noastră nu e mică — băgați de seamă că n'au să vă laude că în contra unor bărbați viteji ați dat o sentință nedreaptă, voi, și mai viteji, și nici că ați dedicat în templele comune <sup>1)</sup> prăzi luate dela noi, binefăcătorii Heladei. Li se va părea grozav lucru că Lacedemonii au distrus Plateca, că părinții voștri au înscris pe trepidul dela Delfi orașul nostru, pentru vitejia lui, iar voi l-ați șters dintre neamurile helenice cu desăvârșire de hatârul Thebanilor. Până la acest grad de nenorocire am ajuns noi, cari, când a învins Medul, am fost ruinați și acum în fața voastră, cei mai dragi nouă înainte, suntem biruiți de Thebani. Am trecut prin două primejdii foarte mari: atunci de n'am fi predat orașul, am fi murit de foame; acum suntem amenințați a fi osândiți la moarte. Și suntem respinși de toți, părăsiți și fără ajutor, noi, Plateenii, cari peste puterile noastre am fost devotați Helenilor. Nimeni dintre aliații de atunci nu ne sprijină și de voi, o Lacedemonieni, ne temem că sovăiți în vechea credință.

58. « În numele zeilor ce au apărat odată legăturile noastre de alianță, în numele devotamentului nostru pentru Heleni, vă rugăm să vă îndurerați și să schimbați hotărîrea de cumva ați fost înduplecați la ceva de către Thebani; față de pretenția lor cereți îngăduirea de a nu ucide pe cei ce nu vi se cade; câștigați-vă o recunoștință care să vă facă cinste, nu rușine. Nu faceți altora o plăcere și voi să aveți în schimb ocară. Este ușor să distrugeți trupurile noastre, dar foarte greu să stergeți numele urît al unei asemenea fapte; căci nu veți lovi în noi pe niște inamici — ceea ce ar fi drept — ci pe niște prieteni cari de nevoie s'au luptat cu voi. De ne veți lăsa viața, veți judeca după legea divină. Amintiți-vă că ne-am predat de bunăvoie, că am întins mâinile către voi — iar datinile religioase opresc pe Eleni de a ucide suplicanții; că am fost, în sfârșit, totdeauna binefăcătorii voștri.

« Priviți la mormintele părinților voștri uciși de Mezi și îngropați în țara noastră. Noi cu toții îi cinsteam în fiecare an cu haine și cu cele obișnuite morților <sup>2)</sup>; le ofeream fruntea buca-

<sup>1)</sup> Templele dela Delfi și Olympia.

<sup>2)</sup> Se ardeau haine pe morminte, se sacrifica un taur și se făceau libații.

te or crescute în pământul nostru, ca prieteni în numele unei țări prietene, ca aliații unora ce ne-au fost tovarăși de arme. De nu veți judeca drept, veți face contrariul acestora. Gândiți-vă: Pausanias i-a înmormântat socotind că-i pune într'un pământ amic, lângă prieteni. Voi, de ne veți ucide și veți transforma Plateea în pământ theban. nu veți părăsi în țară dușmană, lângă ucigătorii lor<sup>1)</sup> pe părinții și rudele voastre, lipsiți de onorurile ce le au acum? Mai mult, veți robi pământul în care Helenii și-au căpătat libertatea, veți lăsa pustii altarele zeilor la care aceia îngenunchind au învins pe Mezi, veți fura sacrificiilor strămoșești pe cei ce le-au așezat și întemeiat.

59. «Nu este spre cinstea gloriei voastre, Lacedemonieni, această purtare: ați păcătuit față de datinele obștești ale Helenilor și față de strămoșii voștri; fără să fi avut vreun rău, ne-ați ucide pe noi, binefăcătorii voștri, pentru satisfacerea unei uri străine. Cruțați-ne și vă înduioșați de noi. Judecați-ne cu o milă lipsită de pornire și prejudecată; gândiți-vă nu numai la grozăvenia celor ce vom suferi, dar și la cine suntem și la nestatornicia soartei care lovește pe nevinovat.

«Noi, după cum și datoria și nevoia ne îndeamnă, invocăm zeii ce au aceleași altare la voi ca și la noi, zeii comuni ai Helenilor, și cerem să ascultați rugămintea noastră: punem înaintea spre apărare legămintele jurate de părinții voștri, îngenunchiem la mormintele lor și rugăm pe cei ce odihnesc în ele să nu ajungem sub piciorul Thebanilor, să nu fim dați pe mâna celor mai urâți, noi cari le-am fost așa de dragi; le aducem aminte astăzi, când suntem amenințați de cea mai tristă soartă, de acea zi, în care alătura de ei am săvârșit fapte așa de strălucite.

«Sfârșind cuvântul nostru, lucru necesar, dar și foarte greu pentru noi ce suntem în această stare, pentru că și viața noastră se poate termina odată cu el, vă spunem: n'am predat orașul nostru Thebanilor — căci decât una ca asta am fi preferat să pierim de moartea cea mai hulită, de foame — ci am venit la voi plini de încredere. Este drept, de nu vă putem convinge, să ne repuneți în starea noastră dinainte și să îngăduiți să ne alegem noi primejdia.

<sup>1)</sup> Thebanii fusese aliații Perșilor în războaiele medice.

« Vă conjurăm noi, Plateeni, cari am fost cu trup și suflet pentru Heleni, cari suntem suplicanții voștri, o Lacedemonieni, să nu fim jertfiți din mâinile voastre și din pricina încrederii inspirate de voi pentru Thebani, dușmanii noștri de moarte. Fiți mântuitorii noștri, în ceasul când eliberați pe Heleni, nu ne distrugeți pe noi »!

60. Astfel au vorbit Plateenii. Thebanii s'au temut să nu se înmoiaie Spartanii în urma acestui discurs; de aceea au ieșit înainte și au spus că vor și dânșii să vorbească, fiindcă și acclora în contra așteptării lor, li s'a permis mai mult decât răspunsul la întrebare. Voia le-a fost dată, și ei au rostit următoarele:

61. « N'am fi cerut cuvântul, dacă aceștia ar fi răspuns scurt la întrebare, dacă nu s'ar fi întors împotriva noastră și nu ne-ar fi aruncat învinuiri; dacă nu s'ar fi abătut dela chestiune și n'ar fi vorbit despre ei apărându-se de fapte de care nici n'au fost acuzați și lăudându-se cu altele pe care nimeni nu le-a imputat. Acum însă trebuie să ne spălăm de învinuiri și să dovedim falsitatea apărării și laudei lor; pentrucă nici răutatea noastră, nici slava lor să nu le fie de folos, iar voi să vă puteți pronunța, după ce veți fi auzit adevărul în ambele privinți.

« Noi nu ne-am înțeles cu dânșii dela început, de când, după ce am pus stăpânire pe întreaga Beoție și am izgonit populația amestecată <sup>1)</sup>, am fondat Plateea și alte orașe. Atunci aceștia n'au voit, cum se orânduise întâiu, să fie guvernați de noi și numai ei dintre Beoțieni au călcat așezămintele părintești; când am voit să le impunem respectarea acestora, s'au unit cu Atenienii. Impreună cu aceștia ne-au făcut multe pagube, pe care le-am plătit cu vârf și îndesat.

62. « Când a venit Barbarul în Helada, spun că sunt singurii Beoțieni, cari nu s'au dat de partea lui. Cu asta mai ales se mândrește ei și ne ocărăse pe noi. Noi însă afirmăm că dânșii nu s'au dat cu Mezii pentrucă nu s'au dat nici Atenienii și proba este că mai târziu, când Atenienii amenințau libertatea Helenilor, tot ei singuri dintre Beoțieni au fost prietenii Atenienilor. Totuși să examinați în ce situație eram și noi și ei când am făcut acestea. Cetatea noastră nu era guvernată atunci nici de o oli-

<sup>1)</sup> Strabon enumeră Pelasgii, Thracii, Hyunții.

garhie supusă legilor<sup>1)</sup> nici de democrație, ci de regimul cel mai potrivit legilor și bunici rânduiești și foarte apropiat de tiranie. Câțiva oameni conduceau treburile publice, Aceștia cu nădejdea să-și întărească mai bine stăpânirea, de vor învinge Mezii, i-au chemat înfrânând silnic norodul. Nu cetatea întreagă și nu stăpână pe sine a făcut aceasta; nu e drept prin urmare să fie hulită pentru fapte în care a greșit nefiind apărată de legi. Însă după ce Medul a plecat și după ce ea a dobândit o constituție, când Atenienii au atacat pe urmă întreaga Heladă și au încercat să supună țara noastră, și, din pricina frământărilor, stăpâneau deja o mare parte din ea, judecați dacă prin lupta și victoria noastră dela Koroneia n'am eliberat Beoția și dacă nu contribuim acum din toată inima la eliberarea celorlalți dând cavalerie și oaste mai multă decât oricare aliat. Atâta este apărarea noastră în ce privește alianța cu Mezii.

**63.** « Vom încerca să demonstrăm că voi ați făcut mai mult rău Helenilor și că sunteți mult mai vrednici de orice pedeapsă! Spuneți că v'ați făcut aliați și cetățeni ai Atenienilor pentru a vă răzbuna pe noi. Apoi nu trebuia atunci oare numai împotriva noastră să-i aduceți, iar nu să mergeți împreună cu ei să atacați pe alții? Mai ales că puteați să nu o faceți, căci de-ați fi fost duși cu sila de Atenieni, nu aveți la îndemână alianța cu Lacedemonii aceștia, pe care o puneți veșnic înainte, alianță făcută deja împotriva Medului? Era suficientă să vă apere de noi și, lucru foarte important, să vă permită de a delibera în liniște. Însă de bună voie, fără silnicie, ați ales voi partea Atenienilor. Spuneți că ar fi fost rușinos să părăsiți pe binefăcătorii voștri. Mai rușinos însă a fost și mai vinovat să trădați pe toți Helenii, cu care ați jurat împreună, decât pe Atenieni singuri, când aceștia voiau să robească Helada, iar ceilalți s'o elibereze. Nu le-ați răsplătit cu o recunoștință egală nici ferită de ocară; căci i-ați chemat, ziceți, ca să vă apărați de oprinare și ați colaborat cu ei la îngenunchierea altora. Nu e frumos în adevăr să nu plătești binele cu bine; dar e urât, când nu răspunzi decât prin acte injuste la o binefacere venită pe calea dreptății.

<sup>1)</sup> *ὀλιγαρχία ἰσόνομος* opusă, după Aristot, cu *δυναστεία* caracterizată de el prin cuvintele: *εἰταν ἀρχὴ μὴ ὁ νόμος, ἀλλ' οἱ ἄρχοντες*.



64. « Ați arătat îndeajuns că dacă numai voi atunci n'ați fost de partea Mezilor, asta n'ați făcut-o de dragul Helenilor, ci pentrucă n'au fost nici Atenienii. Noi afirmăm, pentrucă ați voit să-i imitați pe dânsii și să nu faceți ca ceilalți. Și acum voiți să trageți folos dintr'o bravură pe care ați arătat-o de hatărul altora? Asta nu se poate! Ați preferat pe Atenieni, luptați alături de ei până la sfârșit! Nu aduceți înainte alianța care a fost odată, ca și cum ar trebui să vă scape acum. Căci ați părăsit-o, ați călcat-o în picioare și ați ajutat la robirea Eginetilor și a altor aliați, în loc s'o fi împiedecat. Cu bună voia voastră ați făcut acestea, guvernați de aceleași legi pe care le aveți și astăzi. Nu v'a silit nimeni ca pe noi. N'ați primit ultimul apel, înainte de a fi ase-diați și n'ați rămas liniștiți și neutri.

« Cine oare poate, mai pe bună dreptate, să fie urțiți de Heleni, decâ voi cari n'ați arătat vitejie decâ spre nenorocirea lor? Bunul acela cu care vă mândriți, ați arătat prin purtarea voastră de acum că nu purcedea din sufletul vostru; adevărata pornire a firei voastre s'a arătat în lumină: când Atenienii au apucat drumul strămbătăților, ați mers cu ei. Acestea avem de spus în privința Medofiliei noastre involuntare și a liberii voastre alipiri către Atena.

65. « În sfârșit, ultima voastră vină față de voi: spuneți că am venit împotriva dreptului, în vreme de pace și în zi de sărbătoare asupra orașului vostru. Nu credem să fi greșit mai mult decâ voi nici aici. Căci dacă noi, din voia noastră, am fi venit în contra cetății voastre, ne-am fi luptat și am fi pustiit ogoarele voastre ca dușmani, da! am fi păcătuit! Dar dacă oameni de-ai voștri, fruntași prin avere și neam, voind să curme alianța voastră cu o gintă străină și să vă readucă la confederația națională a Beoțienilor, dacă aceștia, de voia lor, ne-au chemat, care este vina noastră? Căci conducătorii sunt mai vinovați decâ cei ce-i urmează. Dar nici accia, după socotința noastră, nici noi n'am greșit. Cetățeni, ca și voi, și putând pierde mai mult, ne-au deschis porțile și ne-au introdus în oraș ca prieteni, nu ca dușmani. Voiau ca cei răi dintre voi să nu vă ticăloșiți mai tare, iar cei buni să aibă ranguri demne de ei. Erau învățători ai sufletelor; nu voiau să văduvească orașul de voi, ci să vă împace cu cei de acelaș sânge; să fiți în pace cu toții, să nu vă urțiți cu nimeni!

66. «Iată o dovadă că n'am lucrat dușmănește: nu ne-am atins de niciun om, ci am proclamat că cine voește să fie guvernată cetatea după datinele tuturor Beoțicilor să vină lângă noi. Și voi cu bucurie ați venit și v'ați învoit. La început ați stat liniștiți. Pe urmă, chiar dacă vi s'a păruteă n'am făcut bine intrând fără voia norodului vostru, trebuia să ne plătiți și voi la fel, să nu începeți cu violențele, ci să ne înduplecați cu binele și să ieșim. Voi din contra, cum ați văzut că suntem puțini, împotriva tratatului, ne-ați atacat. Și nu ne doare atâta de cei pe cari i ați ucis în luptă, căci moartea lor a fost oarecum legitimă. Dar n'ați săvârșit voi o grozăvie, când ați omorât, în contra legii, pe cei ce întindeau mâinile spre voi, pe cei ce i-ați prins de vii, pe cari ne-ați promis mai târziu că nu-i veți ucide? Și când ați făcut voi una după alta trei crime; nesocotirea învoielii, masacrul cu sânge rece al oamenilor și făgăduiala mincinoasă făcută nouă că nu-i veți omori, de nu ne atingem de ogoarele voastre, aveți îndrăzneala să spuneți că noi am călcat legea și pretindeți să nu fiți pedepsiți? Nu! Dacă aceștia sunt drepti, veți primi plata pentru toate.

67. «Am înșirat acestea, Lacedemonieni, și pentru voi și pentru noi; voi, ca să știți că osânda, ce o veți da, e dreaptă și noi, ca să ne convingem mai mult cât e de sfântă dorința noastră de răzbunare. Să nu vă înduioșați ascultând vechile lor merite, de a fost vreunul! Acestea trebuie să vină în ajutor celor loviți pe nedrept; pentru cei ce au făcut însă o ticăloșie, ele trebuie să fie un motiv de îndoită pedeapsă, deoarece greșelile lor n'au isvorit din firea lor intimă. Să nu le fie de folos bocetele și vaielele, când invoacă mormintele părinților voștri și părăsirea lor. Căci și noi evocăm tinerimea noastră ucisă fără milă de aceștia. Părinții lor, unii au murit la Koroneia pentru a vă aduce în brațe Beoția; alții, bătrâni și părăsiți în casele lor pustii, vă roagă cu mai multă dreptate să-i răzbunați în contra acestora! Milă să găsească oamenii cari sufăr ce nu trebuie; dimpotrivă. să ne bucurăm când o dreaptă pedeapsă lovește pe unii ca aceștia. Dășii sunt pricina izolării lor, căci de voia lor au respins pe aliații cei buni. N'au suferit întâi din partea noastră și apoi au călcat legea; au judecat cu ură, nu cu dreptate. Nici nu căpătăm noi astăzi o răzbunare egală cu vina lor. Ei vor suferi

după lege, căci nu s'au predat în luptă întinzând mâinile spre voi, cum afirmă, ci prin convenție au primit să fie judecați de voi.

« Apărați deci, o Lacedemonieni, legea călcată de aceștia, și nouă, cari am suferit fără de legile. dați-ne în schimb o dreaptă răsplată pentru serviciile noastre. Să nu fim învinși în fața voastră de discursul lor. Dați pildă Helenilor că nu veți face concursuri de vorbe, ci de fapte. O scurtă expunere a lor e suficientă, dacă sunt bune; dacă faptele sunt rele, discursurile împodobite cu vorbe frumoase sunt amăgeli. Dacă voi, șefii, veți da hotărârile privind numai la interesele întregii confederații, vor căuta mai puțini discursuri frumoase pentru fapte incorecte ».

68. Așa au vorbit Thebanii. Judecătorii lacedemonieni socotiră că este mai potrivit pentru dânșii să se mențină la întrebarea: dacă au avut vreun bine dela ei în timpul războiului? Deoarece îi îndemnase toată vremea să stea liniștiți conform tratatului de pace a lui Pausanias după războiul medie și fiindcă aceștia au respins mai târziu, înainte de asediu și propunerea lor de neutralitate <sup>1)</sup> tot după acel tratat, Spartanii, în urma respingerii legitimei lor cereri, au socotit că dânșii, deslegați de obligațiunile tratatului, au fost tratați ca dușmani de Plateeni.

Deci aduseră în șir, unul câte unul și-i întrebară tot acel lucru: dacă au făcut vreun bine în timpul războiului fie Spartanilor fie aliaților? Și cum răspundeau: nu, îi duceau și-i omorau. N'au făcut nicio excepție. Au ucis nu mai puțin de două sute de Plateeni și douăzeci și cinci de Atenieni <sup>2)</sup> cari fusese asediați împreună cu dânșii. Pe femei le-au robit.

Cât despre cetate, un an au dat-o pentru locuit Megarienilor exilați după o revoltă <sup>3)</sup> și Plateenilor, prieteni ai lor, ce mai rămăsese în viață. Mai târziu au dărîmat-o până la pământ. Din materialul dur au construit lângă templul Herei un han cu un perimetru de două sute de picioare, cu odăi de locuit la amândouă caturile: au întrebuințat pentru asta lemnăria și ușile Plateenilor. Din celelalte lucruri de fier și aramă, câte au fost

<sup>1)</sup> Vezi Cartea II, 72.

<sup>2)</sup> La începutul asediului erau cam 400 Plateeni și 80 Atenieni. Din acești 480 apărători 212 scăpase în ieșirea povestită la cap. 24; restul pierise probabil în timpul asediului.

<sup>3)</sup> Membri ai partidului aristocratic, refugiați la Pagae. Vezi Cartea IV, 66.

în oraş, au făcut paturi, pe care le-au dedicat Herei <sup>1)</sup>). Au clădit zeiței și un templu de piatră de o sută de picioare. Au confiscat pământul și l-au arendat pe zece ani cultivatorilor thebani.

Motivul principal și aproape unicul, pentru care Lacedemonienii se îndepărtase așa de tare de Plateeni, e de căutat în considerația lor pentru Thebani, despre cari credeau că le vor fi utili în războiul abia început. Așa a pierit Plateea în al nouăzeci și treilea an de când făcuse alianță cu Atenienii.

**69.** Cele patruzeci de corăbii peloponeze venite în ajutor Lesbienilor, pe când fugeau atunci pe mare urmărite de Atenieni, au fost apucate de furtună pe coastele Cretei și risipite. Una câte una veneau înspre Peloponez și întâlnesc lângă Kyllene treisprezece trireme leucadiene și ambraciote conduse de Brasidas, fiul lui Tellis, venit ca consilier lui Alkidas. Lacedemonienii, fiindcă nu izbutise în Lesbos, voiau ca flota sporită să meargă la Coreyra, agitată de lupte interne. Atenienii aveau la Naxos numai douăsprezece corăbii și Lacedemonienii voiau să apuce înainte până ce nu vine ajutor din Atena. Brasidas și Alkidas se pregătiră pentru această întreprindere.

**70.** Frământările începuse la Coreyra de când se întorsese prizonierii luați în lupta navală dela Epidamnos. Aceștia fusese eliberați de Corintieni, chipurile pe o garanție de opt sute de talanți pusă de proxeni; de fapt însă fusese convinși de Corintieni <sup>2)</sup> să le supună Coreyra. Ei vorbind cu fiecare cetățean în parte se puseră pe treabă, ca să despartă orașul de Atena. În vremea asta veni o corabie ateniană și una corintiană care aduceau ambasade. Se ținut o adunare și Corcirenii hotărîră să rămână aliați cu Atena în condițiile știute <sup>3)</sup>, dar să fie prieteni și cu Peloponezii cum fusese și înainte. Era pe atunci unul Peithias, proxen de bună voia sa al Atenienilor și șeful partidului democratic. Oamenii aceia, cari se întorsese din Corint, îl dau în judecată că umblă să facă din Coreyra provincie ateniană. Peithias fu achitat și acum dădu el în judecată pe cinci, cei mai bogați dintre acuzatori și-i învinui că taie haragi din dumbrava

<sup>1)</sup> Paturile erau pentru mobilarea hanului.

<sup>2)</sup> Cf. I. 55.

<sup>3)</sup> Era un **tratat de alianță defensivă**.

sfântă a lui Zeus și a lui Alkinoos. Pedecapsa era câte un stater <sup>1)</sup> de fiecare harag. Fură condamnați și atunci ei, din pricina mărimii amenzii, se refugiară ca suplicanți în temple, rugându-se să le fie îngăduit a plăti în mai multe vadele. Peithias, care făcea parte și din Senat, obține să se aplice legea. Aceștia strânși cu legea și fiindcă auzeau că Peithias se silea, cât mai făcea încă parte din Senat, să convingă poporul să încheie o alianță ofensivă și defensivă cu Atena, făcură un complot. Inarmându-se cu pumnale, au pătruns fără veste în Senat și au ucis pe Peithias și alți șaiszeci de senatori și particulari. Câțiva partizani ai lui Peithias, puțini la număr, au găsit scăpare pe trirema atică ce era încă în port.

71. După isprava asta, au convocat pe Corcirieni și au spus că totu-i foarte bine și că de acum n'au să mai fie robii Atenei; că pe viitor să stea liniștiți și să nu mai primească pe nimeni dintre beligeranți decât cu un vas; de vor veni cu mai multe să-i socoată dușmani. După ce au cetit declarația au silit poporul s'o ratifice. Au și trimis îndată o solie, care să raporteze lucrurile cum era în interesul lor și să convingă pe cei refugiați acolo să nu ia vreo măsură nepotrivită, ca să nu se întâmple o revoltă.

72. Când au sosit, Atenienii au închis solii și pe cei convinși de soli ca răzvrătiți și i-au transportat în Egina. În vremea asta cei cari erau stăpâni pe situație în Coreyra se folosiră de sosirea unei trireme corintiene cu deputați spartani și atacară poporul; fură biruitori. La sosirea serii, poporul se retrase în acropole și în părțile de sus ale orașului, unde se adună și se întări cu bariade; ocupă și portul Hylaicos. Ceilalți ocupau piața, unde cei mai mulți din ei își aveau locuința și portul dinspre ea și continent.

73. A doua zi au fost câteva hărțueli. Ambele partide au trimis la țară ca să cheme robii făgăduindu-le libertate. Majoritatea se aliă cu poporul.

Celorlalți le veni un ajutor de vre-o opt sute de pe uscat.

74. După trecere de o zi, se dă iar luptă și învinge poporul, mulțumită și tăriei locului și numărului, dar și femeile au ajutat

---

<sup>1)</sup> Probabil e vorba de staterul de aur care valora 18 lei. Era și un stater de argint care prețuia 3,50 lei.

cu multă îndrăzneală pe luptători aruncând cu cărămizi de pe case și înfruntând vălmășeala cu un curaj peste firea lor. Spre seară târziu, aristocrații au luat-o la fugă; de teamă să nu atace poporul, în avântul său, și să cuprindă și șantierul marinei și să-i ucidă, dau foc caselor din jurul pieței și locuințelor <sup>1)</sup> din apropiere ca să închidă drumul. N'au cruțat nici proprietățile lor nici pe ale altora: s'au mistuit multe mărfuri și, dacă vântul ar fi abătut para în spre el, orașul ardea tot.

Au isprăvit lupta și ambii adversari au petrecut noaptea în liniște, cu pază. După ce s'a pronunțat victoria de partea poporului, vasul corintian a plecat pe furiș; tot pe nesimțite s'au strecurat pe continent cei mai mulți dintre mercenari.

**75.** A doua zi Nikostratos, fiul lui Diotrephes, generalul atenian veni dela Naupactos cu douăsprezece corăbii și cinci sute de opliți mesenieni. El stăruie să-i împace și reuși să-i înduplece a conveni să se dea în judecată zece bărbați mai vinovați de tulburări — aceștia nici n'au mai așteptat — iar ceilalți să trăiască în pace unii cu alții și să încheie un tratat de alianță ofensivă și defensivă cu Atenienii. Dânsul, după ce obținut asta, se pregătea să plece: dar șefii poporului îi cerură să le lase lor cinci vase de ale sale, pentru ca adversarii să fie mai puțin ispitiți la vre-o nouă mișcare. Se legau în schimb să înarmeze și să-i deie cinci corăbii de ale lor. El primi, iar dânșii recrutară pentru echipagiile vaselor pe dușmanii lor. Aceia, de teamă să nu fie trimiși la Atena, se refugiară în templul Dioscurilor. Nikostratos căuta să-i ridice și să-i îmbărbăteze. Cum nu reușea, poporul se înarmă din această cauză; credea că nu umblă ei cu gânduri bune, dacă nu vor să se imbarce. Le confiscă armele din case și ar fi ucis pe unii pe cari-i întâlneau, de nu-i oprea Nikostratos. Ceilalți, când au văzut ce se petrece, s'au refugiat ca suplicanți în templul Herei; nu erau mai puțini de patru sute. Poporul se temu să nu dea ei vre-o lovitură; de aceea îi convinse și-i ridică în insula din fața portului, unde le trimese cele necesare.

**76.** Agitațiile erau în acest punct. La patru sau cinci zile după transportarea în insulă, corăbiile peloponeze, care stătuse ancorate la Kyllene după navigația din Ionia, sosese în număr

<sup>1)</sup> ξυνοίεσθαι sunt case închiriate mai multor familii, așa cum erau *insulae* la Roma.

de cincizeci și trei. Le comanda Alkidas ca și mai înainte și avea pe bord ca sfetnic pe Brasidas. Au ancorat la Sybota, port continental și în zori au pucea în contra Coreyrei.

77. Fu mare tulburare. Corcirenii, speriați și de situația din cetate și de apropierea flotei inamice totodată, pregătiră șasezeci de vase. Și pe care cum era gata îl trimeteau înaintea dușmanului, deși Atenienii îi sfătuiă să-i lase pe dânșii să iasă cei dintâi și dânșii să vină mai pe urmă cu toate corăbiile. Cum vasele lor înaintau unul câte unul, două au trecut dela început la inamic, iar pe celelalte oamenii se băteau între ei. Nu era nicio regulă în ce se făcea. Peloponezii, dacă au văzut lipsa asta de ordine, au pus douăzeci de vase în fața Corcirenilor, iar cu restul flotei au atacat cele douăsprezece corăbii ateniene, între care erau Salaminiana și Paraliana <sup>1)</sup>.

78. Corcirenii, întru cât îi privea, atacau prost cu puține vase și necăjeau tare greu. Atenienii se temeau de mulțimea corăbiilor și de încunjurare; de aceea nu voiau să izbească grosul flotei sau în centru, ci se îndreptară spre una din aripi unde cu fundară un vas. Atunci flota peloponeză făcându-se roată, Atenienii umblau împrejurul ei și căutau să producă vâlmășeală. Cei ce țineau piept Corcirenilor le înțelese gândul; se temură să nu se întâmple ca la Naupactos și veniră în ajutor. Concentrându-se toate vasele, începură marșul asupra Atenienilor. Aceștia se retrăgeau, dar fără să întoarcă spatele; voiau să lase timp la cât mai multe vase corciriene să intre în port, pe când ei dădeau înapoi încet și făceau front inamicului. Astfel a fost lupta navală, care s'a terminat la apusul soarelui.

79. Corcirenii erau îngrijorați să nu vină dușmanul biruitor asupra cetății, și ori să ia pe cei din insulă, ori să se apuce de altceva; de aceea au transportat înapoi, în templul Herei, pe cei din insulă și au pus pază strașnică împrejurul orașului. Peloponezii, deși învingători, n'au îndrăznit să-l atace, ci cu cele trei-sprezece vase corciriene prinse s'au retras în portul de unde pornise la atac. A doua zi nici atât n'au atacat orașul, cu toate că

---

<sup>1)</sup> Cele 2 vase de războiu totdeauna gata de luptă și însărcinate cu serviciul public: transport de bani, de depeși oficiale, de ambasadori etc. Echipajele erau formate numai din cetățeni.

era multă vălmășeală și spaimă și cu toată stăruința lui Brasidas pe lângă Alkidas, cum se spune; dar n'a reușit. Au debarcat numai pe capul Leukime și au stricat ogoarele.

80. În vremea asta poporul corcirian, temându-se grozav de un atac al flotei inamice, intră în tratative cu suplicanții și cu restul partidului aristocratic pentru a salva orașul: înduplecă pe câțiva din ei să se îmbarce, deoarece în așteptarea atacului ei tot echipase treizeci de vase. Peloponezii au devastat ținuturile până la amiază și pe urmă s'au retras. Noaptea li s'au semnalat șaiszeci de vase ateniene venind dinspre Leucada. În adevăr, Atenienii, informați de tulburările din Corcira și de pregătirea flotei lui Alkidas să plece într'acolo, le trimisese sub comanda lui Eurymedon, fiul lui Thukles.

81. Peloponezii s'au grăbit să plece imediat în toiul nopții mergând pe lângă țărniș și în drumul lor spre casă au trecut vasele peste istmul Leucadei ca să nu fie zăriți la dublarea capului.

Corcirienii, cum au înțeles că flota ateniană se apropie și cea dușmană a plecat, au introdus în oraș pe Mesenienii ce până acum stătuse între ziduri și au trimis în portul Hylaic<sup>1)</sup> corăbiile ce le echipase. În vreme ce ele treceau către port, dânșii ucideau toți dușmanii pe cari-i puteau prinde. Debarcarea și de pe vase pe toți câți îi convinsese să se îmbarce și-i uciseră până la unul. S'au dus apoi la templul Herei și deciseră cam vre-o cincizeci să se prezinte la judecată; îi osândiră pe toți la moarte. Suplicanții, cari nu se lăsase convinși — și aceștia erau majoritatea — când au văzut ce se petrece, s'au ucis acolo în templu unul pe altul; alții s'au spânzurat de copaci; în sfârșit fiecare se omora cum putea.

Șapte zile cât a stat Eurymedon, după ce a sosit cu cele șasezeci de vase, Corcirienii n'au conștientizat a ucide pe cei ce li se păreau dușmani. Li învinuiau că vor să desființeze constituția democratică. Dar unii au căzut victime ale urii personale, alții, creditorii, fură uciși de datornici. Moartea s'a arătat sub mii de forme. Nicio grozăvie din cele ce se întâmplă de obicei în asemenea vremuri n'a rămas neînfăptuită, ba încă

<sup>1)</sup> Corăbiile erau deci în portul celălalt dinspre piață și continent și era expus din cauza largii sale deschideri unui atac din afară.



și mai mari. Căci tatăl își ucidea copilul, victimele erau smulse dela altare, uneori erau omorîte chiar lângă ele; alții au pierit în templul lui Dionysos zidiți de vii.

82. Așa de grozave au fost aceste lupte civile, dar au părut mai spăimântătoare, fiindcă au fost cele dintâiu. Mai târziu, Helada toată, ca să zicem așa, a fost aruncată în turburări. Fiind pretutindeni lupte civile, șefii partidelor democratice cheamau pe Atenieni, aristocrații pe Spartani. În vreme de pace nici Atenienii nici Lacedemonii n'ar fi avut motive de intervenție și nici partidele n'ar fi îndrăznit să-i cheme; dar acum fiind ei în stare de războiu, se oferea ușor un prilej de alianță unora sau altora, pentru a vătăma pe adversari și a trage folos tocmai din schimbarea regimului politic. Multe și grele nenorociri s'au abătut asupra cetățitorilor în vremea acestor turburări, nenorociri care sunt și vor fi partea oamenilor, câtă vreme nu se va schimba firea lor: uneori mai ușoare, alteori mai deosebite în manifestări după cum se schimbă și împrejurările. Când e pace și lucrurile merg bine, Statele ca și particularii sunt mai bune fiindcă nu sunt sub apăsarea nevoilor care-i împing la fapte pe care nu le-ar voi. Războiul însă strică tihna de fiecare zi; este un învățător aspru și schimbă după vremuri gândurile omului.

Statele deci erau agitate de lupte civile: cele ce rămăseseră mai în urmă, auzind cele petrecute pe aiurea, căutau să le întrecă croind planuri ne mai auzite, atacând prin violenții pline de intrigi ori răzbunându-se prin cruzimi extrem de rafinate. Schimbare și înțelesul obișnuit al cuvintelor după interpretarea subiectivă a faptelor. Îndrăzneala nebuncască era socotită ca o bărbăție gata la orice poftă pentru prieteni; încetineala prudentă era lașitatea aseunsă sub frumoase aparențe; cuminenția un pretext al omului fricos; a te pricepe la orice era a nu fi bun de nicio treabă; furia oarbă devenise o calitate aleasă pentru un bărbat, pe când violenția perfidă întrebuintată pentru siguranța personală trecea drept un frumos pretext de renunțare; omul veșnic nemulțumit era cel în care toți se încredeau și cine-l contrazicea, devenea suspect. Deștept, cine reușea să-și atragă dușmanul în cursă, mai de temut încă cine bănuia capcana și se ferea; iar cine lua măsuri să n'aibă nevoie nici de una

nici de alta, era socotit ca un rău partizan, speriat de adversar. În scurt era lăudat cel care lua înaintea unuia ce voia să-i facă rău, cum era și cel ce îndemna pe cine nici se gândea. Legăturile de rudenie erau mai slabe decât cele politice, căci acestea-i făceau să îndrăznească fără șovăire; deoarece partidele politice nu se alcătuiau în armonie cu legile pentru binele general, ci alături cu ele pentru foloase personale; nu-și sprijineau încrederea unul în altul pe legea divină, ci pe faptul că împreună o călcase; propunerile frumoase ale dușmanilor le primeau, de erau avantajoase, nu cu încredere generoasă, ci ca măsuri efective de prevedere și numai de erau superiori în forțe. Era mai de laudă să te răzbuni pe cineva decât să nu fi suferit vreo jignire. Jurămintele de împăcăciune de le făceau, când nu mai aveau încotro, aveau pentru moment putere: dar cum venea un prilej, primul ce-și recăpăta încrederea în sine, de vedea pe adversar nepăzit, îl lovea; și era mai bucuros să-l atace prin surprindere potrivit încrezut în jurământul primit decât pe față, declarându-i-se din nou dușman. A avea două foloase: lovea fără să se expună și, biruind prin violență, trecea drept foarte iscusit. Căci mai de grabă cei mai mulți vor să fie socotiți tâlhari decât proști oameni de treabă; căci de stângăcie se rușinează, iar din iscusință își fac o fală.

Cauza tuturor acestor rele era dorința de a domina, dorință izvorită din lăcomie și ambiție; și acestea, odată certurile înecute, stârneau patima oarbă. Fiecare șef de partid își lua, după preferința mulțimii, o deviză strălucitoare, fie aceea de egalitate pentru toți înaintea legii în viața politică, fie aceea de aristocrație moderată. La adăpostul ei, sub pretext că servesc Statul, făceau din acestea un instrument al interesului lor personal; în toate chipurile se luptau să se răpună unii pe alții. Aveau îndrăzneli temerare și nu se dădeau în lături dinaintea oricărei răzbunări cât de crude: faptele lor nu-și găseau hotar nici în drept nici în interesul Statului, ci în bunul plac al fiecăruia. Odată stăpâni pe putere, erau gata să-și satisfacă dușmăniile momentane, fie prin condamnări nedrepte, fie prin violență. Niciun partid nu respecta buna credință; din contra, cine izbutea să comită un act revoltător, acoperit însă de frumoase motive, acela se bucura de nume mai bun. Cetățenii, cari nu aparțineau niciunui

partid, erau loviți de amândouă, ori pentrucă nu dădeau ajutorul pretins, ori pentrucă nu le puteau ierta liniștea și viața fără primejdii.

83. Astfel luptele civile au înrădăcinat în neamul elenic tot felul de perversități. Candoarea, în care este atâta nobleță, era batjocorită și a dispărut; pe când grija de a fi veșnic în pază, suspiciunea față de alții domneau peste tot. Căci nicio vorbă nu era destul de tare, niciun jurământ așa de teribil ca să potolească cearta și să dispară neîncrederea. Nu se rezemau pe solidaritatea acestora; de aceea, când erau tari, preferau să-și ia măsuri de precauție decât să-și pună încrederea în alții. Cei mai slabi la minte erau cei mai avantajați. Cunoșteau slăbiciunea lor și talentul adversarilor: de teamă să nu fie amăgiți de vorbele frumoase sau să fie victimele agerimei și iscusinței minții lor, păseau cu îndrăzneală de-a-dreptul la fapte. Pe când ceilalți disprețuiau planurile adversarilor, nu credeau necesară acțiunea acolo, unde dibăcia singură era suficientă și cădeau foarte mulți fără apărare.

84. În Coreyra<sup>1)</sup> deci s'au înfăptuit întâia oară cele mai multe din aceste grozăvii. Tot ce poate trece prin mintea unor oameni guvernați atâta vreme mai mult cu trufie decât cu înțelepciune și care au în fine prilej de răzbunare; tot ce pot face oamenii ce doresc să scape de o lungă sărăcie care, cu pasiune, împotriva dreptului, au hotărît să pună mâna pe averea vecinilor; în fine toate cruzimele și toate faptele de neiertat săvârșite cu patimă neînfrănată de cei mânați, nu de lăcomie, ci de dorința de egalitate, toate s'au făcut. S'a turburat cu totul viața în vremea aceea în orașul acela; firea omenească, care și altfel e obișnuită să le calce, a biruit legile și cu bucurie a arătat că nu sunt obligații morale în fața pasiunii, că aceasta e mai tare decât dreptul și e dușmană oricărei superiorități. Căci altminterlea nu s'ar fi prețuit răzbunarea mai presus decât pietatea, nici câștigul mai mult decât respectul dreptului; atunci nici invidia n'ar fi avut atâta putere de distrugere. În pornirea lor de răzbunare, oamenii desființează legile obștești de milă și ier-

---

<sup>1)</sup> Acestea sunt reflexiile unui moralist de mai târziu asupra cuprinsului celor 2 capitole precedente. Thibaudet le crede ale lui Th.

tare, în care toți ar avea o speranță de mântuire, când le merge rău, cu riscul de a nu le putea nici ei invoca la primejdie.

85. Astfel au fost la început izbucnirile pătimașe ale partidelor în Coreira. Eurymedon și Atenienii au plecat cu flota. Mai târziu fugarii Coreirieni, căci au scăpat vreo cinci sute, au pus stăpânire pe forturile de pe continent și pe coasta maritimă din fața Coreirii. Pureau de aici și prădau pe cei din insulă; le făceau multe pagube și foametea domnea în oraș. În acelaș timp au trimis soli la Sparta și Corint și se rugau să-i readucă. N'au obținut nimic. Atunci și-au adunat vase și ajutoare și au trecut în insulă, cam vreo șesescute în totul; acolo au dat foc corăbiilor ca să știe că nu le rămâne alta decât să pună mâna pe țară. S'au suit pe Muntele Istone, au zidit o fortăreață și devastau pe cei din oraș, fiind stăpânii câmpiei.

86. Pe la sfârșitul aceleiași veri, Atenienii au trimis în Sicilia douăzeci de corăbii conduse de Laches, fiul lui Melanopos și Charoiades, fiul lui Euphiletos. Incepuse războiul între Siracuzani și Leontinieni. Aliații Siracuzanilor erau, afară de Camarina, toate orașele doriene, care dela începutul războiului se declarase aliate ale Lacedomonienilor; totuși nu luaseră parte la lupte. Leontinienii aveau orașele Chalcidice și Camarina. Din Italia, Locrienii erau de partea Siracuzanilor, iar Rheginienii, înrudiți cu Leontinienii, erau alături de ei. Aliații Leontinienilor trimit deci <sup>1)</sup> la Atena și-i conving, în puterea vechei alianțe și a faptului că sunt Ionieni, să le trimeată o flotă, deoarece le închisese Siracuzanii ieșirea și pe mare și pe uscat. Atenienii le-au trimis sub motiv de înrudire; dar voiau să oprească transporturile de grâu de acolo în Peloponez și să încerce de n'ar fi cu putință să supună Sicilia. Iși stabiliră deci baza de operațiuni la Rhegium în Italia și împreună cu aliații purtau războiu. În vremea asta se sfârși vara.

87. La începutul iernii molima se abătu a doua oară peste Atenieni; de fapt nu se stinsese cu totul nici până acum, dar mai contenise oarecum. A durat de data asta un an încheiat; la prima izbucnire ținuse doi ani. Nimic n'a slăbit mai tare puterea Atenei, căci au murit nu mai puțin de patru mii patru sute

<sup>1)</sup> În această ambasadă era și celebrul sofist Gorgias.

de opliți înscriși în rol și treisute de cavaleri, iar din norodul celălalt nu se poate ști câți. Au fost atunci și multe cutremure de pământ în Atica, Eubea, în Beoția și mai ales la Orchomenos.

88. Atenienii din Sicilia și Reginienii au făcut în iarna asta cu treizeci de nave o expediție asupra insulelor numite ale lui Aiolos <sup>1)</sup>: căci vara, din lipsă de apă nu se poate merge acolo. Sunt așezați pe ele Liparieni, coloniști ai Cnidienilor. Locuiesc numai pe una mică dintre ele, numită Lipara; de aici se duc și fac sămănături pe celelalte: Didyme, Strongyle și Hiera. Indigenii cred că în Hiera și a așezat Hephaistos făurăria, pentrucă zi și noapte sbucnește din ea foc și fum. Aceste insule sunt între Sicilia și țara Mesenienilor <sup>2)</sup>, aliați cu Siracuzanii. Atenienii devastară țarinele, dar neputându-le cuceri, se retraseră. S'a terminat iarna și cu dânsa și anul al cincilea al acestui războiu pe care l-a scris Thukydidēs.

89. În vara următoare Peloponezii și aliații sub conducerea lui Agis, fiul lui Archidamos, regele Laedemonilor, veniră până la Istm cu gândul să năvălească în Atica. Dar s'au întâmplat multe cutremure și s'au întors înapoi și n'a mai fost năvală. În vremea asta, pe când durau cutremurele, la Orobiae <sup>3)</sup> în Eubea, marea s'a retras de lângă țărmul de pe atunci; apoi, ridicându-se în valuri uriașe, s'a prăbușit peste uscat și a scufundat o parte din coastă, iar de pe alta s'a retras și astăzi este mare unde era înainte pământ. A înneccat și oamenii câți n'au apucat a fugi pe înălțimi. O asemenea scufundare în mare a fost și în insula Atalantia, vecină cu Locrienii Opuntieni, care a stricat o parte din fortul Atenienilor și a sfărâmat unul din cele două vase care erau trase pe țărm. Și la Peparethos s'a tras marca înapoi, dar n'a fost revărsare de ape. Un cutremur a dărâmat o parte din zid, pritaneul și câteva case. Eu socot că pricina unor asemenea întâmplări a fost asta: unde cutremurul a fost mai tare, acolo marea s'a retras și împinsă apoi brusc cu prea mare putere a produs inundația. Fără cutremur nu mi se pare că așa ceva s'ar fi putut întâmpla.

<sup>1)</sup> Astăzi insulele Lipare.

<sup>2)</sup> Mesena stăpâna și o parte din coasta Italiei; locuiau Sicilioții indigeni.

<sup>3)</sup> În partea de Nord a coastei de Vest a Eubeei; astăzi satul Rovies.

**90.** În cursul verii acesteia s'au dat multe lupte în Sicilia; s'au bătut și Sicilioții făcând expediții unii în contra altora, și Atenienii alături de aliații lor. Voiu aminti numai faptele însemnate săvârșite fie de Atenieni și aliați, fie de adversari împotriva Atenienilor. După ce Charoiades, generalul atenian, a căzut într'o luptă cu Siracuzanii, Laches rămase singur comandant al întregii flote. Dânsul atacă împreună cu aliații Mylae, oraș mesenian: se găseau acolo pentru apărare două corpuri de trupă meseniene. Acestea întinseră o cursă celor debarcați. Atenienii și aliații îi pun pe fugă șiucid o mulțime, apoi atacă fortăreața, o silesc să se predea și să meargă împreună cu ei în contra Meseniei. Când s'au apropiat Atenienii și aliații, s'au predat și Mesenienii, dând ostateci și rânduind și celelalte în chip mulțumitor pentru Atenieni.

**91.** Tot în vara asta Atenienii trimiseră treizeci de vase în jurul Peloponezului conduse de Demosthenos, fiul lui Aleisthenes, și de Prokles, fiul lui Theodoros, iar șasezeci de vase și două mii de opliti la Melos sub comanda lui Nikias, fiul lui Nikeratos. Voiau să supună pe Melieni, cari deși insulari nu voiau să-i asculte nici să facă alianță cu dânsii. Cu toate că au pustiit ogoarele, n'au reușit. Au ridicat ancora și au plecat la Oropos în Grecia. Au debarcat noaptea și imediat oplitii de pe vase au plecat pe jos la Tanagra în Beoția. La un semnal dat, ieșiră Atenienii din oraș cu toată oastea sub comanda lui Hipponicos, fiul lui Calias, și a lui Eurymedra, fiul lui Thukles, și veniră pe uscat la punctul de întâlnire. Au așezat tabără în ziua aceea în ținutul Tanagrei, au devastat țarina și au petrecut noaptea pe loc; a doua zi au bătut pe Tanagreci, o parte din Thebanii ce le venise în ajutor, ce făcuse o ieșire, i-au despuiat de arme și au ridicat un trofeu. Apoi s'au retras, unii spre oraș, ceilalți pe corăbii. Nikias cu cele șasezeci de vase pluti pe lângă țarm și pustiie regiunea maritimă a Locridei: pe urmă se întoarse și dânsul acasă.

**92.** Pe vremea asta <sup>1)</sup> Lacedemonii au fondat colonia Heraklea în Trachinia. Iată cu ce prilej: toți Malienii sunt împărțiți în trei ramuri: Paralienii, Hierienii și Trachinienii. Dintre ace-

<sup>1)</sup> După retragerea lui Nikias de pe coasta Locrienilor.

știa, Trachinienii, bătuți în războiul de Oeteeni, vecinii lor, întâiu au voit să se alipească de Atenieni. Dar s'au temut că n'o să-i apere cu credință și au trimis la Sparta alegând sol pe Teisamenos. Dorienii, metropola Lacedemonienilor, s'au alăturat și ei la ambasadă tot cu rugămintea asta, căci erau și dânșii năcăjiți de Oeteeni. După ce i-au ascultat, Lacedemonienii au hotărât să trimeată o colonie, căci voiau să ajute pe Dorieni și pe Trachinieni; totodată li se părea că poziția orașului are să fie bună pentru războiul cu Atenienii, căci se putea pregăti o flotă în contra Eubeei, astfel ca să treacă pe un drum scurt; va fi de folos în fine și pentru plutirea spre Thracia. Pentru toate aceste motive porniră cu dragoste să întemeieze orașul. Consultară întâi pe zeul din Delphi. După răspunsul favorabil al acestuia trimiseră locuitori dintre ei și Perieci; dădură știre că poate merge oricine vrea, afară de Ionieni, Achei și alte câteva neamuri. Ca fundatori au condus trei Spartani: Leon, Alkidas și Damagon. Așezându-se au zidit din nou orașul, care astăzi se numește Heraklea, la depărtare de Termophylae numai cu patruzeci de stadii și de mare cu douăzeci. Au construit șantier și au închis drumul dinspre strâmtoarea Termopililor, ca să le poată păzi mai ușor.

93. Atenienii fură neliniștiți întâi de întemeierea acestui oraș și crezură că este merit mai ales în contra Eubeei, căci drumul până la Kenaios este scurt. Totuși lucrul a ieșit împotriva așteptării lor, căci nicio vătămare nu le-a venit de-acolo. Si iată cauza: Tesalienii, stăpâni pe ținuturile din această parte și pe locuitorii pe pământul cărora se clădea, s'au temut să aibă vecini prea puternici; de aceea i-au hărțuit și s'au războit cu oamenii aceia de curând așezați până când i-au slăbit de tot. La început au fost tare mulți, pentru că oricine venca cu încredere, socotind sigur orașul, odată ce-l întemeiau Lacedemonienii. Dar nu puțin au stricat treaba și au împușinat oamenii și conducătorii veniți din Sparta, căci au speriat pe mulți prin guvernarea lor aspră și câteodată nedreaptă. De aceea i-au învins ușor popoarele vecine.

94. Tot în vara asta, pe vremea când erau Atenienii în Melos, aceia cari cu cele treizeci de vase făceau înconjurul Peloponezului, s'au oprit întâi la Ellomenos din Leucadia, unde au întins o

cursă și au ucis câțiva oameni din garnizoană. Pe urmă au mers asupra Leucadei cu mare putere. Aveau pe Acarnanienii toți, afară de Oiniazi, pe Zacintieni, Kefalonieni și cinsprezece vase corciriene. În fața atâtor oști Leucadienii nu se mișcară, deși li s'a pustiit pământul și de dincolo și de dincoace de istm unde este și Leucadia și templul lui Apolon. Acarnanienii pretindeau lui Demosthenes, strategul atenian, să asedieze orașul: socoteau că-l vor cuceri lesne și se vor mântui de o cetate care le-a fost pururea dușmană. Demosthenes însă este convins de Mesenieni că, având el atâta oaste adunată, bine ar fi să atace pe Etolieni, vrășmașii Naupaetului, că de-i bate pe aceștia, ușor va supune toată partea asta de pământ. Căci neamul Etolienilor e mare și războinic, locuște în sate depărtate unul de altul și ncîntărite, întrebuintează armătură ușoară și nu e greu a-i bate, de-i atacă până ce nu se adună toți. Il îndemnau să înceapă întâi cu Apodoții, apoi să treacă la Ofioniei și după aceștia la Eurytani, cari sunt partea cea mai numeroasă a Etolienilor, vorbesc o limbă cu totul necunoscută și mănâncă carnea crudă. Odată ce sunt aceștia cuceriți, restul va merge ușor.

95. De hatârul Mesenienilor se lasă înduplecat. Mai ales își făcea socoteala că ar putea merge asupra Beoției fără oastea ateniană, numai cu aliații continentali uniți cu Etolienii; pentru asta avea să treacă pe la Locrienii-Ozoli la Kytinion în Dorida, lăsând în dreapta Parnasul, până se cobora la Focceeni. Credea că aceștia, vechi prieteni ai Atenci, vor merge și ei cu oastea: dar nu puteau fi siliți; apoi Foccea este în hotar cu Beoția.

Se ridică deci cu toată oastea, spre marcă neplăcere a Acarnanienilor și plutea pe lângă coastă spre Sollion. Când împărtăși gândul său Acarnanienilor, aceștia refuzară de a-l urma fiindcă nu asediase Leucada. Merse deci numai cu cealaltă oaste: Kefali, Mesenieni, Zacintieni și cu trei sute de marinari de pe vasele ateniene (cele cinsprezece corcirieneră se întoarse acasă) asupra Etolienilor. Porni din Oineon <sup>1)</sup> în Locrida. Acești Locrienii-Ozoli erau aliați și trebuiau să întâmpine pe Atenieni cu toată oastea în interiorul țării. Fiind vecini cu Etolienii și având aceleași arme, se vedea că vor fi de mare folos, luând parte la

<sup>1)</sup> Oineon situat la Nord-Est de Naupaetos. Era un port al Locridei,



războiu, ca unii ce cunoșteau locurile și chipul de luptă al aceloră.

**96.** Petrecu noaptea cu oastea în incinta templului lui Zeus Nemeeanul <sup>1)</sup>. Aici se zice că a pierit poetul Hesiod, ucis de oamenii locului, după cum i se proorocise lui că o să pățească în Nemeea. În revărsatul zorilor puse spre Etolia. Cuprinse în ziua dintâi Potidania, în a doua Krokyleon și în a treia Teishion; se opri aici și trimise prada la Eupalion în Loerida. Avea de gând că după ce va fi luat și celelalte localități să se întoarcă la Naktos și pe urmă să se întoarcă asupra Ophionienilor, de n'or vrea să se supui de bună voie. Etolienii însă simțise această pregătire dela început, de cum o plănuia; când a intrat oastea, toți au sărit în ajutor, până și Ophionienii cei mai dela margine de pe lângă golful Maliac, Bromienii și Kallienii, au venit.

**97.** Mesianii sfătuiau pe Dhemostenes tot ca mai înainte; după ei, supunerea Etolienilor era un lucru foarte ușor. Ii spuneau să meargă cât mai iute asupra satelor; să nu le dea vreme să se grupeze și să-i facă front: să cuprindă tot ce-i iese în cale. Demosthenes se lasă convins de ei. Incredent în norocul său, pentru că până acum toate-i mersese bine, nu mai așteaptă ajutorul Locrienilor cari i-ar fi prins tare bine, căci n'avea soldați ușor înarmați; ei merse în contra orașului Aigion și năvălind îl cuceri la primul asalt. Oamenii fugise pe dealurile de deasupra târgului: căci e așezat pe culmi înalte cam la optzeci de stadii de mare. Intre timp Etolienii se adunaseră pentru ajutor la Aigion. Ei atacară pe Atenieni și aliați alergând de pe dealuri din toate părțile și asvârlind cu săgeți și sulți. De câte ori armata ateniană se arunca asupra lor, se retrăgeau; iar când aceia dădea înapoi, dânșii se repezeau iarăși. Așa s'a prelungit lupta multă vreme, cu retrageri și urmăriri, în care Atenienii erau veșnic bătui.

**98.** Până când arcașii n'au isprăvit săgețile și au mai avut putere, au rezistat; căci Etolienii, oameni goi, când erau bătui cu săgețile, se retrăgeau. Dar după ce șeful căzu, arcașii se risipiră. Armata ateniană, făcând atâta vreme aceleași mișcări, se

---

<sup>1)</sup> De sigur după prima zi de marș. Templul acesta este tot în Loerida, așa că numărarea zilelor începe după năvala în Etolia.

obosise, în timp ce Etolienii năvăleau continuu și asvârleau săgeți. În cele din urmă întoarseră spatele și o luară la fugă. Căzută în râpi prăpăstioase și în locuri necunoscute, unde-și găsiră moartea, căci pierise și călăuza lor, mesenianul Chromon. Etolienii, sprinteni și neîngreuiți de arme, au ajuns pe mulți din fugă și i-au străpuns cu sulițele. Foarte mulți fugari greșind calea s'au băgat fără voie într'o pădure fără drumuri; Etolienii o înconjurară și-i puseră foc din toate părțile. Au pierit Atenienii de tot felul de morți și cu greu cei scăpați au ajuns la mare, la Oinion, de unde porniseră. Au murit în această luptă mulți aliați și cam vreo sută douăzeci de opliti, floarea tinerimii ateniene. A căzut și Prokles, cel de al doilea general. Și-au ridicat morții cu permisiunea Etolienilor și s'au retras la Naupactos, de unde mai târziu s'au dus pe corăbii la Atena. Demosthenes a rămas prin împrejurimile Naupactului, căci se temea de Atenieni în urma celor petrecute.

**99.** Tot pe vremea asta Atenienii din Sicilia au mers cu flota în Locrida; au debarcat, au bătut pe Locrienii ce voise să-i respingă și au cucerit fortul dela gura râului Halex.

**100.** Tot în vara asta Etolienii au trimis la Corint și Lacedemona o ambasadă compusă din Tolophos Ofionianul, Boriades Euritanul și Teisandros Apodotul. Ii conving să le trimeată o armată în contra Naupactului, care adusese împotriva lor oștile Atenei. Lacedemonii au trimis spre sfârșitul toamnei trei mii de opliti aliați, între cari erau cinci sute din Heraklea, orașul nou întemeiat din Trachinia. Spartanul Eurylochos era comandantul șef și avea ca ajutoare pe spartanii Makarios și Menedaios.

**101.** Oastea se aduna la Delphi. Eurylochosa a trimis un sol la Locrienii-Ozoli. Ii era drumul prin țara lor și totodată cerca să-i desfacă de Atena. Dintre Locrienii îl ajutau mai cu seamă cei din Amphissa, care se temeau de Phoceeni. Ei cei dintâi au și dat ostateci și au convins să facă același lucru și pe ceilalți înfricoșați de oastea ce sta gata să intre în țară. Au convins întâi pe Myonienii, vecinii cei mai apropiați și stăpânii trecătorilor din Phokida, apoi pe Ipnei, Messapieni, Tritaei, Chalaei, Tolophonienii, Hessieni și Dianthi. Aceștia toți l-au însoțit și cu oști. Olpaienii au dat ostateci, dar oaste nu. Hyeenii n'au dat ostateci până ce nu le-a cucerit satul numit Polis.

**102.** După ce au fost toate gata, și a trimes ostatecii la Ky-tinion în Dorida, a pornit cu armată spre Naupactos prin țara Locrienilor. În drum a cuprins Oineon și Eupalion, care nu vroise să se supună. Sosind în țara Naupactului, s'a unit cu Eto-lienii ajunși deja, a pustiit ogoarele și a cucerit o mahala care nu era întărită. Apoi a luat Molykreion, colonie corintiană supusă Atenei. Demosthenes atenianul, care era tot în preajma Nau-pactului după cele întâmplate în Etolia, presimțise această expediție. Se temu de soarta Naupactului și se duse la Acarna-nieni după ajutor. Greu izbuti să-i înduplece, deoarece erau supărați din pricina retragerii din fața Leucadei. Ii dau totuși o mic de ophiți, cari se îmbarcă pe corăbiile sale și intrând în cetate o mântuie de primejdie. Căci altfel, zidul fiind lung și apă-rătorii puțini, era teamă că n'au să poată rezista. Eurylochos și tovarășii săi, când au înțeles că a intrat oaste în cetate, s'au retras fiindcă nu se putea lua cu asalt. Dar nu s'au dus în Peloponez, ci în Aiolida, numită astăzi Kalidona și Pleurona, în ținuturile de pe acolo, cum și în Proschion din Etolia. Venise Ambracioții la dâșii și-i convinsese să atace împreună cu ei Argosul Amphilochie, restul Amphilochiei și Acarnania. Ziceau că de vor pune mâna pe acestea, toată partea continentală se va alia cu Lacedemona. Eurylochos îi crezu și trimise acasă pe Etolieni. Stătu liniștit în meleagurile acelea așteptând momentul potrivit să plece în ajutor Ambracioților, când aceia vor pleca asupra Argosului. Vara s'a sfârșit

**103.** La începutul iernii, Atenienii din Sicilia împreună cu aliații lor Heleni și câți din Siculi, stăpâniți cu sila de Siracuzani voiau să se deslipească de ei, atacăra orașelul sicul Inessa, a cărui acropole era ocupată de Siracuzani. Dar n'au putut-o lua și s'au retras. În timpul retragerii, garnizoana fortăreții a atacat arier-garda compusă din aliați, a pus-o pe fugă și a ucis mulțime de oameni. După întâmplarea asta Laches și Atenienii cu flota lor au efectuat câteva debarcări în Locrida; aici au lovit și bătut la apa Kaikinos trei sute de Locrieni ce le-au ieșit înainte cu Pro-xenos, feciorul lui Kapaton, le-au luat armele și s'au retras.

**104.** În iarna asta, Atenienii au purificat insula Delos din porunca unui oracol. O purificase mai înainte și tiranul Peisi-stratos, dar nu toată, ci numai partea de insulă câtă se vede dela

templu. Atunci a fost purificată toată în chipul următor: au luat toate siciile câte se aflau. Au interzis pe viitor să mai moară sau să nască cineva în insulă, ci să fie transportat în Rhenea. Aceasta era așa de aproape de Delos, încât Polykrates, tiranul Samienilor, fiind tare pe mare o bucată de vreme și stăpânind celelalte insule, a cuprins și Rhenea, pe care a dedicat-o lui Apolon Delianul legând-o cu un lanț de Delos.

Atunci pentru întâia oară, după această purificare, au sărbătorit Atenienii Deliacele, serbare ce se repetă la fiecare patru ani. Era și de demult, odată la Delos mare adunare la Ionieni și insularii vecini. Veneau cu femei și copii, cum se adună astăzi Ionienii la serbările din Ephes. Erau lupte gimnice și concursuri de muzică: orașele trimeteau coruri. În versurile următoare, care sunt din imnul lui Apolon, Homer arată că așa se petreceau lucrurile:

« Dar câteodată, o Foibos, în Delos inima-ți bucuri.  
Acolo se adună Ionienii cu lungile haine  
Cu copii și neveste pe drumul de serbare.  
Acolo cu lupte de pumni, cu dansuri și cântece  
Se desfată sărbătorindu-te în adunările lor ».

Că era și concurs de muzică și că veneau oameni cari să participe, arată în următoarele versuri din același imn. După ce laudă corul de femei din Delos, el termină cu aceste versuri în care pomenește și de sine:

« Ci îndure-se de noi Apolon și Artemis,  
Rămâneți cu bine, voi toate. Aduceți-vă aminte  
Și de mine. Și dacă vreodată un drumeț năcăjit  
Va veni aici și va întreba: « o copile, ce cântăreț  
Mai plăcut vine pe aici și care vi-i vouă mai drag?  
Voi toate să răspundeți cu bună voință: Un orb  
Ce locuiește în stâncoasa Chios.

Atâta aduce Homer ca dovadă că era și în vechime mare adunare și sărbătoare în Delos. Mai încoace insularii și Atenienii trimeteau corurile și jertfele, dar concursuri și alte multe au fost lăsate în părăsire din pricina greutății vremurilor, cum e natural, până ce în sfârșit Atenienii au instituit concursuri și alergări de cai, ce nu fusese înainte.

**105.** În iarna asta Ambracioții, după cum făgăduise lui Eurylochos și-i reținuse prin asta armata, purced cu trei mii de opliti asupra Argosului Amphiloche. Năvălese în Argeia și cuprind Olpai, zid tare așezat pe o culme lângă mare: din vechime îl construise Acarnanienii și aveau în el reședința tribunalului comun <sup>1)</sup>. E departe de orașul Argienilor, care e tot lângă mare, cam cu vreo douăzeci și cinci de stadii. Acarnanienii s'au strâns unii să ajute Argosul, iar alții merseră la un loc ce se chiamă Krenai și păzeau să nu treacă Peloponezii cu Eurylochos în spre Ambracioți. Trimet și la Demosthenes cel ce condusesse expediția din Etolia, să vină să le fie lor comandant și chiamă cele douăzeci de corăbii ateniene care se găseau împrejurul Peloponezului sub comanda lui Aristoteles, feciorul lui Timokrates, și a lui Hierophon, fiul lui Antimnestos. Ambracioții din Olpai au trimes veste în orașul lor să le vină cu toată oastea în ajutor; căci se temeau că n'are să poată Eurylochos trece peste Acarnanieni și au să rămână ei singuri numai în luptă, iar, de ar vroi să se retragă, n'or s'o poată face fără primejdie.

**106.** Eurylochos cu Peloponezii săi, cum au înțeles că Ambracioții au șosit în Olpai, s'au ridicat din Proschion și au plecat repede în ajutor. Au trecut Acheloul și au mers prin Acarnania, pustie atunci, căci oamenii toți plecase la Argos: aveau în dreapta orașul Stratienilor, și garnizoana sa, în stânga toată cealaltă Acarnanie. După ce au străbătut pământul Stratos, au luat-o prin Phytia, apoi pe lângă hotarul Medeonului și prin Limnaia. S'au urcat în țara Agrailor, care nu mai este a Acarnaniei, ci prietenă lor. Ajungând lângă muntele Thyramos, care aparține Agrailor, l-au urcat și s'au coborât în Argeia pe înnoptate. S'au strecurat fără să fie simțiți printre orașul Argeilor și trupele acarnaniene dela Krenai și s'au împreunat cu Ambracioții în Olpai.

**107.** Astfel reuniți, în zorii zilei merg și se așează în locul numit Metropolis unde-și fac tabăra. Curând apoi sosese în portul Ambracic și Atenienii cu cele douăzeci de vase în ajutorul Argeienilor și Demosthenes cu două sute de opliti Mesenieni și șaptezeci de arcași Atenieni. Corăbiile închid marea în jurul cetății

---

<sup>1)</sup> Orașele acarnaniene formau o confederație cu caracter administrativ mai mult decât militar; aveau monetă comună, dar șef militar, nu.

Olpai, în vreme ce Acarnanienii și o mică parte din Amphilo-chieni — căci marea mulțime era stăpânită silnic de Ambracioți — se adunase de pe la Argos și se pregăteau de luptă cu vrășmașii. Aleg comandant al întregii armate pe Demosthenes, pe lângă strategii lor. Acesta apropie lagărul său de Olpai. O râpă adâncă despărțea oștile.

Cinci zile au stat fără să se miște. În a șasea s'au așezat amândouă armatele în linie de bătaie. Armata peloponeză, mai numeroasă, domina la frontul advers. Demosthenes se temea să nu fie înconjurat. De aceea ascunde într'un drum care mergea printre maluri acoperite de huceaguri cam la patru sute de opliti și oameni ușor armați; aceștia aveau menirea, când se va începe bătălia, să se ridice și să ia pe la spate aripa inamică ce depășea frontul său.

Când ambele armate au fost gata, s'a început lupta. Demosthenes cu Mesenienii și ceva Atenieni ocupau aripa dreaptă; restul frontului îl țineau diferitele grupe de Acarnanieni și Amphilo-chienii prezenți înarmați cu suliti. Peloponezii și Ambracioții erau amestecați: numai Maritincii erau de o parte, grămadă în aripa stângă, dar nu la capăt, căci la extremitatea frontului stâng se așezase Eurylochos și ai săi în fața Mesenienilor și a lui Demosthenes.

108. Lupta se desfășura acum, Peloponezii depășeau aripa dreaptă vrășmașă și erau pe cale să o înconjoare, când Acarnanienii ies din ambuscadă, le cad în spate și-i dau peste cap. Cuprinși de spaimă, nu se mai gândesc la rezistență și atrag în fuga lor toată linia de bătaie; căci, dacă au văzut zdrobită fruntea oastei de sub comanda lui Eurylochos mult mai tare s'au înfricoșat. Mesenienii cari erau aici cu Demosthenes au făcut minuni de vitejie. Ambracioții și cei ce erau cu dânșii la aripa dreaptă au fost învingători în partea lor și au urmărit în spre Argos pe dușmani: ei sunt și cei mai buni războinici de pe meleagurile acelea. Dar când se întorceau din urmărire, au văzut greul armatei învins. Atacați de Acarnanieni, abia au putut găsi cale spre Olpai și mulți din ei au pierit, deoarece, în afară de Mantinei, dau busna unii peste alții fără nicio socoteală spre cetate. Numai Mantineii, din toată oastea, s'au retras în ordine. Lupta s'a terminat târziu către seară.

**109.** A doua zi Menedaios ia comanda oștilor, căci murise și Eurylochos și Macarios. După grozava înfrângere era în mare nedumerire: să stea pe loc, să suporte asediul, căci era încercuit și de pe uscat și de pe mare de flota ateniană, ori să caute mântuirea în retragere? Intră în vorbă cu Demosthenes și generalii acarnanieni pentru pace și retragere și totodată și pentru ridicarea morților. Aceștia îi dau leșurile, înalță un trofeu și iau și morții lor în număr de cel mult trei sute. Voia de retragere însă au refuzat-o pe față tuturor. Dar pe ascuns Demosthenes și colegii săi Acarnanieni se înțeleg cu Mantineii și Menedaios, cu ceilalți șefi Peloponezi și cu câți erau mai de seamă între dânșii să plece în grabă: voia să izoleze pe Ambracioți și mulțimea mercenară, dar mai cu seamă dorea să discrediteze în ochii celor de pe acolo pe Lacedemoni și Peloponezi, că au trădat pe Heleni și nu s'au gândit decât la folosul lor. Aceștia și-au luat morții și-i îngropau repede, cum puteau, și cei cărora li se îngăduise, pregăteau pe ascuns retragerea.

**110.** Lui Demosthenes și Acarnanienilor le vin știri că Ambracioții din oraș vin cu toată oastea prin țara Amphilochilor în ajutor după vestirea cea dintâi primită din Olpai, voind să se uncască cu cei de acolo și fără să știe nimic din cele ce se întâmplase. Demosthenes trimete îndată o parte din oaste să stea la pândă de-a-lungul drumurilor și să ocupe înălțimele tari; se pregătește și dânșul să le plece în ajutor cu restul armatei.

**111.** În vremea asta Mantineii și cei cuprinși în convenție au ieșit sub cuvânt să culcagă legume și uscături, și se depărtau încet în grupe mici adunând în acelaș timp și una și alta; când au ajuns destul de departe de Olpai, au iuțit pasul. Ambracioții și ceilalți câți rămăseseră părăsiți în chipul acesta se strânseră grămadă și când au înțeles sigur că accia au plecat, au pornit și dânșii alergând, căci voiau să-i ajungă. Acarnanienii întâi au crezut că pleacă toți fără învoire și s'au pus să urmărească și pe Peloponezi; și când unii dintre șefi au voit să-i oprească, un soldat a izbit cu lancea, căci socotea că sunt trădați. Pe urmă totuși au lăsat în pace pe Mantineii și Peloponezi și ucideau numai pe Ambracioți; dar multă sfadă era, căci nu cunoșteau bine cine-i Ambraciot și cine-i Peloponezian. Au omorât cam vreo două sute;

restul au scăpat în Agraida, țară vecină, unde regele Agraienilor Salynthios, i-a primit fiindu-le prieten.

**112.** Ambracioții din oraș ajung la Idomene; sunt doi munțișori cu același nume. Pe cel mai înalt din aceștia îl ocupă pe neștiute în timpul nopții trupa trimisă înainte de Demosthenes; pe cel mai mic se suiră și-și așezară corturile Ambracioții. După masa de seară porni și Demosthenes, cum a înoptat, cu greul oștilor; el cu jumătate din armată mergea spre defileu, iar cealaltă jumătate apucă prin munții amphilochieni. Pe la cântatul dintâi al cocoșilor cade asupra Ambracioților cari erau încă în culcușuri și nici prin minte nu le trecea ce se întâmplă. Demosthenes dinadins așezase în primele rânduri pe Mesenieni și le poruncise să se adreseze avant-posturilor în limba dorică, ca să nu le deștepte vreo bănuială, căci de văzut nu se vedea încă, fiind noapte. Cum a căzut deci asupra taberii lor, i-au pus pe fugă și pe mulți i-au ucis chiar acolo. Restul au luat-o la fugă prin munți. Dar drumurile erau ocupate dinainte și Amphilochienii își cunoșteau bine țara; pe lângă asta erau ușor înarmați față de oplitii dușmani. Aceștia necunoscători de locuri și neștiind pe unde să apuce, au căzut prin râpi și în cursele întinse anume și s'au prăpădit. Au fugit în toate părțile și unii în spre mare, care nu-i departe. Și cum au văzut corăbiile ateniene, care pluteau de-a-lungul coastei în vremea când se dădea lupta, s'au aruncat înot spre ele, socotind în spaima lor de atunci că i mai bine să piară uciși, de trebuie, de brațul celor din corăbii, decât să cadă în mâna barbarilor Amphilochieni atât de urâți. Dcei Ambracioții în chipul acesta bătuți, din mulți puțini s'au întors în cetatea lor. Acarnanienii au despoiat cadavrele și au înălțat trofee, apoi s'au retras.

**113.** A doua zi a venit un crainic dela Ambracioții refugiați din Olpai la Agreeni și ceru voie să ridice morții căzuți în prima luptă, când ieșise fără voie împreună cu Mantenienii și ceilalți cuprinși în convenție. Văzând solul armele Ambracioților din oraș, se miră de mulțimea lor, căci nu știa de prăpădul din ajun, ci credea că-s armele tovarășilor săi. Cineva îl întrebă, de ce se miră și câți din ei au pierit, socotind și acel ce întreba că solul este venit din partea celor dela Idomene. Solul răspunde: Cel mult două sute. Cel ce a 'ntrebat a răspuns: « Nu pare a fi aici armele a două sute, ci a mai mult de o mie ». Crainicul zice:



« Atunci nu-s ale celor cari au luptat împreună cu noi ». « Dacă v'ați bătut ieri cu noi în Idomene ». « Dar noi ieri nu ne-am luptat cu nimeni, ci alaltăieri în retragere ». « Noi însă ieri ne-am luptat cu ajutorul ambraciot venit din oraș ». Solul, când a auzit și a 'nțele că s'a prăpădit oastea venită 'n ajutor din cetate, a gemut spăimântat de mărimea pierderii și a plecat imediat fără să-și plinească însărcinarea și fără să mai ceară morții.

Aceasta a fost cea mai mare pagubă suferită de o cetate greacă în așa de puține zile în cursul acestui războiu. N'am scris numărul celor căzuți, pentru că se dă o cifră de necrezut față de mărimea orașului. Știu însă că de-ar fi voit Acarnanienii și Amphilochienii să asculte pe Atenieni și pe Demosthenes să cuprindă cetatea, ar fi luat-o la primul asalt. Dar ei s'au temut că le vor fi Atenienii niște vecini primejdiosi, de-or pune stăpânire pe ea.

114. După asta au dat a treia parte din pradă Atenienilor, iar restul l-au împărțit pe orașe. Partea Atenienilor a fost luată pe drumul în timpul plutirii <sup>1)</sup>. Cele trei sute de panoplii, care se văd astăzi dedicate în templele atice, au fost luate de Demosthenes ca parte a sa și le-a dus el singur când s'a întors. Căci după nenorocirea sa din Etolia, acum victoria aceasta îi îngăduia să se întoarcă mai fără teamă în Atena. Plecară înapoi la Naupactos și cele două zeci de vase ateniene.

După ce au plecat Atenienii cu Demosthenes, Acarnanienii și Amphilochienii au făcut învoială cu Ambracioții și Peloponezii refugiați la Salynthios și Agreei și de acolo strămutați la Oiniazi și le-au dat voie să se întoarcă în patrie. Pentru viitor Acarnanienii și Amphilochienii au făcut pace și alianță cu Ambracioții pentru o sută de ani, în condițiile următoare: Nici Ambracioții alături de Acarnanieni să nu meargă asupra Peloponezului, nici Acarnanienii cu Ambracioții să nu ridice armele în contra Atenei; să se ajute reciproc; Ambracioții să restituie cetățile și ostaticii Amphilochieni pe care-i au; în fine să nu ajute orașul Anaetion, care-i dușman Acarnanienilor. Cu aceste condiții au terminat războiul. Mai pe urmă Corintienii au trimis în Ambracia o garnizoană de

---

<sup>1)</sup> De cine și cum a fost furată bogata pradă, Thukydides nu o spune fiindcă faptul nu aparține evenimentelor războiului.

trei sute de oplați sub comanda lui Xenokleidas, fiul lui Euthykleos. Ei au făcut drumul pe jos și au răsbătut după multe greutateți.

**115.** Astfel s'au întâmplat lucrurile în Ambracia. În iarna asta, Atenienii din Sicilia au făcut o debarcare pe teritoriul Himerei, în vreme ce Siceliotii din interior au invadat hotarele ei. Au plutit și spre insulele eoliene. Intorcându-se la Rhegium găsesse pe Pythodoros, feciorul lui Isolochos, general atenian, venit să înlocuiască la comanda flotei pe Laches. Căci aliații din Sicilia se dusesse și înduplecase pe Atenieni să le trimeată în ajutor o flotă mai numeroasă, pentrucă Siracuzanii, stăpâni pe uscat, fiind închiși dinspre mare de câteva corăbii, se pregăteau să adune o flotă pentru a nu mai rabda una ca asta. În adevăr, Atenienii au preparat patruzeci de vase ca să li trimeată. Socoteau să isprăvească mai iute războiul din Sicilia și voiau totodată să exerciteze marina. Trimiseră deci pe Pythodoros cu câteva corăbii și aveau să-i urmeze Sophokles, fiul lui Sostratides, și Eurymedon, feciorul lui Thukles, cu restul flotei. Pythodoros cu vasele primite dela Laches, pluti spre cetățuia Locrienilor, pe care o cucerise odată Laches. Dar fu bătut de Locrieni și se retrase.

**116.** Chiar la începutul primăverii acesteia Etna a făcut ca și mai înainte o erupție și a pustiit o parte din pământul Catanilor cari locuiesc la poalele acestui munte, cel mai mare din Sicilia. Se zice că a erupt la cincizeci de ani după cea dintâi erupție; că în totul acest lucru s'a întâmplat de trei ori de când s'au așezat Elenii în Sicilia. Acestea s'au petrecut în iarna asta și s'a isprăvit al șaselea an al războiului pe care l-a scris Thukydidēs.

CARTEA IV

*Al șaptelea an de războiu.* Siracuzanii cuceresc Messina. Cap. I. — Peloponezii invadează a șasea oară Atica. Demosthenes fortifică Pylos. Cap. 2—6. — Simonides cucerește și pierde Eion. Cap. 7. — Lacedemonii atacă Pylosul. Cap. 8—9. — Demosthenes vorbește soldaților săi. Cap. 10. — Se dă o luptă sub zidul Pylos-ului și o trupă de Lacedemoni e asediată în Sphacteria. Cap. 11—14. — Se încheie armistițiul. Cap. 15—16. — Discursul Lacedemonilor la Atena. Cap. 17—20. — Luptele încep din nou. Cap. 21—23. — Luptele din Sicilia. Cap. 24—25. — Kleon ia comanda Atenienilor la Pylos și prinde pe Lacedemonii din Sphacteria. Cap. 26—41. — Expediția ateniană în Corint. Cap. 42—45. — Noul tulburări în Corcira; măcelărirea partidului aristocrat. Cap. 46—48. — Atenienii și Acarnanienii cuceresc Anaktorion. Cap. 49. — În timpul iernii prind un ambasador al regelui persan. Cap. 50. — Chios își dă rămă zidurile. Cap. 51. — *Al optulea an de războiu.* Exilații din Mitylene pun mâna pe Antandros. Cap. 52. — Atenienii cuceresc Kythera. Cap. 53—55. — Atenienii cuceresc Tyrea. Cap. 56. — Helenii din Sicilia fac între ei pace. Discursul lui Hermokrates. Cap. 57—65. — Atenienii pun stăpânire pe Nisaia și pe zidurile lungi ale Megarei. Cap. 66—74. — Atenienii recuceresc Antandros. Infrângerea lui Lamachos în Pontos. Cap. 75. — Întreprinderea Atenienilor din Beoția. Cap. 76. — Brasidas duce pe uscat o armată peloponeză în Thracia. Cap. 77—82. — Expediția sa în contra lui Arrhibaios, regele Lykestilor. Cap. 83. — Brasidas pune stăpânire pe Akanthos. Discursul către Akanthieni. Cap. 84—88. — Atenienii fortifică Delion în timpul iernii. Cap. 89—91. — Discursul lui Pagondas către Beoțieni. Cap. 92. — Dispozițiile de atac. Cap. 93—94. — Discursul lui Hippokrates către Atenieni. Cap. 95. — Lupta dela Delion; Atenienii sunt bătuti; Beoțienii cuceresc Delion. Cap. 96—101. — Brasidas cucerește Amphipolis. Cap. 102—108. — Succesele sale pe litoralul Thraciei. Cap. 109. — Cucerește Torone și Lekytos. Cap. 110—116. — *Al noulea an de războiu.* Armistițiu între Atena și Lacedemona. Cap. 117—119. — Skione și Mende se revoltă și Brasidas le susține în ciuda armistițiului. Cap. 120—123. — A doua expediție a lui Brasidas și Perdikkas în contra lui Arrhibaios. Cap. 124—128. — Atenienii recuceresc Mende și asediază Skione. Cap. 129—131. — Perdikkas se împacă cu Atenienii. Cap. 132. — Thebanii dă rămă zidurile orașului Thespia. Templul Herei din Argos arde. Căp. 133. — Iarna luptă între Mantinei și Tegeați. Cap. 134. — Incercarea lui Brasidas contra Potidaiei. Cap. 135.

1. În vara următoare pe vremea când dă grâul în spic, zece vase siracuzane și tot atâtea locriene plutind la Mesena în Sicilia au luat-o în stăpânire. Locuitorii înșiși, cari s'au despărțit de Atena, îi chemase. Siracuzanii au făcut această expediție fiindcă Mesena era poarta de intrare în Sicilia; ei se temeau să nu servească într-o bună zi ca bază de acțiune Atenei pentru a îndrepta de aici asupra lor forțe mai mari. Motivul Locrienilor era ura lor pe Rhegium pe care voiau să-l pună între două focuri <sup>1)</sup>). Ei intrară cu toată oastea în Rhegium pentru a-l împiedeca să meargă în ajutor Mesenei. Dar îi mai duceau și niste exilați din Rhegium, cari se refugiaseră la ei. Căci Rhegium de mult timp era frământat de lupte civile; acestea-i făceau acum imposibilă rezistența în contra Locrienilor, care tocmai de asta îl atacau mai cu înverșurare.

Locrienii după ce au devastat ogoarele, s'au retras cu pedestrima, pe când flota a rămas în fața Mesenei; alte corăbii trebuiau să-și termine echiparea și să vină pentru a continua de aici războiul.

2. Tot pe vremea asta a primăverii, înainte de coptul grâului, Peloponezii și aliații au năvălit în Atica sub conducerea lui Agis, fiul lui Archidamos, regele Lacedemonenilor; au așezat tabăra și au început a devasta. Atenienii au trimis în Sicilia cele patruzeci de vase pe care le pregătise, sub comanda lui Eurymedon și Sophokles, generalii rămași în urmă, căci cel de al treilea, Pythodoros, plecase de mult în Sicilia. Aveau ordin ca în trecere să dea o mână de ajutor Corcirenilor din oraș, pe cari-i prădau exilații stabiliți pe munte <sup>2)</sup>). Aceștia, ajutați de șasezeci de vase peloponeze, sperau să cuprindă ușor orașul, unde era mare foamete. Demosthenes, rămas simplu particular după retragerea din Acarnania, obținu după rugămintea lui să poată întrebuința aceste vase împrejurul Peloponezului, unde i se va părea lui.

3. Când au ajuns în dreptul Laconiei și au fost informați că vasele peloponeze sunt deja la Corcira, Eurymedon și Sophokles grăbeau și ei spre Corcira, pe când Demosthenes cerea să oprească

<sup>1)</sup> La Nord de Rhegium era Locri și la Sud Mesina, despărțite prin strâmtoare.

<sup>2)</sup> Pe muntele Istone. Vezi Cartea III, cap. 85.

la Pylos întâi, să facă ce vor permite împrejurările și apoi să continue drumul. Generalii se opuneau. Din întâmplare se iscă o furtună și împinge flota spre Pylos. Demosthenes stăruie din nou să fortifice poziția, căci cu scopul acesta, zicea el, se imbarcase. Arăta bogăția de lemn și piatră, că poziția e tare prin natura ei și nelocuită, ca și o bună parte din regiune. Căci Pylos e la patru sute de stadii <sup>1)</sup> departe de Sparta, în țara ce a fost odată Mesenia, Spartanii o numesc Koryphasion <sup>2)</sup>. Ceilalți îi răspunseră că sunt multe promontorii pustii în Peloponez, dacă vrea să pună Statul în cheltuieli ocupându-le.

Lui Demosthenes i se părea această poziție cu totul deosebită. Nu numai că avea un port; dar vechii Mesenieni <sup>3)</sup> cari l-au stăpânit odinioară, așezându se iarăși, au să fie apărători de credință și au să aducă pagube mari Lacedemonienilor, cu cari aveau acelaș dialect.

4. Cum nu putu convinge nici strategii, nici soldații, căci comunicase mai târziu planul său și taxiarchilor <sup>4)</sup>, nu mai insistă. Dar până la urmă, soldații singuri stând fără nicio treabă, deoarece nu puteau continua drumul, s'au apucat cu multă hărnicie să-l fortifice. Puseră toți mâna la treabă. N'aveau instrumente de cioplit piatră, dar aduceau pietrele, le alegeau și le potriveau ca să se așeze cât mai bine. Unde trebuia mortal, în lipsă de vase, îl cărau cu spatele: se plecau tare înainte, încrucișau mâinile pe spinare ca să fie ca o covată. În toate chipurile se sileau să termine fortificarea părților mai slabe înainte de a veni Lacedemonienii. De altfel cea mai mare parte a locului era apărat dela sine și n'avea nevoie de zid.

5. Lacedemonienii aveau o serbare. De altfel știrea i-a lăsat hiniștiți. Căci își închipuiau: sau nici nu vor îndrăzni să-i aștepte Atenienii sau o să-l ia lesne cu forța. Li reținea întru câtva și faptul că armata le era încă la Atena. Atenienii în șase zile întăriră cu zid partea dinspre uscat și locurile mai slabe ale poziției, lă-

<sup>1)</sup> 71.040 metri; un stadiu are 177,6 metri.

<sup>2)</sup> Koryphasion este propriu zis promontoriul ce închide la Nord baia Pylos și pe care erau ruinele anticului Pylos în Mesenia.

<sup>3)</sup> Demosthenes se gândește la Mesenienii ce erau atunci la Naupactos.

<sup>4)</sup> Ofițerii comandanți ai oplitilor atenieni, zece la număr, câte unul de fiecare trib.

sară pe Demosthenes cu cinci vase de pază; restul flotei grăbi mersul spre Corcira și Sicilia.

6. Peloponezii din Atica auzind de ocuparea Pylosului porniră iute spre casă. Lacedemonienii, cu regele Agis în frunte, socoteau că chestiunea Pylos îi privește pe ei. Pe urmă năvălise și prea de vreme, grâul era încă verde, proviziile lipseau, vremea mai rea decât de obicei; totul făcea ca armata să sufere. Astfel din multe pricini s'au retras mai curând și aceasta a fost cea mai scurtă invazie: au stat în Atica numai cinsprezece zile.

7. Tot pe vremea asta, Simonides, general atenian, a cuprins prin trădare Eion de pe coasta Thraciei, colonie a Mendeenilor și dușmană Atenci. Adunase pentru acest scop câțiva Atenieni din garnizoane<sup>1)</sup> și o mulțime de aliați de pe acolo. Dar au venit iute ajutoare dela Chalcidieni și Botieni și a fost alungat cu mari pierderi.

8. Cum s'au întors Peloponezii din Atica, Spartanii și Perieci mai de aproape îndată au și purces la Pylos; ceilalți Lacedemonieni, abia sosiți din altă expediție, au venit mai încet. Vestiră în toate părțile în Peloponez să vină ajutoare cât mai iute la Pylos. Trimiseră știre și celor șase zeci de vase ale lor dela Corcira. Aceste corăbii au fost transportate peste istmul Leucadiei fără a simți flota ateniană ce păzea la Zakynthos<sup>2)</sup> și sosiră la Pylos. Pedestrimea era deja aici. Încă pe când era în drum flota peloponeză, Demosthenes trimisese prin două corăbii știre lui Eurymedon și Atenienilor ce erau cu flota la Zakynthos că Pylosul e în primejdie. Și vasele mergeau iute după ordinul lui Demosthenes. Lacedemonienii se pregăteau să atace fortificația pe apă și pe uscat. Sperau să cucerească ușor întăriturile făcute în pripă și apărute de o mână de oameni. Cum se așteptau să vină și flota ateniană dela Zakynthos în ajutor, aveau de gând, de nu-l cuprind înainte, să astupe intrările portului, ca să n'aibă aceștia unde ancora. Insula Sphacteria așezată în față îl face un port bine apărat și cu intrări înguste: pe cea de lângă Pylos și lucrările ateniene

<sup>1)</sup> Atenienii în tot timpul războiului au avut garnizoane în localitățile principale de pe coastele Thraciei.

<sup>2)</sup> Drumul peste istm a fost ales pentru scurtarea timpului.

pot intra numai două corăbii; pe a doua, la celălalt capăt, opt sau nouă. Insula era pustie, acoperită de păduri și nebătută de cărări; e mare cam de cincisprezece stadii<sup>1)</sup>. Trebuiau să închidă intrările prin vase așezate unul lângă altul și întoarse cu prora spre larg. Iar insula aceasta, spre a nu servi dușmanilor în luptă, au trecut în ea opliți; au rânduit asemenea alții și pe coasta uscatului. Așa atât insula cât și litoralul continental erau să fie ostile Atenienilor, cari nu vor avea unde pogori. Căci nu mai este în regiunea aceasta un alt port în apropiere unde să debarce ca să poată veni să sprijine pe ai lor. Credeau, după toată probabilitatea, să cucerească fără luptă navală și fără primejdie o poziție lipsită de aprovizionare și slab apărată. Cu astfel de socoteli, au trecut în insulă opliți trași la sorți din toate companiile. La început cei debarcați se schimbau cu rândul. Cei din urmă, cari au și fost luați prizonieri, erau în număr de patru sute douăzeci, fără iloți. Comandant era Eпитadas, fiul lui Molobros.

9. Demosthenes, văzând Peloponezii gata să-l atace pe apă și pe uscat, se pregăti și el. Scoase din mare corăbiile rămase; le așeză lângă piciorul zidului și le împrejmui cu o palisadă. Pe marinarii de pe ele i-a înarmat cu scuturi proaste, cele mai multe de lozie, căci în locul acela pustiu n'avea de unde-și procura arme. Chiar și acelea le-au luat dela un triacontor<sup>2)</sup> și o fregată a unor pirați mesenieni, cari din întâmplare erau acolo. Acești Mesenieni au dat și un număr de patruzeci de opliți, cari au fost amestecați printre ceilalți. Pe cei mai mulți dintre aceștia, oameni cu arme și fără arme, i-a postat în părțile mai tari ale poziției dinspre uscat, cu ordin să respingă pedestrima, de va ataca. Dânsul alege șasezeci de opliți și câțiva arcași și ieși afară de zid, pe malul mării, unde se aștepta să încerce inamicii debarcarea. Țărmlul aici era abrupt și plin de stânci, cu fața spre mare, dar credea că zidul fiind mai slab va atrage atacul dușmanului. Atenienii știindu-se stăpâni pe mare nu-l prea întărise, astfel că inamicii puteau reuși, dacă forțau debarcarea. Venind deci aici, își așeză opliții hotărât să respingă atacurile cât va putea. Vorbi soldaților următoarele:

<sup>1)</sup> Cam de vreo 2 km și jumătate. Dar e probabil o greșală de copiere, căci insula e dublă. Se presupune că în text a fost 25 stadii.

<sup>2)</sup> Triacontor, vas cu treizeci de șiruri de lopeți.

10. «Bărbați ce împreună cu mine împărtășiți primejdia! în ceasul acesta de cumpănă nimeni să nu caute a fi deștept, să nu măsoare pericolul. Mergeți asupra dușmanului orbește, cu inima plină de nădejde și veți birui. Când ești într'o situație unde n'ai de ales, trebuie să mergi drept la scop.

«Eu văd că avem cele mai multe șanse, dacă suntem decizi să ne opunem și dacă nu le trădăm înspăimântându-ne de multimea dușmanilor. Dificultatea abordării e în avantajul nostru. Cât timp rezistăm, ea este un aliat; dacă dăm înapoi, malul stâncos se va netezi, căci nimic nu va sta împotriva. De altfel și dușmanul odată ajuns pe țarm va fi mai de temut și chiar bătut, cu greu îl vom sili să se reîmbarce. Cât e pe corăbii, lupta nu-i egală: odată debarcat, suntem în condiții egale.

«Să nu vă temeți prea tare de mulțimea lor. Locul de debarcare este îngust și dâșii nu se vor putea bate decât în grupuri mici. Căci nu stă în fața noastră, în condiții egale o armată mai mare pe uscat, ci pe corăbii; dar acestora le trebuie multe împrejurări favorabile pentru a reuși o debarcare. Sunt convins că desavantajele lor compensează micimea numărului nostru. Sunteți Atenieni și cunoașteți din experiență ce înseamnă o debarcare; știți dacă cineva rezistă și nu se dă înapoi speriat de sgomotul lopeților, de grozăvia abordării năvilor, cu greu poate fi silit.

«Noi deci să stăm acum fermi. Apărând malul mării, să ne salvăm și pe noi și întăriturile».

11. Așa vorbi Demosthenes, iar Athenienii prinseră și mai mult curaj, coborîră și se așezară în linie de bătaie chiar pe malul mării. Lacedemonienii înaintară și atacară fortificația și dinspre uscat și de pe mare cu cele patruzeci și trei de vase. Comandantul flotei era Trasymelidas, fiul lui Kraterikles, spartan. Indreptă atacul tocmai unde prevăzuse Demosthenes. Atenienii se apărau de ambele părți și dinspre uscat și dinspre mare. Lacedemonienii împărțise corăbiile în grupe mici spre a nu se încurca una pe alta, atacau și se odihneau pe rând. Cu mult elan se îmbărbătau soldații unul pe altul să-i respingă și să cuprindă zidul. Nimenea însă n'a arătat atâta vitejie ca Brasidas, care comanda o triemă. Văzând că din pricina țarmului plin de stânci, triearchii și cârmacii, chiar unde malul părea abordabil, șovăie și se ferec să nu-și sfarme vasele, striga să nu cruțe lemnele și să îngăduie



vrăjmaşului să-şi construiască ziduri. Le porunceea să-şi farme corăbiile, numai să debarce. Să nu stea la cumpănă aliaţii în ceasul acesta: să dea corăbiile lor Lacedemonienilor pentru marile binefaceri. Să abordeze şi să debarce cu orice preţ, să pună mâna pe întărituri şi pe oameni.

12. Aşa-i îndemna pe ceilalţi. Constrânse pe cărmaciul lui să îndrepte nava spre ţărîm şi dânsul înaintă spre puntea de debarcare. Dar Atenienii îl respinseră violent înapoi. Acoperit de răni a căzut leşinat pe vârful prorei şi scutul i-a lunecat în apă. Atenienii l-au luat apoi şi l-au pus în trofeul înălţat pentru această izbândă. Ceilalţi puneau toată inima, dar nu reuşeau să debarce, atât pentrucă locurile erau grele şi pentrucă Atenienii rezistau şi nu dădeau un pas înapoi. Cum se întorsese lucrurile! Atenienii de pe uscat, ba încă în Laconia, combăteau pe Lacedemonienii cari de pe corăbii şi în ţară devenită acum inamică voiau să debarce. Şi Lacedemonienii pe vremea aceia erau vestiţi prin tactica lor în luptele pe uscat şi Atenienii glorioşi tocmai prin marina lor.

13. În această zi şi o parte a celei următoare continuară atacurile; apoi renunţară. A treia zi au trimis după lemne pentru maşini câteva corăbii la Asine <sup>1)</sup>. Sperau să poată lua cu maşinele zidul din spre port, deşi era mai înalt: dar era mai bun locul pentru abordare.

În vremea asta sosesc şi cele cincizeci de vase dela Zakynthos, căci mai venise în ajutor şi câteva corăbii din garnizoana dela Naupactos, cum şi patru vase chiote. Când văzură ţărîmul şi insula plină de opliţi şi portul plin de vase fără gând să iasă la luptă, stătură încurcaţi: nu se dumereau unde să abordeze. Se duseră la insula Proté ce nu-i departe şi-i pustie. Petrecură noaptea acolo. A doua zi ieşiră în larg pregătiţi de luptă, dacă o va primi inamicul; de nu, să-i atace dânsii în port. Lacedemonienii nu ieşiră la luptă. Dar ei nici nu baraseră intrările portului cum plănuise, ci stăteau liniştiţi pe uscat, îmbarcase echipagele şi se pregăteau să lupte chiar în port, destul de mare pentru asta, de vor fi atacaţi.

---

<sup>1)</sup> Asine, localitate maritimă care aparţine Lacedemonienilor şi era situată la intrarea golfului Meseniei, la 40 stadii de capul Acritas.

14. Atenienii văzând cum stau lucrurile, atacară prin ambele întrări. Cele mai multe vase inamice erau deja deslegate dela țârm și cu prora înainte. Atenienii cad asupra lor, le pun pe fugă, le urmăresc din scurt, vatămă multe și prind cinci, din care una cu oamenii cu tot. Apoi atacă vasele refugiate pe coastă; unele sunt lovite pe când abia își imbarcau echipagele și erau încă legate de țârm: pe câteva goale de oamenii ce o luase la fugă, Atenienii le leagă și le târnie după ei.

În fața acestei priveliști și foarte îndurerăți la gândul că le rămân oameni izolați pe insulă, Lacedemonienii sar cu armele în apă și înaintând în mare pun mâna pe corăbii și le trag înapoi. Fiecare socotea că unde nu-i el, se face treabă proastă. Era un tumult enorm. Cele două popoare-și schimbaseră modul de luptă: Lacedemonienii excitați la culme, dădeau, ca să zicem așa, o luptă navală pe uscat; Atenienii biruitori și dorind să exploateze cât mai mult succesul, luptau de sus de pe corăbii ca pe uscat.

După multă osteneală și multe lovituri date și primite, s'au despărțit și Lacedemonienii au salvat corăbiile goale, nu însă și pe cele prinse la începutul acțiunii. Ambii adversari s'au retras în lagărele respective. Atenienii au înălțat un trofeu, au dat morții și au cules sfărământurile de corăbii. Au blocat imediat insula și au pus străji, ca să nu le scape oamenii din ea. Peloponezii, cari primiseră acum ajutoare din toate părțile, rămăseră pe loc la Pylos.

15. Când a venit la Sparta știre de cele petrecute la Pylos, au hotărât, în fața acestor grele lovituri, să plece magistratii în tabără, să vadă și să decidă pe loc ce-i de făcut. Au recunoscut că oamenii de pe insulă nu pot fi ajutați. Cum nu voiau să-i expună a muri de foame ori a fi striviți de număr, au socotit să încheie un armistițiu pentru Pylos cu strategii Atenieni, dacă aceștia vor accepta; să trimeată la Atena soli de pace și să caute a scăpa cât mai repede oamenii de pe insulă.

16. Strategii au primit și s'a încheiat armistițiul cu următoarele condiții: Lacedemonienii să predea și să aducă la Pylos atât vasele pe care luptaseră cât și toate vasele mari ce se aflau în Laconia; să nu atace fortificația nici pe uscat nici pe apă; Atenienii permit ca Lacedemonienii să trimeată bărbatilor din insulă o cantitate hotărâtă de grâu măcinat și anume:

de fiecare câte două chenice atice de făină, două cotele <sup>1)</sup> de vin și carne, iar pentru servitori rația pe jumătate; alimentele să fie controlate de Atenieni întâiu și apoi trimise; nicio barcă să nu se apropie în ascuns de insulă; Atenienii continuă să păzească insula, dar nu vor debarca și nu vor ataca armata peloponeză, nici pe uscat, nici pe apă. Dacă unii sau alții dintre contractanți nu vor respecta cât de puțin aceste condiții, armistițiul e rupt. Incetarea ostilităților durează până se întore dela Atena solii Lacedemonieni. Atenienii îi duc și-i aduc cu o trimă a lor. La întoarcere armistițiul încetează și Atenienii trebuie să redea corăbiile în starea în care le-au primit.

Acestea au fost condițiile armistițiului. Au predat șasezeci de vase și ambasadorii au fost trimiși. Sosiți la Atena au spus cam acestea:

17. « Atenieni, ne-au trimis Lacedemonienii să facem cu privire la oamenii din insulă o învoială, pe cât permit împrejurările. Nu e potrivit obiceiurilor noastre de a rosti un lung discurs; lozinea noastră este să nu întrebuițăm cuvinte multe acolo unde puține sunt destule, să ne folosim însă de lungi discursuri când este prilejul ca, luminând o chestiune utilă, să facem prin vorbe ceea ce trebuie. Nu le luați deci în nume de rău nici că vă dăm lecție ca unor nepricepuți; socotiți-le numai ca amintire a unei bune chibzuiri, deși sunteți destul de cunoscători.

« Sunteți în situația fericită de a vă folosi minunat de prezenta favoare a soartei asigurând hotarele stăpânirii voastre și dobândind pe deasupra cinste și glorie. Să nu faceți ca oamenii peste cari dă un noroc pe neașteptate și cari doresc neconținut tot mai mult fiindcă până acum soarta le-a suris. Dar voi și noi, cari din experiență am văzut cât e de schimbătoare, se cuvine să fim foarte sceptici în fața norocului.

18. « Vă puteți convinge privind la nenorocirea noastră de acum. Noi, cari suntem fruntași între Heleni, venim la voi și cerem astăzi ceea ce altădată credeam că noi suntem stăpânii de a acorda sau nu. Și totuși aceasta nu se întâmplă, nici din pricina micșorării puterilor noastre, nici fiindcă ne-a amestecat o

---

<sup>1)</sup> Chenicul era o măsură de capacitate de 1 litru și 8 centilitri; cotilul era cât un sfert de chenic, adică 27 decilitri.

mărire de forțe; și, aceasta se poate întâmpla oricui, pentru că ne-am înșelat în socoteli. Tăria de astăzi a Statului vostru și gloria celor adaose de voi să nu vă facă să credeți că norocul va fi totdeauna cu voi. Oamenii cuminți știu cât de nesigure le sunt avantajele și de aceea suportă nenorocirile cu mai multă inimă; ei înțeleg că nu poți lua parte la războiu numai cât vrei, ei cât va hotări soarta. Asemenea oameni sunt rareori înfrânți căci, neorbiți de succes, ei sunt cu atât mai dispuși la împăcare cu cât sunt mai norocoși. Bine este, Atenieni, să vă purtați și voi cu noi astfel, pentru ca să nu se creadă mai târziu, în cazul unei înfrângeri, căci multe sunt posibile, că succesele voastre se datoresc norocului, câtă vreme puteți lăsa urmașilor, fără pericol, un renume de putere și înțelepciune.

19. «Lacedemonienii vă invită să încetați războiul; ei vă oferă pacea și alianța și vor ca legături de strânsă prietenie să fie între noi. Nu vă cer în schimb decât pe oamenii de pe insulă; ei cred că este mai bine și pentru voi și pentru noi să nu riscăm orice, ca aceia să scape dându-li-se un prilej de mântuire ori să cadă prizonieri în urma unui asediu. Credem că urile puternice se sting, nu când urmărești cu înverșunare adversarul, îl copleșești prin forță și-i impui condiții grele legându-l prin jurăminte; ci, când, deși poți face asta, pe lângă bunătate îl învingi și prin mărinimie și-i oferi un tratat mai blând decât cel pe care-l aștepta. Căci pe adversarul obligat deja să nu se opună ca unul ce este învins, ei din contra să se arate și el generos, un sentiment de onoare îl va constrânge să respecte stipulațiunile admise. Așa se face mai cu seamă în marile dușmăanii; căci așa-i firea omului: cedezi cu plăcere celui ce de bunăvoie mai lasă și el din drepturile sale; dar, față cu cel arogant, te pui în primejdie și peste puterile tale.

20. «Și pentru unii și pentru alții e un frumos moment de a face pace, înainte de a interveni ceva iremediabil, în care caz noi am fi nevoiți să adăugăm la ura comună a Peloponezilor ura noastră proprie, eternă, a Lacedemonienilor, iar voi ați fi lipsiți de avantajele ce vi le oferim. Să facem pace. Până nu s'a pierdut nimic decisiv și la gloria voastră se adaugă amicitia noastră, să ne împăcăm cât suntem sub lovitura unei înfrângeri fără gravitate. Astfel ne liniștim și noi și dăm celorlalți Heleni pri-

lejul de a răsufila de rele. Vouă au s'o datorească mai mult. Căci se bat fără să știe precis cine a început; dar odată pacea făcută, pace pe care voi sunteți astăzi mai mult ca oricine în măsură de a o determina, vouă au să vă fie recunoscători. Dacă vă hotărâți, este permis Lacedemonilor de a fi prietenii voștri siguri. Ei vă invită în speranță că vă vor putea fi recunoscători, nu prieteni de silă. Băgați de seamă câte lucruri bune sunt cuprinse în ea. Căci când noi și voi vom fi de acord, tot neamul helenic mai slab va cinsti pe cei mai mari»,

21. Acestea au vorbit Spartanii. Ei credeau că Atenicienii, cari înainte dorise pacea și n'o putuse obține fiindcă se opusese, vor primi bucuros această pace care li se oferea și vor da oamenii. Atenienii știau însă că pace pot face când or vroi. dacă în mână au pe Lacedemonienii din insulă; aveau pretenții mai mari. Mai ales îi ațâța Kleon, fiul lui Kleainetos, fruntaș politic în timpul acela și foarte ascultat de popor. El îi convinse să răspundă așa: că trebuie întâiu să predea și să aducă la Atena cu tot cu arme pe Lacedemonienii de pe insulă; că după aceea să redea Nisaia, Pagae, Troizena și Achaia care n'au fost cucerite în lupte, ci date de Atenieni prin tratatul anterior, când din pricina vitregiei vremurilor<sup>1)</sup> aveau numaidecât nevoie de pace. Cu aceste condiții vor elibera oamenii și vor încheia pace pe cât timp vor socoti și ei și Spartanii.

22. Aceștia nu obiectară nimic; dar cerură ca Atenienii să numească plenipotențiarilor cu cari să discute toate condițiile în răgaz și să admită pe acelea asupra căror vor cădea de acord. Kleon atunci vărsă foc și pară asupra Lacedemonienilor; spunea. că dela început a înțeles că nu umblă cu dreptatea; limpede este și acum dacă ei nu vor să stea de vorbă cu poporul, ci numai cu câțiva. Dacă le sunt sincere intențiile să vorbească în fața tuturor. Dar Lacedemonienii înțelegeau că nu pot vorbi în fața mulțimii, chiar dacă din cauza nenorocirii ar face unele concesiuni, întâiu pentrucă de vor fi respinse propunerile lor, vor fi discreditati față de aliați: al doilea pentrucă nu le păreau Atenienii dispuși să accepte condiții moderate. Plecară din Atena fără niciun rezultat.

---

<sup>1)</sup> Vezi I, 114.

**23.** Când s'au întors, armistițiul dela Pylos a încetat imediat. Lacedemonienii cerură, potrivit învoielii, corăbiile înapoi. Dar Atenienii pretextară un atac la zid dat în contra prevederilor tratatului și alte câteva acușări fără importanță; nu restituiră vasele sprijinindu-se pe faptul că se scrisese: la cea mai mică încălcare armistițiul e rupt. Lacedemonienii contestară și numiră nedreaptă feținerea corăbiilor: apoi se retraseră și luară armele.

Luptele începură furioase la Pylos. Atenienii încrucișau ziua cu două corăbii și noaptea cu toată flota: numai dinspre larg nu, când era furtună. Le venise din Atena încă douăzeci de vase pentru pază, așa că erau în totul șaptezeci de unități. Peloponezii așezară tabăra pe continent: dădeau asalturi la zid și pândeau prilej să elibereze războinicii.

**24.** În vremea asta în Sicilia Siracuzanii și aliații întărise flota dela Mesena cu vasele ce mai pregătise și continuau luptele având baza de operație acolo. Li împingeau mai ales Locrienii cari urau pe Rhegieni și făcuse chiar o expediție cu toată oastea în țara acestora. Siracuzanii voiau să încerce o bătălie navală. Vedeau că Atenienii au puține vase și erau informați că flota numeroasă ce trebuia să vină este reținută la blocusul Sphakteriei. Sperau, de vor birui pe mare, să supună lesne Rhegium atacându-l pe apă și pe uscat și astfel să-și asigure supremația. Căci de o parte Rhegium, promontoriul Italiei, și de alta Mesena din Sicilia fiind foarte apropiate unul de altul, Atenienii n'ar mai avea unde aborda și n'ar mai putea stăpâni strâmtoarea. Această strâmtoare este marea dintre Rhegium și Mesena. În punctul unde Sicilia este foarte aproape de continent: este faimoasa Charybdis pe unde se zice că a trecut Odysseus. Din pricina îngustimii și fiindcă apele din două mări largi, tireniană și siciliotă, se aruncă vâlmășindu-se impetuos aici, a fost pe dreptate socotită primejdiasă.

**25.** Aici deci, în această strâmtoare, Siracuzanii și aliații cu ceva mai mult de treizeci de vase fură siliți la un ceas târziu din zi să dea lupta pentru o corabie ce traversa în contra a șasesprezece vase ateniene și opt din Rhegium. Bătuți repede de Atenieni, și pierzând o corabie, se retraseră cum se găseau fiecare în lagărele lor din Mesena și Rhegium. În timpul luptei se înoptase.

După asta Locrienii se retraseră din Rhegium, iar flota siracuzană și aliații se adunară la Peloris <sup>1)</sup> din ținutul Mesenei, unde aruncară ancora: aici se concentră și armata de uscat. Atenienii și Rhegienii veniră și dânsii aici; văzând corăbiile goale le atacară; dar pierdură ei un vas lovit de o mână de fier <sup>2)</sup> și echipajul a scăpat înotând. În urma acestui fapt, Siracuzanii s'au îmbarcat și s'au îndreptat spre Mesena trăgând cu odgonul pe lângă țărm corăbiile. Atenienii i-au atacat din nou; însă printr'o manevră în semicerc și printr'un atac precipitat al aceloră mai pierd o corabie. Astfel au ajuns Siracuzanii în portul Mesena având noroc și în luptă și în drumul pe lângă coastă.

Atenienii, informați că Archias și partizanii săi se pregătesc să trădeze Siracuzanilor Kamarina se 'ndreaptă într'acolo. În acest timp Mesenienii se duc cu toată armata de uscat și cu flota spre Naxosul <sup>3)</sup> chalcidian, vecinul lor. În prima zi au închis pe Naxieni între ziduri și au pustiit țara; a doua zi flota plutind spre gura fluviului Akesine devasta ogoarele, pe când pedestrima dădea asalt orașului. În vremea asta Sicilienii coborau din munți în număr mare venind cu ajutor în contra Mesenienilor. Naxienii, cum i-au văzut, crezând că le vin Leontinii și ceilalți Heleni au prins curaj și îndemnându-se unii pe alții fac o ieșire neașteptată din cetate și cad asupra Mesenienilor; îi pun pe fugă și ucid peste o mie; restul cu greu a ajuns acasă, căci barbarii le-au tăiat drumul și au nimicit o mare parte. Corăbiile s'au întors și ele la Mesena, de unde apoi s'au dus fiecare la vetrele lor.

Fără zăbavă Leontinienii împreună cu aliații și cu Atenienii au pornit asupra Mesenei, în credința că după pierderile suferite nu se va putea apăra. Atenienii atacau portul cu flota, iar pedestrima orașul. Dar Mesenienii și o mică trupă de Locrieni, conduși de Demoteles, care după înfrângerea precedentă fusese lăsați de pază, fac o ieșire bruscă, pun pe fugă armata leontină și ucid o mare parte. Când văd asta Atenienii debarcă de pe vase ca să sprijine pe aliați, cad asupra Mesenienilor ce erau în desordine

<sup>1)</sup> Peloris este promontoriul cel mai nordic al Siciliei.

<sup>2)</sup> O cange de abordare cu care Siracuzanii au tras va. ul atenian la țărm.

<sup>3)</sup> Naxosul chalcidic este cea mai veche colonie elenă în Sicilia (din Chalcis-Euboia), fondată pe povârnișul nordic al Etnei; de aici au plecat coloniile Leontini și Katana.

și-i resping înapoi în cetate. Au înălțat un trofeu și s'au retras la Rhegium. După aceasta Helenii din Sicilia au continuat luptele lor pe uscat fără amestecul Atenienilor.

26. La Pylos Atenienii continuau asediul Lacedemonienilor din insulă și oastea peloponeziacă de pe continent stătea de asemenea pe loc. Dar acest asediu era foarte greu pentru Atenieni din pricina lipsei de apă și a hranei. Căci nu era decât un izvor și acela mic și tocmai în acropolea Pylosului; cei mai mulți săpau gropi în prundișul de pe malul mării și ne putem închipui ce apă beau. Fiindampați pe un loc îngust era mare strâmtoare. Corăbiile nu aveau unde ancora și de aceea soldații mâncau cu rândul, pe când o parte din vase stăteau în largul mării. Descurajare foarte multă provoca și timpul care se lungea peste așteptări. Crezuse că în câteva zile vor isprăvi cu niște oameni izolați într'o insulă pustie și cari n'aveau decât apă sărată. Dar Lacedemonienii făgăduise răsplata mare cui s'ar oferi să transporte pe insulă făină și vin și brânză și tot felul de mâncare ce e de nevoie pentru niște trupe asediate; iloților care vor duce provizii le promisese libertatea. Duceau și alții punându-se în primejdie, dar mai ales iloții; plecau din toate părțile Peloponezului și plutind noaptea abordau insula dinspre mare. Pândeau să fie duși de furtună la țarm, căci mai ușor scăpau de privigherea triremelor când bătea vântul pe mare, pentrucă era greu de încrucișat. Dânșii se asvârleau spre țarm fără să-și cruțe bărcile, pentru care erau siguri că vor obține despăgubiri, la punctele de abordare așteptau opliti. Cei ce se aventurau pe marea liniștită erau prinși. Erau unii cari înotau pe sub apă în port: înotau trăgând de sfoară burdufuri pline cu mac uns cu miere și sămânță de in zdrumicat. La început au trecut neobservați printre santinele, dar apoi paza s'a întărit. În tot chipul căutau unii să introducă alimente, ceilalți să nu-i lase.

27. La Atena, când s'a auzit că armata de expediție suferă și cei din insulă sunt aprovizionați, era mare frământare. Se temeau să nu apuce iarna trupele expediționare: vedeau că va fi imposibil să se transporte alimente făcând ocolul Peloponezului într'o regiune unde nu se găsea nimic și unde nici vara nu erau în stare să trimeată hrana suficientă; apoi nici blocusul nu se va putea face fiind locuri fără porturi. Dar cum va slăbi paza, cei asediați



se vor putea aproviziona, ba chiar ar putea și evada pe o vreme de furtună cu luntrile ce le aduceau mâncare. Mai mult decât toate se temeau că Lacedemonienii, acum că erau asigurați, nu le vor mai trimete soli și le părea rău că nu au primit propunerile lor de pace.

Kleon înțelese că-s cam supărați pe el că s'a opus la încheierea păcii și pretinse că știrile nu-s adevărate. Cei sosiți din Pylos cerură că de nu-i cred pe ei să trimeată inspectori să cerceteze. A fost ales el și Theogenes. Văzu că sau va fi nevoit să spună aceleași lucruri ca aceia pe cari-i calomniase sau va apare mincinos spunând altfel; de aceea văzând că și Atenienii înclină mai mult spre războiu, îi sfătui să nu mai piardă vreme și prilejuri cu trimeteri de inspectori, ci de li se par adevărate veștile, să plece asupra dușmanului. Aruncând apoi o săgeată strategului Nikias, fiul lui Nikeratos, inamicul său, zise că de-ar fi generalii oameni, cu oastea ce au, ușor ar putea prinde pe cei din insulă; că el de-ar avea comanda, ar face-o.

28. Atenienii începură a striga lui Kleon, de ce nu pleacă și acum, dacă i se pare lesne. Nikias atacat direct declară din partea generalilor că cine vrea, să ia comanda și să încerce. Kleon, socotind la început că-i numai așa o vorbă, era gata: dar, când înțelese că lucru-i serios, începu a da înapoi și zise că la urma urmei nu dânsul, ci Nikias este strateg; se temea, deși nu-i venea a crede, că-i va ceda locul. Nikias insistă, demisionă din comanda trupelor dela Pylos și luă martoră adunarea Atenienilor. Aceștia, lucru ce se întâmplă adesea mulțimii, cu cât Kleon se zbătea și retracta cele spuse, cu atât strigau lui Nikias să predea comanda și acestuia să plece. Așa că, nemai având încotro, primește și se hotărăște să plece. Suindu-se la tribună zise că nu se teme de Lacedemonieni și că va pleca fără să ia pe nimeni din cetate; numai pe Lemnienii și Imbrienii prezenți în oraș, peltaștii veniți ca auxiliari din Ainos și vreo patru sute de arcași din altă parte. Adaose că având aceste trupe pe lângă cele din Pylos în douăzeci de zile sau va aduce pe Lacedemonieni vii sau dânsul va pieri acolo. Atenienii râseră de accastă fanfaronadă; dar cei cumiți fură bucuroși; își ziceau că vor obține unul din două bunuri; sau vor scăpa de Kleon, ceea ce mai ales credeau, sau, de se înșelau cu părerea, vor bate pe Lacedemonieni.

**29.** A isprăvit toate în adunare și Atenienii i-au dat împrumuturile: și-a ales dintre generalii din Pylos numai pe unul, pe Demosthenes, și a grăbit plecarea.

A luat tovarăș pe Demosthenes fiindcă fusese informat că dânsul plănuiește o debarcare în insulă. În adevăr, soldații sufereau de greutățile poziției; fiind mai mult asediați decât asediatori doreau să înfrunte primejdia. Apoi un incendiu de pe insulă îi dădea curaj și încredere. Până atunci se temuse să atace ostrovul acoperit de păduri pe o mare întindere și fără drumuri bătute, din pricina pustietății. Aceasta-i păruse a fi în folosul inamicilor cari atacând din locuri ascunse ar fi putut produce multe pagube unei oștiri numeroase ce debarca; căci pregătirea și greșelile probabile ale lor ar fi fost mascate de pădure, în timp ce mișcările Atenienilor ar fi fost toate descoperite, în cât dușmanii aveau inițiativa mișcării și puteau lovi pe neașteptate unde voiau. Dacă totuși ar fi îndreptat un atac în desișul pădurii socotea că un dușman inferior în număr, dar cunoscător al terenului ar fi fost superior unei oștiri numeroase, dar nedeprinsă cu el: astfel ar fi riscat să și macine numeroasele trupe neputând vedea clar cum să dirijeze ajutoarele.

**30.** Amintirea dezastrului din Etolia, provocat în parte de pădure, nu puțin contribuia la această șovăială. Dar niște soldați au fost siliți de lipsa de spațiu să abordeze la marginea insulii spre a-și pregăti prânzul sub paza unui avanpost; unul din greșală a dat foc la niște mărăcini și focul hrănit de vântul pornit a ars o mare parte din pădure. Acest fapt permise lui Demosthenes să-și dea seamă că Lacedemonienii sunt mai numeroși decât crezuse dânsul, socotind după mâncarea ce li se trimetea. Iși închipui deci că Atenienii își vor da mai multă osteneală, căci treaba era importantă. Insula i se păru mai ușor de abordat și începu să prepare atacul chemând armata dela aliații apropiați și făcând și celelalte pregătiri.

Kleon printr'un trimes înainte îl vestește că vine însoțit de oastea cerută și sosește la Pylos. Cum s'au întâlnit, trimet întâi un crainic în tabăra de pe continent și-i invită, dacă vor, să îndemne oamenii lor de pe insulă să se predea cu arme cu tot fără luptă, cu condiția de a fi puși sub o pază moderată până ce se va încheia pacea.

**31.** N'au primit. Generalii atenieni au așteptat o zi. A doua zi au ridicat ancora în timpul nopții, după ce au îmbarcat pe câteva trireme toți oplitii și cu puțin înainte de ziuă au debarcat pe ambele părți ale insulii, dinspre mare și dinspre port. Opt sute de opliti aproximativ au mers în pas alergător asupra primului post de pază al insulei. Orânduirea Lacedemonienilor fusese următoarea: în cel dintâi post erau cam treizeci de opliti; în mijlocul insulii unde era podiș și apă se afla grosul trupei sub comanda lui Epitadas; o parte foarte mică ocupa extremitatea insulii dinspre Pylos; aici partea dinspre mare era abruptă și poziția foarte greu de atacat dinspre uscat. Se afla aici și o întăritură veche făcută din pietre grămadite, ce credeau Lacedemonienii să le fie de folos în cazul unei retrageri forțate. Așa erau rânduți.

**32.** Atenienii, primele străji pe care le-au atacat în pas alergător, le-au ucis imediat, când abia-și luau armele din corturi. Așa de încet efectuaseră debarcarea, încât accia crezuse că este sgomotul obișnuit al năvilor în stațiune. Când s'a luminat, s'a scoborît pe unități și restul oștilor de pe cele peste șaptezeci de corăbii, afară de vâslași. Erau opt sute de arcași, tot pe atâția peltaști. Mesenienii auxiliari și toată garnizoana din Pylos afară de santinelele de pe ziduri. S'au împrăștiat în grupe de câte două sute și mai mult, după indicațiile lui Demosthenes și au ocupat înălțimile. Acesta voia să înconjure adversarul din toate părțile, să-l zăpăcească spre a nu putea face front nicăieri: ei, împresurat de mulțime, de va ataca înainte, să fie lovit din spate: din flancuri, de se va întoarce la dreapta ori la stânga. Ori încotro s'ar îndrepta, ostașii ușor înarmați, dușmani greu de ajuns, aveau să-i fie veșnic în spate și să-l atace cu sulii, cu săgeți, prăștii, pietre, pentrucă tocmai în depărtare stă puterea lor și nu puteau fi urmăriți, căci erau biruitori chiar când fugeau și năvăleau iarăși asupra dușmanului de câte ori acesta se retrăgea. Acesta era planul dintâi a lui Demosthenes când proiectase debarcarea și acum îl punea în aplicare.

**33.** Majoritatea oastei grupate în jurul lui Epitadas, când văzu primul post nimic și o armată înaintând asupra-i, se puse în linie și merse în contra ei gata de luptă. Oplitii atenieni îi stăteau în față, având pe flancuri și în spate oastea ușoară. Dar Lacedemonienii nu s'au putut apropia de oplitii atenieni, nici

să facă uz de experiența lor, căci îi împiedecau oștile ușoare prin atacuri de flanc, în timp ce opliții atenieni stăteau nemișcați. Pe soldații ușor înarmați de câte ori se apropiau prea tare îi puneau pe fugă: dar aceștia se întorceau și începeau lupta, căci aveau și arme ușoare și erau sprinteni la fugă prin acele locuri pietroase și fără cărări, prin care Lac de monienii cu armurile lor greoaie nu-i putea urmări.

34. Câtva timp au aruncat astfel săgeți unii în alții. Dar curând Lacedemonienii nu mai putură face repede față atacurilor. Armata ușoară îi văzu că se mișcă mai greu, în timp ce ea prinse foarte mult curaj văzându-se așa de numeroasă. Obișnuindu-se cu Lacedemonienii mai mult, nu le mai părură așa de grozavi, pentrucă nu s'au arătat cum se așteptau, când debarcau speriați de gândul că au să dea piept cu ei. Disprețuitoare acum și scoțând un urlet grozav năvăli lovind cu pietre, cu suliți, cu săgeți, cu ce-i venea la îndemână. Lacedemonienii nedepriși cu astfel de luptă se spăimântară de strigătul și de goana aceea. Cenușa proaspătă a pădurii se ridica vârtejuri și nu mai vedeau înaintea lor de săgeți, de pietre, de nourii de cenușă stârniți de picioarele atâtor oameni.

Acum lupta devenea grea pentru Lacedemonieni. Căci platoșele de fetru nu i mai apărau și vârfulurile de lănci se înfigeau în ei rupându-se. Nu mai știau ce să facă neputând vedea înaintea ochilor nici auzi comenzile din pricina urletului dușmanilor. Primejdia-i înconjura din toate părțile și nicio nădejde să scape din acest vâlmășag luptându-se.

35. Mulți erau deja acoperiți de răni, căci nu făcuse decât să se învârtească în loc: în cele din urmă își strânsesc rândurile și se traseră spre întăritura ultimă ce nu era departe și spre oamenii ce-o apărau. Dar când începură a ceda, soldații ușor înarmați năvăliră cu strigăte mai mari și îndrăzneală. Acei Lacedemonieni cari în retragere fură prinși, muriră; cei mai mulți ajunseră la întărituri, se așezară pretutindeni ca să apere toate punctele atacabile. Atenienii se țineau aproape: dar neputând ocoli poziția din pricina râp lor, încercară să-i împingă printr'un atac de front. Lupta fu aprigă și mare parte din zi ambii adversari răbdară chinurile oboselii și setei și arșiței, unii căutând să-i alunge de pe metereze, ceilalți să se mențină. Acum La-

cedemonienii luptau mai ușor, căci nu mai erau loviți din flancuri.

36. Deoarece nu se vedea niciun sfârșit, comandantul Mesenienilor se apropie de Kleon și Demosthenes și le spuse că se trudesce zadarnic; dacă vor, să-i dea lui o parte din arcași și armata ușoară ca să-i înconjoare pe la spate pe drumul ce-l va găsi și el crede că va frânge rezistența. Obținu ce ceru și se strecură încetișor fără să-l observe inamicii. Inaintând tot pe unde îngăduia țărmlul râpos al insulei și pe unde Lacedemonienii siguri de tăria locului nu se păzeau, cu multă trudă și ocoliri se arată deodată sus pe înălțimi în spatele Lacedemonienilor. Ivirea lor neașteptată îi umplu pe aceștia de spaimă, în timp ce Atenienii cari-i așteptau de mult cu înfrigurare își simțiră puterile crescute. Acum Lacedemonienii erau loviți din două părți și, ca să comparăm un lucru mic cu unul mare, erau în aceeași situație ca la Thermopyle când Perșii i-au măcelărit luându-i din spate pe o cărare; astfel atacați nu mai rezistară; puțini la număr și slăbiți de foame și oboseală începeau a se retrage. Atenienii stăpâneau drumurile de apropiere.

37. Kleon și Demosthenes văzură că un pas de vor mai da înapoi Lacedemonienii vor fi exterminați de armata ateniană; sunară încetarea luptei și opriră pe ai lor în loc. Voiau să-i ducă vii dacă vor asculta chemarea crainicului și-și vor pleca mândria copleșiți de primejdie încât să dea armele. Ii somară deci să lase jos armele, și să se predea la discreția Atenienilor.

38. La auzul crainicului, cei mai mulți plecară scuturile și ridicară mâinile în semn că primesc somația. Lupta fu suspendată și ieșiră să trateze Kleon și Demosthenes, iar din partea lor Styphon, fiul lui Pharax. Primul comandant Epitadas, murise; al doilea după el, Hippagretas, zăcea printre morți, deși mai sufla încă; acesta era potrivit legii al treilea ales să comande în caz de pățese ceva primii doi. Styphon și însoțitorii săi cerură să consulte pe Lacedemonienii de pe continent. Nu s'a permis să plece nimeni, ci Atenienii singuri chemară crainici de pe uscat. După două-trei duceri și întoarceri, ultimul lacedemonian le spuse din partea celor de pe uscat: «Lacedemonienii vă poruncesc să hotărâți voi despre voi fără a face ceva desonorant». Se sfătuiră între dâșii și se predară cu tot, cu arme. În restul zilei

și noaptea următoare Atenienii îi ținură sub santinele. A doua zi înălțară trofeie, se pregătiră de plecare și dădură prizonierii în paza comandanților de vase. Lacedemonienii trimiseră un crai-nic și ridicară morții.

Iată numărul celor morți și celor prinși în insulă. În totul trecuse patrusute douăzeci; din aceștia au fost transportați vii două sute nouăzeci și doi: restul au murit. Între prizonieri, Spartanii erau cam o sută douăzeci. Atenieni au căzut puțini, căci n'a fost luptă regulată.

**39.** Timpul curs cât au fost asediați oamenii în insulă dela bătălia navală până la aceasta a fost în totul șaptezeci și două de zile: din acestea au primit merinde douăzeci de zile, vremea trecută cu tratativele de pace, restul de timp au fost hrăniți pe ascuns. Totuși s'a găsit grâu și alte lucruri de mâncare în insulă, căci Eпитadas le redusese rația.

Armata peloponeziană și cea ateinană se retrase fiecare spre casă și promisiunea lui Kleon, deși păruse o nebunie, se realiză: căci în mai puțin de douăzeci de zile adusesse Peloponezi cum făgăduise.

**40.** Dintre toate evenimentele războiului mai ales acesta a produs o impresie extraordinară între Eleni. Nimeni nu credea că foamea ori vreo altă necesitate să poată sili pe Lacedemonieni să depună armele: erau convinși că vor muri cu ele în mână dacă nu-i altă mântuire. Nu-și puteau închipui că prizonierii să fie la fel cu cei morți. Mai târziu cineva din aliații Atenei a întrebat în bătaie de joc pe unul din foștii prizonieri de pe insulă dacă cei căzuți au fost viteji. Neprețuit lucru ar fi să-geata, i-a răspuns acesta, dacă ar putea alege pe cei bravi; lăsa a se înțelege că săgețile și pietrele au lovit la întâmplare.

**41.** Când au fost aduși prizonierii, Atenienii au hotărât să-i pună în lanțuri până se va încheia o convenție: iar, dacă Peloponezii înainte de asta vor năvăli în țară, să-i scoată și să-i omoare. La Pylos au pus garnizoană. Mesenienii din Naupactos trimiseră aici pe cei mai buni de hoțit dintre ei. În ochii lor aceasta era patria, căci Pylos fusese odată al Mesenei. Ei începură a prăda Laconia și făceau cu atât mai multe rele cu cât vorbeau aceeași limbă <sup>1)</sup>. Lacedemonienii nu erau deprinși cu pirateria și astfel

<sup>1)</sup> Dialectul dorian, vorbit în Laconia; acest lucru le îngăduia să umble prin țară, să vorbească selavilor și să-i îndemne la revoltă.

de războiu; Iloții dezertau; le era teamă să nu se întindă spiritul revoltei mai departe în țară. Erau îngrijorați, deși ar fi dorit să ascundă lucrul acesta de Atenieni, trimiseră soli și căutară să capete înapoi prizonierii și Pylos. Atenienii aveau pretenții prea mari și toate ambasadele câte s'au preumblat pe la ei, le-au trimis fără nicio ispravă.

42. Așa s'a terminat afacerea Pylos. În aceeași vară, îndată după aceste evenimente. Atenienii fac o expediție în Corintia cu optzeci de corăbii și două mii de opliti ai lor, cu două sute de călăreți transportați în corăbii făcute anume. Mai erau cu ei aliați din Milet, Andros și Carystos. Comanda o avea Nikias, fiul lui Nikeratos și alți doi strategii. Plecară în zorii zilei și atinseră pământul între Chersones<sup>1)</sup> și Rheiton<sup>2)</sup>, țărmul deasupra căruia este culmea Solygeios, pe care se așezase odinioară Dorienii pe când luptau cu Eolienii ce locuiau atunci orașul Corint. Azi e acolo un sat numit Solygeia. Dela țărmul unde abordase flota satul e departe la douăsprezece stadii, orașul Corint la șasezeci și istmul la douăzeci. Corintienii informați de Argieni despre sosirea armatei ateniene se adunase toți de multă vreme la istm, afară de cei de dincoace de istm<sup>3)</sup>. Trimiseră dintre ei cinci sute de ostași în Ambracia și Leucadia și restul sub arme pândea unde aveau să debarce Atenienii: dar aceștia coborîră noaptea fără să prindă de veste. Cum s'au ridicat semnalele<sup>4)</sup>, Corintienii au lăsat jumătate din ei în Cenchreia, pentru cazul când Atenienii ar merge spre Krommyon<sup>5)</sup>, și ceilalți au plecat repede să le iasă înainte.

43. Battos, unul din generali, căci au fost doi prezenți, cu parte din trupe merse la Solygeia, neîmprejmuită cu ziduri, s'o apere, iar Lycophon cu cealaltă oaste începu lupta. Corin-

1) Chersonesul Corintian trebuie să fie o limbă de pământ ce înaintează în golful Saronic, la Sud de Kenchreia, ca prelungire a muntelui Oncion.

2) Rheiton se presupune un pârâu ce curgea ceva mai la Sud.

3) Corintia se întindea la Nord de istm probabil până la munții Onceni, hotarul Megarei, căreia îi aparținea Gerania (C. I, 4). Aici erau micile localități Schoenos, Sidos și Krommyon.

4) De către locuitorii unde debarcase Atenienii.

5) Corintienii se temeau că este numai o demonstrație de amăgire abordarea la Chersones, dar că intenția inamicului era să traverseze golful și să atace Krommyon, așezat pe drumul dintre Megara și Corint.

tienii atacară întâiu aripa dreaptă ateniană, care abia debarcase în fața Chersonesului, apoi bătălia se întinse pe tot frontul. Lupta era înverșunată și corp la corp. Aripa dreaptă formată din Atenieni și Caristieni, care ocupa extremitatea, primi izbirea Corintienilor și-i respinse cu greu. Aceștia se retraseră spre un gard de zid mai la deal, căci toată poziția era în pantă. De aci începură a svârli cu pietre, apoi întonând peanul, atacară din nou. Atenienii le ținură piept și lupta începu iar. Un corp de Corintieni venind în ajutorul aripei lor stângi întoarse aripa dreaptă ateniană și o urmări până la mare; dar aici Atenienii și Corintienii se întoarseră și reluară lupta. Pe restul frontului bătălia a ținut neîntrerupt; mai ales la aripa dreaptă corintiană, unde comanda Lycophon, a fost înverșunată, căci se așteptau că Atenienii vor încerca un atac spre Solygeia.

**44.** Lupta a ținut mult și niciunii nici alții n'au dat un pas înapoi: în cele din urmă Atenienii, ajutați de cavalerie, pe când ceilalți n'aveau, puseră pe fugă pe Corintieni, cari se retraseră pe colină unde luară poziție și stătură liniștiți fără a mai coborî. În retragere căzură mulți de ai lor, dela aripa dreaptă, între cari și Lycophon. Restul armatei, deși nevoită să bată înapoi, s'a retras mai slab urmărită și a ocupat înălțimile. Atenienii stăpâni pe câmpul de bătaie despuiară morții inamicii, ridicară pe ai lor și înălțară pe loc un trofeu.

Jumătatea din Corintieni, cari păzeau la Kenchrea, ea să nu se atace pe mare Krommyon, nu văzu lupta din pricina Muntelui Oneon. Dar văzând colbul ce se ridica de pe câmpul de bătaie, înțelese și porni grabnic în ajutor. Veniră și Corintienii mai bătrâni din oraș auzind ce s'a întâmplat. Când Atenienii i-au văzut pe toți venind asupra-le, și-au închipuit că vin în ajutor Peloponezii de prin vecinătate; s'au urecat iute pe corăbii cu prăzile și morții lor afară de doi, pe cari neputându-i găsi, i-au lăsat. Imbarcându-se au trecut în insulele din apropiere, de unde au trimis erainici să-și ridice morții lăsați. Au căzut în luptă două sute doisprezece Corintieni și mai puțin de cincizeci Atenieni.

**45.** Ridicând ancora Atenienii porniră din insule în aceeași zi spre Krommyon din Corintia, departe de Corint la o sută douăzeci de stadii: aici au debarcat, au pustiit țarinele și au petrecut noaptea. A doua zi navigară spre Epidauria, unde au de-



barcat, apoi s'au dus la Methone situată între Epidaur și Trezena <sup>1)</sup>). Au ocupat istmul peninsulei pe care este Methone, l au întărit cu zid și au pus garnizoană: de aici prădau apoi Trezena, Heliada și Epidauria. Flota după ce a fortificat poziția s'a întors la Atena.

46. Tot pe vremea, când se întâmplau acestea, Eurymedon și Sophokles, plecați din Pylos cu vasele ateniene spre Sicilia, au sosit la Corcira. Aici împreună cu cei din cetate au făcut o expediție în contra Corcirienilor stabiliți pe Muntele Istone <sup>2)</sup>). Aceștia trecând în insulă erau stăpâni pe țarine și le făceau multe pagube. Ii atacară și luară fortăreața <sup>3)</sup> cu asalt. Apărătorii retrași toți pe o înălțime capitulară cu condiția să predeie auxiliarii, să depună armele, iar asupra soartei lor să decidă poporul atenian. În virtutea acetei convenții generalii îi transportară în Insula Ptychia <sup>4)</sup> pentru a fi păziți până ce vor fi trimiși la Atena; dar de va fi prins cineva că încearcă să fugă, convenția e nulă pentru toți.

Șefii poporului corcirian se temură că Atenienii n'au să omoare prizonierii, când vor sosi acolo și imaginară următoarele. Conving pe câțiva de pe insulă prin prieteni trimiși pe ascuns arătând că le voiesc binele, că cel mai bun lucru pentru ei este să fugă cât mai iute, că dânșii le vor pregăti o corabie; căci strategii atenieni au de gând să-i dea pe mâna poporului corcirian.

47. Vicleșugul reuși. Prin măsurile luate de cei ce pregătise corabia, aceștia fură prinși; convenția fu ruptă și toți au fost predați Corcirienilor. Au contribuit la asemenea faptă foarte mult generalii atenieni: ei au făcut ca pretextul să fie verosimil și au asigurat impunitatea celor ce o pusese la cale. Este evident pentru toată lumea că trebuind să plece în Sicilia n'au voit să lase altora onoarea să-i ducă la Atena.

Corcirienii luându-i, i-au închis într'o casă mare; de aici apoi i-au scos în grupe de câte douăzeci, legați unul de altul, printre

<sup>1)</sup> Methone în Trezena spre a o deosebi de Methone în Mesenia. Satul de azi Methana e pe locul primului oraș.

<sup>2)</sup> Vezi C. III, 85.

<sup>3)</sup> Fortăreața făcută pe Istone de cei 600 membri ai partidului oligarhic.

<sup>4)</sup> Azi insula Vido,

două șiruri de opliti așezați de o parte și de alta, cari-i loveau sau împungeau pe măsură ce vedeau vreun dușman de ai lor. Pe delături mergeau oameni cu biciul cari iuțeau pe cei ce înaintau prea încet.

48. Au scos vreo șasezeci și i-au ucis în modul acesta fără să prindă veste cei închiși, cari credeau că-i transportă aiurea. Dar simțiră și cineva îi lămuri. Atunci chemară pe Atenieni și-i rugară să-iucidă ei; nu mai voiu să iasă din casă și declarară că pe cât le va fi posibil nu vor îngădui nimănui să pătrundă înăuntru.

Corcirienii nici ei n'aveau de gând să forțeze ușile; se suiră pe acoperișul casei și luară plafonul. De aici aruncau cărămizi și trăgeau cu arcurile în jos. Aceștia se apărau cum puteau și mulți se ucideau singuri vârîndu-și pe gât săgețile<sup>1)</sup> pe care cei de sus le asvârlise: alții se gătuiau cu chingile dela niște paturi care se găseau întâmplător acolo sau cu fășii rupte din hainele lor.

Cea mai mare parte din noapte care acoperi această scenă de măcel s'au ucis în toate chipurile ori au pierit loviți de cei de sus. Corcirienii, după ce s'a făcut ziuă, i-au încărcat punându-i de-a-lungul și de-a-latul în care și i-au scos din oraș. Femeile câte au fost prinse în fortăreață, au fost robite.

Astfel au fost exterminați de popor Corcirienii de pe munte și cu aceasta s'au terminat marile lupte civile cel puțin în timpul acestui războiu, căci din partidul advers nu rămăsese mai nimeni. Atenienii plecară spre Sicilia, ținta primă a expediției lor și se războiră alături de aliații lor de acolo.

49. Spre sfârșitul verii, Atenienii din Naupaetos și Acarnanii fac o expediție și cuprind prin trădare orașul corintian Anaktorion, situat la intrarea golfului ambracic. Acarnanii au expulzat pe Corintieni și au așezat locuitori recrutați printre ei toți. Cu asta s'a terminat vara.

50. În iarna următoare Aristides, fiul lui Archippos, unul din comandanții năvilor ce adunau tributurile dela aliați, prinde la Eion pe Strymon pe Artaphernes, persanul, care venea dela rege la Lacedemona. După ce a fost transportat la Atena, aceștia au pus să traducă scrisorile din limba asiriană<sup>2)</sup> și le-au citit. In-

1) σφαγή numesc partea dintre claviculă și omoplat pe unde vâră săgețile cei ce vor să se ucidă.

2) Probabil erau scrise cu caractere cuneiforme, dar limba era persană.

tre multe spuse cătră Lacedemonieni principalul era că nu înțelege ce vor; căci deși au venit mulți soli, niciunul nu spune aceleași lucruri; dacă vor să vorbească limpede să-i trimeată soli cu Artaphernes. Pe acesta l-au trimis mai târziu pe o triremă însoțit de o ambasadă la Ephesos. Acolo auzind că regele Arta xerxes, fiul lui Xerxes, a murit de curând (cam pe vremea aceea se întâmplase) s'au întors acasă.

51. În aceeași iarnă și Chioții au dărâmat zidul cel nou, după cererea Atenienilor, cari se temeau de o revoltă a lor; n'au făcut-o totuși decât după ce și-au luat toate garanțiile și asigurările dela Atenieni că n'au vreun gând ascuns asupra lor. S'a terminat iarna și al șaptelea an din războiul pe care l-a scris Thukydidēs.

52. Chiar la începutul verii următoare s'a întâmplat o eclipsă de soare <sup>1)</sup>, când era lună nouă, cum și un cutremur de pământ în primele zile ale aceleiași luni.

Exilații <sup>2)</sup> din Mitylene și alți Lesbieni ajutați de mercenari din Peloponez și de pe aici pleacă de pe continent și cuprind Roiteion; îi iau o contribuție de două mii stateri foceni <sup>3)</sup> și-l lăsară liber fără a-i face vreun rău. După asta cucerește prin trădare Antandros. Planul lor era să elibereze de sub Atenieni toate orașele numite acteene, stăpânite odinioară de Mitylenieni, dar mai ales Antandros și întărindu-l (aveau acolo puțină de a-și construi corăbii fiind păduri, muntele Ida aproape și alte materiale) să-și facă din el punctul de rezim de unde să devasteze Lesbos ce era apropiat și să supună orașele eolice de pe continent. Acestea aveau de gând să pregătească aceștia.

53. În aceeași vară Atenienii cu șasezeci de nave, două mii de opliti și puțină cavalerie, iar dintre aliați cu Milisieni și alți câțiva fac o expediție la Kythera. Generali erau Nikias, fiul lui Nikeratos, Nikostatos, fiul lui Dicitrephes, și Akotokles, fiul lui Tolmaios. Kythera este o insulă lângă Laconia, în fața capului Malea. Locuitorii sunt Lacedemonieni perieci și vine acolo în fiecare an din Sparta un magistrat numit Kytherodikes. Lacedemonienii întrețineau o garnizoană de opliti și se îngrijeau mult

<sup>1)</sup> Această eclipsă s'a întâmplat la 21 Martie 424 a. Chr.

<sup>2)</sup> Oligarhii.

<sup>3)</sup> Un stater foccean de aur valora 23 drachme atice de argint.

de insulă, pentrucă portul său era un punct de abordaj pentru corăbiile de comerț din Egipt și Libia, afară de asta apăra Laconia de incursiile piratilor, cari numai din partea asta o puteau ataca. In adevăr insula se întinde toată între marea cretană și siciliană.

54. Apropiindu-se Atenienii deci, cu zece corăbii și două mii <sup>1)</sup> de opliti Milisieni cuceresc orașul de lângă mare numit Scandia, cu restul oștilor au mers să debarce în insula dinspre Malea și se îndreptară în contra orașului (maritim al) Kytherienilor <sup>2)</sup>. I-au întâlnit pe toți ieșiți înainte. In lupta dată opuseră câțva timp rezistență, apoi puși pe fugă se retraseră în acropole. Mai târziu conveniră cu Nikias și colegii săi să se predea Atenienilor cu condiția de a li se cruța viața. Fusesse mai înainte oarecare vorbe între Nikias și unii dintre Kytherieni; de aceea și acum înțelegerea s'a făcut mai iute și apoi li s'a acordat un tratament mai dulce. Altmintrelea fiind Kytherienii Lacedemonieni și insula așa de aproape de Laconia, Atenienii i-ar fi expulsat în masă. După asta au luat în stăpânire și Scandia, orașelul din port, și s'au îngrijit de pază pentru întreaga insulă. De aici au plutit spre Asine, Helos și alte orașele de pe coastă, au debarcat unde le-a plăcut, au petrecut nopțile pe uscat pustiind ogoarele șapte zile.

55. Lacedemonienii, văzând pe Atenieni stăpâni în Kythera și așteptându-se la astfel de debarcări și în țara lor, nu le-au opus nicăieri oastea întregă; ei au trimis detașamente de opliti proporționate după trebuință în punctele amenințate. Și în celelalte privinți erau cu multă pază, căci toate-i făceau să se teamă de revoluție: marea și neprevăzuta catastrofă din insulă, Pylos și Kythera cucerite, războiul care-i înconjură din toate părțile cu lovituri răpezi și neașteptate. De aceea împotriva obiceiului lor au format un corp de patru sute călăreți și arcași. Erau mai mult decât niciodată sătui de lupte, văzându-se aruncați într'un războiu pe mare, pentru care nu erau preparați și acesta încă cu Ate-

<sup>1)</sup> Un număr așa de mare de opliti nu se potrivește nici cu numărul de 800 hopliți milisieni amintiți la 8.25.2 nici cu cele 10 corăbii. Unii au propus 200, alții 500, alții 400. Sigur nu e nimic.

<sup>2)</sup> Klassen și Steup dau τὴν ἀπὸ θαλάσσης πόλιν, Boehme (ἐπὶ θαλάσση) πόλιν. E probabil unul și același oraș, Scandia, căci Th. nu menționează altul. E probabil că au dat atacul principal dinspre Nord, fiind mai puțin întărit,

nienii, pentru cari inacțiunea a fost totdeauna o pierdere. Totodată loviturile soartei, multe, repezi și neașteptate îi buimăcise și erau veșnic cu teamă să nu li se mai întâmple vreo nenorocire ca aceea din insulă. Devenise mai puțin îndrăzneți în lupte și la orice mișcare se temeau să nu greșescă; neobisnuți cu insuccesul, nu mai aveau încredere în ei.

56. Atunci, pe când Atenienii devastau coastele mării, dânșii au stat nemișcați cea mai mare parte din vreme. De câte ori se făcea o debarcare în apropierea unei garnizoane, aceasta socotindu-se prea inferioară în număr manifesta și în această împreunare starea de spirit descrisă mai sus. Numai o trupă s'a luptat la Kotyrta și Aphroditia alungând o ceată ușor înarmată împrăștiată prin țarine, dar întâmpinată de oplitii atenieni s'a retras pierzând și câțiva oameni. Atenienii i-au despuiat, au ridicat un trofeu și s'au întors la Kythera. De aici au plutit spre Epidaur-Limera și devastând o parte din țară au ajuns la Thyrea, în regiuna Kynosuria, teritoriu limitrof între Argolida și Laconia. Lacedemonienii, stăpânii acestui oraș, îl dăduse Egeților, fie pentru bunăvoința acestora când cu revolta Iloților și cutremurul de pământ, fie că, deși supuși ai Atenei, au fost totdeauna partizanii lor.

57. Pe când erau încă pe mare Atenienii, Egeții părăsiră portul ce-l construiau lângă țarm și se retraseră în orașul de sus unde locuiau, la zece stadii de mare. Era cu ei și un corp de Lacedemonieni, una din garnizoanele din țară, care lucrau împreună la fort. Cu toată rugămintea Egeților, n'au voit să-i însoțească în cetate, căci li se părea primejdios să se închidă între ziduri. Se retraseră pe înălțimi, unde stătură fără a face o mișcare, căci nu se crezură capabili de luptă.

În vremea asta Atenienii aborderă și mergând imediat cu toată oastea cuprinsă Thyrea. Au prădat totul și au dat foc orașului; pe Egeții, câți n'au pierit în luptă, i-au dus la Atena ca și pe lacedemonianul Tantalos, fiul lui Patrokles, comandantul cetății și care fiind rănit a fost făcut prizonier. Au luat și un număr de Kytherieni, pe cari au socotit că-i mai sigur să-i deporteze. Atenienii au decis ca aceștia să fie stabiliți în insule, iar ceilalți să rămână în țara lor plătind un tribut de patru talanți; Egeții prinși să fie uciși din cauza urei lor de totdeauna, iar Tantalos să fie închis alături cu ceilalți Lacedemonieni dela Sphakteria,

58. Tot în vara asta, în Sicilia au făcut întâi armistițiul Kamarineii și Geloi. Apoi se adunară la Gela ambasade din toate cetățile siciliene și începură tratative de pace generală. S'au spus multe păreri și pentru și contra păcii, căci nu se înțelegeau și fiecare avea pretenții, după cum se socotea nedreptățit. Foarte convingător a vorbit în adunarea lor Hermokrates, fiul lui Hermon, care a spus următoarele:

59. « Reprezentant al unui Stat care nu e cel mai slab și nici cel mai oboșit de războiu, voi vorbi în această adunare ca să arăt părerea ce o cred mai utilă pentru toată Sicilia. Despre războiu cine ar mai lungi vorba în fața voastră, enumerând greutățile pe care le aduce cu sine? Le cunoașteți! Căci nimeni nu-l face din ignoranță, după cum teama nu-l abate pe cineva când crede că-i va folosi. Așa-i firea lucrurilor că unora li se pare câștigul mai mare decât primejdia, iar alții preferă să înfrunte pericolele decât să suporte o pierdere imediată. Câtă vreme însă nici unii nici alții din fericire nu fac acestea, sfaturile de pace sunt utile. De faptul acesta de ne-am convinge astăzi, ar fi pentru noi foarte prețios. În adevăr, pentru a susține interesele noastre proprii fiecare am început războiul și astăzi prin discuțiile noastre cercăm să ne împăcăm. De nu vom reuși să plecăm de aici având fiecare ce i se cuvine și este drept, vom purcede iar războiu.

60. « Totuși, de suntem cuminti, trebuie să înțelegem că adunarea aceasta, după judecata mea, nu e atât pentru regularea intereselor noastre particulare, cât pentru salvarea Siciliei din mrejele ce le întind Atenienii, de va fi posibil. Sper că, mai mult decât discursurile mele, Atenienii înșiși ne vor sili să ne apropiem. Stăpâni ai celei mai mari forțe helene, ei cu puține corăbii prezenți pândesc greșelile noastre și sub numele legitim al unei alianțe (aseund sub temelii) modelează în chip convenabil pentru folos propriu dușmănia lor naturală. Căci de alegem războiul, de aducem pe acești oameni cari și nepoftiți intervin, dacă ne facem noi rău sleindu-ne în cheltuieli, dacă într'un cuvânt lucrăm alături de ei la mărirea imperiului lor, atunci este firesc: când vor înțelege că suntem ruinați, vor veni cu o flotă mai numeroasă și vor pune toată această țară sub jugul lor.

61. « Totuși fiecare din noi, de suntem înțelepți, pentru a deveni stăpâni bunurilor străine mai mult decât a expune cele ce

posedăm, trebuie să chemăm aliați și să înfruntăm primejdia. Nimic însă nu distruge mai lesne Statele decât neunirea și mai ales în Sicilia, ai cărei locuitori toți suntem amenințați, dar ale cărei orașe toate sunt în luptă unul cu altul.

« Convinși de acest adevăr să ne dăm mâna particular cu particular și Stat cu Stat și să ne silim cu toții să mântuim Sicilia. Să nu-și închipuie cineva că Atenienii ne sunt numai nouă Dorienilor dușmani și că Chalcidienii sunt asigurați prin comunitatea de rasă cu Ionienii. Nu ne atacă dânsii pentrucă suntem neamuri deosebite, pentrucă urăsc pe unul, ci pentrucă râvnesc la bogățiile Siciliei, patrimoniul nostru comun. Au arătat-o acum la chemarea Chalcidienilor. Căci cu o bună voință mai mare decât o cerea litera tratatului s'au pus la dispoziția acestora, cari nu le dăduse nici cel mai mic ajutor niciodată, potrivit unui angajament de alianță. Eu înțeleg că Atenienii au aceste ambiții și prevederi din timp; nu reproșez celor ce vor să domnească, ci acelor ce se arată prea grăbiți să se supună. Căci este în firea omului de a stăpâni pe cel ce i se pleacă și a se feri de cel ce-l atacă. Dar greșim profund accia cari, știind acestea, nu ne luăm măsurile de precauțiune nici chiar atunci când vine cineva și arată că cel mai important lucru este să ne apărăm de primejdia comună.

« Foarte ușor ne-am apăra, dacă ne-am împăca între noi; căci punctul de reazim al Atenienilor nu e la dânsii, ci în țara celor ce-i chiamă. In cazul acesta nu războiul va pune capăt unui războiu, dar pacea va aplana fără greutate neînțelegerile dintre noi, iar acești aliați veniți sub masea unci false prietenii se vor întoarce fără nicio ispravă.

62. « Acesta e marele avantaj față de Atenieni, dacă ne gândim bine. Dar pacea, pacea aceasta pe care toți o cred supremul bine, de ce să n'o facem între noi? Dacă unul prosperează, dacă altul suferă, nu socotiți oare că liniștea, mai mult decât frământările războiului, va aduce acestuia încetarea suferinții și va contribui la menținerea prosperității celuilalt? Nu pacea menține neprimejdute onorurile și gloria? Nu dânsa procură atâtea foloase, pe cât de numeroase sunt nenorocirile războiului? Trebuie să examinați aceste lucruri; să nu disprețuiți cuvintele mele; scoateți din ele mântuirea voastră.

« Dacă cineva are siguranța că va izbuti pentrucă are cu sine dreptul sau forța, să ia scama să nu sufere o amară decepție. Nu s'au văzut atâția urmărind o justă răzbunare, ori alții ce sperau că prin forță își vor mări puterea? Că unii nu numai n'au obținut satisfacția, dar și-au periclitat salvarea; iar pe ceilalți că în loc să se extindă, adesea au pierdut ce aveau? Căci răzbunarea nu are un rezultat fericit numai prin faptul că e justificată, după cum nici forța, pentrucă-i însoțită de bune speranțe, n'are siguranță. Viitorul este plin totdeauna de nestatornicie. Această nesiguranță are utilitatea ei. Căci dacă și cel slab și cel tare este cuprins de îngrijorare, ei vin cu mai multă bunăvoință unul către altul.

**63.** « Acum stăpâniți de această îndoită frică: temerea vagă față de acest imprevizibil și de prezența îngrijorătoare a Atenienilor, apoi gândindu-ne la insuficiența calculului noastre, la câte am crezut fiecare din noi că vom reuși, dar am fost înfrânți de aceste piedeci, să depărtăm din patrie dușmanii ce-o amenință și noi să facem o pace eternă; de nu se poate, să facem un armistițiu cât mai lung și să amânăm neînțelegerile dintre noi pentru mai târziu. În rezumat, de mă veți asculta, fiecare va păstra libertatea Statului său, și fiind independenți vom găsi în asta posibilitatea egală de a pedepsi răul și a răsplăti binele ce ni se va face. Dacă nu mă veți asculta, dacă veți pleca urechea la alții, nu va mai fi vorba de răzbunare; în cazul cel mai fericit, vom deveni de nevoie prietenii celor cari ne sunt mai urâți și dușmanii celor ce nu se cuvine.

**64.** « Eu, ceca ce am spus la început, cetățean reprezentant al unui Stat puternic, al cărui rol este de a ataca mai mult decât a se apăra, socot de datoria mea, după cele ce am recunoscut, să mă arăt tolerant; nu vreau să fac potrivnicilor mei atâta rău încât să fiu cel mai tare păgubit; nu vreau, împins de nebunia certurilor, să cred că am o egală stăpânire asupra propriei mele hotărâri ca și asupra soartei pe care nu o cârmuiesc, și prefer să cedez tot cei-i raționabil a se ceda. Cer ca și ceilalți să facă acelaș lucru, să consimțim la sacrificiu noi între noi și nu sub presiunea dușmanului. Nu e rușine să cedăm între neamuri, Doriene la Doriene sau Chalcidieni la Chalcidieni, într'un cuvânt toți vecini și locuitori ai unei singure țări, scăldată de



aceeași mare, toți purtând același nume de Sicilieni. Ne vom lupta între noi, când va veni vremea și iarăși ne vom împăca. Toți uniți însă să respingem străinii ce vin asupra-ne, dacă suntem prudenți, căci toți suntem amenințați, chiar dacă numai unii sunt păgubiți. Să nu mai poftim pe viitor niciodată aliați ori mediatorii. De facem asta, nu vom lipsi Sicilia în prezent de două bunuri: ne vom mântui de Atenieni și vom scăpa de luptele dintre noi. Pe viitor, vom stăpâni această țară și liberă de mrejele dușmanilor».

65. Aceste lucruri le-a spus Hermokrates. Sicilienii l-au ascultat și s'au înțeles să înceteze războiul. A rămas fievare stăpân pe hotarele sale. Camarinienii au luat Morgantina cu condiția să plătească o sumă de bani Siracuzanilor. Aliații Atenci chemând pe comandanții oastei le-au declarat că vor face și dânsii pace și că vor cuprinde și pe Atenieni în tratat. Magistrații atenieni și-au dat aprobarea. Dânsii au făcut pace și flota ateniană a plecat din Sicilia.

La întoarcere, Atenienii au pedepsit pe acești generali; pe doi, Pythodoros și Sophokles, i-au exilat, iar pe Eurymedon l-au amendat. Motivul a fost că, deși ar fi putut cuceri Sicilia, s'au lăsat corupți de daruri și s'au retras. Până într'atâta norocul lor de atunci îi făcea să creadă că nimic nu le poate sta împotriva, ei în toate treburile să izbândească: în cele posibile ca și în cele mai grele întreprinderi, bine pregătite sau atacate cu mijloace insuficiente. Cauza era că succesul neașteptat în cele mai multe cazuri dădea speranței puteri nelimitate.

66. În aceeași vară, Megarienii din cetate, chinuți și de războiul Minicienilor, cari năvăleau de două ori pe an cu toată armata, și de exilații lor cari, în urma unei revolte <sup>1)</sup>, se refugiase la Pagai, de unde făceau prădăciuni supărătoare, se vorbiră între ei că ar trebui reprimiți exilații ca să nu mai fie expus

<sup>1)</sup> Autorul a trecut sub tăcere detaliile acestei revolte din Megara, în urma căreia aristocrația exilați s'au refugiat la Pagai; dar ea e povestită de Diodor din Sicilia (XII. 66). În ce privește devastările periodice făcute în Megara de Atenieni (vezi Th. II, 85). Despre decretul care interzicea sub pedeapsă cu moarte Megarienilor să intre în Atica (vezi Plutarh, Perikles XXX). Asupra suferințelor ce au rezultat pentru Megara (vezi Aristophanes, Acharnienii V, 761).

oraşul din ambele părţi. Prietenii celor exilaţi, cum au simţit svonul devenit mai public decât înainte, au cerut să participe şi ei la discuţii. Atunci şefii partidului democrat înţelegând că din pricina suferinţelor n'au să mai poată menţine influenţa lor asupra poporului, fură cuprinşi de teamă şi intrară în vorbă cu generalii atenieni Hippokrates, fiul lui Ariphron, şi Demosthenes, fiul lui Alkistenes, hotărâţi să le predea oraşul; erau convinşi că pentru ei aceasta e o mai mică primejdie decât reînţoarcerea exilaţilor. Se înţeleseră ca Atenienii să cuprindă întâiu zidurile cele lungi care leagă oraşul cu Nisea, la opt stadii de-părtare. Astfel Peloponezii, cari ţineau garnizoana aici spre a fi siguri de Megara, nu vor putea ieşi din Nisea. Pe urmă vor încerca să predea şi oraşul de sus, ceea ce va fi mai lesne, odată primul rezultat obţinut.

67. După ce s'au înţeles în cuvinte şi au pregătit lucrurile, Atenienii au debarcat noaptea la Minoa <sup>1)</sup>, insulă megariană, cu şase sute de opliti sub comanda lui Hippokrates şi s'au ascuns în gropile, de unde se lua pământ pentru cărămizi şi de unde zidurile nu erau departe. O altă trupă, comandată de Demosthenes şi compusă din Plăteeni şi Peripoli <sup>2)</sup>, a venit de s'a ascuns în templul lui Ares, care e ceva mai departe. Afară de cei ce trebuiau să ştie, nimeni n'a prins de veste. Când fu aproape de revărsatul zorilor, Megarienii trădători întrebuiţară următorul vicleşug: de multă vreme obţinuse dela comandantul garnizoanei să li se deschidă noaptea porţile şi ei treceau trăgând într'o căruţa peste şanţul zidului o barcă cu două rame, cu care ieşiau şi umblau pe mare ca piraţii. Înainte de a se face ziuă, o aduceau înapoi cu căruţa pe poartă, astfel că n'a deşteptat atenţia garnizoanei ateniene din Minoa, care nu vedea în port nicio corabie. Atunci căruţa era deja înaintea porţilor; le deschiseră ca de obicei să dea drumul bărcii. Atenienii văd: după semnalul

<sup>1)</sup> *Minoa*. Atenienii erau stăpâni ai acestei insule din vara anului 427; ea era legată de continent cu un pod. Astfel trupele lui Hippokrates şi Demosthenes puteau aborda aici fără a fi observate de garnizoana peloponeziacă din Nisea şi se puteau apropia de zidurile lungi, unde să stea ascunse într'o groapă de lut ori în Enyalion.

<sup>2)</sup> Tinerii atenieni între 18—20 ani cari făceau serviciul militar în Atica şi pe frontieră.

convenit săr din ascunziş şi fuga la porţi înainte de a se închide; cât mai era căruţa între ele ca să nu se poată alătura. Ucid, ajutaţi de Megarienii complicei, sentinelele dela porţi. Cei din-tâi au alergat Platecnii cu Peripolii din jurul lui Demosthenes, acolo unde este acum trofeul. Imediat au început în interiorul porţilor lupte cu Peloponezii mai apropiaţi, cari au simţit şi au venit în ajutor; i-au învins şi au deschis singuri porţile pentru intrarea oplitilor atenieni.

68. Apoi Atenienii, cari cum intrau pe porţi, mergeau spre ziduri. Garnizoana peloponeziană, o parte puţin numeroasă, la început a rezistat şi a pierdut câţiva oameni; dar cei mai mulţi au luat-o la fugă înspăimântaţi de atacul nocturn al Atenienilor şi de faptul că unii Megarieni trădători luptau contra lor, căci credeau că toţi Megarienii i-au trădat. S'a mai întâmplat că crainicul atenian din propria-i pornire a proclamat că orice Megarian vrea să vie să lupte alături cu Atenienii. Atunci, cum au auzit, convinşi deabinelea că Megarienii şi Atenienii luptă împreună, n'au mai stat, ci au fugit spre Nisea.

Când s'a făcut ziuă erau deja cuprinse zidurile. În oraş era mare zarvă. Cei ce tratase cu Atenienii, sprijiniţi de o mulţime complice, strigau că trebuie să deschidă porţile şi să iasă la luptă. Erau înţeleşi cu Atenienii să năvălească cum s'or deschide porţile. Dânsii, ca să fie recunoscuţi şi să nu fie loviţi, trebuiau să se ungă cu untdelemn. Era mai mică primejdia pentru ei să deschidă, căci cei patru mii de opliti şi şase sute călăreţi fixaţi prin convenţie sosise deja, veniţi în marş de noapte. Se unsese deja cu untdelemn şi stăteau lângă porţi, când unul din complicei desvăluie planul celorlalţi cetăţeni. Aceştia vin cu grămada şi susţin că nu trebuie să deschidă, căci n'au eutezat să facă una ca asta nici înainte, când erau mai puternici, că nu trebuie să expue cetatea unui pericol evident; că la urma urmei de nu vor asculta, se vor lupta aici pe loc. N'arătau cu nimic că ştiu ce s'a pus la cale, ci se mărgineau a susţine că părerea lor e mai bună; în acelaş timp stăteau lângă porţi şi le păzeau ca să nu poată trădătorii să-şi execute planul.

69. Generalii atenieni înţelesesă că s'a ivit o piedecă şi că nu vor putea cuceri oraşul cu forţa: începură de îndată asediul Niseei în speranţă că o vor cuprinde înainte de a veni cineva

În ajutor și astfel va merge treaba mai ușor și cu Megara. Le-au sosit degrabă din Atena meșteri cu instrumente și cele de nevoie. Incepând dela zidul pe care erau stăpâni, au clădit unul curmeziș din spre Megara; apoi de capetele acestuia, de o parte și de alta au durat ziduri și șanț să învăluie Nisea până la mare. Armata și-a împărțit lucrul. Au utilizat pietre și cărămizi din mahala, au tăiat arbori și ramuri pentru a face palisade unde era trebuință; în fine casele din mahala au fost crenelate și puse în stare de apărare. Au lucrat toată ziua aceasta; a doua zi spre seară zidul era aproape gata. Cei din Nisea erau îngroziți: n'aveau mâncare, căci se aprovizionau zilnic din orașul de sus, nu sperau că Peloponezii vor veni degrabă în ajutor și pe Megarieni îi socoteau dușmani. Se predară deci Atenienilor cu condiția ca fiecare să plătească anume sumă de bani, să dea armele, și să lase la discreția Atenienilor comandantul și ceilalți Lacedemonieni ce s'ar mai afla. Cu aceste condiții au ieșit. Atenienii au dărâmat zidurile lungi din spre Megara și stăpâni pe Nisea s'au instalat solid.

70. În timpul acela Brasidas, lacedemonianul, fiul lui Tellis, se afla prin împrejurimile Sikionei și Corinthului, unde pregătea o armată pentru Thracia. Află de cucerirea zidurilor și cuprins de temeri pentru Peloponezii din Nisea și pentru Megara, trimise răspuns Beoțienilor să-i iasă înainte repede cu oastea la Tripodiscos — numele unui sat din Megarida, la poalele muntelui Gerancia. Se îndreptă și el într'acolo cu două mii șase sute opliți Corintieni, patru sute Fliasieni, șase sute din Sikiona și câți mai erau strânși de pe lângă el; credea să apuce Nisea necuprinsă. Informat de faptul acesta, luă trei sute de ostași pe alese din armată și înainte de a se auzi — căci plecase noaptea spre Tripodiscos — de apropiă de Megara fără a fi simțit de Atenienii ce se aflau pe țărmul mării. Voia să se spună că cel puțin a încercat ceva pentru Nisea, chiar de nu izbutea. Obiectivul lui principal era însă de a pătrunde în Megara și a se asigura de ea. Ceru să-l primească spunând că are nădejdea să cucerească Nisea.

71. Cele două partide megariene se temeau: democrației, să nu aducă cu sine pe exilați și să-i alunge pe dâșii; oligarhiei, să nu le facă lor poporul aceasta cuprins de aceeași frică, să nu

arunce oraşul în turburarea luptelor civile şi să devină astfel pradă Atenienilor cari stăteau la pândă. De aceea nu l-au primit; au hotărât ambele partide să stea liniştite şi să vadă mersul evenimentelor. Se aşteptau la o luptă între Atenieni şi cei veniţi în ajutor şi credeau că e mai sigur să se decidă după victorie. Brasidas, dacă nu i-a putut convinge, s'a retras spre grosul armatei.

**72.** Când s'a făcut ziuă, sosiră şi Beoţienii. Chiar înainte de a trimite Brasidas răspuns, ei se gândise să vină în ajutorul Megarei, căci primejdia era comună şi erau deja cu toată oastea la Platcea. Venirea solului le mărise şi mai mult avântul. I-au trimis lui Brasidas două mii două sute de opliti şi şase sute călăreţi, iar cu restul s'au întors acasă. Cu aceştia forţele aliate se ridicau la şase mii de opliti.

Oplitii atenieni erau aşezaţi în ordine de bătaie pe lângă Nisea şi pe ţărnul mării, iar oastea uşoară împrăştiată pe câmp, căci până în momentul acesta nu venise niciun ajutor Megarienilor de nicăieri. Cavaleria beoţiană căzând asupra ei pe neaşteptate o goni până la mare. Cavaleria ateniană se puse la rândul ei în mişcare şi lupta începu. A durat mult această luptă de cavalerie şi ambele părţi îşi atribuiau victoria. Atenienii au ucis pe comandantul cavaleriei beoţiene şi câţiva oameni, ce se apropiase prea mult de zidul Niseei, i-au despuiat de arme, le-au dat cadavrele prin învoială şi au înălţat un trofeu. La dreptul vorbind nici unii nici alţii n'au obţinut o victorie decisivă şi s'au retras Beoţienii în lagărul lor şi Atenienii în Nisea.

**73.** După asta Brasidas s'a apropiat cu oastea de mare şi de Megara. Aici au ocupat o poziţie bună de luptă, s'au aşezat în linie şi stăteau liniştiţi. Credeau că Atenienii îi vor ataca şi ştiau că Megarienii aşteaptă să vadă de partea cui e victoria. Această atitudine avea pentru Peloponezi două avantaje: în primul loc de a nu începe lupta şi a nu se expune de bună voie pericolului; deoarece le era de ajuns că s'au arătat gata de luptă şi puteau pe bună dreptate să-şi atribue victoria fără o lovitură de lance. În al doilea rând, era tot ce puteau face mai bine faţă de Megarieni. De n'ar fi fost văzuţi venind, n'ar mai fi avut nicio şansă favorabilă, ei sigur ar fi pierdut imediat oraşul ca şi cum ar fi fost învinşi. Acum însă de se întâmplă şi norocul că Atenienii refuză lupta, ei îşi ating obiectivul pentru care venise

fără luptă. Ceea ce s'a și întâmplat. Atenienii ieșiră și se desfășurară în fața zidurilor lungi, dar, cum Peloponezii n'au atacat, au stat liniștiți și ei. Chibzuiră și generalii lor că, după ce întreprinderea lor reușise aproape complet, eventualul risc într'o luptă cu un inamic superior în număr nu mai era egal: învingători, n'ar fi putut cuceri decât Megara; învinși, pierdeau floarea infanteriei ateniene. Din contra, era natural ca Peloponezii să dorească bătălia, căci oastea le era întreagă și nu expuneau fiecare în parte decât un contingent. Au stat deci față în față câțva timp și, cum n'a început nimeni, s'au retras întâiu Atenienii la Nisea și apoi îndată și Peloponezii în vechile poziții.

Atunci prietenii exilaților din Megara au prins curaj și au deschis porțile lui Brasidas și celorlalți comandanți peloponezi, socotindu-l victorios numai prin faptul că Atenienii nu acceptase lupta. Dânșii se adunară la sfat. în vreme ce partizanii Atenei erau striviți de spaimă.

74. După aceea aliații s'au risipit prin orașele lor, iar Brasidas s'a întors și dânsul la Corint, unde a continuat pregătirea expediției în Thracia, pe care o începuse. Când s'au retras și Atenienii acasă, acei Megarieni cari luase parte la tratativele cu ei, știind că sunt suspectați fugiră de îndată. Ceilalți, în unire cu amicii celor exilați, readuc pe cei din Pagai<sup>1)</sup>, după ce i-au pus să jure că nu-și vor aminti de niciun rău și nu se vor gândi decât la binele patriei. Aceia, cum au ajuns la putere, au orânduit o cercetare a armelor<sup>2)</sup>, și, despărțind prin intervale batalioanele, au ales dintre dușmanii lor și partizanii atenieni mai de seamă cam vreo sută de oameni; au silit poporul să voteze asupra lor pe față și, fiind osândiți, i-au ucis; astfel au restabilit guvernământul oligarhic. Această schimbare efectuată printr'o răscoală de foarte puțini a durat foarte multă vreme.

75. În vara asta, Mytilineii se pregăteau să fortifice Antandros, cum plănuiise. Generalii atenieni cari strângeau tributurile, Demodocos și Aristides, se găseau atunci în Helespont; Lamachos, al treilea din ei, era dus cu zece vase în Pontos. Simțind de pregătirile ce se făceau, se temură să nu se repeto

<sup>1)</sup> Cap. 66.

<sup>2)</sup> Armele trebuiau puse la dispoziție pentru cercetare.

primejdia din Anaia de lângă Samos <sup>1)</sup>). Acolo întărindu-se refugiații din Samos ajutau pe Peloponezi trimitându-le piloți, provocau turburări în oraș și adăposteau pe exilați. De aceea generalii strănseră oaste dela aliați și merseră spre Antandros unde îi bătură când le-au ieșit înaintea și le luară înapoi orașul.

Nu mult după asta, Lamachos, intrând în Pontos și ancorând la gura fluviului Kalet lângă Herakleotis, pierde vasele din pricina unei viituri năprasnice de apă din sus. El și armata au mers pe jos pe la Thracii-Bithynieni, cari locuiesc dincolo în Asia și au ajuns la Chaleedona dela gura Pontului, colonie megariană.

76. Tot în vara asta, îndată după retragerea dela Megara, generalul Demosthenes sosește la Naupaetos cu patruzeci de corăbii. Căci niște Beoțieni avusese tratative secrete cu dânsul și cu Hippokrates urmărind să schimbe regimul politic și să stabilească democrația ca la Atena. Conducătorul lor cel mai activ era mai ales Pteodoros, un exilat theban. Unii trebuiau să le predea prin trădare Siphac, care este la marginea mării, pe pământul thespian, în fundul golfului Crisa. Alții din Orchomenos aveau să le predea și Cheronea, numită mai înainte Myneiana <sup>2)</sup>, dar azi aparține Beoției. Exilații din Orchomenos erau cei mai aprigi susținători ai acestui plan și tocmise și mercenari din Peloponez. Cheronea este la hotarul Beoției aproape de orașul foceean Phanotis. Complotul avea părtași și în Phoecia. Atenienii trebuiau să cuprindă Delion, un templu al lui Apolon, așezat lângă Tanagra, în fața Eubeei. Toate acestea trebuiau să se întâmple simultan, într-o zi anumită, ca să nu se poată uni Beoțienii să vină la Delion, ci fiecare să fie reținut de încercăturile proprii. Dacă încercarea izbutea și Delion era fortificat, apoi, fiind cuprinse aceste localități, țara fiind prădată și având fiecare loc apropiat de refugiu, era bună speranță că chiar de nu s'ar întâmpla revoluția pe moment, dar lucrurile în Beoția nu vor sta neclintite, ci, cu vremea dând ajutor și Atenienii și fiind puterea thebană împrăștiată, vor sfârși prin a da Beoției un guvern după placul lor. Astfel se pregătea deci conspirația.

<sup>1)</sup> Vezi Cartea III, c. 19 și 32.

<sup>2)</sup> Mynienii erau un vechiu trib helenic, al cărui șef și erau eponimic era Miyas. Fiul său Orchomenos trecea drept fondatorul acestui oraș din Beoția.

77. Hippokrates însuși, când era să fie vremea, trebuia să meargă în Beotia cu oaste din Atena. Trimisese pe Demosthenes înainte la Naupactos cu patruzeci de vase ca, după ce va fi adunat prin paraginele acelea armată dela Acarnieni și alți aliați, să plece la Siphac ce avea să fie dată prin trădare. Se convenise între ei ziua în care acestea trebuiau făcute. Demosthenes, la sosirea sa, găsi pe Oiniazi vâriți cu sila de către Acarnanieni în alianța Atenienilor. Ridică de aici toate trupele și merse întâi în contra Salynthiului și Agrailor. Ii supuse și pregăti totul ca să fie la ceasul de întâlnire, când va trebui, în fața Siphei.

78. Tot pe timpul acesta al verii, Brasidas începuse marșul spre Thracia cu o mie șapte sute de opliti. Ajuns la Heraklea din Trachine trimise un curier la Pharsala și ceru prietenilor să-i ușureze traversarea sa și a oastei. Au venit la Melatia din Achaia înaintea sa la Paneros, Doros, Hippolochideas, Torylaos și Strophaios, proxenul Chalcidienilor. Atunci se puse în marș. Îl însoțeau și alți Tesalieni, iar din Larissa Nikonidas, prietenul lui Perdikkas. În adevăr nu-i ușor să străbați în alt chip Tesalia fără conducător și mai ales cu arme. De altfel Helenii toți socot bănuitor lucru a străbate un teritoriu străin fără să fi cerut îngăduire. Pe urmă poporul de jos al Tesaliei a fost totdeauna prieten Atenei, încât de ar fi fost liber și nu sub puterea câtorva familii, nu mai mergă înainte Brasidas. Chiar și atunci i-au ieșit înainte la râul Enipeus oameni din partidul advers și i-au pus în vedere să nu meargă mai departe fără învoirea întregii națiuni. Însoțitorii săi declarară că nu va merge înainte fără voia lor și că, venind pe neașteptate și fiindu-le prieten, au trebuit să-l întovărășescă. Brasidas adăose că dânsul trece ca prieten prin Tesalia și că duce armata în contra dușmanilor săi, Atenienii, iar nu contra lor; că nu știe despre vreo inimicizie între Lacedemonieni și Tesalieni încât să nu treacă unii prin țara altora. Acum, fără voia lor, nu va merge mai departe; speră totuși că nu i se va refuza trecerea.

Atunci aceia s'au retras. El, după îndemnul însoțitorilor, a plecat fără a mai zăbovi o clipă; să n'apuce a se ridica o piedică mai grea. Și în ziua aceasta în care s'a pornit din Melitia a ajuns la Pharsala, la râul Apidan, unde a poposit, iar de acolo la Phaxion și apoi la Peraibia. Aici l-au părăsit însoțitorii din Tesalia;



Peraibii, supuși tesalieni, l-au dus până la Dion în țara lui Perdikkas. Acest oraș se află sub poala Olimpului, în partea Macedoniei care e în hotar cu Tesalia.

**79.** În chipul acesta Brasidas a trecut în fugă prin Tesalia, înainte de a se pregăti cineva să-l oprească. Astfel a sosit la Perdikkas și în Chalcidica.

Perdikkas și orașele răsculate din Thracia chemase această armată îngrijați de succesele ateniene. Chalcidienii se așteptau că peste puțin vor fi atacați de Atenieni; dar și orașele vecine, nerăsvrătite încă, îi îndemnau în taină. Perdikkas nu era dusman pe față, dar se temea din pricina vechilor sale neînțelegeri cu Atenienii și mai ales voia să supună pe Arrabaios, regele Lyncestilor. Au mai fost și nenorocirile din Peloponez care au ușurat mult venirea unei armate de acolo.

**80.** Fiindcă Atenienii în adevăr exercitau o mare presiune asupra Peloponezului și mai ales asupra Laconiei, Lacedemonienii s'au gândit să provoace o diversiune trimețând o armată la aliații acclora, cu atât mai mult că aceia erau gata să o întrețină pe socoteala lor și-i chemau spre a-i sprijini în revoltă. Mai voiau Lacedemonienii să aibă un pretext pentru a mai scăpa de Iloți, căci de când Pylos era ocupat se temeau să nu se revolte. Lacedemonienii sunt veșnic speriați de Iloți. Ei nu s'au dat în lături de a face și următoarea faptă de frica tinereții și mulțimii lor: au proclamat că, aceia dintre ei cari cred că s'au arătat mai bravi în fața inamicului, să se aleagă, căci îi vor elibera. Voiau să-i ispitească: gândeau că aceia ce se vor socoti mai demni de libertate, aceia vor fi și cei dintâi gata la revoltă. Au ales cam la două mii cărora le-au pus cununi pe frunte și așa i-au preumblat pe la temple ca desrobiți; apoi peste puțin timp i-au făcut să dispară și nimeni n'a aflat vreodată în ce chip au pierit. De aceia bucurău și atunci vreo șapte sute de opliti cu Brasidas. Restul erau mercenari luați de el din Peloponez.

**81.** Lacedemonienii l-au trimis pe Brasidas după cererea sa. Și Chalcidienii doriseră un bărbat cu mare reputație de energie în Sparta. După ce a plecat, s'a arătat de mare ajutor Lacedemonilor. În adevăr, spiritul său de ponderație și dreptate a despărțit multe orașe de Atena, pe altele le-a euprins prin trădare. Astfel că Lacedemonienii, când au voit să facă pace, cum au și făcut, au

avut de unde să dea cetăți în locul celor pe care le cereau înapoi, fără a mai vorbi de ușurarea adusă Peloponezului de răgazul lăsat de Atenieni. Chiar multă vreme după aceea, după războiul din Sicilia, bărbăția și curajul său de atunci, pe care unii le cunoșteau prin experiență, alții din auzite, inspira multă dragoste de Lacedemonieni aliaților Atenei. Căci fiind primul lacedemonian trimes în străinătate și părând întru toate desăvârșit a lăsat după sine bună nădejde că și ceilalți sunt la fel.

**82.** Când au auzit Atenienii că a sosit atunci pe coasta Thraciei, au declarat dușman pe Perdikkas socotindu-l pricina expediției și au instituit o mai atentă supraveghere față de aliații de acolo.

**83.** Perdikkas uni forțele sale cu ale lui Brasidas, merse în contra lui Arrabaios, feciorul lui Bromeros, regele Macedonenilor Lynkești, vecinul său cu care avea o neînțelegere și pe care voia să-l supună. Când oastea ajunsese la intrarea în Lynkos, Brasidas zise că înainte de războiu vrea întâiu să se întâlnească cu Arrabaios și să-l facă, de poate, aliatul Lacedemonienilor. Arrabaios îi trimisese un sol și se declarase gata a-l primi ca arbitru. Solii chalcidieni, prezenți acolo, de asemenea sfătuiau pe Brasidas să nu depărteze orice motiv de temere din jurul lui Perdikkas spre a nu i se micșora devotamentul pentru interesele lor: apoi și solii săi dăduse a se înțelege în Lacedemona că dânsul ar putea atrage pe mulți din vecinii săi în alianța spartană. În atari circumstanțe deci Brasidas socoti de a sa datorie să trateze chestiunea lui Arrabaios cu cât mai multă imparțialitate. Perdikkas îi replică: nu l-a adus să fie judecătorul certurilor sale, ci exterminatorul dușmanilor pe cari i-i va indica: de va intra în tratative orale cu Arrabaios, va fi nedrept cu el care susține jumătate din cheltuiala oastei lui. Cu toată opunerea și supărarea lui Perdikkas, Brasidas se întâlnește cu Arrabaios și, convins de argumentele acestuia, își retrage armata înainte de a-i călca țara. Din acest moment Perdikkas socotindu-se jignit nu mai contribuie la întreținerea oastei decât cu o a treia parte.

**84.** În aceeași vară, îndată după această întâmplare, Brasidas luând și pe Chalcidieni merge asupra lui Acanthos, colonia Andrienilor. Era puțin înainte de culesul viilor. În cetate era mare sfadă cu privire la primirea lui, între cei cari alături de Chalcidieni îl

chemase și între popor de alta. Totuși de teama recoltei care era pe câmp, poporul se învoi să-l primească numai pe Brasidas și după ce-l va fi ascultat, să decidă. Pentru un lacedemonian nu era slab orator: veni deci Brasidas în fața mulțimii și spuse următoarele:

85. « Acanthieni! Lacedemonienii m'au trimes pe mine și această armată, ca să dea o adevărire motivului pe care l-am declarat atunci, când am început războiul cu Atenienii: că luptăm pentru a elibera Helada. Să nu ne reproșeze nimeni dacă venim târziu: este pentru că ne-am înșelat în ideea despre un războiu purtat acolo pe un alt teatru și în care am sperat că vom doborî singuri pe Atenieni, fără a vă mai atrage pe voi în vârtejul primejdiei. Căci acum, când momentul a venit, iată-ne sosiți pentru ca împreună cu voi să cercăm a-i frânge.

« Mă mir că mi s'au închis porțile și că nu sunteți bucueroși de venirea mea. Căci noi Lacedemonienii în credința că venim la aliați, că chiar înainte de sosirea noastră de fapt, voi cu gândul și toată voia erați alături de noi, am înfruntat o primejdie așa de mare de a merge prin țară străină cale de atâtea zile, și am arătat toată bunăvoința.

« Dacă voi aveți altă ceva în minte sau dacă voiți să vă opuneți eliberării voastre și a celorlalți Heleni, ar fi trist. Nu numai că stați împotriva. Căci faptul acesta ar putea face să stea pe gânduri și pe alții căror m'aș adresa, dacă ar vedea că voi cari aveți o cetate importantă, cari treceți drept un popor inteligent, cari sunteți primii la cari am venit, nu m'ați primit. Nu voiu putea invoca un motiv care să fie crezut: ei sau că am sosit aici aducând o libertate care nu-i cea dreaptă și adevărată, sau că sunt slab și incapabil să apăr pe cei ce ar fi atacați de Atenieni.

« Totuși cu această armată pe care o am aici, și cu care m'am dus la Nisea, Atenienii, deși mai numeroși, n'au voit să dea piept. Dar nu-i probabil să trimeată ei la voi o armată egală cu cea dela Nisea.

86. « N'am venit pentru răul, ci pentru eliberarea Helenilor. Am luat jurăminte solemne dela magistrații Lacedemonei că acei pe care-i voi atrage, vor fi aliați liberi; și nu numai ca să vă avem aliați căpătați cu forța sau înșelăciunea, ci ca să fim noi aliații voștri, ai celor robiți de Atenieni. Pretind așa dar să nu mă bănuți când vă dau cele mai puternice asigurări, nici să fiu socotit

un răzbunător neputincios, ci cu toată încrederea să veniți alături de mine.

« Dacă cineva ezită, de teamă să nu dau orașul în stăpânirea câtorva, să aibă toată încrederea. Nu vin ca prieten al unui partid și nu cred că aduc o libertate curată, dacă trecând peste constituția existentă aş robi pe cei mulți celor puțini sau pe cei puțini celor mulți. Asemenea dominație ar fi mai grea decât a străinului și nouă, Lacedemonienilor, pentru atâtea oboseli nu ne-ar aduce nicio recunoștință. În loc de onoare și glorie, blamuri mai degrabă. Am apare că posedăm mai urâte defecte decât cele pe care le reproșăm Atenienilor, care n'au pretenția să se prezinte ca model de virtute. E mai rușinos pentru cei ce se bucură de stima publică a-și mări puterea prin vicleșuguri decât prin forța brutală. Căci dreptul forței își are justificarea, pe care i-o dă soarta, în timp ce gândul nedrept se realizează numai prin viclenie. De aceea punem mare circumspecție când e vorba de interesele noastre cele mai de seamă.

87. « Din nimic altceva, afară de jurămintele noastre, n'ați putea lua o garanție mai sigură decât din faptele noastre. Examinați-le în raport cu vorbele noastre și veți găsi că ele dau în adevăr folosul pe care l-au afirmat.

« Dacă în fața acestor reprezentări ale mele, veți opune slăbiciunea voastră și veți cere că de oarece ne sunteți binevoitori să ne puteți respinge fără a vă pricinui vouă pagube. Dacă veți zice că libertatea nu vi se pare lipsită de primejdii, că este drept să o ducem celor ce sunt în stare a o primi, că să nu o impunem cu sila nimănui, atunci voi chema ca martori zeii și eroii indigeni că venind pentru binele vostru nu vă pot convinge și pustiind ogoarele voastre voi căuta a vă forța. Și nu voi crede totuși că sunt nedrept, ba din contră că am cea mai bună justificare din două motive: interesul Lacedemonienilor ca să nu fie vătămați de această bunăvoință a voastră prin banii ce merg dela voi la Atenieni, interesul Helenilor, ca să nu fie împiedecați de voi a-i scăpa de robie. Dacă n'ar fi la mijloc un interes general, de sigur acțiunea aceasta a noastră ar fi nedreaptă și noi Lacedemonienii n'ar trebui să eliberăm pe cei ce nu voiesc. Nu dorim pentru noi imperiul, dar grăbindu-ne a face pe alții să-l abandoneze, am deveni vinovați în fața mulțimilor de v'am lăsa în pace pe voi cari vă opuneți.

« Examinați bine aceste lucruri. Dați-vă silința să fiți voi între Heleni primii cari începeți să fiți liberi și să câștigați o glorie nepéritoare; căutați să nu fie păgubite interesele voastre proprii și procurați orașului cel mai frumos nume ».

88. Atâtea a spus Brasidas. Iar Acanthienii, după ce au discutat mult și pentru și contra, au hotărît cu vot secret. Fiindcă Brasidas a vorbit seducător și fiindcă le era teamă de recoltă, majoritatea a votat despărțirea de Atenieni. După ce l-au legat prin jurămintele pe care le luase și el dela magistrații lacedemonieni cari l-au trimes, că vor fi aliați liberi acci pe cari-i va atrage, l-au primit și pe el și armata în cetate. Nu mult după asta și Stagiris, colonie a Andrienilor, s'a despărțit de Atenieni. Acestea s'au întâmplat în vara aceasta.

89. Chiar la începutul iernei următoare, așa cum se hotărîse trebile din Beoția cu generalii atenieni Hippokrates și Demosthenes, trebuia ca Demosthenes să fie prezent cu flota la Siphæ și celălalt la Delion. Dar s'a întâmplat o greșeală gravă în socoteala zilelor când trebuia să plece fiecare în expediție. Demosthenes a luat-o înainte cu flota la Siphæ având pe bord Acarnanienii și mulți aliați de pe acolo. N'a isprăvit nimic, deoarece complotul a fost denunțat de Nikomachos, un foccean din Phanotis, care l-a dat pe față Lacedemonienilor și aceștia Beoțienilor. Beoțienii, fiindcă Hippokrates nu-i stânjenea încă, nefiind în țara lor, vin cu toții și ocupă Siphæ și Cheroneia înainte de sosirea lui Demosthenes. Partizanii complotului din aceste orașe au simțit greșeala și nu s'au mai mișcat.

90. Hippokrates ridică în masă pe Atenieni, meteci și toți străinii câți erau în cetate și ajunge la Delion mai târziu, când deja Beoțienii se întorceau dela Siphæ. Așezând tabăra fortifică în chipul următor templul lui Apolon. Au săpat de jurîmprejurul incintei și templului un șanț: pământul seos l-au aruncat în chip de zid. Pe creasta valului au înfipt pari. În intervalul dintre ei au pus vița de vie tăiată dimprejurul templului și pietrele și cărămizele luate din casele din apropiere pe care le-au dărâmat; au căutat să înalțe valul în tot chipul: au așezat turnuri de lemn pe unde trebuia și nu era zidăria templului, căci vechiul portic căzuse. Lucrarea asta începută a treia zi dela plecarea de acasă, a fost continuată a patra și a cincea până la prânz. Cum cea mai mare

parte din treabă era isprăvită, armata se retrase dela Delion cam zece stadii ca să pornească spre casă. Oastea ușoară în mare majoritate era deja în marș: oplitii puseseră jos armele și se odihneau. Hippokrates mai rămăsese în urmă așezând străjile și terminând cele ce mai trebuia din întăritură.

91. În zilele acestea Beoțienii se adunau la Tanagra. După ce au sosit trupele din toate orașele și au auzit că Atenienii se retrag spre casă, beotarchii, cari sunt unsprezece de toți, fură de părere să nu mai lupte, căci Atenienii nu mai sunt pe teritoriul Beoției — când se făcuse halta erau pe hotarul Oropiei. Numai Pagondas, fiul lui Aiolades, care era atunci beotarchul Thebei împreună cu Arianthides, fiul lui Lysimachides și care avea comanda supremă, era de părere contrară și socotea că este mai bine să dea lupta. Chemă pe fiecare pe bastioane ca să nu părăsească toți rândurile, convinse pe Beoțieni să meargă în contra Atenienilor și să dea lupta, vorbind următoarele:

92. «Nici nu trebuia să vină prin mintea unuia din noi, beotarchii, ca să nu dăm lupta cu Atenienii, fiindcă nu i-am mai găsit în Beoția. Căci Beoția vor dâșii s'o pustiască venind de pe pământ vecin și făcând o fortificație; ei tot dușmanii noștri sunt de sigur oricare ar fi locul unde-i întâlnim, aici ca și acolo, de unde pleacă atacurile lor.

«De a crezut cineva că este mai sigur să nu lupte, să și schimbe părerea. Căci pentru cei pe cari altul îi atacă, cari luptă pentru țara lor, prudența nu admite gânduri și ezitări la fel ca pentru acela care, stăpân pe țara lui, din spirit de cucerire, atacă. Obiceiul nostru strămosese este de a combate armata agresivă, fie în țara noastră proprie, fie în țară vecină, la fel, fără deosebire.

«Pe Atenieni, vecinii noștri, mai mult încă trebuie. Pentru toată lumea echilibrul de forțe între megieși este chezașia libertății. Dar în contra acestora cari nu pe cei de lângă ei, ci și pe cei de departe încearcă a-i robi, cum să nu trebuiască a lupta până la ultima extremitate? Să fie pentru noi o pildă vie modul cum se poartă dâșii cu Eubecia din față și cu așa de mare parte din Helada. La ceilalți oameni, de obicei vecinii se luptă pentru o simplă deplasare de hotar; dar nouă, de vom fi învinși, pe toată întinderea țării nu ne va rămâne un singur hotar fixat

fără contestație. Căci odată intrați la noi, ne vor lua toate cu violență. Atât de mult vecinătatea oamenilor acestora este mai primejdioasă decât a altora

« Cei cari, ca și Atenienii acum, încrezători în puterea lor atacă pe vecini, atacă mai fără teamă pe cel liniștit și care nu luptă decât în propria-i țară : dar nu se aruncă așa de ușor contra celui ce se bate dincolo de hotarele sale și care, de se ivește prilejul, trece la ofensivă. Am făcut noi experiența aceasta cu Atenienii. După ce i-am bătut la Coronea, atunci când ne stăpâneau țara din pricina luptelor dintre noi, am avut liniște din partea lor până acum.

« Să ne amintim aceste fapte ! Și noi cei mai bătrâni să ne arătăm la fel cu cei dinainte, iar tinerii, ai căror părinți au fost atunci așa de buni, să nu rușineze virtuțile moștenite. Să avem încredere că va fi cu noi zeul acesta, al cărui templu în mod nelegiuit l-au fortificat ; să avem credință în sacrificiile care ne promit victoria. Să mergem drept asupra lor și să le arătăm că dacă vor să aibă ce dorește, să atace oameni ce nu se apără ; dar dela aceea pentru cari este o virtute părintească a-și apăra cu sabia libertatea țării lor, dela aceea nu vor pleca fără luptă ».

**93.** Astfel Pagondas îndemnă pe Beoțieni și-i convinge să meargă asupra Atenienilor. Ridică iute oștirea și o pune în marș, căci soarele se pleca în jos. După ce se apropie de tabăra lor, opri oastea sub sprinceană unui deal, ce despărțea armatele ca o perdea și nu se vedeau una cu alta, o pune în linie și se pregătește de luptă. Hippokrates era tot la Delion. Cum s'a anunțat că Beoțienii se apropie, trimise armatei ordin să se așeze în linie de bătaie și veni și dânsul curând. Lăsă la Delion trei sute de călăreți pentru acoperire în caz de atac și cu ordin să cadă pe neașteptate în spatele Beoțienilor la vreme potrivită. Beoțienii au pus însă în fața lor o trupă care să-i țină pe loc.

Când totul fu gata, Beoțienii începură a urca deasupra dealului, unde se opriră, în linie de luptă. Era șapte mii de opliti, peste zece mii ușor înarmați, o mie de călăreți și cinci sute de peltaști. În aripa dreaptă stăteau Thebanii și supușii lor : în în centru Haliartzii, Koroneii, Kopaienii și ceilalți mărginași ai lacului Kopais : Thespienii, Tanagrieni și Orchomenienii ocupau

aripa stângă. Ambele flancuri erau protejate de cavalerie și armată ușoară. Thebanii s'au așezat în rânduri de câte douăzeci și cinci scuturi adâncime, ceilalți cum s'au nimerit. Aceasta era așezarea și ordinea Beoțienilor

**94.** Opliții atenieni s'au așezat în rânduri de opt oameni adâncime pe toată linia; erau egali în număr cu inamicii; cavaleria la ambele aripi. Trupe ușoare regulat înarmate n'au fost nici atunci și nici n'a avut vreodată Atena. Din oraș plecase mulți, chiar mai numeroși decât cei dușmani, dar cea mai mare parte erau fără arme ca unii ce compuneau oastea de strânsură formați din străinii prezenți și cetățeni; cum atunci apucase a porni spre casă, puțini au luat parte la luptă. Fiind oștile în linie și bătălia gata să înceapă, Hippokrates parcurse frontul atenian și vorbi astfel:

**95.** «Atenieni, îndemnul meu va fi scurt! Dar pentru cei viteji are tot atâta putere. Vreau mai mult să vă aduc aminte decât să vă îmboldesc. Să nu-i vină cuiva în minte că n'ar fi bine să înfruntăm așa de mare primejdie pe pământ străin. În țara lor și pe a noastră o mântuiți. Mergeți deci împotriva lor, demni de patria voastră, cea dintâiu între Statele helene și de care fiecare dintre voi e așa de mândru, demni de părinții voștri cari cu Myronides i-au bătut odinioară la Oinophyte și le-au stăpânit țara ».

**96.** Vorbind astfel Hippokrates ajunsese numai până la mijlocul frontului și nu merse mai departe: Beoțienii, după o nouă și scurtă cuvântare a lui Pagondas, intonând peanul pogorîră de pe deal la atac. Șiragurile ateniene se clătinară și ele și se izbiră în pas alergător. De ambele părți, extremitățile armatelor n'au putut intra în luptă, din acelaș motiv: le-au împiedecat văgăunle formate de torentele de ploaie. Restul oștilor s'a lovit cu violență și în izbitura scuturilor luptau corp la corp. Aripa stângă beoțiană până la mijlocul liniei fu învinsă de Atenieni, care-i maltratară și pe ceilalți, dar mai ales pe Tespieni. Aceștia, prin retragerea vecinilor, rămaseră descoperiți și, înconjurați într'un spațiu mic, fură măcelăriți după o luptă înverșunată. Și unii Atenieni, turburați de mișcarea de învăluire, nu s'au cunoscut și s'au ucis unii pe alții. Aici deci au fost învinși Beoțienii și au fugit și cei cari mai rezistau încă. Aripa dreaptă, unde erau



Thebanii, au învins pe Atenieni și dându-i înapoi i-au urmărit încet mai întâiu. Atunci se întâmplă că Pagondas trimise în ajutorul aripei sale stângi strămtorate două escadroane de cavalerie care să înconjoare colina fără a fi văzute. La apariția neașteptată a acestora, aripa ateniană până în clipa aceea biruitoare, socotind că vine o altă armată fu cuprinsă de spaimă. Strânsă din amândouă părțile, de cavalerie și de Thebanii cari îndesau loviturile și le rupseseră rândurile, întreaga oaste ateniană începu fuga. Unii o luară spre Delion și mare, alții spre Oropos, iar alții spre Muntele Parnes, fiecare încotro vedea o speranță de salvare. Beoțienii urmărindu-i îi ucideau; mai ales cavaleria lor și cea locriană care sosise tocmai când începuse fuga. Venind noaptea, grosul trupelor s'a putut retrage mai ușor. A doua zi cei din Oropos și cei din Delion, pe care-l ocupau încă, lăsară o garnizoană și se duseră pe mare acasă.

97. Beoțienii înălțară un trofeu, își ridicară morții și despuiară pe cei inamici, apoi lăsară oaste de pază și se retraseră la Tanagra, plănuiind atacul la Delion.

Un crainic din Atena, trimis să ceară morții, se întâlnește cu unul beoțian care-l întoarce din drum spunându-i că n'are să obțină nimic înainte de a se întoarce dânsul. Acesta venind în fața Atenienilor le spuse din partea Beoțienilor că nu lucrează cu dreptate și au violat legile helene; căci de către toți este admis că intrând pe pământ străin să se respecte templele aflătoare; că Atenienii fortificând Delion îl locuiesc și se servesc ca de un loc profan; că întrebuințează pentru sine apa de care ei nu se serveau decât pentru săcrificii; că prin urmare în virtutea dreptului zeului și al lor, Beoțienii invocând pe ceilalți zei din templu și pe Apolon, pun în vedere Atenienilor să plece din templu luându-și ce le aparține.

98. Astfel vorbi solul. Atenienii trimiseră un crainic Beoțienilor și spuseră: că n'au făcut nicio nedreptate templului și nici pe viitor cu știință nu vor face; că din primul moment nu s'au dus acolo cu gândul acesta, ei ca din templu să combată pe cei ce le aduceau lor mai exact jigniri; legea helenă este: cine stăpânește un teritoriu, fie mare, fie mic, acela are totdeauna și templele și este îndatorat să le cinstească exact cu onorurile obișnuite înainte și după posibilitate; și Beoțienii și toți câți

au alungat cu forța pe alții și le stăpânesc pământul, stăpânesc ea pe ale lor proprii și templele ce întâiu au fost ale altora; și ei, dacă ar fi putut pune mâna pe o mai mare parte din țara beoțiană ar fi făcut-o; acum pe partea pe care sunt, sunt cu voia lor și nu pleacă. cum n'ar pleca nici din propria țară. Numai de nevoie s'au atins de apă n'au pus stăpânire din sburdălnicie, ei au fost siliți s'o întrebuințeze pentru a se apăra de Beoțieni cari i-au atacat în țara lor. Este natural ca o greșală făcută din necesitatea războiului sau a vreunei primejdii să găsească iertarea în fața zeului — căci și altarele sunt un refugiu pentru greșelile involuntare — violare de lege se numesc crimele făcute fără necesitate, nu faptele izvorâte din nenorociri. Mai mare impietate comit dânșii pretinzând să schimbe temple pe cadavre decât ei cari refuză asemenea nepioasă transacție. Le cereau să le permită să-și îngroape morții, potrivit obiceiurilor strămoșești, iar nu punându-le condiția de a se retrage din Beoția, căci ei nu se află pe pământ beoțian. ei pe acela pe care l-au cucerit cu lancea.

99. Beoțienii răspunseră că dacă sunt în Beoția să-și ia ce-i al lor și să plece; dacă Atenienii sunt în țara lor, știu ce au de făcut. Ei priveau Oropia, unde din întâmplare se aflau morții, lupta fiind dată la hotar, ca fiind în stăpânirea ateniană și totuși credeau că fără voia lor nu i-ar fi putut ridica Atenienii. Dar nici nu le venea de sigur să trateze pentru un teritoriu al acelorora; de aceea preferau să răspundă în mod vag «țara lor» și «să plece și să ia ce reclamă». Crainicul atenian se retrase fără ispravă după acest răspuns.

100. Beoțienii chemară îndată din jurul golfului Melieus <sup>1)</sup> lăncieri și prăștiași. După bătălie le veniră în ajutor două mii de opliti corintieni, garnizoana peloponeziacă ce părăsise Nisea cum și un număr de Megarieni. Au mers la Delion și au atacat fortificația. Au încercat și în alt chip și au adus și următoarea mașină cu care au cucerit-o. Au tăiat de-a-lungul în două o grindă și au scobit un șanț pe dinăuntru în toată lungimea; au potrivit la loc exact părțile ca pe un fluier și au legat cu lanțuri de capătul grinzii o căldare și suflătoarea de fier a unui foiu aplecat în

<sup>1)</sup> De sigur Trachinieni și alți Melieni, poate și din neamul etolic, Bromieni și Calieni. Etolienii apar C. III, 92 ca bune trupe ușoare.

căldare; era căptușit cu fier și o mare parte din restul grinzii. Au apropiat-o de departe cu căruțele de zid unde era făcut mai ales din răpcă de vie și din lemn. Când a fost aproape, au pus foiuri mari la capătul din spre ei al grinzii și au suflat. Vântul mergând prin țeava bine închisă în căldarea plină cu cărbuni aprinși, cu pucioasă și cu smoală făcu flacără mare și aprinse zidul, așa că nimeni nu mai putu sta pe el, ei părăsindu-l au luat-o la fugă. Cu chipul acesta a fost cuprins zidul. O parte din garnizoană a căzut și două sute au fost prinși; mulțimea celorlalți s'a imbarcat pe corăbii și s'a dus acasă.

**101.** Delion a fost cucerit la șaptesprezece zile după luptă. Dela Atena, nu mult după aceea, a venit din nou un crainic pentru ridicarea morților, fără să știe nimeni de cele întâmplate. Beoțienii i-au dat fără să răspundă ca mai înainte. În luptă au căzut ceva mai mult de cinci sute de Beoțieni și ceva mai puțin de o mie de Atenieni, între cari și generalul Hippokrates: au pierit și mulți ușor înarmați și servitori.

Ceva mai târziu după lupta aceasta, Demosthenes, care se duse cu flota la Siphac, unde fusese vorba de o trădare care nu i-a reușit, având pe bord armata de Acarnanieni și Agraieni cum și patru sute de opliti atenieni, a făcut o debarcare la Sikiona. Înainte de a fi abordat toate vasele, Sikionienii au alergat, au pus pe fugă pe cei ce debarcase și i-au gonit până la corăbii, pe unii ucigându-i, pe alții prinzându-i. Au înălțat un trofeu și au dat morții.

Tot pe vremea luptelor dela Delion, a murit și Sitalkes, regele Odrisilor, care făcuse o expediție la Tribali și fusese bătut. Seuthes, fiul lui Sparadocos, nepot de frate al său, a luat domnia Odrisilor și a Thraciei pe care o stăpânise și acela.

**102.** În iarna aceasta Brasidas cu aliații din Thracia a făcut o expediție la Amphipolis, colonie ateniană situată pe Strymon. Locul acesta, pe care este acum orașul, a încercat prima oară să-l colonizeze Aristagoras din Milet, când fugea de regele Darcios; a fost însă alungat de Edoni. Apoi, după treizeci și doi de ani, au trimes Atenienii zece mii de coloniști compuși dintre ei și cine a voit să se alipească; dar au fost sdrobiți de Thraci la Drabescos <sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Acest loc este după cercetările moderne *Drama* de azi la Nord-Vest de Krenides. Moartea lui Aristagoras e pusă la 497 a. Chr., trimeterea celor zece mii de coloni atenieni la 465 a. Chr., stabilirea lui Hagnon la 437 a. Chr.

Și iarăși după douăzeci și nouă de ani au venit din nou Atenienii sub conducerea lui Hagnon, fiul lui Nikias, ca întemeietor de colonie. Ei au gonit pe Edonieni și au clădit un oraș pe acest loc, care înainte se numea « Nouă drumuri ». Dânșii au pornit dela Eion, un comptoar pe care-l aveau la gura fluviului, pe malul mării, la depărtare de douăzeci și cinci de stadii de orașul actual pe care l-a numit Amphipolis, deoarece, făcând un cot Strymonul <sup>1)</sup>, l-a cuprins cu un zid dela fluviu la fluviu și a clădit pe acest loc care se vede și spre uscat și spre mare.

**103.** In contra acestui oraș deci, pornind din Arne în Chalcidica, a mers Brasidas cu oastea. Spre seară sosi la Aulon și Bromiscos unde lacul Bolbe se varsă în mare; au mâncat aici și au continuat drumul toată noaptea. Era vânt și ninge puțin; de aceea se și grăbea voind să nu afle cei din Amphipolis, ci numai cei cu cari era înțeleș. Căci erau în Amphipolis locuitori Argilienii — Argilienii sunt coloniști din Andros — și alții cari, după îndemnul lui Perdikkas unii, alții după al Chalcidienilor, intrase în complot. Mai ales Argilienii, ce locuiesc în vecinătate, cari au fost totdeauna bănuți de Atenieni și s'au uitat cu lăcomie spre locul acesta, erau aprigi partizani. Încă și mai înainte ei vorbise cu ai lor, cari aveau dreptul la cetățenie acolo, să pună mâna pe oraș. Acum cu sosirea lui Brasidas, au socotit că a venit momentul. L-au primit în oraș și s'au despărțit de Atenieni; au dus armata înainte de a se revărsa zorile la podul de pe fluviu <sup>2)</sup>. Amphipolis era mai departe de pod și nu erau ziduri ca acum, ci era așezată o mică trupă de pază. Și trădarea și vremea rea și sosirea neașteptată, totul a ușurat lui Brasidas trecerea peste pod, care fu imediat stăpân pe tot ce aveau Amphipolitani dincoace de zid.

**104.** Sosirea lui, care fusese fără veste pentru cei din oraș, zvonul că mulți din cei rămași afară erau prizonieri, năvala altora

<sup>1)</sup> Strymonul după ieșirea sa din lacul Kerkitis din cauza dealului formează un cot cu deschizătura spre Est. Spațiul înconjurat astfel este ocupat de o colină; pe ambele pante ale acesteia a fost clădit Amphipolis. Zidul construit de Hagnon forma coarda arcului descris de fluviu. Dela această așezare derivă numele de Amphipolis (orașul dublu), pentru că era călare pe colină, o parte pe coasta nordică și alta pe panta meridională.

<sup>2)</sup> Podul dela Amphipolis era singurul de pe Strymon. Ogoarele Amphipolitanilor erau cele mai multe dincolo de fluviu. După această epocă orașul a crescut și a atins țărnul stâng al Strymonului.

între ziduri, totul a făcut o tulburare profundă, mai ales că Amphipolitanii se bănuiau unii pe alții. Se zice că Brasidas de-ar fi voit să meargă imediat asupra orașului și n'ar fi lăsat oastea să-i umble după pradă, l-ar fi cucerit. El însă a așezat tabără, a bătut câmpurile și, cum nu-i venea dela cei din oraș nicio o știre, cum spera, a stat în inacțiune. Partidul opus trădătorilor era mai numeros. Astfel a putut face să nu se deschidă îndată porțile și împreună cu generalul Eukleus, comandantul atenian din Amphipolis, a cerut ajutor dela celălalt general de pe coasta Thraciei. Era Thukydidēs, fiul lui Oloros, acela care a scris această istorie. Se afla în Thassos, o insulă, colonie a Paros-ului, departe de Amphipolis cale de o jumătate de zi pe mare. Cum auzi, îndată porni cu cele șapte vase ce avea. Vroia să apuce a sosi înainte de căderea orașului, iar de nu, să asigure Eion.

**105.** Brasidas se temea de această flotilă din Thassos. El fusese informat că Thukydidēs are exploatarea minelor de aur din această regiune a Thraciei, fapt ce-i dădea prestigiu între potențații indigeni. Se grăbi să cuprindă orașul înainte, de va putea. Se gândea că, odată sosit el în cetate, poporul amphipolitan nu va mai voi să stea la tratative cu dânsul în speranță că vor fi ajutați de pe mare și că Thukydidēs va aduna oști din Thracia. Oferi condiții moderate, publicând prin crainic că orice Atenian și Amphipolitan aflător în cetate este liber să rămână în oraș stăpân pe averea sa și cu drepturi politice egale; cine nu vrea, poate pleca în termen de cinci zile luându-și averile sale.

**106.** La auzul acestei proclamații mulți au început a șovăi, mai ales că majoritatea cetățenilor erau oameni de adunătură; cei prinși afară aveau rude înăuntru; pe urmă în aceste ceasuri de spaimă socoteau condițiile oferite juste. Atenienii erau bucuroși să poată pleca știind că primejdia nu poate fi egală pentru ei și rest și apoi nădejde de ajutor repede n'aveau; cealaltă multime, asemenea, pentru că împotriva așteptării își păstra drepturile politice și era cutiță de pericole. Partizanii lui Brasidas cum văzură că mulțimea își schimbă gândurile și că nu mai dau ascultare generalului atenian prezent, începură cu glas tare să aprobe condițiile proclamației. Astfel a căzut cetatea. Thukydidēs cu flota sa în aceeași zi târziu a sosit la Eion. Și o noapte a lipsit să nu-l

cuprindă Brasidas și pe acesta. Căci de n'ar fi venit repede flota, dimineața ar fi fost cucerit.

107. După asta, Thukydidēs rânduie trebile în Eion spre a-l pune în siguranță atât contra unui atac momentan al lui Brasidas cât și pentru mai târziu; primi pe cei ce au voit să vină din sus din oraș conform capitulației. Brasidas porni imediat la vale pe apă cu multe plute. Planul său era să ocupe limba de pământ de pe lângă zid și să pună stăpânire pe gura fluviului: totodată încercă un atac asupra orașului și pe uscat. Dar fu respins din ambele părți și se ocupă să fortifice Amphipolis. Myrkinos, oraș edenian, i se supuse după moartea lui Pittakos, regele Edonilor, ucis de copiii lui Goaxis și de soția sa Brauro; Golepsos și Oisyme, colonii thasinene, n'au zăbovit a i se supune. Perdikkas, sosit curând după luarea Amphipolisului, l-a ajutat mult în aceste întreprinderi.

108. Ocuparea Amphipolisului a provocat multe temeri la Atena: Orașul acesta le era de mare folos și pentru transportul lemnului de construcție navală și pentru veniturile ce scoteau din el. Apoi până la Strymon puteau și înainte merge Lacedemonienii să atace pe aliații lor trecând pe la Tesalieni; dar câtă vreme nu erau stăpâni pe pod, nu puteau trece dincolo de fluviul ce formează un lac mare din sus de oraș și a cărui gură este apărată de flotă dinspre Eion. Acum însă credeau că lucrul a devenit ușor și se temeau să nu revolte aliații. Pentru că Brasidas se arăta moderat și în cuvinte și în fapte și pretutindeni spunea că a fost trimes să libereze Helada. Orașele supuse Atenei auzind de cucerirea Amphipolisului și de făgăduințele și blândețea lui ardeau de dorul de a se revolta; trimeteau în taină soli la el și-l rugau să vină; voia fiecare să fie cel dintâi la răscoală. Li se părea că n'au a se teme de nimic, nu socoteau nici pe de o parte puterea Atenei așa de mare cât s'a arătat mai târziu; o judecau după nelămuririle lor înclinații, nu după o examinare bine întemeiată. Așa-i obiceiul oamenilor: ceea ce doresc lasă pe seama nesocotitei speranțe și ceea ce nu doresc resping prin capricioase argumentări. Mai puneți la asta și înfrângerea proaspătă a Atenienilor în Beoția și cuvintele seducătoare, dar neconforme cu realitatea ale lui Brasidas, că Atenienii n'ar fi voit să lupte numai cu armata sa la Nisea. Totul le dădea curaj și-i făcea să creadă că nu-i va ataca

nimeni. Dar cauza cea mai puternică ce-i făcea să fie gata în orice chip la primejdie era farmecul noutății și că aveau să pună la probă primul avânt al Lacedemonienilor.

Puși în cunoștință de această stare, Atenienii trimiseră garnizoane în cetăți, așa cum se putea în scurt și pe vreme de iarnă. Brasidas trimise la Lacedemona cerând întăriri de oști și se pregăti de construit trireme pe Strymon. Dar Lacedemonienii nu-l secundară, atât din pricina invidiei fruntașilor cât mai cu seamă fiindcă voiau să-și recapete prizonierii de pe insulă și să termine războiul.

**109.** În aceeași iarnă Megarienii luară zidurile lungi pe care le stăpâneau Atenienii și le dărmară până în temelie, iar Brasidas după cucerirea Amphipolisului duse pe aliați la așa numită Akte <sup>1)</sup>. Este o peninsulă care începe dela canalul regelui <sup>2)</sup> și muntele Athos al ei foarte înalt se isprăvește în marea Egee. Are ca orașe Sane, colonie a Andrienilor, așezat chiar lângă canalul cu fața spre marea Eubeei, altele Thyssos, Kleone, Akrathoos, Olophyxos și Dion locuite de neamuri amestecate cu barbari bilingvi <sup>3)</sup>. Sunt și puțini Chalcidieni, dar grosul populației e format de Pelasgii-Tyrsenieni <sup>4)</sup> cari au locuit odată Lemnos și Atena; apoi sunt Bisalți, Crestoni și Edonieni. Locuiesc în orașele mici. Aceste toate s'au supus lui Brasidas afară de Sane și Dion ce au rezistat; de aceea dânsul rămase câteva zile și le pustii țara.

**110.** Cum nu-i putu supune, plecă imediat în contra Toronei stăpânită de Atenienii. Il chemau câțiva bărbați gata să-i predea orașul. Ajunse noaptea înainte de revărsatul zorilor și poposi cu oastea lângă templul Diosecurilor, la trei stadii depărtare de oraș. Nici populația din Torona nici garnizoana ateniană nu prinseră de veste. Numai partizanii lui, cari știau că va veni, ieșiră câțiva pe furiș și-i pândeau sosirea. Cum simțiră că a ajuns, introduseră la ei șapte oameni înarmați numai cu pumnale, căci atâția au fost cari au cutezat să intre din cei douăzeci ce fusese întâi rânduiți; îi

<sup>1)</sup> Peninsula Athos.

<sup>2)</sup> E celebrul canal săpat din ordinul lui Xerxes. Herodot VII, 22 și 122.

<sup>3)</sup> Bilingvi, cari pe lângă limba lor maternă, vorbeau și elena.

<sup>4)</sup> Pelasgii sunt aceia cari au construit pentru Atenieni zidurile Acropolei și care după ce au fost expulzați din Atica, au trecut în Lemnos, Imbros, Seyros și la urmă în Thracia.

conducea Lysistratos din Olynt. Oraşul e aşezat pe panta unui deal. Aceştia s'au strecurat pe lângă zidul dinspre mare, au urcat fără a fi simţiţi până la postul de strajă cel mai de sus, unde uciseră santinelele şi stricară o parte mică ce dă în spre Kanastreon.

**111.** Brasidas cu restul oastei înaintă puţin şi se opri; trimise înainte o sută de peltaşti pentru ca atunci când porţile se vor deschide şi se va înălţa semnalul convenit, ei să alerge cei dintâi. Dar timpul trecea fără să se ridice acest semnal. Tot mirându-se, peltaştii se apropiase încet-încet de oraş. În vremea asta Toronienii împreună cu cei şapte intraţi după ce au dărâmat porţiţa, au deschis porţile dinspre piaţa publică tăind drugul. Prin porţiţă au introdus mai întâi câţiva, pentru a speria pe neaşteptate dela spate şi din amândouă părţile pe cei din oraş ce nu ştiau nimic din cele ce se petreceau; apoi au ridicat semnalul de foc, cum vorbise, au deschis porţile dinspre piaţă şi au introdus şi pe ceilalţi peltaşti.

**112.** Brasidas, cum văzu semnalul, plecă în pas alergător. Armata se asvârli scoţând un strigăt puternic ce umplu de groază pe cei din oraş. Unii intrau pe poartă, alţii se suiau pe grinzile în patru muchi ce stăteau din întâmplare sprijinite pe zidul ce era căzut, şi serviau ca să ridice cărămizile destinate reparaţiei. Brasidas şi grosul trupei se îndreptă spre părţile de sus ale oraşului voină să le ocupe; restul oştilor s'a împrăştiat deopotrivă în toate părţile.

**113.** În vremea ce oraşul se lua în stăpânire, cea mai mare parte din Toronieni neştiind nimic erau în mare sbucium. Partizanii şi cei cărora le era pe plac una ca asta fură îndată alături cu cei intraţi. Cam cincizeci de Atenieni dormeau în piaţă. La prima alarmă, câţiva puseră mâna pe arme şi pieriră în luptă; restul se salvă, unii pe uscat, alţii la cele două vase care stăteau de pază în port. Se refugiară în fortul Lekythos stăpânit de Atenieni, separat de oraş şi situat pe o limbă îngustă de pământ înaintată în mare. S'au refugiat aici şi Toronienii devotaţi Atenienilor.

**114.** Se luminase acum bine de ziuă şi oraşul era complet cucerit. Brasidas trimise o proclamaţie Toronienilor fugiţi la Atenieni că cine voieşte poate veni să-şi reia locul în cetate fără a se teme



de nimic; somă și pe Atenieni printr'un crainic să părăsească cu tot cu bagaje Lekythos care aparține Chalcidienilor. Atenienii refuzară, dar cerură o zi de armistițiu pentru a-și lua morții. Le-a dat două. În aceste zile el a fortificat locuințele din apropiere și Atenienii pe ale lor.

A convocat o adunare a Toronienilor în care a spus cam aceleași lucruri ca și la Akanthos. Că nu e drept să se creadă cetățeni mai răi nici trădători accia ce lucrase înțeleși cu dânsul, căci n'au făcut asta pentru a-și robi concetățenii, nici corupți de bani, ci pentru binele și libertatea orașului; nici accia ce nu fusese partizanii săi, să nu-și închipuie că nu vor avea aceleași drepturi; că el n'a venit să facă rău nimănui: nici în oraș nici particular; că de aceea a și lansat proclamația către cei refugiați la Atenieni, deoarece devotamentul către accia nu poate fi în ochii săi motiv de decădere: credința sa este că dânsii, după ce vor fi văzut cine-s Lacedemonienii, le vor fi nu mai puțin devotați, când se vor fi convins cu cât sunt mai drepți; că acum sunt speriați fiindcă nu-i cunosc. « De acum înainte să fiți aliați credincioși. De acum înainte veți fi răspunzători de greșelile voastre. Ce a fost înainte nu constituie o vină față de noi, căci atunci erați sub alții mai tari decât voi și este iertată orice rezistență ».

**115.** Cu aceste vorbe i-a liniștit. Trecură cele două zile de armistițiu și atacă Lekythos. Atenienii se apărau de pe un zid slab și din casele prevăzute cu creneluri: în prima zi respinse atacurile. A doua zi inamicii plănuiau să aducă o mașină cu care să arunce foc în palisadele de lemn și deja armata se apropia. În punctul unde credeau că vor pune mașina și era mai slab, Atenienii ridicară un turn de lemn pe o casă; grămădiră aici amfore multe și vase cu apă, pietre și se urcară și oameni mulți. Casa având o greutate prea mare se prăbuși cu sgomot mare. Cei de aproape și cari au văzut, mai mult s'au întristat decât s'au spăimântat; dar cei mai departe și cei foarte depărtați au crezut că acolo e cucerit orașul și au luat-o la fugă spre mare și corăbii.

**116.** Brasidas, cum simțise că sunt părăsite crenelurile și văzu ce se întâmplă, asvârli trupele la atac și cuprinse zidul; ucise toți Atenienii pe care i-a prins. Atenienii părăsind fortul se transportară pe bărci și corăbii la Pallene. Este în Lekythos un templu al Atenei. Brasidas, în momentul când avea să dea

asaltul. anunțase un premiu de treizeci de mine<sup>1)</sup> primului care se va sui la asalt: atribuind cucerirea unei puteri supra-naturale, depuse Zeiței în templu cele treizeci de mine, dărîmă Lekythos, curăți terenul și-l consacră Zeiței. Restul iernei se ocupă de organizarea localităților cucerite și făcu planuri pentru cucerirea altora. Cu trecerea iernei se termină al optulea an de războiu.

**117.** În primăvara următoare Lacedemonienii și Atenienii încheiară un armistițiu pe un an. Atenienii vroiau ca Brasidas să nu le mai provoace alte revolte printre aliați, înainte ca ei să-și termine în liniște preparativele: socoteau că de le vine bine pot prelungi armistițiul. Lacedemonienii înțelesese acele temeri ale Atenienilor și sperau că după ce se vor mai odihni de nenorocirile și neezarurile războiului, vor fi mai dornici de liniște, le vor da prizonierii și vor încheia pace pe un timp mai lung. Puneau mare preț să-și recapete oamenii, câtă vreme Brasidas avea încă succese: înțelegeau că dacă el mergea mai departe și restabilea echilibrul luptei, aceștia vor fi pierduți și dânșii vor avea de înfruntat dela egal la egal riscurile războiului. Încheiară deci pentru dânșii și aliați următorul armistițiu:

**118.** « În ce privește templul și oracolul lui Apolon Pythianul părerea noastră este că oricine vrea să-l consulte fără violenție și fără teamă potrivit legilor strămoșești. Lacedemonienii și aliații lor aici de față au aceeași părere. Ei își iau obligațiunea de a face tot ce le stă în putere să obțină prin crainici adeziunea Beoțienilor și Phoecenilor.

« În ce privește tezaurul Zeului ne vom da toată silința să găsim pe răi făcători, după toată dreptatea, potrivit legilor părintești și voi și noi și cine vor mai voi din ceilalți, toți conformându-se legilor părintești. Tot aceasta este și părerea Lacedemonienilor și celorlalți aliați asupra acestei chestiuni.

« Lacedemonienii și aliații lor hotărâsc, dacă Atenienii încheie armistițiul, să rămână fiecare și să păstreze pozițiile ce le avem acum. Cei din Koryphasion<sup>2)</sup> vor sta înlăuntrul liniei dintre

<sup>1)</sup> Două mii șapte sute lei aur. O mină prețuia 100 drachme, adică 90 lei.

<sup>2)</sup> Garnizoana ateniană stabilită la Pylos. Scopul acestei clauze și al celor următoare este să facă să înceteze incursiile și brigandajele ce pleau din aceste puncte.

Buphras și Tomeus; cei din Kythera nu se vor amesteca printre aliați, nici noi la ei, nici ei la noi. Cei din Nisea și Minoa nu vor trece peste drumul ce merge dela poarta lui Nisos <sup>1)</sup> la templul lui Poseidon, și dela templul lui Poseidon drept la podul dela Minoa, Megarienii și aliații lor nu vor trece peste acest drum; Atenienii vor păstra insula <sup>2)</sup> pe care o au și nu se vor amesteca unii cu alții de nicio parte; vor conserva și ce au în Trezena <sup>3)</sup>, toate conform convenției cu Atenienii.

« Se vor folosi de mare câtă e în dreptul teritoriului lor și al aliaților: Lacedemonienii și aliații nu vor întrebuința vase lungi, ci numai corăbii cu vâsle și cu un tonaj până la cinci sute de talanți <sup>4)</sup>).

« Crainici, ambasadori și suitele lor, câți vor crede de cuviință, vor merge și se vor întoarce din Atena și Peloponez pentru tratarea păcii sau a diferitelor neînțelegeri, sub asigurarea credinței publice, și pe uscat și pe apă.

« În acest timp nici voi, nici noi nu vom primi dezertori, nici om liber, nici slav.

« Tot ce va fi în discuție vom deslega fără războiu și vom da și vom primi judecată potrivit legilor părintești.

« Acestea sunt cele ce găsesc de cuviință Lacedemonienii și aliații lor. Dacă aveți ceva de propus mai frumos sau mai drept decât acestea, veniți la Lacedemona și spuneți. Nimic din ce veți propune drept nu va fi depărtat nici de Lacedemonieni, nici de aliați. Numai cei cari vor veni, să aibă împuterniciri depline, după cum și voi ne cereți nouă să avem. Armistițiul va fi pe un an.

« A hotărât poporul sub pritania tribului Akamantis, secretar fiind Phainippos, președinte Nikiades, după propunerea lui Laches în bunul noroc al Atenienilor.

« Să se încheie un armistițiu în condițiile admise de Lacedemonieni și aliații lor. S'a convenit în adunare ca această pace să fie pe un an, începând din ziua de astăzi, a patrusprezecea

<sup>1)</sup> Poartă din Megara așezată lângă mormântul sau templul vechiului rege Nisos.

<sup>2)</sup> Insula Minoa.

<sup>3)</sup> Peninsula Methone.

<sup>4)</sup> Un talant atic cântărea 3 kgr.

a lunii Elaphebolion <sup>1)</sup>). În acest interval soli și crainici se vor duce și la unii și la alții să discute asupra sfârșitului războiului. Strategii și prietenii vor convoca adunarea poporului pentru a o consulta înainte de orice asupra propunerilor de făcut în privința terminării războiului în caz când se va prezenta o ambasadă. Ambasadele acum de față să se oblige prin jurământ, în adunare, acum pe loc că vor menține armistițiul pe un an de zile ».

**119.** Acestea au convenit și au jurat Lacedemonienii și aliații lor în fața Atenienilor și aliaților lor în ziua a douăsprezecea a lunii Gerastion <sup>2)</sup> în Lacedemonia. Au contractat și jurat pentru Lacedemonieni, următorii: Tauros, fiul lui Echetimidas, Athenaios, fiul lui Periklidas, Philocharidas, fiul lui Eryxilaidas; pentru Corintieni: Aineas, fiul lui Oxytos, Euphamidas, fiul lui Aristonomos; pentru Sikinieni: Damotimos, fiul lui Naukrates, Onasimos, fiul lui Megacles; pentru Megarieni: Nicasos, fiul lui Kekalos, Menekrates, fiul lui Amphidocos; pentru Epidaurieni: Amphias, fiul lui Eupaiides; Strategii Atenieni: Fikostatos, fiul lui Dietrephes, Nikias, fiul lui Nikeratos, Autokles, fiul lui Tolmaios.

Acesta a fost armistițiul și s'au purtat tratative în vremea lui pentru o pace definitivă.

**120.** În aceste zile în care se făceau ratificările armistițiului, Skione, oraș din Pallene, a trecut dela Atenieni la Brasidas. Skionienii pretind că sunt Pelenieni din Peloponez; că strămoșii lor la întoarcerea din Troia au fost aduși de furtuna care a împrăștiat pe Achei în locul acesta și s'au oprit aici. După ce s'au revoltat, Brasidas s'a dus <sup>3)</sup> într'o noapte la Skione. Înaintea lui mergea o triremă amică, după care el urma de departe într'o fregată, ca să-l apere trirema la caz de se întâlnea cu un vas mai mare decât al său; de venea o altă triremă ca dușmană, aceasta avea să atace cealaltă triremă, nu vasul său mai mic și în timpul acesta el avea să ajungă cu bine la Skione. Traversând, convocă adunarea poporului și vorbi aceleași lucruri

<sup>1)</sup> A noua lună ateniană corespunzând cu sfârșitul lui Martie și începutul lui Aprilie.

<sup>2)</sup> Luna spartană.

<sup>3)</sup> Din Torone, unde își stabilise cartierul general. Cf. c. 121, 122, 129.

ca în Acanthos și Torone. Adaose că dânșii sunt cei mai vrednici de laudă, pentrucă deși Pallene este separată în istmul ei prin Atenieni, stăpâni pe Potidea și astfel nu sunt decât niște insulari, au pășit totuși nechemăți de nimeni spre libertate, spre ceea ce le-a apărut ca bunul lor propriu și n'au așteptat cu timiditate să fie siliți de nevoie. Că asta-i o dovadă că dânșii sunt gata să înfrunte cu bărbăție cele mai mari primejdii; că de se vor așeza trebile după gândul său, el îi va socoti cu adevărat cei mai credincioși prieteni ai Lacedemonienilor și-i va onora în toate împrejurările.

**121.** Skionienii foarte măguliți de cuvintele sale și cu multă încredere făceau planuri să ducă războiul cu toată inima, toți deopotrivă, chiar și aceia cari la început nu aprobau. Au făcut primire frumoasă lui Brasidas și orașul i-a oferit o coroană de aur ca unui liberator al Heladei. Particularii îi încingeau fruntea cu bandele și-l cinsteau cu fruntea bucatelor ca pe un atlet biruitor. Pentru moment nu le lăsă decât o mică garnizoană și se duse; reveni însă curând cu oști mai numeroase; voia ca împreună cu ei să încerce a pune mâna pe Mende și Potidea. Iși închipuia el că Atenienii nu vor abandona o localitate ce era ca și o insulă și voia să le-o ia înainte. Avea chiar unele înțelegeri de trădare în aceste orașe.

**122.** Pe când se pregătea să atace aceste orașe, sosesc la el pe o trimă deputații însărcinați să promulge armistițiul, din partea Atenienilor Aristonomos și din partea Spartanilor Athenaios. Armata a trecut înapoi la Torone. Deputații puseră pe Brasidas în cunoștința convenției; aliații Lacedemonieni din Thracia își dădură adeziunea. Aristonomos admise ce se făcuse acolo, dar înțelegând după calculul zilelor că Skionienii se revoltase posterior armistițiului, declară că nu vor fi cuprinși în el. Brasidas susținu dimpotrivă că faptul fusese anterior și n'a cedat orașul. La primirea raportului lui Aristonomos asupra acestor lucruri, Atenienii se arătară gata să plece imediat în contra Skionci. Lacedemonienii trimiseră o ambasadă și avertizară pe Atenieni că primejduiesc armistițiul; întemeiați pe cuvântul lui Brasidas revindecau orașul și se arătau dispuși să meargă înaintea unui tribunal de arbitri. Dar Atenienii nu voiau riscurile unei judecăți, ci să plece cât mai iute în expediție

mânioși că chiar și niște insulari cutează a se despărți de ei, sprijinindu-se pe forța continentală a Lacedemonienilor cu totul inutilă pentru ei. De fapt Atenienii aveau dreptate, căci Skionienii se revoltase cu două zile mai târziu. Decretară imediat, după propunerea lui Kleon, să dărîme Skione și să ucidă locuitorii. Lăsară toate la o parte și se pregătiră pentru aceasta.

**123.** În vremea asta se revoltă și Mende, oraș din Pallene, colonie a Eretrienilor. Brasidas îi primi fără a crede că e o călcare, deși faptul se petrecea în plin armistițiu. Căci și el avea de formulat învinuiri împotriva Atenienilor pentru călcarea armistițiului. Asta și dădea curaj Mendecenilor, care-l vedeau gata să-i ajute și aveau și pilda Skionci, pe care el n'o părăsise. Apoi și autorii complotului fiind puțini și, cum o lungise atunci, ne mai voind să amâne <sup>1)</sup>, fiindcă se temeau să nu li se descopere intențiile, au împins mulțimea fără voia ei la răscoală. La această veste. Atenienii și mai iritați se pregătiră să pedepsească ambele orașe. Brasidas, care se aștepta la expediția lor, puse în siguranță copiii și femeile Skionienilor și Mendecenilor transportându-i în Olynthul Chalcidic; apoi le trimise cinci sute de opliți peloponeziaci și trei sute de peltaști chalcidieni, iar ca comandant al tuturor pe Polidamidas.

Cum Atenienii aveau să apară curând, orașele revoltate își pregăteau în comun apărarea.

**124.** În interval Brasidas și Perdikkas fac împreună a doua expediție în contra lui Arrabaios în Lynkos. Unul conducea forțele macedonene și opliții recrutați în orașele grecești din Macedonia <sup>2)</sup>, celălalt pe lângă restul de trupe peloponeziace avea pe Chalcidieni și Acanthieni cum și contingente date după putere de celelalte orașe. Erau în totul cam trei mii de opliți heleni, cavaleria formată din Macedoneni și Chalcidieni ceva mai puțini de o mie, urma apoi multă adunătură de barbari. Intrând în țara lui Arrabaios găsiră pe Lynkești așteptându-i așezați în tabără; se rânduiră și ei în față. Pedestrimile vrăjmașe stăteau ficcare pe câte un deal, între care se întindea un șes: cavalerii pogorîră și începură harța între ei. Scoboară în

<sup>1)</sup> Textul este corupt transmis și nicio corectură propusă n'a putut satisface deplin criticii.

<sup>2)</sup> Orașe maritime ca Pydna, Therme etc.

urma cavaleriei apoi de pe deal și pedestrimca Lynkeștilor gata de luptă: atunci Brasidas și Perdikkas îi aduc în față grosul oștilor. Se dă lupta și Lynkeștii sunt puși pe fugă și pierd mulți oameni: restul fuge pe înălțimi unde se opresc. Invingătorii înălțară un trofeu și așteptară două-trei zile pe Iliri, cari trebuiau să vină cu leafa lui Perdikkas. Acesta voia să înainteze în satele lui Arrabaios în loc să piardă vremea pe loc; dar Perdikkas îngrijorat pentru Mende să nu pățească ceva, de vin Ateniienii înainte de întoarcerea sa și, cum nici Ilirii nu mai soseau, nu prea avea tragere de inimă, ci se gândea mai mult să ia drumul înapoi.

**125.** În mijlocul acestor neînțelegeri ale lor, vine știrea că Ilirii s'au unit cu Arrabaios trădând pe Perdikkas. Acum amândoi sunt de părere a se retrage, căci le era teamă de aceste neamuri războinice; dar din pricina supărării dintre ei, n'au hotărît nimic asupra ceasului plecării. Venea noaptea, Macedonenii și mulțimea de barbari s'au speriat deodată, cum adeseori o teroare panică cuprinde fără motiv marile armate. Inchipuindu-și numărul dușmanilor enorm de mare, că sunt gata să sosească, că iată numai nu-s aici, au luat-o năprasnic la fugă spre casă. Perdikkas întâiu nu-și dădea seama de ce se petrecea: când a înțeles, a trebuit să fugă și el înainte de a-l vedea pe Brasidas, căci taberele lor erau foarte depărtate una de alta. În zori de ziuă Brasidas văzu că Macedonenii au plecat și Ilirii cu Arrabaios se apropie. Adunând oastea, formă oplitii în carcu, luă la mijloc soldații ușor înarmați și se pregăti de plecare. Așeză pe cei mai tineri la flancuri spre a fi gata la caz de atac, iar el cu trei sute de oameni aleși se puse la aeriergardă pentru a da piept cu inamicii din avantgardă. Înainte de a fi dușmanii aproape, îmbărbătă repede soldații cu aceste vorbe:

**126.** « Soldați Peloponezieni! De n'as bănui că sunteți speriați de faptul că sunteți părăsiți, că sunt barbari cei ce ne atacă și că sunt mulți, n'aș rosti odată cu încurajarea mea și o lămurire. Acum însă față de plecarea aliaților noștri și de mulțimea dușmanilor, voi cerca să vă conving de ce este mai important, prin câteva sfaturi și o îmbărbătare.

« Voi trebui să fiți curagioși în lupte, nu din cauza prezenței necentenite a aliaților, ci din pricina bărbăției voastre proprii

și a deprinderii de a nu vă teme de mulțimea altora. Voi veniți din astfel de cetăți, unde nu mulțimea conduce pe cei puțini, ci acei puțini pe cei mulți și această domnie au câștigat-o numai prin biruința în luptă.

« Barbarii de cari vă temeți, fiindcă nu-i cunoașteți, trebuie să știți și din luptele noastre anterioare cu cei din Macedonia și din cele ce eu însumi presupun și știu din auzite, că nu-s de speriat. Când inamicul slab în realitate are numai aparența forței, atunci cunoașterea adevăratei lui valori dă celor ce au să-l combată mai mult curaj; dar când un inamic este în adevăr viteaz, atunci a nu-l cunoaște dinainte, te-ar face să-l ataci cu prea multă îndrăzneală.

« Clipele de așteptare și neastâmpăr dinaintea luptei fac pe aceștia teribili pentru cei ce nu-i cunosc. Mulți la vedere, sperie; tunetul strigătului lor asurzeste; deșanțata aruncare în sus și în jos a armelor dă impresia de amenințare. Dar nu mai sunt aceiași când dau piept cu cei ce nu se sperie de asemenea fleacuri. Fiindcă n'au ordine regulată în luptă, nu li-i rușine să părăsească locul, când sunt strâmtorați; căci la dâșii și fuga și atacul sunt egal de cinstite; nici curajul nu poate fi constatat. Lupta pe cont propriu dă puțința cuiva de a se salva în mod convenabil. Ei socotesc mai prudent a căuta să vă sperie fără pericol decât a înfrunta lupta. Altfel ar fi început-o. Vedeți limpede că de fapt tot ce-i de speriat în fond la ei este de mică importanță, grăbit să vină la ochi și la urechi.

« Infrunțați atacul; la timp potrivit iarăși continuați în bună rânduială marșul întrerupt; astfel veți ajunge mai iute în adăpost sigur și veți ști pe viitor că asemenea hoarde respinse la prima izbire se mulțumesc a-și arăta de departe vitejia prin amenințări laudăroase fără a mai veni la fapte. Numai acelora, cari dau îndărăt dinaintea lor, le arată curajul gonindu-i din urmă pas cu pas, căci se simt siguri ».

**127.** După ce-i îmbărbătă astfel, începu retragerea. Când au văzut barbarii mișcarea, s'au aruncat cu mari urlete și sgomot închipuindu-și că fug și că n'au decât să-i ajungă și-i nimicesc. Dar cum cetele de harță întâmpinau toate atacurile cu succes, cum Brasidas însuși cu ariergarda înfrunța năvălirile lor înțețite, cum în contra așteptării lor armata a rezistat la prima izbire și



apoi în urmă de câte ori năvăleau, ea se oprea și lupta, apoi când încetineau atacurile își continua retragerea, atunci grosul barbarilor n'au mai atacat pe Brasidas și Heleni în câmp deschis. Lăsând o parte din ei să-i urmărească, ceilalți s'au dus iute după Macedonenii în retragere, pe cari, unde-i găseau, îi ucideau. Reușiră să ia înainte și să ocupe o trecătoare îngustă între două muncele la intrarea în țara lui Arrabaios, știind că n'are Brasidas altă cale de întoarcere. Și pe când el înainta în acest defileu periculos, ei se răspândesc în cerc ca să-l prindă.

**128.** Brasidas le înțelese planul și ordonă celor trei sute din jurul său să alerge care cum o putea mai iute, fără a mai păstra rândurile spre unul din muncelele ce i se părea mai ușor de luat și să încerce să alunge de acolo barbarii ce se aflau deja, înainte de a sosi și cei cari aveau să le îngroașe numărul. Aceștia dau năvală, curăță barbarii de pe muncel și grosul armatei helene vine către el <sup>1)</sup> cu înlesnire. Căci barbarii au rămas speriați de înfrângerea primită pe deal și nici nu i-au urmărit mai departe; de altfel își făceau socoteală că au ajuns la hotar și au scăpat.

Brasidas stăpân pe înălțimi își continuă drumul în liniște și ajunge în aceeași zi la Arnisa, întâiul oraș din țara lui Perdikkas. Soldații, supărați de plecarea înainte a Macedonenilor, ei dela sine ce boi de jug găseau ori bagaj căzut, cum era natural să se întâmple într'o retragere plină de spaimă în vreme de noapte, vitele le dejugau și le tăiau, iar bagajele și le însușiau. De atunci pentru prima oară Perdikkas începu a socoti pe Brasidas dușman și purtă de acum Peloponezilor ura ce o avea până aci pe Atenieni, renunță la avantajile indiscutabile ce i le aducea amicitia lacedemoniană și căuta toate chipurile să se împace cu unii și să se lepede de ceilalți.

**129.** Brasidas, când se întoarse din Macedonia la Torone, găsi pe Atenieni deja stăpâni pe Mende. Socoti că este imposibil să mai treacă în Pallene să dea ajutor; stătu aici la odihnă și luă măsuri de apărare în Torona.

Pe vremea când era în Lynkos, venise Atenienii la Mende și Skione, cum terminase pregătirile, cu cincizeci de corăbii, din

---

<sup>1)</sup> Către Brasidas, care urcase și el împreună cu cei trei sute de aceeași și deschisese prin asta drumul armatei.

care zece chiote, aducând o mie de opliti și șase sute de arcași, o mie de mercenari thraci și alți peltaști recrutați printre aliații de aici. Generalii erau Nikias, fiul lui Nikeratos, și Nikostratos, fiul lui Dicitrephes. Plecând din Potidea cu flota, aborderă la templul lui Poseidon și merseră în contra Mendeenilor. Aceștia și Skionienii în număr de trei sute ajutați și de auxiliarii peloponezi, în totul șapte sute de opliti, sub comanda lui Polidamidas, luase poziție pe un deal răpos, afară din oraș. Nikias cu o sută douăzeci de Methonieni, înarmați ușor, cu șasezeci de opliti atenieni aleși și cu toți arcașii încearcă să urce dealul pe o cărare, dar fiind rănit nu putu răzbi. Nikostratos repetă atacul pe un drum mai cu încunjur cu restul armatei; urcușul era însă prea greu, este respins în dezordine și cât pe aci întreaga oaste era să fie bătută. Cum Mendeenii și aliații lor nu cedară, Atenienii se retraseră și făcură o tabără; după ce înoptă plecară și Mendeenii în oraș.

**130.** A doua zi Atenienii merseră cu flota în partea de Sud a Skioniei, cuprinseseră mahalaua și devastară toată ziua țarina, fără să le iasă cineva înainte. În oraș erau frământări. Noaptea cei trei sute de Skionieni plecară acasă. În ziua următoare Nikias cu jumătate de armată înaintă pustiind ogoarele până la hotarele Skionienilor, iar Nikostratos cu restul trupelor asediă orașul la porțile de Nord pe unde merge drumul la Potidea. Mendeenii și aliații erau postați aici îndărătul zidului. Polidamidas îi pune în ordine de bătaie și-i sfătuiește să facă o ieșire. Dar unul din partidul poporului i se pune împotriva și declară că nu va ieși și nici n'are nevoie să lupte. Polidamidas îl apucă de braț și-l trage la dânsul. Celălalt se opune și poporul înfuriat pune mâna pe arme și sare asupra Peloponezilor și partizanilor lor și-i pun pe fugă spăimântați și de atacul acesta neașteptat și de Atenienii cari intrase pe porțile deschise; Peloponezii se crezură victima unui complot organizat. Câți n'au pierit îndată, au fugit în Acropole, pe care și înainte o stăpâneau. Atenienii — căci se întorsese și Nikias din excursiile lui de pradă — năvălesc cu toată oștirea în oraș; cum acesta nu-și deschisese porțile prin capitulație, a fost dat prăzii ca și cum ar fi fost luat cu asalt. Abia au putut opri generalii pe soldați să nu ucidă locuitorii. După asta au poruncit Mendeenilor să restabilească vechea ordine de lucruri și să judece ei între dânsii pe cei ce-i socot

vinovați de răsvărire. Pe cei refugiați în Acropole îi împrejmuiră cu zid dela o mare la alta și lăsară trupe. Stăpâni pe Mende, se întoarseră în contra Skionei.

131. Locuitorii de aici împreună cu Peloponezii se așezară în fața orașului pe un deal râpos, pe care trebuiau să-l cuprindă întâi dușmanii spre a putea face împrejmuirea. Atenienii dau asaltul, bat și alungă trupele de pe înălțime; așează ei în loc lagărul lor, înaltă un trofeu și se pregătesc de împrejmuire. Pe când erau ocupați nu de mult cu treaba asta, auxiliarii asediați în acropolea din Mende își deschiseră drum pe lângă mare printre trupele de strajă și ajung noaptea la Skione: cei mai mulți se furișează pe lângă tabăra ateniană și intră în oraș.

132. Pe când se continua lucrarea împrejmuirii Skionei, Perdikkas printr'un sol încheie o convenție cu generalii atenieni din ură pentru Brasidas. Incepuse tratativele imediat după retragerea din Lynkos. Tocmai atunci lacedemonianul Ischagoras trebuia să aducă pe uscat o armată la Brasidas. Nikias cere lui Perdikkas, fiindcă acum s'au împăcat, să dea Atenienilor o dovadă sigură de buna sa credință. Cum nici el nu mai voia să-i vină Peloponezi în țară, trimise știre prietenilor săi din Tesalia, oameni de frunte; prin ei <sup>1)</sup> opri și drum și pregătire așa că nici n'au cercat să treacă prin Tesalia. Totuși Ischagoras, Ameinias și Aristeus au venit ei personal la Brasidas, trimeși de Lacedemonienieni să vadă și să-și dea seamă de starea de lucruri. Ei au adus și niște tineri din Sparta, în contra obiceiului, ca să le încredințeze guvernarea cetăților, care să nu mai încapă pe mâna oricui. Au așezat pe Clearidas, fiul lui Kleonimos, în Amphipolis și pe Pastelidas, fiul lui Hegesandros, în Torone.

În aceeași vară Thebanii au dărâmat zidul Theprienilor acuzându-i de simpatizare pentru Atena. De mult aveau Thebanii acest plan; dar acum ocazia li s'a părut mai favorabilă, deoarece în războiul cu Atena <sup>2)</sup> pierise floarea tinerimii thespicene.

Tot în vara asta s'a aprins și templul Herci din Argos. Preoteasa Chrysis puse o lampă aprinsă lângă ghirlande și adormise,

<sup>1)</sup> Probabil că fruntașii tesalieni au făcut cunoscut la Sparta că nu mai permit trecerea unei armate.

<sup>2)</sup> Lupta dela Delion.

astfel că n'a observat cum a cuprins focul totul și a ars templul <sup>1)</sup> până la temelie. De frica Argienilor noaptea atunci Chrysis a fugit la Phlius. Argienii au așezat, după lege <sup>2)</sup>, o altă preoteasă numită Phaenis. Când a fugit Chrysis erau opt ani și jumătate dela începutul războiului. La sfârșitul verii Skione era împrejmuită cu totul; Atenienii au lăsat trupe de asediu și s'au retras cu restul armatei.

**134.** Iarna următoare a fost liniște, căci Lacedemonienii și Atenienii au respectat armistițiul. În schimb Mantinienii și Tegeații, ajutați fiecare de aliații lor, au dat o luptă în Laodokeion din Oresthida <sup>3)</sup>, cu rezultat îndoelnic. Fiecare a fost biruitor la aripi și a pus pe fugă adversarul; au înălțat trofeu și au trimes prăzi la Delphi. E adevărat că au căzut mulți de ambele părți, că succesul a fost aproape egal și că numai venirea nopții a curmat lupta; totuși Tegeații au dormit pe câmpul de bătaie și au înălțat imediat trofeul, pe când Mantinienii s'au retras la Bucoliona și l-au înălțat mai târziu.

**135.** Spre sfârșitul iernii și începutul primăverii, Brasidas a făcut o nouă încercare asupra Potideei. Se apropiă în timpul nopții și sprijini o scară fără a fi simțit. A pus-o în intervalul seurs între momentul când santinela a adus clopotul și până s'a întors la post. Dar apoi a fost simțit înainte de a urca Lacedemonienii, a retras armata și n'a mai așteptat ziua. S'a terminat iarna și al noulea an din războiul pe care l-a scris Thukydidēs.

---

<sup>1)</sup> Vestitul Heraion al Argienilor la 10 stadii de Mykene și 40 de Argos. În locul său au clădit Argienii chiar pe urmele vechi un templu de marmură cu celebra statuie făcută de Polyclet din aur și fildeș. Nu ne-au rămas decât urme.

<sup>2)</sup> Instalarea unei pretese se făcea cu coruri și sacrificii ca și a unui rege.

<sup>3)</sup> Tentoriul orașului Orestheion fondat de Orestheus, fiul lui Lycon. Era în Menale, district în Arcadia.

## CARTEA V

*Al zecelea an de războiu.* Atenienii alungă pe Delieni din insulă. Cap. I. — Kleon recucerește Torone. Cap. 2—3. — Atenienii trimit o ambasadă în Sicilia. Cap. 4—5. — Kleon merge în contra Amphipolisului. Cap. 6—8. — Discursul lui Brasidas. Cap. 9. — Lupta dela Amphipolis; moartea lui Kleon și Brasidas. Cap. 10—11. — Iarna, Ramphias pleacă cu întăriri din Lacedemona pentru armata din Thracia; știrile de pace îl fac să se întoarcă. Cap. 12—13. — Preliminările păcii. Cap. 14—17. — Tratatul de pace între Atena și Lacedemona. Cap. 18—20. — Klearidas nu predă Amphipolis. Cap. 21. — Alianța între Atena și Lacedemona. Cap. 22—24. — *Al unsprezecelea an de războiu.* Observații cronologice asupra duratei războiului peloponezic. Cap. 25—26. — Argienii se pun în fruntea unui ligi contra Lacedemonei. Cap. 27—28. — Mantinea intră în liga dela Argos. Cap. 29. — Lacedemonii nu pot face ca Beoția și Corintul să primească tratatul cu Atena. Cap. 30. — Eleenii, Corintienii și Chalkidienii intră în liga din Argos. Cap. 31. — Atenienii recucerește Skione. Beoțienii și Tegeații nu vor să se alipească de ligă. Cap. 32. — Expediția lacedemonă în Pharrhasia. Cap. 33. — Răsplătirea soldaților lui Brasidas; prizonierii din Sphacteria pierd drepturile. Cap. 34. — Dienii cuceresc Thyssos. Cap. 35. — Intrig le eforilor pentru a rupe pacea. Cap. 36—38. — Lacedemonii încheie alianță cu Beoțienii. Cap. 39. — *Al doisprezecelea an de războiu.* Preliminări între Argos și Lacedemona. Cap. 40—41. — Beoțienii dărâmă Panakton înainte de a-l da Atenienilor; aceștia, supărați de asta pe Lacedemonii, se aliază cu Argos, Mantinea și Elis. Cap. 42—47. — Corintul se împacă cu Lacedemona. Cap. 48. — Cearta dintre Eleeni și Lacedemona pentru Lepreon. Cap. 49—50. — Iarna, Herakleotii sunt bătuți de Oitcenii. Cap. 51. — *Al treisprezecelea an de războiu.* Expediția lui Alkibiades în Peloponez. Cap. 52. — Războiu între Argos și Epidaur. Cap. 53—54. — Lacedemonii trimet ajutor Epidaurienilor; pentru asta Atenienii declară tratatul rupt. Cap. 56. — *Al paisprezecelea an de războiu.* Expediția Lacedemonilor în Argos; armistițiul de patru luni. Cap. 57—60. — Reîncep luptele; Argienii cuceresc Orchomenos și amenință Tegea. Cap. 61—62. — Lacedemonii ajută pe Tegeați. Cap. 63—64. — Luptele dela Mantinea; victoria lacedemonă. Cap. 65—74. — Dușmănie între Argos și Epidaur. Cap. 75. — Lacedemonii și Argienii încheie pace și alianță. Cap. 76—79. — Disolvarea ligii argiene. Cap. 80—81. — *Al cincisprezecelea an de războiu.* Revoluția democratică din Argos; se aliază Argos cu Atena. Cap. 82. — În timpul iernei

expediția lacedemonă în contra Argosului și Argienilor în contra Phliuntului Cap. 83. — *Al șaisprezecelea an de războiu.* Expediția ateniană în insula Melos. Cap. 84. — Convorbire între solii atenieni și melieni. Cap. 85—113. — Asediul. Cap. 114. — Deosebite întreprinderi făcute de Argieni, Atenieni, Lacedemoni și Corintieni. Cap. 115. — Atenienii cuceresc Melos, pe care-l tratează cu cruzime. Cap. 116.

1. În vara următoare armistițiul de un an se isprăvise până la jocurile pythice<sup>1)</sup>. Chiar în vremea armistițiului Atenienii au alungat pe Delieni din insulă. Ei îi socoteau că nu sunt sacri, pentrucă vinovați de un vechiu păcat care păta caracterul lor sacru și totodată că acest fapt constituie o lipsă a purificării, pe care au arătat-o<sup>2)</sup>, când au crezut că sunt îndreptățiți să ridice sicriile morților. Delienii s'au stabilit, fiecare cum a vroit, la Atramytteion în Asia, pe care l-a dat Pharnax<sup>3)</sup>.

2. După armistițiu Kleon a convins pe Atenieni să-l trimeată în Thracia unde s'a dus cu o mie două sute de opliți atenieni și trei sute de călăreți, cu un număr mai mare de aliați și treizeci de corăbii. Oprindu-se întâiu la Skione încă asediată și luând de aici opliții din garnizoană, plecă spre Portul Kophos, ce nu-i departe de orașul Torone. De aici, aflând dela dezertori că Brasidas nu se află în Torone și nici oștiri de seamă nu-s, merse cu pedestrima asupra orașului iar zece vase din flotă le trimisese să pătrundă în port. Se apropiă întâiu de zidul nou pe care l-a ridicat în jurul orașului Brasidas, când a dărîmat o parte din vechiul zid și a împreunat mahalua cu orașul.

3. În dosul acestui zid el întâmpină pe Pasitelidas, comandantul lacedemonian și garnizoana, care încercă să respingă asal-

---

<sup>1)</sup> Se admite deobște că jocurile pythice se celebrau toamna în al treilea an al fiecărei olimpiade. Această epocă nu se potrivește cu sfârșitul armistițiului ce începuse la 10 Elaphebolion. Pentru a înlătura dificultatea s'a propus să se înțeleagă această frază ca și cum armistițiul ar fi expirat și războiul ar fi început până la jocurile pythice, cu care prilej un nou armistițiu ar fi fost încheiat. Dar s'ar putea deduce de aici că jocurile pythice aveau loc primăvara.

<sup>2)</sup> Cartea III cap. 104. Se imputa Delienilor că n'au respectat sfințenia insulei.

<sup>3)</sup> Pharnax era tatăl lui Pharnabaze și satrapul provinciei Daskylitis.

turile ateniene. Dar cum atacurile se îndesau și năvile trimise în contra portului erau în drum spre port, Pasitelidas se temu să nu apuce ele a cuceri înainte orașul și dincoace de zid, fiind lovit cumva, să fie dânsul prins aici; de aceea părăsește zidul și plecă în goană spre oraș. Dar Atenienii de pe flotă luaseră deja orașul Torone, iar pedestreimea aruncându-se pe urma lui ajunsese odată cu ea în spărtura vechiului zid. Și pe o parte din Peloponezi și Toronieni îi ucise în luptă, iar pe ceilalți și pe comandantul Pasitelidas i-au făcut prizonieri. Brasidas veni în ajutorul Toronei, dar auzind pe drum că a fost cucerită, s'a retras înapoi; numai cu patruzeci de stadii depărtare n'a apucat el să ajungă la timp. Atenienii și Kleon au înălțat două trofee: unul în port și unul la zidul cetății; au robit femeile și copiii din Torone, iar pe dânsii, pe Peloponezii și Chalcidienii câți erau, în ei și stabilindu-se solid luptau sprijiniți de zidurile acestea cu Siracuzanii. Acestea le auzise Atenienii și trimiseră pe Phaiax ca să convingă pe aliații lor de acolo și pe ceilalți Sicilieni, de va fi posibil să lupte în comun și să salveze poporul Leontin, totul șapte sute i-au trimis la Atena. Mai târziu când s'a încheiat pacea Peloponezii au fost eliberați, ceilalți schimbați om pe om de către Olinthieni. Tot pe vremea aceea Beoțienii au cuprins prin trădare portul atenian Panaktos situat pe frontieră.

Kleon puse garnizoană în Torone și ridicând ancora pluti spre Amphipolis.

4. Faiax, fiul lui Erasistratos, împreună cu alți doi, trimiși de Atenieni merse tot pe vremea aceea ca sol în Italia și Sicilia. Căci după ce plecase Atenienii din Sicilia, când se făcuse pace <sup>1)</sup>, Leontinienii acordase dreptul de cetățenie la o mulțime de oameni și poporul plănuia o împărțire de pământuri. Bogații, simțind, chemară pe Siracuzani și izgoniră poporul. Oamenii s'au împrăștiat care încotro. Bogații s'au învoit cu Siracuzanii, au părăsit orașul lor care a rămas pustiu și s'au stabilit la Siracuza cu drept de cetățenie. Mai târziu unii din ei, fiindcă nu le plăcea, au părăsit iarăși Siracuza și au venit de s'au așezat într'o parte a orașului Leontini numită Phokaia și în Brikinnia, o întăritură din țara lor. Mulți din norodul alungat atunci veniră alături de

<sup>1)</sup> In vara anului 424, când Hermokrates restabilise pacea între Sicilieni.

deoarece Siracuzanii își întind continuu puterea. Phaiax, după ce a sosit, a înduplecat pe Kamarinei și pe Akragantini, dar întâmpinând rezistență în Gela n'a mers mai departe la alții, căci a înțeles că n'are să-i poată convinge. Retrăgându-se prin Sicilia spre Katana, în drum a trecut și pe la Brikinnia; a încurajat poporul și a plecat.

5. În călătoria sa către Sicilia și în drumul său înapoi a făcut în Italia cu unele cetăți alianță cu Atena. Se întâlnește cu niște coloni Locrieni alungați din Mesena, unde se stabilise în urma pacificării Siciliei. Căci pe vremea aceea fiind în luptă partidele din Mesena și chemând pe Locrieni, au fost trimiși acești coloni, cari au stăpânit-o câțva timp<sup>1)</sup>. Cu aceștia deci cari se întorceau acasă, întâlnindu-se Phaiax nu le-a făcut nimic, deoarece legase prietenie cu Locrienii în numele Atenienilor. Erau singurii dintre aliați cari n'au făcut pace cu Atenienii, când Sicilienii s'au împăcat; nici atunci n'ar fi făcut de n'ar fi fost încureați în războiu cu Iponienii și Medmeii, vecinii și colonii lor. Mai târziu Phaiax a sosit la Atena.

6. Kleon a plecat atunci din Torone spre Amphipolis; ridicând ancora din Eion a atacat Stagira, colonia Andrienilor și nu a cuprins-o, dar a luat cu asalt Galepsos, colonia Thasienilor. A trimis ambasadori la Perdikkas ca să vie cu oaste potrivit tratatului de alianță și alții la Polles, regele Odomanților, să aducă cât vor putea de mulți Thraci în luptă. Dânsul se odihnea în Eion așteptând. Brasidas, informat de aceasta, veni de se așază și dânsul împotriva, lângă Kerdilion. Acest loc este pe teritoriul Argilienilor dincolo de fluviu<sup>2)</sup> pe o înălțime, nu departe de Amphipolis; de aici toată regiunea îi era sub ochi, așa că nu putea să-i ascundă Kleon niciuna din mișcările sale. Brasidas se aștepta că el desprețuind micul număr al oastei sale se va urca spre Amphipolis cu armata ce avea la îndemână. În acelaș timp își pregătea o mie cinci sute de lefegii thraci și ridică în masă pe toți Edonienii, peltaști și călăreți. Afară de cei din Amphipolis avea o mie de peltaști Myrcinieni și Chalcidieni; trupele de opliti în totul erau aproape două mii și trei sute de

<sup>1)</sup> Pentru întărirea partidului democrat, pentru care plănuiau și împărțirea de pământ.

<sup>2)</sup> Strymon.



călăreți heleni. Din toți aceștia Brasidas nu avea cu sine când ședea la Kerdylion decât o mie cinci sute de oameni; ceilalți, sub ordinele lui Klearidas, erau în Amphipolis.

7. Kleon o vreme a stat liniștit; pe urmă a fost silit să facă ce prevăzuse Brasidas. Căci soldații, plictisiți de așteptare, începură a judeca cam în ce fel are să-i conducă: la câtă experiență și îndrăzneală, câtă neștiință și moliciune opune dânsul și cu câtă neplăcere îl urmase ei din patrie! Kleon prinse acest murmur; nu voi să se trândăvească soldații tot șezând într'un loc și ridicând tabăra îi duce în sus. Se folosi de aceeași tactică, ce-i reușise la Pylos și-l făcuse să creadă în geniul său militar. Nici nu-și închipuia că va ieși cineva la luptă; zise că merge mai mult să vadă poziția și să aștepte o întărire de trupe, nu ca să aibă superioritatea numărului la caz de luptă, ci ca să înconjoare orașul și să-l ia cu asalt.

Venind deci își așază armata pe o colină puternică în fața Amphipolisului: el merse să vadă lacul format de Strymon și care e poziția orașului în spre Thracia. Credea că se poate retrage când vrea, fără luptă. Nu se vedea niciun soldat pe ziduri, nimeni nu ieșea pe porți, care toate erau închise. Credea chiar că a greșit neaducând mașini de asalt, căci ar fi putut cuceri orașul, care nu era apărat.

8. Brasidas, cum văzu pe Atenieni că se mișcă, se coborî și el din Kerdylion și intră în Amphipolis. Nu făcu nici ieșiri, nici nu desfășură armata în fața Atenienilor, căci n'avu încredere în pregătirea lor și le socotea prea inferioare, nu în ce privește numărul, căci erau aproape tot una, dar în privința calității, deoarece dincolo erau numai trupe ateniene și cei mai buni soldați din Lemnos și Imbros. Se gândea să-i bată printr'un vicleșug. Dacă ar fi arătat dușmanilor ostașii săi așa de nevoiași înarmați, nu mai putea avea speranță de victorie decât dacă n'ar fi fost văzuți înainte și Atenienii ar fi fost lăsați în disprețul neîntemeiat al forțelor sale. Iși alese dar o sută cincizeci de ophiți și pe ceilalți îi lăsă sub comanda lui Klearidas. Voia să-i atace pe neașteptate, înainte de a pleca Atenienii, căci nu credea să-i mai poată întâlni izolați, odată ce le vor fi venit ajutoarele. Adună deci pe toți soldații ca să-i îmbărbăteze și să le expună planul său. Le spuse următoarele:

9. « Peloponezieni! Ar fi deajuns să vă amintesc că venim dintr'o țară totdeauna liberă prin curajul său și că voi, Dorieni, aveți de luptat cu Ioniienii pe cari sunteți obișnuiți să-i învingeți. Am să vă spun cum gândesc să dau lupta pentru ca să nu vi să pară o inferioritate și să vă descurajeze faptul că dau atac cu puține trupe și nu cu toată oastea.

« Presupun că din dispreț pentru voi și din ideea că nimeni n'are să cuteze a le ieși înaintea s'au urcat Atenienii pe dealul acesta și fără niciun ordin stau acum și contemplă liniștiți peisajul. Dar acel care vede foarte bine astfel de greșeli ale inamicilor și dă totodată atacul potrivit puterii sale, nu de front și în luptă regulată, ci folosindu-se de avantajele oferite de împrejurări, acela este mai sigur de izbândă. Aceste stratageme oferă gloria cea mai frumoasă, care înșală pe dușman cât mai tare și aduce cele mai mari servicii prietenilor.

« Câtă vreme deci ei, plini de încredere, stau încă nepregătiți și sunt eu gândul mai mult la ducă decât la rămânere, cum îmi pare mie, în momentele acestea de lenevire a gândirii, fără a le mai lăsa timp de a-și încorda mintea, eu cu oplitii de lângă mine voi ataca întâiu și voi cădea, dacă pot, în pas alergător, în centrul armatei lor.

« Iar tu, Klearidas, mai pe urmă când vei vedea că am început deja lupta și că i-am înspăimântat, cum e probabil, ia-ți soldații tăi, pe Amphipolitani și pe ceilalți aliați, deschide brusc porțile, aleargă și grăbește să fii cât mai iute în lupta corp la corp. E de așteptat că în chipul acesta vor fi mai ales speriați. Căci cine atacă în urmă îngrozește pe dușman mai tare decât cel care-i de față și deja în luptă. Și tu să fii viteaz așa cum e firesc să fie un spartan.

« Și voi, aliați, urmați-l cu bărbăție. Gândiți-vă că pentru a lupta frumos sunt trei lucruri necesare: voința, sentimentul onoarei și ascultarea de șefi. Și fiți convinși că în această zi, ori sunteți bravi și atunci veți fi liberi și demni de a fi nuniți aliații Lacedemonienilor, ori supușii Atenienilor — de nu veți fi vânduți ca robi sau uciși — veți răbda o sclavie mai dură ca până acum și veți deveni o piedecă a eliberării celorlalți Heleni.

« Gândiți-vă că mare este premiul luptei. Nu fiți slabi! Eu am să vă arăt că nu știu numai să îmbărbătez pe alții, ci că și la treabă sunt tot așa de bun ».

10. După ce a spus acestea, Brasidas a pregătit ieșirea, restul oștii sub comanda lui Klearidas l-a rânduit la porțile numite thracice ca să dea năvală după cum s'a zis. Atenienii observase că dânsul a coborât de pe înălțimile Kerdylionului și că a intrat în oraș, în care se vedea foarte bine de sus de pe deal; îl priveau cum sacrifică în fața templului Atenei și își termină preparativele. Anunță pe Kleon care se dusese în recunoaștere că se vede toată armata dușmană în oraș și că pe sub porți se văd multe picioare de cai și oameni gata să iasă. Acesta auzind se apropie; după ce s'a încredințat, cum nu voia să dea lupta înainte de a-i sosi ajutoarele și credea că are vreme să plece, dă ordin de retragere și în acelaș timp dispune ca această manevră să se facă prin aripa stângă spre Eion, singura posibilă. Dar fiindcă i se păru că se execută prea cu zăbavă mișcarea, el singur întoarcă aripa dreaptă și duce trupele oferind partea neapărată de scuturi dușmanilor <sup>1)</sup>. Atunci Brasidas, cum vede momentul favorabil și rândurile armatei ateniene clătănându se, zice celor de pe lângă sine și celorlalți: «Acești oameni nu ne așteaptă; este clar după mișcarea lăncilor și capetelor; căci de obicei cei ce fac asemenea mișcări nu așteaptă inamicul. Dar să-mi deschidă cineva porțile pe care le am spus și să năvălim cât mai repede fără teamă».

El iese pe poarta de lângă palisadă și pe prima poartă a zidului mare, care exista în vremea aceea <sup>2)</sup>, și merge în pas alergător drept pe drumul ce duce spre locul cel mai răpos, unde se află acum un trofeu. Și izbind în centru pe Atenienii, spăimântați în acelaș timp de neorânduiala lor și înmărmuriți de îndrăzneala lui, îi pune pe fugă: Klearidas, ieșind și el în aceeași vreme cu armata, după cum se hotărîse, prin porțile thracice, se aruncă asupra-le.

---

<sup>1)</sup> Armata ateniană, desfășurată pe înălțimile dela Est de Amphipolis, avea flancul drept spre lacul Kerkinitis, cel stâng spre mare și Eion. În fața dușmanului nu se putea retrage decât prin manevra dintâi: aripa stângă să se replieze prima și să ia poziție pentru a permite aripei drepte să execute la rândul ei mișcarea de retragere. Aceasta din urmă trebuia până atunci să facă front inamicului, ca să acopere retragerea. Precipitarea lui Kleon a schimbat această prudentă manevră și a provocat dezastrul atenian.

<sup>2)</sup> Zidul menționat în Cartea IV, cap. 120. Amphipolis avea o dublă incintă în partea neapărată de Strymon.

Astfel s'a făcut că Atenienii atacați brusc și pe neașteptate din două părți, s'au vălmășit. Aripa lor stângă, aceea care se găsea în spre Eion, care și înaintase mai mult, imediat s'a rupt și a luat-o la fugă. Pe când această aripă se retrăgea, Brasidas înaintând spre flancul drept, este rănit, iar Atenienii nu simt că dânsul a căzut și că l-au ridicat și l-au scos din vălmășeală cei de lângă el. Flancul drept al Atenienilor a opus mai mare rezistență. Kleon, cum dela început nu se gândea să rămână, luând-o imediat la fugă, fu ajuns și ucis de un peltast Myrcinian. Oplii de aici se concentrază pe culmea dealului și respinseră două-trei atacuri ale lui Klearidas; n'au dat îndărăt până ce cavaleria myrciniană și chalcidică și peltaștii i-au încunjurat, i-au răzbit cu sulitele și i-au pus pe fugă.

Așa întreaga oaste ateniană a scăpat cu fuga, greu, pe cărările din munți spre Eion, câtă n'a pierit atunci în luptă sau n'a fost ucisă de cavaleria chalcidică și de peltaști.

Cei cari au ridicat pe Brasidas din luptă și, salvându-l, l-au dus în oraș suflând încă. Mai păstra conștiință și înțelese că ai săi sunt victorioși, apoi își dete sufletul. Restul oștirii împreună cu Klearidas revenind din urmărire, despoie morții și înălță un trofeu.

**11.** După asta aliații, toți înarmați, au asistat la înmormântarea lui Brasidas. L-au îngropat în oraș pe cheltuiala publică, în fața pieții actuale <sup>1)</sup>. De atunci Amphipolitani, încunjurându-i mormântul cu un grilaj, îi înjunghie victime ca unui brav și au instituit onoruri, concursuri și sacrificii anuale; i-au închinat colonia ca unui fondator, au dărmănat și nimiciră cu totul clădirile făcute de Hagnon <sup>2)</sup>, ca să nu mai rămână amintire despre el. Socoteau că Brasidas a fost mântuitorul lor. Acum dânșii, de frica Atenienilor, purtau grijă de alianța lacedemoniană, iar pe Hagnon din ură pentru Atenieni nu credeau nici util pentru ei, nici plăcut să-l onoreze. Au dat Atenienilor cadavrele. Au căzut dintre Atenieni șase sute, iar dela dușmani șapte, căci n'a fost luptă în regulă, ci așa o întâlnire precedată de panică. După ce și-au luat

<sup>1)</sup> La Greci legea nu permitea să se îngroape morții în oraș. Nu se făcea excepție decât pentru fondatorii orașelor și marii binefăcători. În acest caz, mormântul era considerat ca un sanctuar; așa a fost înmormântat Timoleon în piața Siracuză și Themistokles în piața Magneziei,

<sup>2)</sup> Primul fondator (vezi Cartea IV, cap. 102).

morții, s'au dus pe mare în patrie; ceilalți împreună cu Klearidas au așezat treburile în Amphipolis.

12. Tot pe vremea aceea, spre sfârșitul verii, Lacedemonienii Ramphias, Epikydidas și Autoharidas conduceau spre Thracia un ajutor de nouă sute de opliti. Sosind la Heraklea din Trachinia rânduiri o altă așezare în treburile ce nu le plăceau. Pe când zăboveau dânsii aici, s'a întâmplat lupta aceasta. Cu asta s'a terminat vara.

13. Chiar la începutul iernii următoare, Ramphias și tovarășii săi străbătură Tesalia până la Pierion, dar opunerea Tesalienilor și moartea lui Brasidas, căruia îi duceau acea oaste, îi întoarseră înapoi. Socoteau că după înfrângerea și retragerea Atenienilor misiunea lor era de prisos și ei singuri nu se simțeau în stare să continue planurile lui Brasidas. Dar ceea ce i-a hotărât mai ales, e că știau la plecare pe Lacedemonieni apliceți spre pace.

14. Imediat după lupta dela Amphipolis și retragerea lui Ramphias din Tesalia ambii adversari nu se mai pregătiră de războiu, ci-și plecau gândul tot mai mult către pace. Atenienii, spăimântați de neizbânda dela Delion și apoi în scurtă vreme de cea dela Amphipolis, nu mai aveau acea încredere neclintită în puterea lor, încredere ce-i făcuse mai înainte să respingă tratativele și le dase iluzia că vor avea totdeauna norocul prezent. Se mai temeau și de aliați ca nu cumva încurajați de înfrângerile lor să încline mai mult spre revolte și regretau că n'au făcut pace bună după întâmplarea din Pylos. Dar și Lacedemonienii vedeau că războiul merge altfel de cum se așteptase. Crezuse că în puțini ani vor dărâma puterea Atenienilor, dacă le vor pustii țara. În loc de asta, înfrângerea din insula Sphacteria, cum nu mai suferise vreodată Sparta; țara devastată de garnizoanele din Pylos și Kythere; dezertarea Iloților și teama ce era veșnic ca și cei rămași să nu dea mâna cu fugarii și să se răscoale la cel dintâi prilej, cum mai făcuse și altă dată. Se mai adăuga și faptul că pacea lor de treizeci de ani cu Argienii era pe sfârșite și că aceștia nu voiau să încheie alta, de nu li se dă înapoi Kynosuria <sup>1)</sup>. Dar nu li se părea cu putință să poarte războiu deodată și cu Argos și

<sup>1)</sup> Ținutul Thyrea așezat între Argolida și Laconia. Apartinuse odinioară Argienilor și dânsii îl cereau mereu.

cu Atena. Apoi bănuiau pe unele cetăți din Pelopones că vor trece la Argieni, ceea ce s'a și întâmplat.

15. La toate acestea gândind, și unii și ceilalți socoteau că pacea trebuie făcută. Foarte mult pe Lacedemonieni îi împingea dorința să obțină prizonierii din insulă; erau Spartani de primul rang și neamuri cu cele mai bune familii. Incepuse vorbe chiar îndată după ce căzuse prinși, dar Atenienii, câtă vreme le mergea bine, se lăsau foarte greu. Fiind ei bătuteți la Delion și înțelegând Lacedemonienii că acum ar fi mai dispuși au încheiat armistițiu pe un an, vreme în care trebuiau să trateze o pace mai îndelungată

16. După înfrângerea Atenienilor la Amphipolis, după moartea lui Kleon și Brasidas, care mai ales deoparte și de alta se puneau împotriva păcii, unul pentru că din războiu avea triumfuri și glorie, celălalt deoarece simțea că în vreme de liniște furăturile sale au să fie mai evidente <sup>1)</sup> și calomniile mai necrezute —, atunci în ambele cetăți oamenii cari urmăreau grăbind-o mai ales, Pleistoanax, fiul lui Pausanias, regele Lacedemonienilor, și Nikias, fiul lui Nikeratos, cel mai norocos general din vremea aceea în lupte, ridicară glasul pentru pace: Nikias, cât timp nu suferise încă niciun eșec și era acoperit de glorie, voia să-și salveze această faimă, să termine cu ostenele, să aibă și el și cetățenii puțină odihnă și să lase viitorinii numele că n'a dus țara în nicio răutate cât a trăit. Dar socotea că asta nu vine decât din neprimejdie și numai acela care se lăsa foarte puțin pe seama norocului, și că numai pacea este ferită de primejdii; Pleistoanax, calomniat de vrăjmașii săi pentru întoarcerea sa din exil și totdeauna arătat Lacedemonienilor, de câte ori sufereau vreo înfrângere, că acestea se întâmplă din pricina neregulatei sale rechemări. Il acuzau că, împreună cu fratele său Aristokles, au înduplecat profeteasa dela Delfi ca tot de repetate ori Lacedemonienilor veniți să consulte oracolul să le prezică să aducă din țara străină în patrie sămânța semizeului, feciorul lui Zeus, că de nu, vor ara cu un plug de ar-

---

<sup>1)</sup> Aristophanes în *Cavalerii* 801 și următoarele: « Nu te gândești tu să domnească Atena peste Arcadia, ci cum să poți fura mai bine și să primești daruri dela aliați; poporul însă din pricina ceței războiului nu te vede ce uneltești ».

gint <sup>1)</sup>). Pleistoanax fusese exilat din Sparta bănuind că s'a retras din Atica fiind cumpărat cu bani. El se retrăsese în Lycaios <sup>2)</sup>), unde de teama Lacedemonienilor locuia într'o casă alipită cu o jumătate de templu lui Zeus <sup>3)</sup>). După nouă sprezece ani, potrivit oracolului, l-au readus sărbătorindu-l cu sacrificii și coruri, asemenea aceloră când întâia oară au așezat regi și-au fondat Lacedemona.

17. Supărat de această calomnie și încredințat că restabilirea păcii și eliberarea prizonierilor va lua dușmanilor săi motivele de atacuri, în vreme ce, cât e războiul, orice nefericire se impută cu necesitate șefilor, lucra pentru împăcaciune.

Și iarna aceasta au stat la vorbă, iar în spre primăvară ca să facă pe Atenieni mai domoli s'a purces din partea Lacedemonilor pregătire vestită prin orașe că au să zidească fortificații în Atica. În fine, după multe întâlniri, după multe pretenții ridicate și de unii și de alții, au convenit să facă pace cu condiție ca fiecare să dea înapoi ceea ce luase prin războiul. Atenienii au păstrat Nisea. Iată pentru ce. Când au cerut ei Plateea înapoi, Thebanii au zis că n'au luat cu forța, ci stăpânesc locul prin libera voie a Plateenilor, nu prin trădare; Atenienii au răspuns că în acelaș chip țin și ei Nisea.

Lacedemonienii au convocat pe aliați. Toți au votat pentru pace afară de Beoții, Corintieni, Eleeni și Megarieni, cărora nu le plăceau condițiile. Tratatul fu încheiat și întărit cu jurăminte și libațiuni între Atenieni și Lacedemonieni. Iată cuprinsul.

18. « Atenienii și Lacedemonienii dimpreună cu aliații lor au făcut pace cu următoarele condiții și au jurat fiecare Stat respectarea lor.

« In ce privește templele comune <sup>4)</sup>), fiecare va putea merge la ele, sacrifica, consulta oracolul, asista la serbări, după obiceiurile strămoșești, fie pe uscat, fie pe apă, fără teamă de primejdie.

« Incinta și templul lui Apolon din Delfi: cum și Delfienii vor fi autonomi, liberi de orice dare, cu jurisdicție proprie ei și țara lor potrivit obiceiului strămoșesc.

<sup>1)</sup> Adică va fi secetă și vor cumpăra cu bani hrana din străinătate.

<sup>2)</sup> Liceul din munții Arcadii cu un vechiu și celebru templu al lui Zeus.

<sup>3)</sup> Ca să fie fie sub protecția zeului și totodată să nu profaneze templul.

<sup>4)</sup> Cum sunt cele din Delfi și Delos.

« Pacea să fie pe cincizeci de ani între Atenieni și aliații lor de o parte și între Lacedemonieni și aliații lor de altă parte, fără vileșuguri și fără pagubă și pe uscat și pe apă.

« Nu este îngăduit atac cu armele ori cu vreun meșteșug nici Lacedemonienilor și aliaților lor în contra Atenienilor și aliaților lor, nici Atenienilor și aliaților lor împotriva Lacedemonienilor și aliaților lor.

« De s'ar ivi o neînțelegere între unii și alții, să recurgă la judecată și la jurăminte, în condițiile în care vor fi convenit.

« Lacedemonienii și aliații lor vor da înapoi Atenienilor Amphipolis.

« Din toate orașele restituite de Lacedemonieni și aliații lor Atenienilor să fie permis locuitorilor a se duce unde vor voi, ei și cu averile lor. Aceste orașe să plătească tributul fixat în vremea lui Aristides <sup>1)</sup> și să fie autonome. Dacă ele vor plăti sus zisul tribut, nici Atenienii nici aliații lor să nu intre cu armele la dânsule, odată pacea făcută. Aceste orașe sunt: Argilos, Stagiros, Akanthos, Skolos, Olynthos, Spartolos. Nu vor fi aliante nici Lacedemonienilor nici Atenienilor. Dacă Atenienii vor convinge aceste orașe ca de buna lor voie să intre în alianță cu Atenienii, lucrul este îngăduit.

« Mekiyperneii, Saneii și Singeii să-și stăpânească orașele lor, cum le stăpânesc Olynthienii și Akanthienii.

« Lacedemonienii și aliații lor să dea înapoi Atenienilor Panacton, iar Atenienii să restituie Lacedemonienilor Koryphasion, Kythera, Methone, Pteleos și Atalante. Pe Lacedemonienii din închisoarea ateniană sau din orice închisoare unde domnesc Atenienii să-i elibereze. Să lase slobozi pe Peloponezii asediați în Skione și pe toți aliații Lacedemonienilor din Skione și pe câți i-a introdus Brasidas acolo, în fine pe toți prizonierii aliaților Lacedemonieni din Atena sau de aiurea din cuprinsul republicii.

« Tot astfel vor libera Lacedemonienii și aliații prinșii Atenieni și ai aliaților lor.

« În ce privește pe Skionei, Toronei și Sermylieni și alte orașe de sub stăpânirea ateniană, vor hotărî după voia lor Atenienii.

<sup>1)</sup> Când s'a făcut prima confederație, după războaiele medice.



« Atenienii se vor lega cu jurământ față de Lacedemonieni și fiecare aliat al lor în parte. De o parte și de alta vor jura, șaptesprezece din fiecare, jurământul socotit cel mai mare la ei. Formula va fi asta: « Voiu rămâne credincios condițiilor și stipulațiilor acestora cu toată dreptatea și fără violențe ».

« Tot astfel se vor lega prin jurământ și Lacedemonienii cu aliații lor, față de Atenieni.

« Ambele părți contractante vor reînnoi jurământul în fiecare an. El va fi săpat pe colonne așezate în Olympia, la Delfi, la Istm, în Atena pe Acropole și în Lacedemona în Amykleon<sup>1)</sup>.

« Dacă au uitat ceva cu privire la orice, părțile contractante pot, prin tratative duse cu dreptate, să modifice cum vor crede atât Lacedemonienii cât și Atenienii.

19. « Tratatul începe sub eforatul lui Pleistolos, a patra zi din ultima decadă a lunii Artemisios, iar la Atena fiind archonte Alkeu în a șasea zi la sfârșitul lunii Elaphebolion. Au jurat și vărsat libații pentru Lacedemonieni: Pleistoanax, Agis, Pleistolas, Damagetos, Chionis, Metagenes, Akanthos, Daithos, Ischagoras, Chilocharidas, Zeuxidas, Antippos, Tellis, Alxinadas, Empedias, Menas, Lafilos; pentru Atenieni, următorii: Lampon, Isthmionicos, Nikias, Laches, Euthydemos, Prokles, Pythodoros, Hagnon, Myrtilos, Thrasikles, Theogenes, Aristokrates, Iolkios, Timokrates, Leon, Lamachos, Demosthenes ».

20. Această pace fu încheiată spre sfârșitul iernii și începutul primăverii, imediat după serbările lui Dionysos din oraș<sup>2)</sup>. Zece ani și câteva zile trecuse dela prima invazie în Atica și începutul acestui războiu. Să examineze cineva ordinea cronologică<sup>3)</sup> și să nu stabilească evenimentele luându-se numele magistraților din cutare ori cutare oraș sau după cutare ori cutare demnitate. Căci această metodă nu este exactă dacă un fapt s'a împlinit la începutul, la mijlocul ori la sfârșitul sus numitelor funcțiuni. Dacă din contra socotești pe vară și pe iarnă, cum

<sup>1)</sup> Templul lui Apolon din Amyklea, care loc, după Polybios, este de parte de Sparta aproximativ 20 kilometri.

<sup>2)</sup> Dionisiacele din oraș sau cele mari începeau la 14 Elaphebolion și mergeau până la sfârșitul lui.

<sup>3)</sup> Thukydidēs în expunerea evenimentelor împarte anul în vară și iarnă.

am făcut eu, amândouă formând un an, vei găsi că au fost trecut zece veri și tot atâtea ierni în acest dintâu războiu.

**21.** Căzu sorțul ca Lacedemonienii să înceapă restituirile. Ei deci sloboziră imediat prinșii ce-i aveau și trimiseră soli în Thracia pe Ischagoras, Menas și Philocharidas poruncind lui Klearidas să predea Amphipolis Atenienilor și invitând pe ceilalți aliați să execute tratatul fiecare în clauzele ce-i privesc. Aceștia însă nu voră socotindu-l neacceptabil. Nici Klearidas n'a predat orașul făcând voia Chalcidienilor și spunând că-i e cu neputință să-l dea fără voia lor. El însuși veni în grabă cu solii Chalcidieni la Sparta ca să se apere dacă Ischagoras și tovarășii îl vor acuza de neascultare. Mai voia să afle de nu se mai poate schimba convenția. O găsi încheiată gata. Lacedemonienii îl trimiseră repede îndărăt cu ordinul de a preda numaidecât orașul, ori de nu, să readucă pe toți Peloponezii din el.

**22.** Aliații tot se mai găseau în Lacedemona. Lacedemonienii îndemnau pe cei ce nu primise tratatul să o facă. Aceștia răspunseră că nu-l vor primi, pe acelaș motiv, pe care-l respinsese dela început, căci nu-l găseau echitabil. Fiindcă nu-i puteau îndupleca, îi concediase și se hotărîră să încheie o legătură de alianță cu Atenienii pentru două motive: întâiu pentrucă Argienii nu primise propunerile lui Ampelidas și Lichas, în credința că dânșii fără Atenieni nu sunt primejdioși; al doilea pentru a liniști restul Peloponezului, care s'ar fi alipit de Atenieni, dacă era cu puțință. Se aflau de față soli atenieni; se începură deci tratativele și fu încheiată următoarea alianță întărită cu jurămintele:

**23.** « Lacedemonienii și Atenienii vor fi aliați vreme de cincizeci de ani în condițiile acestea:

« De vor intra dușmanii în pământul Lacedemonei și-l vor păgubi, Atenienii să ajute pe Lacedemoni cu toate puterile și cu toate mijloacele.

« Dacă se va retrage după ce va fi pustiit țara, acest oraș să fie dușman și Atenienilor și Lacedemonilor, să-i poarte războiu ambele popoare, și să nu-l termine decât împreună; acestea să fie cu dreptate, cu toată inima, fără viclenie.

« De vor intra dușmanii în țara Atenienilor și le vor produce pagube, Lacedemonienii să meargă în ajutorul Atenienilor cu toate oștile și toate puterile.

« Dacă vor devasta pământul și se vor retrage, dușmani să fie socotiți și de Lacedemoni și de Atenieni, să le facă războiu și să nu încheie pace decât împreună. Acestea să fie cu dreptate, din toată inima, fără viclenie.

« Dacă sclavii <sup>1)</sup> se vor răscula, Atenienii vor veni în ajutorul Lacedemonilor cu toată tăria posibilă.

« Vor întări cu jurăminte de o parte și de alta aceia cari au jurat și precedentul tratat. El va fi reînnoit în fiecare an și pentru aceasta vor merge Lacedemonii la Atena la vremea Dionisiacelor și Atenienii la Sparta pe vremea Hyacintiilor <sup>2)</sup>.

« Fiecare vor pune o columnă: una în Lacedemona, la templul lui Apolon în Amykle, alta la Atena pe Acropole.

« De vor socoti Lacedemonii să adaoge ori să suprime ceva, o vor putea face de comun acord.

24. « Au jurat în numele Lacedemonilor Pleistoanax, Agis, Pleistolas, Damagetos, Chionis, Metagenes, Akanthos, Daithos, Ischagoras, Philocharidas, Zeuxidas, Antippos, Alkinadas, Tellis, Empedias, Menas, Laphilos. În numele Atenienilor: Lampon, Isthmionicos, Laches, Nikias, Euthydemos, Prokles, Pythodoros, Hagnon, Myrtilos, Thrasykles, Theogenes, Aristokrates, Iolkios, Timokrates, Leon, Lamachos, Demosthenos ».

Această alianță s'a încheiat nu mult după tratatul de pace și Atenienii au redat prizonierii din insulă. A început vara celui de al unsprezecelea an. S'a scris primul războiu care a durat zece ani fără întrerupere.

25. După tratatul de pace și cel de alianță dintre Lacedemoni și Atenieni, care a avut loc după războiul de zece ani în timpul eforului Pleistolas în Lacedemona și al archontelui Alheu la Atena, pacea fu așezată între cei ce-i primise condițiile. Corințienii și unele orașe din Peloponez căutară să încurce afacerile și curând altă turburare se iscă între Lacedemoni și aliați. Cu trecerea vremei Lacedemonii începură a fi bătuiți de Atenieni, pentru că nu îndeplineau clauzele tratatului. Timp de șase ani

<sup>1)</sup> E vorba de liloți.

<sup>2)</sup> Se înțeleg marile dionisiace. Hyacinthia erau serbările în cinstea lui Apolon din Amykle în luna Hecatombes, corespunzătoare cu Mai al nostru. Dura trei zile și se făcea în cinstea lui Hyacinthos, ucis fără voie de Apolon.

și zece luni se abținură de a trece cu armele în teritoriul advers; dar în afară, în vremea acestui armistițiu nesigur, și-au făcut unii altora toate pagubele posibile. În fine s'au văzut siliți să rupă pacea încheiată după zece ani și-au declarat războiul pe față.

**26.** Acelaș Thukydidēs ateniianul a scris una după alta aceste fapte, cum s'au întâmplat fiecare, pe veri și pe ierni, până ce Lacedemonii și aliații au doborât stăpânirea ateniiană și au cuprins zidurile cele lungi și Pireul. În totul până la această întâmplare a durat războiul douăzeci și șapte de ani. Dacă cineva n'ar socoti tot ca războiul armistițiului din interval, nu judecă drept. Să examineze ordinea faptelor cum s'au înșirat și va recunoaște că nu-i just să se numească pace această vreme în care nici n'a primit toate câte au convenit; afară de acestea, pe lângă războiul din Mantinea și Epidaur, au avut a-și face și unii și alții imputări și în alte privințe; apoi aliații din Thracia n'au încetat un moment războiul și Beoțienii au încheiat un armistițiu numai de zece zile. Așa că de adaugi la primul război de zece ani, acea minci-noasă pace de după el și războiul care i-a urmat, vei găsi că au trecut atâția ani și câteva zile în plus și că din toate afirmațiile bazate pe oracole, numai aceasta s'a realizat sigur. Căci eu unul îmi aduc aminte că de la începutul războiului și până s'a terminat mulți au spus totdeauna că trebuie să dureze de trei ori câte șapte ani.

Am trăit toată durata lui, în deplinătatea minții mele și mi-am dat silința să mă informez exact. După comanda mea dela Amphipolis, mi s'a întâmplat să fiu exilat douăzeci de ani. Am văzut de aproape faptele și unora și altora, dar mai ales pe cele din Peloponez, mulțumită exilului meu și le-am studiat în răgaz. Voiu povesti dar evenimentele întâmplare după cei zece ani și ruperea păcii și cum s'a dus apoi războiul.

**27.** După ce s'a încheiat pacea de cincizeci de ani și mai apoi alianța, soliile din Peloponez, care fusese chemate în acest scop, au părăsit Lacedemona. Ceilalți s'au dus acasă, dar Corintienii abătându-se întâiu pe la Argos intrară în vorbă cu unii fruntași Argieni. Le-au arătat că după ce Lacedemonii au făcut pace și alianță cu Atenienii, mai înainte cei mai mari dușmani, nu pentru binele, ci pentru robirea Peloponezului, Argienii trebuie

să vadă cum vor salva Peloponezul; că să dea un vot prin care orice oraș elin, care-i liber și vrea să primească arbitrajul pentru neînțelegerile sale, să facă o alianță defensivă cu Argosul; că ar trebui să aleagă un număr restrâns de cetățeni și să le dea depline puteri și să nu ducă aceste chestiuni în adunarea popoului ca să nu se afle cei ce n'ar izbuti s'o convingă. Au spus că mulți vor veni, din ură pentru Lacedemoni. După ce au dat aceste sfaturi, Corintienii au plecat acasă.

28. Argienii, cari le primise, le-au comunicat magistraților și poporului. Au votat și au ales doisprezece bărbați, împuterniciți să încheie alianță cu oricare din Eleni afară de Atenieni și Lacedemoni; cu aceștia nu era îngăduită alianța fără votul poporului argian. Au primit Argienii acestea, mai ales că vedeau că vor avea războiul cu Lacedemonii, căci pacea lor cu dâșșii era pe sfârșit. De altfel sperau să ajungă în fruntea Peloponezului. Căci în epoca aceasta Lacedemonii, din pricina înfrângerilor suferite, erau ocărâți și desprețuiți, în vreme ce Argienii se bucurau de o mare prosperitate în toate privințele. Nu luase parte la războiul atic și culesese roadele acestei neutralități. Astfel Argienii deschiseră calea spre alianță oricăror Eleni ar voi.

29. Mantinienii și aliații lor se alipiră cei dintâiu, de frica Lacedemonilor. Mantinienii, profitând de războiul atenian, supuseseră o parte din Arcadia, pentru care, cum credeau ei Lacedemonii, nu erau să le lase netulburată aceea dominație, mai ales că aveau liniște. Astfel că bucuroși s'au întors către Argieni, oraș mare, totdeauna dușman Spartei și cârmuit democratic ca și ei. Revolta Mantinienilor a pus tot Peloponezul în fierbere. Fiecare se gândea că și el trebuie să facă asta. Socoteau că au mai puternice motive pentru a schimba aliații și erau supărați pe Lacedemoni, între altele și pentru articolul introdus în tratatul de pace atenian prin care se lăsa libertate celor două state să adauge ori să suprime ce vor crede, Lacedemonii și Atenienii. Acest articol indispucea foarte mult Peloponezul. Era bănuială că Lacedemonii au intenția să-i supună cu ajutorul Atenienilor. Drept ar fi fost ca toți aliații să participe la schimbare. Astfel cuprinși de teamă mulți s'au pornit să încheie alianță cu Argienii.

**30.** Simțind această frământare în Peloponez și că dascălii sunt Corintienii, cari plănuise să intre și ei în alianță cu Argosul, Lacedemonii trimit o ambasadă la Corint ca să prevină evenimentele. Solii au acuzat pe Corintieni că sunt instigatorii tuturor agitațiilor, și că sunt gata să se desfacă de ei și să se alieze cu Argienii. Declarase că ei calcă jurămintele și că n'au dreptate când nu primesc pacea cu Atenienii, deși este stipulat <sup>1)</sup> că votul majorității aliaților este obligatoriu pentru toți, afară numai de nu va fi o piedecă din partea zeilor sau eroilor. Corintienii avusesse grija să convoace înainte pe toți aliații ce nu acceptase nici ei pacea. Răspunseră în prezența lor Lacedemonilor; nu arătară că au fost nedreptățiți personal, că n'au primit dela Atenieni Sollion și Anaetion, nici n'au pomenit despre vreo altă jignire; au pretextat că nu pot trăda aliații lor din Thracia. Căci s'au legat prin jurămintele față de ei, întâiu când s'au revoltat împreună cu Potideații, iar mai târziu au reînnoit jurămintele. Deci nu violează credința jurată neprimind pacea cu Atena: dimpotrivă, fără a deveni sperjuri nu pot călea jurămintele făcute aliaților din Thracia.

S'a scris: «afară de o piedecă din partea zeilor sau eroilor»: aceasta lor li se pare o piedică dumnezeiască. Acestea au răspuns cu privire la vechile jurămintele. Despre alianța argiană au spus că se vor sfătui cu prietenii lor și vor face numai ce-i drept. Solii Lacedemonei se întoarseră acasă.

Se aflau din întâmplare de față și deputați argieni cari stăruiau să intre în alianță și să nu amâie. Le răspunseră să vină la viitoarea lor adunare ce se va face la dânsii.

**31.** Veni curând și o solie a Eleenilor, care legă prietenie întâi cu Corintienii, apoi de acolo se duse la Argos și, cum s'a spus înainte, au devenit aliații Argienilor. Erau în ceartă cu Lacedemonienii pentru Lepreon <sup>2)</sup>. Fiind odată războiu între o parte din Arcadieni și Lepreați, aceștia au chemat în ajutor pe Elenii promițându-le jumătate din pământul lor. Eleenii au terminat acest războiu și au lăsat pământul Lepreaților, rânduindu-le să plă-

<sup>1)</sup> În tratatul încheiat la începutul războiului, pe care autorul nu-l citează, dar exista, căci face aluzie la el și la sfârșitul capitolului 31.

<sup>2)</sup> Lepreon în Tryphilia lângă granița laconă și eleată. Sunt și azi n<sup>r</sup>m<sup>e</sup>le cetății.

tească pe fiecă an un talant lui Zeus din Olympia. Au plătit până la războiul atic, apoi au încetat sub pretextul războiului. Cum Eleenii îi constrângeau, Lepreații făcură apel la Lacedemoni. Neînțelegerea fu supusă arbitrajului Spartei. Dar Eleenii bănuind imparțialitatea Lacedemonilor hotărîră totuși că Lepreații sunt autonomi și Eleenii n'au dreptate și trimiseră o garnizoană de opliti în Lepreon, fiindcă nu așteptaseră arbitrajul cerut. Eleenii socotiră că Lacedemonii susțin în revolta sa un oraș ce le aparține și scoaseră înainte tratatul în care se stipulase că fiecare trebuie să păstreze la sfârșitul războiului atic ceea ce avusese la începutul lui. Socotindu-se jigniți în dreptul lor, au trecut de partea Argienilor și au făcut și dânșii alianță, în termenii anunțați mai sus.

Imediat după ei, Corintienii și Chalcidienii din Thracia au devenit aliații Argienilor Beoțienii și Megarienii, deși aveau aceleași sentimente. stăteau liniștiți: erau tratați cu atenție de Lacedemoni și credeau că e de mai puțin folos pentru ei constituția democratică a Argienilor decât aceea a Lacedemonilor, cari aveau un guvernământ oligarhic ca și dânșii.

**32.** Tot în vremea acestei veri Atenienii, cari asediau Skiona, o cuprinseră. Uciseră pe adulți, iar pe femei și copii îi robiră și pământul îl dăruiră Plateenilor să și-l împartă. Readuseră pe Delieni în insulă, gândindu-se <sup>1)</sup> la nenorocirile lor din lupte, dar și urmând unui oracol al zeului din Delfi. Foccenii și Locreenii începură războiul.

Corintienii și Argienii, acum aliați, merseră la Tegea ca s'o despartă de Lacedemoni. Credeau că de ar izbuti s'o alătore, ar avea tot Peloponezul. Dar Tegeații răspuseră că nu pot fi dușmani Lacedemonei și Corintienii, cari până acum erau tare aprinși, slăbiră felul și se temură că n'o să mai intre nimeni în alianța lor. S'au dus totuși la Beoțieni și i-au rugat să fie aliații Argienilor și ai lor și să luereze în comun în toate împrejurările. Beoțienii aveau cu Atenienii un armistițiu de zece zile, încheiat nu mult după pacea de cincizeci de ani. Corintienii cerură Beoțienilor să-i însoțească la Atena și să facă să fie și ei cuprinși în acel armistițiu,

---

<sup>1)</sup> Atenienii aveau muștrări de conștiință pentru fapta neomenoasă a expulzării Delienilor și-i atribuiau înfrângerile dela Amphipolis și Delion.

iar, dacă nu vor accepta Atenienii, să denunțe armistițiul și pe viitor să nu trateze fără ei.

La rugămintea Corintienilor în ce privește alianța cu Argienii, Beoțienii le-au spus să aibă răbdare. Urmează însă pe Corintieni la Atena, dar nu obținură pentru aceștia armistițiul de zece zile, de oarece Atenienii răspunsese că, dacă sunt aliații Lacedemoniei, sunt cuprinși în tratat. Beoțienii totuși nu denunțară armistițiul lor de zece zile, deși Corintienii insistau și le imputau că nu se țin de cuvânt <sup>1)</sup>. De altfel Corintienii aveau de fapt un armistițiu cu Atenienii, dar lipsit de garanție.

**33.** Tot în vara aceasta, Lacedemonienii făcură o expediție cu toată armata sub comanda regelui Pleistoanax, fiul lui Pausanias, în contra Parasienilor din Arcadia, supuși ai Mantinei. Fusesse chemați de o parte din Parasienii revoltați; dar voiau, de s'o putea, să dărîme și fortul Kypsela, construit și păzit de Mantinei și așezat în Parasia ca o amenințare a Skiritidei din Laconia. Lacedemonii prădau țara Parasienilor. Mantinienii lăsase paza cetății lor unei garnizoane argiene, iar dâșii apărau pe aliați; dar neputând să apere și fortul Kypsela și orașele din Parasia, se retraseră. Lacedemonii dădură Parasienilor autonomia, distruseră fortul și se întoarseră acasă.

**34.** În aceeași vară, când au sosit din Thracia trupele plecate cu Brasidas și pe care le-a adus Klearidas conform tratatului, Lacedemonii hotărîră că iloții ce luptase alături de Brasidas să fie liberi și să locuiască unde vor voi. Nu mult după aceea i-au așezat împreună cu Neodamozii <sup>2)</sup> în Lepreon, la hotarul din Laconia și Eleca, căci erau deja în conflict cu Eleenii. Pe foștii prizonieri din insulă și care-și lepădase armele, îi degradară luându-le dreptul de a ocupa magistratura, de a vinde sau cumpăra ceva, cu toate că unii erau deja magistrați. Cauza a fost teama ca nu cumva, crezându-se ei din pricina nenorocirii că vor fi lăsați în desconsiderare, să încerce vreo mișcare, dacă vor avea plenitudinea drepturilor. Mai târziu au fost repuși în drepturi.

<sup>1)</sup> Se traduce de obicei  $\xi\upsilon\nu\theta\acute{\epsilon}\sigma\theta\ \alpha\iota\ \text{de}\ \sigma\phi\acute{\iota}\sigma\iota\ \alpha\iota$  prin a încheia alianță, dar din cauza lui  $\alpha\iota\tau\iota\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\omega\nu$  de care depinde acest infinitiv, din care reiese că Corintienii privise ca o acceptare tacită a cererilor adresate Thebanilor mai sus, am urmat pe Bétant în traducere.

<sup>2)</sup> Clasă nouă de cetățeni, formată din iloții liberați.



**35.** Tot în vara asta Dienii cuceriră Thyssos, aliatul Atenienilor, oraș situat în Athos. Toată vara asta comunicațiile între Peloponezi și Atenieni au fost libere. Dar îndată după încheierea păcii începură bănuielile între Lacedemonii și Atenieni din pricina neredării unor locuri. Căci Lacedemonii, hotărâți prin sorț să înceapă restituirile, nu dăduse nici Amphipolis nici celelalte orașe înapoi. Nu reușise să convingă să adere la tratatul de pace nici pe aliații din Thracia, nici pe Beoțieni, nici pe Corintieni, deși asigurau totdeauna că-i vor constrânge împreună cu Atenienii, dacă nu vor. Hotărîse și un termen după care cei ce nu admit tratatul să fie considerați dușmani și de unii și de alții. Atenienii, văzând că din toate acestea nimic nu se realizează, se îndoiau de lealitatea Lacedemonienilor, astfel că, deși aceștia au cerut în repetate rânduri Pylos, nu l-au restituit; ba le părea rău că au liberat și prizonierii din insulă și hotărîră să rețină toate ce le aveau și să aștepte ca Lacedemonii să execute condițiile tratatului. Aceștia spuneau că au făcut ce era cu putință, căci au restituit prizonierii ce aveau, au retras oastea din Thracia și din locurile unde erau stăpâni; dar nu erau așa de tari în Amphipolis încât să-l poată restitui. Ziceau că se vor strădui să facă pe Beoțieni și Corintieni să adere la tratat și să dea înapoi Panaeton și prizonierii ce se aflau în Beoția. Cereau să li se restituie Pylos; iar, de nu, să scoată Mese-nienii și iloții cum făcuse și ei cu armata din Thracia și, dacă vor, să păzească locul o garnizoană ateniană. După multe tratative în vara aceasta, convinseră pe Atenieni să evacueze Pylos. Aceștia așezară pe Mese-nieni, iloți și ceilalți fugari din Laconia în Krania, oraș din Kephalaria. Vara aceasta se petrecu în liniște și comunicațiile între ei nu se întrerupseră.

**36.** În iarna următoare eforii se schimbă și ieșiră din funcție aceia sub cari se semnase tratatul. Intre noii efori erau și unii adversari păcii. Venise solii dela aliați și erau de față și trimiși Atenieni, Beoțieni și Corintieni. Se făcu multă vorbă, dar nu se ajunse la nicio hotărîre. La înapoiere, acei efori cari voiau să sfărme pacea, Kleobulos și Xenares, vorbesc în particular cu solii Beoțieni și Corintieni. Ii îndeamnă la o deplină armonie și să convingă pe Beoțieni să intre în alianță cu Argos întâi, pentru ca mai pe urmă să se facă o alianță între toți: Corintieni, Argieni, Lacedemonii. Așa s'ar împiedeca aderarea Beoțienilor la tratatul

atenian, căci Lacedemonii, înaintea dușmăniei și războiului cu Atena, preferă să aibă prieteni și aliați pe Argieni: deoarece principiul lor a fost totdeauna acesta: o solidă pace cu Argos, pentru a putea duce mai ușor războiul în afară de Peloponez. Rugară în acelaș timp pe Beoțieni să dea Lacedemonilor Panacton, ca aceștia să poată obține în schimb Pylos, ceea ce ar face mai ușor războiul cu Atena.

**37.** Corintienii și Beoțienii, însărcinați cu aceste comunicări pentru Statele lor din partea lui Kleobulos și Xenares și a celorlalți prieteni ai lor din Lacedemona, plecară. Doi din cei mai înalți magistrați Argieni îi pândiau în drum la întoarcere. Ii întâlniră și tratară să devină Beoțienii aliați ca și Corintienii, Eleenii și Mantineii. Căci ei credeau că dacă s'ar face acest lucru, apoi mai ușor ar fi, în comun, să ducă războiu, să încheie pace, fie cu Lacedemonii fie cu oricine altul ar fi nevoie. Solilor Beoțieni le-a plăcut propunerea, fiindcă se potrivea tocmai cu însărcinarea ce aveau dela prietenii din Lacedemona. Argienii îi simțiră că-s bucuoși de acest cuvânt și adăogând că vor trimete soli Beoțienilor, se despărțiră.

Ajunși, Beoțienii comunicară majorităților atât propunerea lacedemoneană cât și pe cea făcută în drum de Argieni. Beotarchii fură încântați și erau cu atât mai înclinați să încheie alianță cu cât din ambele părți solicitările coincideau. Nu mult după ce veniră soli din Argos cu propunerile despre care am spus, Beotarchii le admiseră și i-au înapoiat cu promisiunea că vor trimete și ei o ambasadă la Argos pentru a încheia alianța.

**38.** În vremea asta Beotarchii, Corintienii, Megareii și solii din Thracia găsiră de cuvîință înainte de toate să se lege prin jurăminte reciproce ca în orice întâmplare să-și dea ajutor și să nu facă pace sau războiu decât în comun. Așa Beoțienii și Megareii, cu cari lucrau de acord, erau gata să intre în alianță și cu Argos. Dar înainte de a se face jurământul Beotarchii comunicară aceștea celor patru consilii ale Beotienilor <sup>1)</sup>, cari au puterea supremă

---

<sup>1)</sup> Aceste patru consilii ale ligii beoțiene sunt amintite numai aici, dar exactitatea lucrului nu poate fi pusă la îndoială, deoarece după Hellenica a lui Theopompos cap. 11, în anul 395 au funcționat în fiecare oraș beoțian patru consilii — τέτταρες ἀρχαί. De altfel cunoaștem foarte puțin cum se administra această Confederație și pasajul acesta a dat loc la multe discuții.

și cerură să se facă legături solemne cu orașele câte vor să se alieze pentru apărarea comună. Consiliile beoțiene respinseră propunerea temându-se să nu supere Lacedemona legându-se prin jurăminte cu Corintienii ce se despărțise de ea. Căci Beotarchii nu le spusese îndemnul din Lacedemona: că Kleobulos, Xenares și prietenii lor îi sfătuesc să devină întâi aliați cu Argienii și Corintienii pentru a-i aduce pe urmă și pe aceștia în alianța lacedemoneană. Socotise că senatul, chiar și fără acea mărturisire, va da un vot conform dorinței lor. Cum lucrurile s'au schimbat, Corintienii și solii din Thracia plecară fără nicio ispravă. Beotarchii, dacă ar fi reușit să convingă senatul, aveau de gând să vină și cu propunerea de a se face alianță cu Argos; acum nu mai aduseră nicio propunere în fața senatului și nici la Argos nu mai trimise solii promiși. Era un fel de nepăsare și o amânare a tuturor chestiunilor.

39. În aceeași iarnă Olynthienii, printr'o năvală, cuprinseseră Mekyllberna <sup>1)</sup> păzită de o garnizoană ateniană.

Se purtau mereu discuții între Atenieni și Lacedemonii cu privire la restituirile reciproce. Lacedemonii, sperând să recapete și ei Pylos dac'ar lua, Panacton Atenienii dela Beoțieni, trimeseră soli la Theba și se rugară să le dea lor Panacton și prizonierii atenieni pentru ca în schimbul lor să recapete Pylos. Beoțienii puseră condiția să încheie Spartanii o alianță particulară cu ei la fel cu cea ateniană. Lacedemonii știau că fac un act de nedreptate față de Atenieni <sup>2)</sup>, căci era stipulat că nu vor face pace sau război cu nimeni unii fără alții. Totuși voind să ia Panacton pentru a-l schimba cu Pylos și cum cei ce doreau ruptura păcii sprijineau cererile thebane, încheiară alianța. Era pe la sfârșitul iernei și primăvara se apropia. Panacton fu dăruit și cu asta se termină al unsprezecelea an al războiului.

40. Odată cu primăvara următoare, Argienii, cum nu mai soseau dela Theba solii promiși și înțeleseseră că Panacton este dă-

<sup>1)</sup> Mekyllberna este arătată de Strabo ca *επιλευιον* port al Olynthului în golful Torone; acum își pierde independența pe care Atena la încheierea păcii cercase să i-o asigure (vezi cap. 18).

<sup>2)</sup> Nedreptatea față de Atenieni consta nu în facerea unei alianțe separate cu Thebanii, ci în faptul că o încheiau fără ca Beoțienii să fi primit mai întâiu pacea cu Atenienii, deși Spartanii asigurase că ei în unire cu Atenienii vor constrânge tatele recalcitrante la primirea acestei păci.

rămat și o alianță particulară este făcută între Beoțieni și Lacedemoni, se temură să nu rămână izolați și toți aliații lor să treacă de partea Lacedemonilor. Credeau că Beoțienii au fost convinși de Lacedemoni să dărâme Panacton și să intre în alianță cu Atenienii <sup>1)</sup>; că Atenienii erau informați; că astfel nu vor mai putea dâșii încheia alianță cu Atena, cum sperase mai înainte, în cazul când ar înceta tratatul cu Lacedemona. Incurcați de toate acestea, Argienii se temură a nu avea să poarte războiu deodată cu Lacedemonii și Tegeații, cu Atenienii și Beoțienii. Și astfel dâșii, cari nu primise să trateze cu Lacedemonii <sup>2)</sup>, ba nutreau speranța să domine Pelaponezul, trimet în ambasadă la Sparta, cât pot mai iute, pe Eustrophos și Aison, cari li se pareau că-s mai iubiți acolo. Socotința lor era să încheie cu Lacedemonii o pace cât mai favorabilă în împrejurările prezente și să aștepte evenimentele <sup>3)</sup>).

41. Sosind în Lacedemona solii începură tratativele asupra condițiilor păcii. Mai întâi cerură să se încredințeze unui arbitru, fie oraș, fie simplu particular chestiunea teritorului Kynosuria, cauză de veșnice neînțelegeri. Acest pământ, situat între cele două State, cuprinde orașele Thyrea și Anthene și este stăpânit de Lacedemoni. Lacedemonii nici nu le îngăduiră să pomenească de așa ceva, dar se arătară gata să trateze în aceleași condiții ca mai înainte. Solii argieni aduseră totuși pe Lacedemoni să conceadă următoarele: se face pentru prezent o pace de cincizeci de ani; dar este permis în cursul ei oricărca din părți — afară de cazul când este molimă sau războiu în Argos sau în Sparta — să someze și să lupte pentru această țară, cum făcuse și mai înainte și când fiecare s'a crezut biruitor <sup>4)</sup>); nu este însă îngăduit a continua urmărirea dincolo de hotarele Argosului și Lacedemonei. Lacedemonii socoteau aceasta o nebunie, totuși, în dorința de a avea nu-

---

<sup>1)</sup> Alianța particulară făcută de Thebani cu Lacedemonii era de sigur la fel cu cea pe care aceștia o făcuse cu Atena. Era deci o accedare indirectă a Beoțienilor la pacea încheiată între Atenieni și Lacedemoni, pentrucă se aliase cu aliații Atenei.

<sup>2)</sup> Vezi cap. 22.

<sup>3)</sup> Anul 420 a. Chr.

<sup>4)</sup> Războiul acesta e povestit pe larg de Herodot în cartea I, cap. 82. S'a petrecut pela 550 a. Chr.

mai decât prieten Argosul, consimțiră la această cerere și redactară condițiile tratatului. Dar înainte de a-l învesti cu deplină putere, Lacedemonii pretinseră ca ei să se întoarcă la Argos, mai întâi, și să-l prezinte poporului. De va fi găsit bun, să vină la Hyacinthia <sup>1)</sup> și să facă jurămintele. Solii se retraseră.

42. În vreme ce Argienii duceau aceste negocieri, solii Lacedemoni Andromedes, Phaidimos și Antemenidas ce trebuiau să primească Panaeton și prizonierii dela Beoțieni spre a-i preda Atenienilor, găsiră Panaeton distrus. Beoțienii pretextară că între ei și Atenieni a fost ceartă pentru acest ținut și că prin jurămintele vechi s'au legat să nu-l locuiască nici unii nici alții, ci să-l cultive în comun. Prizonierii atenieni pe cari-i aveau Beoțienii, Andromedes și tovarășii săi îi luară și-i duseră Atenienilor. Anunțară că Panaeton este distrus și socotiră că l-au predat și pe acesta, căci de acum înainte niciun dușman al Atenienilor nu-l va locui. Când auziră acestea Atenienii izbucniră în strigăte de imputări, crezându-se înșelați de Lacedemoni, și prin dărîmarea fortului Panaeton ce trebuia să le fie predat neatins, și prin încheierea alianței particulare cu Beoțienii, după ce mai înainte se obligase să constrângă în comun pe cei ce nu primesc pacea. Cercetară și celelalte clauze din tratat care nu fusese executate, răspunseră cu răceală solilor și-i concediară.

43. Pe când era o astfel de ceartă între Lacedemoni și Atenieni, la Atena aceia cari voiau să rupă pacea se puseră imediat pe lucru. Erau și alții, și printre ei Alkibiades, fiul lui Kleinias, bărbat ce-ar fi trecut în orice alt oraș drept un tânăr atunci; dar strălucirea strămoșilor îl puneă în mare vază <sup>2)</sup>. Era de părere în fond, că o înțelegere cu Argos e mai utilă pentru Atena; dar ce-l făcea să fie adversar Lacedemonilor e faptul că-i rănise mândria sa, pentru că aceștia tratase pacea prin Nikias și Laches, iar pe dânsul îl disprețuiseră din cauza tinereții <sup>3)</sup>, și astfel l-au

<sup>1)</sup> Marile serbări în onoarea lui Apolon care comemorau uciderea fără voie a lui Hyacinthos de către Apolo.

<sup>2)</sup> Și după tată și după mamă; Deinomache mama lui era fiica Alkmeonidului Megakles.

<sup>3)</sup> Când s'a încheiat pacea, Alkibiades avea 27 ani; dar la Sparta și în mai toate cetățile grecești, exercitarea drepturilor cetățenești începea la 30 ani. Și la Atena chiar, deși putea fi în adunare dela 20 ani, nu putea fi eligibil decât la 30 ani.

lipsit de o cinste ce credea că-i revine lui pentru vechea legătură de proxenie: e adevărat că bunicul său <sup>1)</sup> renunțase la proxenie, dar el prin atențiile ce arăta prozonierilor își manifestase intenția de a o reînnoi. În toate privințele socotindu-se micșorat, dela început s'a opus tratativelor cu Lacedemonii spunând că-s niște oameni nesiguri, cari fac pace cu dânșii numai spre a sdrobi complet pe Argieni, ca apoi să vină asupra Atenienilor rămași singuri. Atunci, în fața diferendului ivit, trimise repede știre Argienilor chemându-i să vină cu Eleenii și Mantineii să încheie alianță, căci momentul e favorabil și el îi va ajuta din toate puterile.

**44.** Argienii, după ce ascultă vestea și află că alianța cu Beoțienii s'a făcut fără voia Atenienilor și că aceștia sunt acum în mare ceartă cu Lacedemonii, uită de solii din Lacedemona pe cari-i trimisese să încheie alianță și nu li-i gândul decât la alianța cu Atena. Își făceau socoteală că e o prietenie veche între ei, că e un Stat guvernat democratic ca și dânșii și că, stăpân pe o mare forță maritimă, în caz de războiu le va fi de un mare ajutor. Trimiseră deci imediat la Atena pentru alianță soli, însoțiți și de solii Eleenii și Mantinei. Veniră în grabă și dela Lacedemonii soli, cari se credeau mai pe placul Atenienilor: Philocharidas, Leon și Endios. Se temeau că Atenienii, de mânie, se vor alia cu Argienii: voiau totodată să ceară Pylos în schimbul lui Pannacton și să se apere în privința alianței cu Beoțienii, care n'a fost făcută pentru răul Atenei.

**45.** Expuseră toate acestea înaintea senatului și declarară că sunt investiți cu depline puteri și vin pentru a regula toate neînțelegerile. Alkibiades se temu că de vor vorbi tot așa în fața poporului să nu ademenească mulțimea și s'o facă să respingă alianța cu Argienii. Le întinse o cursă următoare: îi convinse pe Lacedemonii, asigurându-i cu jurământ, că de nu vor spune înaintea poporului că au depline puteri, el îi va ajuta să aplaneze toate diferendele și va face pe Atenieni să dea înapoi Pylos, după cum până atunci se opusese. Făcea așa, voind să-i depărteze de Nikias, să-i discrediteze în fața poporului arătându-i ca

<sup>1)</sup> Bunicul lui după tată Alkibiades II, fiul lui Alkibiades I, tovarășul lui Klisthenes la alungarea Peisistraților.

pe niște oameni vicleni cari nu vorbesc niciodată la fel două cuvinte și Atenienii să încheie alianță cu Argienii, Eleenii, Mantinei. Și așa s'a întâmplat. Căci deputații, când se înfățișară adunării și când fură întrebați, nu mai declarară, ca în fața senatului, că au depline puteri, acesta nu mai putu răbda și ascultă pe Alkibiades, care striga mai mult decât înainte contra Lacedemonilor și era gata să introducă solii argieni și încheie alianță cu dânșii. Dar se cutremură pământul înainte de a se trece la vot și adunarea se amână.

46. În adunarea următoare, Nikias, deși fusese înșelat și solii Lacedemoni și dânșul, nedeclarând că vin investiți cu depline puteri, totuși insistă să se mențină alianța cu Lacedemona, să suspende tratativele cu Argienii și să trimită o solie la Sparta ca să știe ce gânduri au. Demonstră că este spre cinstea lor și rușinea Lacedemonilor evitarea războiului; că este foarte bine să conserve cât mai mult prosperitatea de care se bucurau acum, pe când Lacedemonii, umiliți, caută cât mai repede o scăpare prin războiu. Ii convinse să trimită o solie la Sparta, din care să facă și el parte și să ceară Lacedemonilor, dacă au gânduri bune, să le restituie Panaeton intact, și Amphipolis să desfacă alianța cu Thebanii, dacă aceștia nu acceptă tratatul, căci este scris acolo că nu-i permisă alianță separată. Le mai ordonară să spună Lacedemonilor că și Atenienii, de-ar fi vrut să se abată din calea dreptății, ar fi încheiat deja alianță cu Argienii, cari și sunt veniți cu scopul acesta. După ce au primit instrucțiuni pentru a rezolvi toate pricinile de neînțelegere, Nikias și ceilalți soli plecară.

Odată sosiți, expuseră cererile pe care le aduceau și la urmă declarară că de nu denunță alianța cu Beoțienii, în cazul când aceștia persistă în refuzul de a primi tratatul, atunci și Atenienii vor face alianță cu Argienii și soții lor. Lacedemonii, după îndemnul eforului Xenares și al celorlalți câți erau de aceeași părere, răspunseră că nu rup alianța cu Beoțienii. La rugămintea lui Nikias, reînnoiră jurămintele. Căci se temea să nu i se facă imputări, ceea ce de altfel s'a întâmplat, de ar pleca fără nicio ispravă, mai ales că era privit ca autorul păcii cu Lacedemonii. Căci când se întoarse și auziră Atenienii că n'a obținut nimic din partea Lacedemonei, se făcură foe de mânie. Se crezură

loviți în drepturile lor și încheiară pe loc cu Argienii și aliații, cari erau încă la Atena și fură introduși de Alkibiades, următoarea legătură și alianță:

47. « Pace pentru o sută de ani au făcut Atenienii și Argienii și Eleenii și Mantineii, de alta, pentru ei și pentru aliații pe cari i stăpânesc fiecare, fără violenție și fără stricăciune, pe uscat și pe mare.

« Nu este permis să intre cu armele spre vătămare nici Argienii și Eleenii și Mantineii și aliații lor pe teritoriul Atenienilor și aliaților supuși lor, precum nu este îngăduit ca Atenienii și aliații lor să facă cu violenție ori altfel vreun rău Argienilor, Eleenilor, Mantineilor și aliaților lor.

« Atenienii și Argienii împreună cu Eleenii și Mantineii vor fi aliați pe o sută de ani în următoarele condiții:

« Dacă intră dușmanii în țara Atenienilor, să vină în ajutor Argienii, Eleenii și Mantineii, cum le-or da știre Atenienii, cu toate puterile și cu toate mijloacele posibile. Dacă devastând se retrag, să fie considerat dușman Statul acela de Argieni, Eleeni, Mantinei și Atenieni, să fie combătut și nu este permis să facă pace decât cu învoirea tuturor.

« Să vină în ajutor și Atenienii Argienilor, Eleenilor și Mantineilor când dușmanii vor intra în țara lor, cum vor primi veste, cu toate puterile, cu toate mijloacele posibile.

« Dacă după ce va fi pustiit, se va retrage, să fie privit ca dușman orașul acela de Atenieni și Argieni și Eleeni și Mantinei, să i se ducă războiu de toți aliații aceștia.

« Nu e permis să facă pace cu acel oraș decât toți împreună.

« Nimeni să nu lase să treacă prin țara sa ori a aliaților săi trupe înarmate pentru războiu, nici pe uscat, nici pe mare, afară numai dacă toate aceste orașe, Atena, Argos, Mantinea și Eleea, vor fi admis trecerea.

« Trupele ce le va trimite să le aprovizioneze cu hrană pentru treizeci de zile, cu începere dela ziua în care vor fi sosit în orașul ce le-a chemat; la plecarea tot așa. Dacă va voi să se folosească de oaste mai multă vreme, orașul care le-a chemat să plătească de oplit, peltast sau arcaș pentru hrană pe zi câte trei oboli eginetți, iar pentru cavaler o drahmă eginetă <sup>1)</sup>).

<sup>1)</sup> O drahmă eginetă, ca și una corintiană valora un leu cincizeci centime aur, pe când cea ateniană numai nouăzeci de centime.



« Orașul, care a chemat trupele, va avea comanda câtă vreme războiul e pe teritoriul său. Dacă orașele hotărăsc o expediție comună, fiecare va avea o parte egală de comandă.

« Să jure Atenienii pentru ei și aliații lor, iar Argienii, Mantinei, Eleenii și aliații lor să jure oraș cu oraș. Jurământul va fi acel pe care-l are mai sfânt fiecare oraș și victimele să fie perfecte. El să fie acesta:

« Voiu fi credincios alianței în condițiile primite, cu dreptate, fără pagubă și fără viclenie. Nu le voiu călea în niciun chip și cu niciun mijloc ».

« La Atena vor jura Senatul și magistratii localnici în fața pritanilor; la Argos Senatul, Cei optzeci și Artynii<sup>1)</sup> în fața celor optzeci; la Mantinea, Demiurgii, Senatul și ceilalți magistrați în fața Theorilor și Polemarchilor; la Elis să jure Demiurgii, magistratii și cei șase sute și să primească jurământul Demiurgii și Thesmophylacii.

« Jurămintele vor fi reînnoite de Atenieni mergând la Elis, Mantinea și Argos la treizeci de zile înainte de jocurile olimpice, iar de Argieni, Eleeni și Mantinei mergând la Atena la zece zile înainte de marile Panathence<sup>2)</sup> ».

« Convențiile privitoare la tratat, jurămintele și alianța să se scrie pe o columnă de marmoră așezată la Atena în Acropole, la Argos în piață în templul lui Apolon, la Mantinea în templul lui Zeus din Agora. Să se așeze și o columnă de aramă pe cheltuiala tuturor la Olympia la jocurile ce se apropie.

« Dacă părțile contractante socot că-i bine să adaoge ceva la tratatul de față, o vor putea face, dar de comun acord; partea adăogată va face parte din tratat ».

48. Așa s'a făcut tratatul și alianța. Tratatul dintre Lacedemoni și Atenieni nu fu rupt pentru asta, nici de unii, nici de alții. Corintienii, deși aliați cu Argienii, nu intrară în ea, cum nu accep-

<sup>1)</sup> Asupra constituțiilor din Argos, Mantinea și Elis suntem foarte puțin informați.

<sup>2)</sup> Termenul acordat Atenienilor este mai lung pentru că trimișii atenieni trebuiau să meargă pe rând în fiecare oraș. Jurământul se reînnoia la patru ani. Panateneele se serbau în al treilea an al fiecărei olimpiade; jocurile olimpice se făceau la patru ani odată și începeau la 11 Hekatombaion (Iunie-Iulie).

tase nici alianța anterioară dintre Eleeni, Argieni și Mantinei. Declarară că le e suficientă prima alianță de ajutor reciproc, dar refuză una ofensivă. Astfel Corintienii se despărțiră de aliații lor și începură a înclina iarăși în spre Lacedemoni.

49. In vara aceasta au fost jocurile olimpice, la care arca-dianul Androsthenes fu pentru întâia oară învingător la pangrațiu <sup>1)</sup>. Lacedemonii fură opriți de Eleeni de a intra în templu și de a lua parte la jocuri și sacrificii. Nu plătise amenda, la care-i condamnase Eleenii după legea olimpiacă, fiindcă atacase în timpul armistițiului olimpiatic forțul lor Phyrkos și trimisese opliti la Lepreon. Amenda era de două mii de mine, câte două mine de oplit, cum spune legea. Lacedemonii trimiseră soli declarând că au fost osândiți pe nedrept, căci armistițiul <sup>2)</sup> nu fusese încă proclamat la Sparta, când au trimis oplitii. Lacedemonii răspunseră că la dânșii era deja armistițiul — căci la ei îl proclamă întâiu — și, întemeiați pe credința obștească, stătuse liniștiți și fusese atacați prin surprindere. Lacedemonii răspunseră că de s'ar fi crezut Eleenii nedreptățiți atunci, n'ar fi trebuit să mai proclame armistițiul la Sparta; dar, pentrucă au făcut-o, e dovadă că atunci nu judeceau așa: de altfel, din momentul proclamării, nu mai făcuse niciun act de agresiune. Eleenii o țineau una și bună: că nu-i va putea nimeni convinge că Lacedemonii au dreptate. Dacă aceștia le-ar da înapoi Lepreon, ar renunța la partea lor de amendă și ar plăti dânșii Zeului pentru Lacedemoni partea ce i se cuvine.

50. Lacedemonii refuzară. Atunci Eleenii le propuseră să nu dea Lepreon, dacă nu vor; însă, dacă dorește să intre în templu, să se urce pe altarul lui Zeus Olimpicul și să jure în fața Helenilor că vor plăti mai târziu amenda. Lacedemonii nu admiseră nici asta: atunci fură excluși din templu, dela sacrificii și jocuri

---

<sup>1)</sup> Olimpiada a 90-a la 420 a. Chr. De obicei Thukydidēs desemnează olimpiadele prin numele învingătorului la cursa de stadiu; aici excepția este motivată prin celebritatea atletului. Pangrațiul este o combinație de pugilat și lupta care pune în evidență toate forțele corpului. Acest fel de concurs a fost introdus la a treizeci și treia olimpiadă.

<sup>2)</sup> In tot timpul cât dura jocurile era un armistițiu sfânt în tot Peloponezul, pentru a se asigura participarea la ele. Eleenii, prezenții acestor jocuri, proclamau armistițiul.

și sacrificară acasă. Ceilalți Heleni, afară de Lepreați, participară la serbări. Eleenii totuși ținură o gardă înarmată de tineri, căci se temeau să nu vină să sacrifice cu forța. Le venură și câte o mie de Argieni și Mantinei, cum și cavalerii atenieni cari așteptau la Harpine <sup>1)</sup> serbarea. Dar fu mare teamă în adunare să nu vină Lacedemonii cu oaste, mai ales după ce Lichas, fiul lui Archesilaos, Lacedemonean, fu bătut cu vergi în arenă de rabdofori <sup>2)</sup>. Cauza era aceasta: caii săi ieșiră cei dintâi la cursă; dar, cum el n'avea dreptul să participe, se proclamase victorios poporul beoțian. Atunci Lichas înaintă în arenă și încoronă cu o bandă fruntea vizitiului voind să arate că e al său carul. Faptul acesta mări teama și toți credeau că are să se întâmple ceva. Lacedemonii totuși stătură liniștiți și serbările se terminară neturburate.

După serbările olimpice sosiră la Corint Argienii și aliații spre a-i ruga să vină alături de ei. Erau acolo și solii Lacedemonilor. S'a vorbit mult, dar nu s'a isprăvit nimic; ei cutremurându-se pământul s'a ridicat ședința și s'a împrăștiat fiecare pe acasă. Și vara s'a sfârșit.

**51.** Iarna următoare Herakleoții din Trachida avură a se lupta cu Eneenii și Dollotipii și Melienii și unii Tesalieni. Căci neamurile acestea erau dușmane orașului care se ridica lângă ei, deoarece această fortăreață era zidită în contra lor. De aceea au atacat-o imediat ce a început clădirea și distruseră tot ce putură. Acum în luptă bătură pe Herakleoți, uciseră pe Xenares, fiul lui Knodis, comandantul lor, cum și mare parte din oaste. S'a terminat iarna și al doisprezecelea an de războiu.

**52.** Imediat la începutul verii următoare, Beoțienii, văzând starea jalnică în care se găsea Herakleia după luptă, luară asupra lor conducerea și trimiseră pe Hegesipidas, lacedemoneanul,

<sup>1)</sup> Harpine unul din cele 8 orașe din Valea Alpheului, era la 8 de stadii de Olimpia. Atenienii erau astfel destul de aproape pentru apărare și destul de departe pentru a nu tulbura serbările prin aspectul războinic. "Ἀρπίνης" pentru "Ἀργεῖ" e o corectare făcută de Michaelis în Philologus 24, 166.

<sup>2)</sup> Purtători de vergi însărcinați să supravegheze ca luptele în stadiu să se facă după regulile stabilite și să pedepsească infracțiunile. Se pare, prin prezența lui Lichas, că excluderea dela serbare privea numai Statul lacedemonean, nu și particularii.

care nu o guvernase bine. Au luat-o de teamă să nu pună stăpânire pe dânsa Atenienii, dată fiind neliniștea și turburarea din Peloponez. Totuși Lacedemonii se supărară.

În aceeași vară Alkibiades, fiul lui Klenias, fiind strateg atenian, cu ajutorul Argienilor și aliaților intră în Peloponez cu puțini opliți și arcași atenieni, luând și o întărire de acolo, regulă toate cu privire la alianță, străbătu în fruntea unei armate Peloponezul și convinse pe Patreeni să construiască ziduri până la mare. El plănuia să construiască un fort pe Rhion din Achaia <sup>1)</sup>. Corintienii, Sikyonienii și ceilalți, pentru cari fortul constituia o amenințare alergică cu oastea și împiedecară construirea.

**53.** În aceeași vară fu un războiu între Epidaurieni și Argieni pentru un sacrificiu pe care Epidaurienii trebuiau să-l ofere lui Apolon Pythecanul pentru islazuri, datoric pe care nu și-o îndeplineau. Argienii erau stăpânii templului <sup>2)</sup>. Dar și fără această pricină, Alkibiades și Argienii voiau să fie stăpâni, de se poate, în Epidaur, întâiu pentru a ține în respect Corintul și al doilea pentru a deschide Atenienilor un drum mai scurt când vor porni în ajutorul Argosului din Egina, fără a mai ocoli capul Skylaion <sup>3)</sup>. Se pregătiră deci Argienii să pătrundă în Epidaur pentru a-l obliga să dea victime.

**54.** Tot pe vremea asta, Lacedemonii, sub comanda regelui Agis, fiul lui Archidamos, ieșiră cu toată oastea până la Leuctra, orașul de hotar al lor din spre Lykaios <sup>4)</sup>. Nu știa nimeni scopul expediției, nici chiar orașele care trimisese trupe. Dar cum sacri-

<sup>1)</sup> Vechiul oraș achaic Patrae era situat la oarecare distanță de mare. Aceste ziduri trebuiau să-l lege de portul său. Rhion era unul din cele două promontorii dela intrarea golfului Corint.

<sup>2)</sup> Probabil este aici vorba de templul lui Apolon Pythaicul pe care Argienii l-au lăsat neatins când au distrus orașul Asine.

<sup>3)</sup> Promontoriul din Sud-vestul peninsulei argolide, astăzi Skyli. Atenienii, stăpâni pe Egina n'aveau până la Epidaur de trecut decât un braț de mare; de acolo era puțină cale până la Argos. Drumul pe mare era mai lung; trebuia să ocolească.

<sup>4)</sup> Munte la Sudul Arcadii, care se prelungea până în vechea Mesenia. Leuctra era ultimul orașel pe drumul dintre Sparta și Megalopolis. Mai era o Leuctra pe marginea golfului Meseniei. Dar niciuna nu trebuie confundată cu Leuctra din Beoția, făcută celebră prin victoria lui Epaminondas.

ficiile pentru trecerea frontierei nu arătau semne bune, se întoarseră acasă și vestiră pe aliați ca după luna următoare — era Karneion, lună de serbări pentru Dorienei <sup>1)</sup> — să fie gata pentru expediție. După retragerea lor, Argienii în a patra zi din ultima decadă a lunii ce precede Karneion porniră cu oastea. Ziua aceasta o petrecură în drum, iar restul timpului au năvălit și pustiit Epidaurul. Epidaurienii chemară în ajutor pe aliați; dar unii pretextară luna solemnă, iar alții veniră până la hotar și se opriră.

55. Pe când Argienii se aflau în Epidaur, la Mantinea se adunară ambasadatele convocate de Atenieni. Începându-se discuțiile, Euphamidas corintianul observă că faptele nu se potrivesc cu vorbele: căci ei s'au adunat pentru pace, iar Epidaurienii și aliații lor și Argienii stau față în față cu armele; că trebuie deci să meargă să despartă taberele mai întâiu și apoi să se vorbească despre pace. Adunarea fu convinsă și plecară îndată solii și Argienii se retraseră din Epidauria. S'au adunat din nou în conferință tot la Mantinea, dar nu s'au putut înțelege. Argienii au năvălit iarăși în Epidauria și au început devastarea. Lacedemonii au venit cu oastea până la Karya <sup>2)</sup>; dar jertfele de trecerea frontierei nu arătară nici aici semne bune și s'au întors. Argienii după ce au pustiit a treia parte din Epidauria s'au tras spre casă. Venise și Alkibiades ca strateg cu o mie de opliti ateniene, dar auzind că Lacedemonii s'au retras și cum, nu era nevoie de ei, au plecat. Așa a trecut vara.

56. În iarna următoare, Lacedemonii, fără știrea Atenienilor, au trecut pe mare la Epidaur, o garnizoană de trei sute de oameni sub comanda lui Agesippidas. Veniră Argienii la Atena și se plâneră că deși-i scris în tratat că nimeni să nu îngăduie dușmanilor să treacă prin țara sa, ei le-au permis totuși expediția maritimă. Dacă Atenienii nu vor transporta la Pylos pe opliti și Mese-nieni, ei se vor socoti loviți. Atenienii, după propunerea lui Alki-

<sup>1)</sup> Luna Karneion (15 Iulie—15 August) își trăgea numele dela serbările lui Apolon Carneianul, care se țineau acum și durau nouă zile. Luna toată era pentru Dorienei un timp de bucurie — în cursul căreia ostilitățile erau de obicei întrerupte.

<sup>2)</sup> Karya pe drumul dela Sparta la Tegea. Fusesse mai înainte un district tegeat, apoi un oraș de perieci; astăzi e acolo Arachova.

biades, scriseră jos pe Columna laconiană că Lacedemonii au călcat jurămintele și duseră la Pylos pe oplitii din Krania ca să prade. În cealaltă privință stăteau liniștiți.

Toată iarna asta, cât s'au bătut Argienii și Epidaurii, n'a fost nicio luptă regulată, ci numai harțe și năvăliri, în care pierreau câțiva de o parte și de alta. Iarna era pe sfârșite și se apropia primăvara. Argienii veniră cu scări la Epidaur; socoteau să-l găsească fără apărare din cauza războiului și să-l ia cu asalt, dar nu izbutiră. Iarna se termină și al treisprezecelea an de războiu.

57. În mijlocul verii următoare, Lacedemonii văzând că Epidaurii, aliații lor, erau necăjiți, că parte din Peloponez era în plină revoltă sau nemulțumit, înțeleseră că dacă n'o iau repede înainte, lucrurile vor merge tot mai prost. Porniră în expediție ei și oplitii cu toată oastea. Comanda Agis, fiul lui Archidamas, regele Lacedemonilor. Luau parte la expediție Tegeații și toți Arcadienii câți le erau aliați. Cei din restul Peloponezului și din afară se adunau la Phleunte. Beoțienii trimisese cinci mii de opliti și tot atâția soldați ușor înarmați, cinci sute de călăreți și un număr egal de hamipi<sup>1)</sup>; Corintienii venise cu două mii și ceilalți cum putuse fiicare. Phliasienii erau cu toată oastea, căci adunarea se făcea pe teritoriul lor.

58. Argienii aflase de pregătirea Lacedemonilor întâiu, apoi, informați că sunt în drum spre Phleunte, spre a se uni cu restul aliaților, atunci ieșiră și dânșii. Le venise în ajutor Mantineii cu aliații lor și Eleenii cu trei mii de opliti. Înaintând, dau peste Lacedemonii la Methydrion<sup>2)</sup> în Arcadia. Ocupă fiicare câte o colină. Argienii se pregătiră de luptă voind să profite de izolarea Lacedemonilor; dar Agis, în timpul nopții, ridică tabăra fără să fie simțit și porni spre Phleunte lângă ceilalți aliați. Argienii aflând pornesc și ei în zori de zi, mai întâiu spre Argos, apoi pe drumul dela Nemea, pe unde se așteptau să co-

1) Pedestri amestecați între cavaleri, cari însoțeau fiicare pe un călăreț și la nevoie încăleca pe calul lui. E o armă specială a Beoțienilor. O aveau și Germanii, cum spune Cezar în I 48 De Bello gallico.

2) Drumul cel mai drept între Tegea și Phleunte trecea prin Mantinea, dar cum acest oraș era în stăpânirea dușmanilor, Lacedemonii l-au lăsat în dreapta și au trecut prin Methydrion, care e mai în centrul Arcadiei, la confluența a două pârâie, de unde-i vine și numele.

boare Lacedemonii cu aliații. Dar Agis nu merse pe drumul presupus, ci cu Lacedemonii și Arcadienii și Epidaurii apucă un alt drum foarte greu și coborî în șesul argian <sup>1)</sup>). Corintienii cu Pellenii și Phliasii o luară pe alte drumuri pieptișe <sup>2)</sup>), iar Beoțienii cu Megarienii și Sikyonienii avură ordin să coboare pe drumul spre Nemea, unde erau așezați Argienii, ca să-i ia pe aceștia din spate în caz de-ar voi să coboare la șes în contra Lacedemonilor. Agis, după ce a luat astfel dispozițiile, a năvălit în șes și a pustiit Saminthos și alte localități.

59. Argienii află și în ziua aceea pleacă din Nemea. Se întâlnește cu trupele phliasiene și corintiene și în ciocnire uciseră câțiva Phliasieni și căzură și din ai lor loviți de Corintieni cam tot atâția. Beoțienii, Megarienii și Sikyonienii mergeau, cum li se spusese, dar nu mai găsiră pe Argieni. Aceștia coborîndu-se cum văzură țarinele devastate, se așezară în ordine de bătaie. Se rânduie și Lacedemonii. Argienii erau cuprinși la mijloc. Din spre șes Lacedemonii și aliații lor le închideau drumul spre oraș; deasupra lor pe înălțimi Corintienii, Phliasienii și Pellenii; dinspre Nemea Beoțienii, Sikyonienii și Megarienii. Cavalerie n'aveau, căci nu sosise încă Atenienii, singurii cari posedau.

Mulțimea Argienilor și aliaților nu socoteau poziția lor așa de primejdioasă; din potrivă credeau că vor da lupta în condiții favorabile, și că au prins pe Lacedemonii pe teritoriul lor și sub zidurile orașului. Deja oștile se pusese în mișcare pentru a începe bătălia, când doi Argieni Thrasyllus, unul din cei cinci strategii, și Alkiphron, proxenul Lacedemonilor, cerură o convorbire lui Agis și-l sfătuiră să nu dea lupta, căci Argienii sunt gata să supună unui arbitraj neînțelegerile lor cu Lacedemonii și să încheie pe viitor un tratat de pace.

60. Acești Argieni vorbind acestea, le spuneau dela ei fără vrco însărcinare publică. Agis acceptă propunerile lor, cu dela sine putere, fără a se sfătui cu mai mulți sau a convoca un consiliu, ci comunicând numai unui singur magistrat care era în

<sup>1)</sup> Dela Nemea la Argos sunt și azi două drumuri: unul mai lung și mai bun prin satul Sf. Gheorghe; altul mai scurt, dar foarte rău prin satul Carvathi, lângă ruinele Micenei.

<sup>2)</sup> Pe dreapta drumului mare din Nemea, formând a treia coloană de atac.

tabără, și încheie un armistițiu pe patru luni în intervalul căruia trebuie să împlinească cele promise. Și imediat dădu ordin de retragere fără a se mai chibzui cu vreunul din aliați.

Lacedemonii și aliații îl urmau după poruncă din supunere către lege; dar între dânșii învinuiau foarte mult pe Agis. Credeau că deși soarta le oferise un frumos prilej de a lupta atunci când inamicul era înconjurat din toate părțile de pedestrime și cavalerie, ei pleacă fără a fi făcut nimic vrednic de această pregătire. A fost în adevăr cea mai frumoasă armată elenă ce se adunase vreodată până acum. Erau Lacedemonii toți, Arcadienii, Corintienii, Sikyonienii, Pellenii, Phliașii și Megaricienii și aceștia toți oameni pe alete, elita țărilor lor, vrednice a se lupta nu numai cu aliații din Argos prezenți, dar și cu alte puteri adăugate. Astfel armata aruncând imputări lui Agis se retrase și s'au împrăștiat fiecare pe la casele lor.

Argienii erau și mai înfuriați pe cei cari încheiase armistițiul fără încuviințarea mulțimii. Și ei credeau că le-au scăpat Lacedemonii tocmai când li se prezentase o așa de frumoasă ocazie: să lupte lângă zidurile orașului lor, alături de aliați și viteji și numeroși. Și în drumul spre casă începură a lapida pe Thrasyllus în Charadron <sup>1)</sup>, unde se judecau greșelile din expedițiile militare înainte de a intra. Thrasyllus se refugiază pe altar și scapă. Averile îi fură totuși confiscate.

**61.** După asta veni și un ajutor de o mie de opliti Atenieni și trei sute de cavaleri sub comanda lui Laches și Nikostratos. Argienii, cărora le venea greu să rupă armistițiul cu Lacedemonii, deși încheiat fără consimțământul poporului, îi invită să se retragă. Cu toate că Atenienii cereau să vorbească poporului, nu voia să-i prezinte; dar fiind rugați de Mantinei și Eleeni, cari erau încă acolo, au fost nevoiți să-i introducă. Atenienii, prin ambasadorul lor Alkibiades, susținură în fața Argienilor și aliaților că n'a fost drept să încheie un armistițiu fără ceilalți aliați și, acum când sunt și ei, trebuie să înceapă războiul. Aliații se lăsară convinși; și imediat toți, afară de Argieni, pleacă

<sup>1)</sup> *Charadron*: În partea de Nord și răsărit a zidurilor cetății se întinde ca un șanț natural defileul lui Charadron în a cărui largă vale erau judecați generalii înainte de a intra în oraș, pentrucă, odată intrați, cădeau sub justiția civilă care nu admitea executările sumare.



asupra oraşului Orchomenos din Arcadia. Argienii, deşi erau şi dânsii convinşi, întâiu nu plecară, dar pe urmă, mai târziu, se duseră şi ei. Stând aici, asediară cu toţii Orchomenos şi dădură mai multe asalturi. Voiau să-l atragă la ei şi mai ales să elibereze ostatecii arcadieni cari erau depuşi aici de Lacedemoni. Orchomenienii înspăimântaţi, şi de slăbiciunea zidurilor, şi de mulţimea duşmanilor şi cum nimeni nu le venea în ajutor, le era frică să nu se prăpădească. Se supuseră cu condiţie să fie aliaţi, să dea ostateci Mantineilor şi să predea pe cei pe cari îi lăsase acolo Lacedemonii.

62. După asta, acum stăpâni pe Orchomenos, aliaţii se sfătuiră spre ce oraş duşman să meargă întâiu. Eleenii cereau să meargă la Lepreon, iar Mantineii la Tegea. Argienii şi Elecnii se alăturară dorinţii Mantineilor. Eleenii, supăraţi că n'au votat pentru Lepreon, plecară acasă. Ceilalţi aliaţi se pregătiră în Mantinea pentru a merge contra Tegeei, unde şi unii Tegeaţi din oraş voiau să li-l predea.

63. Lacedemonii, după întoarcerea din Argos şi armistiţiul de patru luni, erau foarte porniţi împotriva lui Agis pentrucă nu le supusese Argosul, deşi, după credinţa lor, se prezentase un prilej minunat cum nu mai fusese înainte; căci nu e uşor lucru să aduni atât de mulţi şi așa de viteji aliaţi. Când veni şi vestea că a fost cuprins Orchomenos, furia lor se aprinse mai tare. Hotărîră, de mânie în contra firei lor, să-i dărîme casa şi să-l amendeze cu zece miriade de drahme<sup>1)</sup>. El îi rugă să nu facă unele ca acestea, căci printr'o mare faptă va răscumpăra toate vinele; iar de nu, atunci sunt liberi să facă ce-or voi. Lacedemonii amânară dărîmarea şi amenda, însă pentru momentul acela făcură o lege care n'a fost mai înainte la dânsii: îi aleseră zece sfetnici dintre Spartani fără care nu era stăpân nici să plece oastea din cetate.

64. In vremea asta le vine ştirea dela prietenii lor din Tegea că de nu sosesc repede, va trece Tegea de partea Argienilor şi aliaţilor şi aproape că a trecut. Atunci Lacedemonii şi Iloţii pleacă în masă cu o iuţeală ce nu se mai văzuse până atunci.

---

<sup>1)</sup> O sută cincizeci de mii lei aur, fiindcă e vorba de drahma eginetică ce avea singură curs în Peloponez.

Se îndreptară spre Orestheion din Mainalia. Lăsară răspuns Arcazilor aliați să vină îndată după ei la Tegea. Ajunși la Orestheion toți, trimit de acolo acasă a șasea parte din oaste, pe cei mai bătrâni și cei mai tineri, să fie de pază în țară; iar cu restul armatei sosesc la Tegea. Nu mult în urmă venită aliații dela Arcazi. Trimit și la Corint, Beoțieni, Foccenii și Locri, cerând să le vină repede în ajutor la Mantinea. Dar cererea le-a venit prea pe neașteptate și nu era lesne să treacă prin teritoriul dușman care le închidea drumul, fără a se aduna așteptându-se unii pe alții; totuși se grăbiră. Lacedemonii luară pe Arcadienii prezenți, năvăliră în țara Mantineei și, punând tabăra lângă templul lui Herakles, începură s'o devasteze.

65. Argienii și aliații, cum îi văzură, ocupară o colină întărită dela natură și greu accesibilă <sup>1)</sup> și se așezară în ordine de bătaie. Lacedemonii înaintară imediat spre dânșii. Și merseră până la o aruncătură de piatră ori de sulită. Atunci unul din bătrâni, văzând poziția tare spre care mergeau, strigă lui Agis că vrea să vindece un rău prin altul; voia să înțeleagă că zclul prezent intempestiv căuta să fie repararea vinovatei retrageri din Argos. Iar el, fie din pricina acestui avertisment, fie că și singur a luat o altă hotărâre, deodată în grabă a dat ordin de retragere înainte de a începe lupta. Se duse în țara Tegeei unde se apucă de abătut apa în spre pământurile Mantineei; apa aceea e un prilej de frecvente conflicte între Mantinci și Tegeați căci produce pagube unde se abate <sup>2)</sup>. Spera că, informați, Argienii și aliații să se coboare pentru a se opune la abaterea apei și astfel să dea lupta în câmpie. Așteptând, ziua aceea toată, se ocupă de abaterea apei. Argienii și aliații, uimiți de neașteptata lor retragere în loc, nu știau ce să creadă. Apoi după ce aceea s'au retras și nu i-au mai zărit, în vreme ce dânșii stăteau liniștiți și nu-i urmăreau, izbucniră iarăși imputări în contra generalilor lor: că nu ajunge că mai înainte Lacedemonii așa de bine prinși în Argos fusese lăsați să scape, dar nici acum când fug, nimeni nu-i urmărește; ei în tot răgazul aceia se salvează

<sup>1)</sup> Capătul sudic al șirului de înălțimi din Alesion, un important punct militar pentru Mantinea.

<sup>2)</sup> Prin inundațiile provocate.

și dâșii sunt trădați. Pentru moment generalii fură uluiți, pe urmă dădură ordin de plecare și coborînd de pe colină, înaintară în câmpie, unde așezară tabăra cu gândul să dea lupta cu inamicii.

66. A doua zi Argienii și aliații se așezară în ordinea cum aveau să lupte dacă întâlneau pe Lacedemonii. Aceștia se întorceau de la apă spre templul lui Herakles în tabără, când văd la o mică depărtare pe dușmani coboriți de pe colină și deja în ordine de băiaie toți. De când țin minte Lacedemonii, n'a fost spaimă mai mare ca în acel moment între ei; căci trebuiau să se pună în rânduri fără zăbavă și întârziere. Se așezară în ordine iute, regele dând toate poruncile, după lege. Căci când regele e cu oastea toate merg după cuvântul său. El spune ce trebuie polemarșilor, aceștia logarșilor, accia penteconterilor, aceștia iarăși enomotarșilor și enomotarșii enomotiei <sup>1)</sup>. Și poruncile. regilor merg în ordinea aceasta și ajung repede la destinație. Căci, cu foarte mici abateri armatele Lacedemonilor sunt comandate de comandanți și grija de ce se face se întinde la mulți.

67. În ziua aceea Skiriții <sup>2)</sup> ocupară aripa stângă, loc pe care-l au de totdeauna dâșii. Lângă ei soldații ce serviră sub Brasidas în Thracia și neodamozii cu ei; apoi Lacedemonii propriu ziși se rânduiră pe batalioane; alături Arcazii din Herea <sup>3)</sup>, cei din Mainalia; la aripa dreaptă se așezară Togeții și câțiva Lacedemonii ocupând marginea extremă; cavaleria se așeză la ambele aripi. Așa se rânduiră Lacedemonii.

La dușman, dreapta o țineau Mantincii, fiindcă lupta se dădea în țara lor <sup>4)</sup>. Lângă dâșii aliații Arcazi, apoi cei o mie de Ar-

<sup>1)</sup> După Xenophon, polemarșul comanda o *mora*, una din cele șase divizii ale armatei lacedemone. *Lochos* sau batalionul se compunea din 512 oameni și se împărțea în 4 *pentekostys*, compusă fiecare din 128 oameni și comandată de un penteconter. *Pentecostia* se împărțea și ea în 4 enomotii cu 32 oameni fiecare sub conducerea unui enomotarș.

<sup>2)</sup> *Lochos* laconică astfel numită. Scholiastul. Skiriții locuiesc un district din Laconia de Sus; formau un corp de infanterie ușoară. Nu se știe din ce pricină ocupa un post de onoare.

<sup>3)</sup> Heraia era situată între îngusta regiune muntoasă a Arcadiiei și șesul deschis din valea Alpheului.

<sup>4)</sup> Era un obicei vechiu, de pe timpul lui Homer. Catalogul corăbiilor începe cu Beoțienii, pentru că oastea se adunase la Aulis, în Beoția.

gieni aleși, cărora de multă vreme orașul le dădea instrucția de războiu pe cheltuiala publică; alături ceilalți Argieni și aliații lor, Kleoneii și Orneații. Atenienii ocupau aripa stângă, susținuți de cavaleria lor.

68. Aceasta fu rânduiala și pregătirea amândorora; armata lacedemoneană păru însă mai numeroasă, însă n'aș putea scrie exact cifra unora sau altora, nici în parte, nici în total. Căci numărul Lacedemonilor nu se cunoștea din pricina tainei ce învăluie guvernământul lor; în ce privește ceilalți nu te poți rezema pe omeneasca exagerare a mândriei naționale. Cu toate acestea calculul următor ne poate permite de a evalua mulțimea lacedemoneană prezentă atunci. Au luat parte la luptă șapte batalioane, afară de Skiriți cari erau șase sute. În fiecare batalion erau patru pentekonsty și în fiecare pentekostye patru enomotii. În fiecare enomotie patru oameni formau primul rând; dar în adâncime nu s'au așezat în număr egal, ci cum a vrut fiecare lochag; de regulă erau opt în șir. Prima linie, fără Skiriți era de patru sute patruzeci și opt luptători<sup>1)</sup>.

69. Înainte de a începe lupta, generalii celor două armate și-au îndemnat soldații. Mantineilor li s'a spus că vor lupta pentru patrie și totodată pentru libertate sau robie; să caute să n'o piardă pe una, după ce se deprinsese cu ea, și să n'o guste iarăși pe cealaltă. Argienilor că luptă pentru vechea heghemonie, pentru egala stăpânire de odinioară a Peloponezului, de care să nu rabde să fie pentru totdeauna lipsiți, să se răzbune de multele nedreptăți ale unor dușmani și vecini. Atenienilor, că este frumos luptând între atâția aliați viteji să nu se arate mai prejos decât nimeni și că bătând pe Lacedemoni în Peloponez își vor întinde și întări stăpânirea și că nu va mai năvăli vreodată cineva în țara lor. Cam acestea au fost cuvintele de îndemn pentru Argieni și aliați. Lacedemonii, fiecare în parte și toți împreună, ca unii ce erau viteji, se îmbărbătau prin cântece

<sup>1)</sup> Frontul compus din 448 pe 8 în adâncime dă 3584 luptători și cu Skiriții 4184. Aceștia sunt numai oplitii cari numai ei se rânduiau în falangă. Trebuie să adăugăm cavaleria, trupele ușoare ce erau foarte numeroase în armata lacedemoneană și în sfârșit aliații, căci socoteala lui Th. nu privește decât pe Lacedemonii propriu ziși. Cavalerii erau 300 și formau garda regelui.

războinice <sup>1)</sup> să-și aducă aminte de învățătura ce au primit-o, ei știau că exercițiul practic îndelungat este o mai sigură garanție a izbândii decât îndemnul scurt al vorbelor ori cât de frumos spuse.

**70.** După acestea, armatele se porniră. Argienii și aliații mergeau cu pași iuți, cu aprindere; Lacedemonii păseau încet în tactul dat de mulți flautiști amestecați printre ei; nu era un rit religios, ci ca să înainteze egal mergând în cadență și să nu se frângă linia cum se întâmplă armatelor mari în mersul spre inamic.

**71.** Erau încă în marș, când Agis hotărî să facă următoarea manevră:

Toate armatele în mersul spre inamic se împing tot spre aripa dreaptă astfel că de o parte și de alta debordează aripa stângă adversă. Asta din pricină că, de teamă, fiecare încearcă să-și apere partea descoperită a corpului vârîndu-se sub scutul celui din dreapta și crede că va fi cu atât mai apărat cu cât s'o ține mai strâns. Mersul acesta oblic începe dela capul coloanei din aripa dreaptă, care caută totdeauna să-și ferească partea descoperită a trupului de loviturile inamicului; împinși de aceeași teamă urmează și ceilalți. În acea zi Mantineii debordau mult aripa Skiriților; Lacedemonii și Tegeații, mai numeroși, debordau și mai mult pe Atenieni. Temându-se Agis să nu fie luată din spate aripa stângă, dă ordin Skiriților și soldaților brasideeni să se rupă din linie și să se așeze drept în fața Mantineilor, în acelaș timp porunci polemarchilor Hipponoidas și Aristokles să treacă din aripa dreaptă cu două batalioane și să umple golul din linie. Iși făcea socoteală că aripa sa dreaptă tot va rămâne superioară, și va fi mai tare și aripa opusă Mantineilor.

**72.** Se întâmplă însă, deoarece ordinul se dăduse în momentul ciocnirii și în grabă, că Aristokles și Hipponoidas n'au voit să-l execute; de aceea au și fost exilați mai târziu din Sparta pentru lașitate. Inamicii începură atacul și Agis, văzând că cele două batalioane nu execută mișcarea, porunci Skiriților să-și reocupe locul în front; nu mai putea să se apropie și să încheie linia.

---

<sup>1)</sup> νόμος πολεμικός. Ni s'au păstrat din Tyrtaios fragmente în metri anapestici.

Dacă atunci, în ce privește tactica, Lacedemonii au fost cu totul inferiori, s'au arătat însă de o vitejie incomparabilă. Când a început lupta, dreapta Mantineilor dă peste cap pe Skiriți și brasidieni: apoi Mantineii și aliații lor și cei o mie de Argieni aleși se aruncară în spărtura neumplută, bătură pe Lacedemonii învâluindu-i, îi puseă pe goană și-i împing până la care, unde uciseră câțiva din cei bătrâni lăsați de pază. Aici fură înfrânți Lacedemonii: dar restul armatei și mai ales centrul, unde era regele Agis și cei trei sute numiți cavaleri<sup>1)</sup>, izbind pe veteranii Argieni și pe cei ce se numesc cinci batalioane, pe Kleonei, Orneai și pe Atenienii așezați lângă dânșii, îi puseră pe fugă. Cei mai mulți nici n'au așteptat ciocnirea, ei au dat dosul, cum s'au apropiat Lacedemonii: ba unii au fost și căleți în picioare pentrucă n'au putut să evite mișcarea de învăluire a inamicului.

**73.** Cum a cedat armata Argienilor și aliaților, se rupse linia în două. Totodată dreapta Lacedemonilor și Tegeaților, care deborda pe Atenieni, îi învâlu și-i puse în mare primejdie, căci la un flanc erau învâluți și la celălalt ruți de restul frontului. Din toată armata ei ar fi suferit cel mai mult, de nu le-ar fi fost cavaleria de mare folos. Veni și faptul că Agis, aflând înfrângerea suferită la aripa stângă din partea Mantineilor și celor o mie de Argieni, ordonă ca întreaga armată să meargă în ajutor. Prin această mișcare Atenienii se liberează și se retrag nehrățiți împreună cu Argienii învinși. Mantineii și aliații lor și cei o mie de Argieni nu se mai gândiră să urmărească dușmanii; văzând pe ai lor bătuti și pe Lacedemonii că se apropie, o luară la fugă. Mantineii au pierdut mulți oameni; cea mai mare parte a elitei argiene reuși să scape. De altfel fuga și urmărirea n'a fost aprigă nici lungă. Căci Lacedemonii luptă îndărătnic și ferm cât timp inamicul rezistă; când începe fuga, îl urmăresc puțin și nu merg prea departe.

**74.** Cam așa și cât mai aproape de această expunere a fost această bătălie, cea mai mare, pe care, de foarte multă vreme, au dat-o Helenii și la care au luat parte cele mai de seamă orașe.

<sup>1)</sup> Aceștia erau aleși din floarea tinerimii spartane și serveau de gardă regelui, de obicei pe jos. Șefii lor se numeau hippagreti.

Lacedemonienii, după ce s'au aliniat în fața leșurilor inamice <sup>1)</sup>, au ridicat imediat un trofeu și au despuiat cadavrele. Au ridicat morții lor și i-au dus la Tegea unde i-au îngropat; au dat pe ai dușmanilor prin bună învoire. Au căzut dintre Argieni, Orneați și Kleonei șapte sute, dintre Mantinci două sute, dintre Atenieni și Egineți două sute și ambii generali. Aliații lacedemoni n'au fost strâmtorați așa ca să piară un număr ce să merite a fi amintit. Cât despre Lacedemoni însuși, e greu să afli numărul exact. Se zice c'ar fi pierit vreo trei sute.

**75.** Cu puțin înainte de luptă Pleistoanax, al doilea rege, porni în ajutor cu oaste formată din cei mai bătrâni și cei mai tineri. Veni până la Tegea și auzind de victorie se duse înapoi. Lacedemonii trimiseră și întoarseră din cale pe Corintieni și aliații de dincolo de istm. Cum erau în luna Carneană, se retraseră și ei dând drumul și aliaților lor și se duseră să-și țină sărbătorile. Prin izbânda aceasta au risipit învinuirea ce li se aducea de Heleni pentru dezastrul din insulă ca și imputările de nehotărâre și încetineală. Se arată că a putut norocul să-i trădeze, dar cât despre curaj erau tot aceeași.

În ajunul luptei acesteia, Epidaurienii năvăliră cu toată oastea în Argolida pe care o credeau fără apărare și uciseră mulți din cei lăsați pază de Argieni. Dar după luptă, venind Mantinelor un ajutor de trei mii Eleeni și încă o mie de Atenieni peste cei dintâi, plecară îndată toți acești aliați asupra Epidaurului, în vreme ce Lacedemonii serbau Carneenele. Incepură să-l asedieze, împărțindu-și munca. Ceilalți aliați se lăsară; numai Atenienii terminară lucrul și fortificură îndată promontoriul unde-i templul Herei <sup>2)</sup>. Au pus aici o garnizoană compusă din aliați și s'au dus fiecare în orașul său. Cu aceasta se termină vara.

**76.** Chiar la începutul iernei următoare, după sărbătorile carneene. Lacedemonii ieșiră în tabără și ajungând la Tegea trimiseră la Argos vorbă de împăcare. Aveau acolo prieteni mai de mult, cari voiau să înlăture regimul democratic argian. Sfârșitul luptei le dăduse mai multă putere să ademenească mul-

<sup>1)</sup> Așa șileau pe inamici să recunoască înfrângerea și să se roage să li se dea trupurile spre îngropare.

<sup>2)</sup> Templul Herei din port flădit pe un cap ce iese în mare; urmele lui se văd și astăzi.

țimea la o politică de pace. Plănuiau să facă întâiu cu Lacedemonii un armistițiu, apoi o alianță și dacă izbuteau, să atace regimul politic. Vine la Argos din partea Lacedemonilor Lichas, fiul lui Arkesilaos, care era proxenul Argienilor. Aducea două propuneri, după cazul că ar vrea să facă pace ori să continue războiul. Au fost multe discuții contradictorii, căci era de față și Alkibiades; totuși partizanii Lacedemonilor, deveniți mai îndrăzneți, convinseră poporul să primească propunerea de pace. Era următoarea:

**77.** « Adunarea lacedemonă hotărăște să trateze cu Argienii în aceste condiții <sup>1)</sup>).

« Argienii vor da înapoi Orchomenienilor copiii, Menalienilor oamenii și Lacedemonilor oamenii cari sunt la Mantinea <sup>2)</sup>).

« Să iasă din Epidaur și să dărime întăritura construită. Dacă Atenienii nu părăsesc Epidaurul să fie socotiți dușmani de Lacedemoni și Argieni cum și de aliații acestor două State.

« Dacă Lacedemonii aveau prizonieri, îi vom înapoia orașelor căror aparțin.

« In ce privește sacrificiul zeului, obligăm la jurământ pe Epidaurieni, dar pot să jure și Argienii.

« Orașele din Peloponez, mari sau mici, toate să fie libere, potrivit obiceiurilor părintești.

« Dacă vreun popor străin vine cu oaste în Peloponez, vom chibzui prietenește cum să-l respingem în chipul cel mai drept.

« Toți aliații Lacedemonilor dinafara Peloponezului vor fi în aceleași condiții în care sunt aliații Lacedemonilor și Argienilor, fiind stăpâni pe țara lor.

« Vom comunica prietenilor tratatul ca să poată subscrie de vor voi. Dacă vor avea vreo propunere de făcut, vor trimete la Sparta ».

**78.** Argienii primiră aceste condiții și armata Lacedemonilor se retrase din Tegea spre casă. Se restabiliră raporturile pașnice. Nu târzie vreme apoi acciași oameni izbutiră să aducă pe Argieni să părăsească pe Mantinei, Eleeni și Atenieni și să facă pace și alianță cu Lacedemonii. Condițiile au fost acestea:

<sup>1)</sup> Textul e în dialectul doric din Peloponez.

<sup>2)</sup> Copiii sunt ostaticii menționați la cap. 61; oamenii sunt probabil prizonieri de războiu.



**79.** « Au hotărît Lacedemonii și Argienii să facă pace și alianță pe timp de cincizeci de ani și se obligă a soluționa pe căile de drept neînțelegerile, conform obiceiului părintesc.

« Celelalte orașe din Peloponez pot participa la pace și alianță, rămânând stăpâne pe ele, pe orașul și teritoriul lor cu datoria de a soluționa conflictele pe căile de drept, potrivit obiceiului părintesc.

« Aliții Lacedemonilor din afara Peloponezului vor avea aceleași drepturi ca și Lacedemonii. Aliții Argienilor vor fi în aceleași condiții ca și Argienii, stăpâni pe țara lor.

« De va trebui făcută o expediție în comun, Lacedemonii și Argienii se vor sfătui cum va fi mai drept pentru aliați.

« Orice neînțelegere se va ivi între orașele din lăuntru sau din afara Peloponezului, fie cu privire la hotare, fie la altceva, să se rezolve prin judecată. Dacă vreunul din orașele aliate va fi în ceartă cu altul ambele se vor supune arbitrajului unui Stat neutru, pe care-l vor alege. Particularii se vor judeca după legile părințești ».

**80.** Tratatul de pace și alianță fu acesta. Iși dădură unul altuia înapoi ce cucerise prin războiu și regulară diferențele. Lucrând deacum în comun hotărîră să nu primească solie ori crainic dela Atenieni până ce nu vor ieși din Peloponez părăsind fortărețele și să nu facă pace sau războiu decât împreună. Toate le făceau cu pasionantă grabă; trimeseră o solie comună la orașele de pe coasta Thraciei și la Perdikkas, pe care-l convinseseră să intre în alianță cu ei. Totuși acesta nu se desfăcu imediat de Atenieni, dar se purta cu gândul, fiindcă vedea în această grupă de puteri pe Argieni, de unde se trăgea și neamul lui <sup>1)</sup> din vechiu. Au reînnoit cu Chalcidienii vechile jurăminte și au mai jurat și altele noi. Argienii au trimes solie la Atena cerând să părăsească fortăreața. Atenienii, având în vedere că ai lor sunt puțini față de restul garnizoanei, trimeseră pe Demosthenes să-i readucă. Acesta veni și, sub pretextul unor concursuri gimnice, în afară de ziduri, scoase garnizoana din fort. Cum ieșiră ceilalți, a încuiat

---

<sup>1)</sup> Familia regală din Macedonia se cobora din heraklidul Temenos, rege în Argos. (Vezi Cartea II, cap. 99).

porțile <sup>1)</sup>. Mai târziu Atenienii singuri au reînnoit tratatul <sup>2)</sup> cu Epidaurienii și le-au dat fortul.

81. După retragerea Argienilor din alianță, Mantineii voră întâiu să reziste, dar văzură că fără Argieni nu pot; se împăcară și dănsii cu Lacedemonii și renunțară la stăpânirea eilor câteva orașe.

Lacedemonii și Argienii au organizat o expediție comună punând fiecare câte o mie de oameni; dar numai Lacedemonii s'au dus la Sikyone, unde au întărit regimul aristocratic. Apoi trupele reunite au răsturnat democrația din Argos și au instalat un guvern oligarhic mai prieten Lacedemonilor. Acestea se întâmplau înspre primăvară, către sfârșitul iernei. S'a terminat al patrusprezecelea an de războiu.

82. La începutul verii următoare, Dienii de pe muntele Athos trecură dela Atenieni la Chalcidieni. Lacedemonii stabiliră în Achaia un regim ce le convenea mai bine decât cel anterior <sup>3)</sup>. La Argos, partidul democratic care se refăcuse în taină cu încetul și recăpătase curaj, atacă pe oligarhi. El așteptă momentul când Lacedemonii serbau gymnopediile <sup>4)</sup>. S'a dat o luptă în cetate; poporul biruitor, pe unii i-a ucis, pe alții i-a alungat în exil. Lacedemonii, deși cu mult înainte fusese chemați de prietenii lor, nu venise: amânând serbările gimnice porniră în ajutor. Dar în Tegeea, auzind că oligarhii au fost bătuți, nu voră să meargă mai departe cu toate rugămințile fugarilor de pe lângă ei; se întoarseră acasă și serbară gymnopediile.

<sup>1)</sup> Demosthenes voia să păstreze fortul pentru Atenieni, de aceea a scos pe ceilalți.

<sup>2)</sup> E vorba de tratatul de pace cu Lacedemonii, în care erau cuprinși Epidaurienii.

<sup>3)</sup> Un regim pur aristocratic. În cei 10 ani numai Pellene participase dela început la războiu; în orice caz toată Achaia era de partea Spartei chiar din al treilea an; însă de aici înainte va lua o parte mai activă.

<sup>4)</sup> Erau exerciții de gimnastică, muzică și danțuri la care participau băieții, tineri și adulți. Serbarea era în timpul verii, ținea 6—10 zile și era în cinstea lui Apolon și altor zei.

După Pausanias 2, 20, 1 ocazia pentru izbucnirea îndârjitei răscoale a fost crima comisă de unul din comandanții celor « O mie » asupra unei logodnice din popor. Dar arătarea lămurită a lui Th. că poporul a așteptat metodic momentul deslănțuirii ne dovedește că crima menționată de Pausanias, chiar de a avut în realitate loc, n'a putut avea consecințele atribuite.

Mai târziu au venit soli și dela Argienii din cetate și dela cei fugari. Au fost de față și aliații și s'au vorbit multe și pentru și contra: în cele din urmă deciseră că cei din cetate sunt vinovați și hotărîră războiul contra Argosului; dar s'au ivit multe zăbăvi și amănări. În vremea asta poporul din Argos, de frica Lacedemonilor și din dorința să încheie iarăși un tratat de alianță cu Atena dela care sperau mult ajutor, începu să clădească zidurile lungi până la mare. Voiau, ca în caz de asediu pe uscat, să-și asigure importul celor necesare pe calea mării cu ajutorul Atenienilor. Unele cetăți din Peloponez aveau știință despre zidirea plănuită. Argienii cu toții, femei și sclavi, se puseră pe lucru; din Atena le veniră zidari și cioplitori de piatră. Vara se termină.

83. Iarna următoare, Lacedemonii, înțelegând că ei clădesc, veniră asupra Argosului ei și aliații, afară de Corințieni; aveau și în Argos partizani. Comanda oștirii o avea Argis, fiul lui Archidamoc, regele Lacedemonilor. Dar cei din cetate nu se mișcară și dâșii nu mai înaintară. Au cuprins și au dărîmat zidul ce începuse a fi construit cum și Hysiac<sup>1)</sup> din Argolida și uciseră toți oamenii liberi pe cari-i prinseră; după care faptă s'au retras și s'au împrăștiat prin orașele lor.

La rândul lor făcuseră o expediție și Argienii asupra Phliasiei și după ce le pustiră ogoarele se retraseră. Erau supărați că primise pe exilații lor, căci cei mulți acolo se așezase.

Tot în iarna aceasta Atenienii blocau pe Macedonieni; imputau lui Perdikkas că se aliase cu Argienii și Lacedemonii ca și faptul că pregătindu-se ei să ducă oști în contra Chalcidienilor din Thracia și în contra Amphipolisului sub comanda lui Nikias, fiul lui Nikeratos, acela călcase alianța și expediția nu s'a mai făcut, mai ales din pricina retragerii lui. Deci fu tratat ca dușman și se termină iarna aceasta și al cincisprezecelea an al războiului.

84. În vara următoare Alkibiades pluti spre Argos cu douăzeci de corăbii, prinse trei sute de Argieni bănuți de simpatie pentru Lacedemonieni și-i depuse în insulele de sub stăpânirea Atenei.

Atenienii trimeseră și asupra insulei Melos o expediție cu treizeci de vase de ale lor, șase din Chios, două din Lesbos. Aveau

<sup>1)</sup> Hysiac lângă hotarul Arcadiei, pe drumul spre Tegeea; mai sunt și astăzi ruini.

și o mie două sute de opliți, trei sute de arcași și douăzeci de arcași călări, iar dela insulari și aliați o mie cinci sute de opliți. Melienii sunt coloni ai Lacedemonilor și nu voiau să fie, ca ceilalți insulari, supuși Atenei. La început păstrase neutralitatea și fusese liniștiți: dar în urmă Atenienii, prin devastările ogoarelor, îi siliră să ajungă la războiu declarat. Venind deci în țară cu pregătirea aceasta generalii Kleomedes, fiul lui Lykomedes și Tisias, feciorul lui Tisimachos, trimiseră soli înainte de a face vreo stricăciune țării. Melienii nu-i duseră în fața mulțimii, ci le porunciră să arate motivul venirii în fața magistraților și a câtorva cetățeni fruntași. Solii atenieni spuseră următoarele:

85. « Pentrucă nu putem vorbi în fața mulțimii, ca să nu fie înșelată ascultând deodată într'un discurs neîntrerupt argumente convingătoare și fără replică, căci asta înseamnă, o știm, introducerea noastră în fața câtorva, voi, cari ați luat loc, procedați și mai sigur încă. Nici voi să nu răspundeți printr'un discurs întreg, ci examinați chestiunile una câte una și dacă ceva din ce spunem noi nu vă convine, combateți-ne imediat. Și mai întâiu răspundeți dacă vă place propunerea noastră. »

86. Sfetnicii Melienilor răspunseră: « Admitem acest fel de a ne lumina unii pe alții în liniște; dar ni se pare că nu se potrivește cu războiul ce ne amenință acum și nu într'un viitor depărtat. Căci o vedem; voi veniți ca judecători ai spuselor noastre și sfârșitul discuției ne aduce războiul. Dacă după toată probabilitatea, învingem prin dreptul nostru și din cauza asta nu vă cedăm; iar dacă ne lăsăm convinși, robie. »

87. *Atenienii.* « Dacă v'ați întrunit pentru a căuta să pătrundeți prin presupuneri în taina viitorului ori pentru altă ceva și nu să vă sfătuiți în situația actuală pe care o vedeți pentru mântuirea patriei, noi nu mai vorbim; iar dacă în scopul acesta ați venit, putem sta de vorbă. »

88. *Melienii.* « E natural și putem fi iertați că într'o astfel de situație aduși, să ne întoarcem în multe direcții și în vorbele și în cugetările noastre. Recunoaștem totuși că adunarea aceasta este pentru salvarea orașului și discuția să urmeze în felul pe care-l propuneți. »

89. *Atenienii.* « Nici noi nu vom începe cu vorbe frumoase; nu vom arăta în discursuri lungi și care nu conving pe nimeni

că este justificat imperiul nostru prin învingerea Medului, nici că jigniți în dreptul nostru de către voi, noi ni-l revendicăm. Dar pretindem și dela voi să nu credeți că ne veți convinge spunând că, coloni ai Lacedemonilor, n'ați putut uni armele voastre cu ale noastre și că în această privință nu ne-ați făcut nicio pagubă. Socotim că e prudent să căutăm ficcare a obține ce-i posibil după faptele ce ne stau la cunoștință cu adevărat. Știm și noi și voi că în viața practică dreptul este valabil când necesitatea este egală de ambele părți; când nu-i acesta cazul, cei tari fac ce pot, cei slabi se pleacă.»

**90. Melienii:** «Dar noi cel puțin credem — că suntem obligați, pentru că voi astfel impuneți să se vorbească despre util nu despre drept — că utilul cere să nu dărâmați utilitatea obștească și că totdeauna pentru cel ce-i în pericol raționalul este dreptul și e just să se folosească de el în limita rațiunii, de crede să convingă pe cineva. Acest mod de a vedea nu e mai puțin și în interesul vostru; căci în ceasurile înfrângerii voastre se va întoarce în contra voastră spre cea mai cruntă răzbunare pentru puternicii exemplul ce-l veți fi dat.»

**91. Atenienii:** Dacă imperiul nostru trebuie să aibă un sfârșit, noi nu ne descurajăm. Căci nu stăpânii altora, cum sunt Lacedemonii, sunt de temut pentru cei învinși (dar nu cu Lacedemonii ne luptăm), ci supușii, dacă atacă și biruie pe foștii lor stăpâni. Dar fic-ne permis să înfruntăm această primejdie. Vă vom demonstra că suntem aici în interesul imperiului nostru și pentru salvarea orașului vostru, căci voim să vă stăpânim fără trudă și să vă salvăm în interesul amândorora.»

**92. Melienii:** «Și cum ar putea fi pentru noi să fim robi, tot așa de util ca și pentru voi de a domina.»

**93. Atenienii:** «Pentru că voi v'ați supune înainte de a suferi cele mai groaznice lucruri și noi am fi în câștig cruțându-vă.»

**94. Melienii:** «Așa că n'ați primi să fim neutri și liniștiți, prieteni în loc de vrăjmași, dar aliați cu niciunul.»

**95. Atenienii:** «Nu; căci ne strică mai mult prietenia decât ura voastră, deoarece prima este în fața supușilor noștri un semn de slăbiciune, pe când dușmănia-i pildă a puterii noastre.»

**96. Melienii:** «Așa concep supușii voștri echitatea încât să pună pe aceeași treaptă pe cei ce n'au avut cu voi nicio legătură și pe

cei cari fiind colonii voștri, cum e cazul celor mai mulți, unii s'au răzvrătit și au fost bătuți?»

**97. Atenienii:** «Pentru că ei socot că niciunii nici ceilalți nu sunt lipsiți de pretenții juste; dar că cei ce-și păstrează independența o datoresc puterii lor și fricii noastre de a-i ataca. Astfel că în afară de faptul că extindem dominația noastră, dar supunerea voastră ne mărește siguranța. Și nu este admisibil ca voi insulari fiind și mai slabi decât alții să vă păstrați neatârnată.»

**98. Melienii:** «În propunerea noastră nu găsiți siguranță? Fiindcă ne-ați scos de pe terenul dreptului și ne-ați pus pe cel al utilului, lăsați-ne să cercăm a vă convinge că interesul vostru se confundă cu al nostru. Căci toți cei ce sunt astăzi neutri, cum nu vor deveni dușmanii voștri, când uitându-se la noi vor crede că veți merge cândva și asupra lor? Căci ce altă ceva decât că măriți pe dușmanii actuali și fără voia lor pe cei ce nici se gândeau vi-i aduceți pe cap?»

**99. Atenienii:** «Nu; nu ne temem atâta de continentali, cari tocmai fiindcă sunt liberi nu se vor grăbi să ne atace, cât de acei insulari ce nu suportă încă jugul ca voi și de acei cari supuși fiind sunt exasperați de constrângere. Aceștia prin nesocotința lor ar putea să se arunce și pe noi și pe cei într'o primejdie evidentă.»

**100. Melienii:** «În adevăr, dacă voi pentru a nu pierde imperiul și cei supuși pentru a se elibera nu vă dați în lături dela nimic, mare mișelie și lașitate am arăta noi, cei încă liberi, de nu vom încerca totul înainte de a cădea în robie.»

**101. Atenienii:** «Nu, dacă chibzuieți cuminte. Căci lupta voastră cu noi dela egal la egal nu va fi pentru premiul vitejiei, pentru a nu cădea cu rușine; ci sfătuirea este pentru salvarea voastră mai ales, să nu vă opuneți unor adversari cu mult mai tari.»

**102. Melienii:** «Dar noi știm că norocul războaielor este mai egal pentru ambii adversari mai mult decât deosebirea de forțe; a ceda imediat este a ne închide drumul oricărei speranțe, pe când printr'o acțiune energetică putem trage nădejdea unei izbânzi.»

**103. Atenienii:** «Speranța, fiind o încurajare în primejdie, cel ce riscă din prisosul puterii nu poate cădea cu totul. Dar cel care joacă totul pentru tot, căci din firea ei speranța e risipitoare, în caz de neizbândă, chiar de își dă seama de primejdiile

în care-l face să lunece, nu mai are prisos de forțe pe care să le opui. Dar voi, cari sunteți slabi și n'aveți decât o singură șansă, nu vă lăsați amăgiți de iluzie. Nu faceți ca oamenii de rând, car', deși puteau fi încă salvați prin mijloace omenești, când speranțele notorii îi părăsesc, în prăbușirea lor, se întorc spre cele obscure, profetii și oracole și toate cele asemănătoare, care împreună cu speranțele îi duc la picire sigură.»

**104. Melienii:** «Și noi suntem convinși că-i grea lupta cu forțele și norocul vostru, dacă nu-i cu puteri egale. Credem totuși să nu fim mai prejos în ce privește soarta divină, căci noi cu frică de Dumnezeu stăm în fața unor oameni nedrepti; cât e vorba de slăbiciunea noastră ne vor ajuta Lacedemonii, aliați cu noi prin înrudire de sânge și împinși de un sentiment de onoare. Așa că nu credem îndrăzneala noastră așa de nechibzuită.»

**105. Atenienii:** «În ce privește bunavoința zeilor nici noi nu credem a sta mai pe jos, căci nu pretindem și nu facem nimic protivnic sentimentului divin și voinții omenești. Suntem convinși că și zii și oamenii sunt împinși de o necesitate fizică să domine fiecare în cerul lor. N'am pus noi această lege și nici nu ne-am folosit primii de ea; am primit-o stabilită, ne folosim și o vom lăsa deapaururi în putere; știm că nici voi nici alții, de-ar avea puterea noastră n'ar face altfel. Așa că în ce privește Divinitatea, întrucât e probabil, nu ne temem să fim mai prejos. Cât despre credința voastră că Lacedemonii vă vor veni în ajutor împinși de un sentiment de onoare, noi vă felicităm pentru lipsa de triste experiențe, dar nu vă invidiem nebunia. Lacedemonii între ei și în ce privește legile indigene se conduc după virtute îndeobște; dar în politica lor externă, după știința noastră, se rezumă în a confunda minunat plăcutul cu frumosul și utilul cu dreptul. Dar o astfel de mentalitate nu se potrivește acum cu visul vostru de mântuire.»

**106. Melienii:** «Chiar aceasta e și credința noastră: interesul lor tocmai nu le va îngădui să ne părăscască pe noi, colonii lor, și astfel să nu mai inspire încredere Helenilor binevoitori și să servească pe dușmanii lor.»

**107. Atenienii:** «Oare nu știți că interesul este tovarăș al siguranței, pe când dreptul și frumosul se realizează cu primejdii? În aceasta Lacedemonii sunt foarte puțin îndrăzneți.»

**108. Melienii:** «Pentru noi socotim că ei vor înfrunta primejdiile și că vor avea mai multă încredere decât în alții. In ce privește operațiunile suntem aproape de Peloponez, și comunitățile de sânge îi vor face să aibă nădejde în noi.»

**109. Atenienii:** «In ochii celor a căror ajutor îl ceri, cel mai tare argument nu este dragostea de ei, ci forța de care dispui. La asta Lacedemonii se uită mai mult decât ceilalți. Neîncrezătorii în propria lor pregătire atacă pe vecini cu ajutor de mulți aliați. Astfel că nu-i probabil să treacă într'o insulă, când noi suntem stăpânii mării.»

**110. Melienii:** «Ar putea trimete și pe alții. E largă marea cretană pe care mai greu pot urmări cei puternici și cei deciși să se strecoare sunt mai siguri de salvare. Apoi de n'ar reuși aici, s'ar întoarce spre țara voastră și spre ceilalți aliați ai voștri la cari n'a ajuns Brasidas. Atunci veți avea de luptat nu pentru o țară străină, ci pentru aliații și pământul vostru propriu.»

**111. Atenienii:** «S'a făcut deja această încercare și voi știți că Atenienii n'au părăsit niciodată un asediu de teama cuiva. Ne gândim că spuneați să vă sfătuiți pentru salvarea voastră și într'o discuție așa de lungă n'ați spus un cuvânt care să vă inspire speranța mântuirii voastre. Cele mai puternice forțe ale voastre sunt nădejdi târzii și oștile voastre nici ca să poată învinge oștile ce se rânduiesc deja în contra voastră. Multă orbire a judecății veți arăta de nu veți lua o hotărîre mai cuminte după plecarea noastră. Să nu fiți jucăria aceluia sentiment de pudoare care nimicește atât de adesea oamenii în primejdii evidente și fără glorie. Căci pe mulți, știind bine la ce se expun, acest sentiment frumos prin vraja amăgitoare a cuvântului i-a dus să cadă de bună voie în pericole fără leac și să se acopere de o rușine cu atât mai mare cu cât e datorită mai mult nebuniei decât întâmplării. Veți evita aceasta, de veți chibzui bine. Să nu credeți că este ceva ignobil a fi supușii unei mari cetăți care pretinde lucruri modeste: să fiți aliați tributari, păstrând fiecare averea sa. Când vi se dă alegere între războiu și pace, să nu biruie ce-i mai rău. Cei cari rezistă egalilor, se pleacă în fața celor mai tari, sunt moderați față de cei slabi, reușesc cele de mai multe ori. Cugetați bine după plecarea noastră, gândiți-vă mult că deli-



berați asupra patriei voastre care este una și a cărei viață ori moarte se debate într'un singur consiliu ».

**112.** Atenienii părăsără ședința. Melienii, rămași între ei, luară o hotărîre conformă cu principiile susținute de ei și răspunseră următoarele:

« Atenieni, părerea noastră nu s'a schimbat. Nu vom lipsi de libertate într'un scurt răgaz de timp un oraș ce trăește de șapte sute de ani <sup>1)</sup>. Incredători în norocul divin care ne-a apărut până acum, și în ajutorul oamenilor și mai ales al Lacedemonilor vom încerca să-l salvăm. Nu cerem decât să vă fim prieteni, să nu fim dușmani cu niciunii, să vă retrageți din țara noastră făcând un tratat demn pentru ambele părți ».

**113.** Acestea au răspuns Melienii. Atenienii puseră capăt discuției și ziseră:

« După această hotărîre a voastră se pare că sunteți singurii cari socotiți viitorul mai sigur decât ceea ce este în fața voastră, și ce-i nesigur îl priviți ca deja realizat fiindcă îl doriți. Cu cât sunteți mai incredători în Lacedemoni, în noroc și ați pus întreaga soartă în speranțe, cu atât veți avea o mai profundă deziluzie ».

**114.** Solii atenieni se retraseră la armată. Generalii, fiindcă Melienii nu ascultau, se pregătiră de luptă și asediară cu un zid de jur împrejur pe care-l făcură soldații grupați pe orașe. Mai târziu Atenienii lăsară o garnizoană compusă din Atenieni și aliați cari să facă paza pe uscat și pe mare și se retraseră cu cea mai mare parte a oștilor. Cei rămași continuau asediul.

**115.** Tocmai în vremea aceasta Argienii năvălind în Phlasiacă căzură într'o cursă pregătită de Phlasiaci și de exilații lor proprii și pierdură aproape optzeci de oameni. Atenienii din Pylos luară multă pradă din Laconia. Lacedemonii nu rupseră tratatul și nu declarară războiul, vestiră însă că cine va vrea din partea lor e slobod să prade pe Atenieni. Și Corintienii pentru niște pricini ale lor se războiră cu Atenienii.

Melienii, într'un atac de noapte, cuprinsără o parte din zidul atenian dinspre Agora, uciseră câțiva oameni și introduseră grâu și ce putură din cele de nevoie; apoi se retraseră și stătură liniștiți. Atenienii făcură pe urmă o pază mai cu grijă. Vara s'a sfârșit.

<sup>1)</sup> Melos a fost colonizat odată cu Thera de Dorianii plecați din Laconia, la a treia generație după fundarea Spartei, aproximativ 1050 a. Chr.

**116.** În iarna următoare Lacedemonii se pregătiră pentru o expediție în Argolida, dar fiindcă sacrificiile pentru trecerea frontierei nu erau favorabile se retraseră. Argienii, după ce au avut știre de această intenție a Lacedemonilor, bănuiră pe unii din cetate și prinseră o parte, iar alții fugi în exil.

Tot în vremea asta Melienii cuprinseseră o altă parte din zidul slab păzit de Atenieni. Veni curând apoi o altă armată din Atena condusă de Philokrates, fiul lui Demeas. Deacum asediul se făcu mai cu strășnicie. Fură și vânzări așa că Melienii se predară la discreția Atenienilor; aceștia trecură prin sabie pe Melienii adulți, iar femeile și copiii le robiră. Pământul l-au locuit ei trimițând mai târziu cinci sute de coloni.

## CARTEA VI

Atenienii fac planul de cucerire a Siciliei; mărimea, populația, colonizarea insulei. Cap. 1—6. — Expediții lacedemone în Argolida și ateniene în Macedonia. Cap. 7. — *Al șaptesprezecelea an de războiu.* Atenienii hotărăsc să trimită o flotă în Sicilia pentru a ajuta pe Egestoni și a restabili pe Leontini. Cap. 8. — Nikias se opune acestei expediții. Cap. 9—14. — Alkibiades o sprijină. Cap. 15—18. — Atenienii votează expediția în Sicilia. Cap. 19. — Nikias caută să-i sperie arătându-le că trebuie mari forțe. Cap. 20—23. — Discursul său. Cap. 24—25. — Atenienii încep să se pregătească. Cap. 26. — Mutilarea Hermeșilor. Cap. 27—29. — Plecarea flotei ateniene. Cap. 30—32. — La Syracuza Hermokrates vestește apropierea Atenienilor și cere măsuri de apărare. Cap. 33—34. — Athenagoras îl combate. Cap. 35—40. — Un general pune capăt discuției. Cap. 41. — Marșul flotei ateniene. Cap. 42—44. — Pregătirile Syracuzane. Cap. 45. — Sfat de războiu între generalii atenieni. Cap. 46—49. — Naxos și Katana se declară pentru Atena. Cap. 50—52. — Alkibiades este rechemat. Cap. 53. — Amintiri despre Peisitrati. Cap. 54—59. — Alkibiades fuge și e condamnat în lipsă. Cap. 60—61. — Atenienii cuprind Hykkara. Cap. 62. — În timpul iernii Atenienii debarcă lângă Syracuza și bat pe Syracuzani, apoi se întorc la Katana. Cap. 63—71. — Syracuzanii cer ajutor la Corint și Lacedemona. Cap. 72—73. — Atenienii în tabără de iarnă la Naxos. Cap. 74. — Syracuzanii se întăresc. Cap. 75. — Atenienii și Syracuzanii trimet solii la Camarina; discursul lui Hermokrates și Euphemos. Cap. 76—87. — Corintul și Lacedemona hotărăsc să trimeată ajutoare Syracuzei. Cap. 88. — Discursul lui Alkibiades. Cap. 89—92. — Gylippos trimis să ia comanda Syracuzanilor. Cap. 93. — *Al optsprezecelea an de războiu.* Diferite întreprinderi ale Atenienilor și Lacedemonilor. Cap. 94—95. — Atenienii se stabilesc la Epipolai și încep asediul Syracuzei. Cap. 96—97. — Încep împresurarea; Syracuzanii încearcă zadarnic să se opună. Cap. 98—103. — Gylippos sosește în Italia cu trupe de ajutor. Cap. 104. — Lacedemonii măvălesc în Argolida; Atenienii pustiesc Laconia; pacea se rupe pe față. Cap. 105.

1. In aceeași iarnă Atenienii făcură planul să plutească din nou în Sicilia cu o pregătire mai mare decât aceea cu Laches și Eurymedon și să o supună de vor putea. Cei mai mulți nu cunoșteau mărimea insulei și mulțimea locuitorilor, Heleni și barbari. Nici nu le dădea prin gând că se apucă de un războiu aproape tot așa de mare ca al Peloponezului.

O corabie de comerț înconjură insula aproape în opt zile și deși-i atât de mare nu-i despărțită de continent decât printr'un braț de mare de douăzeci de stadii. A fost din vechime locuită și aceste neamuri de oameni au ocupat-o.

2. Se zice că Ciclopții și Lestrigonii ar fi fost cei mai vechi și ar fi ocupat o parte din țară. Nu pot spune, nici de ce neam au fost, nici de unde au venit și nici unde s'au retras. Suntem reduși la spusele poezilor <sup>1)</sup> și la părerile personale ale fiecăruia.

După ei Sicanienii par a fi format primele așezări; ba cum afirmă dânșii, au fost primii locuitori și de aceea își zic autochtoni. Adevărul este că sunt Iberi și că au venit dela fluviul Sikonos <sup>2)</sup> din Iberia, alungați de Ligyenii. Atunci și-a luat numele de Licania insula numită mai înainte Trinacria. Locuiesc și azi în partea apuseană a Siciliei.

După căderea Troiei câțiva Troieni scăpați de Achei au venit pe corăbii în Sicilia și s'au așezat lângă Sicani. Toți la un loc s'au numit Elymi și orașele lor au fost Eryx și Egesta. Lângă ei s'au alăturat și niște Phoceeni veniți din Troia duși de furtună întâiu în Lybia și apoi aduși de ea în Sicilia. Sicilii din Italia unde locuiau, au trecut în Sicilia pentru a scăpa de Opicii <sup>3)</sup>. Cum e probabil și se spune, au trecut strămoșii pe luntri după ce au așteptat un vânt bun dinspre continent. Poate au plutit și altfel. Sunt și astăzi în Italia Sicili și țara s'a numit Italia dela un rege al lor care se chema Italos. Venind în Sicilia oaste multă au învins în luptă pe Sicani și i-au împins spre Sudul și Vestul insulei și au dat locului numele de Sicilia în loc de Sicania. S'au așezat și au locuit trei sute de ani cel mai bun pământ, până au venit Helenii

<sup>1)</sup> Mai ales Homer IX—XII.

<sup>2)</sup> Nu se cunoaște fluviul numit așa de Thukydidēs.

<sup>3)</sup> Opicii sau Oscii erau una din cele mai vechi populații ale Italiei. Locuiau mai ales în Campania și Samnium,

în Sicilia. Ocupă și astăzi mijlocul și Nordul insulei. Locuiau și Fenicieni împrejurul întregii Sicilii stabilindu-se pe promontorii micile insule pentru comerțul cu Sicilii. După ce au început să vină Helenii tot mai deși peste mare, ei s'au retras din cele mai multe părți și au locuit Motya, Solonte și Panormos <sup>1)</sup> aproape de Elymi; erau încrezători în alianța Elymilor și Cartagina este foarte aproape pe mare de aici.

3. Barbari deci atâția și astfel au locuit Sicilia. Dintre Heleni, Chalcidienii <sup>2)</sup> au fost primii cari au plutit din Eubea, sub conducerea lui Thukles <sup>3)</sup>. Ei au întemeiat orașul Naxos și au clădit un altar lui Apolon Archegetes <sup>4)</sup> care acum e în afară de oraș, și pe care theorii <sup>5)</sup> când pleacă din Sicilia fac cel dintâiu sacrificiu.

În anul următor, Archias, unul dintre Heraclizii din Korinthos, a fundat Syracuse. El a gonit mai întâi pe Sicilii, din insula care azi e legată cu useatul și formează orașul din mijloc; mai târziu, cu vremea, și orașul zidit alături a primit o numeroasă populație.

Thukles și Chalcidienii, cinci ani după fundarea Syracusei, pornind din Naxos, au alungat pe Sicili prin războiu și au fundat Leontini și după el Catana. Catanienii au luat ca fundator pe Euarchos.

4. Tot pe vremea aceea și Lamis din Megara veni în Sicilia cu o colonie și întemeie lângă fluviul Panaetyas un oraș numit Trotilos. Mai târziu îl părăsi și se alipi de Leontini, dar după scurtă vreme fu alungat de aici; și a fondat Thapsos. După moartea lui, ceilalți alungați din Thapsos și sub conducerea regelui

<sup>1)</sup> Iată după Holm data fundării orașelor amintite de Th. în aceste trei capitole: Naxos 735 a. Chr., Syracuse 734 a. Chr. Zankle-Mesena 738 a. Chr. Leontini și Catana 729 a. Chr., Megara 728 a. Chr., Gela 689 a. Chr., Acre 664 a. Chr., Himera 648 a. Chr., Kasmene 664 a. Chr. Selinus 628 a. Chr., Kamarina 529 a. Chr. și Akragas 581 a. Chr.

<sup>2)</sup> *Motya*, *Panormos* (Palermo de azi) și *Soloes* (fenicianul Kafara = sat la Est de Palermo) în urma rămășițelor descoperite de săpături sunt astăzi un Pompei în mic.

<sup>3)</sup> *Archegetes*, epitet al lui Apolon delfi culca protector al coloniilor. După cât se vede orașul avusese la început un mare circuit.

<sup>4)</sup> *Theori* ambasadori la jocurile publice sau oracole.

<sup>5)</sup> Thukles era din Atena după Ephoros la Strabo VI, 2,

sicilian Hyblon, care le-a dat pământuri, au mers de au întemeiat oraşul numit Megara-Hyblea. După ce au locuit aici două sute patru zeci și cinci de ani, au fost gonți din oraş și din țară de Gelon, tiranul Syracusei. Dar înainte de a fi alungați și la o sută de ani după așezarea lor, au trimis pe Pammilos și au fondat Selinunte. Acesta a venit din metropola Megara și a prezidat actul colonizării.

Antiphemos din Rhodos și Entimos din Creta aducând coloniști au fundat Gela la patruzeci și cinci de ani după întemeierea Syracusei. Oraşul a fost numit după râul Gela <sup>1)</sup>, iar locul unde este acum oraşul și a fost clădit întâi se numește Lindii. Constituția lui a fost doriană. Cam la o sută opt ani dela fundare Gleenii au întemeiat oraşul Akragas <sup>2)</sup> și l-au numit așa după fluviul Akragas; ctitori au fost Aristonus și Pystilos, iar legislația cea a Gleenilor.

Zankle a fost întemeiată de pirații veniți din oraşul chalcidic Kyme din țara Opicia <sup>3)</sup>. Mai târziu a venit mulțime și din Chalcis și restul Eubeci, care s'a alăturat și și-au împărțit pământurile; fondatori au fost Perieres din Kyme și Kratemenes din Chalcis. A fost numită întâi Zankle de Sicili, fiindcă țara are forma unei sece, lucru pe care Sicilii îl numesc Zanklon. Ulterior au fost și ei gonți de Samieni și alți Ionieni cari au venit în Sicilia fugind de Mezi. Pe Samieni i-a alungat mai târziu Anaxilas, tiranul din Rhegium, care a întemeiat aici cu oameni de strânsură oraşul Mesena, numele vechi sale patrii <sup>4)</sup>.

5. Din Zankle a purces o colonie Himera în frunte cu Euklides, Simos și Sakon. Au venit spre colonizare Chalcidieni mai mult, dar s'au alăturat și exilați din Syracuse învinși în niște lupte civile, cari se numeau Mylitidi. Limba a fost un amestec de chalcidic și dorian, dar legislația a fost chalcidică. Akre și Kasmene au fost fondate de Siracuzani: Akre la șaptezeci de ani după Syracuse, Kasmene douăzeci de ani după Akre.

<sup>1)</sup> După Duris la Stephanus cele mai multe orașe din Sicilia au numele după cursul apelor.

<sup>2)</sup> Agrigenti, astăzi Girgenti.

<sup>3)</sup> Latium și Campania.

<sup>4)</sup> Anaxilas era de loc din Mesena. Această expediție la Zaukle cu Samieni și Milisieni fugari o povestește Herodot VI, 23,

Kamarina a fost întemeiată la început de Siracuzani cam la o sută treizeci și cinci de ani după Syracuza; ctitorii săi au fost Dascon și Menekolos. Fu distrusă într'un războiu de Siracuzani în urma unei revolte. Mai târziu cu timpul Hippokrates, tiranul din Gela, primind teritoriul Kamarinei ca plată pentru niște prizonieri siracuzani, a fondat din nou Kamarina. A fost dărîmată a treia oară de Gelon și restaurată de Geloeni.

6. Atâtea neamuri helene și barbare locuiau Sicilia și asupra unei asemenea țări se pregăteau Atenienii. În fond doreau să domnească peste toată insula; pretextul cuviincios cu care-și acopereau scopul e că vor să ajute pe cei de un sânge cu ei și pe aliații dobândiți înainte. I-au împins și niște soli din Egesta cari venise și-i chemau în ajutor. Fiind vecini cu Selinunte, intrase în războiu pentru niște chestiuni de căsătorie <sup>1)</sup> și neînțelegeri de hotar. Cei din Selinunte ajutați de aliații Siracuzani îi boldiau cu războiul și pe mare și pe uscat. Acuma Egestanii, aminteau Atenienilor de alianța și de războiul dintâiu, de pe vremea lui Laches, și-i rugau să le trimită o flotă în ajutor. Aduceau multe argumente; principalul era următorul: «Dacă Siracuzanii, după ce au alungat pe Leontini fără pedeapsă, vor distruge și restul de aliați ai Atenei, și vor stăpâni întreaga Sicilie, apoi este primejdie ca nu cumva curând să se unească Dorieni cu Dorieni și coloni cu metropolele lor, să vină în ajutor Peloponezilor cu mare pregătire și să distrugă imperiul atenian. Bună socoteală este deci să reziste Siracuzanilor cu aliații ce-i mai au, mai ales că dânșii se ofereau să acopere cheltuelile de războiu. Ascultându-i Atenienii de atâtea ori pe ei și pe cei cari-i sprijineau în adunare, au hotărît să trimită întâi o ambasadă la Egesta, care să cerceteze dacă sunt atâția bani în tezaur și în temple, cum afirmau ei, și să se informeze totodată despre războiul cu Selinunte.

7. Solii Atenienilor au plecat în Sicilia. Tot în iarna aceasta Lacedemonii și aliații, afară de Corintieni, făcură o expediție în Argos, unde pustiiră o parte din țară și luară și grâu pentru care adusesse căruțe, stabiliră pe fugarii Argieni la Ornea și le lăsară puține trupe și încheiară armistițiul pentru câțva timp

<sup>1)</sup> Epigamia (jus connubii) dreptul ce și-l acordau reciproc două popoare de a-și lua neveste unul dela altul. Violarea acestui tratat putea fi un caz de războiu.

ca să nu se atace reciproc nici Orneații nici Argienii. Dar nu multă vreme în urmă venind Atenienii cu treizeci de corăbii și șase sute de opliti, ies și Argienii cu toată armata și împreună cu dânșii asediază o zi pe Orneați. Noaptea, bivuacând armata departe, Orneații au fugit. A doua zi Argienii, cum au prins de veste, au dărâmat Ornea și s'au retras. A plecat și flota ateniană.

Atenienii trimiseră pe mare cavalerie la Methone <sup>1)</sup> lângă hotarul Macedoniei; aceasta împreună cu fugarii macedoneni devastau țara lui Perdikkas. Lacedemonii trimiseră o solie la Chalcidienii din Thracia cari aveau un armistițiu de zece zile <sup>2)</sup> cu Atenienii și-i îndemnau să ajute lui Perdikkas. Aceștia refuzară. Și se termină iarna și al șaisprezecelea an al acestui războiu pe care l-a scris Thukydidēs.

8. În vara următoare odată cu primăvara se întoarseră solii Atenieni din Sicilia; cu ei veniră și Egestanii aducând șasezeci de talanți <sup>3)</sup> nemonetizat ca soldă pentru o lună pentru șaizeci de vase pe care voiau să le ceară în ajutor. Atenienii au ținut o adunare și au ascultat discursurile Egestanilor și solilor lor seducătoare în celelalte privințe și neadevărate în ce privește banii: Căci ziceau că ar fi aur mult în temple și în tezaurul public. Au decis să trimeată șaizeci de corăbii sub comanda lui Alkibiades, fiul lui Klinias, a lui Nikias, fiul lui Nikeratos, și a lui Lamachos, fiul lui Xenopanes, investiți cu depline puteri. Sarcina era să ajute pe Egestani în contra Selinuntienilor, să restabilească orașul Leontinilor în caz de merge războiul bine și să reguleze toate afacerile Siciliei cum vor crede mai bine pentru Atena. După asta, la cinci zile s'a ținut o nouă adunare pentru a se grăbi pregătirea flotei și pentru a se vota eventualele cereri noi ale generalilor. Nikias, care fusese ales strateg fără voia lui și care socotea că republica a luat o hotărîre greșită, când, sub un pretext neînsemnat și frumos, dorea să cucerească toată Sicilia, lucru mare, se urcă la tribună; voia să abată pe Atenieni de pe această cale și vorbi următoarele:

<sup>1)</sup> Această Methone era încă aliata Atenei; nu era departe de Pydna.

<sup>2)</sup> Adică se reinnoia din zece în zece zile.

<sup>3)</sup> Șasezeci de talanți fac trei sute patruzeci de mii franci aur. Echipajul unei trirene fiind de două sute de oameni, plata oferită fiecărui soldat era o drachmă pe zi, adică dublul soldei ordinare.



9. « Această adunare are scopul de a pregăti expediția noastră în Sicilia. Eu totuși cred că trebuie să examinăm însăși ținta acestei expediții, dacă-i bine să trimetem flota: ca, nu așa după o scurtă deliberare, când sunt în joc grave chestiuni, să ne lăsăm convinși de niște oameni străini și să luăm asupra noastră un războiu ce nu ne privește.

« Eu unul, deși în războiu mi-am căpătat glorie și deși mă tem mai puțin ca alții pentru viața mea, cu toate că nu cred mai rău cetățean pe acel care se îngrijește de viața și averea sa, căci mai ales un asemenea om dorește în interesul său propriu, siguranța Statului, cu toate acestea nici înainte, sedus de onoruri, n'am vorbit în contra convingerii mele și nici azi nu voi spune altele decât cele ce mi se par mai bune.

« Fără putere ar fi cuvântul meu față de caracterul vostru dacă v'ași sfătui să păstrați ce aveți și să nu periclițați imperiul vostru pentru lucruri nesigure și viitoare. Voiu dovedi însă că nu-i momentul potrivit pentru această grabă și că nu este ușor de atins scopul pe care-l urmăriți.

10. « Afirm că voi, lăsând aici în urma voastră mulți dușmani, doriți plutind acolo să atrageți și pe alții noi încoace. Vă închipuiți poate că pacea încheiată are vreo tărie. Această pace, câtă vreme veți sta liniștiți, va dura cu numele; — căci așa au făcut-o intrigile dela noi și dela adversari — dar de veți suferi undeva un insucces dușmanii, ne vor ataca repede; întâi pentrucă au încheiat-o în urma înfrângerilor, de nevoie, în condiții umilitoare, apoi, fiindcă chiar în stipulațiunile fixate sunt multe puncte în litigiu. Sunt unii adversari cari n'au acceptat nici măcar această pace, și nu cei mai slabi; ci unii ne poartă război fățiș, iar alții, fiindcă Lacedemonii nu se mișcă, fac armistițiul de câte zece zile. Ba poate, de ne-ar găsi cu forțele împărțite, lucru ce ne grăbim să facem acum, vor sări asupra noastră împreună cu Sicilienii, a căror alianță o apreciau înainte așa de mult.

« Astfel că trebuie să examinăm aceste lucruri și, când situația Statului nostru este așa de șovăitoare, să nu ne treacă prin minte să ne aruncăm în pericol și să dorim alte provincii, înainte de a fi asigurat ceea ce avem. Iată Chalcidienii de pe coasta Thraciei, de atâția ani revoltați, nu sunt încă supuși; iată alții pe continent ni se supun numai la nevoie; și noi ne grăbim

să mergem în ajutorul Egestanilor, aliați nedreptățiți, pe când stăm la gânduri să pedepsim supușii noștri revoltați de mult timp, dela cari primim lovituri.

11. «Totuși pe aceștia de aici de i-am învinge, am putea să-i stăpânim; asupra celor din Sicilia, fiindcă sunt departe și sunt mulți, ar fi imposibil să-i menținem sub dominația noastră, chiar dacă i-am supune. Dar este o nebunie să ataci niște astfel de adversari, pe cari dacă-i învingi, nu-i vei putea stăpâni; iar în cazul unui insucces, nu-i vei mai putea combate cu forțele cele dintâi.

«Sicilienii, cum sunt acum, nu mi se par de temut; ar fi și mai puțin de i-ar stăpâni Siracuzanii, lucru cu care mai ales vor să ne sperie Egestanii. Acum fiecare spre a face plăcere Lacedemonilor poate ne-ar ataca; în celălalt caz nu-i de presupus ca un imperiu să meargă contra altui imperiu. Să admitem în adevăr că aliați cu Peloponeziacii ar distruge imperiul nostru; în același fel și de către acciași oameni este probabil să fie distrus și al lor. Helenii de acolo vor avea respect față de noi, mai ales dacă ne ținem departe de ei, ori să ne arătăm numai puterea și plecăm repede. Căci toți știm că se admiră ceea ce-i foarte depărtat și n'a dat încă dovadă de puterea sa. De-i vom ataca, la cea mai mică înfrângere, ne-ar disprețui și împreună cu cei de aici ar veni asupra-ne. Și voi, Atenienii, față de Lacedemoni și aliații lor, pentrucă i-ați învins împotriva așteptării și a temerilor voastre dintâi, acum îi disprețuiți și doriți Sicilia. Dar nu trebuie să te fălești în fața înfrângerilor trecătoare ale inamicului, ci numai când prin lovituri și calcule l-ai biruit, să ai încredere în tine.

«Să nu credeți că Lacedemonii au altceva de gând, din pricina rușinii suferite, decât să examineze și acum în ce chip ar putea să-și ia revanșa prin căderea noastră, și să-și recapete gloria așa de cu trudă și în multă vreme dobândită. Astfel că grija noastră nu trebuie să fie Egestanii, oameni barbari, ci, de suntem prudenți, cum să ne păzim mai bine de cursele unui guvern oligarhic.

12. «Trebuie să vă aduceți aminte că de scurtă vreme abia ne-am odihnit puțin după cumplita epidemie și războiu și vedem în creștere populația și averile noastre. Drept este să le cheltuim

aici în interesul nostru și nu să le risipim pentru acești fugari cari cer ajutor. Este desigur folositor pentru ei să acopere adevărul cu dibăcie; alții să înfrunte primejdiile și ei să ofere discursuri numai. De vor birui, să știți că niciodată recunoștința lor nu va fi demnă de serviciul primit; de vor fi învinși cumva, vor duce la peire odată cu ei și prietenii.

« Dacă unul <sup>1)</sup>, încântat de a fi fost ales general, așa de tânăr, vă îndeamnă la războiu uitându-se numai la interesul său ca să fie admirat pentru caii săi frumoși și căutând să-i îngăduie luxul acesta demnitatea de strateg, voi nu trebuie să dați prilej unui om de a străluci ca particular prin aruncarea în primejdie a Statului. Gândiți-vă că asemenea oameni sunt pacostea cetățitorilor și risipitorii averii lor. Lucrul este foarte important și nu-i de natură să-l hotărască și să-l realizeze grabnic niște tineri.

13. « Mă înfior când îi văd partizani stând aici alături de acest om. Sfătuiesc la rândul meu pe bătrâni, dacă se găsesc printre ei, să nu se lase stăpâniți de rușine ori de teama de a trece ca fricoși votând împotriva războiului; să nu se lase ca tinerii aceștia, cuprinși de dorul necunoscutului, căci ei știu că întreprinderile nu reușesc conduse cu pasiune, ci cu prudență. Să dea, pentru patria ce se aruncă în primejdia cea mai mare de până acum, un vot contrar celui dintâi. Să decidă că Sicilienii vor avea față de noi hotarele de care nu ne plângem, pe care le au și acum, marea ionică <sup>2)</sup>, pentru cel ce plutește pe lângă coastă, marea siciliană, pentru cei ce merg în larg. Administrându-și fiecare ce-i al său să se împace între ei singuri. Să spunem în particular Egestanilor că deoarece au început războiul cu Selinunții fără a cere sfat dela Atenieni, e treaba lor să-l sfârșească singuri. Să nu ne mai facem pe viitor aliați pe cari să-i susținem când le merge prost și n'avem niciun folos când avem nevoie.

14. « Și tu, prietene, de crezi că trebuie să te îngrijești de soarta Statului și de vrei să fii un bun cetățean, pune din nou în desbatere chestiunea și cere un nou vot Atenienilor. Dacă te temi să revii asupra votului dat, gândește-te că această călcare de lege nu-ți poate aduce nicio vină când se face în fața atâtor

<sup>1)</sup> Alkibiades.

<sup>2)</sup> Marea Adriatică.

martori, gândește-te să fii medicul hotărîrii cetății. A fi bun magistrat este a fi cât mai de folos patriei ori să nu-i aducă cel puțin o vătămare în mod conștient ».

15. Așa vorbi Nikias. Dintre Atenienii cari s'au urcat la tribună cei mai mulți au vorbit pentru războiu și pentru menținerea hotărîrii luate. Au fost și de altă părere. Dar cel care lupta mai înfocat pentru expediție era Alkibiades, fiul lui Klinias. Vroia să se opună lui Nikias, pentrucă-i era adversar politic și pentrucă vorbise despre dânsul în chip jignitor. Dar mai ales dorea să ajungă strateg. Spera să cuprindă Sicilia și Cartagina și acest succes să-i aducă bogăție și glorie. Având mare trecere în fața cetățenilor, trăia pe un picior mult mai mare decât îi permitea averea sa <sup>1)</sup>, pe care o risipea în creștere de cai și felurite cheltuieli. Acest om a contribuit foarte mult la ruina Statului. Mulți îngrijați de încălcările risipitoare în viața sa particulară și de îndrăzneala planurilor în tot ce făcea, îl bănuiau că urmărește tirania. Ii fură dușmani și, cu toate că lua cele mai bune dispoziții în ce privește războiul, fiecare jigniți de felul său de viață privată, încredințară posturile de comandă altora cari curând au dus cetatea la peire. Atunci suindu-se la tribună sfătui pe Atenieni următoarele:

16. « Atenieni, comanda mi se cuvine mie mai mult decât altora — trebuie să încep cu mine pentrucă Nikias m'a atacat — și cred că am și drept la această cinste. Căci aceste lucruri pentru care sunt în gura lumii, acestea aduc strămoșilor mei și mie glorie, iar patriei folos. În adevăr, fastul desfășurat de mine la jocurile olimpice <sup>2)</sup> a făcut pe Heleni să exagereze puterea Statului nostru pe care înainte-l credeau săcătit de războiu. Am pus să alerge șapte care, lucru ce n'a mai făcut vreodată un particular; am luat premiul, am obținut și rangul al doilea și al patrulea; am pregătit și celelalte <sup>3)</sup> la înălțimea victoriei. Dar

<sup>1)</sup> Lisias o evalua la o sută de talanți.

<sup>2)</sup> Anul 416 este cel mai probabil, deoarece în 424 nu se putea spune despre Atenieni că-s istoviți de războiu, iar în 420 a învins Spartanul Lichas. (Vezi V, 50.)

<sup>3)</sup> Celelalte consistau în sacrificii, ofrande în temple, banchete date de învingător, innuri compuse spre lauda sa. Legea la Greci, onora pe învingători la jocurile olimpice căci se considera că aduc glorie țării lor. La întoarcere erau primiți în triumf și li se dădea masa în pritaneu.

după părerea obștească asemenea lucruri sunt o cinste; sunt în realitate și un semn de putere.

«Și iarăși toată strălucirea pe care o desfășor în choregii<sup>1)</sup> și în alte împrejurări natural că provoacă invidie între cetățeni, dar în fața străinilor și acesta-i un semn de putere. Nu este inutilă această nebunie, care, cu cheiltuiala mea particulară, îmi aduce mic folos, dar aduce și Statului. Nu este dar nedrept ca un asemenea om, să se mândrească și să nu se socoată egal cu ceilalți, pentrucă și nefericitul cu nimeni nu-și împarte soarta rea. Ci după cum, când destinul ne urmărește, lumea se ferește să stea de vorbă cu noi, tot așa în cazul contrar, trebuie să rabde a fi disprețuit cel nenorocit de cei alintați de noroc. Sau dacă atribuim fiecăruia o parte egală, atunci are și el dreptul să pretindă un tratament egal.

«Știu că pe asemenea oameni, cari se disting prin strălucirea lor, îi privesc cu ciudă contemporanii și chiar aceia cu cari trăiesc în contact zilnic; dar mai târziu se găsesc cari să pretindă, chiar pe nedrept, că descind din ei; patria lor se mândrește cu această faimă și, departe de a o socoti străină sau greșită, și-o însușește și o proclamă fără pată.

«Aceasta-i ambiția mea. Și de aceea calomniat în viața mea particulară, vedeți dacă în cea publică lucrez cu mai rău decât altul. Am grupat cele mai puternice State din Peloponez și fără primejdie sau cheltuială din partea voastră, am silit la Mantinea pe Lacedemoni să lupte și să periclitizeze întregul lor imperiu; deși au învins, încrederea în ei nu mai este aceeași acum.

17. «Și acolo această tinerețe a mea și această presupusă neamintenie prin discursuri potrivite și printr'o pasiune ce le inspira încredere a intrat în legături cu puterile peloponeziace și le-a atras în alianța voastră. Acum nu vă temeți de aceste calități ale mele. Ci cât timp eu sunt în floare și Nikias are norocul ce pare a-l desmierda, folosiți-ne pe fiecare în interesul Statului. Nu vă schimbați părerea cu privire la expediția din Sicilia cu gândul că e împotriva unei forțe mari.

«Căci orașele de acolo au populație numeroasă, dar amestecată din fel de fel de oameni cari devin cetățeni sau părăsesc această

<sup>1)</sup> Choregia era una din cele mai grele sarcini ce apăsa pe bogați. Trebuia să dea un cor pentru reprezentările dramatice.

cetățenie cu ușurință. Tocmai de aceea nimeni nu este pregătit ca pentru a-și apăra patria sa, n'are armele nici instalațiile ce se obișnuiesc la țară. Acelea sunt gata ce fiecare crede că va lua din bunul comun prin convingere sau lupte civile: în caz de nu reușește își caută altă patrie. E puțin probabil ca o mulțime compusă din astfel de elemente să aibă unanimitate în păreri sau să procedeze în comun la acțiune. Fiecare, rând pe rând, se vor alipi de noi de le vom vorbi cu abilitate, mai ales că sunt frământați de tulburare după câte știm.

« De altfel nici opliții și nici alte lucruri cu care se fălese nu sunt din belșug. Nici ceilalți Heleni nu s'au arătat a fi atâția cât se numărau și, după ce Helada și-a exagerat până dincolo de limită forțele, abia în războiul acesta are efective suficiente.

« Deci cam acestea sunt ușurările, pe care le vom avea acolo după informațiile mele, ba poate și mai mari. Căci vom avea o mulțime de barbari cari din ură pe Syracuse o vor ataca. Starea lucrurilor de aici nu va fi o împiedecare de veți lua măsurile convenite. Tot aceiași dușmani, despre cari ni se reproșează acum că-i lăsăm în urma noastră, îi aveau și părinții noștri; ba și pe Mezi și totuși au dobândit imperiul numai prin superioritatea flotei lor. Niciodată n'au fost Peloponezii mai fără nădejde ca acum în fața noastră; dacă vor face toate eforturile, vor putea năvăli în țară, chiar și de nu plecăm în expediție; dar pe mare nu ne pot fi periculoși, căci ne rămâne o flotă suficientă.

« 18. « Astfel, ce am putea spune care să justifice șovăiala noastră sau ce pretexte am înșira ca să nu plecăm în ajutorul aliaților de acolo? Trebuie să-i ajutăm fiindcă am jurat. Să nu se spună că nu putem aștepta o acțiune reciprocă! Căci nu i-am alipit ca să vie să ne apere aici, ci pentru a neliniști pe dușmanii de acolo și a-i împiedeca să ne atace. Așa am câștigat imperiul și noi și toți ce au domnit vreodată, sărind cu drag în sprijinul celui ce ne chema, fie barbar, fie helen. Pentru că de vom sta cu totul liniștiți sau vom discuta cui să dăm ajutor, puțin vom adăogi la imperiul nostru sau poate chiar vom primejdui ce avem. Căci pe dușmanul puternic nu-l respingi numai când te atacă, ci îl și previi. Nu suntem liberi să hotărîm până unde voim să întindem imperiul nostru. Dacă am admis principiul, trebuie

să atacăm pe unii, și să ținem strâns pe alții; am fi în pericol să cădem noi sub dominația străină, de nu extindem continuu stăpânirea noastră. Voi nu trebuie să priviți repausul din același punct de vedere ca și ceilalți ori de nu, să vă însușiți până la asemănare modul lor de a gândi și lucra.

« Socotind dară că vom mări imperiul nostru de aici, dacă vom merge în acele țări, să facem expediția măcar pentru a frânge ifosul și mândria Peloponezilor, de vom arăta că disprețuim liniștea prezentă și plutim spre Sicilia. In același timp din două una: ori vom stăpâni, după toată probabilitatea, întreaga Heladă, odată alipiți cei de acolo; ori vom zdrobi pe Siracuzani, ceea ce ar fi un folos și pentru noi și pentru aliații noștri. Flota noastră ne dă siguranța în orice caz: de merge bine, rămânem, de nu, plecăm. Căci vom fi superiori tuturor Sicilienilor reuniți.

« Să nu vă înduplece discursul lui Nikias care vă îndeamnă la inacțiune și vrea să fie o luptă între tineri și bătrâni. Ci după regula noastră obișnuită și urmând pilda părinților noștri, cari prin sfatul tinerilor și al bătrânilor au ridicat acest imperiu, și astăzi în același chip să ne silim să-l mărim. Gândiți-vă că tinerețea și bătrânețea nu pot nimic una fără alta; că forța o dă amestecul fericit de ce-i slab, mijlociu și perfect. Statul nostru, de va rămâne inactiv, se va măcina dela sine ca orice lucru, și știința va pieri de bătrânețe; în vreme ce fiind în luptă își va mări experiența continuu și se va deprinde să se apere cu fapta nu cu vorba. Știu că o cetate deprinsă cu acțiunea decade foarte repede când se cuprinde în lene și că acei oameni își asigură liniștea cari în guvernarea lor se depărtează foarte puțin de obiceiurile și legile în ființă, chiar de nu-s așa de bune ».

19. Așa vorbi Alkibiades. Atenienii după el ascultară pe Egestani și pe exilații Leontieni, cari le aduceau aminte de jurăminte și se rugau să-i ajute; pornirea lor pentru războiu creșcu mai mult ca înainte. Nikias, înțelegând că nu i-ar mai putea abate cu aceeași argumentare, crezu să-i schimbe prin mărirea pregătirilor. Se sui din nou la tribună și le vorbi astfel:

20. « Pentrucă văd, Atenieni, că sunteți hotărâți cu totul pentru războiu, să dea Dumnezeu să iasă cum voim noi: așa fiind situația vă voi arăta gândurile mele. După cum știu din auzite, avem de mers împotriva unor cetăți mari, nesupuse una alteia

nici doritoare de revoluții, în care cineva se aruncă bucuros pentru a schimba o robie cu altă stare de lucruri mai suportabilă. Deci nu-i probabil că vor primi stăpânirea noastră în locul libertății lor. Mulțimea orașelor helene, ca pentru o insulă, e mare. În afară de Naxos și Katane care, sper, că vor fi alături de noi, deoarece sunt înrudite cu Leontinii, sunt alte șapte cu o pregătire militară foarte asemănătoare cu a noastră; mai ales Selinunte și Syracuse, ținta expediției noastre. Au din belșug opliti, arcași, aruncători de lance, multe trireme și mult norod care să le umple. Au bani mulți fie dela particulari, fie dela templele din Selinunte, fie din tributurile pe care le ia Syracuse dela supușii săi barbari. Au, și în aceasta mai ales ne sunt superiori, o cavalerie numeroasă; apoi se folosește de grâu propriu, nu importat.

21. « In contra unei asemenea puteri nu sunt necesare numai o flotă și o armată obișnuită; trebuie să imbarcăm multă pedestrimă dacă voim să realizăm planul nostru și să nu ne vedem îndepărtați de uscat de numeroasa lor cavalerie; căci mai ales este de temut că orașele înspăimântate au să se unească și n'au să ne ofere călărime alți aliați decât Egestanii. Ar fi rușinos să ne întoarcem copleșiți de forțele lor sau să cerem pe urmă întăriri, pentru a nu ne fi luat dela început toate măsurile.

« Chiar de aici trebuie să plecăm cu pregătire suficientă. Să știți că trebuie să mergem departe de țara noastră, că nu-i vorba de una din acele expediții pe care le facem la aliații noștri spre a-i ajuta împotriva unor dușmani de acolo, unde, în țară prietenă, aprovizionările cu cele necesare sunt ușoare. Vom pleca într-o regiune cu totul străină, de unde în cele patru luni de iarnă niciun sol nu poate ajunge ușor.

22. « Cred așa dar că trebuie să ducem opliti mulți dela noi, dela aliați, dela supușii noștri și chiar din Peloponez, de vom putea ori să-i convingem ori să-i atragem cu o soldă bună. Trebuie de asemenea arcași și prăștiași mulți ca să înfrunte cavaleria acelora. Trebuie o flotă numeroasă ca să asigure ușor transportul celor necesare; aprovizionarea de aici cu grâne în corăbii rotunde, grâu și orz prăjit. Să ducem și brutari, rechiziționați în parte dela mori, plătiți, pentru ca, la o vreme când nu vom putea pluti, să aibă armata ce i trebuie, căci fiind numeroasă, nu orice oraș o va putea primi. Să le pregătim toate cât mai bine și să nu ne



lăsăm pe seama altora ; mai ales bani să ducem de aici cât mai mulți, căci, despre ce ce se pretind că sunt gata la Egestani, să credeți că sunt gata mai mult în vorbe.

23. « De vom pleca de aici pregătiți nu numai cu forțe egale, ci, afară de cavaleria lor așa de tare, chiar superioare, abia abia cred că vom învinge și ne vom putea menține. Trebuie să ne socotim în situația acelorora ce vor să fundeze o colonie în pământ străin și dușman și care trebuie să știe că ori sunt stăpâni din prima zi pe țară, ori totul le va fi dușman la cel mai mic insucces.

« Cu teama de aceste lucruri și știind că avem nevoie de bună chibzuială, dar mai mult încă de noroc — ambele lucruri grele pentru oameni — vreau, dacă trebuie să plec în expediție, să plec, lăsându-mă cât mai puțin pe seama întâmplării, și sigur cu o pregătire amănunțită. Socot aceste lucruri sigure pentru Stat și pentru noi, ce vom lua parte la expediție, mântuitoare. Dacă altul crede altfel, îi cedez comanda ».

24. Acestea a vorbit Nikias, socotind că ori va abate gândul Atenienilor dela expediție prin mărimea pregătirii, ori, de va fi silit să o facă, să plece cu cât mai puține riscuri. Dar s'a întâmplat contrariul: departe de a le potoli dorul de războiu, greutatea pregătirii i-a înverșunat mai tare. Li s'a părut că-i sfătuește bine și că va avea o siguranță și mai mare. Pe toți îi cuprinse deopotrivă dorul expediției: cei în vârstă se gândeau că, ori vor supune țara împotriva căreia mergeau, ori că o așa mare putere nu va putea fi învinsă ; pe cei în putere îi mâna dragostea de a vedea locuri depărtate și nădejdea că ei vor scăpa. Marca mulțime și soldații știau că vor avea acum bani și pe viitor vor dobândi un izvor nesecat de câștig. Astfel că față de avântul mării majorității, chiar de erau câțiva de altă părere, s'au temut să nu treacă drept răi patrioți și au stat liniștiți.

25. La urmă un Atenian se urcă la tribună, se întoarce către Nikias și-i zice că nu trebuie să caute pretexte și să zăbovească lucrul, ci să spună acum în fața tuturor ce pregătiri să-i voteze adunarea. Prins la strâmtoare, zise că va chibzui cu colegii săi mai mult în liniște. Totuși el personal crede că nu se poate porni cu mai puțin de o sută de trireme, că năvile ce vor transporta oplitii, câte vor fi necesare, să fie și ateniene și luate dela aliați ; că numărul total de opliti ateniени și aliați, nu trebuie să fie

inferior cifrei de cinci mii, ba mai mare de se poate; restul pregătirii va fi în proporție: arcași din patrie și din Creta, prăștiași; într'un cuvânt tot ce i se părea să ducă gata.

26. Auzind Atenienii decretară imediat ca generalii să aibă depline puteri, și în privința numărului de ostași, și în privința tuturor pregătirilor expediției să facă ce vor crede că-i mai bine pentru Atena. După aceasta, începură pregătirile. Trimeseră la aliați și făcură recrutări și pe loc. Căci cetatea își revenise din pierderile provocate de epidemie și continuul războiu; în timpul armistițiului și populația crescuse și veniturile. Așa că toate se procurau mai ușor.

27. Preparativele erau în curs. În vremea asta într'o singură noapte fură mutilate mai toate statuile de marmură ale lui Hermes<sup>1)</sup> — figuri dreptunghiulare — așezate multe după obiceiul, țării în fața clădirilor particulare și a templelor. Nimeni nu știa pe făptași. Aceștia erau căutați cu făgădueli de mari recompense<sup>2)</sup> pentru denunțatori. Se mai decretă că oricine, orășan, străin, sclav, are la cunoștință vreo impietate făcută să o dea pe față, fără teamă. Afacerea lua proporții mari. Se credea că este o rea prevestire pentru expediție, se vedea un complot contra ordinii de Stat, o încercare de dărîmare a democrației.

28. Deci niște meteci și servitori făcură un denunț, nu cu privire la Hermeși, ci la mutilarea făcută mai înainte altor statui de către unii tineri beți, în joacă; adăogau că se imitează în bătaie de joc misterele în case particulare și învinuiau pe Alkibiades că ar fi fost printre ei. Prinseră aceste vorbe mai ales cei amărîți că Alkibiades le stă în cale și nu sunt ei în fruntea poporului; credeau că de l-ar exila, ar fi dânșii fruntașii; le prinseră și le umflară. Că pentru desființarea democrației s'au săvârșit și parodiarea misterelor și slufirea la față a Hermeșilor; că nimic din astea nu s'a făcut fără el. Ca probe aduceau toate călcările de legi potrivnice poporului în purtarea sa.

29. Acesta se apăra contra denunțurilor și se arăta gata, de a făcut ceva din acestea, să fie judecat înainte de a pleca în expe-

<sup>1)</sup> Busturi așezate pe un pedestal sau stilobat și considerate ca simbol al siguranței drumurilor.

<sup>2)</sup> Andokides: după decretul lui Kleonymos o mie de draçhme, după cel al lui Pisandros zece mii.

diție, a cărei pregătire se terminase. Cerea că, de se va dovedi vinovat, să-și ia pedcapsa; de nu, să-și mențină comanda. Se ruga să nu primească, în lipsa lui, calomniile, ci să-l ucidă acum de e găsit vinovat; că mai cuminte este să nu-l trimeată sub povara unei atari acuzații în fruntea unei atât de mari armate, înainte de judecată. Dușmanii săi se opuneau în toate chipurile cererii sale: se temeau că are armata binevoitoare, de se va judeca imediat, și că poporul va fi blând cu el cruțându-l pentru că, mulțumită lui, Argienii și o parte din Mantinei luau parte la expediție. Ridică ră alți oratori cari spuneau că el să plece acum și să nu zăbovească plutirea; că de va fi nevoe se va întoarce și se va judeca în zilele hotărâte. Voiau să adune ușor calomnii mai multe în lipsa lui și apoi să-l cheme să se apere. Se hotărî ca Alkibiades să plece.

30. După acestea, la mijlocul verii de acum plecă expediția spre Sicilia. Cei mai mulți aliați, flota de transport, corăbiile ușoare și materialul de războiu fuseser îndrumați să se adune la Corcira, ca să treacă de acolo cu toții marea Ionică înspre capul Iapygia<sup>1)</sup>. Atenienii înșiși și aliații ce erau prezenți se coborîră la Pireu în zori, la ziua hotărâtă, și se îmbarcară pentru plecare. Coborî împreună și cealaltă mulțime, tot orașul ca să zicem așa, orașeni și străini. Pământenii însoțeau pe ai lor: unii prietenii, alții rudele, alții feciorii, mergeau cu speranță și jale totodată; se gândeau la ce vor câștiga și dacă se vor mai revedea vreodată și la marea depărtare în care se duceau. În aceste clipe, când cu primejdie se păraseau unii pe alții, dificultățile le apăreau mai mari decât atunci, când votau expediția.

31. Totuși desfășurarea de forțe pe care o aveau în față le reda încrederea. Străinii și restul mulțimii venise pentru vedere, cuprinși de sentimentul că era o întreprindere ce întrecea în mărime toate așteptările.

Niciodată până în acea vreme nu pornise dintr'un oraș o armată, și așa de mândră, și așa de bine echipată. În ce privește numărul corăbiilor și al oplitilor și expediția din Epidaur sub Perikles și cea dela Potidea sub Hagnon nu erau inferioare. Căci au participat patru mii de opliti, trei sute de cavaleri și o sută

<sup>1)</sup> Astăzi capul Santa Maria di Leuca.

de trireme din Atena; din Lesbos și Chios cincizeci și încă mulți aliați. Dar era pentru scurtă vreme și echiparea slabă. Aici expediția avea să fie lungă și trebuia să fie gata să lucreze, după nevoie, pe uscat și pe mare, osebită osteneală și mari cheltueli și din partea Statului și a trierarchilor a fost pregătită. Tezaurul public plătea o drachmă<sup>1)</sup> pe zi fiecărui matelot și dăduse șasezeci de corăbii goale repezi, patruzeci pentru transportul opliților, toate cu cei mai buni corăbieri. Trierarchii dădeau un supliment de soldă thraniților<sup>2)</sup> și corăbierilor specializați<sup>3)</sup>; împodobise corăbiile cu embleme și mobilier luxos: fiecare-și dăduse silința ca vasul său să se deosebească prin eleganță și iuțeală. Pedestrimea fusese recrutată după registre cu grijă întocmite; soldații se întreceau între ei prin frumusețea hainelor și armelor; fiecare se silca din toată inima să-și facă cât mai bine datoria la postul ce-i era încredințat. S'ar fi zis mai mult o demonstrație de putere și belșug față de ceilalți Heleni decât o pregătire contra inamicilor. Căci dacă ar socoti cineva cheltuiala publică și particulară a celor ce plecau, sumele avansate deja de Stat și cele date generalilor ce plecau, sumele cheltuite de fiecare particular pentru echipament, cele ce a cheltuit și avea să mai cheltuiască pentru corabia lor trierarchii, banii de drum pe cari natural și-i lua fiecare plecând pe o vreme așa de lungă în afară de soldă, banii ce-i duceau pentru comerț soldații și comercianții, dacă ar aduna toate aceste sume, ar găsi că mulți talanți au ieșit din oraș. Expediția a fost vestită nu mai puțin prin uimirea cutezanții și strălucirea înfățișării cât și prin disproporția dintre mărimea ei și scopul mărturisit. Era cea mai depărtată plutire ce s'a încercat din patrie cu cele mai ademenitoare nădejdi pentru viitor față de prezent.

**32.** După ce s'au umplut corăbiile și s'au așezat toate ce aveau de luat cu ei, trâmbița a poruncit tăcere și s'au făcut ru-

<sup>1)</sup> Dublul soldei obișnuite, din cauza lungimii drumului și primejdiilor expediției. Aceeași soldă se plătise la asediul Potideei. (III, 17).

<sup>2)</sup> Thraniții erau vâslașii din primul rând, cari aveau lopețile cele mai mari și suportau munca cea mai obositoare. Erau compuși din oameni aleși.

<sup>3)</sup> E greu de spus ce erau acești *ὄπηρεσῖαι*. După Xenophon, De Repl. Ath. 1, 2, poate că intra în această categorie: cârmacii, șefii de vâslași; ofițerii ce comandau cincizeci de oameni, piloții secunzi și constructorii.

găciunile obișnuite înainte de plecare, nu pe fiecare vas, ci pe întreaga flotă printr'un crainic: s'a amestecat vinul în cratere și toată armata soldați și generali au făcut libațiuni din cupe de aur și argint. Iși unea rugăciunile și mulțimea cetățenilor de pe uscat și oricine era binevoitor. După ce au cântat peanul și s'au terminat libațiunile, au ieșit la larg. Au mers întâiu într'o singură linie; apoi au mărit viteza până la Egina, de acolo s'au grăbit să ajungă la Corcira, unde se adunase și restul armatei aliaților.

La Syracuse veneau de pretutindeni vești cu privire la expediție; totuși multă vreme nimeni nu le dădea crezare. Se făcu o adunare și s'au rostit felurite cuvântări; unii crezând cele ce se spuneau despre expediția Atenienilor, alții nu. Hermokrates, fiul lui Hermon, care se credea bine informat despre aceste evenimente, se sui la tribună și spuse următoarele:

**33.** « Voi părea, ca și alții, că spun lucruri de necrezut despre adevărul expediției și știu că cei ce afirmă sau vestesc fapte neverosimile nu numai nu conving, dar sunt priviți cu ironie. Totuși, când patria e în pericol, asemenea teamă nu mă va opri de a vorbi, când sunt încredințat a fi mai bine informat decât alții.

« Căci Atenienii, acest lucru vă stârnește mirarea, au pornit cu o mare armată, flotă și pedestrime, sub pretextul ajutorării Egestanilor și restabilirii Leontinilor: dar în realitate ei doresc Sicilia și mai ales cetatea noastră. Sunt convinși că de pun mâna pe asta vor avea ușor și restul. Vedeți deci că vor fi curând aici și gândiți-vă cum îi veți respinge mai bine cu mijloacele ce avem. Nu-i disprețuiți ca să nu fiți surprinși nepregătiți și necrezarea voastră să nu facă să neglijați totul.

« Dar să nu se sperie de îndrăzneala și puterea lor cei cari văd adevărul spuselor mele. Răul pe care sunt în stare să ni-l facă, îl vor putea și suferi. E folositor că vin asupra-ne cu mari pregătiri și mult mai bine în ce privește pe ceilalți Sicilieni: frica îi va constrânge mai iute să se alieze cu noi. Fie că-i vom zdrobi, fie că-i vom sili să bată înapoi fără a fi obținut ce doresc, și eu sunt sigur că nu-și vor atinge scopul, vor fi pentru noi unul din cele mai frumoase rezultate. Eu, cel puțin, am mare nădejde. Puține expediții mari, fie elene fie barbare, au reușit când s'au depărtat mult de țărmul lor. Nu pot veni mai numeroși decât

localnicii și vecinii lor, pe cari spaima comună îi va grupa pe toți într'un mănuchi, apoi dacă lipsurile și nevoile inerente în țară străină le vor provoca un dezastru, oricât acesta nu se va datora decât propriilor lor greșeli, gloria rămâne totuși celor atacați. Astfel și Atenienii aceștia au crescut în renume numai pentrucă a fost vorba că a venit în contra lor Medul, cu toate că acesta a făcut greșeli de necrezut. Putem spera să avem și noi un asemenea noroc.

34. « Plini de curaj deci să ne pregătim aici și să trimitem la Sicilieni <sup>1)</sup>, pentru a întări pe unii în credința noastră și a încerca să atragem în prietenia și alianța cu noi pe alții. Să trimitem soli și în restul Siciliei <sup>2)</sup> pentru a le arăta pericolul comun și în Italia pentru a face alianță cu popoarele de acolo sau cel puțin să nu primească pe Atenieni. Socot c'ar fi tare bine să trimitem și la Cartagina. Acest oraș nu e în siguranță, ci totdeauna cu frică să nu-l atace Atenienii. Cartag nezii se poate deci să înțeleagă că, de vor neglija împrejurările de aici, și interesele lor vor fi primejduite și să fie dispuși a ne da ajutor ori fățiș, ori pe ascuns, cum ar fi. Dacă vor vroi, ei o pot cel mai ușor din toți de acum. Căci au foarte mult aur și argint, care e nervul războiului ca și al oricărui lucru. Să trimitem și la Corint și Lacedemona și să-i rugăm să ne ajute grabnic aici și să iuțească războiul de acolo.

« Este însă o măsură ce-mi pare mie cea mai bună, dar la care cred foarte greu v'ați lăsa repede înduplecați din pricina apatiei voastre. Totuși eu o voi propune. Dacă ar voi toți Sicilienii, iar de nu cât mai mulți împreună cu noi ar fi să tragem în mare toată flota ce avem, să luăm hrană pe două luni și să ieșim înainte Atenienilor la Tarent și la capul Iapygia. Prin asta le-am arăta că, înainte de a lupta pentru Sicilia, vor avea să lupte pentru trecerea mării ionice. Asta mai ales, i-ar înspăimânta și i-ar face să se gândească că noi, apărători, plecăm dintr'o țară amică — deoarece Tarentul ne va primi — în timp ce dâșii vor avea să străbată o bună bucată de mare cu toate pregătirile și le va fi

1) E vorba de Elenii din Sicilia; sub stăpânirea Siracuzanilor și aliați.

2) Elenii cari nu intrau în raza de influență a Syracuzei.

greu să păstreze ordinea din pricina lungimii plutirii; că în timpul mersului lor încet se vor distanța și noi îi vom putea, ușor ataca.

« Să presupunem că și-ar ușura corăbiile <sup>1)</sup> și ar înainta cu vasele repezi; dacă se vor folosi de lopeți, îi vom ataca când vor fi oboșiți; de nu, vom putea să ne retragem la Tarent. Și ei plutind cu puține merinde ca pentru o luptă navală se vor găsi încurcați pe locurile pustii. De se vor opri, îi vom bloca; de vor încerca să înainteze pe lângă țărni își vor lăsa în urmă flota cu bagaje și îi va cuprinde descurajarea, căci nu vor fi siguri de vor fi sau nu primiți de cetăți.

« Eu cred că reținuți de aceste considerațiuni nici nu vor porni din Corcira, ci sau, prin deliberări și trimiteri de iscoade ca să afle câți suntem și în ce loc vor ajunge până în iarnă, sau, intimidați de atitudinea noastră neașteptată, vor renunța la expediție. Mai ales că după ceea ce aud eu, cel mai experimentat general al lor fără voie a primit comanda și bucuros ar fi să găsească un pretext de renunțare dac'ar vedea vreo demonstrație serioasă din partea noastră. Știu că pregătirile noastre se vor anunța exagerat de mari și părerile oamenilor se schimbă după cele ce aud. Cei ce iau ofensiva sau cel puțin se arată hotărâți să se apere, inspiră mai multă teamă pentru că sunt crezuți în stare de a rezista. Acest sentiment l-ar putea avea acum și Atenienii. Căci ne atacă în speranța că nu ne vom apăra. Și ne disprețuiesc pe bună dreptate, căci nu ne-am unit cu Lacedemonii ca să-i distrugem. De ne-ar vedea acum îndrăzneți peste socotința lor, vor fi spăimântați mai mult de acest gest neașteptat decât de forța noastră reală.

« Ascultați mă deci și aveți această cutezanță; iar de nu, trebuie să vă pregătiți cât mai iute pentru războiu. Fiecare să fie convins de a-și arăta disprețul pentru inamici prin energia faptelor și până atunci lucrul cel mai bun este de a se pregăti cu îngrijorare ca și cum primejdia ar fi aproape. Dușmanii vin; știu că sunt pe mare și vor sosi curând ».

35. Acestea vorbi Hermokrates și poporul siracuzan începu o lungă desbatere. Unii spuneau că Atenienii nu vin și se îndoiau

---

<sup>1)</sup> Incărcând bagajele pe corăbiile de transport de pe cele de luptă.

de adevărul celor confirmate ; alții că, și de-ar veni, ce pagubă le-ar putea face, pe care să nu le-o plătească cu dobândă? Alții disprețuiau cu desăvârșire și-și băteau joc de toată treaba asta. Puțini erau cei ce credeau pe Hermokrates și priveau cu teamă viitorul. Veni la tribună Athenagoras, șeful partidului popular, cel mai ascultat atunci de mulțime și zise :

**36.** « Este un laș sau un rău patriot cine nu dorește să facă Atenienii nebunia asta și să vină în mâinile noastre. Nu mă mir de îndrăzneala celor ce afirmă asemenea lucruri și caută să vă alarmeze ; mă mir de prostia lor de cred că nu vor fi dați pe față. Cei ce se tem singuri vor să arunce spaima în cetate, pentru ca în umbra îngrijorării publice să-și ascundă teama lor. Asta-i semnificația acestor svonuri. Nu se nase în mod spontan, ci pornesc dela oameni cari vor să întrețină o frământare continuă.

« Voi de chibzuiți bine, nu veți judeca probabilitățile viitorului luându-vă după vorbele acestora, ci socotind ce ar putea face niște oameni așa de cuminți și încercați, cum îi cred eu pe Atenieni. Este cu putință să lase dânșii în spate Peloponezii și războiul de acolo nepotolit încă bine și să se arunce de bună voie într'un alt războiu tot așa de mare? Trebuie să fie bucurăși, cred, că nu ne ducem să-i atacăm noi, orașe atât de mari și de puternice.

**37.** « Și dacă, precum se afirmă, ar veni, apoi eu socot Sicilia mai în stare de a le ține piept decât Peloponezul, căci e în toate mai bine pregătită. Numai cetatea noastră este mult mai tare decât armata ce se zice că vine asupra noastră, chiar de-ar fi de două ori mai mare. Sunt sigur că nu vor avea cai și nici nu-și vor putea procura decât puțini, dela Egestani ; nici opliți nu vor avea în număr egal cu ai noștri, căci vin pe corăbii. E deja mare lucru că se transportă la atâta depărtare chiar numai cu vasele ușoare, fără a vorbi de celalaltă pregătire câtă trebuie pentru a ataca un oraș așa de puternic.

« Atâta știi și eu ! Chiar de ne-ar ataca având și fundând în coasta noastră un oraș tot atât de mare ca Syracuse, care să le servească de bază de operații, abia-abia ar scăpa să nu fie distruși cu totul ; dar încă având întreaga Sicilie dușmană, căci se va uni cu trupa silită să-și așeze tabără chiar dela debarcare, cu niște păcătoase corturi, cu pregătire insuficientă, căci cava-



leria noastră îi va opri de a se depărta de lagăr, într'un cuvânt, cred că nici nu vor putea pune piciorul pe pământ, atât de mare este puterea noastră.

38. « Toate acestea le știu Atenienii tot așa de bine ca mine; ei caută să-și păstreze imperiul. Oamenii de aici născocesc lucruri care nici n'au fost, nici n'au să fie. Nu e întâia oară. Pururea i-am văzut că umblă cu asemenea povești ori și mai ticăloase, ba chiar și cu fapte, prin care voiesc să sperie poporul nostru și să pună mâna pe putere. Mi-i teamă că încercările lor veșnic reînoite să nu reușească până la urmă prin slăbiciunea noastră de a-i supraveghea și de a-i trage la răspundere când îi surprindem. Pentru asta orașul nostru are așa de puțină liniște; iată ce dă naștere la frământări și lupte care înarmează pe cetățeni unii asupra altora, mai de multe ori decât în contra dușmanilor; asemenea încercări ridică tiranii și stăpâniri nedrepte.

« Dacă voiți să-mi dați sprijinul, voi încerca să nu se întâmple așa ceva în timpul nostru. Pe voi, mulțimea, voi căuta să vă conving; pentru cei ce umblă cu asemenea uneltiri cu pedeapsă; nu numai când îi prindem asupra faptului, căci nu-i ușor, ci și aducându-vă la cunoștință tendințele lor criminale. Căci nu trebuie să te aperi numai de actele dușmanului, ci și de intențiile sale; altfel, din lipsă de prevedere, poți să o pățești tu cel dintâiu. Cred că împiedec pe aristocrați, dându-i pe față, supraveghindu-i, avertizându-i. Așa-i vom abate dela planurile lor ticăloase.

« Și de fapt, m'am întrebat adesea, ce voiți voi, tinerilor? Care din două: să ocupați deja funcțiunile publice? Dar nu îngăduie legea. Și legea a fost pusă nu pentru a vă lovi de incapacitate, ci pentrucă nu erați socotiți încă în stare. Sau cereți privilegii? Dar este drept oare ca fiii aceleiași patrii să nu aibă aceleiași drepturi?

39. « Va spune cineva că democrația este protivnică rațiunii și dreptului și că numai cei bogați pot governa bine. Dar eu afirm, în primul loc, că poporul este Statul întreg, pe când aristocrația este numai o parte; apoi că bogații sunt cei mai buni păzitori ai bogățiilor, că cei pricepuți pot da sfaturile cele mai bune și că mulțimea e judecătorul cel mai bun în chestiunile ce se desbat în fața ei: că în sfârșit în democrație, aceste clase, și în parte și în total se bucură egal de aceleiași drepturi. Oligarchia nu numai că-și atribue cea mai mare parte, dar le confiscă și le

ține pentru sine pe toate. Acest regim îl doresc puternicii și tinerii, dar acest regim nu se poate menține într'un mare Stat.

40. « Dar, v'o repet, sunteți oamenii cei mai greu de priceput. Căci ori sunteți cei mai orbi din Helenii căți îi cunosc pentru a nu înțelege nedreptatea pretențiunilor voastre, ori cei mai perversi, dacă, cu bună știință, persistați în cutezanța voastră. Dar mai bine luminați sau, schimbându-vă gândurile, lucrați pentru binele comun al cetății. Să știți că la acest bine acei buni dintre voi participă egal și mai mult chiar decât mulțimea, iar de veți umbla după altele, veți risca să pierdeți totul.

« Incetați de a răspândi asemenea svonuri, căci noi v'am înțeles gândul și nu vom îngădui să-l realizați. Chiar dacă Atenienii vor veni, cetatea noastră îi va respinge în mod demn de ea; avem strategii cari se vor îngriji de toate. Dacă nimic din acestea nu-i adevărat, cum sunt convins, cetatea noastră nu se va lăsa înspăimântată de veștile voastre, nu se va alege prin voi șefi și nu-și va impune de bună voie o robie. Va examina lucrurile prin sine însăși, va judeca vorbele voastre ca având putere de fapt: nu va lăsa să i se răpească libertatea luându-se după vorbele voastre, se va apăra și va căuta să nu cadă sub dominația voastră ».

41. Acestea zise Athenagoras. După el, unul din strategii<sup>1)</sup> se ridică și curmă discuția. Cu privire la cele desbătute adause:

« Nu este cuminte ca oratorii să-și arunce învinuiri pline de ură și auditorii să le aplaude. În privința zvonurilor ce vin din diferite părți, cel mai bun lucru este să vedem cum fiecare cetățean, cetatea întreagă vom respinge năvălitorii cu glorie. Și de nu-i nicio nevoie, ce pagubă este ca cetatea să se aprovizioneze cu cai, arme și celelalte necesare războiului? Noi, generalii, vom cerceta și ne vom îngriji de ele, cum și de a trimete în orașe emisari cari să supravegheze evenimentele. Unele măsuri le-am luat deja și toate informațiile ce vom primi, vi le vom aduce la cunoștință ».

42. După aceste cuvinte ale strategului, adunarea se împrăștie. Atenienii și aliații erau acum toți adunați la Corcira. Generalii au trecut mai întâiu în revistă armata pentru a regula modul

<sup>1)</sup> Erau cincisprezece și formau cea mai înaltă autoritate executivă.

de intrare în porturi și de așezarea taberelor. Au format trei părți și le-au împărțit prin sort. Căci a naviga împreună ar fi însemnat să se expună să n'aibă apă, nici porturi, nici provizii în punctele de abordare; de altfel, în chipul acesta și disciplina era mai bine asigurată, știind fiecare că e sub anume șef. Au trimis trei corăbii în Sicilia și Italia ca să se informeze ce orașe sunt dispuse să-i primească: li se dădu ordin să vină înaintea flotei cu știrile obținute.

43. După asta Atenienii cu toate forțele ridicară ancora din Corcira și se îndreptară spre Sicilia. Flota se compunea din o sută treizeci și patru de trireme și două penticontoare rodiene. Atice erau o sută, din care șase zeci iuți, celelalte duceau soldații; restul era din Chios și dela ceilalți aliați. Opliții în total erau cinci mii o sută, din care o mie cinci sute atenieni de pe rol, în afară de șapte sute theți<sup>1)</sup>, soldați de marină. Restul îl formau aliații. Argienii trimisese cinci sute. Erau două sute cincizeci de Mantinci și lefegii, patru sute optzeci de arcași, din cari optzeci Cretani; în fine șapte sute prăștiași din Rhodos și o sută douăzeci exilați din Megara, ușor înarmați. Pentru transportul cavaleriei era numai o corabică care ducea treizeci de cai.

44. Atât de mare fu prima pregătire ce plutea în războiul acesta. Urmău treizeci de vase de transport care duceau bagajele, proviziile, brutarii, zidarii, lemnarii și uneltele pentru construcția zidurilor. O sută de vase rechiziționate<sup>2)</sup> pluteau împreună cu transporturile; însoțeau armata și multe vase ușoare și corăbii de negoț de bună voie pentru negustorie. Aceste toate atunci ieșiră din portul Corcirei și traversară golful ionic. Și pornindu-se toată această armată unii ajunseră la capul Iapygia, alții la Tarant, fiecare locul cel mai potrivit, și plutiră dealungul coastelor Italiei. Unele orașe nu-i primiră și nu le oferiră piață, ci numai apa și portul, Tarantul și Locri nici aceasta. În fine ajunseră la Rhegium, la capătul Italiei; acolo se strânseră grămadă. Nu

<sup>1)</sup> Theții erau cetățenii din ultima clasă, cari de obicei serveau ca văslași pe vase; în cazuri extraordinare, ca aici, ca soldați de marină — ἐπιβάται — cu arme de opliți.

<sup>2)</sup> Erau probabil vase comerciale ce mergeau spre Sicilia și Italia și care erau forțate să meargă în urma flotei spre a nu aduce acolo prematur știri inamicilor.

fură primiți în oraș și puseră tăbără în afară, pe teritoriul consacrat Artemidei, unde li se oferi și piață. Traseră corăbiile pe uscat și se odihniră. Intrară în vorbă și cu cei din Rhegium și le cerură că fiind ei Chalcidieni ar trebui să ajute pe Leontini cari sunt tot din Chalcis. Ei au răspuns că vor păstra neutralitatea și vor urma hotărârile comune ale Helenilor din Italia.

Generalii atenieni examinau situația afacerilor din Sicilia și planul de campanie ce trebuiau să adopte. Totodată așteptau și să se întoarcă din Egeste și corăbiile trimise înainte, căci voiau să știe dacă sunt comorile despre care vorbise la Atena solii.

**45.** În vremea asta Siracuzanii primeau vești clare din multe părți și mai ales dela observatorii lor că flota este în Rhegium. Orice neîncredere fu înlăturată și începură pregătirile cu toată hărnicia. Trimiseră la Sicilieni, la unii paznici, la alții ambasadori; se puseră garnizoane în forturile din interiorul țării; inspectară amănunțit armele din oraș și caii; în fine luau măsuri, nu ca pentru un războiu viitor, ci pentru unul aproape prezent.

**46.** Cele trei vase ateniene trimise la Egeste se întorc la Rhegium și aduc știrea că din toate sumele promise, se văd numai treizeci de talanți. Generalii se descurajară de acest prim eșec, unit la acela că Rhegienii, cei dintâi pe cari încercase să-i atragă în alianță refuzase, deși aveau legături de sânge cu Leontinii și fusese totdeauna prieteni cu Atenienii. Nikias nu fu surprins de cele aflate din Egeste; ceilalți doi colegi nu mai înțelegeau nimic. Iată ce născocise Egestanii, când venise primii soli atenieni să examineze starea finanțelor lor. I-au dus la Eryx în templul Afroditei și le-au arătat ofrandele compuse din cupe, pahare, cădelnițe și alte multe obiecte, care, fiind de argint, aveau mai mult aparență decât valoare reală. Particularii invitate în casele lor pe marinarii de pe trireme; adunase paharele de aur și argint din Egeste, ba împrumutase și de prin orașele vecine, și feniciene și helene, și le prezentau la banchete ca ale lor proprii. Aceleași pahare din belșug figurau la toate banchetele și uimise pe Atenienii de pe trireme, cari când s'au întors la Atena spuseră ce multe bogății au văzut. Și astfel dânșii fiind înșelați, înșelau atunci fără voie pe ceilalți. Dar când adevărul gol fu cunoscut soldații îi muștrară strașnic.

47. Strategii ținură sfat în fața acestei noi situații. Păreră lui Nikias era să plece cu toată flota la Selinunt, ținta principală a expediției, și dacă Egestanii le oferă aprovizionare pentru întreaga armată vor chibzui atunci; iar de nu, să dea solda celor șase zeci de corăbii câte ceruse, și să rămână și îi vor împăca cu Selinuntienii cu voie ori de nevoie; să treacă apoi prin fața celorlalte orașe ca să arate puterea Atenei și devotamentul ei pentru aliați și prieteni; apoi să plece acasă, afară numai dacă nu se prezintă curând un prilej neașteptat de a ajuta pe Leontini sau a-și atrage vreun oraș; să nu pună în joc existența prin întrebuințarea mijloacelor proprii.

48. Alkibiades zise că după ce au plecat cu atâta pregătire, nu trebuie să se întoarcă rușinos și fără nicio ispravă; să trimeată soli pretutindeni afară de Syracuza și Selinunt, să încerce a despărți pe Sicilieni de Syracuza, pe alții să și-i facă prieteni ca să le procure hrană și oaste; dar înainte de orice trebuie atrași Mesenienii, așezați în drumul strămtoarei și cu punctul cel mai bun de abordare, armata va găsi un port și loc de încrucișare minunat; că odată orașele atrase și știindu-se cine-s aliații, vor ataca apoi pe Siracuzani și pe Selinunți, numai dacă aceștia nu se împacă cu Egestanii, și aceia nu îngăduie Leontinilor să-și restabilească orașul.

49. Lamachos susținu dimpotrivă că trebuie să se meargă spre Syracuza și să dea cât mai iute lupta, până ce nu s'au pregătit complect și sunt sub impresia teroarei. «Căci la început o armată inspiră mai multă groază; dacă pierde vremea înainte de a da ochii cu dușmanul, acesta prinde curaj și-l privește cu dispreț. De vor ataca bruse, cât aceia îi mai așteaptă încă cu mare teamă, ar putea obține victoria, căci prin toate i-ar înspăimânta: prin aspect, căci vor părea foarte mulți — prin așteptarea relelor, dar mai ales prin primejdia de îndată a luptei. Este probabil că mulți Siracuzani să fie surprinși la câmp afară, fiindcă nu ne așteaptă; apoi oricât vor transporta în interior dâșii, nu va fi lipsită de pradă armata ce va veni biruitoare sub zidurile lor să-și pună tabăra. În modul acesta și pe ceilalți Sicilieni îi vom abate dela alianță cu dâșii și-i vom atrage spre noi fără a-i mai lăsa să vadă întâiu cine învinge. Adaose că port bun de ancorat și de popas este Megara, care era pustie și nu departe de Syracuza, nici pe mare, nici pe uscat.

50. Acestea zise Lamachos, dar se alătură părerei lui Alkibiades. Acesta se duse cu nava sa la Mesena și făcu propuneri de alianță. Mesenii răspunseră că nu-i vor primi în oraș, ci le vor da piață lângă ziduri. Alkibiades se întoarse la Rhegion. Generalii imediat aleseră din toată flota șase zeci de vase, le aprovizionară cu toate cele necesare și plutiră dealungul coastei spre Naxos, lăsând restul armatei cu unul dintre ei la Rhegion. Naxienii îi primiră în oraș și plutiră spre Katane. Cum Kataneenii nu-i primiră — că ei era acolo un partid syracuzan — se duseră la gura fluviului Terias, unde bivuară. A doua zi plutiră spre Syracuse, așezați în linie cu cincizeci de vase; alte zece o luară înainte cu ordin de a pătrunde în golful cel mare și să observe de sunt nave trase pe apă. Apropiindu-se de uscat trebuiau să anunțe prin crainic de pe bord că Atenienii vin ca aliați și ca neamuri să ducă pe Leontini în țara lor: că așa dar Leontinii aflători în oraș să vină fără teamă la Atenieni ca la prieteni și binefăcători. După ce și-au dat solia și au observat orașul, porturile și regiunea de primprejur de unde pornind aveau să lupte, plecară înapoi la Katane.

51. Se făcu adunare și Kataneenii nu primiră armata în cetate, dar admiseră ca generalii să intre și să spună ce voesc. Pe când vorbea Alkibiades și cei din oraș erau întorși spre el, soldații dând la o parte o porțiță cam putrezită în zid, intrară fără să fie simțiți și se împrăștiară prin agora. Kataneenii, din partidul syracuzan, cum văzură armata în oraș, îndată se speriară foarte și se strecurară din cetate: nu erau mulți. Ceilalți votară alianța cu Atena și-i rugară să aducă și armata din Rhegion. După asta, Atenienii merseră la Rhegion și de acolo ridicându-se cu toată armata plutiră spre Katane. Ajunși aici așezară tabăra.

52. Li se vesteă din Kamarine că de-ar veni Atenienii, orașul ar intra în alianță; a doua știre că Syracuzanii echipează flota. Deci cu toată armata pluti răspre Syracuse întâiu. Dar cum nu găsiră nicio flotă, plutiră mai departe spre Kamarine. Oprindu-se la un cap trimiseră crainic. Ei nu primiră zicând că jurămintele îi obligă să primească numai câte un vas atenian, afară numai dacă ei înșiși n'au chemat mai multe. Se întoarseră fără nicio izbândă; în drum debarcară pe teritoriul Siracuzei și făcură oarecari prădăciuni; veni curând cavaleria siracuzană și

după ce pierdură câțiva peltași împrăștiați pe câmp, se întoarseră la Katane.

**53.** Și găsesc corabia Salaminiană venită din Atena cu ordin să ducă pe Alkibiadis să se apere de acuzațiile ce i le aducea orașul: trebuiau să meargă și alți soldați denunțați odată cu el pentru ticăloșia cu misterele și cu Hermeșii.

Căci Atenienii, după ce plecase armata, nu încetase o clipă cercetările în aceste afaceri. Fără să caute a se convinge de merită ori nu vreo crezare denunțatorii, primeau mici indicii cu bănuială; în baza mărturiei unor oameni fără căpătâiu prindeau și închideau cetățeni de frunte, socoteau mai util să cerceteze și să găsească adevărul decât să scape necercetat un om de treabă din pricina ticăloșiei denunțatorului. Poporul știa din auzite că tirania lui Peisistrates și a fiilor săi fusese tare grea spre sfârșitul ei și că nici n'a fost doborâtă de Atenieni singuri sau de Harmodios, ci de Lacedemonieni; de aceea cuprinși de o teamă fără sfârșit, primeau orice denunț cu bănuială.

**54.** Căci fapta lui Aristogeiton și Harmodios s'a datorit unei aventuri de dragoste, pe care am s'o povestesc mai pe larg și să arăt că nu numai străinii, dar și Atenienii înșiși nu știu nimic sigur despre tiranii lor și despre întâmplare.

După Peisistratos, care a sfârșit bătrân și în tiranie, i-a urmat nu Hipparchos cum cred mulți, ci Hippias prin dreptul de întâiul născut. Fiind Harmodios un tânăr foarte frumos se îndrăgi de el Aristogeiton, un cetățean din clasa de mijloc și-i deveni amant. Dar și Hippias fiul lui Peisistratos se îndrăgise și umbla după Harmodios, care-l spusese lui Aristogeiton. Acesta, cuprins de gelozie și temându-se de puterea lui Hipparchos să nu i-l ia cumva cu sila, pune la cale înlăturarea tiraniei întru cât îi stătu în puterea lui de cetățean modest.

În vremea asta Hipparchos făcând din nou încercări pe lângă Harmodios, fără succes, nu voia să întrebuițeze violența; ci într'un chip ascuns, ca să nu se vadă adevăratul motiv, se pregătea să-l târnie în noroiu. Nu era împovăraătoare pentru mulțime tirania. Multă vreme tiranii aceștia s'au purtat cuminte și înțelept. Luau dela Atenieni a douăzecea parte din venituri și cu aceasta au împodobit frumos orașul, duceau războaiele și făceau sacrificii zeilor. În celelalte privinți cetatea era guvernată

după legile stabilite înainte, numai că aveau grije ca în posturile importante să fie unul de ai lor. Și alții dintre ei au ocupat archontatul, funcțiunea anuală și Peisistratos, fiul lui Hippias, care era tiran, și purta numele bunicului <sup>1)</sup>). Acesta fiind archont, a dedicat în Agora altarul celor doisprezece zei și unul lui Apolon Pythianul în incinta consacrată zeului. Mai târziu poporul atenian a mai adăugit alte clădiri lângă altar și a dispărut inscripția; iar a lui Apolon din Pythia se poate și acum citi cu litere șterse:

« Aceasta-i o amintire dela Peisistratos, fiul lui Hippias.

A pus-o în timpul archontatului său în dumbrava lui Apolon Pythianul ».

55. Că Hippias a urmat la tiranie în calitate de primul născut, știu și din auzite și pot afirma și după alte probe mai sigure. Ar putea-o cineva ști și numai din asta: dintre toți frații legitimi el singur a avut copii, cum arată altarul de care am pomenit și columna așezată în acropolea Atenei ca amintire a nedreptății tiranilor <sup>2)</sup>). Pe ea nu se vede scris niciun copil al lui Thessalos și nici al lui Hipparchos; dar sunt scriși cu cinci feciori pe cari i-a avut cu Myrsine, fata lui Kallias, fiul lui Hype-rochides. Căci natural era ca fiind cel mai în vârstă să se căsătorească primul. Tot pe columna aceasta este înscris îndată după tată, și aceasta-i firese fiind cel mai în vârstă și urmându-i în tiranie. Dar mi se pare că nu i-ar fi fost deloc ușor să pună stăpânire pe tiranie, dacă Hipparchos ar fi murit în funcție și el în aceeași zi s'ar fi și instalat; însă frica ce o sădise în sufletul cetățenilor de multă vreme, disciplina riguroasă din garda sa personală au fost cu prisos suficiente pentru a-i asigura stăpânirea puterii și n'a trecut prin greutățile de care evident s'ar fi izbit, dacă el, ca mai tânăr decât fratele său, n'ar fi avut deja o lungă deprindere de a comanda. Nefericirea lui Hipparchos l-a făcut celebru și i-a adus pentru posteritate și gloria tiraniei.

56. Hipparchos deci acoperi de batjocură pe Harmodios, așa cum își pusese în minte, după ce fusese din nou respins. Dăduse știre surorii sale să vină să poarte coșul într'o procesiune și pe

<sup>1)</sup> Grecii n'aveau nume de familie. Obiceiul era să se dea primului născut numele bunicului de pe tată.

<sup>2)</sup> Numai Thukydidēs pomeneste de acest monument de blestem ridicat de Atenieni după alungarea tiranilor.



urmă o alungase spunând că nu-i demnă de o atare cinste. Harmodios a suportat greu ocara, iar de dragul lui, și mai tare Aristogeiton s'a întăritat. Se înțelesese cu ceilalți conjurați asupra faptului. Așteptau marile Panatenee, singura zi, când cetățenii puteau, fără a da de bănuț, să vină cu armele la adunare pentru procesiune. Trebuia ca ei să înceapă, iar ceilalți să le sară în ajutor în contra gardei. Conjurații nu erau mulți, ca să se poată păstra taina. Credeau că și cei nepreveniți s'ar fi alăturat la o faptă așa de îndrăzneată, în dorul de a-și recuceri libertatea, mai ales că aveau armele cu ei.

57. Veni ziua sărbătorii. Hippias cu garda sa era în Keramicon, afară din oraș, și regula ordinea cortegiului. Harmodios și Aristogeiton înaintau cu pumnalele să-l lovească, când văzură pe unul din conjurați vorbind familiar cu Hippias, de care se putea apropia ușor oricine. Se temură, crezură că au fost denunțați și că vor fi arestați. Voiră însă mai întâi să se răzbune pe cel ce-i insultase și din pricina căruia se pusese în primejdie. Așa cum erau, porniră iute în oraș și întâlniră pe Hipparchos la locul numit Leokorion. Fără să se uite la nimic, cuprinși unul de furia dragostei, celălalt batjocurit, îl loviră și-l uciseră. Aristogeiton pentru moment, strângându-se mulțimea, scăpă de sentinele; dar mai târziu a fost prins și a pierit în grele chinuri. Harmodios a murit acolo pe loc.

58. Când în Keramicon a primit vestea Hippias, s'a îndreptat îndată nu spre locul omorului, ci către oplitii cari trebuiau să formeze cortegiul și cari, fiind departe, nu aflase ce se întâmplase. Aici ascunzându-și tulburarea pricinuită de nenorocire, le porunci să se adune, fără arme, într'un loc pe care-l indică. Aceștia se duseră crezând că vrea să le spună ceva. Hippias, după ce dădu ordin gardei să strângă armele, alese imediat pe cei ce-i bănuia și pe cari-i găsi cu pumnale. Căci la procesiuni veneau de obicei numai cu lancea și scutul.

59. Astfel un necaz de dragoste a fost începutul complotului și frica momentană a împins pe Harmodios și Aristogeiton la aceea nechibzuită îndrăzneală. După asta tirania a devenit foarte apăsătoare pentru Atenieni. Hippias bănuitor ucise mulți cetățeni și în același timp își căuta peste hotare un loc de scăpare în caz de schimbare. Deși Atenian, mărită după asta pe copila

sa Archedike cu Aiantides, tiranul din Lampsac, feciorul lui Hippoklos, știind că această familie se bucura de mare trecere pe lângă regele Darius. Este mormântul ei în Lampsac cu următoarea inscripție:

« Această pulbere acoperă pe Archedike, copila unui om ce s'a distins în Helada printre oamenii din vremea sa. Deși a fost fiică, soție, mamă de domnitori, nu și-a tulburat mintea cu nebunii ».

Hippias a mai stăpânit Atena trei ani și în al patrulea s'a retras printr'un armistițiu încheiat cu Lacedemonienii și Alemeonizii exilați, întâi la Sigcu, apoi la Aiantides în Lampsac. Pe urmă s'a dus la regele Darius, de unde mai târziu, după douăzeci de ani, bătrân acum, a venit cu oastea persană la Maraton.

**60.** La acestea se gândea poporul atenian și-și aducea aminte câte știa din auzite; era foarte necăjit și bănuitor față de prepușii învinuiți de profanarea misterele. Totul i se părea că s'a făcut în scopul unei conspirații oligarhice și tiranice. În mânia sa aruncase în închisoare mulțime de oameni de seamă și lucrul nu părea să înceteze, ei din zi în zi teroarea se înăsprea și numărul celor închiși creștea. Atunci unul din prizonieri, asupra căruia cădeau și cele mai multe bănueli, este convins de un tovarăș de închisoare să facă un denunț mincinos ori ba, căci în privința asta câmpul este deschis prepusurilor și nimeni n'a putut nici atunci, nici mai târziu să spună ceva despre făptași. Cu multe insistențe fu hotărât să se denunțe, chiar de nu făcuse nimic, să se bucure de impunitatea asigurată și să scape orașul de bănuiala ce-l apăsa. Căci mai sigură îi era mântuirea decât de va continua a tăgădui și va merge la judecată. Și acela se arată pe sine și pe alți câțiva vinovați de mutilarea Hermeșilor. Poporul atenian primi cu bucurie ce i se păru adevărat. Grozav supărați înainte că nu cunoșteau conspiratorii, Atenienii eliberează pe denunțător și pe cei ce nu fusese implicați; pe cei arătați ca vinovați îi judecă. Pe câți i-au putut prinde i-au ucis; fugarii au fost condamnați în lipsă și capul lor pus la preț. Nu se știe dacă victimele și-au meritat soarta; orașul însă pentru moment fu ușurat de o mare grijă.

**61.** În ce privește pe Alkibiades, Atenienii erau foarte porniți dând ascultare dușmanilor săi cari-l acuzau și înainte de a

se fi îmbărcat. După ce au crezut că au lămurit pe deplin afacerea cu Hermeșii, mai tare încă se încredințau că și afacerea misterelor, în care era Alkibiades acuzat, avea la temelie o conspirație în contra poporului. Din întâmplare, pe când era tulburarea aceasta în oraș, o mică armată lacedemonă veni până la Istm în urma unei înțelegeri cu Beoțienii. Li s'a părut că Alkibiades era înțeles cu ei, că nu era vorba de Beoțieni, ci de un complot, și că dacă n'ar fi apucat a pune la închisoare pe cei acuzați, orașul ar fi fost cuprins prin trădare. A fost o noapte pe care au petrecut-o înarmați în templul lui Theseus la Atena. Tot pe vremea aceea prietenii lui Alkibiades din Argos fură bănuți de conspirație contra democrației; din pricina asta Atenienii dădură atunci poporului argian ostaticii depuși în insule spre a fi uciși. Din toate părțile bănuiala împresura pe Alkibiades. Încât Atenienii, hotărâți să-l dea în judecată și să-l ucidă, trimit corabia salaminiană în Sicilia după el și ceilalți denunțați. Ordinul era ca să vină să se apere; dar să nu-l aresteze. Se purtau bine cu el ca să nu se producă tulburare în oastea lor și la inamici; totodată voiau să rămâie Argienii și Mantienii, despre cari se credea că el i-a convins să ia parte la expediție. El și ceilalți preveniți se îmbărcară pe corabia sa și plutiră în urma Salaminei din Sicilia spre Atena. Când au ajuns în Thurium, nu s'au mai ținut în urmăci, ieșind din corabie, se făcură nevăzuți. Se temeau să apară sub povara unei asemenea acușări. Cei de pe Salaminiana îi căutară o bucată de timp, apoi nu le mai găsiră urmele și plecară. Alkibiades, de acum exilat, ceva mai târziu se îmbărcă pe o corabie comercială și trecu din Thurium în Peloponez. Atenienii îl condamnă în lipsă la moarte pe dânsul și tovarășii săi.

62. După asta ceilalți doi generali atenieni din Sicilia împărțiră armata în două și se traseră la sorți; apoi cu toată puterea se îndreptară spre Selinunte și Egestes ca să știe dacă Egestanii vor da banii făgăduiți, să cerceteze afacerile Selinunților și să afle neînțelegerile dintre ei și Egestani. Plutiră având în stânga Sicilia, partea dinspre marea thursenică și ajunseră la Himera, care este singurul oraș helen în această parte a Siciliei. Cum nu-i primiră, trecură mai departe. În drum cuprinde Hukkara, orașel sicilian, în dușmănie cu Egeste. Era situat lângă mare. Robiră locuitorii și dădură orașul Egestanilor, deoarece cavaleria

lor luase parte. Pe urmă cu pedestrirea o luară pe jos printre Sicilieni până ce ajunseră la Katane, iar flota cu sclavii își continuă drumul. Nikias dela Hukkara se duse direct la Egeste, regulă ce lălațe trebi, primi treizeci de talanți și se duse la armată. Vândură sclavii pe o sută douăzeci de talanți și trimeseră la aliații din Sicilia pentru a cere trupe. Cu a doua jumătate de oaste se îndreptară spre Hyble-Geleatis <sup>1)</sup>, oraș inamic pe care nu-l putură cuceri. Și vara s'a sfârșit.

**63.** Iarna următoare Atenienii se pregătesc pentru atacul Syracuzei; Syracuzanii se găteau și ei să meargă împotriva lor la Katane. La început în spaima dintâiu se așteptase la un atac imediat; cum Atenienii nu venise, curajul lor creștea din zi în zi. Când văzură că s'au dus în capătul celălalt al Siciliei și atacând Hubla n'o putuse lua, disprețul lor creșcu și mai mult și, cum se întâmplă să facă norodul când prinde curaj, cereau generalilor să-i ducă la Katane, deoarece Atenienii nu veneau la dâșii. Iscoadele de cavalerie syracuzană zilnic umblau în jurul taberii ateniene și-i întrebau în bătaie de joc dacă au venit să locuiască cu dâșii în pământ străin în loc să așeze pe Leontini în țara lor.

**64.** Văzând aceasta generalii atenieni voră să atragă oastea syracuzană cât mai departe de oraș; în timp ce ei plutind cu flota pe lângă țărni noaptea puteau să-și aleagă în liniște un loc potrivit pentru tabără. Știau bine că nu le-ar fi fost tot una dacă debarcau în fața unui inamic pregătit sau dacă înaintau pe uscat; în acest din urmă caz armata lor ușoară și servitorii ar fi avut mult de suferit din partea numeroasei cavalerii syracuzane, mai ales că dâșii nu aveau. Așa, puteau să-și aleagă un loc, unde călărimea nu le putea pricinui mare pagubă. Exilații din Syracuza, cari erau cu dâșii, le arătară un loc în templul lui Zeus Olimpicul <sup>2)</sup> pe care l-au și ocupat. Pentru izbânda planului, generalii născocesc următoarea viclenie: trimet la Syracuza un om de încredere în care aveau toată nădejdea și generalii syracuzani.

<sup>1)</sup> Erau în Sicilia două orașe Hybla: una (Hybla major) în partea de Sud a Etniei, aproape de Katane; cealaltă (Hybla Heraea) în partea de Sud a insulei, vecină cu Gela, de unde și-a luat și numele.

<sup>2)</sup> Acest templu era pe un deal la Sud de valea lui Anapos, la o mie cinci sute pași de Syracuza (Titus Livius XXIV, 33). Fusese construit de Gelon cu prăzile luate dela Cartaginezi.

Bărbatul era din Katane și zise că vine din partea acelor oameni pe cari generalii îi cunoșteau pe nume că au rămas în oraș credincioși Syracuzei. Le spuse că Atenienii petrec nopțile în oraș departe de arme <sup>1)</sup> și dacă vor aceia într'o zi anumită să vină la revărsatul zorilor asupra lagărului, ei își iau sarcina să închidă pe soldații din oraș și să dea foc corăbiilor; că vor cuceri ușor valul la primul asalt; că la Katane sunt mulți cu același gând, și l-au trimis pe dânsul, iar ei pregătesc totul.

**65.** Strategii syracuzani, cari erau plini de curaj și se gândeau și fără asta să meargă la Katane, fără nicio cercetare se încrezură; hotărîră de îndată ziua când vor fi acolo și-l trimise. Venise și dela aliați Selinunții și alții. Se dădu ordin ca toți Syracuzanii să fie gata să iasă în masă. Când toate pregătirile s'au terminat și s'a apropiat și ziua fixată, luară drumul spre Katane și așezară tabăra lângă râul Symethos <sup>2)</sup>, în țara Leontinilor. Atenienii, cum îi simțiră că s'au apropiat, se ridică cu toată oastea lor, cu Siculi și alți partizani, se îmbarcă pe corăbii și pe cele de transport; apoi în timpul nopții plutiră spre Syracuza. În revărsatul zilei, Atenienii debarcară lângă templul lui Zeus Olimpianul ca să-și pună tabăra. Cavalerii syracuzani cei dintâi se apropiară de Katane și înțleseră că toată oastea e plecată. Intore iute și dau veste pedestrimiei. Numaidecât toți pornesc repede în ajutorul orașului.

**66.** În vremea asta, fiindcă drumul era lung, așezară în liniște lagărul în loc bun, care le dădea putința să înceapă lupta când vor vrea și cavaleria syracuzană avea să-i supere tare puțin și în timpul luptei și înainte. Deoparte îi apărau ziduri și case și copaci și o baltă <sup>3)</sup>; de cealaltă parte repezi. Tăiară arborii din apropiere, îi duseră la mare și înfipseră palisade pe lângă corăbii. Spre Daskon <sup>4)</sup>, pe unde era mai accesibil inamicilor, ridicară

<sup>1)</sup> Scuturile și lăncile erau așezate la rastel.

<sup>2)</sup> Un râu din șesul Katanei format din mai mulți afluenți, cel mai mare curs de apă din Sicilia. Astăzi se numește Simeto sau Giaretta.

<sup>3)</sup> Este probabil o mlaștină făcută de un afluent al lui Anapos, care curgea în vale la piciorul Olympionului (astăzi Pantano); dacă nu vrem să ne închipuim tabăra ateniană așa de întinsă spre Vest, atunci era o baltă ce se află la Sud de gura Anapos-ului.

<sup>4)</sup> Un șir de înălțimi ce se întinde dela Punta Caderini de azi spre Nord.

iute o întăritură cu lemne și pietre îngrămădite și tăiară podul de pe Anapos. Pe când își făceau pregătirile astea, n'a ieșit nimeni din oraș să-i împiedice. Cei dintâi sosiră călăreții syracuzani și apoi curând toată pedestrirea se adună. Se apropiară la început de tabăra ateniană; dar, cum nu le-a ieșit nimeni înainte, s'au retras, au trecut șoseaua spre Eloros și au bivouacat.

**67.** A doua zi Atenienii și aliații se așezară pentru luptă în ordinea aceasta: aripa dreaptă era ocupată de Argieni și Mantieni, centrul de Atenieni, stânga de ceilalți aliați. Jumătate din armată fu pusă în față, așezată în rânduri de opt adâncime; cealaltă jumătate așezată la tabără în careu, tot de opt oameni în adâncime. Aceștia aveau ordin să observe și să dea năvală unde vor vedea nevoie. Pe servitori îi puseră între aceste trupe. Syracuzanii așezară oplitii pe șasesprezece în adâncime. Era tot poporul ieșit și o parte din aliați, veniți mai ales din Selinunte. Gela trimesese două sute de cavaleri, Kamarina douăzeci și vreo cincizeci de arcași. Cavaleria, în număr de o mie două sute, fu așezată la aripa dreaptă sprijinită de prăștieri. În clipa de a porni atacul, Nikias străbătu rândurile oastei și-i îndemnă în chipul următor:

**68.** «Ce nevoie avem, bărbați, de multă încurajare noi cari luptăm pentru aceeași pricină? Pregătirea aceasta mi se pare mai potrivită să vă inspire încredere, decât vorbele frumoase spuse alături de o tabără slabă. Apoi când suntem aici cei mai de frunte dintre Argieni, Mantinci, Atenieni, insulari, cum să n'avem nădejde mare de biruință? Ceva mai mult: avem de a face cu oameni ridicați în masă, nu cu oameni aleși ca noi; pe deasupra sunt Sicilienii cari pot să ne disprețuiască, dar nu ne vor putea ține piept, căci îndrăzneala li-i mai mare decât știința. Să vă aduceți aminte și de asta: suntem foarte departe de țara noastră, unde nicio palmă de pământ nu ni-i prieten, decât ce vom câștiga prin luptă. De aceea îndemnul meu este contrar celui pe care-l fac, o știu bine, dușmanii în aceste clipe. Ei își zic că luptă pentru patrie; eu vă spun că nu suntem în patrie, ci într'o țară din care nu ne vom putea retrage ușor, de ne vor învinge, căci vom fi copleșiți de numeroasa lor cavalerie. Aduceți-vă deci aminte de vitejia voastră; mergeți cu inimă în luptă; gândiți-vă că nevoia și greutatea prezentă sunt mai de temut decât inamicii»,

69. După aceste vorbe Nikias porunci imediat înaintarea. Syracuzanii nu se aşteptau că o să înceapă așa de iute; unii se duseseră în oraș care era aproape. Veniră pe urmă și oricât se grăbiră să se întoarcă, ajunseră târziu și-și ocupară locul fiecăre cum nimerea. Nu s'au arătat mai prejos în bărbăție și cutezanță nici în lupta aceasta, nici în celelalte; se arătară cu inimă câtă vreme experiența îi ajuta; celui care-i lipsea cu toată bunăvoința, trebuia să părăsească rândurile. Totuși, deși nu crezuse că îi vor ataca atât de pe neașteptate și iute, luară armele și-i înfruntară cu hotărîre. La început din ambele părți, soldații înarmați cu pietere, prăștiașii și arcașii începură harța și, cum e obiceiul trupelor ușoare, fugiră când unii când alții. Apoi profetii aduseră legiuitele jertfe, trâmbițele hopliților sunară atacul și rândurile se clătinară. Syracuzanii își ziceau că luptă pentru patrie, pentru mântuirea fiecăruia acum, pentru libertate în viitor. La inamici: Atenienii, că luptă pentru a cuceri o țară străină, să nu expună primejdiei propria lor țară printr'o înfrângere; Argienii și ceilalți aliați autonomi își ziceau că au venit să ia parte la câștigul dat de victorie și să-și revadă patria biruitori; în sfârșit aliații supuși erau împinși de gândul că nu-i scăpare pentru ei acum decât în biruință și că ajutând să supună pe alții își vor ușura povara lor.

70. Se începu lupta piept la piept, se înfruntau cu mult curaj și unii și alții, când izbucniră tunete, trăznete și o ploaie mare. Cei cari luptau întâia oară și n'aveau experiența războiului fură cuprinși de spaimă; cei cari știau treaba luptelor atribuiău anotimpului fenomenul și se mirau mai degrabă că nu-s biruiți cei ce li se opuneau. Întâi Argienii au îndoit aripa stângă syracuzană și după ei Atenienii au plecat pe cei din fața lor; în sfârșit se rupse toată armata syracuzană. Atenienii nu-i putură urmări departe, fiind opriți de cavaleria syracuzană; aceasta, numeroasă și neatinsă, dădea năvală de câte ori vedea hopliții avântați la urmărire și-i alungau. Atenienii în rânduri strânse îi urmăriră, cât putură fără primejdie, apoi se întoarseră și ridicară un trofeu. Syracuzanii se adunară pe drumul spre Elore, se regrupară ca în împrejurarea aceea și trimiseră dintre ei o pază la Olympeion, de teamă să nu pună mâna Atenienii pe tezaurul de acolo. Restul se întoarse în cetate.

**71.** Atenienii nu se apropiară de templu; își adunară morții îi arseră și petrecură noaptea pe câmpul de bătaie. A doua zi dădură prin învoială leșurile dușmane; căzuse dintre Syracuzani și aliați cam două sute șazeci. Atenienii strânseseră oasele a lor lor, în număr de cincizeci cu tot cu aliați și cu prăzile luate dela cei uciși se întoarseră la Katane. Era iarnă și nu credeau cu putință să mai continue acolo războiul, înainte de a le sosi călărimca din Atena și cu cea dela aliații din insulă, ca să nu mai fie totdeauna copleșiți de cavaleria adversă. Și bani voiau să strângă și din Sicilia și să ceară și din Atena, să caute alianța unor cetăți, care acum după luptă aveau să-i asculte mai cu bunăvoință; în fine să-și pregătească toate, provizii și cele necesare pentru atacul Syracuzei în primăvară.

**72.** Cu gândurile acestea se întoarseră la Katane și Naxos ca să petreacă iarna.

Syracuzanii își îngropară morții și ținură adunare. Se urcă la tribună Hermokrates, fiul lui Hermon, omul care unea o inteligență din cele mai vii cu experiență ostășească și cu un curaj personal strălucit. Voia să-i îmbărbăteze și să nu-i lase pradă descurajării de după prima întâlnire. Căci, zicea el, nu curajul lor a fost învins, ci nedisciplina adusesese vătămarea; că nici nu s'au arătat așa de jos cât era firesc să fie, când te gândești că ei niște simpli lucrători au stat, ca să zicem așa, în fața celor dintâi maeștri ai războiului. Mult rău a făcut și mulțimea generalilor și comenzile fără rost — nu erau mai puțini de cincisprezece strategii — ca și neascultarea mulțimii. Cu mai puțini generali, dar încercați, cari să pregătească oplitii în timpul iernii acesteia, să procure arme celor ce n'aveau, ca să fie luptători cât mai mulți și să-i pună la exerciții regulate, zise că-i firesc să bată pe inamici, dacă pe lângă bărbăția înăscută în ei se va adăuga și disciplina; căci ambele vor progresa: disciplina prin deprinderea cu primejdia, bărbăția care prin știință va deveni și mai curajoasă. Trebuie să se aleagă generali puțini și cu puteri depline și să se oblige către ei cu jurământ că le vor lăsa libertatea de comandă. Numai așa vor putea acoperi și ascunde ce trebuie și să pregătească toate în regulă, fără ocoluri ».

**73.** Siracuzanii îl ascultară și votară toate propunerile sale. Aleseră trei generali, pe el, Hermokrates, pe Herakledes, fiul



lui Lysimachos, și pe Sicanon, fiul lui Enekestos. Trimiseră soli la Korinthos și Lacedemona pentru a cere ajutor și a convinge pe Lacedemonieni să întreprindă războiul în Atica, pentru ca, ori să recheme armata din Sicilia ori să nu mai trimeată alte trupe în ajutor.

74. Armata ateniană din Katane plecă în curând la Messene, pe care sperau s'o cucerească prin trădare. Dar înțelegerile ce avusese loc nu se realizară. Căci Alkibiades, când a plecat din Sicilia fiind rechemat dela comandă, știind că va fi exilat, denunțase complotul pe care-l cunoștea Messenienilor, cari erau partizani ai Syracuzii. Aceștia mai întâi uciseră pe complotiști, iar acum la apropierea flotei ateniene provocară lupte și reușiră să impună să nu primească pe Atenieni. Aceștia așteptară treisprezece zile; cum era vremea rea și n'aveau cele necesare și cum nu părea a luci vreoa rază de speranță, plecară la Naxos unde întăriră tabăra și petrecură iarna. Trimiseră la Atena o trimemă după bani și cavalerie, ca să le aibă la începutul primăverii.

75. Complectară și Syracuzanii iarna aceasta fortificațiile lor, cuprinseră înlăuntrul orașului templul lui Apolon Temenites <sup>1)</sup> printr'un zid ce privea toată partea dinspre Epipolai. Voiau să nu fie cetatea ușor de înconjurat, în caz de înfrângere, construirea un fort la Megara și altul la Olympeion și palisadară marginea mării pretutindeni unde s'ar fi putut debarca. Știind că Atenienii iernau la Naxos, merseră cu toată oastea la Katane; pustiiră o parte din țărini, arseră bărcile și lagărul Atenian apoi se întoarseră acasă.

Informați că Atenienii trimet o ambasadă la Kamarina pentru a încerca să atragă acest oraș în alianță după tratatul lui Laches, trimiseră și dânșii una. Ii bănuiau, căci și la întâia luptă Kamarineii nu-i ajutase cu toată inima și se temeau că pe viitor să nu le mai dea niciun ajutor, să nu facă alianță cu Atenienii, pe cari-i vedeau biruitori și de cari-i lega o veche prietenie. Veni din Syracuza la Kamarina Hermokrates în fruntea unei delegații; sosiră și din partea Atenienilor Euphemos împreună cu alții. Se ținu adunare. Hermokrates voind să apuce a ponegri dinainte pe Atenieni zise următoarele:

<sup>1)</sup> Era o mahala a Syracuzei, numită așa după templu, iar mai târziu Neapolis.

76. «Kamarinci, am venit în solie nu de teamă că o să vă speriați de forțele prezente ateniene, ci ca să nu vă lăsați influențați de cuvintele ce le ar putea spune înaintea noastră.

«Vin în Sicilia sub pretextul pe care-l cunoașteți, dar cu un plan pe care toți îl bănuim. Nu pe Leontini vor ei să restaureze, ci pe noi să ne alunge din orașele noastre; căci nu-i rațional să dărîme cetățile dela ei și să le restabilească pe cele dela noi; să se îngrijească de Leontini, înrudiți prin sânge cu Chalcidienii din Eubea și pe acei de acolo să-i țină în robie, deși sunt strămoșii acestora. În același fel au făcut cuceririle de acolo și acum încearcă pe acelea de aici. Deveniți, prin bună învoială, conducători ai Ionienilor și ai aliaților acestora pentru apărarea contra Medului, i-au robit rînd pe rînd, unora imputându-le lipsa serviciului militar, altora luptele dintre ei, în fine ficcărui primului motiv găsit. Astfel că în lupta contra Medului Atenienii n'au luptat pentru libertatea Helenilor și nici aceștia pentru neatîrnarea lor <sup>1)</sup>); era vorba pentru Atenieni să ia locul Medului, iar pentru accia de a trece sub un stăpîn mai luminat în adevăr, dar mai rău.

77. «Dar n'am venit ca să desvăluim în fața voastră toate nedreptățile câte le face Atena; ar fi o sarcină prea ușoară; le știți și voi. Am venit mai degrabă să ne învinuim pe noi, noi cari avînd pilda Helenilor din Asia cum au fost robiți fiindcă nu s'au apărat. Când îi vedem că evocă în contra noastră aceleași înșelătorii: restaurarea Leontinilor rude, ajutorarea Egestanilor, aliați, nu vom vroi noi oare, strîngându-ne unul lângă altul, să le arătăm printr'o atitudine de curaj că nu suntem Ionieni, nici Helespontieni sau Insulari obișnuiți să fie robi din veșnicie schimbînd când pe Med când pe altul, ci suntem Doriene liberi locuind Sicilia liberi ca și Peloponezul, leagănul nostru? Să așteptăm pînă ce vom fi cuprinși unul câte unul, oraș după oraș? Când știm că numai cu chipul acesta putem fi cuceriți și când vedem că această metodă o întrebuițează, să ne despartă pe unii prin vorbe, pe alții să-i împingă în luptă reciprocă cu momeli de alianță, în fine să ne facă răul spunându-ne ficcărui cuvintele dulci ce le pot? Să ne amăgim cu credința

<sup>1)</sup> E vorba de Helenii din Asia și insule.

că odată vecinul nostru pierdut, primejdia nu va veni și asupra noastră, că acel care va fi suferit întâiul, va rămâne singur în nenorocire?

78. «Dacă cuiva i-a venit în minte că Siracuzanul, nu el, este dușmanul Atenianului și socotește prost lucru pentru patria mea să se pună în primejdie, îl rog pe acesta să cugete că, luptând pe pământul țării mele, el va lupta în același timp tot atâta pentru patria sa ca și pentru a mea; ba chiar că poziția sa va fi cu atât mai sigură cu cât, de nu voi fi fost distrus eu întâiu, el mă va avea și pe mine aliat și nu va lupta izolat; că Atenianul nu vrea atâta să pedepsească Syracuza, cât prin aceste pretexte să-și asigure prietenia sa.

«Dacă alții din invidie ori din gelozie — căci aceste două sentimente atacă pe cei ce se înalță — doresc să suferim noi Syracuza, o umilire, ca să ne mai moderăm, dar să nu fim distruși, căci e în joc și siguranța lor, voința lor depășește marginile trase puterii omenești. Nu poate nimeni dispune de soartă în aceeași măsură, ca de sentimentele sale; și dacă se va întâmpla să fie înșelați în socotelile lor atunci când se va lamenta de propriile-i nenorociri, ar dori, poate, iarăși să ne mai poată invidia fericirea noastră, dar nu va mai fi posibil, după ce ne vor fi părăsit și nu vor fi voit să înfrunte aceleași primejdii, care ne amenință pe toți. Căci în aparență ne apără puterea noastră, de fapt e în joc salvarea lor.

«Kamarinei, era natural ca mai ales voi, cari sunteți vecinii noștri și cari sunteți imediat după noi expuși atacurilor să fi prevăzut aceste lucruri și să ne fi trimes un ajutor mai eficace decât cel de acum. Mai ales voi ar fi trebuit să vă apropiați de noi. Dacă Atenienii ar fi atacat întâi Kamarina, fiind în nevoie ați fi cerut sprijinul nostru; acum chemați de noi în ajutor, veniți la rândul vostru ca să putem rezista; n'ați făcut-o însă până acum și nici alții.

79. «Poate, printr'un exces de prudență, ați voi să vă îndepliniți obligațiile de drept și față de noi și față de cei ce ne atacă, spunând că Atenienii vă sunt aliați. Această alianță n'ați făcut-o împotriva prietenilor, ci a dușmanilor, dacă v'ar ataca cineva. Sunteți datori să ajutați pe Atenieni, nu în războaiele de ofensivă, ci numai în cele de apărare. Iată Rhegienii: deși Chal-

cidieni, refuză să participe la restabilirea Leontinilor, tot Chalcidieni. Și e grozav dacă aceia, suspectând frumoasele îndemnuri ateniene pentru împlinirea datoriei, stau într'o rezervă absurdă, în timp ce voi sub un pretext rațional voiți să fiți de folos dușmanilor naturali și să distrugeți pe cei mai înrudiți cu voi unindu-vă cu cei mai neîmpăcați inamici. Nu e drept. Trebuie să ne ajutați și să nu vă înfricoșați de pregătirea lor. Căci nu-i de temut, dacă stăm toți uniți, ci dacă ne separăm, cum o doresc ei. Proba e că nici când ne-au atacat pe noi singuri și ne-au învins în luptă, n'au făcut ce-au vrut, ci au plecat în grabă.

80. « Incât dacă noi stăm grămadă, nu e firesc să ne pierdem curajul. Să ne unim cu dragă inimă într'o alianță comună, mai ales că ne va veni ajutor dela Peloponezi, cari sunt mult mai destoinici ostași decât aceștia.

« Să nu se pară cuiva că acea atitudine prudentă, de a nu ajuta pe niciunul fiind aliați cu amândoi, să nu vi se pară că pentru noi este dreaptă și pentru voi sigură. În drept poate să fie, în fapt, nu. Căci dacă prin refuzul vostru de alianță, unul va fi învins și va cădea, iar celălalt va triumfa, ce va fi făcut, această absență, decât să împiedice salvarea învinșilor, iar pe învingători nu-i va fi oprit de a deveni răi? E mai bine totuși să vă uniți cu noi cei jigniți în dreptul nostru și rude totodată cu voi, să stați strajă interesului comun al Siciliei și să împiedicați pe Atenieni, prietenii voștri, de a face o greșeală.

« În rezumat noi Syracuzanii am putea înșira o mulțime de lucruri clare, știute de toată lumea. Le lăsăm la o parte și vă rugăm să ne dați ajutor. De nu vă vom convinge, luăm martoră lumea că, atacați de Ionieni, dușmanii noștri de totdeauna, suntem trădați noi, Dorieni, de voi, Dorieni. Dacă ne vor bate Atenienii, ne vor fi învins prin hotărârile voastre: dar numai ei vor avea onoarea. Premiul victoriei veți fi voi, cari le-o veți fi dat. De vom fi biruitori, veți avea de suportat răzbunarea pentru pericolele a căror cauză ați fost.

« Acum judecați și alegeți: sau robia imediată fără primejdii, sau biruiți alături de noi și scăpați de rușinea robiei și de toată urgia dușmăniei noastre ».

81. Acestea a vorbit Hermokrates. Euphemes, solul Atenienilor, spuse apoi următoarele:

82. « Am venit pentru reînnoirea vechei alianțe ; dar, pentru că solul Syracuzan ne-a atacat, trebuie să vorbim și despre legitimitatea imperiului nostru. Cea mai bună mărturie a spus-o el singur când a vorbit de eterna dușmănie dintre Ionieni și Doriieni. Lucrul stă așa: noi Ionienii locuind alături de Doriinii din Peloponez, care-s mult mai numeroși decât noi, am căutat în ce chip ne-am sustrage heghemoniei lor. După războaiele medice, posedând o flotă, am scuturat stăpânirea Lacedemonilor, căci nu era un alt motiv să ne comande ei pe noi ori noi pe ei decât că atunci dânșii erau mai tari. Deveniți șefii popoarelor supuse înainte regelui, am stabilit peste ei supremația noastră socotind că singurul mod de a scutura stăpânirea lacedemonă era de a avea o putere mare.

« Și ca să vorbim exact, nici nu i-am supus pe nedrept pe Ionienii și Insularii despre cari Syracuzanii zic că i-am robit, deși ne erau înrudiți prin sânge. Aceste popoare au venit împreună cu Medul în contra noastră, a metropolei. N'au avut curajul să se revolte și să-și distrugă locuințele, cum am făcut noi cari am părăsit cetatea. Robia au voit-o singuri și ne-o aduceau și nouă propria lor sclavie.

83. « Astfel stăpânirea noastră este de două ori îndreptățită: întâiu pentru că am pus la dispoziție Helenilor flota cea mai numeroasă și un devotament neprecupețit, în timp ce aceste popoare ajutau pe Mezi împotriva noastră ; în al doilea rând, prin necesitatea în care eram a ne lua măsurile de siguranță în contra Peloponezului. Nu facem discursuri frumoase pentru a dovedi, fie că suntem demni de imperiu, fiindcă numai noi am răpus barbarul, fie că am trecut prin mai multe primejdii pentru libertatea acestor popoare decât a tuturor Helenilor și a noastră. Oricui îi este permis, fără a i se imputa ca o crimă, să-și caute mijloacele de apărare.

« Pentru siguranța noastră suntem aici și vedem că interesele voastre se identifică cu ale noastre. Dovadă sunt faptele cu care ne ponegresc aceștia și deșteaptă în voi temeri exagerate. Știm că cei stăpâniți de frică se pot lăsa legănați o clipă de plăcerea elocvenței ; dar mai târziu, în momentul acțiunii, nu se uită decât la interesele lor naturale. Am spus-o: ca măsură de pază avem imperiul în Grecia ; același motiv ne aduce în Sicilia pentru

a stabili împreună cu prietenii noștri o stare de lucruri potrivit cu siguranța noastră; nu că să robim, ci ca să îndepărtăm robia.

84. « Să nu ne răspundă cineva că în această grijă a noastră pentru voi ne amestecăm în lucruri ce nu ne privesc. Se știe că dacă voi vă mențineți și sunteți destul de puternici ca să puteți înfrunta pe Syracuzani, aceștia ne vor vătăma mai puțin prin trimeteri de întăriri Peloponezilor. Suntem foarte interesați în afacerile voastre. Pentru același motiv căutăm să restaurăm pe Leontini; nu pentru a-i face supusi ca pe rudele lor din Eubea, ci din contra pentru a le da toată puterea posibilă, pentru ca în calitate de vecini, să ne facă serviciul de a-i plictisi pe Syracuzani. Pentru dușmanii din Helada suntem deajuns noi singuri. Și atunci Chalcidienii, ce ni se impută, pe nedrept, că-i ținem în robie, în timp ce venim să eliberăm pe cei de aici, ei bine este în interesul nostru ca să fie dezarmați și tributari; pe când aici interesul nostru cere ca și Leontinii și ceilalți prieteni ai noștri să se bucure de cea mai completă autonomie.

85. « Pentru un tiran sau o cetate cu un imperiu, nimic util nu-i nerațional, nici rudenie fără garanție; în fiecare caz împrejurările determină prietenii și dușmăniile. Interesul nostru aici este nu să slăbim prietenii, ci ca dușmanii noștri să fie reduși la neputință prin forța lor. Trebuie să ne credeți. Căci și aliații de acolo îi tratăm pe fiecare în raport cu folosul ce ne prezintă: Chioții și Methymnieii sunt liberi în schimbul contribuției cu flota; mulți sunt supuși la o dare în bani; alți aliați sunt cu totul liberi, deși insulari și ușor de cucerit, pentru că ocupă poziții favorabile împrejurul Peloponezului. Este natural ca și aici interesul nostru să ne dieteze linia de purtare, sau ceea ce spuneam, teama de Syracuzani.

« Dorința lor e să vă supună. Scopul lor este să vă unească pe toți într'un mănunchiu exploatănd bănuelile voastre față de noi: apoi, după ce vom pleca fără ispravă, speră să domine Sicilia, fie cu sila, fie prin izolarea voastră. Aceasta va fi inevitabil, dacă vă uniți toți în jurul lor; în adevăr nici noi nu vom putea ușor învinge o forță atât de mare coalizată și aceștia, când nu vom mai fi aici, vor fi destul de tari pentru a vă supune.

86. « Cui nu crede acestea, faptele înseși i-o vor dovedi. Când ne-ați chemat întâiu, n'ați fluturat altă teamă decât că, de vă

lăsăm în voia Syracuzanilor, și noi suntem expuși primejdiei. Nu-i drept să respingeți acum argumentul prin care pretindeați atunci să ne convingeți și nici să fim bănuți fiindcă am venit cu forțe prea mari ca pentru Syracuzani. În aceștia nu trebuie să aveți încredere. Noi nici nu putem rămâne aici decât cu învoirea și sprijinul vostru; și dacă am împinge ticăloșia așa de departe și am supune Sicilia, ne ar fi imposibil s'o menținem, dată fiind lungimea drumului și greutatea de a păzi orașe mari cu forțe și pregătiri continentale, noi putere navală. Aceștia, dimpotrivă, locuind nu ca noi într'un lagăr, ci într'un mare oraș întărit, stau totdeauna la pândă și, când li se ivește prilejul, nu-l lasă. Au arătat-o între altele și prin purtarea lor față de Leontini. Și astăzi îndrăznesc, ca și cum nu le-ați fi înțeles jocul, să vă indispună în contra celor ce-i împiedică și nu le-an permis până acum să supună Sicilia.

« Ascultați dar îndemnul nostru dictat de un interes mult mai curat pentru mântuirea voastră și nu respingeți alianța noastră. Gândiți-vă că Syracuzanii sunt mulți și au totdeauna drumul liber spre voi, iar voi nu veți avea de multe ori atâtea forțe aliate prezente. Dacă din pricina bănuielilor, ne veți lăsa să plecăm fără ispravă sau chiar învinși, va veni o vreme când veți dori să vedeți măcar numai o mică parte din forțele acestea, atunci când prezența nu va mai putea nimic izbândi.

87 « Dar nici voi, Kamarinei, nu plecați urechea la aceste ponegriri, nici ceilalți. V'am spus întregul adevăr asupra bănuielilor ce se revarsă peste noi; amintindu-le în rezumat credem că o să vă convingem. Declarăm că domnim peste acei de acolo ca să nu suportăm noi stăpânire străină: că celor de aici le aducem libertatea ca să nu fim expuși la pagube din parte-le; că suntem constrânși la o activitate intensă pentrucă avem a ne teme din toate părțile de intenții dușmănoase: că venim și acum și înainte ca aliați celor jigniți în drepturi dintre voi, nu fără să fim chemați, ci tocmai dimpotrivă.

« Voi, fără să fiți judecătorii acțiunilor noastre și nici monitori, nu încercați a ne abate, ceea ce ar fi greu acum, ci întru cât în neastâmpărul nostru de acțiune și în caracterul nostru vedeți ceva care vă poate fi de folos, alegeți-vi-l și-l utilizați. Să credeți că modul nostru de a lucra nu vatămă egal pe toți Helenii,

ci este în serviciul celor mai mulți. În toate părțile, fiecare, chiar de nu are cu noi legături, dacă se teme de un atac sau îl plănuiește, sigur de a se vedea apărat sau reprimat de noi, este astfel silit unul a se stăpâni, celălalt a fi salvat fără necezuri.

« Nu respingeți deci această puțință de mântuire ce vi se oferă și vouă și oricui are nevoie. Faceți ca și ceilalți; în loc de a fi într'o pază fără odihnă totdeauna, apucați un alt drum și hotărâți-vă să întoarceți asupra lor atacul cu care vă amenință. »

88. Așa vorbi Euphemos. Kamarineii erau frământați de sentimente contrarii. Aveau simpatii pentru Atenieni, abstracție făcând de credința lor că aceștia vor să supună Sicilia; cu Syracuzanii, în calitate de vecini, avusese totdeauna neînțelegeri; dar se temeau și de Syracuzani tot atât de mult fiindcă erau aproape și fiindcă se putea să iasă biruitori din această luptă și fără ajutorul lor. De aceea le trimesese întâiu câțiva călăreți și voiau și pe viitor să-i servească, dar în măsură cât se va putea mai mică. În prezent, pentru ca să nu se arate nici Atenienilor mai puțină bunăvoință, mai ales după victoria lor din urmă, dădură un răspuns identic ambelor părți. Și după ce s'au sfătuit au răspuns că în războiul actual, ei fiind aliați și cu unii și cu ceilalți, cred că ar călca jurămintele și deci vor rămâne neutri. Solii se retraseră.

Syracuzanii, în vremea asta continuau pregătirile de războiu. Atenienii, stabiliți în lagărul din Naxos, stăruiau printre Sicilieni să atragă cât mai mulți de partea lor. Sicilienii din câmpie, totdeauna supuși ai Syracuzei, nu s'au răsculat mulți. Cei din interior, cari totdeauna fusese autonomi, afară de puțini, erau de partea Atenienilor; procurau armatei provizii, ba unii și bani. Atenienii făcură expediții în contra celor ce nu aderau și constrânseră o parte; Syracuzanii trimețând garnizoane și ajutoare în toate părțile, îi împiedică să i supună pe toți. În timpul iernii Atenienii se ridicară din Naxos și se duseră la Katana unde au reparat bărcile arse de Syracuzani și petrecură restul iernii. Trimeseră o tirică la Cartag'na pentru a lega prietenie și, de se putea, căpăta un ajutor. Trimiseră o solie și în Etruria, de unde câteva orașe anunțară că vor lua parte și la războiu. Cerură Sicilienilor și Segestanilor să le trimeată cât mai mulți cai. Se



pregăteau și de cărămizi, fier și celelalte necesare pentru asediu ca să înceapă războiul cu venirea primăverii.

Solii syracuzani trimeși spre Lacedemona și Korinthos încercară, în drum, să arate Italianilor planurile ateniene care-i amenințau deopotrivă și pe dâșii. După ce au sosit la Korinthos au expus scopul venirii lor și au cerut, în virtutea comunității de origine, ajutor. Corintienii votară imediat cei dintâi să-i ajute din toate puterile și însoțiră solii și la Lacedemona pentru ca și aceștia să fie înduplecați a duce războiul cu Atena mai cu energie și să trimeată și în Sicilia un ajutor. În Lacedemona solii din Korinthos se întâlniră cu Alkibiades și tovarășii de exil. Acesta tocmai trecuse din Thuri în Kyllene din Eleia, întâi, pe o corabic de negoț, apoi mai târziu a venit la Sparta, după chemarea lor, cu o liberă trecere, căci îi spăimântase uneltirile lui în afacerea Mantinei. S'a întâmplat că în adunare și Corintienii și Syracuzanii să adreseze Lacedemonienilor aceleași rugăminți ca și Alkibiades și îi convinseră. Eforii și magistrații avusese deja de gând să trimeată la Syracuza spre a nu face pace, dar pentru ajutor nu se arătau plecați. Urcându-se la tribună Alkibiades întărită pe Lacedemonieni și-i aprinse rostind următorul discurs:

89. « Mai întâiu e necesar să vorbesc despre calomniile ce mă înconjoară, pentru ca bănuelile ce le-ați avea asupra mea să nu vă facă să mă ascultați în chip defavorabil în ce privește interesul comun.

« Strămoșii mei, în urma unci nemulțumiri, renunțase la proxenia lacedemonă; eu am reluat-o și v'am făcut servicii, mai ales în afacerea Pylos. Totuși, cu tot devotamentul meu, când ați tratat pacea cu Atenienii, ați făcut-o prin dușmanii mei <sup>1)</sup>; cinste pentru dâșii, jignire pentru mine. De aceea am avut dreptate să vă combat în toate, fie sprijinind pe Mantieni și Argieni, fie în alte chestiuni. Dacă acum vreunul dintre voi mă urăște pentru răul ce v'am făcut atunci, să vadă care-i adevărul și să-și schimbe sentimentele.

« De mă socotește cineva rău pentru că am susținut partidul democratic, nu va fi îndreptățit să fie supărat pe mine nici pentru

<sup>1)</sup> Nikias și Laches,

motivul acesta. Căci noi totdeauna am fost adversarii tiranilor; iar tot ce se opune absolutismului este democrație. De aceea eu am fost în fruntea mulțimii. Apoi, fiindcă Statul este organizat democratic, este necesar să te conformezi în cea mai mare parte condițiilor existente. Am încercat să imprim un spirit de moderațiune în nedisciplina ei firească. Dar au fost alții, și în vremurile vechi, și astăzi care împing poporul pe drumuri rele. Aceștia m'au exilat și pe mine. Eu câtă vreme am condus poporul, am socotit ca o datorie să contribui la menținerea unui regim pe care l-am moștenit și căruia și Statul îi datorește, și mărirea și libertatea sa. De altmintrelea, oamenii cu judecată, și eu mai mult decât oricare, căci am suferit foarte mari lovituri, știm ce este democrația; dar nu s'ar putea spune ceva nou despre extravaganța acestui regim. Dar nu socoteam că este bine să-l răstorn câtă vreme voi erați dușmani.

**90.** « In modul acesta s'au răspândit calomniile împotriva mea. Să trecem acum la acele chestiuni ce sunt puse în desbaterea voastră și asupra cărora eu, ca unul ce știu mai multe, pot să vă dau un sfat.

« Am plutit spre Sicilia cu intenția de a supune întâi pe Sicilioți, de puteam, după aceea pe Italoți și în urmă să atacăm și imperiul cartaginez și pe supușii lor. Dacă ne reușiau planurile în totul sau în mare parte, trebuia să ne aruncăm asupra Peloponezului cu forțele sporite ale Helenilor de acolo și cu barbari mulți luați în leafă din Iberi și celelalte neamuri socotite în acele părți mai războinice.

« Pe lângă triremele ce le avem, trebuia să ne construim multe noi, căci are Italia lemn din belșug. Cu ele aveam să asediem Peloponezul din jur împrejur; în același timp armata de uscat avea să năvălească asupra orașelor, pe unele luându-le cu asalt, pe altele asediindu-le. Speram să învingem ușor și să fim după aceea domnii întregului neam helen.

« Pentru bani și provizii țările de acolo trebuiau să ne procure așa încât să nu se mai termine, fără a socoti venitul nostru de aici.

**91.** « Ați aflat dela mine care știu mai precis decât oricine ce planuri au dus la această expediție. Generalii rămași vor căuta să le realizeze în măsura puterilor lor. Aflați acum că, de nu veți sări în ajutor, Sicilia nu va scăpa.

« Sicilienii prea n'au experiență. Totuși dacă s'ar uni toți, ar putea acum să se apere. Syracuzanii, izolați, învinși deja într'o mare bătălie și blocați de flota noastră, vor fi incapabili să reziste forțelor ateniene de acolo. Și dacă orașul acesta va fi cuprins, Sicilia toată e în mâinile lor, și curând apoi și Italia. Și primejdia, despre care am vorbit adineaori, va veni peste voi nu după multă vreme.

« Astfel că nu este în discuție numai Sicilia, ci și Peloponezul, de nu veți lua în grabă următoarele măsuri. Trimeteți o armată, ai cărei soldați să fie văslași în timpul traversării și imediat după debarcare să se facă opliți. Adăogați — aceasta o socot mai util decât o armată — un Spartan ca general care să organizeze pe cei prezenți la datorie; să constrângă pe cei ce întârzie. În modul acesta amicii noștri de acolo vor avea mai mult curaj și cei dubioși vor adera mai fără șfială.

« Dar mai e ceva. Războiul de aici trebuie să-l faceți mai-cu energie pentru ca Syracuzanii, văzând că vă îngrijiți de ei, să reziste mai energic, iar Atenienii să nu poată să le trinească acolo ajutor.

« Trebuie să fortificați Dekelia. Asta a fost totdeauna teama Atenienilor și numai această năpaste, cred ei, le-a fost cruțată încă în războiul actual. Așa numai ați putea da inamicului loviturile cele mai eficace, când știți de ce se tem dânsii să întrebuintați în contra lor arma de care li-i mai frică: e natural ca fiecare să știe care-s primejdiile mai amenințătoare pentru el. Ce veți folosi voi prin această fortificare și ce pagube vor pricinui dușmanilor, lăsând la o parte multe, voi indica numai pe cele mai de seamă. Toate bogățiile țării vor fi în puterea voastră, de voie de nevoie. Ii veți lipsi imediat de venitul <sup>1)</sup> minelor de argint din Laurion, de foloasele ogoarelor și ale tribunalelor <sup>2)</sup>; dar mai ales veniturile dela aliați se vor micșora, căci aceștia își vor neglija datoria, dacă vor socoti că voi duceți războiul cu toată vigoarea.

<sup>1)</sup> Venitul minelor din Laurion în timpul războiului peloponeziac era de o mie de talanți.

<sup>2)</sup> Amenzile și confiscările, ca și plata judecătorilor plătită de cei ce se judecau. Războiul în interior constituia pentru Atena un fel de stare de asediu în timpul căreia tribunalele trebuiau să nu lucreze de multe ori.

92. « Lacedemoni, este în mâinile voastre să realizați ceva cu grabă și cu puțină bunăvoință : căci în privința posibilității acestui plan, și nu cred să mă înșel de loc. am toată încrederea.

« Pretind să nu fiu socotit de nimeni inferior dacă astăzi atac eu țările alături de vrăjmașii săi neîmpăcați patria mea, eu care treceam altă dată de cel mai înfocat iubitor al ei, și nici să nu vedeți în spusele mele decât vorbele încredute ale unui exilat. Eu fug de ticăloșia celor ce m'au alungat, dar nu de posibilitatea de a vă fi de folos, de veți voi să mă ascultați. Ura mea nu este atât de mare contra inamicilor cari m'au lovit cândva, cât este de puternică în contra prietenilor cari m'au silit să le devin dușman. Iubire de patrie nu simt în starea mea de-acum, când o grea nedreptate apasă asupra-mi, dar simțeam atunci când o serveam în împrejurări sigure. De aceea nici nu cred astăzi că merg în contra unci patrii ce-o mai am, ci caut mai degrabă să recâștig patria pierdută. Adevăratul iubitor de țară nu-i cel care nu atacă patria pierdută pe nedrept ; ci acela care în tot chipul, de dorul ei, caută s'o recapete.

« Vă cer, Lacedemoni, să vă folosiți de mine și la primeidie și la muncă, cunoscând acel cuvânt spus de toți ; de v'am făcut ca dușman atâta rău și ca prieten vă pot fi de mare folos ; căci știu din proprie experiență situația Atenei, în timp ce despre a voastră n'am decât presupuneri.

« Voi, să nu pierdeți din vedere că deliberați asupra unor chestiuni capitale. Nu zăboviți să trimeteți trupe expediționare și în Atica și în Sicilia. Acolo printr'un mic sacrificiu veți salva mari interese și veți dărâma puterea Atenei. Și apoi, liniștiți în țara voastră, veți conduce întreaga Helada care vi se supune de bună voie, cu dragoste, nu din silă ».

93. Acestea zise Alkibiades. Lacedemonii avusese și mai din 'nainte de gând să facă o expediție în contra Atenei, dar tot amânase uitându-se ba la una ba la alta. Dupăce ascultară însă atâtea amănunte dela omul pe care-l socoteau cel mai precis informat, cu mult curaj porniră treburile : mintea le era numai la fortificarea Dekeliei și la trimiterea imediată a unui ajutor în Sicilia. Hotărîră ca Gylippos, fiul lui Kleandridas, să fie comandantul Syracuzanilor și ordonară ca, sfătuindu-se cu solii lor și ai Corintienilor, să trimeată cât mai repede și mai nume-

roase trupe ar putea strânge. Gylippos ceru Corintienilor să-i expedieze imediat la Asine două corăbii, să înarmeze câte vase vor să trimeată și să fie gata de plecare, când va veni timpul. După ce s'au luat aceste hotăriri, au părăsit Lacedemona.

Sosi și trirema ateniană din Sicilia, pe care o trimisese generalii după bani și călărime. Atenienii auzind votară ambele cereri. Se termină iarna și al șaptesprezecelea an <sup>1)</sup> din războiul pe care l-a povestit Thukydidēs.

94. Odată cu primăvara, chiar la începutul ei, Atenienii din Sicilia se ridicară din Katane și plutiră spre Megara. Acest oraș fusese odată al Siculilor; pe timpul tiranului Gelon, cum am spus și mai înainte <sup>2)</sup>, Syracuzanii i-au alungat și stăpânesc acum ei pământul. Atenienii debarcară și pustiiră ogoarele și, atacând un fort al Sicilienilor fără a-l putea cuprinde, se retraseră și cu oastea pedestră și cu flota și ajunseră la gura fluviului Terias. Aici, pătrunzând în mijlocul țării, devastară câmpiile și dădură foc semănăturilor. Se întâlniră cu o parte din oastea Syracuzană, uciseră câțiva, înălțară un trofeu și se retraseră spre flotă. S'au dus de aici la Katane; după ce s'au aprovizionat, au plecat cu toată oastea la Kentoripa, orașel sicilian, pe care-l supuseră prin bună învoială și se depărtară arzând grânele Inesseenilor și Hybleienilor <sup>3)</sup>. Când au sosit la Katane au găsit veniți din Atena două sute cincizeci de cavaleri cu harnașamentul fără cai, cu gândul să și-i procure de aici, treizeci de arcași călări și trei sute de talanți în numerar <sup>4)</sup>.

95. Tot în primăvara asta Lacedemonii merșeră în contra Argosului și înaintară până la Kleone; dar se întâmplă un cutremur și se retraseră. Argicienii, după asta, năvăliră și dânzii în Thyreatis, țară vecină, și luară multă pradă de la Lacedemoni care a fost vândută cu peste douăzeci și cinci de talanți. Tot în vara asta, poporul din Thespiac se revoltă în contra guvernului, dar nu izbuti.

1) Al șaptesprezecelea an de războiu 414 a. Chr.

2) Vezi Cartea VI, cap. 4.

3) E vorba de Hybla major care se găsește în drumul dela Kentoripa la Katane.

4) Un milion șase sute mii lei aur. Arcașii călări erau un fel de poliție, Cartierul lor era în Agora și se numea cortul Sciților.

Thebanii veniră în ajutor și primise pe unii, pe cari îi siliră să fugă la Atena.

**96.** Tot în vara aceasta Syracuzanii, informați de sosirea cavalerilor și că Atenienii se pregătesc să-i atace, se gândiră că dacă Atenienii nu sunt stăpâni pe Epipole<sup>1)</sup>, masiv stâncos și situat imediat în apropierea orașului, nu le va fi ușor să-i aședieze, chiar biruitori într'o luptă mare. Plănuiră să păzească trecătorile, ca să nu pătrundă aici dușmanii fără știrea lor, căci pe aiurea nu puteau. În adevăr, celelalte părți sunt dominate de acest masiv care se lasă în pante dulci spre oraș, de unde se poate privi toată întinderea lor. Syracuzanii l-au numit Epipole, pentru că domină tot ținutul. În zorii zilei Syracuzanii ieșiră cu toată oștirea în livada udată de fluviul Anapos. Harmokrates și ceilalți strategii abia-și luase în primire funcțiunile. Trecură în revistă pe opliți și aleseră întâi șase sute dintre ei, pe cari-i puseră sub comanda lui Dionilos, fugar din Andros, ca să fie de pază la Epipole și oriunde va fi nevoie să se adune și să dea ajutor.

**97.** Cu o noapte înainte de revistă, Atenienii veniră fără să fie simțiți, cu toată oastea dela Katane, la un loc numit Leon<sup>2)</sup>, care-i departe de Epipole cam șase sau șapte stadii și debarcând pedestrima, ancoră la Thapsos. Este o peninsulă care înaintează în mare printr'un istm îngust și nu-i departe de Syracuza, nici pe mare, nici pe uscat. Flota ateniană din Thapsos închise acest istm printr'o palisadă și stătu în răgaz. Pedestrimea porni imediat în pas alergător spre Epipole și se urcă dinspre Eurylos, înainte să prindă veste Syracuzanii din livadă și dela revistă. Fiecare cum putu, veni cât mai iute în frunte cu Dionilos și cei șase sute; dar din livadă până unde avea să fie lupta nu erau mai puțin de douăzeci și cinci de stadii; în chipul acesta atacând fără regulă fură învinși și se retraseră în cetate. Pieri și Dionilos împreună cu vreo trei sute. După aceasta, Atenienii ridicară un trofeu, dădură Syracuzanilor morții prin învoială și a doua zi se coborîră până sub zidurile orașului; cum nu le ieși nimeni înainte, se

<sup>1)</sup> Epipole este o înălțime triunghiulară, cu baza la Vest de Achradina și cu vârful la Euryelos, lungă de 5 km, cu povârnișuri repezi la Nord și Sud, de unde inamicii aveau cel mai primejdios punct de atac.

<sup>2)</sup> În fundul golfului dela Nord de Syracuza la mijlocul distanței între peninsula Thapsos (azi Magnisi) și panta septentrională a Epipolei.

retraseră și zidiră un fort pe Abdalon, pe creasta dealurilor Epipolei, înspre Megara, ca să aibă un punct de reazim când se vor duce, ori la luptă, ori la lucru, și un depozit de nucele și provizii.

98. Nu mult după asta le sosiră din Egeste trei sute de călăreți și vreo sută de Sicilieni, Naxienii și alții. Atenienii aveau două sute cincizeci de călăreți cari-și procurară cai, unii dela Egeste, alții din Katane și o parte-i cumpărară. Numărul cavaleriștilor adunați era de șase sute cincizeci. Și după ce au pus garnizoană în Labdalon, Atenienii s'au dus la Syke <sup>1)</sup>, unde așezându-se au zidit întăritura lor circulară. Iuțeala cu care s'a isprăvit lucrarea a speriat pe Syracuzani, cari făcuse o ieșire cu gândul să o întrerupă. Pe când deja se așezau unii în fața altora, generalii syracuzani văzând armata lor împrăștiată pe câmp și adunându-se cu neplăcere, dădură ordin de retragere și lăsară numai o parte de cavalerie. Aceasta trebuia să împiedece pe Atenieni de a strânge pietre și a se depărta de lagăr. Un singur trib de opliți atenieni și toată cavaleria atacară călăreții syracuzani, îi puseră pe fugă omorînd câțiva și ridicară un trofeu ca amintire a acestei lupte de cavalerie.

99. A doua zi, o parte din Atenieni clădeau zidul spre Nord de întăritura circulară, pe când ceilalți adunând pietre și trunchiuri le puneau tot înainte către un loc numit Trogilos <sup>2)</sup>. Aici avea să fie pe linia cea mai scurtă, zidul de împrejmuire care începea dela portul cel mare și ducea până la cealaltă mare. Syracuzanii, după sfatul strategilor și mai ales al lui Hermokrates, nu mai voiră să se primejduiască în lupte mari cu Atenienii: li se părea mai nimerit să ridice un zid de apărare, care să taie de-a-curmezișul zidul de asediu în partea neterminată. Dacă planul reușea, lucrările de asediu erau oprite. Dacă în timpul acesta dușmanii ar ataca, socoteau să-i opună o parte din oaste și să aibă vreme să împingă șarampoi palisadei pe toate părțile accesibile, pe când Atenienii ar fi siliți toți să înceteze lucrul și să-i atace. Syracuzanii ieșiră deci și zidiră, dela orașul

<sup>1)</sup> Mahala așezată la Nord-Est de Achradina, numit și Tyche, fiindcă era aici un templu al norocului.

<sup>2)</sup> Trogilos, un port mic în partea de Nord a masivului Epipole. Titus Livius XXV, 23 vorbește de Trogilorum portus pe care-l situează lângă zidul Epipole.

lor începând, un zid transversal sub fortificația circulară a Atenienilor. Tăiau măslinii din Temenos <sup>1)</sup> și făceau turnuri de lemn. Corăbiile ateniene încă nu se mutase dela Thapsos în golful cel mare și Syracuzanii continuau a fi stăpâni pe mare; Atenienii își aduceau cele trebuitoare pe uscat din Thapsos.

**100.** Când Syracuzanii socotiră că au clădit și au înfipt deja palisade în zidul transversal, fără ca Atenienii să vină să-i împiedice, căci se temeau să se împartă și să fie ușor învinși și apoi se sileau să termine zidul lor de împrejmuire, lăsară un trib pentru paza zidului și se retraseră în oraș. Atenienii distruseră conductele de apă care alimentau orașul. Observând că Syracuzanii se retrăgeau în corturi la amiază, că unii se duceau chiar în oraș și cei din palisadă făceau paza fără grijă, aleseră trei sute de opliți și o ceată de ușor înarmați, toți oameni unul și unul, și le porunciră să atace în pas alergător pe neașteptate zidul syracuzan. Restul armatei se împărți în două: o parte se îndrepta sub comanda unui general spre oraș, pentru cazul când ar face o ieșire, iar o parte sub comanda celuilalt la palisada de lângă poarta mică. Cei trei sute atacă și cuceresc fortificația; paznicii părăsind-o se retraseră în zidul <sup>2)</sup> împrejmuitor de dinaintea lui Apolon Temenites. Odată cu dâșii sosiră și urmăritorii și intrară înlăuntru; dar abia pătrunseră și fură scoși cu forța de Syracuzani și căzură câțiva Argieni și Atenieni. În retragere, armata întreagă distruse zidul transversal și palisada, smulse șarampoi, îi luă cu sine și ridică un trofeu.

**101.** A doua zi dela fortificația circulară începând, construirea zidul de pe sprinceana prăpăstioasă a masivului, care domină balta și care cu această parte din Epipole privește către golful cel mare. Urmând drumul cel mai scurt, zidul de împrejmuire trebuia să coboare de pe deal pentru a ajunge până la port prin baltă și pe șes. În vremea asta Syracuzanii ieșiră și ridicară și dâșii din nou o palisadă începând dela oraș îndreptând-o prin mijlocul bălții; îi săpară și un șanț de apărare ca să nu poată Atenienii isprăvi zidul până la mare.

<sup>1)</sup> Livadă consacrată lui Apolon Temenites.

<sup>2)</sup> Este un zid nou prin care Syracuzanii cuprind în interiorul orașului mahalaua lui Apolon Temenites.



Aceștia, cum terminară zidul de pe sprinceană dealului, fac planul să cucerească și această palisadă cu șanțul ei și dau ordin flotei să se strămute dela Thapsos în golful cel mare al Syracuzei. Ei, înainte de a se lumina de ziuă, coborîră de pe Epipole în șes; trec balta, pe unde mîlul era mai rezistent pe scânduri late și uși pe care le asvârleau înaintea lor. În zorii zilei cuprind și palisada și șanțul afară de o mică parte; mai târziu luară și restul.

Fu și o luptă în care învinseseră Atenienii. Aripa dreaptă a Syracuzanilor fugi către oraș, iar cea stîngă către fluviu. Cei trei sute de opliți atenieni aleși alergeră în fugă la pod ca să le taie trecerea. Syracuzanii fură cuprinși de teamă; totuși fiindcă aveau aici cea mai mare parte din cavalerie, merg asupra acestor trei sute, îi dau peste cap și-i aruncă spre aripa dreaptă ateniană. Această mișcare răspândi spaima în extremitatea aripii. Lamachos văzu și voi să vină în ajutor dela aripa stîngă însoțit de câțiva arcași și de Argieni: dar pe când trecea un șanț și rămăsese aproape singur cu puțini tovarăși, cade el și cinci sau șase din însoțitori. Syracuzanii răpesc degrabă leșurile și le duc dincolo de pod în siguranță: apoi fiindcă venea asupra-le și grosul armatei ateniene se retraseră.

102. În vremea asta cei cari fugeau spre oraș, cum văzură ce se întîmplă, prinseră curaj și atacă din nou pe Atenienii din fața lor; trimet o parte și la fortificația circulară de pe Epipole socotind că o vor găsi goală. Cuprind în adevăr zece pietre din zidul protector <sup>1)</sup> și-l dărîmară; dar fortificația o salvă Nikias, care fusese lăsat în tabără din pricina unci slăbiciuni <sup>2)</sup>. Dădu ordin servitorilor să aprindă mașinele și lemnăria ce sta aruncată înaintea zidului, căci văzu că nu va fi posibil din lipsă de oameni să apere în alt chip reduta. Așa se și întîmplă. Syracuzanii nu mai trecuă prin foc, ci se retraseră, mai ales că se ridicau din vale Atenienii spre redan, după ce terminase urmărirea. În același moment apăru, după ordinul primit, în portul cel mare și flota lor dela Thapsos. Syracuzanii de pe deal când au văzut asta se retraseră în grabă și toată armata intră cu dînșii

<sup>1)</sup> Pletra, măsură de lungime, de o sută de picioare.

<sup>2)</sup> După Th., Cartea VII, 15 Nikias suferea de rinichi.

în oraș; nu socoteau să mai poată împiedica construcția zidului până la mare cu puterile ce aveau.

**193.** După asta Atenienii ridicară un trofeu, dădură morții Syracuzanilor prin învoială și primiră pe ai lor și pe Lamachos. Fiind acum de față toată armata, și cea de uscat și flota, ei înconjurară pe Syracuzani cu un zid îndoit începând dela Epipole și dela partea prăpăstioasă a dealului. Cele necesare armatei veneau din toate părțile Italiei. Veniră ca aliați și mulți Sicieni, cari până acum stătuse în rezervă: sosiră și din Etruria trei penticotoare <sup>1)</sup>. Toate le mergea după cum se așteptase. Căci și Syracuzanii nu mai credeau în biruință, fiindcă nu le venea ajutor nici din Peloponez, nici de aiurea. Incepură a vorbi între ei de pace și intrară în tratative și cu Nikias, care, după moartea lui Lamachos, rămăsese singurul general. Dar nu luară nicio hotărâre; ei, așa cum e natural să te aștepți dela niște oameni tot mai strămtorați și înconjurați din ce în ce mai cu tărie, se vorbeau multe și cu Nikias și între dânșii încă și mai multe; căci și nenorocirile prezente îi făceau să se bănuiască unul pe altul. Se luă comanda generalilor cari suferiră aceste înfrângeri, fie că trădase fie că n'aveau noroc; aleseră în loc pe alții: pe Heraklides, Tellias și Eukleus.

**104.** În timpul acesta lacedemonianul Gylippos și vasele din Corint plecate cu el erau deja în jurul Leukadei și se grăbeau să ajungă în Sicilia. Veștile ce veneau erau grozave și false toate deopotrivă; spuneau că Syracuza e complet împresurată. Gylippos pierdu speranța de a mai face ceva în Sicilia; voi să apere cel puțin Italia și împreună cu Pytheu Corintianul traversă repede golful ionic cu două nave laconiene și două corintiene și ajunseră la Tarent. Corintienii, pe lângă zece vase ale lor, trebuiau să înarmeze două din Leukadia și trei din Amprakia și să plutească mai târziu. Gylippos din Tarent se duse ca ambasador întâiu la Thurii, sprijinindu-se pe vechea cetățenie <sup>2)</sup> a tatălui său; neputându-i atrage în alianță, se imbarcă și porni pe lângă

<sup>1)</sup> Penticotoare, corăbii a cincizeci de vâsle.

<sup>2)</sup> Kleandridas, tatăl lui Gylippos, comandase împreună cu tânărul rege Pleistoanax o expediție în Atica (C. I, cap. 114). La întoarcere a fost acuzat că s'a lăsat corupt de Perikles; exilat din Sparta se refugiase la Thurii, unde primise dreptul de cetate.

coasta Italiei. Fu răpit de un vânt în golful tarentin <sup>1)</sup>, care pornindu-se din Nord suflă aici puternic și-l duse în largul mării. După ce s'a luptat cu vântul, s'a întors iarăși în golful Tarent; aici trase corăbiile pe uscat și le repară. Nikias fu informat că a sosit și din pricina micului număr de nave nu-l băgă în seamă, cum făcuse și Thurienii. Socotea că a plecat după furat și nu luă nicio măsură de pază.

**105.** Tot în timpul acela, Lacedemonii năvăliră în Argos, ei și aliații și devastară o mare parte din țară. Atenienii veniră în ajutor cu treizeci de nave, ceea ce rupse în mod flagrant pacea cu Lacedemonii. Înainte fusese numai prădăciuni pornite din Pylos. Dacă alianța cu Argienii și Mantincii i-au făcut să debarce în Peloponez, cel mult și foarte rar în Laconia. Deși de multe ori Argienii i-au rugat să se arate numai un moment cu armele în Laconia și să plece după ce vor fi pustiit împreună cu ei, nu voise. Dar atunci, sub comanda lui Pythodoros, a lui Lespodios și Demaratos, debarcară în Epidaurus-Limeros, Prasia și alte puncte pe care le devastară și dădură Lacedemonilor prilej foarte bun de a răspunde prin represalii. După ce au plecat Atenienii din Argos cu navele și Lacedemonii, Argienii năvăliră în Phlasiia, distruseră ogoarele și uciseră câțiva oameni: apoi s'au retras între hotare.

---

<sup>1)</sup> Este o eroare de text; unele manuscrise dau golful terinean care este în Terina pe coasta de apus a țării Bruttii.

## CARTEA VII

Gylippos și Pithen ajung la Syracuza străbătând Sicilia ducând șapte sute trupe peloponeze și mai adunând în drum două mii și câteva sute de Sicilieni. Cap. 1—3. — Syracuzanii ridică un zid de-a-curmezișul Epipolei; Nikias fortifică Plemmyrion. Cap. 4. — Se dau două lupte: în prima Syracuzanii sunt învinși, în a doua sunt biruitori. Cap. 5—6. — Flota corintiană ajunge la Syracuza fără să fie observată de vasele ateniene. Cap. 7. — Nikias cere ajutoare dela Atena. Cap. 8. — Atenienii încearcă să recucerească Amphipolis. Cap. 9. — Scrisoarea lui Nikias ajunge la Atena și e citită în adunare; conținutul ei. Cap. 10—15. — Atenienii pregătesc a doua armată și o trimit în Sicilia sub comanda lui Eurymedon și Demosthenes. Cap. 16—18. — *Al nouăsprezecelea an de războiu.* Lacedemonii intră în Atica și fortifică Dekelea. Cap. 19. — Atenienii trimit o flotă în jurul Peloponezului. Cap. 20. — Gylippos și Hermokrates se silesc să facă pe Syracuzani să dea o luptă navală. Cap. 21. — Gylippos cuprinde trei forturi din Plemmyrion, dar flota Syracuzană e învinsă. Cap. 22—24. — Syracuzanii trimit vase în Peloponez și prind un transport de corăbii de negoț ateniene. Cap. 25. — Demosthenes fortifică un punct din insula Kythera. Cap. 26. — Thracii, trimiși înapoi dela Atena, devastează Mykalessos. Cap. 27—30. — Demosthenes se întâlnește cu Eurymedon și pleacă luând trupe și din Coreyra. Cap. 31. — O trupă siciliană ce venea spre Syracuza e bătută de aliații Atenei. Cap. 32. — Kamarina și Gela trimet ajutoare Syracuzei; Akragas rămâne neutră. Cap. 33. — Luptă între flota ateniană și corintiană la Erineos. Cap. 34. — Demosthenes și Eurymedon ajung la Petra, lângă Rhegion. Cap. 35. — Se dau două lupte în portul cel mare al Syracuzei; în a doua Atenienii sunt bătuți 36—41. — Cap. 36—41. — Demosthenes și Eurymedon ajung în tabără. Cap. 42. — Atenienii atacă noaptea Epipolai, dar sunt bătuți. Cap. 43—45. — Syracuzanii chiamă ajutoare din Sicilia. Cap. 46. — Sfatul de războiu ținut de generalii atenieni. Cap. 47—49. — Când să plece, luna se eclipsează și Atenienii stau pe loc. Cap. 50—51. — Se dă o luptă violentă și pe mare și pe uscat; Atenienii sunt învinși Cap. 52—54. — Descurajarea lor și îmbărbătarea dușmanilor. Cap. 55—56. — Enumărarea aliaților ambelor părți. Cap. 57—58. — Portul Syracuza este închis Cap. 59. — Atenienii părăsesc pozițiile de pe uscat și fac pregătiri pentru o luptă navală. Cap. 60. — Dis-

cursul lui Nikias. Cap. 61—64. — Pregătirile syracuzane. Cap. 65. — Discursul lui Gylippos. Cap. 66—68. — Un nou discurs al lui Nikias. Cap. 69. — Ultima luptă navală; înfrângerea completă a Atenienilor. Cap. 70—71. — Hotărâsc să se retragă pe uscat; stratagema lui Hermokrates pentru a-i opri. Cap. 72—77. — Atenienii părăsesc tabăra. Cap. 75—76. — Discursul lui Nikias. Cap. 77. — Retragerea Atenienilor. — Cap. 78—80. — Demosthenes se predă. Cap. 81—82. — Măcelărirea armatei lui Nikias la trecerea râului Assinaros; Nikias se predă lui Gylippos. Cap. 83—85. — Uciderea lui Nikias și Demosthenes; prizonierii sunt închiși în carierele de piatră. Cap. 85—87.

Gylippos ajunge dela Tarent la Locrii Epizephyrieni și de acolo fără a fi neliniștit de corăbiile ateniene, prin strămoare, la Himera. De aici începe marșul cu șapte sute de oameni, trupe proprii, și două mii și câteva sute Sicilioți și Sicilieni prin insulă, spre Syracuza.

1. Gylippos și Pytheu, după ce și-au reparat corăbiile, au plutit spre Locrii-Epizephyrieni. Aici se informează mai bine că Syracuza nu este încă complet asediată și că este cu puțință sosind să pătrundă cu armata prin Epipole. Se sfătuiră dacă să țină Sicilia în dreapta și să încerce să pătrundă în portul cel mare, sau dacă nu-i mai bine să meargă întâiu la Himera și de aici pe uscat luându-i pe accia și pe alții pe cari-i vor putea convinge. Hotărîră drumul spre Himera, mai ales că cele patru corăbii ateniene, pe care Nikias le trimesese totuși, când auzise că sunt la Locri, nu ajunsese încă la Rhegion. Trec strămoarea înainte de a sosi această pază și oprindu-se la Rhegion și Messene ajung la Himera. Aici traseră corăbiile pe uscat și convinseră pe Himerieni să participe și dânșii la expediție și să procure arme acelor din corăbieri cari nu aveau. Trimiseră veste și Selinunțienilor să vină cu oastea aici; și Gelcenii și alți Sicilieni îi făgăduiră puțină armată. Siculii erau mai bine dispuși dela moartea recentă a lui Archonidas, principe puternic și care domnea peste o parte din Siculii de aici; el era prieten cu Atenienii. Graba cu care sosise Gylippos din Lacedemona părea că le ridică și lor curajul. Gylippos luă dintre corăbierii și oamenii săi de serviciu șapte sute, o mie de Himerieni, opliti și ușor înarmați laolaltă, o sută de cavaleri, un număr de soldați ușor

înarmați și călăreți venită din Selinunt și din Gela și în fine o mie de Sicilieni. Cu aceștia toți, luă drumul spre Syracuza.

Corintianul Gongylos se strecoară pe o corabie în Syracuza și primind vestea că sosește Gylippos și flota corintiană, le înalță curajul. Gylippos ajunge la Epipole, le suie pe la Euryelus și împreună cu Syracuzanii atacă imediat zidul.

2. Corintienii porniră din Leucada cu restul flotei cât putură mai repede. Gongylos, unul din strategii corintieni, plecat ultimul pe o corabie, ajunge primul în Syracuza, puțin înainte de Gylippos. Găsește pe Syracuzani în ajun de a ține o adunare și a se preda: îi împiedică și-i încurajă. Le spuse că mai vin alte corăbii și că sosește și Gylippos, fiul lui Kleandridas, trimis comandant de Lacedemoni. Syracuzanii prinseră curaj și ieșiră fără zăbavă cu toată oastea întru întâmpinarea lui Gylippos despre care se svonea că-i pe aproape. Acesta, luând în drum Ietas, un fort Sicul și cu oastea așezată ca pentru luptă, ajunge la Epipole, se suie pe la Euryelus, pe unde se suise și Atenienii întâi și atacă împreună cu Syracuzanii zidul atenian. Când veni el, Atenienii terminase deja șapte sau opt stadii din zidul dublu în spre golful cel mare: le mai rămânea o mică parte spre mare la care lucrau tocmai. Pe zidul dela întăritura circulară în spre Trogilos către cealaltă mare, pentru cea mai mare parte pietrele fusese aduse; în unele locuri era pe jumătate terminat. Prin așa primejdie trecuse Syracuza.

Trupele se țin în observație și se dau mici atacuri, se cuprinde fortul Labdalon și o corabie ateniană e prinsă

3. La atacul neașteptat al lui Gylippos și Syracuzanilor, Atenienii la început se tulburară; totuși se puseră în ordine de bătaie. Gylippos se odihni puțin așa înarmat, apoi trimise un eranie care să le spună că este gata să trateze cu ei, dacă vor să părăsască Sicilia luându-și ale lor. Atenienii se uitară cu indiferență și-l trimiseră fără răspuns. Apoi se pregăteau fiecare pentru luptă. Gylippos văzând că Syracuzanii sunt înfricoșati și se așează greu în linie, trase tabăra înspre un loc mai larg. Nikias nu-l urmă cu Atenienii, ei se odihneau pe zidul său. Când Gylippos înțelese că nu ieșise la luptă retrase armata pe înălțimea numită Temenitis și petrecu aici noaptea. A doua zi duse cea mai mare parte din armată și o descășură în fața zidurilor ateniene,

ca să nu poată da ajutor aiurea : trimise o parte din oaste spre fortul Labdalon pe care-l cucerește și ucide pe toți ce se găseau acolo : fortul nu era la vederea Atenienilor. Și o trirică ateniană ancorată în portul cel mare este prinsă de Syracuzani.

4. După aceasta Syracuzanii și aliații zidiră deacurmezișul Epipolei în sus un zid oblic către zidul simplu <sup>1)</sup>. Voiau ca, dacă Atenienii nu-i puteau împiedeca, să nu mai poată termina zidul de asediu. Atenienii se ridicară deja sus pe deal, căci terminase zidul înspre mare <sup>2)</sup>. Gylippos, care văzuse o parte slabă în acest zid, luă noaptea oastea să-l atace. Dar Atenienii, cari bivuacau afară, îl simțiră și-i ieșiră înainte. Dacă văzu aceasta, degrabă își trase soldații înapoi. Atenienii făcură zidul acesta mai înalt și luară asupra lor paza ; pe ceilalți aliați îi orânduise deja pe ziduri, unde avea fiecare să păzească.

Nikias hotărî să fortifice Plemmyrion. Este un cap în fața orașului, care, înaintând spre portul mare, îi îngustează gura. I se părea că, de va fi întărit, mai ușor va putea supraveghia transportul celor necesare și că vor putea ține sub ochi portul syracuzan și să nu mai alerge ca acum tocmai din fundul portului la cea dintâi mișcare navală. Nikias dădea deacum mai multă importanță războiului pe mare, căci dela sosirea lui Gylippos îi slăbise nădejdea dinspre uscat. Transportând așa dar armata și flota, construi trei forturi, în care puse cea mai mare parte din bagaje : aici ancorară de aici înainte corăbiile mari și cele iuțe. Echipagiile începură acum întâia oară a suferi. Apa era puțină și departe și de câte ori se duceau după lemne corăbierii erau uciși de cavaleria care era stăpână pe câmpie. Căci de când Atenienii se așezase în Plemmyrion, Syracuzanii rânduise o treime din cavalerie să stea în micul orașel Olympeion, pentru ca să nu iasă și să prade. Nikias se informă că și restul vaselor corintiene se apropie și trimise să le aștepte douăzeci de vase, cu ordin de a staționa pe lângă Locri și Rhegion și a păzi să nu se apropie de Sicilia.

<sup>1)</sup> Acest zid menționat în Cartea VI, 99 nu mai exista, fiind distrus de Atenieni ; e vorba numai de locul său. Noul zid construit de Syracuzani este a treia lucrare de apărare ; el pleca dela incinta orașului și se îndrepta paralel cu zidul de asediu pe care-l tăia în partea de Nord ; aici se oprise lucrarea lor, când fusese stricată de Atenieni.

<sup>2)</sup> Partea care mergea până la golful cel mare,

5. Gylippos construia în același timp zidul deacurmezișul Epipolei, utilizând pietrele pe care Atenienii le pusese pentru dâșii; totodată scotea pe Syracuzani și aliați și-i așeza în ordine în fața zidului. Atenienii luară și dâșii poziție. Când Gylippos socoti că-i timpul, începu atacul. Lupta se dete între ziduri, unde cavaleria syracuzană nu fu de niciun folos.

După ce au fost învinși Syracuzanii și aliații, după ce și-au luat morții prin învoială și Atenienii au ridicat un trofeu, Gylippos convocă armata și-i vorbi: le spuse că greșeala nu era a lor, ci a sa, căci dâșul lupta prea între ziduri și se lipsise de avantajile cavaleriei și prăștiașilor; că acum îi va duce din nou la luptă. Ii îndemnă să nu se creadă mai prejos decât inamicii, și să nu le treacă prin minte că ei, Peloponezi și Dorieni, nu vor putea învinge pe niște Ionieni, insulari și oameni de strânsură, și să-i alunge din insulă. După asta, când veni vremea îi duse iar la luptă.

6. Nikias și Atenienii înțelegeau că chiar dacă accia n'ar voi să înceapă lupta, era pentru dâșii nevoie să nu îngăduie terminarea zidului paralel, care mai-mai că depășia capătul zidului lor și, odată dincolo, apoi era tot una pentru ei de vor grămădi victorie după victorie sau de nu vor mai lupta deloc. Ieșiră deci în fața Syracuzanilor. Gylippos începu lupta după ce duse opliții la o mare depărtare de ziduri, iar cavaleria și prăștiașii îi așeză în coasta Atenienilor la lărgime, unde se terminase lucrările ambelor ziduri. În timpul luptei cavaleria atacă aripa stângă ateniană, care-i în față, și-o puse pe fugă; aceasta pricinui o înfrângere a restului armatei de către Syracuzani și o făcu să se prăbușească lângă ziduri. Noaptea ce urmă clădiră și trecură Syracuzanii zidul lor dincolo de al Atenienilor, astfel că dâșii nu mai puteau fi împiedecați de Atenieni, iar aceștia, chiar învingători, le era cu neputință să isprăvească zidul de asediu.

7. După asta cele douăsprezece corăbii rămase în urmă corintiene, amprakiote și leucadiene intră în portul Syracuzei fără să fie observate de crucișătoarele ateniene; le-a condus Erasinides corintianul. Echipagiile au luat parte cu Syracuzanii la terminarea zidului până la zidul cel curmeziș.

Gylippos s'a dus în restul Siciliei ca să adune oaste, să facă aliate orașele care nu se prea arătase bucuroase ori se ținuse



cu totul departe de războiu. Alți soli au fost trimiși la Corint și Lacedemona ca să ceară un transport de oaste nouă și să o treacă cum vor putea în nave rotunde neguțătorești sau altfel, căci și Atenienii cer. Syracuzanii umplură vasele și se exercitau ca și cum și pe mare aveau să lupte. În toate privințele lucrau cu multă încredere în izbândă.

8. Nikias simțea aceasta; vedea cum cu fiecare zi ce trece puterea dușmanilor sporește, în timp ce încercăturile sale creșteau. Trimetea altfel adesea soli la Atena ca să ducă vești de cele ce se petrec în Sicilia. Dar mai cu seamă acum intră în amănunte socotind că este în primejdie și cerea sau să-i recheme sau să trimeată puternice întăriri; altfel nu-i nicio scăpare. Dar cum se temea că trimișii săi să nu altereze adevărul, fie din lipsă de talent, fie înșelați de memorie, ori ca să facă plăcere mulțimii, scrisese o scrisoare. În felul acesta, socotea el, gândurile sale, fără să fie slăbite prin organul unui sol, avea să înștiințeze pe Atenieni și să-i facă să delibereze în cunoștință de cauză. Cei pe cari-i trimese, plecară cu scrisoarea și știri pe care avea să le spună din gură. El de aci încolo se păzi bine în lagăr și nu se mai expuse de bună voie la primejdie.

9. Tot în vara asta spre sfârșit, strategul atenian Euestion, însoțit de Perdikkas și de numeroși Thraci, făcu o expediție la Amphipolis. Nu izbuti să cuprindă cetatea, dar duse triremele pe Strymon și continuă asediul având ca bază Himereon. Și se sfârși vara aceasta.

10. La începutul iernii sosiră la Atena solii trimiși de Nikias; spuseră ce aveau de spus din gură, răspunseră la unele întrebări și dădură scrisoarea. Secretarul orașului se urcă la tribună și citi scrisoarea arătând următoarele:

11. « Atenieni, cele ce s'au făcut înainte, le cunoașteți din multele mele rapoarte; acum a sosit vremea să aflați situația noastră exactă și să deliberați.

« Până acum bătusem în mai multe lupte pe Syracuzanii în contra cărora am fost trimiși, ridicasem zidurile, pe care le ocupăm în prezent, când a venit Gylippos Lacedemonianul, aducând oaste din Peloponez și din unele orașe din Sicilia. În prima luptă a fost învins de noi; în a doua, siliți de numeroasa cavalerie și de prăștiași, ne-am retras în zidurile noastre. Acum am încetat cu zidul

obsidional din cauza mulțimii dușmanilor și stăm liniștiți; nu putem întrebuința toată armata, căci o parte din opliti este ocupată cu paza zidurilor. Dușmanii au clădit un zid simplu, paralel cu al nostru, așa că nu-i mai putem asedia, afară de cazul când forța superioară venind ar cuceri zidul acesta. Astfel că noi părem mai mult asediați, de fapt suntem asediați, cel puțin pe uscat, căci cavaleria nu ne permite să ne depărtăm mult.

«Syracuzanii își măresc forțele de luptă; manifestă intenția de a ne ataca pe uscat și pe mare. Flota noastră e slăbită și oamenii săi s'au împutinat prin lupte ori prin dezertări».

**12.** «Au trimes soli în Peloponez după o altă armată și Gy-lippos a plecat prin orașele din Sicilia ca să înduplece pe câți sunt încă neutri să ia parte la războiu, iar de la celelalte să aducă, de poate, pedestrime și corăbii. Căci plănuiesc să ne atace, după cum sunt informat, simultan la ziduri cu trupele de uscat, pe mare cu vasele lor.

«Nimeni dintre voi să nu se mire că se gândesc să ne atace și pe mare. Căci flota noastră — lucru pe care-l știu și dușmanii — la început era minunată prin buna stare a vaselor și prin tăria echipagiilor: acum însă, de când stau de atâta vreme pe mare, vasele noastre iau apă și echipagiile s'au slăbit. Nu putem trage pe uscat și să urcăm năvile noastre pentrucă vasele dușmane, egale în număr sau chiar superioare, ne țin mereu în perspectiva unui atac neașteptat. Dușmanii se prepară în mod evident; au inițiativa atacului și pot în voie să-și usuce corăbiile, căci n'au de făcut încredinșări.

**13.** «Pentru noi, am avea această posibilitate, numai de-am avea o flotă cu mult mai numeroasă și n'am fi siliți, ca acum, să le întrebuințăm pe toate la pază; căci de vom lua ceva din cele ce încredinșează, nu vom avea cele necesare, căci și acum transporturile se fac cu greu trecând prin fața orașului lor. Echipagiile ne-au slăbit și ne slăbesc și acum din cauză că mateloții, obligați să se depărteze după lemne, după pradă și după apă, cad sub loviturile călăreților. Selavii, de când stăm cam egali cu adversarii, dezertează. Străinii, unii cari s'au imbarcat de nevoie, la primul prilej se duc în toate părțile; alții, atrași de solda mare și care credeau că mai mult se vor îmbogăți decât vor lupta, de când văd că flota și celelalte ale inamicilor ne contrabalansează, unii pleacă

sub pretext să-și caute selavii fugari, alții cum pot ficcare. Sicilia e mare. Sunt alții cari s'au apucat de negustorie, cumpără selavi dela Hykkara<sup>1)</sup>, obțin dela trierarhi să-i îmbarece în locul lor și distrug regularitatea serviciului.

« Puțini oameni pe vas pot face servicii însemnate, așa că împuținarea mateloților este regretabilă; schimbul de servicii nu-l poate interzice, dar selavii nu pot compensa munca liberă. Aliații noștri de aici sunt slabi. Un eventual refuz al orașelor italiene de a procura grâu, ar fi fatal. Scrisoarea nu-i plăcută, dar corespunde realității.

14. « Vă scriu vouă care știți că un echipaj nu se poate păstra în floare decât scurtă vreme; și puțini cei cari pot da impulsie corăbiei și vâsli continuu. Dar cel mai rău din toate e că nu pot eu, general, împiedeca aceste dezordini, căci firea voastră e greu de guvernat. N'avem de unde complecta echipagiile noastre, lucru pe care inamicii îl pot face din multe părți. Pentru serviciile zilnice și pentru a umplea golurile suntem nevoiți să ne mărginim la ce aveam, când am venit, căci aliații noștri, Naxos și Katane, nu fac nimic. Dacă dușmanii vor mai avea și avantagiul ca orașele Italici care ne aprovizionează, văzând starea în care suntem și că voi nu ne ajutați, să treacă de partea lor, noi nu vom mai putea susține asediul și ei vor câștiga războiul fără luptă.

« V'aș fi putut trimite lucruri mai plăcute decât acestea, dar nu mai folositoare, dacă voi trebuie să luați hotărâri fiind bine informați asupra stării de aici. Cunosce firea voastră că vă place să auziți numai lucrurile cele mai plăcute, dar pe urmă vă supărați dacă rezultatul nu corespunde așteptării voastre. De aceea am socotit că e mai sigur să vă arăt adevărul.

« Fiindecă Sicilia s'a coalizat și se așteaptă și trupe din Peloponez, trebuie ori să ne rechemăm, ori să trimiteți o a doua armată de uscat și de apă de importanța primei și bani mulți; mie trimiteți un înlocuitor, căci sunt bolnav.

15. « Să fiți convinși că noi, generali și soldați, n'avem nimic a ne reproșa în ce privește scopul prim al expediției noastre. Dar fiindecă Sicilia toată s'a coalizat și se așteaptă altă armată din Peloponez, voi să plecați dela punctul acesta în deliberările

<sup>1)</sup> Orașul cucerit de Atenieni. (Vezi Cartea VI, 62).

voastre, că forțele noastre de aici nu ne sunt suficiente nici în contra inamicilor prezenți și că ori trebuie să ne rechemăm, ori să trimitem o altă armată, și de uscat și flotă, nu mai mică decât prima, bani mulți și mic un succesor, căci nu mai pot rămâne din cauza boalei de rinichi. Cât am fost sănătos, v'am servit bine în multe comandamente, deci aștept dela voi o judecată indulgentă.

«Ce veți hotărî, faceți chiar la începutul primăverii și nu umblați cu amânări, căci inamicii vor primi în scurtă vreme ajutoare din Sicilia; cele din Peloponez vor fi mai cu zăbavă; totuși dacă nu dați atenție, pe unele le veți uita, cum s'a văzut și altădată, iar altele vă vor lua înainte».

16. Acestea seria Nikias. Atenienii, după ce i-au ascultat cuprinsul, n'au desărcinat din comandă pe Nikias, ci până la sosirea colegilor aleși, din cei de acolo au desemnat pe doi, Menandros și Euthydemos, ca să nu se trudească singur și bolnav. Votară să trimeată o altă armată și de uscat și de apă dintre Atenieni, după registre și dintre aliați și aleseră ca colegi pe Demosthenes, fiul lui Alkisthenes și pe Eurymedon, fiul lui Thukles. Pe Eurymedon îl trimit la solștițiul de iarnă în Sicilia cu zece corăbii și ducând o sută douăzeci de talanți. Avea să anunțe armata de acolo că vine ajutor și nu-i vor lăsa în uitare. Demosthenes rămase și făcu pregătirile pentru plecare în primăvară; recrută trupe dela aliați și pregăti bani, corăbii și soldați din Atena.

17. Atenienii trimit în jurul Peloponezului douăzeci de nave ca să păzească să nu treacă nimeni din Corint și Peloponez în Sicilia. Căci Corintienii, cum le veniră solii și le vestiră că afacerile din Sicilia merg mai bine, au socotit că bună și la timp a fost prima trimitere de corăbii și un nou curaj se aprinse în ei. Se pregătiră să trimeată opliti pe vase de transport și Lacedemonienii aveau să trimeată în același fel trupe din estul Peloponezului. Corintienii mai înarmară și douăzeci și cinci de corăbii ca să încerce o luptă navală cu flota ce încrucea la Naupactos și pentru ca Atenienii de acolo să nu poată opri transportul trupelor, atrăgând flota lor de pază în contra triremelor lor.

18. Lacedemonienii pregăteau și năvala lor în Atica. O hotărîse mai dinainte; acum îi grăbeau Syracuzanii și Corintienii,

cari auzise de trimiterea de ajutoare din Atena în Sicilia și sperau să le împiedice prin această diversiune. Și Alkibiades insista să fortifice Dekelia și să nu slăbească războiul. Se hotărîră și, fiindcă Lacedemonii trăgeau nădejde să termine odată cu Atena, care avea două războaie cu ei și cu Syracuzanii; apoi ea rupse întâi tratatul de pace. În războiul precedent ei călcase tratatul, căci Thebanii intrase în Plateea în plină pace și, deși era scris în tratatul anterior să nu se recurgă la arme contra celor ce propun judecata arbitrajului, ei nu voiseră, deși Atenienii le-o cereau. Și de aceea credeau ei că le-a mers rău, dar mai ales nenorocirea din Pylos o priveau ca o pedeapsă dumnezească. Dar după ce Atenienii ajutase pe Argieni cu treizeci de corăbii <sup>1)</sup> și prădase Epidaurus, Prasic și alte orașe și după ce din Pylos făcuse un cuib de tâlhari și în fine de câte ori erau neînțelegeri cu privire la vreun articol din tratat, când Lacedemonii cereau judecata arbitrilor, Atenienii se fereau, acum Lacedemonienii convinși că Atenienii se expuneau la o violare la fel cu cea de care se făcuse dânsii vinovați înainte, se hotărîră cu înfocare pentru războiu. În timpul acestei ierne dădură porunci aliaților să pregătească fier și cele necesare pentru zidit. Stau totodată gata să trimeată pe corăbii de transport ajutoare celor din Sicilia și silcau și pe ceilalți Peloponezi. Și se termină iarna și al optsprezecelea an de războiu pe care l-a scris Thukydidēs.

19. Chiar la începutul primăverii ce urmează, Lacedemonii și aliații năvăliră în Atica sub conducerea lui Agis, fiul lui Archidamos, regele Lacedemonilor. Mai întâiu devastară câmpia; apoi începură să fortifice Dekelia împărțind lucrul pe orașe. Dekelia este departe de Atena cu o sută douăzeci de stadii și tot cam atâta sau aproape și de hotarele Beoției. Fortificația se ridica dominatoare asupra câmpiei și a regiunilor celor mai fertile ale țării, ca să poată face cât mai multe pagube. Lucrarea se vedea chiar și din Atena.

Peloponezii și aliații construiau fortificația, iar cei din Peloponez trimeteau în același timp pe corăbii de transport opliți

---

<sup>1)</sup> Cartea VI, 105 cu privire la care Th. spune τὰς σπονδὰς φανερότατα ἔλυσαν

în Sicilia. Lacedemonii alesese dintre iloți pe cei mai buni și dintre neodamozi <sup>1)</sup>; din ambele categorii șase sute sub comanda spartanului Ekkritos. Beoțienii trimeteau trei sute de opliți pe care-i comandau Xenon și Nikon thebani și Hegesanderos thespian. Aceste dintâi trupe porniră pe mare dela Tainaros din Laconia. Nu târziu după dânșii, Corintienii trimeseră cincisute de opliți, unii chiar din Corint, alții năimiți în lcafă dintre Arcadieni; general era corintianul Alexarchos. Trimiseră odată cu Corintienii și Sikyonienii două sute de opliți sub comanda lui Sargeos din Sikyona. Cele douăzeci și cincisute de corăbii corintiene pregătite de cu iarnă stătură în fața celor douăzeci de corăbii din Atica dela Naupaktos până când acești opliți trecură pe corăbii din Peloponez. De aceea fusese și ele gătite dela început pentru ca Atenienii să aibă mintea mai mult la trireme decât la vasele de transport.

**20.** În vremea când se fortifica Dekelia, chiar la începutul primăverii, Atenienii trimiseră în jurul Peloponezului sub comanda lui Charikles, fiul lui Apollodoros, treizeci și cincisute de vase; avea ordin să treacă și pe la Argos pentru ca, în virtutea tratatului de alianță, să îmbarce opliți pe corăbii. Trimiseră, cum trebuiau, și pe Demosthenes în Sicilia cu șasezeci de vase din Atena și cincisute din Chios: ducea cu el o mie două sute de opliți atenieni, după registre, și dintre insulari și aliați de unde putură lua cât mai mulți, toți oamenii în stare de a face războiu. Avu ordin să plutească întâi cu Charikles în jurul Laconiei. Demosthenes se duse la Egina, unde așteptă pe cei ce zăbovau și pe Charikles să îmbarce Argienii.

**21.** În Sicilia, tot pe vremea aceasta a primăverii, veni Gylippos în Syracuza aducând din fiecare oraș cât mai multă oaste. Adună pe Siracuzani și le spuse că trebuie să înarmeze vase cât pot mai multe pentru a încerca o luptă navală, căci spera dela ea o izbândă vrednică de primejdie. Și Hermokrates se uni cu el pentru a îndemna pe Siracuzani să nu se descurajeze și să încerce o luptă cu Atenienii. Le spuse că nici aceștia n'aveau știința mării moștenită din strămoși nici de multă vreme; că sunt mai continentali decât Siracuzanii; că devenise mari-

<sup>1)</sup> Numele libertților la Sparta.

nari siliți de Mezi; că pentru oameni îndrăzneți ca Atenienii, cei mai de temut sunt cei cari arată un egal curaj; că terorizează pe vecini nu atât prin o putere reală, ci prin atacuri îndrăznețe și că și Siracuzanii le pot oferi o egală cutezanță; adaoșe că dacă Siracuzanii ar avea curajul să atace pe neașteptate flota ateniană, nu e îndoială că prin această surpriză fiind accia înspăimântați se va compensa cu mult lipsa de experiență. Indemna deci să încerce o luptă navală și să nu stea la cumpănă.

Siracuzanii, sfătuiți de Gylippos, Hermokrates și alți oratori, se deciseră pentru o luptă și se imbarcară pe corăbii.

22. Gylippos, după ce pregăti flota, duse în timpul nopții toată pedestra mea în contra forturilor din Plemmyrion. Pornese în același timp la un semnal dat și triremele siracuzane: treizeci și cinci au ieșit din portul cel mare, iar patruzeci și cinci din portul mic unde aveau și arsenalul. Voiau să se alătore de flota din lăuntru și astfel unite să atace Plemmyrion pentru ca Atenienii să fie tulburați de acest îndoit atac. Atenienii se imbarcară iute pe șasezeci de corăbii; din acestea douăzeci și cinci au făcut front vaselor siracuzane din portul cel mare, iar restul înaintă în contra celor care veniau din portul mic. Indată se începu lupta la intrarea golfului; fu lungă și îndârjită: unii voiau să forțeze intrarea, ceilalți s'o împiedice.

23. În vremea asta Gylippos, pe când Atenienii se coborîse la mare și se uitau la lupta navală, atacă în zorii zilei pe neașteptate forturile și cuprinde întâia pe cel mai mare, apoi și pe celelalte două mai mici, căci paznicii le părăsise când au văzut cu ce ușurință a fost luat cel mare. Atenienii din primul fort cucerit, câți se refugiară pe bărci și pe un vas de transport, cu greu au ajuns în lagăr, căci Siracuzanii din portul mare, care erau învingători în acest moment, îi urmăreau în o triremă foarte sprintenă. Când au fost cuprinse celelalte două forturi, flota siracuzană era bătută, și fugarii din ele putură scăpa mai ușor.

Corăbiile siracuzane care luptau la intrarea portului forțară la început linia Atenienilor; dar intrară fără nicio ordine încurcându-se una pe alta și astfel dădură victoria Atenienilor. Căci le puseră pe fugă ca și o parte din vasele siracuzane ce fuseseră întâi biruitoare în port. Scufundară unsprezece corăbii și uci-

seră cea mai mare parte din oameni, afară de echipagiile din trei corăbii pe care le luară prizonieri. Atenienii au pierdut trei vase. Au cules sfărământurile corăbiilor siracuzane, au ridicat un trofeu într'o insulă mică din fața Plemmyrionului și s'au retras în lagărul lor.

**24.** Siracuzanii pierdură astfel bătălia navală, dar în schimb cucerise forturile din Plemmyrion și ridicase trei trofee pentru ele. Au dărâmat unul din cele două forturi cucerite la urmă, iar pe celelalte două le-au dres și au pus în ele garnizoane. Cu luarea zidurilor mulți oameni au fost uciși sau făcuți prizonieri. Bogățiile toate au fost luate ca pradă; armata ateniană le întrebuița ca magazii și erau acolo mulți bani și grâu și lucruri multe de ale negustorilor și de ale trierarchilor; au pus mâna pe pânzele a patruzeci de corăbii, unelte și trei trireme trase pe uscat. Cucerirea forturilor din Plemmyrion făcu rău cu deosebire Atenienilor. Nu le mai erau asigurate intrările corăbiilor cu provizii, căci Siracuzanii stabiliră aici vase ce încrucișau și transporturile se făceau cu lupte acum. În toate celca armata căzu în descurajare și spaimă.

**25.** După aceasta, Siracuzanii trimet douăsprezece vase sub comanda siracuzanului Agatharchos. Unul din ele se duse în Peloponez cu ambasadori, care să spună frumoasele speranțe ce au și să îndemne la un război mai aprig acolo. Cele unsprezece corăbii plutiră spre Italia, căci auzise că vin din Atena corăbii pline cu provizii. Au dat peste ele și le-au distrus pe cele mai multe; au ars și lemnul de construit vase ce era pregătit pentru Atenieni în teritoriul Kaulon. După aceasta se duseră la Locri. Și pe când stăteau aici, a venit o corabie de transport aducând opliții din Thespii. Siracuzanii i-au luat pe bordul vaselor lor și s'au întors acasă. Atenienii cu douăzeci de corăbii îi pândeau pe lângă Megala: au prins o corabie cu oameni cu tot, iar celelalte au scăpat și au fugit la Syracuse.

A fost și o mică luptă în port pentru palisadele pe care le înfipsese Siracuzanii în mare în fața vechilor șantier ca să ancoreze aici vasele lor și să fie ferite de atacurile năvilor ateniene. Atenienii apropiară de palisade o corabie de zece mii talanți<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Cântărea zece mii talanți și avea un tonaj de două sute cincizeci de tone. Servea ca fortăreață plutitoare. Talantul cântărea 30 Kgr.



având pe ea turnuri de lemn și parapete la punte. Suindu-se pe bărci legau cu macarale stâlpii și-i rupeau trăgându-i îndărăt ori se cufundau și-i tăiau sub apă. Siracuzanii trăgeau de pe acoperișele lojelor din șantiere; Atenienii răspundeau de pe vasul cel mare. Până la sfârșit au smuls Atenienii cea mai mare parte din stâlpi: lucrul mai greu a fost cu stâlpii ascunși, căci erau bătuți sub apă și era cu primejdie să te apropii, căci nu se vedeau și riscau să lovească corabia ca de o stâncă. Dar scafandrii cu plată i-au tăiat și pe aceștia. Siracuzanii însă au înfipt la loc, alți stâlpi. În sfârșit, cum e natural, când armatele sunt aproape și față în față, în harțele lor recurgeau la tot felul de stratageme și sforțări.

Siracuzanii trimiseră în diferite orașe ambasade corintiene, ampraciote și lacedemoniene pentru a vesti că au cucerit Plemmyrion și a explica înfrângerea pe mare, că au fost bătuți nu de forța superioară a dușmanilor, ci de propria lor dezordine. Trebuiau să arate că sunt plini de nădejde și să roage să-i ajute și cu nave și cu pedestrime, căci se aștepta dela Atena o armată nouă și dacă vor apuca și vor distruge înainte oastea ce este aici, războiul poate fi ca terminat.

26. Aceasta era situația în Sicilia. Demosthenes, după ce se adună armata pe care trebuia s'o ducă în Sicilia ca ajutor, ridică ancora din Egina și pluti spre Peloponez. Aici se uni cu Charikles și cu cele treizeci de corăbii ateniene. Luă pe bord opliții argieni și plutiră spre Laconia. Devastară întâiu o parte din Epidaurus-Limera, apoi se opriră pe coasta Laconiei, în fața insulei Kythera, acolo unde este un templu al lui Apolon. Pustiiră o parte din Laconia și începură să fortifice un istm, ca să aibă unde fugi iloții Lacedemonilor și tâlharii să-și facă un cuib de unde să plece în pradă, ca din Pylos. După ce au pus stăpânire pe loc, Demosthenes a plecat imediat spre Corcira ca să ia aliații de acolo și să termine iute plutirea spre Sicilia. Charikles rămase pe loc până ce sfârși lucrarea de întărit, apoi lăsă o garnizoană și se întoarse acasă cu cele treizeci de corăbii. Argienii se retraseră și dâșii.

27. Sosiră în vara asta la Atena o mie trei sute de Thraci peltaști, înarmați cu săbii, din tribul Dia, ce trebuiau să plece cu Demosthenes în Sicilia; fiindcă venise prea târziu, Atenienii

se gândiră să-i trimită înapoi în Thracia, căci li se părea cheltuiala prea mare pe lângă cea pricinuită de războiul Dekeliei și fiecare primea soldă o drachmă pe zi.

Dekelia, fortificată întâiu de toată armata în vara aceasta, fu pe urmă ocupată de garnizoane din osebite orașe, care se înlocuiau una pe alta. Mare pagubă aduse această ocupație Atenienilor și de bani și de oameni. Năvălirile anterioare erau scurte și nu-i împiedecau dela lucrul câmpului, dar acum când stăteau în permanentă, ogoarele fură pustiite, când de trupe mai numeroase <sup>1)</sup>, când de oastea ocupantă ce trăia din pradă. Apoi Agis, regele Lacedemonilor, stătea aici și ducea războiul cu strășnicie. De aceea Atenii suferiră multe pierderi: fură lipsiți de toată țara, fugiră mai bine de douăzeci de mii de sclavi <sup>2)</sup>, în cea mai mare parte meșteșugari, pierdură turmele și vitele de jug. În sfârșit caii erau răniți ori se stricau la picioare, căci cavaleria trebuia să facă incursiile spre Dekelia, ori în restul țării și caii băteau continuu un pământ pietros.

28. Pe de altă parte transportul alimentelor din Eubea, se făcea înainte mai iute dela Oropos prin Dekelia, acum venea pe mare, pe la capul Sunion, cu multă cheltuială. Atena trebuia să importe totul și în loc de oraș devenise o cetate întărită. Ziua, pe ziduri făceau de strajă cu rândul, iar noaptea, toți, afară de cavalerie, se chinuiau de pază la arme, alții la creneluri, și vara și iarna.

Ceea ce-i necăjea peste măsură e că aveau deodată două războaie pe capul lor. N'ar fi crezut cineva dacă ar fi auzit înainte activitatea imensă ce au desfășurat-o acum. Aproape asediați ei înșiși de Peloponezi, n'au rechemat soldații din Sicilia, ei acolo asediau Syracuza, oraș care singur era cât Atena. Uimeau pe Heleni prin forța și curajul lor, căci aceștia socoteau la începutul războiului că nu vor rezista decât unul, doi sau trei ani la invaziile Peloponezilor și iată, în al șaptesprezecelea an de la prima năvală, se duceau cu armele în Sicilia. Deși aproape ruinați de

<sup>1)</sup> Când se schimba garnizoana, efectivul era dublu.

<sup>2)</sup> Bockh evaluează numărul sclavilor la Atena în timpul de înflorire, atunci când fură retrimiși Thracii, la cifra de 350 mii, așa că numărul fugărilor nu pare exagerat. La Atena meșteșugarile se făceau de sclavi sub direcția și pe contul patronilor.

războiul își luase pe deasupra un războiul tot așa de mare ca cel din Peloponez. Dar pagubele pricinuite de ocuparea Dekeleiei, cheltuelile mari care creșteau mereu aduseseră finanțele lor la pragul prăbușirii. În vremea aceasta au înlocuit ei tributul pe care-l plăteau supușii lor printr'o taxă vamală de o douăzeciime asupra tuturor mărfurilor ce intrau în porturi; credeau că așa veniturile vor spori. Cheltuelile nu mai erau la fel ca înainte; ele creșteau cu cât se lungea războiul, și veniturile se evaporau.

29. Deci din cauza acestei încercări financiare, pentru economie, au trimis înapoi pe Tiracii sosiți în urma plecării lui Demosthenes. Dădură ordin lui Diitrephes să-i ducă și, cum aveau să treacă prin Euripos, îi spuseră să provoace cu dânșii cât mai mari pagube inamicilor. El debarcă la Tanagra și făcu în grabă câteva prădăciuni; apoi pe seară, plecă din Chalkis din Eubea, traversă Euripos și debarcând în Beoția îi duse la Mykalessos. Petrecu noaptea lângă templul lui Hermes, care-i la depărtare de șasesprezece stadii, fără să-l simtă cineva; în zorii zilei se aruncă asupra orașului care nu-i mare. Locuitorii nu luase măsuri de pază, căci nu se așteptau să-i atace cineva de pe mare, care-i la așa depărtare; zidul era slab și pe unele locuri căzut, pe altele neclădit deajuns: porțile erau deschise, căci nu se temeau de nimeni. Intrați în Mykalessos, Thracii pradă case și temple,ucid oamenii fără să cruțe nici tineri nici bătrâni, ci lovesc la rând tot ce le iese în cale, și femei, și copii, și animale de imuncă, și orice viețuitoare văd. Neamul thrac când se înfierbântă la omor întrece în cruzime pe cele mai barbare popoare. Atunci a fost mare tulburare și peire sub toate formele. Dădură peste o școală de copii care era foarte mare și copiii tocmai intrase; pe toți i-au ucis. Niciodată o nenorocire așa de neașteptată și de grozavă n'a mai căzut asupra unui oraș întreg.

30. Thebanii prind de veste și aleargă în ajutor. Prind pe Thraci care nu se depărtase mult și le iau prada. Ii alungă în goană sălbatecă spre Euripos, unde ancorase vasele ce-i aduseseră. Ucid foarte mulți la îmbarcare, căci nu știau să înoate, iar cei de pe corăbii, cum văzură cele de pe uscat, ancorase în afară de bătaia arcurilor. Până acum în retragere, Thracii se apărase cu istețime de cavaleria thebană, care, cea dintâi, îi atacase.

Căci fugeau repede înaintea și apoi se strâneau într'o formație proprie lor pentru a se apăra; de aceea în retragere puțini au căzut. O parte piciră zăbovind după pradă în oraș. În totul au murit două sute cincizeci de Thraci din o mie trei sute. Au căzut și dintre Thebanii și ceilalți ce venise în ajutor cam vreo douăzeci, cavaleri și opliti; între ei și beotarchul Skirphondas. Cât despre Mykalessieni au fost aproape toți uciși.

Așa s'a întâmplat nenorocirea din Mykalessos, care, dacă e să o socotim după cele ce s'au întâmplat în acest războiu, nu-i mai puțin vrednică de jale.

**31.** Demosthenes, după terminarea fortificației din Laconia, pluti spre Coreira. Găsi în Phœia din Elis ancorat un vas de transport pe care avea să treacă în Sicilia oplitii corintieni și-l distruse. Oamenii fugiră și trecură mai târziu pe alt vas. După asta Demosthenes ajunse la Zakynthos și Kephallonia, de unde luă opliti și ceru și dela Messenienii din Naupactos. De aici trecu pe coasta din față a Acarnaniei, la Alyzeia și Anaktorion pe care le stăpâneau Atenienii. Pe când se afla aici, vine Eurymedon, care se întorcea din Sicilia unde fusese trimis astă iarnă să ducă bani armatei. Ii dă și alte vești și aceea, că pe mare fiind, a auzit cum că au cucerit Siracuzanii Plemmyrion. Vine la acești doi generali și Konon, comandantul din Naupactos; le spuse că cele douăzeci și cinci de vase corintiene care i se opun, n'au de gând să renunțe la războiu și vor să dea o luptă. Cere să i se trimeată câteva corăbii, căci nu putea cu cele optsprezece ale sale să înfrunte douăzeci și cinci de vase corintiene. Deci Demosthenes și Eurymedon îi dau din flota lor zece trireme din cele mai bune plutitoare ca să întărească flota din Naupactos; dânșii se ocupară cu recrutare de oameni. Eurymedon, care s'a întors când a aflat de alegerea sa ca stratcg și coleg lui Demosthenes, s'a dus la Coreira și ceru să i se înarmeze cinsprezece vase și recrută opliti. Demosthenes aduna de prin meleagurile Acarnaniei prăștiași și aruncători cu lancea.

**32.** Solii din Syracuza, plecați după luarea Plemmyrionului prin orașele Siciliei, reușise și adunase trupe pe care voiau să le aducă. Nikias, informat, trimete la Sicili aliații săi, Kentoripi, Alikyei și alții și cari stăpâneau drumul pe unde trebuiau să treacă aceste întăriri, să nu lase pe dușmani să treacă, ci să

se adune și să-i împiedice, căci pe aiurea nu vor încerca. Akragantini nu le-au permis trecerea prin țara lor. Siculi erau pe cale deja, când Siculii, după rugămintea Atenienilor, întocmără trei pânde și, căzând pe neașteptate asupra acelor care mergeau fără pază, uciseră aproape opt sute și solii toți afară de unul, un Corintian. Acesta strânsese pe fugari, cam o mie cinci sute, și-i duse la Syracuse.

**33.** Tot în aceste zile trimete Kamarina un ajutor de cinci sute de opliti, trei sute de lăncieri și trei sute de arcași; trimete și Gela marinari pentru cinci vase, patru sute de lăncieri și două sute de călăreți. De acum aproape toată Sicilia, afară de Akragantini cari rămaseră neutri, chiar și cei nedeciși mai înainte se unără cu Syracuse și-i dădură ajutoare. Siracuzanii însă, după înfrângerea suferită la Siculi, amânără atacul plănuțit asupra Atenienilor.

Când a fost gata și armata din Coreira și cea de pe continent, Demosthenes și Eurymedon traversară cu toată oastea golful ionic spre vârful Iapygiei. De acolo se opriră la insulele Cherades <sup>1)</sup> ale Iapygiei.

Imbarcă pe corăbii o sută cincizeci de lăncieri iapygi din neamul messapian, și după ce au reînviț niște vechi legături de prietenie cu principele Artas, care le-a oferit și lăncierii, ajung la Metapontion <sup>2)</sup> din Italia. Conving pe Metapontini să le dea, în virtutea tratatului de alianță, trei sute de lăncieri și două trireme; iau aceste trupe și trec la Thuria. Aici găsesc pe adversarii Atenienilor alungați de curând în urma unor lupte civile. Acolo voiau să aduc toată armata și s'o treacă în revistă, după ce vor fi sosit și cei cari mai întârziase; voiau să convingă pe Thurieni, deoarece situația politică s'a schimbat, să facă un tratat de alianță ofensivă și defensivă. Rămaseră în Thuria pentru tratative.

**34.** Tot în timpul acesta, Peloponezii cu cele douăzeci și cinci de vase, care stăteau în fața corăbiilor din Naupactos pentru a înlesni plecarea spre Sicilia a vaselor de transport, se pregătiră pentru o luptă pe mare. Au mai pregătit niște corăbii ca să aibă

<sup>1)</sup> Două insule mici în vârful interior al mării tarentiene, în fața portului Tarent; azi se numesc Sf-ta Pelagia și Sf-tul Andrei.

<sup>2)</sup> Oraș din Lucania.

un număr aproape egal cu vasele ateniene și veniră să ancoreze la Erineon din Acheia în ținutul Rhyphae, lângă un țărm în formă de semilună. Pedestrima corintiană și aliații localnici se adunară să le stea în ajutor și se rânduiră în linie de bătaie pe ambele promontorii, iar vasele ocupau întreg intervalul dintre ele. Flota o comanda Polyanthes, corintianul. Atenienii din Naupactos, conduși de Diiphilos, veniră spre dânșii cu treizeci și trei de trireme. La început Corintienii nu s'au mișcat; apoi când s'a ridicat semnalul de luptă și li se păru că-i vremea, dădură năvală spre Atenieni și începură bătaia. Au ținut picpt multă vreme și unii și alți. Trei vase corintiene sunt distruse; Atenienii nu pierdură niciunul, dar șapte nu mai putură naviga; fusese izbiți din față și prorele fusese rupte de corăbiile corintiene prevăzute în aceste părți cu urechi<sup>1)</sup> puternice. Lupta fu nedecisă și ficcare se socoti biruitor. Totuși Atenienii puseră mâna pe sfărâmurile de vase împinse de vânt spre larg și Corintienii nu reveniră la atac. S'au despărțit fără să fie de nicio parte urmărire sau luare de prizonieri. Corintienii și Peloponezii luptând lângă țărm se salvau ușor, iar Atenienii n'au avut seufundată nicio corabie. Dar când Atenienii plutiră spre Naupactos, îndată Corintienii ridicară trofeu ca învingători, căci scesese din luptă mai multe vase inamice. Nu se credeau învinși, pentrucă nici Atenienii nu socoteau c'au biruit. Pentru Corintieni era o victorie faptul că n'au fost frânți prea tare; pentru Atenieni un eșec, căci nu obținuse un rezultat strălucit. După ce au plecat Peloponezii și s'a retras pedestrima, au ridicat și Atenienii un trofeu ca victorioși, în Achaia, la douăzeci de stadii de Erineon; unde acorase Corintienii. Așa s'a terminat lupta pe mare.

**35.** Demosthenes și Eurymedon, după ce luară dela Thurieni un ajutor de șapte sute de opliti și trei sute de lăncieri, dădură ordin flotei să meargă dealungul coastei până la Krotona; iar ei trecură întâiu în revistă pedestrima toată pe malul fluviului Sybaris, apoi începură marșul prin țara Thuriei. Când au ajuns la fluviul Hylia, Krotonienții le-au ieșit înainte și le-au oprit

<sup>1)</sup> ἐπωρίδες, două bucăți de lemn arcuite, de ambele părți ale prorei, ca să dea pintenului mai multă tărie. Invenția Corintienilor era că le scurtase ca să fie superiori în lupta de prore cu vasele ateniene, mai ușor construite.

treceera pe la ei. Se coborîră dar spre mare și bivuacără la gura Hyliei; flota le veni înainte. A doua zi se imbarcară și plutiră oprindu-se în toate porturile afară de Locri până la Petra, din teritoriul Rhegion.

**36.** Siracuzanii, informați de venirea lor, vor să le-o ia înainte și să încearcă din nou o luptă cu flota și infanteria ce o recrutase. Introdusese o modificare la corăbii, pe care le-o indicase prima luptă. Scurtase prorele pentru a le face mai solide și le pusese urechi groase pe sub care întinse un sprijin pe ambele flancuri ale vasului lung ca de șase coți și pe dinafară și în interior. Era aceeași măsură pe care o utilizase Corintienii la Naupactes, când s'au luptat cu prorele. S racuzanii credeau că vor fi superiori față de vasele ateniene altfel construite, care aveau părțile dinspre proră subțiri, fiindcă tactica lor nu era de a se lupta cu prorele, ci prin ocolire să lovească vasul inamic în coastă. Lupta în portul cel mare va fi în folosul lor, fiindcă se va da într'un spațiu mic cu multe corăbii. Atacând cu prorele, le vor rupe părțile dinainte ale vaselor, căci vor lovi cu pintenii groși și solizi în prorele subțiri și slabe. Din cauza strâmtoarei spațiului Atenienii nu vor putea executa ocoliri și străbateri de front, manevră în care aveau mai ales mare încredere; căci ei singuri, după putere, nu le vor îngădui treceri printre nave, iar spațiul mic va face cu neputință ocolirile. Se vor folosi mai ales de tactica piloților ce a părut rea întâiu, să atace cu prorele, căci le va asigura o superioritate netăgăduită. Odată respinși, Atenienii nu vor putea vâsli aiurea decât spre țarm și această mișcare o vor executa într'un timp scurt și un spațiu mic, tocmai înspre lagărul lor propriu, pe când ei vor fi stăpâni pe tot portul. Dacă învinși vor fi nevoiți să se concentreze într'un punct, căzând unii peste alții din lipsă de spațiu, își vor produce dezordini, — în adevăr în toate luptele navale ceea ce mai ales a stricat Atenienilor, a fost că n'au putut manevra cu prorele <sup>1)</sup> ca S racuzanii, fiindcă nu le-o permitea portul, — iar a lua largul pentru a căpăta spațiu nu vor putea, căci Siracuzanii vor fi stăpâni pe momentul de atac și pe retragere la largul mării, fără a mai pune la socoteală că Plemmyrion le va fi dușman și gura portului este mică.

1) A vâsli îndărăt fără a întoarce fața dela inamic.

**37.** Cam acestea fură invențiile născocite de Siracuzani, pentru a completa lipsa de experiență și slăbiciunea lor. Incurajați mai ales de rezultatul primei lupte navale începură să atace simultan cu infanteria și cu flota. Gylippos duse pedestrima din oraș și o așeză în fața zidului atenian dinspre partea orașului. Siracuzanii de pe Olympeion, opliti, cavaleri, soldați ușor înarmați se aliniară contra celorlalte părți ale zidului. Indată după asta, vasele siracuzane și aliate ridicară ancora. Atenienii crezură întâiu că vor ataca numai pe uscat; când văzură că se mișcă și flota, se produse învălmășeală. Unii se așezară pe ziduri ori dinaintea lor pentru a le apăra; alții înaintară în contra numeroasei cavalerii și lăncierilor din Olympeion și din afară, cari se repezeau la atac; alții se îmbarcau pe vase sau se duseră la țarm să fie de ajutor. După terminarea îmbarcării, puseră în linie șaptezeci și cinci de corăbii; Siracuzanii aveau optzeci.

**38.** O mare parte din zi manevrară înainte și înapoi, se cercară unii pe alții și nimeni nu putu face nimic de ispravă decât doar că Siracuzanii scufundară un vas sau două ateniene; apoi se despărțiră. Se retrase și pedestrima dela ziduri.

A doua zi Siracuzanii stătură liniștiți, fără să arate ce vor face pe viitor. Nikias, după ce văzu rezultatele îndoelnice ale luptei navale și fiindcă se aștepta la un alt atac, obligă pe trierarhi să-și repare stricăciunile de pe vase. Așeză vase de transport ancorate în fața palisadei pe care o înfipseră în mare pentru apărarea corăbiilor și pentru a le ține loc de port închis. Vasele de transport erau la interval unul de altul de două plete <sup>1)</sup>, pentru ca vreun vas, de ar fi fost nevoie, să se poată retrage în siguranță și să iasă în liniște. Atenienii petrecură toată ziua cu aceste pregătiri.

**39.** A doua zi, mai de vreme încă, Siracuzanii porniră iar și cu pedestrima și cu flota. Năvile pierdură o bună parte din zi, ca și data trecută, în ispitiri reciproce. În cele din urmă, corintianul Ariston, fiul lui Pyrrichos, cel mai bun pilot siracuzan, sfătuște pe comandanții flotei sale să trimeată în oraș ordin celor însărcinați cu aprovizionarea să transporte la marginea mării piața și fiecare negustor acolo să fie silit să vândă ce are de mân-

<sup>1)</sup> Mai mult de două sute de picioare.



care. Puteau astfel debarca marinarii, să-și ia dejunul lângă corăbii și apoi în scurtă vreme, din nou, în aceeași zi să atace pe Atenieni pe neașteptate.

40. Aceștia ascultară și trimeseră veste; se pregăti piața. Deodată Siracuzanii se trag înapoi vâsind, plutesc spre oraș și, debarcând, își luară dejunul. Atenienii își închipuiră că această mișcare retrogradă spre oraș este o mărturisire a inferiorității lor, debarcă în răgaz își pregătesc prânzul, socotind că în ziua aceea nu va mai fi luptă. Pe neașteptate însă Siracuzanii se îmbarcă și veniră iarăși la atac. Atenienii, cu multă zăpăcală și nemâncați cei mai mulți, se îmbarcă fără nicio ordine și se pun în linie cu greu. Un timp s'au ferit unii de alții observându-se; apoi Atenienii, ca să nu cadă învinși de oboesală, dacă vor mai întârzia, hotărâse să sfârșească mai iute, se îndeamnă unul pe altul și lupta începe. Siracuzanii primiră atacul; și izbiră înainte, cum plănuise, sfărîmară cu loviturile pintenilor partea dinainte a celor mai multe corăbii. Mare vătămare le aduceau Siracuzanii de pe punți cari aruncau cu sulițe și săgeți, dar mai mare încă acei de pe bărci ușoare, cari se învârteau împrejurul corăbiilor inamice, se strecurau pe sub leasa de vâsle și pe la coastele vaselor și trăgeau în marinari.

41. În fine, Siracuzanii luptând cu multă încordare în modul acesta fură victorioși. Atenienii se retraseră printre vasele de transport, în stația lor. Corăbiile siracuzane îi urmăriră până la holcade <sup>1)</sup>). Aici îi opriră grinzile înarmate cu delfini <sup>2)</sup> de pe holcade și spânzurate deasupra intrărilor. Două corăbii siracuzane, în beția victoriei, atacă lângă ele și fură distruse; alta fu prinsă cu tot cu oameni. Siracuzanii scufundară șapte trireme ateniene, vătămară multe și prinseră sau uciseră pe oamenii de pe ele; se retraseră și ridicară trofee pentru ambele lupte. De aici înainte aveau mare speranță în flotă, cu care se credeau de neînving, și credeau că vor putea bate și pedestrima. Se preparară deci să atace din nou și pe mare și pe uscat.

42. În vremea aceasta apar Demosthenes și Eurymedon în fruntea ajutorului trimis din Atena. Acest ajutor consta din:

<sup>1)</sup> Vase grele de transport.

<sup>2)</sup> Delfinii atârnați de aceste grinzi erau niște mase grele de fier sau de plumb, care căzând pe vasul inamic îi sfărmau puntea.

șaptezeci și trei de trireme cu cele străine, cinci mii de opliți atenieni și aliați, mulțime de lăncieri barbari, prăștiași și arcași; restul pregătirii suficient. Mare fu consternarea Siracuzanilor și aliaților; se întrebau dacă primejdia va mai avea un capăt, când vedeau că fortificarea Dekeliei n'a împiedecat Atena să trimeată o armată aproape egală cu cea dintâi și să facă în toate părțile o mare desfășurare de forțe. Vechei armate ateniene din potrivă pareă din nenorociri îi crescuse curajul.

Demosthenes, văzând cum stau lucrurile și socotind că nu e posibil să temporizeze și fără să nu sufere ce a pățit Nikias. Acesta, la sosire, întâiu, răspândise spaima; dar cum n'a atacat imediat Syracuse, ci a petrecut iarna la Katana, a fost disprețuit; a dat vreme lui Gylippos să vină din Peloponcz cu armata, pe care nici n'ar mai fi chemat-o, dacă acela i-ar fi atacat imediat; căci mândra lor încredere în sine i-ar fi făcut să afle simultan și slăbiciunea lor și asedierea; atunci chiar dacă i-ar fi cerut ajutor nu le mai folosea. Demosthenes examina acestea și se convinsese că și el, în situația prezentă, în primele momente inspiră mai multă teamă și vroi repede să se folosească de prestigiul sosirii sale. Când văzu că zidul, cu care împiedecase pe Atenieni să-i asedieze, era simplu și ar putea fi lesne cucerit dacă el ar fi stăpân pe urecușul Epipolei și pe urmă pe lagărul de aici, căci nimeni nu le-ar mai putea rezista, se grăbi să facă această încercare pe care o socotea hotărîtoare pentru războiu. Căci sau va izbuti și va cuceri Syracuse sau va retrage armata și nu va slei zadarnic pe Atenieni, pe aliați și întregul Stat.

Întâiu deci ieșiră și devastară teritoriul Syracusei de pe lângă Anapos. Armata lor își reluă vechiul prestigiu pe uscat și pe mare, căci Siracuzanii nu le mai puse înainte decât cavaleria și lăncierii din Olympeion.

43. Apoi Demosthenes hotărî să atace întâiu cu mașinele zidul paralel: cum s'a apropiat fură arse de inamicii cari se apărau de sus, de pe zid. Fiindecă și asalturile încercate cu restul armatei în diferite puncte fură respinse, socoti să nu mai piardă vremea și, după ce convinsese pe Nikias și ceilalți de bunătatea planului său, atacă Epipole. Dar nu părea cu putință se se apropie și să se urce, ziua, fără a fi văzuți. Porunci să se ia provizii pe cinci zile, luă pe zidari, lemnari, săgeți și tot materialul necesar pentru

a construi fortificații în caz de victorie : apoi după cel dintâi somn el cu Eurymedon și Menandros cu cea mai mare parte din armată luă drumul spre Epipole. Nikias rămase în lagăr.

Ajunseră la Epipole pe la Eurycelos, pe unde se suise și prima armată întâiu. Nu fură simțiți de santinelele Siracuzanilor și atacând întăritura ce era aici, o euceriră și uciseră câțiva oameni. Cei mai mulți fugiră spre cele trei lagăre ce erau pe Epipole, unul ocupat de Siracuzani, unul de Sicilieni și al treilea de aliați. Vestiră sosirea dușmanului și dădură de știre celor șase sute de Siracuzani cari formau în această parte primul post de pază. Aceștia plecară imediat în ajutor ; dar Demosthenes și Atenienii îi dădură peste cap cu toată lupta lor îndârjită și trec înainte în primul avânt pentru a-și ajunge ținta și a nu se înceteni ; alții începură să ocupe primul lagăr al Siracuzanilor, cari nu rezistară și smulseră crenelurile.

Siracuzanii, aliații și Gylippos cu cei de lângă ei alergară în ajutor din fortificațiile înaintate ; dar, spăimântați de acest atac neașteptat de noapte, atacă pe Atenieni cu teamă, sunt respinși și dau înapoi la început. Atenienii înaintau tot mai dezordonați acum crezându-se biruitori ; voiau să treacă cât de iute prin restul de dușmani ce nu intrase încă în luptă, pentru ca nu cumva ei slăbind atacul, inamicul să-și vie în fire iarăși ; când Beoții nii, cei dintâi le rezistă, se aruncă asupra lor cu violență și-i puseră pe fugă.

44. Atunci Atenienii au căzut în multă tulburare și încureătură. Cum s'au întâmplat cu deamănuntul fiecare lueru, n'am putut afla bine nici dela unii nici dela alții. Dacă ziua, când toate sunt mai clare, totuși cei ce participă la o bătălie nu pot ști decât ce se întâmplă prinprejurul lor ; cum dar într'o luptă de noapte — singura care s'a dat între armate mari în cursul acestui războiu — ar putea ști cineva ceva precis ? Căci luna lumina în adevăr și se vedeau unii pe alții cum e natural în bătaia luminei ei, adică observau forma corpului, dar nu puteau deosebi dacă e al unui amic ori dușman. O mulțime de opliți de amândouă părțile se vălmășeau în strâmtoare. Printre Atenieni, unii erau deja învinși, alții mergeau încă din primul avânt fără a întâmpina rezistență ; o parte abia se urcase, pe când alta încă suia dealul. Nu știau în cotro să se îndrepte, căci, odată fuga începută, toate

se tulburase și era greu să se recunoască prin strigăte. Siracuzanii și aliații, simțindu-se biruitori, se îndemnau cu mari strigăte, singurul mijloc de a recunoaște noaptea și în același timp primeau ciocnirea cu asaltatorii. Atenienii se căutau unii pe alții și luau drept inamici pe toți cei ce erau în față, chiar dacă erau de ai lor în retragere deja. Neavând alt mijloc de a se recunoaște decât parola, o cereau toți deodată și măreau confuzia; întrebările continui sfârșiră prin a o trăda inamicului, în timp ce nu puteau afla și ei parola dușmanilor cari, biruitori și în rânduri strănse, se recunoșteau mai lesne. Așa că de dădeau Siracuzanii peste forțe dușmane superioare scăpau ca unii ce știau parola inamică. Atenienii dimpotrivă de câte ori nu puteau răspunde erau măcelăriți. Dar mai ales le-a făcut rău cântarea peanului, care, fiind cam același de ambele părți, îi încurca. Căci de câte ori cântau peanul Argienii. Corcierenii și ceilalți Doriene din armata ateniană, provocau în rândurile Atenienilor aceeași spaimă ca și dușmanii <sup>1)</sup>; astfel că în multe părți se întâlneau în mijlocul tumultului amici cu amici, cetățeni cu cetățeni și nu numai căutau să se sperie unii pe alții, ci se luau și la luptă între dânșii și foarte greu se despărteau. Fiind urmăriți mulți au căzut în fuga lor în prăpăstii, căci scoborișul de pe Epipole e îngust. După ce s'au pogorât la șes, mulți din ei și mai ales cei din prima expediție, deoarece cunoșteau locurile, se refugiara în lagăr. Unii din cei veniți în urmă greșiră drumul și se rătăciră pe câmp. Pe aceștia, când s'a făcut ziuă, i-a trecut prin săbii cavaleria siracuzană, care a cutreerat câmpia.

**45.** A doua zi Siracuzanii au înălțat două trofee; unul pe suișul de pe Epipole, altul pe locul unde Beoțienii rezistase cei dintâi. Atenienii își luară morții prin bună învoială. Au pierit foarte mulți și Atenieni și aliați: numărul armelor luate a depășit cu mult pe acel al morților, căci cei siliți să sară în prăpăstii, fie că au murit, fie că au scăpat, și-au pierdut armele.

**46.** După această izbândă neașteptată, Siracuzanii și-au căpătat iarăși încrederea lor dintâi. Trimiseră la Akragas, care se revoltase pe Sikanos cu cinsprezece vase ca să-l readucă de partea lor. de va reuși. Gylippos porni din nou în Sicilia ca să mai aducă

<sup>1)</sup> Fiindcă erau Doriene și de o parte și de alta.

armată. Dela succesul de pe Epipole spera să ia cu asalt tabăra Atenienilor.

47. În fața înfrângerii suferite și a descurajării ce se întindea în tabără, generalii atenieni ținură sfat. Vedeau că n'au reușit în planurile lor și că soldații sunt supărați de ședere; căci erau și loviți de boală, fiind foarte priincios anotimpul acesta pentru molime, apoi și locul taberei era băltoș și nepotrivit foarte; într'un cuvânt situația li se arăta desperată. Demosthenes deci socotea că nu trebuie prelungită șederea; persista în ideea pe care o enunțase când cu atacul dat la Epipole; fiindcă nu reușise, era de părere să nu mai întârzie, ci să plece până ce marea se putea încă trece și flota în urma sporului de vase fâgăduia biruință. «Și pentru Atena, zicea el, e mai de folos să poarte războiul cu inamicii întăriți în țara lor decât cu S racuzanii ce nu vor mai fi ușor înfrânți. Nici altfel nu-i natural să prelungim șederea și să cheltuim bani mulți fără folos». Aceasta era părerea lui Demosthenes.

48. Nikias era și dânsul de părere că situația-i proastă, totuși nu voia să o admită pe față și că generalii deliberând asupra retragerii într'un consiliu numeros să bage de seamă să nu cumva să descopere planurile lor inamicilor, ceea ce le-ar îngreua executarea, când se vor decide. De altfel știa sigur că și treburile dușmanilor nu erau strălucite, ba este nădejde să fie și mai rele de se va continua asediul. Căci îi vor slei prin cheltuielile tot mai mari, mai ales acum când flota sporită le promitea supremația pe mare. Apoi era în Syracuza un partid care dorea să cedeze Atenienilor și-i trimetea veste după veste pentru a-l îndemna să nu ridice asediul. Aceste considerații îl făceau să șovăe și să stea în rezervă, iar în consiliul acela mare s'a opus retragerii armatei. Căci știe bine, zise el, că Atenienii nu o vor aproba, fără să o fi decretat. Cei ce vor decide prin votul lor soarta generalilor, nu cunosc situația văzută cu ochii lor: ci din ocările celor de prin prejur și din calomniile pe care le vor strecura oratorii în frumoase discursuri își vor forma convingeri. Mulți din soldații de față, majoritatea poate, zise el, care acum își plâng așa de tare suferințele lor, ajunși la Atena vor striga dimpotrivă cei dintâi că generalii au trădat pentru bani și s'au retras. Cunoscând așa dar, zise el, firea Atenienilor nu vrea să fie victima unei acuzări ne-

drepte și rușinoase și preferă să moară, dacă trebuie, cu armele în mână în fața dușmanului. Situația Siracuzanilor, adăose el, este și mai proastă decât a lor, solda trupelor străine, garnizoana forturilor, întreținerea unci mari flote de mai mult de un an le pricinuiese încercături financiare care vor crește pe viitor; căci au cheltuit deja două mii de talanți și au încă enorme datorii de plată: și cât de cât să vrea să reducă din efectivele lor prin suprimarea soldei, vor fi pierduți, căci armata lor este compusă în majoritate din mercenari, nu din cetățeni ca a Atenienilor. Să aibă deci răbdare, să continue asediul, conchise dânsul, să nu se plece în fața cheltuielilor pe care la urma urmei Atena le poate suporta mai ușor.

49. Ceea ce-l făcea pe Nikias să vorbească astfel, era faptul că dânsul cunoștea precis cele ce se petrec în Siracuză: încercăturile financiare, existența unui partid dispus să predca orașul Atenienilor și care-i trimetea solii și-l ruga să nu ridice asediul: mai era apoi încrederea ce-o avea dânsul în flotă acum și mai mult ca înainte. În ce privește continuarea asediului Demosthenes nu cedă de loc. Dacă nu trebuie să retragem armata fără un vot al Atenienilor, zise el, ei să măcinăm pe Siracuzani, apoi mai bine este să facem asta ridicându-ne de aici și mergând să ne așezăm la Thapsos ori Katane: acolo cu armata de uscat vom putea întinde prădăciunile departe în țară dușmană și întreține trupele cu asta, în timp ce flota nu va mai fi nevoită să lupte în strâmtoare, împrejurare favorabilă inamicilor, ei se va desfășura într'o mare largă, unde se vor putea folosi de experiența lor manevrând după voie, fără a-și reduce mișcărilor de atac și retragere într'un spațiu îngust. În rezumat, sfârși el, cu niciun chip nu-i place să mai rămâie aici și că trebuie hotărâtă plecarea fără zăbavă.

Eurymedon fu de aceeași părere; dar opunerea lui Nikias aduse șovăire și întârziere; îl bănuiau că e mai bine informat decât ceilalți. Astfel Atenienii amânară plecarea și rămaseră pe loc.

50. Gylippos și Sikanos în vremea asta se întoarseră în Siracuză. Sikanos n'a izbutit în întreprinderea din Akragas; încă pe când se afla el în Gela, partizanii Siracuzanilor fusese alungați. Gylippos, în schimb, aduse multă armată strănsă în Sicilia ca și

pe oplitii trimiși din Peloponez astă primăvară cu holcade și care din Zibya sosise la Selinus. Duși pe coastele Libyei, primise dela Kyreneeni două trireme. În drum, au ajutat pe Euesperiți pe cari-i asediau Libyenii; i-au bătut și de acolo au mers de-a-lungul coastei până la Neapolis, târgușor cartaginez, de unde trecerea în Sicilia nu durează decât două zile și o noapte; de aici sosise la Selinus. Cum au venit, Siracuzanii au început pregătirile să atace iarăși pe Atenieni și pe uscat și pe mare.

Generalii atenieni, văzând că dușmanul a primit noi întăriri, în timp ce situația lor devenia din zi în zi mai rea mai ales din cauza bolilor care bântuiau oștirea, regretau că n'au plecat mai degrabă. Nici Nikias nu se mai opunea ca până acum și ceru numai să nu se divulge hotărîrea lor. Prin urmare dădură ordin armatei cât putură mai în taină să fie gata de plecare și să se îmbarce la primul semnal. Toemai voiau să plece, căci terminase pregătirile, când luna, plină fiind atunci, se întunecă. Atenienii, cei mai mulți, îngrijorați de acest fenomen, cereau generalilor să aștepte. Nikias, care dădea o importanță prea mare prezicerilor și tuturor faptelor de felul acesta, zise că nici nu mai stă de vorbă în privința plecării, înainte de a fi trecut de trei <sup>1)</sup> ori câte nouă zile, cum cercau prezicătorii. Atenienii zăboviră din această cauză și rămaseră pe loc.

**51.** Siracuzanii fură și ei informați de asta și fură cu atât mai aprinși să nu slăbească pe Atenieni, cari prin planurile lor mărturiseau că nu-s mai tari nici pe mare nici pe uscat, căci altfel nu s'ar fi gândit la plecare; nu voiau nici ca dânșii să se așeze undeva în Sicilia, unde ar fi fost mult mai greu de purtat războiul. Hotărîră deci să profite cât mai iute de situația lor avantajoasă și să-i silească la o luptă navală. Umplură vasele și se exercitară timpul cât li s'a părut necesar; când veni vremea, în ajun atacară zidul atenian. Un mic detașament de cavalerie și opliti ieșindu-le întru întâmpinarea pe niște porți, Siracuzanii căzură asupra lui și uciseră câțiva opliti, apoi punându-i pe fugă, îi urmăriră. Cum trecerea era îngustă, Atenienii pierdură șaptezece de cai și câțiva opliti.

<sup>1)</sup> Impreunarea numerilor sfinte trei și nouă cu de trei ori nouă se găsește și la Soph. Oed. Col. 483. Roscher vede o dovadă esențială că la vechii Eleni săptămâna a fost odată de nouă zile.

**52.** În ziua aceea armata Siracuzanilor se retrase; a doua zi se îmbarcă pe șaptezeci și șase de corăbii, iar infanteria o aruncară asupra întăriturilor. Atenienii le opuseră optzeci și șase de vase. Se apropiară și începură lupta. Eurymedon, care comanda aripa dreaptă ateniană, voi să facă o mișcare de învăluire a flotei inamice: dar s'a apropiat în plutire prea tare de pământ. Siracuzanii și aliații, după ce au bătut întâiu centrul atenian, îl îngrămădiră și pe acela într'o înfundătură a portului, distruseră vasul său și pe cele ce-l urmăse și-l uciseră și pe dânsul. Apoi începură urmărirea întregii flote ateniene, pe care o împingeau spre uscat.

**53.** Gylippos, văzând vasele inamice înfrânte și aruncate dincolo de palisade și de lagărul lor, voi să distrugă pe cei ce debarcau și să ușureze Siracuzanilor remorcarea vaselor, fiind țărmlu ocupat de prieteni. Înaintea de-a-lungul cheiului cu o parte din armată; dar Etruscii, cari păzeau aici pentru Atenieni, văzându-i că merg fără ordine, ieșe în ajutor și căzând asupra primelor rânduri le pun pe fugă și-i aruncă în balta numită Lysimelia. Atunci înaintea și grosul armatei siracuzane și aliate; Atenienii temându-se pentru vasele lor alcargă în ajutor, încep o luptă în regulă. sunt biruitori și urmăresc pe dușmani ucigându-i câțiva opliti. Scăpară cea mai mare parte din vase și le adună lângă lagăr. Siracuzanii și aliații le-au prins optsprezece vase și le-au măcelărit echipagiile. Voind să dea foc vaselor rămase, umplu o holcadă veche cu viță de vie uscată și făclii; apoi profitând de faptul că vântul bătea spre Atenieni, o aprind și o lasă 'n voia vântului. Atenienii, cuprinși de grijă pentru flota lor, întrebuițară toate mijloacele de stingere. Reușiră să potolească focul și îndreptară aiurea holcada și scăpară de primejdie.

**54.** După asta Siracuzanii înalță un trofeu pentru victoria navală și unul pentru biruința dela zid, unde strămtorase pe opliti și luase caii. Atenienii ridică un trofeu pentru biruința Etruscilor asupra infanteriei pe care o aruncaseră în baltă și unul pentru ei cu întreaga armată.

**55.** Această strălucită victorie a flotei Siracuzanilor, care mai înainte se temuseră de corăbiile venite cu Demosthenes, produse o adâncă descurajare printre Atenieni. Mare era greșeala lor în socoteli, dar și mai mare încă părerea de rău pentru expediție. Atacase aceste State care semănau cu ale lor, care erau conduse



de un regim democratic ca și dânșii și care aveau corăbii, cai și populație numeroasă. Nici nu puteau cere să provoace tulburări între dânșii printr'o schimbare a regimului politic pe care să le folosească, nici mijloacele lor de atac nu erau cu mult superioare. După ce făcuse o mulțime de greșeli, erau încurcați și înainte, dar, după înfrângerea neprevăzută pe mare, aceste încurcături sporiră și mai grozav.

56. Din acest moment Siracuzanii circulau fără teamă în port și se gândeau să-i închidă gura, pentru ca Atenienii să nu poată ieși fără știrea lor. Căci nu se îngrijeau numai de mântuirea lor, ci sperau să împiedece pe aceea a dușmanilor. Iși ziceau, cum și era, că în starea actuală a lucrurilor erau cu mult mai tari și că de ar putea birui pe Atenieni și aliații lor pe uscat și pe mare, acest triumf îi va acoperi de glorie în fața Helenilor; din care o parte vor fi eliberați imediat, iar ceilalți vor scăpa de teamă; că Atenienii cu puterea ce le mai rămânea nu vor mai putea să suporte războiul; în timp ce ei, priecinitorii acestei schimbări, vor apare demni de admirat și de contemporani și de urmași. Glorioasă era lupta și pentru aceste motive, dar și pentru altele; aveau să învingă nu numai pe Atenieni, ci și pe aliații lor tot așa de numeroși ca și ai Syracuzei; aveau să participe la comandă alături de Lacedemoni și Corintieni: în fine, oferind primejdiei orașul lor cei dintâi aveau să facă progrese mari în marină. Căci niciodată nu s'au adunat popoare mai numeroase în contra unui oraș, afară de marea coalitție a acelor care în cursul acestui războiu au stat alături de Atenieni sau de Lacedemoni.

57. Căci iată ce neamuri au stat pentru sau contra Syracuzei, ca să cucerească Sicilia sau s'o apere. Nu le-au unit nici dreptul nici comunitatea de origină; ci pe fiecare le-au împins împrejurările, folosul, necesitatea.

Atenienii, de neam Ionic, au venit de bună voie cu războiul asupra Syracuzei doricе. Cu dânșii au mers, uniți prin limbă și obiceiuri, Lemnienii, Imbrienii, Eginiții, cari locuiau atunci Egina <sup>1)</sup> și cei din orașul Hestica din Eubea, coloni atenieni. Cei-

---

<sup>1)</sup> În Cartea II, 27, în al doilea an de războiu, Egineții au fost alungați din insula lor de Atenieni, cari și-au împărțit pământul; după cucerirea Atenei de Lysandru, Egineții au fost readuși la vetrele lor. Thukydidēs,

lalți au participat la războiu ca supuși, ca aliați sau ca lefegii. Printre supușii tributari erau Eritrienii, Kalcidienii, Styrienii și Karystii din Eubea; în insule locuitorii din Keos, Andros și Tenos; din Ionia, cei din Milet, Samicnii și Chioții, aceștia din urmă nu erau tributari; erau independenți și contribuiau numai cu flota. Aceste popoare, afară de Karystienii cari sunt Dryopi, erau în cea mai mare parte Ionieni sau coloni din Atena; mergeau ca supuși sau prin constrângere, dar erau cel puțin Ionieni opuși Dorienilor. Veneau apoi popoare de origină colecană, ca Methymnienii, obligați să contribuie cu vase, fără a plăti însă tribut, Tenedeenii și Eneenii, tributari. Aceste popoare, de neam colecan, erau silitе să lupte cu Beoțienii, aliații Syracusei, deși aceștia erau Eoleeni ca și dâșii, și ceea ce-i mai mult încă etitorii lor. Plateenii, deși originari din Beoția, erau atunci, printr'o ură ușor de înțeles, singurii opuși celorlalți Beoțieni. Locuitorii din Rhodos și Kythera, Dorieni, și unii și alții, erau siliți, cei din Kythera, colonie lacedemonă, să lupte alături de Atenieni în contra Lacedemonilor lui Gylippos; Rhodienii, originari din Argos, luptau împotriva Dorienilor din Syracuse și a propriilor lor coloni din Gela, aliați ai Syracusei. Dintre insularii din jurul Peloponezilor, Kephalleneii și Zakynthienii erau independenți, dar calitatea lor de insulari îi obliga să urmeze pe Atenieni, stăpânii mării. Corcirienii, nu numai Dorieni, dar de obârșie corintiană luptau contra Corintienilor și Syracuzanilor, deși coloni ai unora și înrușiți cu ceilalți, de nevoie printr'un motiv decent, dar de fapt din ura în contra Corintienilor. Și Mesenienii, atât acei numiți astăzi din Naupactos, cât și cei din Pylos, stăpânit atunci de Atena, fusese obligați să ia parte la războiu. Un mic număr de exilați Megarecni luptau printr'o crudă necesitate cu Megarecni din Selinunt. Cât despre ceilalți aliați, partea pe care au luat-o la această expediție a fost mai mult de bună voie. Căci Argienii, de neam dorian, luptau contra Dorienilor alături de Ionienii din Atena, nu atât din cauza tratatului de alianță cât din pricina urei recente și pentru folosul lor propriu. Mantienii și ceilalți Arcadieni, totdeauna

---

care a redactat opera sa după această epocă, indică aici populația ateniană ce ocupa Egina în timpul războiului peloponezic. Imbros, Lemnos și Iiestea erau de asemenea populații ateniene.

obișnuiți să meargă împotriva inamicului ce li se arăta, se găseau și atunci față 'n față cu Arcadienii, tocmiți tot cu leafă de Corintieni și-i priveau ca dușmani. Cretanii și Etolienii, cu plată de asemenea, fusese convinși și aceștia. S'a întâmplat că Cretanii, cari au fundat Gela împreună cu Rhodienii, mergeau pentru parale, de bună voie, nu alături de colonii lor, ci împotriva lor. Dintre Arcarnieni venise în ajutor câțiva pentru leafă <sup>1)</sup>, cei mai mulți din dragoste pentru Demosthenes și din bună voință față de Atenieni, cu cari erau aliați. Aceste popoare sunt despărțite prin golful ionic. Dintre popoarele italice, Thurienii și Metapontienii, erau siliți din pricina luptelor interne să se alătore de Atenieni, ca și Naxienii și Katancii, greci din Sicilia. Dintre barbari, Atenienii aveau cu dânșii pe Egestani, care-i și chemase, ca și cea mai mare parte din Siculi; dintre popoarele din afară de Sicilia erau câțiva Etrusci veniți din dușmănie cu Syracuza; erau și Japygi în leafă. Aceștia erau aliații Atenei.

58. Alături de Siracuzani erau: Kamarincii, vecini cu dânșii, și Geleenii, cari locuiau mai departe. Akragantinii au rămas neutri; dar Selinuntienii, situați mai departe, în Sicilia ce privește Libia, se uniră cu Siracuzanii, ca și Himera, singurul oraș helen din marea tyreniană, unde numai Himerienii sunt Heleni și au venit din meleagurile acelea în ajutor. Acestea fură neamurile helenice din Sicilia, Dorienii și independenții toți, cari au luat parte la războiu. Dintre barbari, numai Siculii, cari nu se alăturase de Atenieni. Dintre Helenii din afară de Sicilia, Lacedemonienii dădură un comandant spartan, Neodamozi și Iloți — cuvântul Neodamod înseamnă: «liberat». Corintienii singuri trimeseră flotă și armată de uscat. Leucadienii și Ambrakioții pentru înrudire <sup>2)</sup>; din Arcadia venise mercenari trimeși de Corintieni; Sikyonienii participau la războiu constrânși <sup>3)</sup>. Din afară de Peloponez venise Beoțienii. Față de aceștia cari au venit, forțele puse în mișcare de Sicilieni erau cu mult superioare sub toate raporturile, lueru natural ca unii ce posedau orașe mari. Căci adunară mulțime de opliti, corăbii, cavalerie și infanterie ușoară. Și

<sup>1)</sup> Pentru soldă, adică și pentru dobânda din războiu.

<sup>2)</sup> Erau înrudiți ai Corintului.

<sup>3)</sup> Siliți de guvernul oligarhic impus de Lacedemona, C. V, 81.

față de toți iarăși, ca să spunem drept, Siracuzanii au contribuit mai mult decât toți împreună, și pentrucă aveau un mare oraș, și pentrucă erau direct expuși primejdiei.

Aceștia au fost aliați ambelor părți. Și la vremea aceea toți erau de față, iar pe urmă n'a mai adaos nimeni nici la unul nici la altul.

59. Siracuzanii și aliații lor socotiră eu drept cuvânt deci, după victoria navală, să pună cunună gloriei lor și să facă prizonieră marea armată ateniană, fără a-i lăsa niciun mijloc de scăpare, nici pe uscat, nici pe apă. Inchiseră deci imediat portul cel mare, a cărui gură este de opt stadii aproximativ, cu trireme piezișe, vase de transport și luntri pe care le fixară cu ancore. Se pregătiră și pentru o luptă navală, dacă Atenienii vor mai îndrăzni. Toate le vedeau numai în proporții mari.

60. Atenienii, văzând închiderea portului și înțelegând planul lor, socotiră că trebuie să țină sfat. Generalii și taxiarchii se adunară deci pentru a vedea ce-i de făcut în fața încurcatei situații. Provizii nu mai aveau; căci când hotăriseră să plece, trimisese la Katane ordin de a nu mai aduce; și nu sperau să aibă nici pe viitor fără o bătălie navală victorioasă. Luară așa dar decizia de a părăsi fortificațiile situate pe înălțime sus și să construiască chiar lângă flotă o întăritură cât mai redusă atât cât trebuia pentru bagaje și bolnavi; să lase aici pază, iar cealaltă pedestrimă să se îmbarce pe toate vasele și cele capabile și cele mai puțin în stare de a pluti. De vor fi biruitori, se vor duce la Katane; dacă nu, vor arde vasele și se vor retrage pe uscat, în ordine, la cea dintâi țară prietenă fie barbară sau helenă. Și cum hotărîră și făcură. Au coborît la vale la mare din fortificațiile de sus. Au umplut toate corăbiile, suind toți oamenii sănătoși și ajunseră să echipeze o sută zece vase. Au îmbarcat mulți arcași și lăncieri, Acarnanieni ori străini; în fine luară toate măsurile ce erau posibile după nevoie și după planul indicat de situație.

Când toate erau aproape gata, Nikias, văzând pe soldați descurajați din cauza înfrângerii neobișnuite pe mare, dar hotărîți, din pricina lipsei de hrană, să dea cât mai iute o luptă decisivă, îi adună pe toți, îi îndemnă și le spuse cam acestea:

« Pentru noi și pentru dușmani e în joc existența și patria. Soldații trebuie să fie inimoși pentrucă norocul se schimbă și forțele de luptă sunt așa de numeroase.

**61.** «Cetățeni soldați ai Atenienilor și ai celorlalți aliați, lupta care vine va fi deopotrivă pentru toți: și pentru noi și pentru inamici este vorba de mântuirea fiecăruia și salvarea patriei. De vom învinge acum în această bătălie, va fi posibil fiecăruia din voi să-și revadă patria. Nu trebuie să vă lăsați în brațele desnădejdei nici să pășiți ca acci cari, înfrânți în primele lupte, se așteaptă toată vremea la nenorociri egale cu frica lor. Voi, Atenieni, cari ați luat parte la atâtea lupte, și voi, aliați, cari ați luptat totdeauna în rândurile noastre, aduceți-vă aminte de norocul schimbător al bătăliilor, trebuie să sperăm că va fi în fine și de partea noastră și să vă pregătiți a da o luptă demnă de forțele pe care le vedeți.

**62.** «Noi am pregătit acum, după o examinare îngrijită împreună cu piloții și față cu necesitățile prezente, măsurile trebuitoare pentru a evita înghesuiala corăbiilor în strâmtoarea portului. Căci se vor sui pe bord numeroși arcași și lăncieri; această mulțime noi n'am întrebuințat-o într'o luptă pe mare, unde îngreuierea vaselor ar strica manevrei; dar ne va fi utilă în nevoia în care suntem de a ne bate de pe corăbii ca pe uscat. Am găsit combinațiile cu care trebuie să luptăm în contra dușmanilor. În fața acelor groase urechi, care mai ales ne-au păgubit, vom opune căngi de fier, care, aruncată asupra unui vas, îl va împiedica să se retragă vâsbind îndărăt <sup>1)</sup>, numai însă oamenii de pe punte să-și facă datoria. Am fost siliți să ne luptăm de pe corăbii ca de pe uscat; prin urmare nu-i util, nici noi să vâslim înapoi și nici pe inamici nu trebuie să-i lăsăm; mai ales că în afară de spațiul ocupat de trupele noastre, tot pământul ni-i dușman.

**63.** «Trebuie să vă aduceți aminte de acestea, să luptați cu toată inima, să nu vă retrageți un pas; ci, când un vas s'a încheștat cu altul, să nu-i dea drumul înainte de a fi curățit puntea (de oameni). Aceste cuvinte le spun optișilor mai mult decât marinarilor, căci mai ales treaba aceasta este a celor de pe punte; în dânsii e pusă în mare parte nădejdea noastră de biruință. Sfătuiește și rog pe mateloți în același timp să nu se lase prea

<sup>1)</sup> Tactica Siracuzanilor era de a lovi de mai multe ori vasul inamic servindu-se de pinten ca de un berbec. Căngile erau menite să le împiedece de a se retrage vâsbind înapoi, după prima izbitură. Atunci lupta era ca un abordaj.

tare înfricoșăți de neizbânzile noastre acum când pregătirile pe punți sunt mai bune și avem corăbii mai multe.

«Și voi, aliați ai Atenei, meditați ce prețios lucru este să păstrați mândria de a avea aceeași limbă, aceleași datini ca noi și că, fel cu noi, să fiți respectați în toată Helada; voi, cari vă bucurați de imperiul nostru cât și noi, de nu mai mult, căruia-i datoriți teama supușilor noștri și siguranța voastră. Astfel că numai voi ați găsit libertatea participând la imperiul nostru; gândiți-vă că n'ar fi drept să-l trădați acum. Disprețuind pe Corintieni pe cari i-ați văzut de atâtea ori și pe acești Sicilieni, care niciunul n'ar fi eutezat să ne înfrunte câtă vreme marina noastră e în floare, respingeți-i și le arătați că știința voastră, cu toate nenorocirile și slăbiciunea noastră, este superioară unei forțe fericite.

64. «Cetățeni Atenieni, vă mai aduc aminte că n'ați lăsat în șantiere o flotă asemenea cu aceasta, nici o tinerime în stare de a purta armele. Deci, de ni se va întâmpla altceva decât de a învinge, inamicii de aici vor pluti imediat în contra lor și că cei rămași în patrie nu vor putea respinge, și pe dușmanii de acolo și pe cei cari vin pe deasupra. Voi ați cădea imediat aici în puterea Siracuzanilor — și știți cu ce planuri ați venit — iar aceia în puterea Lacedemonicilor. Așa că în această singură luptă stând, luptați cu tărie acum ori niciodată și pentru unii și pentru ceilalți. Gândiți-vă fiecare în parte și toți împreună că pe vasele unde ne vom urca este și pedestrima și flota și ce mai rămâne din Stat și în sfârșit marele nume al Atenei. Dacă vreunul întrece pe altul prin curaj ori știință, s'o arate în această ocazie și să fie folositor și mântuitor pentru el și pentru toți».

65. Nikias imediat după acest îndemn porunci imbarcarea. Gylippos și Siracuzanii văzând aceste pregătiri înțeleseră că Atenienii vor da o luptă navală. Li se dăduse știre despre așezarea căngilor de fier, ce trebuiau să fie aruncate asupra corăbiilor lor și se pregătiră și în celelalte privințe și în aceasta; acoperiră cu piei prorele și părțile anterioare ale punților ca să alunece cangea aruncată și să nu prindă. După ce toate au fost gata, generalii și Gylippos încurajară e soldați astfel:

66. «Siracuzani și aliați, la mulți ni se pare a ști că frumoase au fost biruințele noastre dinainte și că lupta aceasta nu va fi

mai puțin glorioasă, căci altmintrelea n'ați pune atâta tragere de inimă la treabă. Totuși, dacă mai sunt unele temeri, vom căuta să le împrăștiem.

« Căci pe Atenienii veniți în țara aceasta întâiu pentru robirea Siciliei, apoi, în caz de izbândă, a Peloponezului și restului Heladei, și care posedă cel mai mare imperiu pe care l-au avut, înainte ori acum Helenii, voi pe acești Atenieni cei dintâi dintre oameni i-ați înfruntat cu flota, cu care toate le stăpâneau și ați fost deja victorioși; acum după toată probabilitatea îi veți bate.

« Căci oamenii, când sunt micșorați pe terenul pe care se credeau superiori, își pierd încrederea în ei înșiși; căzuți peste așteptările lor, cedează mai mult decât le-ar permite forța lor reală. E natural ca situațiunea de astăzi a Atenienilor să fie astfel.

67. « Curajul nostru dinainte, cu care i-am înfruntat când eram fără experiență, este mai mare acum: Și fiindcă se adaogă convingerea că noi suntem cei mai tari fiindcă am învins pe cei mai tari, nădejdea fiecăruia este îndoită. Inșă de cele mai multe ori în întreprinderi cu cât speri mai mult cu atât te trage inima.

« In ce privește pregătirile, pe care le-au făcut imitându-ne pe noi, ne sunt obișnuite și vom lua și noi măsuri față de fiecare din ele. Ei, dimpotrivă, au îngrămădit pe punțile corăbiilor, în contra obiceiului lor, mulți opliți și lăncieri de uscat, ca că zicem așa, care pe bord nici nu vor găsi mijlocul cum trebuie să arunce o lance stând nemișcați. Este cu puțință să nu tulbure manevrele năvilor și să nu se înecure și ei în de ei în mișcări cu care nu sunt deprinși? Dacă cineva dintre voi s'a speriat de marele lor număr de corăbii, să știe că inamicul nu va putea trage niciun folos din această superioritate, pentrucă nu va lupta cu nave egale; căci într'un spațiu mic multe sunt neputincioase de a-și executa manevra și vor fi foarte ușor de vătămat cu mijloacele ce am pregătit.

« Adevărul singur cunoașteți-l din cele ce credem că suntem siguri informați: Atenienii, copleșiți de nenorocirile ce cad asupra lor, siliți de nevoile ceasului de față, sunt disperați. Nu atât prin încrederea în preparative cât mai mult în noroc, au hotărît să se expună primejdiei, să forțeze, dacă se poate, ieșirea și să plece pe mare; sau de nu, după aceasta să se retragă pe uscat, pentrucă în niciun caz starea lor n'ar putea fi mai rea decât acum.

« Să-i atacăm cu încredere ; să ne aducem aminte cu ce gânduri dușmănoase au venit ; am fi lași să le permitem să plece fără luptă.

68. « Față de o astfel de neorînduială deci și de o soartă ce dă în mâna noastră pe cei mai cumpliți dușmani, să izbim cu mânie ; să fim convinși în același timp că vom pedepsi pe agresori și ne vom potoli setea de răzbunare din piept ; și de ne reușește, cum se zice, nimic nu-i mai dulce decât răzbunarea.

« Toți știți că ne sunt dușmani și cei mai urîți dușmani. Ei au venit în țara noastră s'o robească ; de-ar fi reușit, ar fi impus bărbaților chinurile cele mai dureroase, copiilor și femeilor tratamentul cel mai ofensator, patriei numele cel mai de ocară. Pentru aceasta să nu ne înmuim, să nu credem că-i un folos a-lăsa să plece fără primejdie. Căci la fel vor face și ei, dacă vor fi biruitori. Inșă față de împrejurări să facem noi ce voim, să-i pedepsim și să redăm Siciliei mai asigurată libertatea dinainte ; aceasta este o frumoasă luptă. Sunt rari ocaziile în care te poți teme puțin de primejdie, iar în caz de izbândă să poți totul câștiga.

69. Strategii siracuzani și Gylippos astfel îndemnară soldații lor ; după aceea îi suiră imediat pe corăbii, când înțeleseră că și Atenienii o fac. Nikias, spăimântat de situațiune și văzând cât de mare și ce aproape-i deja primejdia, simți ceea ce de obicei se petrece în sufletul cuiva într'un ceas de mare cumpănă ; credea pregătirile neterminate încă și că n'a spus destul oamenilor. Din nou chiamă pe fiecare trierarch, numindu-l pe fiecare pe nume și după tată și după trib, le ceru cu stăruitor îndemn să nu păteze nimeni gloria lor, să întunece strălucirea strămoșească, le reaminti de libertatea patriei lor și de independența complectă asigurată fiecăruia în viața sa particulară. Le vorbi ce se spune de obicei în asemenea împrejurare, când lupta-i pe viață și pe moarte, când recurgi la toate locurile comune, și le aduse iar aminte de soții, de copii și de zeii patriei.

Crezând că i-a sfătuit nu tot ce ar fi voit, dar măcar tot ce era trebuit, Nikias se retrase și duse oștirea pe marginea mării și o înșiră cât putu mai mult, ca să mărească mai tare îndrăzneala celor de pe vase. Iar Demosthenes, Menandros și Euthydemos, cari comandau flota ateniană, plecară imediat din port și se



îndreptară către închizătură și către intervalul lăsat liber; voiau să forțeze trecerea.

70. Siracuzanii și aliații lor înaintară cu un număr egal de vase ca și în lupta precedentă. Cu o parte din flotă barară ieșirea, iar cecelelalte vase le așezară în semicerc în port, ca să poată deodată cădea asupra Atenienilor din toate părțile. Tot atunci armata de uscat se întinse până unde putu și unde erau corăbiile. Comandau aripele flotei siracuzane Sikanos și Agatharhos, iar centrul îl ocupau Pytheu și Corintienii.

Când Atenienii ajunseră la baraj, în primul elan bătură vasele așezate pentru pază și încercară să rupă închizătura. Atunci Siracuzanii și aliații îi atacară din toate părțile și lupta începu nu numai la gură, ci și în tot portul. Bătălia era înverșunată și fără asemănare cu cele dinainte. Și de o parte și de cealaltă era mare tragerea de inimă de a porni la primul semnal, cărmacii se întreceau în pricepere și silință; soldații de pe punte de câte ori se lovea vas de vas se îngrijeau să nu rămână mai pe jos de iscusința manevrei. Fiecare își dădea silința să fie primul la postul ce i se încredințase. Niciodată n'a fost o luptă așa de mare într'un spațiu atât de mic, căci ambele flote la un loc puțin de nu atingeau numărul de două sute. De aceea când lupta a început, din pricina îngheșuielii, erau puține înfigerile de pinteți în coaste din cauza imposibilității de a se retrage vâslind, și de a rupe frontul dușman. Mai adeseori se ciocnea vas cu vas, cum se întâmpla, fie fugând, fie atacând. În vremea cât o corabie acosta pe alta, cei de pe bord aruncau din belșug lănci, săgeți, pietre asupra ei; apoi când se alipea un vas de altul soldații de pe bord porneau la luptă și încercau să se urce unii pe puntea celorlalți. Adesea se întâmpla din pricina îngustimii spațiului, ca un vas să ciocnească un altul și să fie și el lovit; adesea se vedeau două sau mai multe vase încheștate în jurul unuia singur, de nevoie. Piloții, ocupați cu apărarea și atacul, erau nevoiți să pândescă în toate părțile. Marea zvoană asurzitoare, atâtea corăbii lovindu-se, făcea să nu se mai audă glasul comandanților, cari și de o parte și de alta își îndoiu strigătele pentru a comanda manevra ori a însufleți pe ai lor. Atenienilor li se striga să rupă linia, că a venit ceasul de a lupta cu îndârjire pentru mântuire în patrie; cum ori niciodată, iar Siracuzanilor și aliaților că este o glorie

să-i împiedece să fugă și prin biruință fiecare să-și mărească țara sa. Și generalii ambelor armate de vedeau vre-un vas dând înapoi fără nevoie, chemând pe nume pe trierarhi îl întrebau, Atenienii, de credeau că pământul spre care se retrăgeau era mai prielnic decât marea câștigată cu atâta trudă; Siracuzanii, de fugeau de niște dușmani despre cari știau bine că li-e gândul numai la scăpare.

71. Câtă vreme lupta navală era nehotărîtă, armatele de uscat, amândouă, așezate pe țărm treceau prin cele mai agitate chinuri sufletești. Cei localnici doreau să-și completeze triumful, năvălitorii să nu dea peste mai rău încă. Căci Atenienii, a căror soartă era pe corăbii, erau cuprinși de neliniște pentru viitor. Ocolirile țărmului prezen'ase vederea bătăliei sub aspecte deosebite. Căci cum scena era foarte apropiată și nu toți priveau în același timp același punct, de câte ori vedeau undeva pe ai lor victorioși, căpătau curaj și rugau zcii să nu-i lipsească de mântuire. Alții, cari se uitau într'o parte, unde ai lor erau învinși, izbucneau în vaiete și strigăte de groază; spectacolul luptei le ținea încordată mintea mai mult decât celor ce luptau. Alții, în sfârșit, privind o parte unde bătălia era egală și victoria nehotărîtă multă vreme, treceau prin cele mai chinuitoare emoții; în spaima lor, mișcărilor trupurilor urmau pe ale gândurilor; în fiecare moment când se credeau pierduți, când erau salvați aproape.

În aceeași armată ateniană, cât timp izbânda nu era hotărîtă se puteau auzi deopotrivă țipete de jale, chiote de victorie și toate exclamațiile ce în mod firese le scoate în fața unei mari primejdii o mare armată. Cam aceleași sentimente, frământau și pe cei de pe corăbii, până când Siracuzanii și aliații lor după o luptă înverșunată puseră pe fugă pe Atenieni, năvăliră asupra-le în chip strălucit cu strigăte mari de îndemnare și-i urmăreau spre țărm. Atunci ce mai rămăsese din flota ateniană, cei ce nu fusese prinși în larg alergau spre țărm și căutau un refugiu în tabără. Atunci pedestrima nu mai fu agitată de sentimente deosebite, ei toți izbucniră într'un tunet de jale, de suspin, de vaiete. Unii dădeau ajutor corăbiilor, alții alergau la paza restului de zid; alții în fine, și erau cei mai mulți, se uitau pe unde vor putea găsi un drum de mântuire. În nicio nenorocire n'a fost spaimă mai zguduitoare ca atunci. Situația Atenienilor era asemănătoare cu aceea ce făcuse dânșii Lacedemonilor la Pylos. Căci când

au pierdut corăbiile, s'au prăpădit și oamenii trecuți în insulă; așa și Atenienii atunci nu mai aveau speranță de a se salva pe uscat, afară numai dacă un eveniment neprevăzut nu s'ar fi întâmplat.

72. A fost o mare luptă în care și-au găsit sfârșitul atâția oameni de amândouă părțile și s'au distrus atâtea corăbii. Siracuzanii și aliații lor adunară frânturile de corăbii și morții și plutind spre oraș înălțară un trofeu. Atenienii, sub greutatea nenorocirii prezente, nu se mai gândeau să ceară cioburile de vase și cadavrele; grija lor era să plece chiar în noaptea aceea. Demosthenes, ducându-se la Nikias, îi propuse să echipeze ce le-au mai rămas și să forțeze în zorii zilei trecerea de vor putea. Îi arătă că Atenienii au mai multe corăbii bune de întrebuințat decât inamicii. Atenienii aveau cam șasezeci de vase și adversarii mai puțin de cincizeci. Nikias conveni și dânsii hotărîră îmbarcarea; dar marinarii înspăimântați de înfrângere, nu mai credeau în victorie și nu voiau să se îmbarce.

73. Siracuzanul Hermokrates înțelese gândul lor. Înțelegând ce primejdie ar fi dacă o armată așa de numeroasă, retrăgându-se pe uscat, s'ar așeza undeva în Sicilia de unde ar începe iarăși războiul cu ei; se duse la magistrați și le explică că nu trebuie să lase pe dușmani să plece în noaptea asta dându-și și părerea ca toți, Siracuzani și aliați, să baricadeze drumurile și să ocupe defileurile. Generalii aprobară ideea; însă nu credeau să se poată realiza, căci nu li se părea că oamenii ce abia se odihneau cu bucurie după o mare luptă navală, mai ales că era și sărbătoare, aveau să se supună. Era în ziua aceea sărbătoare și jertfe în cinstea lui Herakles. Dânsii credeau că foarte greu vor vroi să asculte. Îmbătați de victorie, cei mai mulți se apucase de băut și la orice te-ai fi așteptat să-i îndupleci decât să ia armele și să iasă acum.

Generalii socoteau acestea și li se păreau irealizabile. Hermokrates, după ce nu-i putu convinge născoci o înșelătorie pentru ca Atenienii să n'apuce a trece noaptea prin locurile mai grele. Trimise câțiva prieteni însoțiți de cavaleri la tabăra ateniană când întuneca. Apropiindu-se atât cât puteau fi auziți și dându-se drept prieteni ai lui Nikias, — căci erau unii cari-i vesteau cele din lăuntru, — îi spuseră să nu ducă armata în noaptea asta, căci Siracuzanii păzesc drumurile, ci să plece ziua după ce vor

fi pregătit în tihnă. După ce au dat vestea, au plecat, iară ce-i ce-o auziră o comunicare generalilor atenieni.

74. La știrea asta, așteptară să treacă noaptea necrezând să fie înșelare. Și fiindcă nu plecase îndată, crezură să mai zăbovească și ziua următoare, ca să se pregătească soldatii cât mai bine cu ce se putea. Se dădu poruncă să lase toate, și să plece numai cu lucrurile de absolută nevoie și cu mâncare. În vremea asta Siracuzanii și Gylippos ieșiră cu pedestrima și stricară drumurile pe unde credeau să treacă Atenienii, ocupară vadurile râurilor și puseră pază; în sfârșit, se rânduiră cât mai bine și așteptau să oprească armata. Apropiindu-se în același timp cu năvile de flota ateniană o traseră dela țarm; unele fuseseră arse de Atenieni, cum hotărîse; pe celelalte, cum erau părăsite la întâmplare, le târîră, fără să-i împiedece nimeni și le legară: le duseră spre oraș.

75. După asta, când socoti Nikias și Demosthenes că s'au pregătit deajuns, se întâmplă și pornirea armatei; era a treia zi după lupta navală. Situația era îngrozitoare, nu numai într'o privință. Nu numai că pierduseră vasele toate și în locul frumoaselor speranțe și ei și Statul se vedeau în mare primejdie, dar însăși părăsirea taberei fu o privescitură dureroasă pentru ochii și inima fiecăruia. Morții nu erau îngropați; de câteori vreun soldat își vedea un prieten întins fără suflare se oprea întristat, cu spaimă. Cei vii, bolnavi și răniți, pe cari-i părăseau, inspirau mai multă milă și jale decât morții; rugămintile și tânguiriile lor le rupeau inima. Se rugau să-i ia cu dânsii, chemau pe nume pe fiecare cu strigăte mari, când vedeau vreun prieten ori vreo rudă, se atârnavă de tovarășii de cort, deja pe drum și se țineau pe urma lor cât puteau; apoi, când puterile trupului și minții le slăbeau, se opreau blestemând și gemând; toată armata era cu ochii plini de lacrimi. Nu le era ușor să plece, deși se depărtau dintr'o țară dușmană, unde îndurase dureri ce nu se puteau plânge; dar cele ce le zăreau în viitorul neguros erau și mai de temut. Era multă rușine și umilire. Semănau cu un oraș luat cu asalt de unde fugea o populație fără număr. În adevăr, nu erau mai puțin de patruzeci de mii, oamenii ce mergeau în grămada aceea. Și toți duceau fiecare bagajul cel mai de nevoie; împotriva obiceiului, opliti și călăreți își luau mâncarea sub scuturi, unii

din lipsă de servitori, alții din neîncredere. Căci slavii fugeau de multă vreme, iar acum dezertarea devenise generală. Dar nici mâncare nu duceau de ajuns, pentru că nu mai erau provizii în lagăr. Și nici aceea mângâiere pe care o simți când împărtășești durerea cu mai mulți tovarăși, nu o ușura în prezent, mai ales când se gândeau dela ce fală și ce strălucire dintâi la ce sfârșit și ce umilință ajunsese. În adevăr, a fost cea mai profundă desiluzie întâmplată vreunei armate helene; venise să robească pe alții și plecau cu teama să nu fie ei înșiși robiți; în locul rugăciunilor și peanurilor dela plecare, strigăte de negre presimțiri; plecaseră pe corăbii și se întorceau pe uscat și din marinari se transformase în opliți. Și totuși, toate astea li se păreau suportabile în comparație cu primejdiile ce le stăteau în cale.

76. Nikias văzu armata descurajată și în mare schimbare. Străbătând rândurile, pe cât îngăduia starea lucrurilor, căuta să le dea încredere și îndemn; dorul de a se face auzit, inima ce-o punea, dădea glasului o tărie și un timbru extraordinar.

« Nu trebuie să pierdem speranța. Să avem încredere în zei. Suntem numeroși și trebuie să păstrăm ordinea pe drum, până ajungem la o localitate prietenă. De acolo vom reuși să vedem patria.

77. « Atenieni și aliați, chiar și în situația actuală nu trebuie să pierdem nădejdea — alții au scăpat din mai grozave împrejurări decât acestea. Nu vă imputați peste măsură nenorocirile și suferințele pe care nu le-ați meritat. Și eu care sunt mai slab decât oricine dintre voi — vedeți unde m'a dus boala —, cu care credeam că sunt norocos și în viața mea particulară și în cea publică, iată sunt în aceeași primejdie ca cel mai neînsemnat soldat. Și totuși am păstrat totdeauna regulile stabilite față de zei; cum am fost față de oameni drept și fără pată. De aceea eu tot păstrez nădejdea în viitor; nenorocirile care vin fără vina mea nu mă înspăimântă; poate curând se vor ușura. Căci deajuns au fost dușmanii de fericiți. Dacă am venit aici în expediție urîți de vreun zeu, am ispășit crud greșala. S'au mai dus și alții, nu suntem cei dintâi; dar după ce au lucrat omenește, au suferit dureri tolerabile. Este natural să sperăm că și noi vom avea divinitatea mai îndurătoare, căci acum merităm mai mult mila decât invidia zeilor.

« Priviți-vă pe voi înșivă! astfel de opliți și atât de numeroși, mergând în ordine nu trebuie să vă lăsați peste măsură copleșiți de teamă. Gândiți-vă că sunteți o cetate oriunde v'ați așeza și nicio alta din Sicilia nu v'ar putea-o respinge ușor; iar odată stabiliți, nu v'ar putea izgoni. Voi înșivă fiți cu băgare de seamă ca marșul să fie în ordine și cu privighere. Fiecare să-și spună că locul unde va fi silit să lupte, acela va fi și patrie și zid dacă biruim. Vom grăbi la drum zi și nopte oricum, căci avem puțină hrană; de ajungem într'un loc prieten undeva la Sicilieni, și teama de Siracuzani îi face să ne fie credincioși, vă puteți socoti ca într'o cetate de acum. Am trimis răspuns înainte spre dânșii, le-am spus să ne iasă întru întâmpinare și să aducă mâncare.

« Intr'un cuvânt, soldați cetățeni, voi înțelegeți că bărbăția este o necesitate, că nu este nicăieri pe aproape un loc ferit unde să vă mântuiți cu frică. De veți scăpa acum de inamici, veți găsi pe cei ce doriți să-i vedeți; și voi Atenieni, veți ridica marea putere căzută a cetății noastre. Căci oamenii sunt orașul, nu zidurile și corăbiile fără apărători ».

78. Nikias rostind aceste cuvinte străbătea armata și unde vedea soldați mergând risipiți și fără ordine, îi aduna și-i punca în linie. Și Demosthenes vorbea soldaților săi cam aceleași lucruri. Oastea mergea în careu; în frunte Nikias, în spate Demosthenes; purtătorii de bagaje și marea mulțime fără arme era la mijloc între opliți.

Când au ajuns la trecerea fluviului Anapos, au găsit acolo așezați în linie de bătae Siracuzani și aliați: i-au pus pe fugă, au trecut râul și au continuat drumul înainte. Siracuzanii pe flancuri îi hărțuiau cu cavaleria și oastea ușoară. În această zi au înaintat cam patruzeci de stadii și au petrecut noaptea pe o colină.

A doua zi au plecat foarte de vreme și au mers cam două-zeci de stadii și au coborât într'o câmpie, unde au întins tabăra. Această regiune era locuită și voiau să-și procure ceva provizii și să ia cu dânșii apă de acolo, căci drumul, pe care aveau să meargă, vreme de multe stadii, era lipsit. În timpul acesta Siracuzanii trecură înainte și întăriră cu zid drumul pe care aveau să-l treacă. Era un deal înalt, mărginit de o parte și de alta de prăpăstii adânci și se numea Akreon-Lepas.

A doua zi Atenienii merseră înainte; dar cavaleria siracuzană și aliată și lăncierii călărind numeroasă pe margini, aruncau o ploaie de săgeți și sulți și le împiedeau marșul. Atenienii s'au luptat multă vreme, apoi s'au retras înapoi în tabăra de unde plecase. Nu mai aveau nici merinde, căci nu mai era cu putință,

79. Porniră foarte de dimineată iarăși și se nevoiră să ajungă la colina fortificată. Găsiră în fața lor pedestriimea siracuzană numeroasă cu scuturi așezată sus pe zid. Atenienii dădură asalt și luptă la zid, dar sub grindina de lovituri aruncată de sus de pe colină se retraseră și se odihniră. Se întâmplă și o ploaie amestecată cu tunete, lucru obișnuit la vremea asta, fiind că're sfârșitul toamnei. Atenienii fură cuprinși și mai mult de disperare și credeau că toate acestea le prevestesc pierderea lor. Pe când se odihneau, Gylippos și Siracuzanii trimiseră o parte din oaste să fortifice și drumul din spatele lor pe care-l străbătuse; dar trimetind și Atenienii un detașament îi împiedecară. După asta armata întreagă coborî în câmpie și întinse tabăra.

A doua zi continuară drumul și Siracuzanii îi învăluiau din toate părțile și răneau pe mulți; de câte ori Atenienii porneau la atac, Siracuzanii se retrăgeau și mai cu seamă pe cei din urmă îi hărțuiau, ca să sperie astfel întreaga armată și să o pună pe fugă. Atenienii rezistară multă vreme acestui soi de luptă și înaintară cinci sau șase stadii, apoi se odihniră. Se retraseră și Siracuzanii în tabăra lor.

80. Noaptea, Nikias și Demosthenes, fiindcă armata stătea prost prin lipsa tuturor alimentelor, fiindcă erau mulți răniți în multele ciocniri avute cu dușmanii, hotărîră să aprindă cât mai multe focuri și să ducă oastea nu pe drumul ce plănuse, ci pe unul din potrivă, unde Siracuzanii nu-i pândeau, în spre mare. Drumul acesta nu mai ducea armata spre Katane, ci spre cealaltă parte a Siciliei, spre Kamarina și Gela și către orașele helene și barbare din această regiune. Aprinzând deci multe focuri purceseră noaptea; cum se întâmplă însă tuturor armatelor, și mai ales celor mari, când merg prin țară dușmană și inamicii sunt aproape, să cadă asupra-le o teroare panică, ce produse mare tulburare. Armata lui Nikias, care mergea în frunte, păstră rânduiala și făcu o bună bucată de drum; dar partea condusă de Demosthenes, ceva mai mult de jumătatea oastei se fărâcă și merse în dezor-

dine. Totuși în zori de ziuă ajung la mare; luară drumul pe Elorine și câștigară distanță. Gândul lor era că după ce vor ajunge la fluviu să urmeze cursul lui în sus. Trăgeau nădejde să întâlnească aici și pe Siculii pe cari-i chemaseră. Când ajunseră la apă, găsiră și aici drumul păzit de Siracuzani, cari fortificase trecerea cu zid și palisadă. Ii dădură peste cap și continuară spre cealaltă apă, Erineos.

81. În vremea asta Siracuzanii și aliații cum se făcu ziuă, și înțeleseră că Atenienii au plecat, cei mai mulți acuzau pe Gylippos că de bunăvoie i-a lăsat să plece. Se iau de grabă pe urma lor, căci nu era greu de văzut pe unde au apucat, și-i ajung pe la vremea prânzului. Oastea lui Demosthenes, formând acoperirea spatelui oastei în marș, care mersese mai în voie și mai fără rânduială după tulburarea de atunci din timpul nopții, fu atacată imediat și lupta începu. Cavaleria siracuzană îi înconjoară ușor și-i adună la un loc oamenii aceștia despărțiți în două. Oastea lui Nikias era înainte cu cincizeci de stadii. Căci Nikias grăbea pașii socotind că, într'o astfel de împrejurare, scăparea nu este să te oprești de bună voie și să lupți, ci să mergi cât mai iute și lupta s'o înceapă numai siliți. Demosthenes se găsea mai trudit fiind continuu hărțuit, ca unul ce mergea în urmă. Atunci văzând pe Siracuzani că-i urmăresc, se opri din drum și puse în linie de bătaie, până ce prin încetineala sa fu înconjurat de dușmani și oastea lui fu cumplit vâlmășită. Grămădiți într'un loc, unde de jurîmprejur era zid, pe lângă care și de o parte de cealaltă erau drumuri și dumbrăvi de măslini, erau loviți de o ploaie de săgeți și suliți. Siracuzanii întrebuintau, firește, acest mod de luptă și nu atacau în ordine, căci n'aveau niciun interes să se riște în contra unor oameni aduși la disperare. În fața victoriei sigure fiecare vroia să se cruțe și să nu moară: credeau că în chipul acesta că domolindu-i îi vor face prizonieri.

După ce restul zilei îi ciuruiră cu săgeți și suliți și-i văzură copleșiți deacum de răni și de cealaltă răutate; Gylippos, Siracuzanii și aliații le trimeseră crainic să se predea, cari dintre insulari voiesc și vor fi liberi. Și se predară câteva orașe. Apoi și restul oastei lui Demosthenes puse jos armele cu condiția că nu vor ucide pe nimeni cu moarte violentă nici nu-i vor pune lanțuri și nici îi vor lipsi de strictul necesar vieții. Se predară toți șase mii



și banii ce-i aveau îi aruncau pe scuturi răsturnate. Au umplut patru scuturi. Pe aceștia i-au dus imediat în oraș. Nikias și oastea sa ajunge în ziua aceasta la râul Erineos și trecându-l se așează pe o înălțime.

83. Siracuzanii a doua zi îl ajunseră și-i spuseră că Demosthenes și oastea s'a predat; îl îndemneau să facă acelaș lucru. Acesta, neputând crede, trimete sub armistițiu un călăreț care să vadă; când veni înapoi, aduse vestea că s'au predat toți. Atunci Nikias dă știre prin crainic lui Gylippos și Siracuzanilor că e gata să trateze în numele Atenienilor, să plătească cheltuielile făcute de Siracuzani în războiu, cu condiție ca oastea să fie slobodă. Până când se vor plăti banii, oprea ostateci Atenieni, câte un om de talant. Siracuzanii și Gylippos nu admiseră condițiile, ci atacându-i și înconjurându-i din toate părțile, îi loviră până târziu. Atenienii sufereau de sete și de lipsa oricărei mâncări; totuși în liniștea nopții să pregătesc să plece, Siracuzanii îi simt și întonează peanul. Văzând Atenienii că nu se pot furișa, se pun jos afară de trei sute; aceștia își deschiseră cu sila drum noaptea și apucară încotro putură.

84. După ce se luminează de ziuă, Nikias duse armata înainte. Siracuzanii și aliații îi atacau în același chip lovindu-i și săgetându-i din toate părțile. Atenienii grăbeau spre fluviul Assinaros cu nădejdea că de vor trece apa, vor fi mai puțin expuși atacului cavaleriei și oastei ușoare, în același timp erau împinși și de dorul de a bea. Cum ajung însă la el, se aruncară fără să mai păstreze vreo ordine; fiecare voia să treacă cel dintâi. Dușmanii atacându-i de aproape, le îngreuiuau acum trecerea. Căci siliți să mcargă strânși unul lângă altul, Atenienii se aruncau unii peste alții și-i călcau în picioare; încurcați de suliți și bagaje unii se prăpădeau de îndată, alții erau duși de apă la vale. Siracuzanii, trecuți și de cealaltă parte a râului, ale cărui maluri erau înalte, loveau de sus în Atenienii, cari sorbeau cu lăcomie apa și se înghesuiau în albia fluviului. Peloponezii coborînd după ei în apă, îi ucideau. Curând apa fu stricată, și cu toate acestea o beau așa, ba încă mulți se băteau între ei pentru dânsa, așa globoasă și plină de sânge.

85. În fine leșuri multe stăteau îngrămădite unul peste altul în râu și armata era distrusă, unii fiind uciși aici lângă apă, alții,

de izbuteau să fugă, cădea sub loviturile călăreților, când Nikias se predete lui Gylippos fiindcă avea încredere mai mare în el decât în Siracuzani. Rugă să facă cu dânsul ce-or vrea Lacedemonienii, numai să nu mai omoare pe ceilalți soldați. După asta Gylippos ordonă să se facă prizonieri. Și pe aceștia pe câți nu-i ascunsese Siracuzanii, îi duseră vii; trimiseră și după cei trei sute cari trecuse noaptea printre străji și-i opriră. Armata adunată la un loc nu era multă, căci cei mai mulți fură îndosiți de particulari și se umplu Sicilia cu ei, ca unii ce nu fusese luați prizonieri după convenție ca cei din oastea lui Demosthenes. Au fost și mulți morți; căci măcelul a fost mai mare decât în orice altă luptă din războiul acesta sicilian. Muriseră și în celelalte numeroase atacuri din timpul marșului mulți; mulți totuși scăpară, fie chiar atunci, unii fie mai pe urmă, alții după ce au fost robiți și au fugit. Aceștia se retrăgeau la Katane.

86. Siracuzanii și aliații se adunară și porniră spre oraș cu prizonierii și cu prada. Pe Atenieni și pe ceilalți aliați prizonieri îi scoborîră în carierele de piatră<sup>1)</sup>, unde socoteau paza cea mai sigură. Pe Nikias și pe Demosthenes îi uciseră cu toată împotrivirea lui Gylippos. Acesta credea că e o frumoasă glorie pentru el, ca pe lângă celelalte, să ducă Lacedemonilor și generalii inamici. Se întâmplă ca unul, Demosthenes, să fie cel mai urît din pricina celor petrecute în insulă și la Pylos; celălalt, Nikias, s'a pus pentru Lacedemonienii din insula Sphakteria și el înduplecase pe Atenieni să facă pace, ca să-i poată libera. Pentru asta Lacedemonienii îl iubeau foarte mult, de accia și dânsul avusese încredere în Gylippos și i se predase. Inșă unii Siracuzani, cari avusese legături cu el, se temeau că pus la chinuri să nu-i denunțe, și să le facă tulburare cu asta în așa frumoasă izbândă; alții, și mai ales Corintienii, să nu înduplece pe câțiva cu bani, căci era bogat, și să fugă și să le facă iar boelucuri; convinseseră pe aliați să-l omoare. Cam acestea fură pricinile morții lui Nikias, omul cel mai virtuos dintre Heleni și cel mai puțin demn să ajungă la acest grad de nefericire.

87. Pe cei din cariere Siracuzanii îi tratară aspru în primele timpuri. Fiind grămădiți în locul acela scobit mulți într'un spațiu

<sup>1)</sup> Latomiile sunt celebrele cariere de piatră săpate pe Epipole, adânci, care există și astăzi. Au servit adesea de închisoare.

restrâns fură întâi chinuți de lumina soarelui și de arșița lui, nefiind locul acoperit; apoi veniră nopțile reci de toamnă și această schimbare îi îmbolnăvi. Căci nu se puteau mișca decât în același spațiu îngust și se mai îngrămădeau cadavrele celor cari mureau de răni, ori de schimbarea vremii, ori din altă cauză. Se produse o putoare de nesuferit. Se mai adăugau și chinurile foamei și setei, căci timp de opt luni au dat de om numai câte un sfert de litru de apă și două sferturi de grâu <sup>1)</sup>. Niciunul din chinurile, pe care le poți natural îndura în captivitate, nu le-a fost cruțat. Șeptezeci de zile au trăit așa grămadă; apoi vândură ca robi pe cei ce nu erau Atenieni, Sicilieni ori Italieni.

Deși e greu de spus precis, totuși la un loc n'au fost mai puțini de șapte mii de prizonieri. A fost cel mai mare eveniment în războiul acesta și, după cât știu eu și din auzite, din toate timpurile; n'a mai fost vreodată victorie așa de strălucită pentru învingători nici înfrângere așa de cumplită pentru cei învinși. Căci bătuți în toate, cu totul au pierdut corăbii și pedestrime; nimic n'a scăpat; și din atâta mulțime de oameni puțini s'au întors acasă. Așa s'a terminat expediția din Sicilia.

---

<sup>1)</sup> Să se compare tratamentul acesta cu cel impus Lacedemonilor din Sphacteria, unde fiecare primea un cheniș de grâu, ceva mai mult de un litru, doi cheniși de vin și carne, iar servitorilor porția pe jumătate.

## CARTEA VIII

Jalea la Atena când se află dezastrul din Sicilia. Cap. 1. — Fierbere generală între Eleni pentru a lua parte la războiu. Cap. 2. — Expediția lui Agis contra Oitecnilor. Cap. 3. — Pregătirile de apărare ale Atenienilor. Cap. 4. — Eubeii și Lesbienii tratează răscoala cu Agis; Chioții și Eritreenii cu autoritățile din Sparta. Cap. 5. — Lacedemonii hotărăsc, după îndemnul lui Alkibiades, să sprijine întâiu pe Chioți și Eritreeni. Cap. 6. — *Al douăzecilea an de războiu*. Lacedemonii ordonă flotei dela Corint să treacă istmul și să plece la Chios; dar Atenienii le fac să se retragă în portul Pireos. Cap. 7—11. — Alkibiades convinge eforii să-l trimeată pe el și pe Chalkideus în Ionia. Cap. 12. Vasele peloponeze dela Syracuza se întorc la Corint; în drum sunt pândite de Atenieni. Cap. 13. — Alkibiades reușește să revolte Erythrea, Klazomene, Teos, și Miletul. Cap. 14—17. — Textul tratatului cu regele Perșilor. Cap. 18. — Operațiile ateniene în Chios. Cap. 19—20. Poporul din Samos se revoltă contra oligarhilor. Cap. 21. — Chioții reușesc să determine revolta Lesbienilor; Atenienii supun Klazomene. Cap. 22—23. — Atenienii debarcă la Milet; Chios e strâns de aproape de Atenieni; luptele din jurul Miletului. Cap. 24—27. — Peloponezii atacă și cuceresc Iasos și prind pe Amorges. Cap. 28. — Tissaphernes vine la Milet și negociază cu Peloponezii. Cap. 29. — O parte din flota ateniană trece dela Samos la Chios. Cap. 30. — Peloponezii atacă zadarnic Pteleon și Klazomene. Cap. 31. — Lesbienii vor din nou să se răscoale. Cap. 32. — Flota ateniană din Samos plecată la Chios e împrăștiată de furtună. Cap. 33—34. — Peloponezii sunt bătuți la Knidos. Cap. 35. — Alt tratat de alianță între Lacedemoni și Perși. Cap. 36—37. — Atenienii debarcă la Chios. Cap. 32. Peloponezii trimet o flotă lui Pharnabazos. Cap. 39. — O flotă lacedemonă ia Atenienilor trei tireme. Cap. 40—42. — Lichas și sfetnicii săi caută să amelioreze tratatul cu Tissaphernes. Cap. 43. — Revolta insulei Rhodos. Cap. 44. — Alkibiades, bănuț de Lakedemoni, trece la Tissaphernes și-l convinge să lase victoria nesigură. Cap. 45—46. — Alkibiades urmărește rechemarea sa în patrie. Cap. 47. — Conjurația din Samos pentru rechemarea lui Alkibiades și răsturnarea democrației la Atena. Cap. 48—54. — Atenienii atacă insula Rhodos și asediază Chios. Cap. 55. — Pisandros intervine pe lângă Tissaphernes și Alkibiades. Cap. 56. — Tissaphernes încheie al treilea tratat cu Lacedemonii. Cap. 57—59. — Beoțienii pun mâna pe Oropos. Cap. 60. — *Al douăzeci și unulea an de războiu*. Chioții dau

o luptă fără rezultat cu Atenienii. Cap. 61. — Lampsakos și Abydos se revoltă; pe cel dintâi îl recucerese Atenienii. Cap. 62. — Pisandros și conjurații stabilesc oligarchia la Samos, apoi la Atena; guvernarea celor Patru-Sute. Cap. 63—71. — Armata ateniană din Samos se declară pentru democrație. Cap. 72—77. — Peloponezii sunt nemulțumiți de Astyochos. Cap. 78—79. — Peloponezii trimit patruzeci de vase lui Pharnabazos; Byzanțul se revoltă. Cap. 80. — Alkibiades, chemat de armată, vine la Samos și e ales general. Cap. 81—82. — Armata peloponeză dela Milet se revoltă în contra lui Astyochos; aceasta e înlocuit cu Mindaros. Cap. 83—85. — Cei Patru-Sute trimet soli în Samos, spre a convinge armata să accepte regimul. Cap. 86. — Tissaphernes și Alkibiades pleacă în întâmpinarea flotei feniciene la Aspendos. Cap. 87—88. — Opoziția din Atena contra oligarchiei. Cap. 89—93. — O flotă peloponeză revoltă Eubeia. Cap. 94—96. — Atenienii alungă pe cei Patru-Sute și institue guvernarea a cinci mii de cetățeni. Cap. 97—98. — Din ordinul lui Pharnabazos, flota peloponeză se duce în Helespont; cea ateniană o urmează. Cap. 99—103. — Lupta dela Kynossema; Atenienii sunt învingători. Cap. 104—106. Atenienii recuceresc Kyzikos Cap. 107. — Intoarcerea lui Tissaphernes și Alkibiades; acesta din urmă se duce în Helespont. Cap. 108—109.

1. La Atena, după ce a venit știrea, multă vreme nu voia să creadă nimeni că s'a pierdut totul așa de complet, deși vestea o aduceau oameni scăpați chiar din mijlocul dezastrului și cari o spuneau limpede. Dar au trebuit să se plece în fața evidenței. Atunci s'au ridicat cu mânie grea asupra oratorilor cari îndemnase la expediție, ca și cum nu ei ar fi votat, cum și asupra proorocilor, profetilor, ghicitorilor și toți cari prin prezicerile lor îi făcuse să sperie că vor lua Sicilia. Toate erau din toate părțile jale; spaima și groaza îi împrejmuiau. Căci în același timp, fiecare în particular avea pe cineva de plâns. Dar Statul regreta mulțimea de opliti și de cavaleri și acea tinerime, pe care nu vedeau cu ce au să o înlocuiască. În același timp în șantier nu erau suficiente vase, în tezaur nu erau bani, nu erau nici mateloți pentru echipagiile flotei; toate în ceasul acela îi făceau să piardă nădejdea în mântuire. Credeau că dușmanii din Sicilia vor pluti imediat în contra Pireului, chiar după acea victorie așa de completă; iar cei din Helada în număr îndoit, pregătiți în toate, aveau de acum să vină cu tot greul și pe uscat și pe mare în contra Atenei; în sfârșit, și aliații revoltați se uneau cu ei. Totuși hotărîră să nu cedeze, ci, cu ceea ce aveau, să pregă-

tească o flotă, adunând de unde vor putea lemne și bani; să ia măsuri de siguranță față de aliați și mai ales față de Eubea; să introducă o mare economie în administrație și în fine să alegă un sfat de bătrâni<sup>1)</sup>, care să chibzuiască înainte, cum a fi prilejul, asupra măsurilor de luat. În aceste ceasuri de mare teamă, cum face adesea mulțimea, erau gata să reguleze toate. Și vara aceasta se sfârși.

2. În iarna ce urmă marea nenorocire a Atenienilor din Sicilia stârni o frământată obștească. Cei cari până atunci fusese neutri, credeau că nu trebuie să mai stea departe de războiu; chiar de nu-i invită nimeni, credeau că trebuie să meargă de bună voie în contra Atenienilor, căci de-ar fi izbândit în Sicilia i-ar fi atacat și pe ei; că restul războiului avea să fie scurt și că n'ar fi frumos să nu participe și dânșii. La rândul lor aliații se sileau mai mult ca înainte dorind să scape repede de multă nevoie. Dar mai ales supușii Atenei erau gata să se revolte; fără a se uita la puterile lor, judecând toate cu patimă, fără rațiune; credeau că Atenienii nu vor fi în stare să reziste nici vara viitoare. Statul lacedemonian avea curajul mărit de toate acestea și mai ales de faptul că aliații din Sicilia, în urma măririi necesare a flotei lor, aveau să vină cu multă putere odată cu primăvara. Din toate părțile plini de speranță, gândeau să se apuce de războiu fără șovăire, convinși că, terminat fiind războiul cu bine, au să scape pe viitor de asemenea primejdii, cum îi amenințase Atenienii dacă s'ar fi adăogit cu Sicilia; și că dânșii dărâmându-i vor fi de acum înainte stăpânii necontestate ai întregii Helade.

3. Indată deci, în iarna asta regele lor Agis porni din Dekelia cu oaste la aliați ca să strângă bani pentru flotă. Se întoarse întâi spre golful Meliae și luă dela Eteeni, vechi dușmani ai Lacedemoniei, o mare parte din pradă<sup>2)</sup> și rândui și o con-

1) După Constituție, orice hotărâre a adunării poporului trebuia să fie precedată de avizul Consiliului de Cinci-Sute. Probabil că autoritatea de care-i vorba aici, era una aleasă printre cei mai bătrâni din cei Cinci-Sute și ei trebuiau să examineze chestiunile înainte de a veni în desbaterea senatului.

2) Prada consta mai ales din vite pe care locuitorii muntelui Dita o făcuseră în continuele năvăliri din Herakleea-Trachiniană.

tribuție în bani și ostateci, pe cari-i depuse la Corint și făcu totul să-i atragă în alianță.

Lacedemonienii ordonă orașelor construirea a o sută de corăbii; ei trebuiau să dea douăzeci și cinci de vase; Beoțienii de asemenea, Phoceeni și Loerienii cincisprezece, Corintienii cincisprezece, Arcadienii, Pellencei și Sikyonienii zece, Megara, Trezona, Epidaur și Hermiona zece vase. Și cu toate se pregătiră ca imediat în primăvară să înceapă războiul.

4. Se pregăteau și Atenieni, cum hotărîse, să facă în iarna asta o flotă, pentru care-și procurară lemne. Întăriră capul Sunion, ca să le fie asigurată circumnavigația pentru vasele ce transportau grâul. Părăsiră fortul pe care-l construise când navigau spre Sicilia și se strângeau în toate, în ce li se părea de prisos, la economie; dar mai ales observau pe aliați să nu se revolte.

5. Pe când lucrau acestea și unii și alții și pe când erau ca și cum ar fi început războiul, Eubeenii cei dintâi trimiseră în iarna asta șoli la Agis ca să se despartă de Atena. Dânsul primește propunerea și chiamă din Lacedemona pe Alkamenes, fiul lui Sthenelaidas, și pe Melanthos ca să fie comandanți în Eubeea. Aceștia veniră aducând cu ei trei sute de Neodamozi; dar pe când le pregătea trecerea, în vremea asta veniră și Lesbienii, cari voiau și ei să se revolte. Ii sprijineau Beoțienii și Agis e convins să amâne planurile cu Eubeea și pregătea răscoala Lesbianilor dându-le ca harmoste <sup>1)</sup> pe Alkamenes, care tocmai era să se îmbarce pentru Eubeea: Beoțienii îi promisera zece corăbii și Agis tot atâtea. Toate aceste rândueli se făceau fără participarea autorităților din Lacedemona. Agis câtă vreme era la Dekelia și avea cu sine armată era stăpân să trimeată oaste unde voia și să ridice contribuții de bani și de oameni. Mai mult ascultau de el pe atunci aliații, ca să spunem, decât de Lacedemonienii din oraș, căci, având cu sine puteri, oriunde se prezenta, era de temut.

---

<sup>1)</sup> Harmostii erau comisari extraordinari pe cari-i trimeteau în vremea asta Lacedemonii în orașele aliate pentru a comanda armatele și populația. Aici e singurul loc din Th. unde e menționată această autoritate. Poate era o creație nouă. Mai târziu sunt exemple numeroase.

El trata cu Lesbianii, când Chioții și Erytreenii, gata și dânșii să se revolte, nu se întoarseră către Agis, ci către Lacedemona. Sosi împreună cu ei și un sol dela Tissaphernes, care era comandantul celor de pe coaste <sup>1)</sup>. Le dădca zor și Tissaphernes Peloponezilor și promitea că va aproviziona armata. Regele de curând îi ceruse tributurile provinciei sale cu care rămăsese dator neputându-le încasa din pricina Atenienilor cari nu îngăduiau orașelor helene să plătească. Deci credea că mai lesne va încasa birurile de va bate pe Atenieni. Totodată voia să facă pe Lacedemoni aliații regelui și să-l ajute să ducă viu sau mort pe feciorul bastard al lui Pissuthnes, revoltat în Caria. Astfel Chioții și Tissaphernes lucrau în comun în acelaș scop.

6. In vremea asta sosesc la Sparta, trimiși de Pharnabazos Kalligeitos, fiul lui Laophon, Megarean și Timagoras, fiul lui Athenagoras, Kyzikian, amândoi exilați din patria lor și locuind pe lângă Pharnabazos, fiul lui Pharnakos, cu sarcina de a obține flotă pentru Helespont. Și el voia, ca și Tissaphernes, să dispartă orașele din provincia sa de Atenieni din cauza impozitelor și să trateze alianța Lacedemonilor cu regele. Dar pe când solii lui Pharnabazos și ai lui Tissaphernes lucrau fiecare aparte, fu mare luptă între cei din Lacedemona, unii voind să trimeată mai întâiu flotă și armată în Ionia și Chios, ceilalți în Helespont. Totuși Lacedemonii votară cu mare majoritate propunerile Chioților și ale lui Tissaphernes. Luera pentru ei și Alkibiades, care avea legături strămoșești de ospitalitate cu eforul Endios, de unde și casa lui primise din aceste relațiuni numele laconic de Alkibiades, căci Endios se numea tatăl lui Alkibiades <sup>2)</sup>. Totuși Lacedemonii trimiseră întâiu spion pe Phrynīs, periceul, la Chios să

<sup>1)</sup> Provinciile inferioare sau maritime erau partea Asiei Mici situată de-a-lungul coastelor occidentale, anume: Caria, Lykia, Pamphylia, Mysia și Lydia. Imperiul persan întrebuinta *satrapii* pentru guvernarea civilă și încasarea impozitelor și *generali* cari comandau mai multe satrapii și aveau un loc de adunare pentru trupe. Câteodată generalul (στρατηγός) era și satrapul unei provincii, cum e aici cu Tissaphernes și va fi mai târziu cu Kyros cel tânăr.

<sup>2)</sup> Numele Alkibiades, cum arată terminația, era spartan de origină. Erau două serii de Alkibiades, una la Lacedemona, cealaltă la Atena. Tatăl lui Klinias se numea ca acel a lui Endios; și după obiceiul Grecilor cari n'aveau nume de familie, aceste nume se transmiteau dela bunic la nepot.



vadă de sunt corăbiile câte le arătau Chioții și dacă puterea cetății era în raport cu faima ce-i mergea. Vestind acela că-s adevărate cele ce auzeau, primiră îndată în alianță pe Chioți și Erythreeni și votară patruzeci de corăbii, pentru că Chioții spuneau că n'au mai puține de șasezeci. Și întâiu trebuiau să trimeată zece vase și pe Melagehridas ca navarch; dar întâmplându-se un cutremur, trimiseră în loc de Melagehridas pe Chalkideas și pregătiră cinci în loc de zece corăbii în Laconia. Se termină iarna și cel de al nouăsprezecelea an al războiului pe care l-a scris Thukydidēs.

7. Imediat, odată cu începutul verii următoare, Chioții grăbeau trimiterea unei flote, căci se temeau să nu simtă Atenienii, fără știrea cărora se purtau soliile. Lacedemonii trimit la Corint trei Spartani ca să poruncească să treacă istmul cât mai iute din marea cealaltă în marea Atenei corăbiile și să plutească toate spre Chios și cele pe care Agis le pregătise pentru Lesbos și celelalte. Erau acolo treizeci și nouă de vase aliate cu totul.

8. Deci Kalligeitos și Timagoras, oamenii lui Pharnabazos, nu luară parte la expediția spre Chios, nici nu dădură pentru flotă banii pe cari venind îi aveau, douăzeci și cinci de talanți; se gândeau să plece mai târziu pe socoteala proprie cu altă flotă. Agis, după ce văzu pe Lacedemonii hotărâți să meargă întâiu la Chios, nici el nu fu de altă părere. Aliații se adunară la Corint și ținură sfat; deciseră să trimeată întâiu la Chios sub comanda lui Chalkideus, care prepara în Laconia cele cinci vase, apoi la Lesbos sub comanda lui Alkamenēs, la care se gândise și Agis, și în sfârșit să ajungă la Helespont unde era rânduit șef Klearchos<sup>1)</sup>, fiul lui Phamphias. Fu hotărât să treacă istmul întâiu jumătate din corăbii și acestea să plece imediat pentru ca Atenienii să atragă atenția către vasele plecate mai mult decât cele ce erau să treacă mai târziu. Făceau de altfel expediția pe față, disprețuind neputința Atenienilor, pentru că nu se văzuse încă nicăieri o flotă a lor mai mare, și trecură imediat douăzeci și unul de vase, cum hotărîse.

---

<sup>1)</sup> Este același Klearchos care mai târziu comandă pe cei zece mii de Greci în expediția lui Kyros cel tânăr.

9. Deși aliații sileau expediția, Corintienii nu se grăbiră să plece înainte de a fi serbat jocurile istmice <sup>1)</sup>. Agis era gata ca ei să nu violeze armistițiul isthmiac și să facă expediția pe socoteala sa; dar Corintienii nu admiseră. Urmară tărgăneli și Atenienii încep să înțeleagă ce se urzește la Chios. Trimiseră unul din generalii lor, pe Aristokrates, și-i acuzară; cum Chioții tăgăduiau, cerură să trimeată pentru flota comună vase în semn de credință. Trimiseră șapte. Pricina acordării vaselor era că mulțimea Chiotă nu știa cele ce se urzeau în taină, iar oligarhii și cei ce cunoșteau tratativele nu voiau să aibă mulțimea dușmană, înainte de a-și fi luat măsurile de siguranță. De altfel nu mai așteptau că vor veni Peloponezii, fiindcă întârziu.

10. În vremea asta aveau loc jocurile istmice. Atenienii participau, căci fusese invitați, și faptele celor din Chios le deveniră evidente. După ce se întoarseră, luară imediat măsuri pentru ca vasele din Kenchrea să nu plece fără știrea lor.

Peloponezii, după serbare, plecară eu douăzeci și unul de vase la Chios, având comandant pe Alkamenes. Atenienii ieșiră întâiu cu un număr egal de vase și căutară să-i atragă în largul mării. Dar cum Peloponezii nu-i urmară pe o mare distanță, ei se întoarseră, se retraseră și Atenienii, căci n'aveau încredere în cele șapte vase din Chios care erau cuprinse în număr. Mai târziu umplând treizeci și șapte de corăbii luară contact cu inamicii și-i urmăriră, plutind de-a-lungul coastei până la Pireos <sup>2)</sup> din Corintia. Este un port pustiu, la marginea țării, pe hotarul Epidaurului. Peloponezii pierdură o corabie surprinși în larg; adunară însă pe celelalte și aruncară ancora. Atenienii îi atacară și pe mare cu vasele și pe uscat cu trupe debarcate și s'a făcut mult șgomot și nerânduială; stricară lângă țărm cele mai multe din vase și ueiseră pe comandantul Alkamenes, și dintre ei căzură câțiva.

<sup>1)</sup> Jocurile istmice se celebrău din doi în doi ani (în anul întâi și al treilea al *fiecărei* Olympiade, la începutul verii, în incinta consacrată lui Poseidon pe istmul din Corint. Corintienii prezidau jocurile și publicau armistițiul sfânt în Helada ca și pentru jocurile olympice.

<sup>2)</sup> Pireos sau Pireon (Steph. Byz. Πειραιός, Xenophon, Hell. IV c. 5, Agesilaos II, 18 τὸ Πειραιον), astăzi o mică baie *Sophico*, la jumătatea drumului între Epidaur și istmul de Corint. În fața băii sunt câteva mici insule, din care cea mai mare se numește *Hevremisi*.

11. După ce s'au despărțit, au lăsat în ancoră vase suficiente pentru paza corăbiilor inamice, iar cu restul Atenienii aruncară ancora lângă o mică insulă, care nu era departe, și făcură tabără. Trimiseră la Atena după ajutor; căci a doua zi Corintienii venise în apărarea flotei și curând și ceilalți vecini. Dar nu știau ce să facă văzând greutatea de a o apăra pe un țărm pustiu. Întâiu se gândiră să le dea foc, apoi hotărîră să le tragă pe uscat și să stea să le păzească cu infanteria, până ce va veni un prilej bun de fugă. Înțelegând această situație le trimise și Agis pe spartanul Thermon.

Lacedemonilor întâiu le-a venit știrca că vasele au ieșit în larg dela istm; căci eforii spusese lui Alkamenes să trimeată un călăreț în momentul plecării. Și îndată voiră să trimeată și cele cinci vase dela ei și pe comandantul Chalkideus și pe Alkibiades cu el, apoi tocmai când se pregăteau le sosi vestea de retragerea vaselor la Spireon. Pierdură curajul, fiindcă chiar dela început încercase o înfrângere și Lacedemonienii nu mai trimiseră cele cinci vase dela ei; ba chiar se gândeau să recheme unele plecate înainte pe mare.

12. Alkibiades cunoscând acestea convinge din nou pe Endios și pe ceilalți efori să nu renunțe la expediție, spunând că vor sosi la Chios înaintea știrei cu nenorocirea flotei; că el, de va fi în Ionia, ușor va convinge orașele să se răscoale expunând slăbiciunea Atenienilor și curajul Lacedemonienilor, căci va inspira mai multă încredere decât oricine în această privință. Iar lui Endios în particular îi arată că ar fi frumos să se lege de numele lui revolta Ioniei și alianța regelui cu Lacedemonii; să nu lase să revină acest succes lui Agis cu care nu se înțelegea. Și convingând pe ceilalți efori și pe Endios, porni cu cele cinci corăbii împreună cu Chalkideus și făcură iute drumul.

13. Tot pe vremea aceasta se întorceau din Sicilia cele șase-sprezece vase care făcuse războiul cu Gyllipos. Au fost ajunse și bătute de douăzeci și șapte vase atice, conduse de Hippokles, fiul lui Menoripos, care le pândise la întoarcerea din Sicilia. Cu toate acestea au scăpat de Atenieni toate, afară de una și s'au refugiat la Corint.

14. Chalkideus și Alkibiades plutind luară cu ei toate vasele pe care le întâlneau ca să nu fie semnalati înainte, ajunseră la

Korykos pe continent, unde eliberară vasele și luară contact cu niște Chioți amestecați în complot. Aceștia-i îndemnară să meargă la Chios, fără a mai vesti dinainte: sosiră pe neașteptate și umplură poporul de uimire și spaimă. Oligarhii pregătise să se găsească adunat din întâmplare Senatul. Chalkideus și Alki biades anunțară sosirea unei flote numeroase și nu suflară o vorbă despre vasele blocate la Spireon. Ca urmare Chioții întâiu, apoi Erytrea se despart de Atenieni, și după aceasta, plutind cu trei corăbii la Klazomene, îi revoltară și pe aceștia. Klazomenienii trecură imediat pe continent și începură a fortifica Polichna <sup>1)</sup>, ca să aibă un refugiu la nevoie din mica insulă pe care locuiesc.

15. La Atena veni iute știrea revoltei Chiosului. Atenienii socotiră că-i împresoară de acum o primejdie mare și evidentă și că nici ceilalți aliați nu vor voi să stea liniștiți, după ce s'a răsculat un oraș așa de important. În fața groazei prezente, Atenienii ridicară îndată pedepsele hotărâte pentru cine ar propune sau ar face să se voteze și să se atingă de cei o mie de talanți <sup>2)</sup>, pe cari-i ținuse în rezervă în tot timpul războiului. Votară să preia din tezaur și să armeze o flotă numeroasă. Opt vase, sub comanda lui Strombichides, fiul lui Diotimos, din cele dela Spireon fură trimise în urmărirea flotei lui Chalkideus și neajungând-o se întoarseră, primiră ordin să plece imediat la Chios. Și curând după asta trimiseră alte douăsprezece vase luate și acestea din blocadă, sub ordinele lui Thrasikles. Readuseră cele șapte vase chioțe care blocase împreună cu ei flota din Spireon și liberară sclavii de pe ele, iar pe cei liberi îi puseră în lanțuri. În locul vaselor luate din blocada Peloponezilor umplură în grabă altele și le trimiseră să le înlocuiască. Plănuiau să armeze alte treizeci de corăbii. Avântul era mare și pentru Chios se luau măsuri energice.

16. În vremea asta Strombichides cu cele opt corăbii ajunge la Samos. Mai luă una din Samos și plecă la Teos, unde le ceru să rămână liniștiți. Dar din Chios plecă și Chalkideus spre Teos

<sup>1)</sup> Polichna, orașel situat pe continent în fața Klazomenei. Numele era comun la mai multe localități.

<sup>2)</sup> După cartea II, 24 era pedeapsa cu moartea atât pentru propunător cât și pentru magistratul ce prezida adunarea și admitea să fie pusă la vot.

cu douăzeci și trei de nave, susținut de pedestrima din Klazomene și Erythrea, care venea pe lângă țarm. Simțind la timp, Strombichides ieși în largul mării, dar, cum văzu o flotă numeroasă venind din spre Chios, fugi spre Samos. Aceasta-l urmări. Teienii, întâiu nu primiră pedestrima, dar după ce Atenienii fugiră, le deschiseră porțile. Pedestrima rămase pe loc și așteptă pe Chalkideus din urmărire. Cum zăbovea, dărîmară zidul pe care-l construiseră Atenienii în partea spre Continent. La această lucrare luară parte și câțiva barbari, comandați de Stages, locotenentul lui Tissaphernes.

17. Chalkideus și Alkibiades după ce urmăriră până la Samos pe Strombichides, înarmară corăbierii de pe vasele din flota peloponeziacă și le lăsară la Chios. Din Chios echipară în schimb alte douăzeci și plutiră spre Milet ca să-l revolte. Alkibiades, fiind în legături cu fruntașii din Milet, voia să ia înainte de a sosi flota din Peloponez. Dorea acest succes pentru Chioți, pentru sine, pentru Chalkideus și pentru Endios care-l trimisese și căruia-i făgăduise să revolte cât mai multe cetăți numai cu puterea din Chios și a lui Chalkideus. Fără să fie simțiți de dușmani și luând cu puțin înainte lui Strombichides și Thrasikles, cari sosiră tocmai din Atena și-i urmăriră cu douăsprezece vase, răsculară Miletul. Atenienii îi luară din urmă plutind cu nouăsprezece vase; dar, cum nu-i primiră Milezienii, se duseră și aruncară ancora în Lade, insulă vecină. Se făcu prima alianță între Lacedemonii și rege prin mijlocirea lui Tissaphernes și Chalkideus, îndată după revolta Miletului.

18. « Lacedemonii și aliații lor fac alianță cu regele și Tissaphernes cu următoarele condiții:

« Câtă țară și câte orașe stăpânește regele ori au stăpânit strămoșii să fie ale regelui.

« Și din aceste orașe câți bani ori venituri de orice natură mergeau la Atena. să împiedice în comun regele și Lacedemonii și aliații pentru ca Atenienii să nu ia nici bani nici altă ceva nimic.

« Războiul împotriva Atenienilor să-l poarte în comun regele și Lacedemonii și aliații și sfârșitul războiului să nu fie decât cu consimțământul ambelor părți: a regelui și a Lacedemonilor și aliaților.

« De se va revolta cineva împotriva regelui, să fie dușman și pentru Lacedemonii și pentru aliați. Și dacă cineva se va răscula

asupra Lacedemonilor sau aliaților să fie dușman pentru rege în aceleași condiții ».

**19.** Aceasta a fost alianța. După asta îndată Chioții echipând alte zece corăbii plutiră spre Anca voind să eulegă informații de ce se petrece în Milet și totodată să scoale orașele. Și venindu-le știre dela Chalkideus că se pot întoarce și că se apropie Amorges <sup>1)</sup> cu oaste de uscat, se retraseră la Dios-Hieron <sup>2)</sup>. Aici văd șase-sprezece vase pe care le aducea Diomedon, venind în urma lui Thrasykles. Cum îl zăriră fugiră cu o corabie la Ephesos, cu celelalte la Teos. Atenienii au luat patru vase goale, căci oamenii apucase a fugi pe uscat; celelalte se retraseră către orașul Teienilor. Atenienii plutiră spre Samos; Chioții cu restul de flotă și cu armata lor de uscat se duseră să răscoale Lebedos și pe urmă Here. După asta ficcare se întoarse acasă, și flotă și pedestrime.

**20.** Tot pe vremea asta cele douăzeci de vase peloponeze urmărite <sup>3)</sup> și blocate atunci de un număr egal de corăbii ateniene, ies pe neașteptate din port, înving în luptă pe Atenieni și le iau patru vase. Apoi plutiră spre Kenchrea, de unde se pregătiră iarăși pentru drumul la Chios și în Ionia. Le veni din Lacedemona navarchul Astyochos <sup>4)</sup>, care luă comanda întregii flote.

Când pedestrima se întoarse din Teos, veni Tissaphernes însuși cu oastea și dărâmând ce mai rămăsese din ziduri <sup>5)</sup> se întoarse. Nu mult în urma lui veni și Diomedon cu zece vase ateniene și făcu legătură cu Teienii să-l primească. De aici pluti pe lângă coastă spre Here pe care o atacă, dar n'o putu cuceri și se retrase.

**21.** Se întâmplă în vremea aceasta o răscoală a poporului în contra oligarhiei. Această mișcare fu sprijinită de Atenienii cari din întâmplare erau aici cu trei corăbii. Poporul Samienilor ucise

<sup>1)</sup> Vezi cap. 5 și 28. Acesta trebuie să fi fost partizantul Atenienilor, deoarece Tissaphernes chemase pe Lacedemoni ca să-l distrugă.

<sup>2)</sup> Localitate din Ionia între Lebedos și Colophon.

<sup>3)</sup> Vezi cap. 10.

<sup>4)</sup> Ca înlocuitor a lui Chalkideus, ale cărui funcțiuni erau vremelnice (cap. 6). Astyochos trebuia să ia comanda tuturor forțelor maritime aliate; predecesorul său nu comandase decât forțele lacedemone.

<sup>5)</sup> În contra puterii maritime ateniene, garanția era să fie asigurată legătura cu continentul.

vreo două sute de aristocrați și pedepsi cu exilul patru sute, împărțindu-și pământul și casele. Atenienii, socotindu-i acum demni de încredere, le dădură autonomie <sup>1)</sup>. Pentru restul timpului fură stăpâni în cetatea lor și luară toate drepturile aristocraților până și acela de a se uni prin căsătorii între ei.

**22.** După acestea, tot în vara asta, Chioții, cum au început, fără să slăbească din zel și fără mulțimea Peloponezilor, continuară să se prezinte cu puteri mari în fața orașelor ca să le răseale, voind în același timp să participe cât mai mulți la primejdiile lor. Astfel ei singuri cu treisprezece corăbii merseră în expediție la Lesbos, care fusese hotărât de către Lacedemoni ca al doilea scop de atins înainte de a trece în Helespont. În aceeași vreme pedestreimea peloponeziacă, ce era acolo, și aliații din părțile locului merg către Klazomene și Kyme. Comandantul lor era spartanul Eualas, iar al flotei periecul Diniados. Vasele plutiră întâiu spre Methymne, o revoltară și lăsară în ea patru corăbii; celelalte plecară să revolte Mytilene.

**23.** Lacedemoneanul Astyochos, nauarchul, cum avea de gând, plecă din Kenchrea cu patru corăbii și sosi la Chios. A treia zi dela sosirea lui, flota ateniană, în număr de douăzeci și cinci de vase, sub comanda lui Leon și Diomedon, se îndreptă spre Lesbos. Leon plecase mai târziu din Atena, după colegul său, îi adusese zece vase în ajutor. Târziu, seara, în aceeași zi, porni și Astyochos pe mare și, după ce mai luă o corabie chiotă, se îndreptă spre Lesbos spre a fi de folos de mai era vreme. Ajunge la Pyrra și de acolo a doua zi la Eresos. Acolo aude că Mytilene fusese luată de Atenieni la primul asalt. Căci Atenienii veniră plutind pe neașteptate în fața portului, intrară în el și bătură vasele chiote <sup>2)</sup>; apoi debarcară, frânseră trupele ce le rezistau și luară în stăpânire orașul. Acestea le auzi Astyochos dela Erezieni și dela corăbiile chiote venite cu Eubulos, care fusese lăsate atunci acolo și îndată ce Mytilene a fost cucerită, au fugit în larg. Nu mai erau decât trei, căci una fusese prinsă de Atenieni. Astyochos nu mai plecă la Mytilene ei, revoltând Eresos și înarmându-i

<sup>1)</sup> Samos își pierduse autonomia în urma revoltei din 440 pe care o reprimase Perikles.

<sup>2)</sup> Trebuiau să fie nouă corăbii, pentru că din cele treisprezece arătate la cap. 22, patru fusese lăsate la Methymne.

locuitorii îi trimise cu oplitii de pe vasele sale pe jos la Antissa și Methymna, sub comanda lui Eteonikos. El, cu flota sa și cu cele trei vase chiote, plecă pe mare în nădejdea că văzându-i Methymnienii vor stărui în răscoală. Dar cum cele din Lesbos toate îi stăteau împotriva, se întoarse la Chios luând și pedestrirea sa cu sine. S'a dus înapoi la vetrele lor și pedestrirea de pe flotă, care trebuia să meargă în Helespont.

După asta șase vase din flota peloponeză sosesc la Chios venind din Kenchrea. Atenienii așezară la loc treburile în Lesbos și de acolo plutind spre Klazomene cuceriră Polichna întărită pe continent și transportară locuitorii înapoi în orașul de pe insulă, afară de autorii revoltei; aceștia fugiră la Daphnunte. Și Klazomene reintră sub stăpânirea ateniană.

**24.** Tot în vara asta Atenienii dela Milet, cari ancorau în douăzeci de vase în Lade, fac o debarcare la Panarmos, un port din teritoriul milesian, șiucid pe Chalkideus care-i întâmpinase cu o mână de oameni; a treia zi plutind ridicară un trofeu, pe care Milezienii îl dărară, căci pretindeau că n'au rămas stăpâni pe câmpul de bătaie.

Leon și Diomedon, cu vasele atenice din Lesbos, pornind din insulele Enusse din fața Chiosului, din Sidusse și din Pteleos, fortificații ce aveau în Erythrea, și din Lesbos duceau cu vigoare războiul contra Chioților. Aveau ca oameni de bord opliti recrutați <sup>1)</sup> după catalog. Și debarcând la Kardamyle <sup>2)</sup> și la Boliskos <sup>3)</sup> învinseseră pe Chioții ce le ieșise înainte, uciseră o mulțime și devastară țarina. Bătură într'o a doua luptă la Phane <sup>4)</sup> și în a treia la Leukonion <sup>5)</sup>. După acestea Chioții nu mai ieșiră la luptă, iar Atenienii devastară țara frumos împodobită și care nu mai suferise nicio pustiire dela războaiele medice. Căci din câte știu eu numai Chioții, lăsând la o parte pe Lacedemoni, s'au bucurat în același timp de mare prosperitate și de cuminenie.

<sup>1)</sup> Oplitii se recrutau de obicei din primele trei clase; ca oameni de bord (ἐπιβάται) se îmbarcau cetățeni din ultima clasă. Recrutarea după registre se explică prin situația încurcată de atunci a Atenei.

<sup>2)</sup> Kardamyle în nord-estul insulei.

<sup>3)</sup> Boliskos pe coasta de Nord-vest.

<sup>4)</sup> Phane în vârful sudic al insulei.

<sup>5)</sup> Leukonion, nu poziția.



Cu cât oraşul lor creştea, în aceeaşi măsură introduceau buna rânduială. Şi nici revolta, deşi par că au făcut-o în mod nechibzuit, trebuie să spunem că n'au cutezat s'o întreprindă mai înainte de a-şi fi asigurat aliaţi numeroşi şi buni cari aveau să ia parte la primejdie şi înţelegeau că nici Atenienii singuri, după dezastrul din Sicilia, nu mai ascundeau fără îndoială reaua lor situaţie. Dacă s'au înşelat în socotelile omeneşti ale vieţii, că Atena se va prăbuşi repede, greşala le-a fost comună cu mulţi cari au crezut acelaşi lucru.

Deci când se văzură blocaţi pe mare şi devastaţi pe uscat, unii încercară să împace oraşul cu Atenienii. Care lucru simţindu-l magistraţii nu luară nicio măsură, dar chemară din Erythrea pe navarchul Astyoehos cu patru corăbii pe care le avea şi după ce l-au adus căutau cum să liniştească mai fără turburare tentativa, fie luând ostateci<sup>1)</sup>, fie în alt chip. Aşa era situaţia în Chios.

25. Tot în vara asta, spre sfârşitul ei, o mie de opliţi Atenieni, o mie cinci sute de Argieni — din cari cinci sute fiind soldaţi uşor înarmaţi fusese echipaţi de Atenieni — şi o mie de aliaţi cu patruzeci şi opt de corăbii, printre care erau şi corăbii pentru transportarea de opliţi, sub comanda lui Phrynichos, Onomakles şi Skiro-mides, plutiră din Atena la Samos şi de aici trecură la Milet, unde aşezară tabără. Milezienii ieşiră şi dânsii cu opt sute de opliţi, susţinuţi de Peloponezii lui Chalkideus, de auxiliarii străini ai lui Tissaphernes şi de însuşi Tissaphernes care era de faţă în fruntea cavaleriei sale. Dădură lupta cu Atenienii şi aliaţii lor. Argienii, la aripa lor, se repeziră furtunatic, ca asupra unor Ionieni, şi meraseră în dezordine prea mare crezând că nici n'o să-i aştepte, fură învinşi şi pierdură aproape la treisute de oameni. Atenienii însă batîntăiu pe Peloponezii puşi în faţa lor, apoi pe barbari şi la urmă restul armatei. Cu Milezienii nu putură lupta, căci accia, întorşi din fugărirea Argienilor, când văzură înfrângerea grosului armatei lor, se retraseră în oraş. Atenienii, biruitori puseră tabăra chiar sub zidurile oraşului Milet. S'a întâmplat în această luptă ca Ionienii din ambele părţi să bată pe Dorieni. Căci Atenienii au învins pe Peloponezi şi Milezienii pe Argieni. După ce au ridicat

<sup>1)</sup> Că s'au luat de fapt ostateci rezultă din cap. 31.

trofeul, Atenienii se pregăteau să asedieze locul care este în chip de istm. Iși făceau socoteală că de ar putea cuceri Miletul, ușor ar supune pe celelalte.

26. În vremea asta, seara târziu deja, se anunță cincizeci și cinci de vase din Sicilia și Peloponez, care cât nu-s de față. Căci Sicilienii, mai ales după îndemnul Siracuzanului Hermokrates de a pune mâna și la risipa din urmă a Atenei, venise cu douăzeci de corăbii și două din Selinunt. Cele ce se pregăteau în Peloponez fiind gata, ambele flote sub comanda Lacedemonului Therimenes, rânduit să le ducă navarchului Astyochos, plutiră întâi la Leros <sup>1)</sup>, insulă din fața Miletului. Apoi, simțind că Atenienii sunt lângă oraș, se duseră de acolo întâi în golful Iasos, voind să culegă informațiuni precise relativ la Milet. Plutiră spre Tichiussa, unde așezară tabăra pe teritoriul Miletului, și aflară dela Alkibiades, care venise călare amănunte asupra luptei. Alkibiades fuse de față la această bătălie și combătuse pentru Milezieni alături de Tissaphernes. El îi sfătui să ajute cât mai repede Miletul și să nu-l lase să fie înconjurat, dacă nu vor să piardă Ionia și întreaga situație.

27. Hotărîră deci să plece în ajutor odată cu ivirea zorilor. Din Leros Atenienii primiră știri precise relativ la flotă. Colegii săi strategii voiau să-i aștepte și să dea luptă pe mare; Phrynichos zise că nici el nu va face asemenea greșeală și, pe cât îi stă în putere, nu va îngădui, nici acelora nici nimănui altul. « Când se poate, zicea el, să cunoaștem mai târziu numărul exact al vaselor inamice și se poate pregăti apărarea în liniște și deajuns și să se aleagă momentul luptei, niciodată el, cedând unui reproș de rușine, nu va pune totul în primejdie cu nechibzuință; că nu-i o rușine pentru marina ateniană de a se retrage de vreme; ei ar fi mai mare de ar fi învinși; căci atunci Statul va fi expus nu numai rușinei, ci și celei mai mari primejdii; după înfrângerile suferite, chiar cu o bună pregătire, abia este permis să ia ofensiva fără a fi silit de mare nevoie; cu atât mai mult, când nimic nu-i silește, ar fi de neiertat să se arunce cu dragă inimă în pericole voluntare ». El sfătui deci să ia cât mai iute răniții, pedestrima și bagajele cu cari venise, să lase ce au prădat în țara dușmană,

<sup>1)</sup> Textul primit are 'Ελεόν nume complet necunoscut. Deși insula Leros e destul de departe de coastă, nu este nepotrivită expresia πρὸ Μιλήτου și se potrivește cu ce urmează: ἐς τὸν Ἰασηκὸν κόλπον.

pentru că să fie corăbiile ușoare, și să plece înapoi la Samos: și de acolo apoi, adunând toate vasele ce se pot ține pe mare, de va fi bun prilej, să facă războiu.

Ii convinse și făcură acestea. Phrynichos, și atunci ea și mai târziu și nu numai cu ocazia asta, ci și în altele, în cariera sa, s'a arătat plin de înțelepciune. Atenienii de cu seară deci se ridicară dela Milet în chipul acesta, cu victoria necomplete. Argienii, repede și de mânie pentru înfrângerea dela Samos, plecară acasă.

28. Peloponezii, în zorii zilei ridicându-se din Tichiusa se duseră la Milet, unde rămaseră o zi. A doua zi, luând și corăbiile chioțe cele cu Chalkideus, care fusese întâiu urmărite, voră să plutească înapoi la Tichiusa ca să ia bagajele<sup>1)</sup> ce le lăsase. Cum sosiră, veni și Tissaphernes cu infanteria sa și-i convinge să meargă la Iasos, unde este prezent Amorges, dușmanul său. Atacând Iasos fără veste, care nu se aștepta să fie alte vase decât atice, îl cuceresc. În bătălie mai cu seamă Siracuzanii au meritat lauda. Au prins viu pe Amorges, copilul bastard al lui Pisuthnes, răsculat împotriva regelui, pe care l-au dat lui Tissaphernes să-l trimeată regelui dacă vrea, precum îi porunceau. Au prădat orașul și armata, luară bogății fără număr, căci locul acesta era foarte bogat. Pe lefegiii de pe lângă Amorges îi aduseră la sine și, fără să le facă niciun rău, îi încorporară. Au predat orașul lui Tissaphernes cu toți prinșii, selavi și oameni liberi, primind pentru fiecare dela el câte un stater daric<sup>2)</sup>. Peloponezii se întoarseră apoi la Milet. Trimet pe jos la Chios până la Erythrea pe lefegiii dela Amorges și pe Pedaritos, fiul lui Leon, venit comandant dela Sparta. În Milet au pūs ei pe Philippos. Și vara s'a terminat.

29. Iarna următoare, Tissaphernes, după ce puse pază în Iasos, se duse la Milet și plăti, cum făgăduise în Lacedemona, solda pe o lună, câte o drachmă atică de fiecare tuturor corăbiilor; pentru restul timpului nu voia să dea decât trei oboli, până ce va fi raportat regelui. De va porunci, va plăti, zise, drachmă în-

<sup>1)</sup> În așteptarea unei lupte navale se depuneau pe uscat pânzele corăbiilor și bagajele mai mari.

<sup>2)</sup> Monetă de aur cu chipul lui Darius, fiul lui Hystaspis și valorând 20 drachme ateniene.

treagă. Numai strategul siracuzan Hermokrates protestă; Therimenes nefiind navarch, ci plutind numai spre a da vasele lui Astyochos, fu moale în ce privește banii. Totuși fu convenit să se plătească pe grupe de cinci vase fiecărui om mai mult de trei oboli, căci dădu pe lună pentru cincizeci și cinci de vase treizeci de talanți; și pentru rest, cu cât erau mai mulți de acest număr se dădea după aceeași învoială<sup>1)</sup>.

**30.** Tot în iarna asta, Atenienilor din Samos le sosiră de acasă alte treizeci și cinci de corăbii și generalii Charminos, Strombichides și Euktemon. Adunând toate celelalte vase dela Chios, voiau prin tragere la sorți să blocheze Miletul pe mare și să atace Chios și pe mare și pe uscat. Și făcură așa. Iesiră la sorți să plece la Chios Strombichides, Onomakles și Euktemon. Plecară cu treizeci de vase, corăbii de transport și o parte din opliti la Chios; ceilalți rămași la Samos cu șaptezeci și patru de corăbii erau stăpâni pe mare și îndreptau atacuri contra Miletului.

**31.** Astyochos, care atunci se găsea la Chios, unde alegea ostatecii pentru trădare, opri această lucrare când înțelese că au sosit năvile cu Therimenes și că treburile aliaților merg mai bine. Luă cu sine zece vase peloponeze și zece chiote și merse și atacă Pteleon; necucerindu-l, se duse la Klazomene. Aici ordonă partizanilor Atenei să se retragă sus la Daphnus și să-i predea orașul; era sprijinit și de Tamos, guvernatorul Ioniei. Dar cum n'ascultară, dădu un atac asupra orașului, care nu era împrejmuț cu ziduri, și, neputându-l cuceri, se retrase pe o mare furtună, el la Phokea și Kyme, pe când celelalte vase ancorară la Marathussa, Pele și Drymussa, insule vecine cu Klazomene. Proviziiile Klazomenilor de aici, parte le prădară și le consumară pe loc în cele opt zile cât îi opriră vânturile, cu restul se imbarcară și se duseră la Astyochos.

**32.** Pe când se afla aici, vin soli din Lesbos, care voia din nou să se răscoale. Dânsul se lasă convins; dar deoarece Corintienii și ceilalți aliați se arătau fără nicio tragere de inimă din cauza primei nereușite, ridică ancora și pleacă la Chios. Bătute de furtună

<sup>1)</sup> Pentru 200 oameni, echipajul unei trireme, solda pe o lună pentru cinci vase, câte trei oboli pe zi și de om ar fi făcut 15.000 drachme. Tisaphernes dădea trei talanți, 18.000 drachme; era deci un plus lunar de trei mii de drachme de împărțit între cei o mie de oameni cari formau echipajul a cinci vase.

și împrăștiate, vasele sale ajung mai târziu la Chios fiecare izolat.

După aceasta Pedaritos venind pe uscat atunci cu pedestrirea dela Milet și aflându-se în Erythrea trece marea la Chios el și armata. Avea aproape cinci sute de oameni cu arme rămași dela Chalkideus din corăbiile lăsate de el. Câțiva Lesbieni promiteau revolta patriei lor. Astyochos propuse deci lui Pedaritos și Chioților să meargă cu flota lor și să răscoale Lesbos. Prin asta, zicea el, vom spori numărul aliaților sau, de nu vom izbuti, vom face pagube Atenienilor. Nu-l ascultă nimeni; Pedaritos zise că nu-i va ceda din flota dela Chios.

33. Astyochos luă cu sine cele cinci vase din Corint, unul din Megara, unul din Hermiona și pe cele peloponeze cu care venise și plecă la Milet să ia comanda flotei. Plecând, mult amenință el pe Chioți că nu-i va ajuta de vor avea nevoie. Ajunse la Korykos, în pământul Erythreei și petrecu noaptea. Atenienii, plecați din Samos ca să atace pe Chioți cu toată armata lor, ancorară de cealaltă parte a colinei care-i despărțea și le ascundea vederca inamicilor; așa că n'au știut unii de alții. Noaptea, veni o scrisoare dela Pedaritos vestindu-i că niște prizonieri Erythreeni eliberați din Samos vin la Erythrea pentru a urzi trădarea. Imediat Astyochos se întoarce înapoi la Erythrea și cu atâta a lipsit să nu cadă în mijlocul Atenienilor. Sosind și Pedaritos și făcând cercetări se dovedi că pretinsa trădare a celor din Samos n'a fost decât un pretext pentru a scăpa de acolo; îi deslegară de orice vină. Pedaritos plecă la Chios, Astyochos la Milet, cum îi fusese gândul.

34. În vremea asta și armata ateniană plecase dela Korykos și ocolea capul. Ajunsă în vârful Arginonului <sup>1)</sup> dă peste trei vase lungi chiote și se luară după ele imediat. Se stârni un vânt puternic și corăbiile chiote abia-abia ajung în port; cât despre cele ateniene, trei care înaintară mai mult, sunt avariate și aruncate spre orașul Chioților. Oamenii, unii fură prinși, alții uciși; restul flotei se refugiază la poalele muntelui Mimas <sup>2)</sup>, în portul numit Pheniconte. De acolo, se duseră la Lesbos și se pregătiră de asediu.

<sup>1)</sup> Arginon sau Argennon (astăzi Capul alb) un promontoriu din Erythrea.

<sup>2)</sup> Munte așezat în Asia Mică în fața insulei Chios. Se crede că Pheniconte este faimoasa baie Cișmea.

**35.** Din Peloponez, tot în iarna asta, Hippokrates lacedemoneanul porni cu zece vase din Thurii, sub comanda lui Dorieus, fiul lui Diagoras, el fiind al treilea, cu un vas din Laconia și unul din Syracuse. Ajunge la Knidos pe care Tissaphernes îl răsculase. Cei din Milet, cum aflară că au sosit, le dădură ordin să păzească cu jumătate din flotă Knidos, iar cealaltă jumătate să meargă să încrucișeze la capul Triopion și să prindă vasele de negoț care veneau din Egipt. Triopion este promontoriu al teritoriului Knidian, consacrat lui Apolon.

Atenienii auzind știrea pleacă din Samos și prind cele șase corăbii care pândeau la Triopion, oamenii de pe ele fugiră. După asta se duc la Knidos, care nu era apărată de ziduri, îl atacară și cât pe ce de nu-l cuceriră. A doua zi reînnoiră atacul; dar cum în timpul nopții se întărise mai bine Knidienii și le venise în ajutor și oamenii fugiți de pe corăbii dela Triopion, Atenienii nu mai avură aceleași avantagii. Plecară deci, după ce pustiiră țara Knidienilor, la Samos.

**36.** În vremea când a venit Astyochos la Milet, belșugul domnea în toate în lagăr. Căci solda se plătea regulat: bogățiile prădate la Iasos erau deajuns soldaților și Milezienii duceau cu dragă inimă greutățile războiului. Totuși Peloponezii găsiră că cel dintâu tratat, cel încheiat de Chalkideus cu Tissaphernes, lăsa de dorit și nu era în folosul lor. Cât era Therimenes încă la Milet, făcură alt tratat. Condițiile erau următoarele:

**37.** «Tratatul Lacedemonilor și aliaților lor cu regele Darius, și copiii lui și Tissaphernes se încheie cu aceste condiții:

«Câtă țară și orașe are Darius, regele, sau părintele său ori strămoșii, asupra lor să nu meargă cu războiu ori cu pagubă nici Lacedemonii nici aliații lor.

«Tributuri să nu ia din aceste orașe nici Lacedemonii nici aliații lor.

«Regele Darius și supușii săi se obligă să nu meargă cu războiu sau să facă alte pagube Lacedemonilor și aliaților lor.

«Dacă Lacedemonii sau aliații lor au nevoie de ajutorul regelui, dacă regele are nevoie de Lacedemoni și aliații lor, se vor înțelege unii cu alții ca să fie spre folosul comun.

«Războiul împotriva Atenei și aliaților lor îl vor duce și unii și alții în comun și nu vor face pace decât împreună.

« Armata ce va fi în țara regelui, după cererea sa, va fi susținută de cheltuiala sa.

« Dacă vreunul din orașele, câte sunt scrise în tratat, va ataca împărăția regelui, Lacedemonii și aliații lor să se opună și să împiedece după puterile lor.

« Dacă vreunul din țara și împărăția sa va ataca pe Lacedemonii sau pe aliații lor, regele să-i împiedece și să-l combată din toate puterile ».

**38.** După acest tratat, Therimenes predă lui Astyochos flota, se îmbarcă pe un vas ușor și dispare. Atenienii din Lesbos trecuseră deacum în Chios cu armata; stăpâni pe uscat și pe apă ei fortificau Delphinion, loc tare și altfel dela natură din partea insulei, având porturi și nefiind departe de orașul Chioților. Aceștia, bătuți în multe lupte, nu erau în bună înțelegere între ei. Pedaritos ucise pe Tydeus, fiul lui Ion, și partizanii lui ca vinovați de aticism; restul orașului era supus cu forța unui regim aristocratic, se bănuiau unii pe alții și nu făceau nimic. Din pricina asta nici ei nici auxiliarii peloponezi nu păreau în stare să reziste dușmanilor. Totuși trimetcau la Milet și cereau ajutor dela Astyochos. Cum nu le dădea nicio ascultare, Pedaritos scrisese la Sparta, și se plânse de el. Așa era situația Atenienilor în Chios. Năvile lor din Samos făceau demonstrații la Milet, dar fiindcă nu le ieșea nimeni împotriva, se întoarseră la Samos și stătură la odihnă.

**39.** Tot în iarna asta din Peloponez corăbiile pregătite pentru Pharnabazos după cererea lui Kalligetos Megarianiul și Tinagoras din Kyzikos plecară pe vremea solstițiului în Ionia. Trimeseră Lacedemonii și unsprezece sfetnici pentru Astyochos; printre ei se afla Lichas, fiul lui Arkesilaos. Li se spusese că de vor ajunge la Milet, să ia măsuri cum să fie mai bine; de vor crede, să trimeată chiar vasele acestea sau mai multe sau mai puține la Pharnabazos în Helespontos și Klearchos, fiul lui Rhamphios, să fie comandantul flotei; de vor găsi de cuviință cei unsprezece sfetnici, vor scoate din navarchie pe Astyochos și vor pune pe Antisthenes, căci aveau bănueli asupra lui Astyochos în urma scrisorii lui Pedaritos. Plecară deci vasele dela Malea și ieșiră în larg; ajunse la Melos, dădură peste zece vase ateniene, din care prind trei goale și le dau foc. După asta, temându-se ca nu cumva corăbiile ateniene

scăpate dela Melos să dea de veste celor din Samos despre plutirea lor — ceea ce s'a întâmplat — plutiră spre Creta și lungiră calea pentru pază și ancorară la Kaunos în Asia. De acolo, fiind în siguranță, trimiseră știre la Milet ca să le vie înainte.

**40.** Tot în vremea asta Chioții și Pedaritos nu conteneau a trimete scrisoare după scrisoare lui Astyochos, cu toată reaua voință ce-o arăta, cerându-i să le vină în ajutor acum când sunt asediați și să nu privească nepăsător cum cea mai de seamă cetate aliată din Ionia este blocată pe mare și pustiită prin jafuri pe uscat. În adevăr, afară de Lacedemona, niciun oraș nu avea așa de mulți sclavi<sup>1)</sup> și din cauza mulțimii lor, trebuiau pedepsiți mai aspru când greșeau. De aceea, când li s'a părut că armata ateniană se așează temeinic cu împrejmuire de zid, îndată mulți au început să fugă la ei și, cunoscând foarte bine locurile, le fac foarte multe pagube. Spuneau deci Chioții să-i ajute până mai este încă speranță și putință de a împiedeca lucrul, fiind zidit Delphinion, dar necomplect, și până ce nu înconjoară dușmanii cu fortificații mai mari tabăra și flota lor. Astyochos din pricina amenințării lui de atunci nu era dispus; văzând însă pe aliați doritori, le porni în ajutor.

**41.** În vremea asta din Kaunos vine vestea că cele douăzeci și șapte de vase și sfetnicii lacedemoni sunt de față. Astyochos, socotind că toate celelalte trebuiau puse în urmă, întâiu pentru a însoți o flotă așa de numeroasă, ca să-și asigure supremația pe mare, al doilea să asigure traversarea Lacedemonilor, cari veneau să-i cerceteze activitatea sa, nu mai pleacă la Chios și pornește la Kaunos. În trecere debarcă la Kos în Meropida. orașul care nu era întărit și care era dărîmat de cel mai mare cutremur de pământ pe cari-l țin minte oamenii. Populația fugise prin munți. El făcu năvăliri și luă tot ce putu, afară de oamenii liberi pe care-i liberă. Dar cum ajunsese noaptea la Knidos, Knidienii îl silesc și-l sfătuesc să nu debarce echipagiile,

<sup>1)</sup> Stephanos din Byzanț (sub cuv. Χίος): « Chioții sunt cei dintâi cari au întrebuințat servitori (θεράποντες), cum se folosesc Lacedemonii de Ihoți. Argienii de Gymnesieni, Sikyonienii de Kornynphori, Grecii din Italia de Pelasgi, Cretanii de Mnoizi ». Athenaios (VI, 28) confirmând faptul vorbește de revoltele provocate la Chios de sclavi și adaugă că Chioții sunt primii Greci cari au organizat comerțul de sclavi (σωματεμποροί).



ci, cum era, să plutească imediat în contra celor douăzeci de vase ateniene, care, cu Charminos, unul din strategii dela Samos, pândeau cele douăzeci și șapte corăbii din Peloponez, întru întâmpinarea cărora venea și Astyochos. Venise la Samos veste dela Melos despre apropierea acestei flote; și Charminos încrușișă la Syme, Chalke, Rhodos și împrejurul Lyciei; acum știa că sunt în Kaunos.

42. Purcese deci, cum se afla, Astyochos la Syme, înainte de a prinde de veste inamicii ca să-i împresoare în larg. Dar ploaia și cerul plin de ceață aduse risipă și tulburare prin întuneric năvilor sale. În zori flota era împrăștiată și aripa stângă era deja în vederea Atenienilor, în vreme ce restul vaselor rătăceau împrejurul insulei. Atenienii și Charminos, cu mai puțin de douăzeci de corăbii, se aruncă iute asupra lor socotind că sunt vasele din Kaunos pe care le așteptau. Atacându-le imediat scufundară trei și pe altele le stricară. Și erau biruitori în luptă până ce inamicii li se arătară mult mai numeroși și-i înconjurară din toate părțile. Atunci Atenienii o iau la fugă și pierd șase vase, căutând scăpare la insula Teutlussa, iar de acolo la Halikarnasos. După asta, Peloponezii se duc și ancorează la Knidos, unde se împreună cu cele douăzeci și șapte de vase din Kaunos. Plutesc amândouă la Syme unde ridică un trofeu și apoi se întoarseră să ancoreze la Knidos.

43. Atenienii, cum auziră de lupta navală, plecară imediat cu toate vasele la Syme. Nu atacară flota din Knidos și nu fură atacați; le luară însă bagajele mari din Syme, atinscă Dorymos pe continent și se întoarseră la Samos.

Fiind în Knidos la un loc acuma, toate corăbiile peloponeze își reparau stricăciunile. Deoarece venise și Tissaphernes aici, cei unsprezece sfetnici lacedemoni începură tratative cu el asupra celor deja făcute, care nu tocmai le plăceau și relativ la viitorul războiului, în ce mod îl vor purta ambele părți cât mai bine și mai cu folos. Dar mai cu seamă Lichas examina cu atenție mersul lucrurilor de până acum și ambele tratate. Spuse că nici tratatul lui Chalkideus nici al lui Therimenes nu sunt bune. Egrozav că regele se pretinde stăpân pe toate țările pe care le-au domnit vreodată, el ori strămoșii lui mai înainte; însemna că insulele toate și Tesalia și Locrida și până și Beoția să fie sub dominația

regelui și că Lacedemonii în loc să elibereze pe Heleni le pun pe grumaz jugul stăpânirii medice. Cerea deci un alt tratat mai bun, că nu se va folosi de acesta și n'au nevoie nici de subsidii în condițiile acestea. Tissaphernes, supărat, se retrase mândros fără a fi făcut nimic.

44. Peloponezii se gândiră să meargă la Rhodos, unde-i chemau bărbații cei mai cu influență. Sperau să câștige o insulă importantă prin mulțimea marinarilor și soldaților săi și că vor putea, cu aliații ce-i au să întrețină flota fără a mai cere dela Tissaphernes. Plutiră imediat deci în spre Knidos și aborderă întâiu la Kamiros din Rhodia cu nouăzeci și patru de corăbii. Speriară poporul, care nu știa nimic de vorbele purtate, și-l făcură să fugă, mai ales că orașul nu era apărat de ziduri. Apoi Lacedemonii îi chemară la adunare și pe dâșzii și pe cei din cele două orașe Lindos și Ialisoș, și-i convinscă să se despartă de Atena. Și Rhodos se alipi de Peloponezi.

În vremea aceasta, Atenienii simțind, plecară din Samos cu vasele voind să-i ia înainte și apărură deja în largul mării, dar era prea târziu; plutiră înapoi spre Chalke și de acolo la Samos. Mai târziu, luând ca punct de plecare Chalke, Kos și Samos, făceau incursii împotriva Rhodosului. Peloponezii ridicară o contribuție de treizeci și doi de talanți și se odihmiră optzeci de zile trăgând corăbiile pe uscat.

45. În vremea asta, ba și mai înainte, mai înainte de a fi revoltat Peloponezii Rhodos, se petreceau următoarele: Alkibiades, după moartea lui Chalkideus și după lupta dela Milet, era așa de bănuit de Peloponezi încât venise din Lacedemona o scrisoare la Astyochoș să-l omoare, căci era dușman lui Agis și părea trădător. Inspăimântat se refugiă pe lângă Tissaphernes și, pe cât putu, strică trebile Peloponezilor mai ales. Devenit un sftenic foarte ascultat, reduse solda dela o drachmă atică la trei oboli <sup>1)</sup> și nici aceasta plătită regulat. Il povățui să le spună că dacă Atenienii, de mai multă vreme, încercați oameni de mare, plătesc marinarilor lor numai trei oboli, o fac nu atâta din sărăcie cât să nu se moleșească oamenii de belșug, să nu se îmbolnăvească

<sup>1)</sup> Era jumătate din solda promisă (cap. 29). Drachma se împărțea în șase oboli.

cheltuind unii banii pentru lucruri cari aduc slăbiciunea, alții părăsind corăbiile și lăsând ca zălog plata datorită. Il mai învăță să dea bani trierarhilor și strategilor din orașe ca să-i fie de sprijin. Câștigă pe toți afară de Siracuzani. Hermokrates fu singurul care protestă în numele aliaților. Pe solii orașelor cari aveau nevoie de bani el, vorbind în numele lui Tissaphernes, îi trimetea cu mâna goală; Chioților le spunea că sunt fără rușine, dacă ei, cei mai bogați dintre Heleni, pretind totuși, după ce-și datoresc mântuirea aliaților, ca alții să-și pună în primejdie și viața și averea pentru libertatea lor. Celorlalte cetăți le spunea că sunt nedrepte dacă refuză contribuții tot atâta, ba mai mari în interesul lor, cât plăteau, înainte de a se revolta, Atenienilor. Apoi că Tissaphernes făcând războiul pe socoteala sa, e natural să fie econom; dar când vor veni bani dela rege, va plăti solda întregă și va da orașelor despăgubirile cuvenite.

46. Sfătui și pe Tissaphernes să nu se grăbească prea mult să termine războiul, nici să dea stăpânirea mării și pământului în mâna acelorași oameni, fie aducând flota feniciană pe care o pregătea, fie plătind leafă la mai mulți Greci. E mai bine să lase supremația nehotărîtă și regele să poată arunca pe unii împotriva celorlalți, când vor deveni supărători; căci, dacă domnia pe mare și pe uscat se va strânge într'o singură mână, regele nu s'ar mai putea sprijini pentru abaterea celor tari pe nimeni, afară numai de nu vrea să lupte el singur ridicându-se cu mare cheltuială și multă primejdie; că este mai ușor, și cu o mică cheltuială și cu siguranța sa deplină, să se macine Helenii unii pe alții. Atenienii, zicea, sunt tovarăși mai comozi la domnie, mai puțin ambițioși în ce privește cuceririle teritoriale decât Lacedemonii, mai acomodanți în fapte și în vorbe, supun marea sub stăpânirea lor și lasă regelui Grecii cari sunt în imperiul său; aceia din contra vin ca liberatori și nu-i natural ca ei să elibereze pe Heleni de sub jugul Helenilor, iar de sub acel al barbarilor să nu-i libereze, afară numai dacă nu vor zdrobi pe Atenieni. Să-i lase să se uzeze unii prin alții întâiu, îl sfătui, și după ce va fi redus cât mai mult puterea Atenienilor, apoi atunci să descurce țara de Peloponezi. Dacă judecăm după ceea ce a făcut, Tissaphernes în cea mai mare parte așa gândea. Pentru aceste sfaturi, convins să sunt bune, își puse toată încrederea în el, plătea rău solda Pelopone-

zilor și nu le îngăduia să lupte pe mare, ei, pretextând că vor veni corăbiile feniciene și că vor lupta cu forțe superioare, le ruină situația și le slăbi forța lor navală tocmai când ajunsese la o mare desvoltare. Și din partea pe care o luă la acest războiu, lucră astfel încât să nu scape nimănui că nu cu dragă inimă făcea războiul.

47. Alkibiades, fiind oaspetele lui Tissaphernes și a regelui, le dădea aceste sfaturi pe care le credea cele mai bune, dar în același timp urmărea și întoarcerea sa în patrie, știind că dacă n'o va distruge, va putea odată să-i convingă să-l recheme; și socotea că-i va convinge mai ales prin asta: să apară Tissa-phernes ca prieten al său. Aceasta s'a și întâmplat. Soldații atenieni din Samos înțeleseseră că este cu trecere la Tissaphernes. Pe de altă parte, Alkibiades se puse în legături cu cei mai influenți din Samos, ca să declare din partea lui nobilimii că vrea să se reîntoarcă la Atena dacă-i rechemat sub un regim aristocratic, nu sub acelea al uritei și relei demagogii, care-l exilase, și le oferea prietenia lui Tissaphernes și să împartă puterea cu ei. Aceste propuneri fură primite cu atât mai mult cu cât și dela sine trierachii din Samos și oamenii mai puternici erau înclinați să răstoarne democrația.

48. S'a agitat aceasta întâiu în tabără: de acolo a venit în oraș mai târziu. Câțiva trecură din Samos și începură discuție cu Alkibiades. Acesta le promise prietenia lui Tissaphernes întâiu, apoi pe a regelui, numai de se leapădă de democrație, căci în cazul acesta regele ar avea mai multă încredere în ei. De atunci, principalii cetățeni, acci cari suportă cele mai grele sarcini, avură mare speranță să pună mâna pe conducerea Statului și să biruie inamicii. Aceștia se întoarseră dela Samos, se adunară tovărășii, se legară cu jurământ, iar mulțimii fără a mai ocoli îi spuseră că regele ar fi prietenul Atenienilor și le-ar da bani, îndată ce Alkibiades se va întoarce și nu va mai fi regim democratic.

Deși mulțimea nu vedea cu ochi buni cele ce se petrec, totuși nădejdea banilor dela rege îi ținea liniștiți. Șefii oligarchiei, după ce comunicară poporului, examinară, între dânsii și principalii conjurați propunerile lui Alkibiades. Ceilalți le-au găsit folositoare și de crezut. Singur Phrynichos, ce era încă strateg, nu găsi nimeni bun în ele. După el, și acesta era adevărul. Alkibiades

nu ținea nici la aristocrație nici la democrație; nu căuta decât în ce chip ar răsturna ordinea actuală de lucruri ca să fie rechemat; ei însă trebuie să fie cu ochii în patru mai ales la aceasta: să nu se provoace tulburări. Cât despre rege, nu era în interesul său, din moment ce Peloponezii erau egal de tari pe mare și ocupau în imperiul său orașe importante, să-și facă încercături unindu-se cu Atenienii, în cari n'avea încredere, în locul Peloponezilor dela cari nu suferise încă niciun rău. « Cât despre cetățile aliate, cărora li se făgăduia un regim aristocratic pentrucă și Atena nu va mai avea democrație, știu bine, zicea el, că n'ar fi niciun motiv de supunere pentru orașele revoltate, nicio cheazășie de credință pentru cele rămase; căci, mai de grabă de a fi sclavi cu oligarchia sau cu democrația, lor le-ar plăcea să fie liberi sub oricare regim; că cei ce se numesc pe sine oameni de treabă nu le-ar pricinui mai puține plictiseli ca democrația, pentrucă dânșii erau procuratorii și introducătorii tuturor spoliilor poporului, spoliieri din care ei să tragă foloase; că a se supune acelora este tot una cu un regim de violență și de condamnări arbitrare, pe când poporul este un refugiu pentru ei și un frâu pentru excesele acestora ». Phrynichos spunea că știe din experiență că așa-i convingerea orașelor; respingea în bloc, și propunerile lui Alkibiades și faptele ce se puneau la cale.

49. Cei din conjurație, cum hotărîră dela început, primiră propunerile și se gătiră să trimeată la Atena pe Pisandros și pe alții ca să lucreze pentru întoarcerea lui Alkibiades, răsturnarea democrației și să facă pe Tissaphernes prietenul Atenei.

50. Phrynichos, știind că la Atena se va pune în discuție întoarcerea lui Alkibiades și că Atenienii îl vor primi, se temu că față de cele susținute de el, de se va întoarce Alkibiades, să nu-i facă vreun rău. Recurge la următorul mijloc: trimite scrisori în taină la Astyochos, navarchul Lacedemonilor, cari se afla atunci tot la Milet, ca să-i spună că Alkibiades le strică trebile căutând să facă prieten pe Tissaphernes cu Atenienii; îi scrisese toate cu de-a-mănuntul și se rugă de iertare că urmărește un inamic al său în paguba patriei. Astyochos nu se gândi să se răzbuie pe Alkibiades, care de altfel nu mai era sub mâna lui, se duse la el și la Tissaphernes în Magnesia, le arătă scrisoarea din Sames și se făcu denunțător. Se declară, se zice, devotat lui

Tissaphernes pentru foloase personale. De aceea și în privința soldei necomplet achitată se arătase foarte moale. Indată Alkibiades serie magistraților din Samos împotriva lui Phrynichos și cere moartea lui. Phrynichos tulburat și în foarte mare primejdie fiind din pricina denunțului, trimete iar scrisoare lui Astyochos, reproșându-i că nu s'a păstrat mai bine secretul și oferea să-i dea în mână acum armata din Samos. Samos nefiind întărit, îi arată în ce chip ar putea face asta. Mai spunea că punându-și în primejdie viața pentru Lacedemona, e gata să facă și asta și orice alta decât să piară sub mâna celor mai urâți dușmani ai săi. Iar Astyochos face cunoscut și asta lui Alkibiades.

51. Phrynichos, care se aștepta la acest act al lui Astyochos ca și la o scrisoare dela Alkibiades, îi luă înainte. Arată armatei că Samos fiind neapărat și vasele neancorând toate în port că știe sigur că dușmanii se pregătesc să atace tabăra; că trebuie să întărească orașul cât mai de grabă și să aibă toate în pază. Era strateg și executarea depindea de el. Se puseră deci să facă zidul: iată pentru ce Samos, hotărît să fie întărit, a fost mai iute. Curând veniră și serisori dela Alkibiades că este trădată armata de Phrynichos și că va fi atacată de dușmani. Dar Alkibiades nu păru vrednic de crezare. Presupuseră că, știind planurile dușmanului, căutase să arunce vina asupra lui Phrynichos din ură. Așa că denunțarea asta fu mai degrabă o mărturie în favoarea lui și nu i-a stricat nimica.

52. După aceasta Alkibiades luera să convingă pe Tissaphernes să fie prietenul Atenienilor. Deși se temea de Peloponezi, cari aveau mai multe corăbii decât Atenienii, voia totuși să se lase convins, mai ales după ce auzi de neînțelegerile dintre Peloponezi ivite la Knidos cu privire la tratatul lui Therimenes — aceasta se întâmplase în vremea când erau la Rhodos. Lichas adevări cuvântul spus înainte de Alkibiades relativ la dorința Lacedemonilor de a libera toate orașele helene, căci susținu că este insuportabilă clauza ce atribuia regelui toate orașele pe care el sau strămoșii lui le-au avut. Alkibiades, ca unul ce lupta pentru mari interese, servindu-l cu toată inima căuta să pătrundă în sufletul lui Tissaphernes.

53. Solii trimiși din Samos cu Pisandros sosiră la Atena și luară cuvântul în fața poporului. Din discursurile lor încheierea

era că dacă vor să readucă pe Alkibiades și să renunțe la forma de guvernământ popular, ar putea avea pe rege aliat și să învingă pe Poloponezi. Vorbiră mulți pentru democrație. Dușmanii lui Alkibiades strigau că ar fi grozav să se întoarcă într'un oraș ale cărui legi le violase. Eumolpizii și Krainicii <sup>1)</sup> luau ca mărturie misterele și zeeii din pricina cărora fusese exilat și cereau să nu-l readucă. Pisandros suindu-se la tribună răspunse multului vaiet și multelor contraziceri. Interpelând pe fiecare dintre adversari, îl întreba ce speranță de mântuire are pentru Stat, când Peloponezii au pe mare tot atâtea corăbii cât și dâncii, când au mai multe orașe aliate, când regele și Tissaphernes le dau bani, pe când ei nu erau să mai aibă, de nu convinge cineva pe rege să treacă de partea lor. Când fiind întrebați nu răspundeau, atunci le spuneau pe față: « Dar noi nu vom avea aceasta acum dacă nu introducem un regim mai înțelept, dacă vom face ca magistraturile să fie pe mâna a mai puțini, pentru ca regele să aibă încredere în noi. Acum să nu discutăm despre constituție, ci despre salvare mai mult; mai târziu vom putea schimba, ce nu ne va plăcea. Acum să aducem înapoi pe Alkibiades, singurul în stare de a face asta ».

54. Intâiu poporul suportă greu auzind vorbindu-se de oligarchie; dar când Pisandros i-a demonstrat limpede că nu era altă scăpare. cedă și de teamă, în nădejdea că asta va fi vremelnică. Hotărî ca Pisandros și zece bărbați să meargă la Tissaphernes și Alkibiades, să trateze cu ei pentru a lua măsurile cele mai bune. În același timp Pisandros calomniind pe Phrynichos, poporul îl scoase din funcția de strateg pe el și pe Skironides, colegul său, și trimiseră ca comandanți ai flotei pe Dimedon și Leon. Pisandros l-a calomniat pe Phrynichos susținând că a trădat Iasos și pe Amorges; dar de fapt pentru că îl credea adversar celor făcute cu privire la Alkibiades.

---

<sup>1)</sup> Două corporații de preoți aparținând vechilor familii din Atena. Eumolpizii descendenți din Eumolpos, rege-preot la Eleusis, era preotul Demetrei. Krainicii sau Kerikes erau însărcinați cu sacrificiile publice. Sentința contra lui Alkibiades fusese însoțită de blestemuri solemne pronunțate de aceste colegii de preoți.

Pisandros vizită toate asociațiile care existau mai înainte pentru procese și alegeri <sup>1)</sup>. Le sfătuie să se unească la un loc și în comun să chibzuiescă cum să înlăture poporul. Și făcând și celelalte pregătiri pentru împrejurările prezente 'ca să mai întârzie, plecă împreună cu cei zece bărbați la Tissaphernes.

**55.** Leon și Diomedon, în aceeași iarnă, după ce au sosit la flota ateniană, au atacat Rhodos. Găsiră vasele peloponeze trase pe uscat, debarcară, învinsă pe Rhodienii în luptă și se retraseră la Chalke. Această insulă, mai mult decât Kos, deveni baza lor de operații. Le era mult mai ușor să supravegheze mișcările flotei peloponeze.

Veni la Rhodos și laconianul Xenophantidas dela Pedaritos din Chios. Aduse vestea că zidul Atenienilor de acum este isprăvit și, de nu vor veni în ajutor cu întreaga flotă, situația din Chios va fi pierdută. În vremea asta Pedaritos însuși cu aliații și cu Chioții în masă atacă fortificația ateniană dimprejurul vaselor, luă o parte din ea și cuceri câteva corăbii trase pe uscat; dar venind Atenienii și, punând pe fugă întâiu pe Chioți, învinsă și restul armatei ce era cu Pedaritos. Acesta însuși și mulți Chioți căzură în luptă; multe arme au fost luate. După asta asediul pe mare și pe uscat se înteeți mai mult ca înainte și foamea era cumplită în Chios.

**56.** Solii atenieni și Pisandros sosiți la Tissaphernes <sup>2)</sup> intrară în tratative pentru împăcare. Alkibiades nu era cu totul sigur de Tissaphernes; acesta se temea prea mult de Peloponezi și voia, cum îl învățase și Alkibiades, să-i facă să se macine unii pe alții. Alkibiades propuse o astfel de metodă lui Tissaphernes încât să cadă tratativele prin pretențiile tot mai mărite ale acestuia. Mie-mi pare că și Tissaphernes avea aceleași vederi; dar la dânsul era din pricina fricei; iar Alkibiades, când a văzut că n'are să încheie niciun tratat, nu voia să apară în ochii Atenienilor incapabil de a-l convinge; preferă deci să-i facă să creadă că Tissaphernes este convins și vrea să încheie alianță, dar ei nu fac destule concesii. Căci Alkibiades, luând cuvântul în numele și

<sup>1)</sup> Erau asociații, ai căror membri se legau prin jurământ să se sprijine reciproc, fie în candidaturile politice, fie în afacerile judiciare, la care Atenienii erau foarte expuși. Pentru aceste motive asociațiile își recrutau membrii din clasele avute și erau dispuși să susțină oligarchia.

<sup>2)</sup> Acesta era atunci în Magnesia, cf. cap. 50.



în fața lui Tissaphernes, anunță cereri așa de exagerate, încât Atenienii, deși erau gata să facă largi concesii, totuși fură scandalizați. Ceru să i se dea toată Ionia, insulele din față și alte puncte. Atenienii nu se opuseră. La o a treia întâlnire, de teamă să nu se vadă ce mică era trecerea sa la Tissaphernes, Alkibiades ceru ca regele să aibă voie să construiască ori câtă flotă și să meargă oriunde și cu orice număr de vase ar vroi. Atunci Atenienii, socotind cererile inacceptabile și crezându-se înșelați de Alkibiades, pleacă supărați la Samos.

57. Tissaphernes îndată după acestea și în aceeași iarnă se duce la Kaunos, voind să readucă iarăși pe Peloponezi la Milet și să facă alt tratat, cum va putea, să le dea provizii și să nu o rupă definitiv cu ei. Se temea că, neavând hrană pentru multele lor corăbii, să nu fie siliți la o luptă navală cu Atenienii și să fie învinși, sau golindu-li-se corăbiile prin dezertări, Atenienii să aibă ce vor, fără dânsul. Se temea mai ales să nu prade Continentul căutând mâncare. Deci cu socotelile și prevederea tuturor acestor lucruri, și cum voia ca Helenii să fie egali între ei, chemând la sine pe Peloponezi le dă provizii și face următorul tratat:

58. « In al treisprezecelea an al domniei Regelui Darios <sup>1)</sup>, fiind efor în Lacedemona Alexippidos, s'a făcut un tratat în câmpia Meandruului între Lacedemoni de o parte și aliații lor și între Tissaphernes și Hieramenes și copiii lui Pharnakes cu privire la trebile regelui și ale Lacedemonilor și aliaților lor, cu condițiile următoare: Țara ce o are regele în Asia să-i aparțină, și să dispună de ea după bunul său plac.

« Nici Lacedemonii și aliații lor să nu meargă asupra țării regelui cu gânduri vrăjmașe, nici regele asupra țării Lacedemonilor sau aliaților lor.

« De va merge careva din Lacedemoni sau aliați asupra țării regelui, Lacedemonii și aliații să se opună, și dacă cineva din țara regelui va ataca pe Lacedemoni și aliați, regele se va opune.

« Tissaphernes va da hrană corăbiilor câte sunt acum până va sosi flota regelui.

<sup>1)</sup> Darios II, supranumit Nothos, tatăl lui Artaxerxes-Mnemon și al lui Kyros cel tânăr, a domnit 19 ani; se urcase pe tron la 424 a. Chr. Hieramenes, cumnatul lui Darios, era probabil atunci satrap la Sardes. Feciorii lui Pharnakes sunt Pharnabazos și frații săi; acesta avea satrapia Daskilitis pe Helespont.

« Dacă, după ce vine flota regală, Lacedemonii și aliații vor să-și întrețină vasele, vor putea-o face. Dacă Lacedemonii și aliații lor vor să primească hrană dela Tissaphernes, Tissaphernes să le-o dea, iar Lacedemonii și aliații lor la sfârșitul războiului să plătească lui Tissaphernes ce vor fi luat.

« După ce vor sosi corăbiile regelui, vasele lacedemone și aliate și vasele regelui să poarte războiul cum vor găsi de cuviință Tissaphernes și Lacedemonii și aliații lor. De vor voi să încheie pace cu Atenienii, să o facă cu voia tuturora ».

**59.** Acesta a fost tratatul. După aceasta s'a pregătit Tissaphernes să aducă flota feniciană, cum s'a spus, și să facă cele ce promisese. Voia cel puțin să fie clar că e pregătit să facă toate.

**60.** Se termina deja iarna și Beoțienii cuceriră Oropos cu trădarea garnizoanei ateniene. Luase parte și niște bărbați din Erythrea și însiși Oropoenii cari plănuiau revolta Eubeci. Căci Oropos fiind așezat în fața Erythreei, nu putea să nu facă mari pagube și Erythreei și Eubeci, câtă vreme îl stăpâneau Atenienii.

Având deci Oropos, Erythreenii se due la Rhodos și chiamă Peloponezii în Eubea. Aceștia însă se porneau mai mult în ajutorul Chiosului, care se găsea la mare strâmtoare și ridicând ancora plutiră eu toată flota. Ajungând la Triopion văd în largul mării corăbiile ateniene venind dela Chalke. Cum nici unii nu atacară, ajung unii la Samos, ceilalți la Milet și văd că nu e posibil să fie ajutat Chiosul fără o luptă navală. Se termină iarna aceasta și al douăzecilea an al acestui războiu pe care l-a scris Thukydidēs.

**61.** În vara următoare <sup>1)</sup>, odată cu începutul primăverii, spartanul Đerkyllidas fu trimis cu puțină oaste pe uscat la Helespont ca să revolte Abydos, colonie<sup>2</sup>a Miletului. Chioții, în vreme ce Astyochoș nu știa cum să-i ajute, fură constrânși la o luptă navală de asprimea asediului. Pe când Astyochoș era încă la Rhodos, spartanul Leon, care ca însoțitor trecuse marea pe vasul lui Antisthenes, veni din Milet, pentru a lua comanda, după moartea lui Pedaritos. I se dădură și douăsprezece vase, din cele ce făceau paza la Milet, din care cinci erau din Thurii,

<sup>1)</sup> Anul 411.

patru din Syracuza, una din Anea, una din Milet și una a lui Leon. Chioții ieșiră cu toată oastea și ocupară o poziție tare, în timp ce flota lor de treizeci și șase de vase plutind în larg începu lupta cu cele treizeci și două de corăbii atenice. Lupta fu inverșunată, Chioții și aliații lor nu fură înfrânți; dar cum era târziu deja se retraseră în oraș.

62. După aceasta, cum veni pe jos din Milet Derkylidas la Abydos în Helespont, acest oraș trecu de partea lui Derkylidas și Pharnabazos; două zile mai târziu se răsvrăți și Lampsakos. Strombichides dela Chios auzind știrea, veni în grabă cu douăzeci și patru de corăbii, din care unele transportau opliți. Bătu în luptă pe locuitorii cari-i ieșise înainte și la primul asalt cuceri orașul ce nu era fortificat; dădu pentru pradă toate bunurile mobile și selavii, însă restabili pe locuitorii liberi în locuințele lor și se duse la Abydos. Cum nici nu veni la împăcaciune și atacându-l nu-l putu lua, se stabili în fața orașului Abydos, la Sestos, pe care atunci îl stăpâneau Mezii. Așeză garnizoană și pază pentru tot Helespontul.

63. În timpul acesta Chioții fură oarecum mai stăpâni pe mare și cei din Milet și Astyochos, auzind despre lupta pe mare și că Strombichides a plecat cu vasele prinseră curaj. Astyochos se duse cu două corăbii la Chios, luă vasele care se aflau <sup>1)</sup> și de acolo cu toată flota se îndreptă spre Samos; dar Atenienii cari se bănuiau unii pe alții nu ieșiră din port și el se întoarse înapoi la Milet.

În vremea asta și încă mai înainte democrația fusese răsturnată la Atena. Căci după ce Pisandros și solii veniră la Samos dela Tissaphernes, puseră mai solid încă mâna pe tabără și convingeră și pe fruntașii Samieni să încerce a introduce regimul oligarhic la ei, cu toată opunerea sub care căzuse acest regim. Totodată Atenienii din Samos ținură sfat, și după ce examinară bine lucrul că Alkibiades nu vrea să-i ajute și că de altfel nici nu-i potrivit să intre în oligarhie, hotărîră să-l lase de o parte, să nu se mai încreadă decât în puterile lor, și pentru a-și duce planurile la capăt și pentru a continua cu tărie în acelaș timp războiul, la care deciseră să contribue din inimă bănește sau cu

---

<sup>1)</sup> Vasele peloponeze și aliate pe care le-a enumărat la cap. 61 și pe care Leon le duse de la Milet la Chios.

ce va fi nevoie ca oameni cari nu mai necăjiau pentru alții, ci numai pentru sine.

64. Indemnându-se ei la acestea, Pisandros și jumătate din soli pleacă imediat acasă pentru a-și îndeplini planul; aveau misiunea ca în orașele supuse în care abordau să institue regimul oligarhic. Ceilalți cinci fură trimiși aiurea în alte orașe supuse. Diotrepheș, care era pe lângă Chios și care fusese desemnat comandant al litoralului Thraciei, primi ordinul să meargă în provincia sa. Ajuns la Thasos, răsturnă democrația; dar a doua lună după plecarea lui se puseră să-și întărească orașul <sup>1)</sup>, fără să se mai sinchisească de aristocrația cu Atenienii și așteptând din zi în zi libertatea dela Lacedemoni. Căci se aflau în Peloponez exilați de Atena și aceștia împreună cu prietenii din oraș stăruiau mult să aducă flota și să revolte insula. Din întâmplare au reușit în ce au voit: orașul se menținu fără pericol și democrația, care le fusese potrivnică, fu dată la o parte. Astfel deci la Thasos s'a întâmplat contrariul de ce se așteptau Atenienii, și-mi pare mie că și în alte multe orașe supuse. Orașele, primind cu prudență noul regim și netemându-se de cele ce se petreceau, merseră spre un regim de adevărată libertate, căci nu apreciau autonomia înșelătoare ce le-o ofereau Atenienii.

65. Pisandros și colegii săi, în drum, răsturnară în oraș democrația și din unele putând lua și opliți ca ajutor veniră la Atena. Găsesc cele mai multe făcute dinainte de conjurați. Căci niște tineri înțelegându-se uciseră în taină pe Androkles, fruntașul partidului democratic, care contribuise foarte mult la exilarea lui Alkibiades. Il uciseră din două motive: din cauza demagogiei și în credință că fac plăcere lui Alkibiades, care avea să se întoarcă și să le procure amiciția lui Tissaphernes. Mai uciseră în taină și alți potrivnici în acelaș fel. Declarară într'un discurs pregătit de multă vreme că nicio funcție, afară de cele dela armată, nu trebuia plătită și că nu trebuie să participe la afacerile publice mai mult de cinci mii de cetățeni, și aceștia dintre oamenii mai în stare de a servi Statul cu punga și cu trupurile lor.

---

<sup>1)</sup> În urma unei precedente revolte (I, 101) Atenienii impuseseră dărâ-marea zidurilor, pentru ca în viitor să nu poată pune rezistență marinei lor.

66. De fapt însă era numai un cuvânt decent aruncat mulțimii; căci aveau să stăpânească Statul cei ce provocase reforma. Totuși se mai țineau încă adunările poporului și ale Senatului celui ales cu bobul <sup>1)</sup>, dar nu numai deliberau decât asupra celor ce hotărâu și cum voiau conjurații, ei și oratorii erau dintre ei și cele ce aveau să se vorbească în adunare erau examinate numai de conspiratori. Nimeni nu-i mai contrazicea, de teama complotiștilor pe cari-i vedea numeroși. De se ridica cineva împotriva, îndată murea într'un mod oarecare. Nu se căutau ucigașii nici nu se făceau urmăriri în justiție, când asasinii erau bănuți. Poporul păstra liniștea și spaima-i era atât de mare încât socotea o fericire, chiar de tăcea, dacă nu suferea o violență. Crezându-i pe complotiști mult mai numeroși decât erau din întâmplare, erau descurajați. Partizanii democrației nu-i puteau găsi, din cauza mărimii orașului și din pricină că nu se cunoșteau unul pe altul nici nu se puteau găsi. Și tocmai de aceea cu toată indignarea ce o simțea era imposibil să-și verse cineva supărarea către un vecin sau să-și arăte planurile tainice de răzbuire, căci risca, ori să-și deschidă inima unui necunoscut sau să dea peste un cunoscut în care n'aveau încredere. Democrații se bănuiau unul pe altul, ca făcând parte din complot, căci intraseră și oameni pe cari nimeni nu i-ar fi crezut vredni să se întoarcă spre oligarhie. Aceștia generalizase neîncrederea mulțimii în ea însăși și contribuise la siguranța oligarhilor înspirând poporului neliniște.

67. În această situație a venit Pisandros și cei din jurul său. Imediat s'au apucat de ceea ce mai era de făcut. Și mai întâiu convocară poporul și făcură să se voteze ca să se aleagă un colegiu de zece comisari cu depline puteri, iar aceștia, la o zi fixă, scriindu-și părerea, să aducă înaintea poporului proiectul

---

<sup>1)</sup> Consiliul celor Cinci-Sute era așa numit din pricina modului de alegere. Fiecare din cele zece triburi numea cincizeci de membri, trași la sorți printre cetățenii în vârstă de cel puțin treizeci de ani și cari nu erau recuzabili. Pentru alegere se servea de un registru nominal (λεξιαρχικόν γραμματεῖον) ținut în fiecare trib; și pe măsură ce se citea numele, probabil în ordinea vârstei, se scotea din urnă boabe negre sau albe. Acel al cărui nume era însoțit de un bob alb, era ales, sub rezerva cercetării vieții și moravurilor.

de Constituție. Apoi când a venit ziua, convocară adunarea într'un loc închis, în templul lui Poseidon, afară departe de oraș la zece stadii<sup>1)</sup>. Comisarii nu propuseră nimic altceva decât că oricare Atenian va avea dreptul să emită fără pedeapsă părerea pe care o vrea; dacă cineva ar urmări pe propunător pentru călcarea de lege sau ar căuta să-l vatăme în alt chip, puseră împotriva lui pedepse mari<sup>2)</sup>. Apoi se hotărî să nu mai fie niciuna din vechile magistraturi, să nu se mai plătească niciun salariu, să se aleagă cinci președinți cari să aleagă o sută de cetățeni, cari, la rândul lor, își vor alătura fiecare alți trei. Și ei întrunindu-se în senat vor avea dreptul să hotărască cum li se va părea mai bine și să convoace adunarea celor cinci mii, când vor crede de cuviință.

68. Pisandros a fost cel care a venit cu această propunere, care s'a arătat pe față cel mai vajnic adversar al democrației. Totuși cel ce a pregătit tot lucrul acesta și l-a îndrumat și pregătit de multă vreme a fost Antiphon, unul din cei mai virtuoși oameni în timpul acela la Atena. Era cugetător adânc și dibaciu orator, dar nu apărea de bună voie în fața poporului sau la tribune, tocmai fiindcă reputația elocvenții sale predispunea mulțimea în contra lui; era însă omul care putea fi de folos, prin sfaturile sale tuturor celor cari trebuiau să apară, fie înaintea poporului fie la tribunal. Și el, după ce democrația s'a restabilit și a fost urmărit mai târziu fiind acuzat tocmai pentru acestea, pentru partea ce luase la instalarea celor Patru-Sute de popor, apărându-se în procesul în care era vorba de viața sau de moartea sa, a prezentat cel mai frumos discurs<sup>3)</sup> de apărare pe care până în

<sup>1)</sup> Locul obișnuit al adunărilor poporului era în Pnyx la Atena (cap. 97), câteodată în templul lui Dionysos sau în alte locuri vecine cu orașul. Convocând poporul într'un loc închis și mic, conjurații voiau să excludă dela deliberări o parte din adversari. Cuvântul de ordine era ca partizanii lor să ocupe cea mai mare parte din incintă și să împiedece pe ceilalți să găsească loc.

<sup>2)</sup> Prin această propunere se lua demagogilor arma favorită, de a intenta o acțiune de ilegalitate contra oricui ar fi propus o modificare de constituție.

<sup>3)</sup> Se asigură că Antiphon a fost profesorul de elocvență al lui Thukydides. Numai sentimentului său de recunoștință i se pot atribui laudele excesive date unui om care după mărturisirea autorului a fost principalul al complotului ce a răpit libertatea poporului ateniian, acțiune

timpul meu l-a pronunțat vreodată un om. Phrynichos s'a arătat și el cu deosebire între toți un foarte aprins partizan al oligarchiei. Se temea de Alkibiades despre care știa că a aflat câte făcuse el la Samos pe lângă Astyochos și nu credea posibilă rechemarea sa într'un regim oligarhic. După ce a luat parte la acțiune, s'a dovedit foarte tare în fața primejdiilor. Și Theramenes, fiul lui Hagnon, bărbat nu lipsit de geniu și de elocvență, a fost în prima linie împreună cu cei ce au doborât democrația. Astfel că un lucru întreprins de așa de mulți și pricepuți oameni nu-i de mirare că a reușit, deși a fost mare. Căci a fost greu să se răpească poporului libertatea mai la o sută de ani după ce tiranii fusese alungați <sup>1)</sup>; cu atât mai mult că mai mult de jumătate din vremea aceasta n'a fost supus, ci deprins să comande altora <sup>2)</sup>.

69. Adunarea a fost disolvată după ce a votat fără opunere aceste toate și au instalat imediat pe cei Patru-Sute în Senat, în chipul următor. Atenienii erau continuu sub arme, fie pe zid fie la posturile de pază, din cauza dușmanilor dela Dekelia. Deci în ziua aceea pe cei ce nu făceau parte dintre conspiratori i-au lăsat să plece cum obișnuiau; complotiștilor li s'a dat însă consemn să aștepte în liniște, nu la posturile de pază, ci mai departe, și de se va opune cineva celor ce se făceau să ia urnele și să nu îngăduie. Erau și oameni din Andros și Tenos și trei sute de Karystieni și coloniști din Egina <sup>3)</sup>, veniți toți cu armele lor tocmai în scopul acesta, căroră li se dăduse aceleași ordine <sup>4)</sup>. După ce s'au luat astfel măsurile acestea venind fiecare din cei Patru-Sute cu un pumnal ascuns sub haine și o sută și douăzeci de tineri

---

neaprobată chiar de Thukydidēs. După căderea celor Patru-Sute, Antiphon a plătit cu viața fapta sa. A fost condamnat la moarte în același an. Discursul pronunțat atunci și pe care Th. îl laudă atâta nu s'a păstrat. Rămân dela Antiphon șaptesprezece pledoarii și fragmente inserate în Colecția Oratorilor Atici.

<sup>1)</sup> Expulzarea Peisistratizilor a fost la 510 a. Chr. Era deci la vremea aceea aproape o sută de ani.

<sup>2)</sup> Dela Heghemonia Atenci în 478 (I, 96); deci aproximativ șasezeci și șapte de ani.

<sup>3)</sup> Textul e confuz venit.

<sup>4)</sup> Erau opliti adunați de Pisandros în drum (cap. 65). Despre colonia ateniană din Egina. (Vezi C, II, 27).

Heleni<sup>1)</sup>, de cari se serveau de trebuiau să facă vreun act de violență, se prezintă senatorilor aleși cu bobul<sup>2)</sup>, cari erau în Senat și le declară că le este permis să plece luându-și salariul. Adusec singuri banii<sup>3)</sup> pentru restul timpului și plăteau la ieșire.

70. În chipul acesta senatul, fără să spună nimic împotriva, se strecură și cetățenii ceilalți, nefăcând nicio mișcare, ci stând liniștiți, cei Patru-Sute intrară atunci în senat, traseră la sorți între ei pe pritani<sup>4)</sup> și se instalară în funcțiuni cu ceremoniile, rugăciunile și jertfele obișnuite către zei. Mai târziu au schimbat mult din administrația de Stat democratică, dar n'au rechemat pe exilați din pricina lui Alkibiades. Au condus cu violență orașul: au ucis câțiva oameni, nu mulți, cari li s'au părut potrivit să dispară, pe alții i-au aruncat la închisoare și pe alții i-au exilat, au trimis un sel și către Agis, regele Lacedemonilor, ce se afla în Dekelia spunând că vor să încheie pace și că-i firesc ca el să trateze cu dânsii, și nu cu plebea care nu merită nicio crezare.

71. Agis nu voia să creadă că la Atena e liniște și că poporul părăsește așa de lesne vechea sa libertate. Iși închipui că îndată ce-ar v. dea multă armată, nu vor sta liniștiți și că se vor turbura. Nu dădu celor Patru-Sute nici un cuvânt de pace, ci, chemând din Peloponez armată multă, el împreună cu garnizoana din Dekelia și cu trupele venite nu mult mai târziu se coborî până la zidurile Atenei. Spera, sau că Atenienii turburați li se vor supune în condițiile dietate, sau chiar că ar putea lua cu asalt orașul din pricina agitației din lăuntru și primădiei de afară; credeau că

1) Această desemnare este necesară fiindcă poliția obișnuită era străină, compusă din arcași sciti.

2) Cap. 66 nota 1.

3) Indemnitatea era o drachmă pe ziua de ședință. Anul civil atenian începând la Hecatombeon (Iulie-August) rămânea vechiului consiliu încă patru luni până la începutul anului următor.

4) Consiliul celor Cinci-Sute, compus din cincizeci de membri de fiecare trib, era în mod natural împărțit în zece secții din care fiecare exercita pe rând prioritatea și trebuia să-și consacre timpul la afacerile publice în timpul celei de-a zecea părți a anului. Cei Cinci-Sute nefiind și știți de zece triburi, erau obligați să recurgă la sorți pentru a constitui între ei prietenii de patruzeci de membri.



cel puțin zidurile cele lungi nu va lipsi a le cuceri, fiind părăsite atunci de apărare. Dar când se apropie, Atenienii nu făcură nicio mișcare înlăuntru, ci trimeseră cavaleria cu o parte din opliți și peltaști și arcași, cari dădură peste cap pe cei ce înaintase prea mult și rămaseră stăpâni pe câteva arme și cadavre. Agis înțelese situația și retrase armata înapoi și împreună cu cei din jurul său, stătură în țară în Dekelia și trimise peste câteva zile acasă trupele rămase. Cei Patru-Sute îi trimiseră totuși o a doua solie: el o primi mai bine decât prima. După sfatul său au trimes și la Lacedemona soli de pace.

**72.** Trimet și la Samos zece bărbați ca să liniștească armata și să o facă să înțeleagă că nu spre paguba Statului și cetățenilor s'a stabilit oligarchia, ci spre salvarea generală, că ar fi cinci mii și nu patru sute numai cari se ocupă de afacerile publice: că nicio dată Atenienii din cauza expedițiilor și ocupațiilor din afară de hotare nu se întrunise niciodată cinci mii, oricare ar fi fost importanța deliberării. Recomandându-le să vorbească și alte lucruri cumpănite, îi trimiseră imediat după instalarea lor. Se temeau, ceea ce s'a întâmplat, că mulțimea marinarilor nu vor suporta regimul oligarhic și să nu înceapă de acolo răul care să-i măture și pe ei.

**73.** Căci se puneau deja la cale lucruri noi contra oligarchiei, a căror origine s'a întâmplat să fie tocmai în timpul acela când Cei Patru-Sute se adunau pentru luarea puterii. Acei Samieni, cari se opuseseră celor bogați <sup>1)</sup> și formau partidul democrat își schimbaseră iarăși părerile. Convinși de Pisandros, când a venit, și de conjurații Atenieni cari se aflau în Samos, se formară la trei sute de complotiști și trebuiau să atace pe ceilalți ca credincioși regimului democratic. Era la Samos un oarecare Hyperbolos, unul din Atenieni, om rău, ostracizat <sup>2)</sup>, nu că se temeau de puterea și prestigiul său, ci din cauză că era ticălos și o rușine a cetății. Conjurații îl omoară cu învoirea strategului Charminos și alți

<sup>1)</sup> Vezi cap. 21.

<sup>2)</sup> După Plutarchos (Alkibiades 13) exilul lui Hyperbolos a fost cauzat de unirea lui Nikias, Pheax și Alkibiades, cari, amenințați să fie dânsii exilați, se înțeleseră ca sentința să cadă asupra acestui om de rea reputație. Condamnarea lui Hyperbolos fu ultimul exemplu de ostracism (416 a. Chr.) la Atena.

Atenieni ce se aflau la Samos, ca să le dea un semn de credință. Mai făcură și altele împreună, apoi porniră să atace pe democrați. Aceștia, simțindu-le planurile, arată ce vrea să facă lui Leon și Diomedon, strategii, cari fiind foarte onorați de democrați, nu suportau oligarchia. Vorbiră și cu Thrasybulos și cu Thrasyllus, unul trierarch, celalt oplit, și cu alți Atenieni cari mai ales păreau potrivnici complotiștilor. Li rugau să nu lase să fie uciși, iar Samos să fie despărțit de Atena, Samos, care singură contribuise până acum la menținerea imperiului. Auzindu-i luară pe fiecare soldat în parte și puseră la cale să cadă complotul. S'au adresat mai ales Paralienilor, toți Atenieni și oameni liberi, cari formau echipagiul Paralienii și erau totdeauna gata să atace oligarchia și când nu era introdusă. De atunci Leon și Diomedon, de câte ori plecau undeva, le lăsau câteva corăbii pentru pază. Încât, după ce Cei Trei-sute i-au atacat, sărind toți aceștia și mai cu seamă Paralienii, ieșiră biruitori democrații. Samienii uciseră vreo treizeci din Cei Trei-sute, și exilară pe trei, cei mai vinovați; amnestiară pe ceilalți și continuară a trăi în regim democratic.

74. Samienii și armata trimet îndată la Atena corabia Paraliană împreună cu Chereas, fiul lui Archestros, unul care a fost foarte activ la ultimele evenimente ca să vestească ce se întâmplase, căci nu știau încă pe Cei Patru-Sute stăpâni pe putere. Dar abia ajunsese Paralienii și îndată cei Patru-Sute pun la închisoare pe doi sau trei, iau celorlalți corabia și-i îmbarcă pe un alt vas cu ordin să păzească Eubea. Chereas făcu ce făcu de scăpă și, cum văzu ce este la Atena, se duse înapoi la Samos și vesti toată armata exagerându-le. Le spuse că pedepsise cu bătaia pe toți, că nu poate nimeni deschide gura în fața stăpânilor Statului; că aceștia își bat joc de nevestele și copiii lor; că au de gând să prindă și să închidă pe rudele soldaților din Samos, cari nu sunt de partea lor, ca să-i omoare de nu se vor supune. Mai spuse și alte multe minciuni.

75. Auzindu-le, soldații se porniră întâiu să ucidă cu pietre pe cei ce au introdus oligarchia și pe partizanii lor. Au fost totuși împiedecați de oamenii chibzuiți cari le-au arătat că atunci când inamicii ancorează lângă ei pot pune în primejdie totul, și se potoliră. După aceasta, voind să așeze în mod strălucit democrația în Samos. Thrasybulos, fiul lui Lycos și Trasyllus — căci aceștia

mai ales au stat în fruntea mișcării — au pus pe toți soldații și pe cei cari se amestecau prin oligarchie să jure jurămintele cele mai mari că vor menține regimul democratic, că vor trăi în unire și că vor duce cu strășnicie războiul cu Peloponezii, că vor fi dușmanii Celor Patru-Sute și nu vor avea cu ei nicio legătură. Și Samienii, cari puteau purta armele, jurară la fel. Soldații puseră în comun cu Samienii toate interesele, tot ce vor aduce primejdiile, socotind că nu este mântuire, nici pentru aceia nici pentru dânșii, și dacă Cei Patru-Sute ori dușmanii dela Milet vor birui, se va termina cu dânșii.

76. Și așa din amândouă părțile se împărțiră în tabere dușmănoase în timpul acesta: unii voind să silască orașul la democrație, alții să se conducă tabăra în chip oligarhic. Soldații făcură îndată adunare, în care seoaseră din funcțiune de generalii precedenți și pe trierarchii pe cari-i bănuiau; aleseră în loc alți strategii și trierarchi, printre cari erau Thrasybulos și Thrasyllus. Soldații se ridicau și luând cuvântul se îndemnau să nu piardă curajul, dacă cetatea s'a despărțit de ei; căci o minoritate se depărtase de dânșii; că ei erau cei mulți și cei puternici. Fiind stăpâni pe toată flota vor putea sili orașele ce sunt sub dominația lor să le plătească tributul tot așa de bine ca și când ar fi făcut-o plecând din Atena. Au în Samos un oraș puternic, care, când s'a războit, puțin de n'a luat Atenei imperiul mării <sup>1)</sup>. Tot de aici, ca și înainte, vor lupta cu dușmanii. Având ei corăbiile pot mai bine decât cei din oraș să-și procure cele necesare; că prin ei, cari stăteau în Samos, s'au stăpânit intrările în Pireu. Acum sunt în situație, dacă nu restabilesc vechea constituție, să-i excludă de pe mare, căci ei sunt mai puternici. Cât pentru a învinge inamicii, orașul e de puțin folos sau chiar de loc. N'au pierdut mare lucru, căci nici bani nu le mai poate trimite, — soldații își procurau ei înșiși, — nici sfat bun, singurul lucru în care un oraș e superior unui lagăr. Și în această privință aceia au greșit, aceia cari au călcat legile strămoșești, în vreme ce dânșii le mențin și-și dau silință să le restabilească; astfel că aceia, cari ar fi putut da un sfat bun, le sunt inferiori. Alkibiades, dacă i se va decreta impunitatea și rechemarea, va face bucurios alianța cu regele.

<sup>1)</sup> Revolta Samosului înfrântă de Perikles I, 115

Și ceea ce este cel mai important, chiar dacă toate le vor ieși rău, având ei o flotă așa de puternică, pot găsi locuri de retragere, unde nu le vor lipsi nici câmpurile nici orașele.

77. Cam acestea le vorbeau în adunări și se încurajau între ei, fără a înceta o clipă de a se prepara pentru războiu. Cei zece deputați trimiși de Cei Patru Sute erau deja la Delos, când au aflat aceste noutăți; se liniștiră pe loc.

78. Tot prin vremea aceasta soldații Peloponezi din flota din Milet strigau în contra lui Astyochoș și Tissaphernes, cari le ruinau afacerile. Cel dintâi nu acceptase o luptă pe mare înainte, când dânșii erau tari și Atenienii puțini la număr, nu o dă nici acum, când se zice că Atenienii sunt în războiu civil și flota lor nu e încă adunată în același loc; că așteptând vasele feniciene, vorbă zadarnică și nu fapt, sunt în primejdie de a pierde totul. Lui Tissaphernes îi imputau că nu aduce această flotă și că le paralizează forța combativă nedându-le nici solda întreagă nici regulat. Ziceau că nu trebuie să mai amâne, ci să dea o luptă hotărîtoare. Mai cu seamă Siracuzanii strigau tare.

79. Astyochoș și aliații auzind aceste murmure ținură sfat și hotărîră să dea o luptă și pe mare și pe uscat, fiindcă fusese informați și de tulburările din Samos. Ridică deci ancora cu toate cele o sută douăzeci de corăbii și dau ordin Milezienilor să vină cu pedestrima la Mykale, unde se îndreptară și dânșii. Atenienii cu optzeci și două de vase ancorau la Glauke lângă Mykale, în față și la puțină distanță de Samos. Indată ce văzură flota peloponeză navigând în contra lor, se retraseră la Samos, căci nu socoteau că prin mulțime pot da o luptă decisivă pentru toate; totodată, căci aflase că Peloponezii pleacă din Milet să dea o luptă navală, așteptau și pe Strombichides dela Abydos să vină în ajutor cu vasele dela Chios, deoarece i se trimise înainte știre. Și astfel ei se retraseră la Samos, iar Peloponezii coborînd la Mykale așezară tabăra alături cu pedestrima Milezienilor și vecinilor. A doua zi, în momentul de purcedere spre Samos, li se anunță că a sosit Strombichides cu vasele din Helespont și îndată navigară înapoi spre Milet. Atenienii, venindu-le corăbiile, pleacă spre Milet cu o sută opt vase, voind să dea lupta. Dar cum nu le ieși nimeni împotriva, se retraseră înapoi la Samos.

80. În aceeași vară, îndată după aceasta, Peloponezii, după ce cu numeroasele vase nu se credeau în stare să lupte și nu ieșise în fața Atenienilor, erau încurcați cu ce bani să întrețină atâtea vase, mai ales că Tissaphernes plătea rău. Trimet la Pharnabazos, cum primise întâiu poruncă dela plecarea din Peloponez, pe Klearchos, fiul lui Rhamphias, cu patruzeci de corăbii.

Pharnabazos îi chema și cra gata să le plătească soldă; în acelaș timp Byzanțul trimisese sol pentru răscoală. Vasele peloponeze ieșiră în largul mării, pentru a se feri de Atenieni în timpul plutirii, dar fură atacați de o furtună; cea mai mare parte împreună cu Klearchos au ajuns la Delos și de acolo mai târziu s'au dus înapoi la Milet, de unde Klearchos a mers pe uscat în Helespont ca să ia comanda. Zece vase, sub ordinele strategului Helixos, scăpând de furtună, ajung în Helespont și revoltă Byzanțul. Atunci Atenienii din Samos trimet în Helespont un ajutor de vase și trupe. S'a dat și o mică luptă navală în fața Byzanțului: opt vase contra opt.

81. Șefii din Samos și mai ales Thrasybulos, care după ce a restabilit democrația, n'a încetat să lucreze pentru readucerea lui Alkibiades, până la urmă a convins în adunare mulțimea soldaților. După ce i-au votat iertarea și întoarcerea lui Alkibiades, se duse la Tissaphernes și-l aduse la Samos pe Alkibiades, căci el credea că altă mântuire pentru ei nu-i decât să ia Peloponezilor pe Tissaphernes. În adunarea care se ținu, Alkibiades își plânse întâiu nenorocirile exilului său; apoi se întinse asupra afacerilor publice și vorbind mult îi făcu să aibă speranțe pentru viitor și exagera mărinind peste măsură trecerea sa pe lângă Tissaphernes. Alkibiades le făcea promisiuni foarte pompoase că Tissaphernes i-a făgăduit că de va putea avea încredere în Atenieni, nu vor duce lipsă de bani, chiar de-ar trebui până la urmă să-și vândă și patul său de odihnă; că va aduce năvile feniciene din Aspendos pentru ei și nu pentru Peloponezi; dar că nu se va putea încrede în Atenieni decât numai dacă Alkibiades ar garanta pentru sentimentele lor. Prin asta voia să sperie pe șefii oligarhici de acasă, să se disolve conspiratiile <sup>1)</sup>, să inspire celor din Samos mai mult respect pentru

<sup>1)</sup> Cap. 54, nota 1. Deși aceste asociații lucrase pentru rechemarea lui Alkibiades (cap. 48), acesta voia să le disolve din cauza răcelii pe care i-o arătase aristocrația.

dânsul și mai multă încredere în ei, dar mai ales să se certe Tissaphernes și dușmanii și să-și piardă aceștia speranțele pe care le pusesese în el.

82. Acestea și alte multe auzind, îl aleseră îndată strateg împreună cu cei dintâi și-i încredințară conducerea afacerilor. Atunci fiecare era așa de sigur de salvarea sa și de pedepsirea Celor Patru-Sute, că n'ar fi schimbat pe nimic în lume speranța lor. Erau de acum gata după cele auzite, să purecadă imediat la Pireu, fără a le păsa de inamicii pe cari-i aveau în față. Dar Alkibiades, cu toate că mulți insistau, se opuse hotărît să plece la Pireu lăsând în urmă dușmanii mai aproape. Zise că acum, după ce a fost ales general, grija este să se ducă întâiu la Tissaphernes și să se înțeleagă cu el pentru războiu. Și plecă îndată după această adunare. Voia să pară că toate le face împreună cu acela, de altă parte să se mărească în ochii lui, fiind ales deja și general și fiind deacum în stare să-i facă și bine și rău. Astfel Alkibiades speria pe Atenieni cu Tissaphernes și pe Tissaphernes cu Atenienii.

83. Peloponezii din Milet, când auziră despre rechemarea lui Alkibiades, avură și mai mare neîncredere în Tissaphernes. Se mai adăose un motiv de ură, neglijența cu care Tissaphernes plătea solda după demonstrația Atenienilor în fața Miletului, când Peloponezii nu le ieșise înainte. Și adunându-se în grupuri, ca și mai înainte, soldații și chiar unii din oamenii mai de seamă, socoteau că nici n'au primit vreodată solda completă și ceea ce li se dădea era puțin și neregulat; că de nu se va da o luptă navală, decisivă sau nu, se vor duce acolo unde vor putea trăi, vor dezerta de pe vase.

84. Pe când vorbeau ei așa, se mai iscă și o tulburare împotriva lui Astyochos. Marinarii Siracuzani și Thurieni în majoritate oameni liberi, se îndesară cu violență în fața lui cerându-și solda; acesta le răspunse cu îngâmfare și merse până acolo că ridică bastonul asupra lui Dorieus <sup>1)</sup> care vorbea pentru oamenii vasului său. Mulțimea de soldați, cum văzură, ca oameni de mare ce erau, purceseră strigând asupra lui Astyochos să-lucidă cu pietre. El, de teamă, se refugiază lângă un altar. N'a fost lapidat, căci s'au împărștiat soldații singuri.

<sup>1)</sup> Cap. 35. Șefii lacedemoni purtau de obicei un baston, de care se serveau spre a-și impune autoritatea. Atenienii le reproșează adesea asprimea

Milezienii, atacând pe neașteptate fortul <sup>1)</sup> construit de Tissaphernes îl cuceriră și alungară garnizoana. Aliații ceilalți, și mai ales Syracuzanii, găsiră lucrul tare bun, dar Lichas se supără. Zise că până isprăvesc războiul cu bine, Milezienii și ceilalți Heleni din imperiul regelui trebuie să suporte o stăpânire moderată și să nu-l jienească pe Tissaphernes. Din pricina vorbelor acestora și altelor ca acestea, Milezienii se mâniară și mai târziu, când a murit de boală, n'au îngăduit să-l îngroape acolo, unde vroiau Lacedemonienii.

85. Pe când lucrurile erau așa și mânia contra lui Tissaphernes și Astyochoș ajunsese la culme, vine din Lacedemona Mindaros ca succesori al navarchiei lui Astyochoș <sup>2)</sup> și-și ia în primire magistratura. Astyochoș pleacă. Trimise și Tissaphernes odată cu el un sol, cu Gaulites, Carian, care vorbea amândouă limbile și care să acuze pe Milezieni pentru fort și să-l apere pe dânsul. Știa că Milezienii se duc să-l acuze și că Hermokrates era cu ei, care trebuia să arate pe Tissaphernes că, în unire cu Alkibiades, distruge situația Peloponezilor prin jocul său dublu. Ura lui Hermokrates în contra lui Tissaphernes era tot plata soldei. Când la urmă fu exilat Hermokrates <sup>3)</sup> din Syracuza și au venit ca generali Potamis, Myskon, și Demarchos, Tissaphernes mai vârtos îl atacă acum când era exilat. Il învinuia de multe lucruri și între altele că i-a cerut odată bani și neobținându-i îi devenise dușman. Astfel Astyochoș cu Milezienii și Hermokrates plecară la Lacedemona. Alkibiades veni dela Tissaphernes la Samos.

86. Vin și solii dela Delos pe cari-i trimisese atunci cei Patru-Sute ca să potolească și să convingă armata. Alkibiades era acolo. Se făcu adunare și încercară să vorbească. Soldații întâiu nu voiau să-i asculte, ci strigau să se omoare cei cari au distrus democrația. Pe urmă totuși, cu greu, se liniștiră și-i ascultară.

asta. Portul bastonului nu era un semn distinctiv al gradului lor, căci în Lacedemona era general.

<sup>1)</sup> Se pare (cap. 58) că, după învoirea cu Milezienii, Tissaphernes construisese fortul.

<sup>2)</sup> Navarchia era anuală. Mindaros cade în lupta dela Kynossema 410 a. Chr.

<sup>3)</sup> Hermokrates era unul din șefii partidului aristocrat din Syracuza. În epoca aceasta o mișcare populară avusese loc și venise la putere poporul care exilă pe fruntașii adversi.

Deputații declarară că schimbarea nu s'a făcut pentru peirea Statului, ci pentru salvarea lui; că nu s'a trădat inamicilor și ar fi putut-o face de când erau instalați, când inamicii dădeau asalt la ziduri; că între cei Cinci Mii toți vor fi cu rândul; că neamurile lor nu-s nici bajocurite, cum a spus Chereas calomniind, nici nu sufăr vreun rău, ci stau fiecare și-și caută de treabă acasă, Dar ori câte au spus, soldații nu voiau să asculte și unii spuneau o părere, alții alta, dar mai ales să meargă la Pireu. Atunci, de fapt, după părerea mea, Alkibiades a făcut cel mai mare serviciu patriei: căci în vreme ce Atenienii din Samos se ridicau să plece în contra propriei patrii, în care caz dușmanii ar fi devenit imediat stăpânii Ioniei și Helespontului, el i-a oprit. Și în împrejurările de atunci nimeni altul n'ar fi putut liniști mulțimea. El o abătu dela planul ei și, ocărînd pe cei supărați pe soli din motive personale, îi potoli. Pe accia îi trimitea spunându-le că nu se opune să stăpânească cei Cinci-Mii; dar porunceea ca cei Patru-Sute să dimisioneze și să restabilească vechiul senat de cinci sute ca mai înainte; că de-au făcut reduceri pentru economie, ca să aibă astfel armata mai ales hrană, le dă toată lauda sa. Și altele le recomanda: să fie tari și să nu cedeze nimic inamicilor; că de va fi mântuit orașul, este speranță și de împăcare; dacă însă vreunul din cele două partide, cel din Atena sau cel din Samos, va cădea, nu va mai rămâne cu cine se face împăcarea.

Erau și soli din Argos cu veste de ajutor pentru poporul Atenienilor din Samos. Alkibiades le mulțumi și spuse că la vreme potrivită îi vor chema și așa-i concediă. Argienii venise cu Paralienii. Aceștia fusese imbarcați de cei Patru-Sute pe o corabie de transport cu ordin de a încrușișă în jurul Eubeii; apoi primise poruncă să transporte la Lacedemona pe Lespodias, Aristophon și Milesias, solii trimeși; când plutind, au ajuns în dreptul Argosului, iau legat și i-au predat Argienilor ca fiind dintre cei ce au răsturnat democrația; apoi nu s'au mai întors la Atena, ci luând cu dânșii solii argieni, venise la Samos cu trirema lor.

87. In aceeași vară, în vremea în care din diferite pricini și mai ales din cauza întoarcerii lui Alkibiades, Peloponezii erau supărați pe Tissaphernes ca fiind de acum partizan al Atenii, acesta voind să le risipească bănuielile, se pregăti să plece la Aspendos, la flota feniciană. Ceru lui Lichas să meargă cu el și armatei îi



lăsă pe locotenentul său Tamos ca să o aprovizioneze cât va lipsi el. Sunt multe păreri și nu-i ușor de știut cu ce gând s'a dus la Aspendos, și nici după ce s'a dus, n'a adus flota. Neîndoios este că cele o sută patruzeci și șapte de corăbii ajunseser până la Aspendos; de ce n'au mers mai departe? sunt multe ipoteze. Unii spun că s'a dus spre a continua slăbirea Peloponezilor și ca probă dau extrema neglijență cu care Tamos le achita solda. Alții pretind că a ordonat flotei feniciene să vină la Aspendos ca s'o stoarcă de bani, căci n'avea nici de gând s'o utilizeze. Alții că s'a dus spre a răspunde învinuirii din Lacedemona, ca să se arate că nu-i nedrept, ci foarte sigur s'a dus la aceste vase, a căror prezență nu era o închipuire. Totuș ceea ce ni se pare mai probabil este că, dacă n'a dus flota, a fost pentru a slăbi și paraliza puterea Helenilor. Ii ruina prin încetinelile pe care le pricinuia lipsa sa și menținea echilibrul între cele două părți. Pentrucă nu poate fi îndoială că, de-ar fi voit cu adevărat, ar fi terminat războiul, căci aducând flota, după toată probabilitatea, ar fi dat victoria Lacedemonilor, cari atunci erau mai degrabă egali decât mai slabi față de Atenieni. Dar mai ales pretextul pe care l-a declarat, acela că nu le-a adus, pentrucă erau mai puține de cum ordonase regele; dar prin aceasta mai bine l-ar fi servit de sigur, necheltuind mult din banii regelui și atingându-și scopul cu mijloace mai mici. Deci cu ce gând se va fi dus Tissaphernes la Aspendos, s'a dus și s'a întâlnit cu Fenicienii. Lacedemonii trimeseră la această flotă, după cererea lui, pe Philippos, Lacedemonianul, cu două trireme.

88. Alkibiades când a simțit că Tissaphernes s'a dus la Aspendos, plecă și el cu treisprezece vase, promițând celor din Samos o favoare mare și sigură; căci sau dânsul va aduce pentru Atenienii flota feniciană sau o va împiedeca să nu vină pentru Peloponezi. El cunoștea probabil de foarte mult intenția lui Tissaphernes de a nu aduce această flotă și voia mai ales să-i facă bănuitori pe Peloponezi prin amicitia pentru el și pentru Atenieni și să-l silească astfel să se arunce în brațele Atenei. Ridică ancora în sus și porni la Phaselis și Kaunos.

89. Solii trimiși de cei Patru-Sute întorși din Samos anunțară răspunsul lui Alkibiades ca să se țină și să nu cedeze nimic inamicului, că este nădejde să se împace armata cu cei din Atena și să învingă pe Peloponezi. Mulți cari participase la așezarea

oligarchiei erau supărați și mai înainte și cu plăcere s'ar fi scuturat de ea fără primejdie: se întruneau deja și criticau mersul trebilor. Aveau șefi din partidul aristocratic, generali și magistrați, ca Theramenes, fiul lui Hagnon, și Aristokrates, fiul lui Skellias, și alții mulți. Deși ocupau primele rânduri în conducere, se temeau. ziceau ei de armata din Samos și de Alkibiades mai ales; le era apoi teamă ca solii trimiși în Lacedemona să nu ia vreo măsură păgubitoare Statului, fără consimțământul majorității. Deci, fără a se depărta de regimul oligarchie, cereau să se stabilească în fapt și nu cu numele numai pe cei Cinci Mii și să se așeze un regim cu mai multă egalitate. Dar cerința asta de egalitate a lor era numai aparență de vorbe; în fundul sufletului cei mai mulți n'ascultau decât de ambițiile lor personale, cauză ce mai ales duce la prăbușire oligarchia născută din democrație; căci fiecare pretinde să devină, dintr'odată, nu egal, ci cu mult cel dintâi; în democrație suportați mai ușor rezultatul alegerilor, fiindcă nu ești învins de egali tăi <sup>1)</sup>. Ce i-a impresionat, mai ales, a fost poziția tare a lui Alkibiades în Samos și puținul viitor ce părea a-l avea oligarchia. De aceea, care mai de care se lupta să fie dânsul șeful partidului democratic.

90. Dar dintre Cei Patru-Sute, cari mai ales erau dușmani unei astfel de forme de guvernământ și cari erau în fruntea trebilor: Phrynichos, care și când a fost strateg în Samos a avut atunci neînțelegeri cu Alkibiades; Aristarchos, bărbat între cei mai de seamă și mai vechiu dușman al poporului; Pisandros, Antiphon și alții foarte puternici trimisese la Lacedemona mai înainte, imediat ce s'au așezat la putere unii din ai lor, cari să lucreze la o apropiere; mai târziu, după revoluția din Samos, au mai trimis alții. Incepură zidul în așa numita Ectionea <sup>2)</sup>. Grăbiră luerul după ce li s'au întors solii din Samos și văzură schimbarea ce se făcea în mulțime și chiar între mulți ce păreau mai

<sup>1)</sup> Sub constituția democratică a Atenei, toate alegerile, exceptând pe cele de general se făceau prin sorț. « Sorțul, zice Montesquieu, e un mod de a alege care nu jignește pe nimeni; fiecare poate spera că-i va veni rândul să-și servească patria ».

<sup>2)</sup> « Peninsula stâncoasă care se întinde dela Nord în spre gura marelui port ». Curtius « Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἐτέρα τοῦ Πειραιεῶς ἄκρα ἀπὸ τοῦ κατακτησαμένου τὴν γῆν Ἡετίωνος, ὡς φησὶ Φιλόχορος ».

înainte partizani credincioși. Cuprinși de teamă, și pentru cele din Atena și pentru cele din Samos, trimiseră îndată la Lacedemona pe Phrynichos, Antiphon și alți zece cu ordin de a face pace cu orice chip cu Lacedemonii, numai să fie suportabile condițiile. Grăbiră și zidul din Ectioneia. Scopul acestui zid, cum zicea Theramenes și ai săi, nu era să închidă Pireul celor din Samos, dacă vor vrea să intre cu forța, ci mai de grabă să primească pe dușmani mai ales, când vor vrea, și vase și cu pedestreme. Ectioneia este un dig al Pireului și intrarea în port se face chiar pe lângă el. La zidul ce exista înainte dinspre continent, au mai adăos unul, ca să fie nevoie de puțini oameni, pentru a domina intrarea. Zidul vechiu se termina la unul din cele două turnuri dela gura îngustă a portului; tot acolo se termina și zidul ce-l construia din nou de către mare. Despărțiră printr'un zid curmeziș și porticul<sup>1)</sup> din Pireu, care era foarte mare și chiar lângă acesta zid nou. Administrația acestei hale și-o rezervase pentru dâșii; siliră pe toți cari aveau grâu să-l depună aici; tot aici se depunea și grâul importat. De aici se scotea pentru vânzare.

**91.** Acestea le răspânda de multă vreme Theramenes. Când reveniră solii din Lacedemona fără tratat încheiat, spunea că zidul acesta va primejdi orașul. În același timp printr'o întâmplare ciudată patruzeci și două de vase tocmai în timpul acesta — unele erau italiene din Taras și Locroi și unele din Sicilia — veniră din Peloponez și ancorară în Las<sup>2)</sup> din Laconia, pregătindu-se să treacă în Eubeca unde erau chemați. Flota o comanda Agesandridos, fiul lui Agesandros, Spartan. Theramenes zise că aceste corăbii vin nu atâta pentru Eubeca cât pentru cei ce fortifică Ectioneia și că de nu se va băga de seamă, vor pieri fără să știe. Nu era numai o calomnie în vorba aceasta. Căci Cei Patru-Sute vroiau să guverneze oligarchie chiar și pe aliați: dacă nu

---

<sup>1)</sup> στοά e marea hală de cereale pe care o construiseră Perikles pentru păstrarea grâului transmarin. Aceasta a fost acum separată printr'un zid transversal de celelalte depozite publice și cuprinsă în interiorul fortăreței Ectioneia.

<sup>2)</sup> Lassayda, unul din cele mai vechi și mai bogat în legende orașe din Laconia. Era situat la 40 stadii la S.-E. de Gythion în golful Laconiei. Ruinele mai sunt și astăzi lângă satul Passava.

era posibil asta, având autonomia să păstreze flota și zidurile: în fine de n'o fi eu puțință nici asta, să nu fie dânșii primele victime ale poporului redevenit stăpân, să introducă pe dușmani să trateze cu ei cedând zidurile și flota și să salveze din oraș ce se va putea, numai să li se garanteze siguranța.

De aceea făceau și zidul acesta, care avea porțițe și ganguri de ieșire și pe unde puteau introduce dușmanii și se sileau să-l termine repede.

92. Intâiu erau numai niște vorbe spuse între puțini și în taină: dar în vremea asta Phrynichos, întors din ambasada dela Lacedemona, fu lovit cu premeditare de către unul dintre peripoli <sup>1)</sup> și lăsat mort în plină agora, când tocmai ieșise dela Senat. Ucigașul a scăpat. Complicele său un Argian fu prins și pus la chinuri de Cei Patru-Sute, nu spuse numele celui ce ar fi ordonat fapta; declară că nu știe altă ceva decât că se țin sfaturi dese și în casa peripolarchului și în alte case. Cum acest asasinat n'a avut urmări <sup>2)</sup>, Theramenes, Aristokrates și alți partizani dintre Cei Patru-Sute și din afară socotiră că este vremea să se pună pe lucru. Flota peloponeză, plecată din Las, plutise în același timp până la Epidaur, de unde făcu o incursie în Egina. Theramenes susținea că dacă această flotă ar fi fost menită pentru Eubeea, apoi nu se puteau explica manevra în contra Eaginei și pe urmă ancorarea iarăși în Epidaur; că ea venise chemată în scopul, pe care el toată vremea l-a denunțat; că deci nu mai este cu puțință să se stea cu brațele încrucișate.

În sfârșit, după multe vorbe de zurbavă și mai adăugându-se bănuieli noi, au trecut la faptă. Opliții, cari lucrau zidul din Ectioncia, și printre cari se afla în calitate de taxiarch și Aristokrates cu tribul său, prinseră pe Alixikles, unul din generali cei mai devotați Celor Patru-Sute și-l duseră într'o casă, unde îl închiseră. Au luat parte și alții și mai ales Hermon, comandantul peripolilor de pază din Munichia; și ceea ce era mai important, era faptul că masa opliților îi susținea.

<sup>1)</sup> Peripolii erau tineri Atenieni până la 18 ani, formau un corp sub comanda unui peripolarch (περιπόλαρχος) cu reședința în Munichia.

<sup>2)</sup> Tovarășii lui Phrynichos n'au îndrăznit să ia măsuri contra lui Theramenes și a prietenilor săi.

Cei Patru-Sute erau din întâmplare în ședință. Când li s'a anunțat faptul, erau gata să ia armele, afară de cei cărora nu le plăceau lucrurile acestea, în același timp zbuceau în amenințări asupra lui Theramenes și partizanilor săi. Acesta se apăra și se arăta gata să meargă împreună cu dâșii să-l libereze. Luă pe unul din generalii care erau de aceeași părere cu sine și coborî la Pireu. Merse și Aristarchos cu o seamă de călăreți tineri. Era zarvă și spaimă mare. Cei din oraș credeau că Pireul este cucerit deja și prizonierul ucis, cei din Pireu așteptau din ceas în ceas pe cei din oraș să vină să-i atace. Toți alergau după arme. Cu greu i-au oprit cei mai bătrâni și Thukydidēs din Pharsalos, proxenul Atenei, care se punea în drumul fiecăruia și striga să nu piardă patria pândită de dușmani. Se liniștiră și nu se încăierară.

Ajuns la Pireu, Theramenes, care era încă strateg, se supără pe opliți, dar numai de formă; Aristarchos și dușmanii mulțimii erau foc de mânioși. Majoritatea opliților totuși nu se lăsau de treaba începută și nu le părea rău și întrebau pe Theramenes dacă i se pare că cu gânduri bune s'a clădit fortificația și de nu-i mai bine s'o dărîme. El le răspunse că dacă așa-i credința lor, n'are nimic împotrivă. Imediat opliți și mulți din Pireu se suiră pe zid și-l dărîmau. Cuvântul de ordine în mulțime era: «La lucru cel care vrea să domnească Cei Cinci-Mii în loc de cei Patru-Sute». Se ascundeau sub numele de «Cinci Mii» și nu spuneau pe față că vor domnia poporului. Se temeau să nu existe în realitate Cei Cinci Mii și să nu se înșele adresându-se unui necunoscut. De aceea cei Patru-Sute nu arătaseră cine face parte din Cei Cinci Mii, dar nici nu voiau să se afle că nu-s numiți. Pe de o parte o participare așa de numeroasă la treburile publice li se părea o adevărată democrație; pe de alta nesiguranța îi face să se teamă unul de altul.

93. A doua zi Cei Patru-Sute, cu toată tulburarea, se adunară la Senat. Opliții din Pireu, după ce au eliberat pe Alixikles și au dărîmat zidul, se strânseră la teatrul lui Dionysos din Munichia, lăsară armele și ținură sfat, și socotiră să plece îndată spre oraș și puseră armele în templul Anakion <sup>1)</sup>. Cățiva

<sup>1)</sup> Templul Dioscurilor la piciorul de Nord al Acropolei, dedesubtul templului Erechteion. «La acest templu fiecare cetățean ca tânăr jurase să apere patria și legile orașului». Curtius, *Ist. Gr.* V. Ib 730.

aleși dintre Cei Patru-Sute veniră la dânșii, stătură de vorbă om cu om și căutară să convingă pe cei ce-i vedeau mai cumiți să se liniștească și să rețină și pe ceilalți. Le făgăduiră că se vor desemna Cei Cinci-Mii și Consiliul celor Patru-Sute va fi luat pe viitor dintre aceștia în chipul pe care-l vor fi fixat Cei Cinci-Mii <sup>1)</sup>; îi sfătuiră că până atunci să nu cumva să piardă republica nici s'o împingă la inamici. Aceste discursuri spuse de mulți și către mulți mai potoli masa de opliți și o făcură să se mai teamă de mântuirea patriei. Se învoiră ca, într'o zi determinată, să convoace adunarea în teatrul lui Dionysos <sup>2)</sup> pentru restabilirea armoniei.

**94.** După ce a sosit ziua hotărîtă pentru adunare în teatru și ședința era aproape să se deschidă, când se anunță că Agesandrides cu cele patruzeci și două de corăbii dela Megara, plutește în jurul Salaminei. Fiecare din mulțime credea același lucru: că se adevăresc temerile exprimate de The-ramenes și de partizani. Erau siguri că flota vine spre fortificație și le părea bine că au dărîmat-o la timp. Agesandrides poate că se învârtea pe lângă Epidauros și aici după o înțelegere cu unii fruntași dintre Patru-Sute: dar e probabil că aștepta sfârșitul luptelor dintre Atenieni și să poată interveni la timp de va fi nevoie. Atenienii deci, cum le-a venit știrea, îndată în fugă s'au dus cu toții la Pireu, gândind că au un războiu mai mare decât al lor, pe cel cu dușmanii cari sunt aproape la intrarea portului. Și unii se îmbarcau pe corăbiile ce erau pe apă, alții trăgeau alte vase, iar alții alergau pe ziduri și la gura portului.

**95.** Flota peloponeză, după ce a plutit și a dublat Sunion, aruncă ancora între Thorikos și Praxiai <sup>3)</sup>. Atenienii fură siliți să întrebuințeze la formarea echipagiilor oameni nedeprinși, fiindcă Statul de atâta vreme era în răscoală, dar voiră totuși

<sup>1)</sup> Înțelegeau că instituția Celor Patru-Sute să fie permanentă și să înlocuiască Consiliul de Cinci-Sute, cu deosebirea că acești Patru-Sute nu vor fi inamovibili și că vor fi luați alternativ din Cei Cinci-Mii.

<sup>2)</sup> Marele teatru din Atena servea câteodată ca loc de întrunire pentru adunările ce se prevedeau numeroase; în teatru puteau încăpea treizeci de mii de oameni.

<sup>3)</sup> Cele mai apropiate localități de pe coasta răsăriteană a Aticei, în fața Eubeei.

să ajute repede cea mai importantă dintre posesiunile lor; de când Atica era blocată, Eubeea era totul pentru ei. Trimet pe Thymochares și vase la Eritrea. Cu cele ce se aflau mai dinainte în Eubeea se ridicau la treizeci și șase de vase. Cum au ajuns, au fost siliți să dea lupta. Căci Agesandrides, după prânzul de dimineață, a ridicat ancora din Oropos, care nu-i departe de orașul Eritrea decât șasezeci de stadii. Cum înaintă, Atenienii începură și dâșii imbarcarea, crezând că au soldații aproape de vase. Dar aceștia negăsind provizii în piață, unde Eritreenii se îngrijiseră să nu fie nimic, ei fură siliți să meargă în casele dela marginea orașului. Prin asta se urmărise ca să se facă imbarcarea cu încetul și inamicii să aibă timp să atace pe Atenieni și să-i silească să lupte așa cum găseau. Un semnal fusese ridicat în Eritreea ca să le arăte când trebuie să plece. Cu asemenea pregătire Atenienii ieșiră la larg și începură lupta înaintea portului Eritreea. Totuși puțină vreme rezistară, au fost puși pe fugă și urmăriți spre uscat. Și câți dintre ei s'au refugiat în Eritreea, ca într'un oraș amic, au suferit cei mai greu, fiind măcelăriți de populație; dimpotrivă, cei cari au ajuns la fortul pe care-l aveau în Eritreea, au scăpat ca și restul de vase ce se adună la Chalkis. Peloponezii au luat douăzeci și două de vase; echipagiile, parte le-au ucis, parte le-au luat prizoniere și au ridicat un trofeu. Puțină vreme după aceea răsculară Eubeea întregă, afară de Orcos pe care-l ocupau Atenienii, și organizară țara după voința lor.

**96.** Când a venit Atenienilor vestea despre cele întâmplate în Eubeea, au fost cuprinși de o spaimă mai grozavă decât toate câte au fost. Nici nenorocirea din Sicilia, oricât de mare păruse atunci, și nicio altă înfrângere nu i-a umplut vreodată de atâta spaimă. Armata din Samos revoltată; nu mai erau nici corăbii nici cine să se mai imbarce; ei în plină revoltă și nu știau numai când se vor încăiera; pe deasupra tuturor venise o așa de mare nenorocire, în care pierduse flota și, ceea ce era mai rău, Eubeea, mai folositoare pentru ei decât Atica. Cum să nu-i cuprindă adâncă descurajare? Ce-i îngrijora mai ales și foarte de aproape era teama ca dușmanii învingători să nu cuteze a veni imediat asupra Pireului lipsit de vase; din ceas în ceas se așteptau să-i vadă venind. De-ar fi fost mai îndrăzneți, le-ar fi fost lucru ușor;

prezența lor ar fi mărit turburările între cetățeni; blocusul ar fi forțat flota din Samos, deși ostilă oligarhiei, să vie în ajutorul rudelor lor și a întregii republici; și în timpul acesta Helespontul, Ionia, insulele, toate pământurile până la Eubecia erau pierdute, într'un cuvânt tot imperiul Atenei. Dar nu numai cu prilejul acesta Lacedemonii s'au arătat pentru Atenieni cei mai de treabă dușmani, dar și în alte multe. Foarte deosebite unul de altul aceste două popoare în ce privește caracterul, unul vioiu, celălalt încet, unul cutezător, celălalt lipsit de îndrăzneală; această deosebire a folosit Atenienilor foarte mult mai ales în luptele pe mare. Au arătat-o Siracuzanii; semănând foarte bine cu Atenienii, le-au făcut și războiul cel mai greu.

97. La aceste vești, Atenienii echipară totuși douăzeci de corăbii și convocară imediat atunci întâia oară dela revoluție <sup>1)</sup> o adunare a poporului în Pnyx <sup>2)</sup>, unde obișnuit se adunau. În această adunare făcură să înceteze guvernul Celor Patru Sute și votară să se predea administrația în mâna a cinci mii de cetățeni <sup>3)</sup>, din cari vor face parte oricine poate să-și procure arme; nimeni pentru nicio magistratură să nu primească salariu, iar de nu să fie blestemat <sup>4)</sup>. Au mai fost în urmă adunări în care au votat și nomoteți <sup>5)</sup> și alte legi privitoare la Stat. Și în perioada ce urmă, cel puțin în vremea mea, Atenienii au avut cea mai bună constituție. Era un amestec cuminte de oligarhie și democrație: aceasta întâiu ridică orașul din netrebnică stare. Au votat reîntoarcerea lui Alkibiades și altor exilați <sup>6)</sup>.

I-au trimis și lui și armatei din Samos un mesagiu pentru a veni să se pună în fruntea trebilor

<sup>1)</sup> Dela așezarea Celor Patru-Sute, adunările poporului nu mai aveau loc.

<sup>2)</sup> Pnyx, colină situată în Atena la S.-V. de Acropole. Pnyxul servea pentru întrunirile ordinare ale poporului; avea scări de piatră în semicerc, în fața cărora se ridica tribuna.

<sup>3)</sup> Erau deci numai oplitii și cavalerii, adică cetățenii din primele trei clase, cari făceau parte din acest corp privilegiat.

<sup>4)</sup> Fură suprimate diurnele pentru judecători și cetățenii cari asistau la adunare.

<sup>5)</sup> Comisie permanentă legislativă, ce redacta proiectele de legi ce trebuiau apoi votate de adunare.

<sup>6)</sup> Intoarcerea lui Alkibiades la Atena n'a avut loc decât 4 ani mai târziu. Xenophon



98. Imediat la începutul acestei revoluții Pisandros, Alexikles și ceilalți fruntași ai oligarchiei s'au refugiat la Dekelia. Singurul dintre ei Aristarchos, care era și strateg, luând în grabă câțiva arcași din cei mai barbari <sup>1)</sup>, se duse către Oinoe, o fortăreață ateniană la hotarul Beoției. O asediau Corintienii ca voluntari <sup>2)</sup>, chemând și pe Beoțieni, pentru a răzbuna pieirea câtorva dintre ei, căzuți sub loviturile celor din Oinoe, când se întorceau dela Dekelia. După ce a vorbit cu asediatorii, Aristarchos <sup>3)</sup> înșală pe cei din Oinoe spunându-le că Atena a încheiat o pace cu Lacedemonii și că dânsii trebuie să predea fortul Beoțienilor. Căci cu aceste condiții s'a făcut împăcarea. Se încrezuse în cuvântul său, căci era strateg, și ei fiind asediați nu știau nimic. Iese deci sub garanția tratatului. Luată în modul acesta Beoțienii primiră Oinoe, și în Atena se termină cu revoluția și oligarchia.

99. Tot în vara aceasta, cam în aceeași vreme <sup>4)</sup>, Peloponezii din Milet se hotărîră să plece la Pharnabazos. Nimeni din cei însărcinați de Tissaphernes, atunci când plecase la Aspendos, nu le plătea solda. Nu se arătase de atâta timp nicăieri vreoa urmă, nici de flotă feniciană nici de Tissaphernes. Philippos, care-l însoțise, și un alt spartan Hippokrates, trimiteau navarchului Mindaros răspuns că nu va veni flota feniciană și că în toate sunt înșelați de Tissaphernes. Pe de altă parte, Pharnabazos îi chema la sine și voia ca la venirea flotei să despartă de Atenieni orașele din Satrapia sa ce le mai rămăsese; în aceasta spera să obțină mai mult dela el ca și Tissaphernes. Astfel deci Mindaros plecă din Milet cu șaptezeci și trei de vase în mare ordine și, printr'o comandă neașteptată, ca să se poată feri de cei din Samos. Mai înainte, tot în vara asta, șasesprezece vase plutise într'acolo și devastau o parte din Chersones. Prins de furtună, a fost silit să ancoreze la Ikaros, unde vânturile îl ținură cinci sau șase zile; de aici trecu la Chios.

1) Probabil Sciți, pe cari Atenienii îi țineau pentru poliție.

2) Această operație nu intra în planul general de războiu și nu fusese ordonată nici de Lacedemonii nici de regele Agis. Corintienii făceau asediul pe socoteala lor.

3) Aristarchos a fost mai târziu dat în judecată și executat împreună cu Alexikles. Lykurgos, In Leokratem.

4) Răsturnarea Celor Patru-Sute.

**100.** Thrasyllus din Samos, când fu informat că Mindaros a ridicat ancora din Milet, plecă și el îndată cu cincizeci și cinci de vase și se grăbea să n'apuce să intre în Helespont acela înaintea lui. Auzind că este la Chios și crezând că va sta acolo, puse vase de observație și în Lesbos și în continentul din față ca să afle toate mișcărilor flotei. El se duce la Methymne și porunci să pregătească grâu și cele necesare pentru ca să dea atacuri din Lesbos asupra Chiosului, dacă va fi timp mai mult. Totodată, fiindcă Eresos din Lesbos se revoltase, avea de gând să meargă asupra acestui oraș și să-l distrugă de va putea. Căci cei mai bogați dintre exilații din Methymne, strânsese în Kyme printre partizani de-ai lor vreo cincizeci de opliti și mai tocmise în leafă oameni de pe continent, în totul cam trei sute și-i puseră sub comanda tebanului Anaxandros din cauza înrudirii dintre cele două popoare <sup>1)</sup>. Atacase întâiu Methymne, dar fură respinși printr'o mișcare a garnizoanei ateniene din Mytilene. Învinși a doua oară în luptă și împinși peste munți, au răsculat Eresos. Plutind așa dar Thrasyllus asupra lui cu toată flota, se pregătea să-l atace. Era venit acolo și Thrasybulos din Samos cu cinci corăbii, când li s'a anunțat această trecere a exilaților: dar ajuns prea târziu, îl blocă. Se mai adăoseră și două vase din Helespont și vase din Methymne. În totul erau șaiszeci și șapte de corăbii. Cu trupele de pe bord cu mașini și în orișice chip vor putea, se pregătea să ia cu asalt Eresos.

**101.** În vremea aceasta Mindaros și vasele peloponeze din Chios, după ce s'au aprovizionat și au primit dela Chioți câte trei tessaricoști <sup>2)</sup> de cap, pleacă repede a treia zi din Chios și n'au ieșit în larg ca să nu dea peste vasele din Eresos și, având în stânga Lesbosul, au plutit spre continent. Abordară la portul Karteria din țara focecană și luând prânzul de dimineață, navigară pe lângă Kyme și luară loc pe seară la Arginusse de pe continent, pe uscat, în fața Mytilenei. De acolo, când era încă noaptea neagră, continuară navigația pe lângă coastă și sosiră la Har-

<sup>1)</sup> Lesbienii și Beoțienii erau de origină eoliană (III, 2). Lesbienii, considerându-se coloni ai Beoțienilor, oferise comanda Beoțianului ce se afla între ei.

<sup>2)</sup> Scholiastul: monetă veche, indigenă. E nesigur de avea valoarea unui stater de aur, în care caz ar fi valorat 45 centime.

matus, pe continent în fața Methymnei. După mâncarea de dimineață, au trecut repede pe lângă Lektos, Larisa și Hamaxiton și alte locuri de prin aceste meleaguri și înainte de miezul nopții ajung la Rhoiteion care-i deja în Peloponez. Câteva corăbii ale lor abordară la Sigeion și în alte puncte ale țărmlui.

**102.** Atenienii, cari se aflau în Sestos cu optesprezece vase, înțeleseră după focurile străjilor și rugurile multe aprinse deodată în țara inamică, că Peloponezii plutesc în Helespont. Și în aceeași noapte, cum erau, se îndreptară cu toată iuțea la Elaius ca să ajungă în larg înainte de a se întâlni cu vasele dușmane. Trecură fără a fi zărite de cele șasesprezece corăbii din Abydos, deși acestea aveau ordin dela flota care se apropia, să fie cu ochii pe ei, de cumva vor să plece. Dar în zorii zilei sunt văzuți de flota lui Mindaros, care se ia îndată după dânșii. Cele mai multe vase au putut fugi în spre Imbros și Lemnos, dar patru care închideau mersul sunt prinse lângă Elaiunt; un vas căzu lângă templul lui Protesilaos <sup>1)</sup> și fu luat cu oameni cu tot; alte două le-au luat fără oameni, iar pe unul l-au ars gol lângă Imbros. După aceasta, unindu-se cu flota dela Abydos și alte vase, numărul total este optzeci și șase de corăbii; asediară în ziua aceea Elaius, dar, cum nu s'a predat, au plecat înapoi la Abydos.

**103.** În vremea asta Atenienii, înșelați de străjile lor și necrezând că flota inamică s'ar putea strecura fără s'o simtă, continuau în liniște asediul. Cum simțiră, lăsară imediat Eresos și plutiră în grabă spre Helespont. Prind două vase peloponeze, care atunci în avântul urmăririi ieșise în larg cu prea multă îndrăzneală și dăduse peste ei. Ajungând cu o zi mai târziu, Atenienii ancorează la Elaius, primesc vasele refugiate din Imbros și se pregătiră de luptă vreme de cinci zile.

**104.** După asta începură lupta navală în chipul următor: Atenienii, așezați în linie, pluteau pe lângă coastă îndreptându-se spre Sestos; Peloponezii, cari-i văzuse din Abydos, le ieșiră împotriva. Când lupta a fost să înceapă, Atenienii desfășurară

---

<sup>1)</sup> Mormântul lui Protesilaos, cel dintâi erou grec căzut înaintea Troei, era așezat pe vârful sudic al Chersonesului din Thracia. Cu timpul a fost considerat ca un templu și un oracol.

frontul pe lângă Chersones, dela Idakos până la Arriana cu șaptezeci și șase de vase; Peloponezii se înșirară și ei cu optzeci și șase de corăbii dela Abydos până la Dardanos. La Peloponezi aripa dreaptă o țineau Siracuzanii, cealaltă însuși Mindaros cu cele mai bune vase; la Atenieni, stânga Thrasyllus, iar dreapta Thrasybulos; ceilalți, fiecare la locul său cum au fost rânduiți. Peloponezii se grăbiră să înceapă lupta. Aripa lor stângă depășind dreapta Atenienilor, voiau de era posibil să le închidă ieșirea din strâmtoare, să dea atacul la centru și să-i împingă spre țarm, care-i aproape. Atenienii, ghicind intenția lor, se întinseră și ei și-i depășiră. Aripa lor stângă trecuse dincolo de promontorul Kynossema <sup>1)</sup>. Această manevră le slăbea centrul și așa inferior și cu mai puține vase decât inamicii; conturul capului Kynossema care forma un unghiu ascuțit nu permitea să se vadă ce se petrece mai încolo.

**105.** Peloponezii deci, căzând asupra centrului, împinseră năvile ateniene spre uscat, urmărind dușmanii pe continent, având în acest punct de fapt superioritatea. Nu putea veni în ajutorul centrului nici Thrasybulos dela aripa dreaptă, fiindcă avea în față un număr covârșitor de vase, nici Thrasyllus dela aripa stângă, căci promontorul Kynossema îi ascundea vederea, apoi Siracuzanii și ceilalți tot așa de numeroși pe cari-i avea în față îl împiedecau. Abia numai când Peloponezii, din cauza victoriei, începură a urmări fără teamă corăbiile dușmane, în unele puncte s'a produs desordine. Thrasybulos observând încetează acum mișcarea de depășiri; și, aruncându-se asupra vaselor ce-l amenințau, le atacă imediat, le pune pe fugă. Se duce apoi în punctul unde Peloponezii erau victorioși, surprinde vase rătăcite, le bate și le pune pe fugă fără luptă mai mult. Tocmai atunci Siracuzanii dădeau îndărăt în fața lui Thrasyllus; când văzură și pe ceilalți învinși, o luară la fugă și mai mult.

**106.** După înfrângere, Peloponezii se retraseră întâiu lângă fluviul Meidios și apoi la Abydos. Atenienii prinseră puține corăbii, căci Helespontul fiind îngust oferea dușmanilor retrageri

---

<sup>1)</sup> Cap în Chersonesul Traciei, ceva mai la Est de Madytos. Numele (Mormântul căței) derivă dela Hekabe, care în excesul durerii a fost schimbată în cățea și i s'a ridicat un mormânt în acest loc.

apropiate. Dar nimic nu putea veni mai la vreme ca această victorie. Până atunci Atenienii se temuse de flota Peloponezilor din cauza recentelor înfrângeri <sup>1)</sup> și a dezastrului din Sicilia: din momentul acesta încetară de a-și mai face reproșuri cum încetară să supraevalueze forțele maritime inamice. Au luat totuși opt vase din Chios, cinci din Corint, două din Ambracia, două din Beoția, unul din Leucada, unul din Laconia, unul din Syracuza și unul din Pallene: pierdură și ei cincisprezece vase. Au ridicat un trofeu pe vârful unde este mormântul Cățelei, adunară frânturile de corăbii, dădură prin armistițiu dușmanilor cadavrele și trimiseră la Atena o trimemă cu vestea biruinții. Ei, auzind dela corabia sosită norocul ne mai sperat, își ridicară inimile abătute de recente nenorociri din Eubeea și de luptele dintre ei. Crezură că mai pot avea biruința dacă se apucă de treabă cu inimă.

**107.** A patra zi după lupta navală, Atenienii reparându-și în grabă vasele plecară dela Sestos spre Kyzikos, care se revoltase Văzură ancorate în Harpagion și Priapon cele opt vase venite din Bizanț. Plutiră împotriva lor, bătură dușmanii ce se aflau debarcați și luară corăbiile. Ajungând la Kyzikos ce era fără ziduri, îl aduseră înapoi sub stăpânire și-i impuse o contribuție.

În vremea asta Peloponezii plutiră și ei dela Abydos la Elaius și luară o parte din vasele prizoniere care erau mai bune, celelalte fusese arse de Eleontini. Trimiseră pe Hippokrates și Epikles în Eubea ca să aducă flota ce era acolo.

**108.** Tot în această vreme se întoarse și Alkibiades cu cele treisprezece corăbii dela Kaunos și Phaselos la Samos, aducând știrea că ar fi îndepărtat gândul Fenicienilor de a se uni cu Peloponezii și că ar fi făcut pe Tissaphernes mai mult prieten ca înainte Atenienilor. Echipând nouă vase pe lângă cele pe care le avea, impuse o grea contribuție de războiu Halicarnasului și fortifică Kos. După ce a făcut acestea și a rânduit un guvernator în Kos, se întoarse acum spre sfârșitul toamnei la Samos.

Când Tissaphernes află că vasele peloponeze s'au dus din Milet în Helespont, porni și el și se îndreptă către Ionia. Pe

<sup>1)</sup> În luptele dela Oropos cap. 5 și întâlnirea dela Elaius cap. 102.

când erau Peloponezii în Helespont, locuitorii din Antandros. eolieni de origină, fiind asupriți tare de persanul Arsakos, locotenentul lui Tissaphernes, aduseră pe uscat, prin muntele Ida opliți și-i introduseră în cetate. Acest Arsakos a făcut mult rău Delienilor <sup>1)</sup> ce se așezară în Atramyttion, când fusese alungată de Atenieni pentru a purifica insula. Sub pretextul de a combate un dușman pe care nu-l arăta, porunci expediției celor mai buni <sup>2)</sup> dintre ei și-i scoase din oraș cu semne de prietenie și alianță: apoi pândind ceasul prânzului, îi înconjură și-i ucise cu săgeți. Temându-se dar să nu facă vreo călcare de lege și împotriva lor și apoi nemai putând răbda birurile ce le tot puneau, au alungat din Acropole garnizoana lui.

**109.** Tissaphernes înțelese că și treaba aceasta vine dela Peloponezi, cum făcuse și cu garnizoanele din Milet și din Knidos pe care le alungară se crezu foarte rău pus cu dânșii și se temu să nu-i mai facă și altă pagubă. De altfel era supărat că Pharnabazos, în mai puțină vreme și cu mai puțină cheltuială, avusese mai mult folos decât el în contra Atenienilor. Plănuî deci să meargă în Helespont, să se plângă despre cele întâmplate la Antandros și să se apere cât mai cuviincios în ce privește flota feniciană și celelalte învinuiri. Se duse întâiu la Ephesos unde făcu un sacrificiu Artemidei.

(Când iarna de după vara aceasta se va fi sfârșit, se va împlini al douăzeci și unulea an al războiului) <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Vezi Cartea V, cap. 1.

<sup>2)</sup> Οἱ βέλτιστοι trebuie să-l înțelegem aici nu în sensul de cei mai respectabili (cap. 42, 2) nici de cei mai în vază, ci în sensul de cei mai destoinici. Cartea V, cap. 42.

<sup>3)</sup> Aceste cuvinte, care se găsesc aproape în toate manuscrisele, nu vin desigur dela Thukydidēs; dar fără îndoială au o origină foarte apropiată.

# I N D I C E





# INDICE <sup>1)</sup>

## A

- Abdera*, oraș II, 97. *Abderita* II, 29.
- Abydos*, colonia Melesienilor VIII, 61 așezată în Hellespont 62. A părăsit pe Atenieni și a trecut la Derkyllidas și Pharnabazos *ibidem*.
- Akamantis*, trib IV, 118.
- Akunthos*, lacedemonian V, 19.
- Akanthos*, colonie din Andros IV, 84; 18,5. Brasidas duce războiu IV, 84. Se răscoală în contra Atenienilor IV, 88.
- Akarnania*, numită după Akarnan, fiul lui Alkmaion. Lacedemonienii trimit pe Knemos spre a o supune II, 80 și sq. Akarnanii cei mai buni prăștieri II, 81. Inving pe Ambracioți. *ibid.* Fac pace cu ei III, 114, 3. Se aliază cu Atenienii II, 68. Locuesc Anaktorion IV, 49.
- Akesines*, fluviu în Sicilia IV, 25.
- Achaia* din Peloponez primită în alianța ateniană I, 111. Redată Peloponezilor de Atenieni I, 115. O cer înapoi IV, 21. Acheii Phthioți VIII, 3.
- Acharne*, cel mai mare sat din Atica II, 19, 2. Este asediat II, 20 sq. O mare parte din statul atenian, *ibidem*.
- Achelous*, fluviu care curge din Pind prin Dolopia și pe la Agreni II, 102.
- Acheron*, fluviu din Thesprotia I, 46.
- Acherusia*, baltă I, 46.
- Akre*, oraș în Sicilia VI, 5.
- Akraion* Lepas VII, 78.
- Akragas*, oraș și fluviu în Sicilia VI, 4. Vezi Agrigentum.
- Akratoi*, oraș IV, 109.
- Akte*, orașe IV, 52.
- Akte* IV, 109.
- Aktion* din Anaktorion, unde-i un templu a lui Apolon I, 29.
- Adimantos* I, 60.
- Admetos*, regele Moloșilor, primește pe Themistokles fugar I, 136.
- Akantides*, tiran din Lampsakos VI, 69.
- Aigaleon*, munte din Atica II, 19.
- Aigina* este asediată de Atenieni I, 105, se predă lor I, 108, suferă năvăliri VIII, 92. Egeineții au avut odată flotă mare I, 14. Indeamnă la războiu contra Atenienilor I, 67. Sunt învinși de Atenieni I, 105. Alungați de

---

<sup>1)</sup> Unde nu se pune numărul paragrafului, de cele mai multe ori se înțelege sau tot capitolul sau paragraful 1.

- Atenieni din Egina II, 27.  
IV, 57. Drachma și obolul  
eginet V, 47.
- Aigion* în Aitolia III, 97.
- Aigyptos* se revoltă în contra lui  
Artaxerxes I, 104. Atenienii  
stăpâni pe Aigyptos odată I, 109.  
Aigyptos din nou în stăpânirea  
Perșilor I, 110. Atenienii trimit  
flotă I, 112.
- Aineas*, fiul lui Okyta IV, 119.
- Ainesias*, efor în Sparta II, 2.
- Ainos*, oraș IV, 28. Ainiienii sunt  
Eolieni VII, 57. Birurile Ate-  
nienilor, *ibidem*.
- Aiolades*, tatăl lui Pagonda IV, 91.
- Aiolis* case și Kalydon III, 102.  
Locuitorii tributari Atenei VII  
57. Dau Atenienilor corăbii în  
războiul syracuzan, *ibidem*. Sunt  
coloni ai Beoțienilor, *ibidem* 108.
- Aioli*, insule III, 115.
- Aisimides*, monarchos al Coreyrei  
I, 47.
- Aison*, deputat al Argienilor V, 40.
- Aithaenii* I, 101.
- Aithiopia* II, 48.
- Aitne*, munte în Sicilia. III 116,  
Erupția lui *ibidem*.
- Aitolienii*, ce fel de neam III, 94,  
95 sq., 98.
- Agamemnon*, Flota, imperiul și  
puterea lui I, 9.
- Agatharchidas*, șef corintian II, 83.
- Agatharchos*, comandantul flotei  
syracuzane VII, 25, 70.
- Agesandros* I, 139.
- Agesandridas*, *ibidem*.
- Agesippidas* Lacedemonian V, 56.
- Agis*, fiul lui Archidamos, regele  
Laced. III, 39. Comandantul  
expediției în Atica și alte locuri,  
*ibidem* și IV, 2: V, 54, 57.  
Actele lui contra Argienilor  
V, 59. Acuzat de Lacedemoni  
V, 59 sq. Pleacă din nou asupra  
Argienilor V, 65, 71. Invinge pe  
Argieni V, 72, 73 sq. Intărește  
Dekelia în Atica VII, 19, 27.  
Puterea sa în Dekelia VIII 5, 71.  
Agis sol V, 19, 24.
- Agrai*. Țara lor III, 106. Salyn-  
thios regele Agrailor III, 111,  
IV, 114. Regiunea Agrailor II,  
102; IV, 77.
- Agriani* II, 96.
- Agrigentum*, fundarea lui VI, 4.  
Revolte VII, 46, 50. 32, 33. Așe-  
zarea lor VII, 58.
- Aimnestos* III, 52.
- Aikaïos*, archonte la Atena V, 19,  
25.
- Alkamenes*, Spartan, fiul lui Sthe-  
nelaida VIII, 5, comandant de  
flotă VIII, 8, 10.
- Alkiades*, numele lui spartan  
VIII, 6, fiul lui Klinias, V, 43.  
Dușman al Spartanilor înșeală  
pe solii lor V, 45. Expediția lui  
în Pelop. V, 52 și Argos V, 84.  
Ales șef pentru exped. în Sicilia  
VI, 15, 16. Caracterul, vieța și  
moravurile sale VI, 12, 15, 16,  
29. Acuzarea de violarea Her-  
meșilor și profanarea misterelor  
VI, 28, 53, 61. Pregătit să se  
apere VI, 29, 30. Părerea lui  
despre războiul sicilian. VI, 48.  
Chemat să se apere VI, 53, 61.  
Fuge în exil VI, 61. Condamnat  
la moarte VI, 89 sq. Discursul  
său la Sparta VI, 89 sq. Legături  
de ospitalitate cu Endios eforul  
VIII, 6. Sfătuește pe Lacede-  
moni să trimeată flotă la Chios  
VIII, 11 sq. Faptele lui la Chios  
și Milet VIII, 14, 17, 26. Ple-  
carea la Tissaphernes VIII,  
45, 46. Iși pregătește întoarcerea  
în patrie VIII, 47 sq. Discuția  
cu Phrynichos VIII, 50, 51, 52.  
Se hotărăște chemarea lui în

- patrie VIII, 81, 97, 82. Potoleşte mânia armatei în contra celor Patru-Sute VIII, 86. Plecarea lui la Tissaphernes și întoarcerea la flotă VIII 88, 108.
- Alkidas*, navarch spartan III, 16. Trimes la Lesbos și Mitylene III, 26. Sfatul și faptele lui III, 31, 32, 33, 69. Pleacă în contra Corcirei III, 76. Unul din ctitorii coloniei Heraklea III, 92.
- Alkinadas* V, 19.
- Alkinoos*, templul său III, 70.
- Alkiphron*, oaspetele Lacedemonilor V, 59.
- Alkisthenes*, tatăl lui Demosthenes III, 91.
- Alkmaion* fiul lui Amphiaraos II, 102.
- Alkmeonizii* alungă pe Peisistratizi din Atena VI, 59.
- Alexandros*, tatăl lui Perdikkas I, 57.
- Alezarchos*, comandantul Corintienilor VII, 19.
- Alexikles*, unul din Cei Patru-Sute VIII, 92, 98.
- Alexippides*, efor lacedemonian VIII, 68.
- Alkaios* VII, 32.
- Alinopia*, Almopii II, 89.
- Alope* II, 26.
- Alyzia* VII, 31.
- Ambrakia*, colonia Corintului II, 80. De ce n'au cucerit-o Akarnanienii și Amphilochii III, 113. Garnizoană trimisă din Corint III, 114. Ambrakioții ajută pe Corintieni în contra Corcirei I, 27. Inceputul dușmăniei între ei și Agieni II, 68 sq. Duc războiu cu Amphilochii II, 68 și cu Akarnanii II, 80, 81. O altă expediție la Amphilochi și Akarnanii III 105. Cuprind Olpai și sunt învinși de Akarnanii III 108 sq. Incheie pace III, 114. Dau ajutor Syracuzei în contra Ateni VII, 58. Golful ambrakian I, 29, 55.
- Aminiades*, fiul lui Philemon II, 67.
- Aminias* IV, 132.
- Aminokles*, constructor corintian I, 13.
- Ammeas*, fiul Koroibos III, 22.
- Amorges*, fiul lui Pissutnes se răsccoală în contra regelui persan VIII, 5 și 28.
- Ampelidas*, V, 22.
- Amphiaraos*, tatăl lui Amphilochos II, 68. Tatăl lui Alkmaion II, 102.
- Amphias*, fiul lui Eupaida IV, 119.
- Amphidoros* tatăl lui Menekrates IV, 119.
- Amphilochia* II, 68.
- Amphipolis* oraș, numit odată 'Εὐνέξ ὄδοι. I, 100, 102. Când și de cine a fost fondat și numit și cum se duce Brasidas la Amph. IV, 102, 104. Este asediat de Euction Atenianul VII, 9.
- Amphisstieni* III, 101.
- Annyklaion*, templul lui Apolon V, 18.
- Amyntas*, fiul lui Philippos II, 95, 100.
- Amyrtaios*, regele deltei Nilului I, 112.
- Anaktorion*, golf situat la gura Ambrakiului I, 55. Recucerit de Atenieni și Akarnani IV, 105. Pământul său I, 29.
- Anaia* III, 32, IV, 75. Acolo se adună exilații Samieni IV, 75 și Chioți VIII, 19. Anațiiucid pe Lysikles III, 19.
- Anapos*, fluviu în Akarnania II, 82. Fluviu în Sicilia VI, 96, VII, 78.
- Anaxandros* Tebanul VIII, 100.
- Anaxilas*, tiran în Rhegion VI, 4. Ctitorul Mesenci, *ibidem*.

- Andokides*, fiul lui Leogoras, navarch atenian I, 51.
- Androkles*, luptător. înverșunat democrat VIII, 65.
- Androkrates*, templu III, 24.
- Andromedes* V, 42.
- Androstheneș*, arcadian olimpicos V, 49.
- Andros*, insulă II, 55. Andrieni aliați cu Atena IV, 42. Supuși și tributari atenieni VIII, 57.
- Aneristos* II, 67.
- Antandros*, oraș IV, 52, 75. Antandrienii sunt de neam colic VIII, 108.
- Anthemios* II, 99 sq.
- Anthene*, oraș din Kynosuria V, 41.
- Antikles* I, 117.
- Antigenes*, tatăl lui Socrates II, 23.
- Antimenidas*, Spartan V, 42.
- Antimnestos*, tatăl lui Hierophon III, 105.
- Antiochos*, regele Orestienilor II, 80.
- Antiphemos*, fondatorul Gelei VI, 4.
- Antiphon*, foarte strălucit orator, autorul schimbării constituției, condamnarea lui la moarte VIII, 68, 90.
- Antippos*, Lacedemon V, 19, II, 24.
- Antissa*, oraș din Lesbos III 18, VIII, 23. Asediată zadarnic de Methymneeni III, 18. E cuprinsă de Atenieni III, 28.
- Antisthenes*, Spartan VIII, 39, 61.
- Aphroditia* IV, 56; templul la Eryx VI, 46.
- Aphylis* I, 64.
- Apidanas*, fluviu în Tessalia IV, 78.
- Apodatoși*, neam etolic III, 94.
- Apolon*. Templul lui Apolon Archegetes VI, 3. Altarul dedicat de Peisistratas lui A. Pytios VI, 54. Templu în Aktion I, 29 și la Leukadieni III, 94, la Argieni V, 47, în Lakonia VII, 26, la Triopion VIII, 35, la Naupaktos II, 91, templul lui Ap. Pythhicul II, 15, VI, 6, 54, VI, 7. Oracolul lui Apolon II, 102. Serbarea lui Ap. Maloeis III, 3, 6. Rhenea consacrată lui Apolon din Delos I, 13, VI, 3, 104. Templul în Delos IV, 90. Apolon Pythcianul V, 53.
- Apollodoros*, tatăl lui Charikles VII, 20.
- Apollonia*, colonie corintică I, 26.
- Arkades* au primit corăbii dela Agamemnon I, 9. În războiul syracuzan au fost mercenari VII, 57.
- Archedike*, fiica lui Hippias VI, 59.
- Archelaos*, fiul lui Perdikkas II, 100.
- Archestratos*, fiul lui Lykomedes I, 57. Tatăl lui Chereas VIII, 74.
- Archetimos*, fiul lui Eurytimos I, 29.
- Archias* din Kamarina IV, 25. Archias fondatorul Syracusei VI, 3.
- Archidamos*, regele Lacedemonei I, 79. Discursul său, *ibidem*. Comandă expediția în Atica II, 10. Trimite sol la Atena II, 12, 13, 18, 19, 20. Comandantul celei de-a doua expediție în Atica II, 47. Răspunsul său către Plateeni II, 72 sq.
- Archippos*, vezi Aristides.
- Archonides* din Sicilia, amic al Atenienilor VII, 1.
- Archontes*, numărul și puterea lor I, 126.
- Arkturos*, răsăritul acestei constelații II, 78.
- Argilos*, oraș în Thracia V, 18. Colonie a Androsului IV, 103, V, 6, 18. Un argilian trădează pe Pausanias I, 132.
- Arginon* VIII, 34.

- Arginusai*, insule VIII, 101.
- Argos*. Arde templul Herei IV, 133. Regimul oligarhic V, 81. Dușmanii Lacedemonilor I, 102. Tratatul cu Atena V, 14. Ațâțați de Corintieni în contra Lacedemonilor V, 27. Urmăresc hegemonia Peloponezului V, 29, 31, 36, 37, 41, 44, 46. Constituție democratică V, 44. Războiul cu Epidaurienii V, 53. Războiul cu Lacedemonii V, 57, 59. Cuprind Orchomenos V, 59. Războiul cu Lacedemonii V, 64, 66, 72. Pace cu Lacedemonii V, 76, 77, 79. Poporul se aliază cu Atena V, 82. Incepe din nou războiul cu Sparta V, 83, 116, VI, 7. Sunt învinși de Milezieni VIII, 25. Thyrea desparte pământul argian de Lacedemona II, 27, IV, 56.
- Argos Amphiloehion* de cine este fundat, mărimea și puterea lui, Cucerirea de Atenieni II, 68: III, 102, 105 sqq.
- Ariantides*, fiul lui Lysimachos IV, 91.
- Ariphron*, tatăl lui Hippokrates IV, 66.
- Aristagoras* din Milet IV, 102.
- Aristarchos*, atenian VIII, 90, 92. Dă Oinoe Beoțienilor VIII, 98.
- Aristeus*, fiul lui Pellicas I, 29. Fiul lui Adimas I, 60. Faptele lui Aristeus din Corint II, 67. Aristeus, Lacedemoneanul IV, 132.
- Aristides*, fiul lui Archippos IV, 50. Fiul lui Lysimachos I, 91. Aristides șef al Atenienilor IV, 75.
- Aristokles*, fratele lui Pleistoanax, rege spartan V, 16, 71, 72.
- Aristoklides*, tatăl lui Hestiodores II, 70.
- Aristokrates*, Atenian V, 19, 24, VIII, 9, 89.
- Aristogiton*, Atenian VI, 54, I, 20.
- Ariston*, fiul lui Pyrrichos, cel mai bun pilot VII, 39.
- Aristonous* din Larisa II, 22. Fundatorul Agrigentului VI, 4.
- Aristonymos*, tatăl lui Euphamides II, 23, IV, 119.
- Aristophon* VIII, 86.
- Aristoteles*, fiul lui Timokrates III, 105.
- Armai*, oraș din Chalkidica IV, 103.
- Arne*, oraș din Thessalia I, 12.
- Arrhiana*, oraș din Chersonesz VIII, 104.
- Arnissa*, oraș din Macedonia IV, 128.
- Arrhibaios*, regele Lynkestilor IV, 79, 83, 124.
- Arsakos*, locotenentul lui Tissaphernes VIII, 108.
- Artabazos*, fiul lui Pharnakes I, 129, 132.
- Artaphernes*, Persan IV, 50.
- Artas* VII, 33.
- Artaxerxes*, fiul lui Xerxes, regele Perșilor I, 104. Incepe să domnească I, 137. Moare IV, 50: VIII, 5.
- Artemision*, cap din Eubea III, 54. Lună V, 19.
- Artynai*, magistrați în Argos V, 47.
- Asine* IV, 13, 54, VI, 93.
- Asopios*, tatăl lui Phormion I, 64. fiul lui Phormion III, 7.
- Asopobaos*, Plateean III, 52.
- Asopos*, fluviu II, 5.
- Aspendos*, oraș din Pamphylia VIII, 81, 87, 88, 99, 108.
- Assinaros*, fluviu din Sicilia VII, 84.
- Asociații* la Atena VIII, 54, 81.
- Assyrieni*. Caractere IV, 50.

*Astakos*, oraș din Akarnania II, 30, 102.

*Astymachos*, fiul lui Asopolas III, 52.

*Astyochos*, nauarch lacedemon VIII, 20; trimis la Chios 23; operațiile sale în Ionia 24; refuză să ajute Chios 38; Lacedemonii îi trimet sfetnici 39; continuă războiul maritim 40; revolta soldaților săi 78, 83, 84; se întoarce la Sparta 85.

*Atalante*, insulă vecină cu Loerida opontiană II, 32, III, 89, V, 18. *Atalante*, oraș în Macedonia II, 100.

*Athens*, vechiul azil I, 2; centrul Statului sub Theseus II, 15; înfrumusețată de Peisistratizi VI, 54; restabilită după retragerea Perșilor I, 89; întărită de Themistokles I, 90; zidurile sale lungi 93, 107; întinderea incintei II, 13; primește locuitorii dela țară II, 14; începutul.

*Athens Chalkoikos* I, 134; statuia din Acropole II, 13; templul din Lekythos IV, 116; imperiului atenian I, 96, 99, VI, 82; tributurile plătite de aliați I, 96, II, 13, V, 18; caracterul Atenienilor I, 70, 102, II, 40, VI, 87, VII, 14, 48; gustul lor pentru vieța de țară II, 14; mania lor de procese I, 77; Atenienii sunt cei dintâi cari au lăsat armele I, 6; constituția lor II, 37, VII, 89; abilitatea lor în asedii I, 102; progresele în navigație I, 93, 121, 143, II, 88, 89, IV, 14, VII, 34.

*Athenaios*, fiul lui Perikles IV, 119, II, 122.

*Athenagoras*, Siracuzanul VI, 35.

*Athos*, munte și oraș ce cuprinde IV, 109.

*Atintanes* II, 80.

*Atarmyktion* din Asia V, 1; locuit de Delieni VIII, 108.

*Atreus*, fiul lui Pelops, regele Mykenei I, 9.

*Attica*. Pentru ce n'a avut revolte I, 2, V, 6; locuită totdeauna de aceiași locuitori II, 15.

*Aulon*, oraș din Chalkidica IV, 103.

*Autokles*, fiul lui Tolmaios IV, 53, 119.

*Axios*, fluviu în Macedonia II, 99.

## B

*Bakkhos*. Templul său în Limnai II, 15; teatrul său la Athena VIII, 93, 94; la Munychion VIII, 93; la Corcira III, 81. Serbările sale. yezi: Dyoniiacele.

*Barbar*, nume necunoscut de Homer I, 3. Barbarii poartă totdeauna arme I, 6. Barbarii năvălesc în Grecia cu o flotă mare I, 18.

*Battos*, general corintian IV, 43.

*Beroia* I, 61.

*Bisaltia* II, 99, IV, 109.

*Bithyni*, Traci IV, 75.

*Beotia*. Vechiul nume Cadmeida I, 12. Beoțienii învinși de Atenieni la Oinophyta I, 108. Capătă libertatea I, 113. Vecini cu Phoceanii III, 95. Asediază Delion IV, 96. Cuprind Pannakton V, 3. Se aliază cu Lacedemonii V, 40. Trimet ajutor Siracuzei VII, 19. Inving pe Atenieni la Siracuză VII, 43. Magistratii lor *Beootarhai* II, 2 IV, 91, V, 37. Cele patru sfatur, ale lor V, 38. Beoțienii și Lesbianii sunt Eolieni III, 2, VIII, 5, 100.

*Boion* I, 107.

*Bolbe*, mlaștină în Mygdonia I, 58, IV, 103.

*Bolissos* VIII, 24.

*Bomieni*, popor din Etolia III, 96.

*Boriades*, Eurytanes III, 100.

*Bottia*, ținut din Macedonia II, 99, 100. *Bothica*, parte din Chalcidica I, 65, II, 101. Locuitorii sunt numiți *Botieni* I, 57, II, 79.

*Brasidas*, fiul lui *Tellis*. salvează *Methone* și e lăudat la *Sparta* II, 25. Sfătuitor a lui *Alkidas* III, 69. Vitejia lui dela *Pylos* IV, 11, unde-i rănit greu IV, 12. Ajută *Megara* IV, 70 sq. Luptă cu *Atenienii* IV, 73. Duce trupe în *Tracia* prin *Tessalia* IV, 78, 81, 108, V, 7. Expediția în contra *Lynkeștilor* IV, 83; la *Akanthos* IV, 84, 85. *Akanthos* trece de partea lui IV, 88; *ibidem* *Stagiros*. Merge spre *Amphipolis* IV, 102; ocupă *Argilos* IV, 103 și *Amphipolis* IV, 106. E respins dela *Eion* IV, 107. Supune *Myrkinos*, *Gapselon*, *Oisemen* și merge la *Akten* IV, 109. Ocupă *Torone* IV 112; cuprinde *Lekythos* IV, 115. *Skione* trece de partea lui IV, 120; e încoronat ca liberator al *Greciei* IV, 121. Mende i se predă IV, 123. Altă expediție la *Lynkești* IV, 114. E părăsit de *Perdikkas* IV, 125. Discurs către soldați IV, 126. Respinge dușmanii IV, 127; socotit dușman de *Perdikkas*, IV, 128. Incercări zadarnice la *Potidaia* IV, 135. Pune tabăra în fața lui *Kleon* la *Kerdylion* V, 6. Lupta cu *Atenienii* V, 8, 9, 10. Moare și este îngropat solemn V, 11.

*Brasideiani* V, 67.

*Brauro*, soția lui *Pittakos* IV, 107.

*Bricinnia*, cetățuie în *Leontinoi* V, 4.

*Brilessos*, munte II, 23.

*Bromeros*, tatăl lui *Arrhibaios* IV, IV, 83.

*Bromiskos*, oraș din *Chalkidica* IV, 103.

*Bukolion*, oraș din *Arcadia* IV, 134.

*Bukoros*, fortăreață din *Salamina* II, 94.

*Buphras* IV, 118.

*Byzantion*, luat de *Grecii* dela *Mezi* I, 94, 128. Se revoltă în contra *Atenei* I, 115; se supune I, 117; trece la *Peloponezi* VIII. 107.

## C

*Cakyparis*, fluviu în *Sicilia* VII, 80.

*Cadmeis*, vechiul nume al *Beoției* I, 12.

*Caduceul*, insignele crainicilor I, 53, 146, II, 1.

*Caiadas* la *Lacedemoni* I, 134.

*Caicinos*, fluviu III, 103.

*Cálchedon*, colonie a *Megarei*, IV, 75.

*Calex*, fluviu în *Bithynia* IV, 75.

*Callias*, tatăl lui *Kallikrates* I, 29; tatăl lui *Kalliades* I, 61, 63; tatăl lui *Hipponikos* III, 91; cade în luptă I, 63; fiul lui *Hyperochidos* VI, 55.

*Kallikrates*, fiul lui *Callias*, comandant corintian I, 29.

*Calienii*, neam eolic III, 96.

*Calligitos*, fiul lui *Leophon*, megarian VIII, 39.

*Callimachos*, tatăl lui *Phanomachos* II, 67.

*Callirrhoe*, fântână din *Atena* II, 15.

*Calydon*, oraș din *Etolia* III, 102.

*Camarina*, oraș doric III, 86;

- fundată de Syracuzani VI, 5; trădată de Archias IV, 25; neutră între Atena și Syracuza VI, 75, 76, 88.
- Cambyses*, fiul Kyros regele Persilor I, 13, VI, 14.
- Camiros*, loc din Rhodos VIII, 44.
- Canastraion* în Chalkidica IV, 110.
- Capaton*, tatăl lui Proxenos III, 103.
- Carcinos*, fiul lui Xenotimos II, 23.
- Cardamyla*, sat în Chios VIII, 24.
- Caria* I, 116, II, 9. Carii ocupau insulele și făceau piraterie I, 8; îngropați în Delos, *ibidem*.
- Carnea*, sărbătoare la Sparta V, 54, 75 sq; luna carneană V, 54.
- Carteria* în Phocea VIII, 101.
- Cartaginezii* învinși de Phoceeni I, 13; VI, 2, 15, 34, 90.
- Carya* în Laconia V, 55.
- Carystii* învinși de Atenieni I, 98; sunt Dryopi VII, 57.
- Casmenai*, fundată de Syracuza VI, 5.
- Catana*, oraș din Sicilia, când a fost fundată VI, 3; situația sa III, 116; puterea sa VII, 14; aliați cu Atena VI, 64, 98, VII, VII, 25.
- Caulonia* VII, 25.
- Caunos* în Caria I, 116, VIII 39, 42, 57, 108.
- Ceade*, prăpastie la Sparta I, 134.
- Cecalos* Megarian IV, 119.
- Cecrops*, rege atenian II, 15.
- Cecryphalea*, insulă I, 105.
- Cenaion*, promontorium în Eubea III, 93.
- Cenchrea* IV, 42, 44; VIII 10, 20.
- Centoripa*, oraș în Sicilia VI, 94; locuitorii din Centoripa VII, 32.
- Cephalonia* I, 27; unde-i așezată II, 30.
- Ceramicos* VI, 57, 58.
- Cercine*, munte II, 98.
- Cerdylion* V, 6; VIII, 10.
- Ceryces* VIII, 53.
- Cestrine* I, 46.
- Chaireas*, fiul lui Archestratos VIII, 74, 86.
- Chaironea*, oraș din Beoția I, 113 IV, 76.
- Chalce* VIII, 41, 44, 50, 60.
- Chalcidienii* fac războiu cu Eritrienii I, 15; trimet colonii VI, 3; supuși de Atenieni VI, 76, 84, VII, 57; Ch. οὐ ἐπὶ Θράκης VI, 10; proxenul lor IV, 78; se răscoală I, 57 sq. II, 29; chiamă și ajută pe Brasidas IV, 7, 79, sq.; aliați cu Leontinii și Atenienii III, 86, IV, 61, VI, 6.
- Chalcidicos*, Lacedemonian VIII, 8. 11—23; ucis de Atenieni VIII, 24.
- Chalcioicos*, Athena I. 128; II, 134.
- Chaleis*, oraș din Eubea VI, 4 V, 29; VIII, 95.
- Chaoniî*, barbari II, 68; forma de guvernământ II. 80, 81.
- Charadros*, loc din Argos V, 60.
- Charicles*, fiul lui Apollodoros VII, 20, 26.
- Charminos*, comandant atenian VIII, 30; învins de Lacedemoni VIII, 42; ajută pe oligarhi la Samos VIII, 73.
- Charoiades*, fiul lui Euphiletos III, 36; ucis de Syracuzani III, 90.
- Charybdis* IV, 24.
- Chersonesos* din Thracia I, 11, VIII. 99, 102. 104; din Corintica IV, 42.
- Chimerion* din Thesprotida I, 30, III, 46.
- Chionis* V, 19, 24.
- Chios*, asediat VIII, 38; bogat în robi VIII, 40; Chioții dărâmă zidul IV, 51; părăsesc pe Atenieni VIII, 14; sunt învinși VIII, 24—39; cei mai bogați



- dintre Greci VIII, 24, 45; orașul asediat de Atenieni VIII, 55 au chemat pe Astyochoș VIII, 24; cer ajutor dela Astyochoș VIII, 40.
- Choirade*, insule VIII, 33.
- Chromon* Mesenian III, 98.
- Chrysippos*, fiul lui Pelops I, 9.
- Chrysis*, preoteasa Herei din Argos II, 2; din greșala ei se aprinde templul IV, 133 sq.
- Cilicienii* învinși de Atenieni I, 112.
- Cimon*, tatăl lui Lacedemonios I, 45; Cimon, fiul lui Miltiades cucerește Eion I, 98; învinge pe Perși la Eurymedon I, 100; moare în expediția din Cipru I, 112.
- Cithairon*, insulă II, 75, III, 24.
- Cition*, oraș din Cipru I, 112.
- Ciuma* din Atena II, 47, 58, III, 87.
- Claros*, insulă III, 33.
- Clazomene* VIII, 14, 23.
- Cleainetos*, vezi Cleon.
- Cleandridas*, tatăl lui Gylippos VI, 93.
- Clearchos*, fiul lui Rhamphias VIII, 8, 39, 80.
- Clearidos*, guvernatorul Amphipolis-ului IV, 132, V, 6, 8, 10, 11, 21, 34.
- Cleippides*, fiul lui Dinias III, 3.
- Cleobulos*, efor V, 36, 37, 38.
- Cleombrotos*, tatăl lui Pausanias I, 94, II, 71; a lui Nicomedes I, 107.
- Cleomedes*, fiul lui Lycomedes V, 84.
- Cleomenes* I, 126; unchiul lui Pausanias III, 26.
- Cleon*, fiul lui Cleainetos III, 36; caracterul, talentul, elocința sa IV, 21, 22; discursul său III, 37; e trimes la Pylos IV, 28, 30—41; aroganța lui IV, 27, V, 7; duce o armată în Thracia V, 2; cuprinde Torone V, 3 și Galepsos V, 6; învins și ucis la Amph. V, 10.
- Cleonai*, oraș în Athon IV, 109.
- Cleonimos*, Lacedemonean, tatăl lui Clearidas IV, 132.
- Cleopompos*, fiul lui Clinias, tatăl lui Alcibiades III, 43.
- Cnemos*, spartan II, 66, 80, 81, 82, 84, 85, 93.
- Cnidis* V, 51.
- Cnidos* III, 88, VIII, 35, 41, 52, 100; promontoriul Triopon pe teritoriul său 35; insulă din Lipara, colonie a Cnidiienilor III, 88.
- Convorbirea* Atenienilor și Melicnilor V, 85 sq.
- Colonai*, pământ din Troia I, 131; Dem în Atica VIII, 67.
- Colonie*, vechiul mod de a se duce o colonie I, 24, 27, III, 92; raportul cu Metropola I, 24, 25, 38, III, 34, V, 11, VI, 4, 5.
- Colonos*, l'a înălțat în Atica VIII, VIII 67.
- Colophon* III, 34, oraș în Ionia; port lângă Torone V, 2.
- Conon*, general atenian VII, 31.
- Conjurații și heterii* VIII, 49, 54.
- Copai* IV, 93.
- Cophos*, port V, 2.
- Coreyra*, colonie a Corintului I, 25, VII, 57; situația sa I, 36, 44; marina sa I, 25, 33, 36; Themistokles caută azil I, 136; războiul cu Corintul din cauza Epidamnului I, 24; alianța cu Atena I, 44, II, 9, VII, 57; tulburările interne III, 69, IV, 46; peanul Corcricienilor VII, 44.
- Corebos*, Plateean III, 22.
- Corint*. Situația, comerțul său I, 13, II, 92, 93, 94, III, 85, 100, IV, 70, 74, VIII, 3, 7, 8, istmul său I, 13, II, 10, 13, III, 89,

- V, 75, VIII, 7, 11; Corintienii primesc Epidamnul I, 25; înfrânți pe mare de Corcirieni I, 29; victorioși în a doua luptă I, 48; instigatori ai războiului peloponezic I, 67, 119; aliați cu Lacedemona II, 9; se ceartă cu ea V, 27; ajută Syracuse VI, 93, VII, 58; resping o debarcare ateniană IV, 42; luptă navală cu Atenienii VII, 34; drachma corintiană I, 27; vasele corintiene II, 9, VI, 104; teritoriul Corintului IV, 42, VIII, 10.
- Coroibos*, III, 22.
- Coroneia*, oraș din Beoția I, 113, III, 62, 67, IV, 92, 93.
- Coronta*, oraș din Acarnania II, 102.
- Corykos* în Ionia VIII, 14, 33, 34.
- Coryphasion*, nume dat de Lacedemoni Pylosului IV, 3, 118, V, 18.
- Cos Meropis*, VIII, 41.
- Cotyrta* în Laconia IV, 56.
- Cranienii* din Cephalenia II, 30, 33, V, 35, 56.
- Cranonienii* din Tesalia II, 22.
- Cratemenes*, fondatorul Zanelei VI, 4.
- Cratesicles*, Spartan IV, 11.
- Crenai* în Amphilochia III, 105, 106.
- Crestonia* în Macedonia II, 90, 100, IV, 109.
- Cresos*, regele Lydiei I, 16.
- Creta*, insulă II, 1, 85, 12, III, 96, VIII, 39; Cretanii fundează Gela VI, 4, VIII, 57; arcașii cretani VI, 25, 43; mercenari, VII, 57; marea Cretei IV, 53, V, 110.
- Crisa*, golf I, 107; II, 69, 83, 86.
- Crocylion* în Etolia III, 96.
- Crommyon*, sat din Corint IV, 42, 44, 45.
- Cropia* în Atica II, 19.
- Crotona* în Italia VII, 35.
- Crusis* în Thracia II, 79.
- Cultul vechiu* al Grecilor I, 6.
- Cume*, oraș din Eolida, vezi Cyme.
- Cutremur*, la Sparta I, 101, II, 27, 128, III, 54; la Delos II, 8; în alte părți ale Greciei I, 22, III, 87, IV, 52, 56, VIII, 41; cauzează inundații III, 89; împrăștiie adunări V, 45, 50; oprește o expediție lacedemonă VI, 95, VIII, 6.
- Cyclade*, insule I, 4, 9; colonizate de Atenieni I, 12; aliate cu Atena II, 9.
- Cyclopi* VI, 2.
- Cydonia* în Creta II, 65.
- Cyllene*, portul Eleenilor I, 30, II, 84, 86, III, 69, 70, VI, 88.
- Cylon*, conspirația sa I, 120, 121.
- Cyme*, oraș din Eolia III, 31, VIII, 22, 31, 1000; teritoriul său VIII, 101; oraș în Italia VI, 4; insulă din Ionia VIII, 41, 42, 43.
- Cynes*, Acarnian II, 102.
- Cynossema*, promontoriu în Chersones VIII, 104, 105.
- Cynuria*, ținut dintre Argos și Laconia IV, 56; motiv de războiu între cele două popoare V, 41.
- Cypros*, insulă I, 94, 104, 105.
- Cypsela* în Arcadia V, 23.
- Cyrene*, oraș în Africa I, 116; VIII, 50.
- Cyrrus*, oraș din Macedonia II, 100.
- Cyrus* cel Bătrân I, 13, 16; cel Tânăr II, 65.
- Cylthera*, insulă IV, 53; VII, 46; aparține Laconiei VII, 26; Atenienii o ocupă IV, 54; o păstrează IV, 118; îndreaptă de aici năvăliri în Laconia V, 14; o dau Lacedemonilor V, 18; Cytherienii ajută pe Atenieni în Sicilia VII, 57.

*Cytinion*, oraș din tetrapolisul doric I, 107; III, 95, 102.

*Cyzicos*, oraș din Propontida VIII, 107; Timagoras din Cyzicos VIII, 6, 39.

## D

*Dainachos* plateeanul III, 30.

*Daithos*, lacedemonul V, 19, 24.

*Damagetos* lacedemonul V, 19, 24.

*Damagon* III, 92.

*Damotimos*, Sicyonian IV, 119.

*Danaï*, nume generic al Helenilor în Homer I, 3.

*Daphnos*, oraș din Ionia VIII, 23, 31.

*Dardanos*, oraș din Helespont VIII, 104.

*Daricos*, monetă, de aur VIII, 104.

*Darios*, fiul lui Hystape I, 14; supune insulele grecești I, 10; lupta dela Marathon VI, 59; Aristogoras fuge de el IV, 102; fiul lui Artaxerxes VIII, 5; tratează cu Lacedemonii VIII, 18, 37, 58; fii săi VIII, 37.

*Dascon*, fondatorul Camarinei VI, 5; numele unui golf lângă Syracuza VI, 66.

*Dascylitis*, satrapie I, 129.

*Daulia*, oraș din Phocida II, 29; își dă numele privighetoarei, *ibidem*.

*Dekelia* în Atica; situația VII, 19; întărită de Peloponezi VI, 91, 93; VII, 18, 19, 20; pagubele Atenci VII, 27, 28; Agis comandă absolut VIII, 3, 5; războiul Deleliei VII, 27; VIII, 69.

*Decemvirii* atenieni VIII, 67.

*Delion*, templu în Beoția IV, 76, 89; fortificat de Atenieni 90; cucerit de Beoțieni 100; lupta

dela Delion IV, 93; rezultatele sale V, 14, 15.

*Delos*, una din Cyclade; purificarea sa I, 8, III, 104, V, 1; tezaurul aliaților I, 96; cutremurul II, 18; vin Peloponezii III, 29, VIII, 80; serbările sale III, 104; Delienii alungați V, 1, VIII, 108; reșezați V, 32.

*Delphoi*. Templul accesibil tuturor Grecilor IV, 118, V, 18; motiv de războiu I, 112; prăzile ce se trimet I, 132, IV, 134; Lacedemonii se gândesc la un împrumut I: 121; preoteasa câștigată de Eleistonax V, 16; oracolul său I, 25, 28, 103, 118, 126, 134, II, 17, 54, 102, III, 96, IV, 118, V, 16, 32.

*Delphinion* în Chios VIII, 38, 40.

*Demaratos*, Atenian VI, 105.

*Demarchos*, Syracuzan VIII, 85-

*Demcas*, Atenian V, 116.

*Demürgi*, magistrați din Mantinea și Elida V, 47.

*Demodocos*, Atenian IV, 75.

*Demosthenes*, general atenian III, 91; expediția lui Etolia III, 94; ales general de Acarnanieni învinge pe Ambracioți III, 107; se întoarce la Atena III, 114; expediția dela Pylos și Sphaacteria IV, 2; la Nisea IV, 66; în Beoția IV, 76; în Sicilia VII, 16; atacă Epipole VII, 43; e de părere să părăsească asediul 47; comandă în retragere ariergarda 80; capitulează 82; e ucis 86.

*Demoteles*, Locrian IV, 25.

*Derkyllidas*, nauarch lacedemonian VIII, 61.

*Derdas*, Macedonean I, 57, 59.

*Derseeni*, popor din Thracia II, 101.

*Deucalion* I, 3.

*Diacritos*, Lacedemonian II, 12.

- Diagous* thurian VIII, 35.
- Diana*, din Ephes III, 104, VIII, 109.
- Diasia*, cea mai mare zi de sărbătoare a lui Zeus Milichios I, 126.
- Didyme*, insulă III, 88.
- Diemporos*, Theban II, 2.
- Dicni*, popor trac II, 96, V, 35, 82, VII 27.
- Diitrephes*, general atenian VIII, 10, IV, 53, 119; aduce Traci mercenari VII, 29; trimis în Thracia VIII, 64.
- Diniadas* Macedonian VIII, 22.
- Dinias*, Atenian III, 3.
- Diodotos* Atenian III, 41; Discursul său pentru Mytilinei 42.
- Diomedon*, general atenian VIII, 10, 20; conduce operațiile pe coasta Ioniei 23, 24, 54, 55; partizan al democrației 97.
- Diomilos*, Andrian VI, 96, 97.
- Dion* oraș din Macedonia IV, 78; în muntele Athos 4, 109.
- Dionisiacele*, serbările lui Dionysos; urbane V, 20, 23; vechi II, 15.
- Dioscurii*, Castor și Pollux; templul lor în Coreyra III, 75, lângă Torone IV, 110.
- Diotimos*, Atenian I, 45; VIII, 15.
- Diiphilos*, Atenian VII, 34.
- Discursuri*: al Coreyrienilor I, 32; al Corintienilor I, 37, 68, 120; al Peloponezilor I, 53; al Atenienilor I, 53, 73; al lui Perikles I, 140, II, 35, 69; a lui Archdamos I, 80, II, 10, 72, 74; a lui Sthenelaidas I, 86; al Plateenilor II, 71, III, 53; al lui Knemos II, 87; al lui Phormion II, 89; al Mitylineilor III, 9; al lui Teutiapos elecianul III, 30; al lui Cleon III, 37; al lui Diodotos III, 42; al Tebanilor III, 61; al lui Demosthenes IV, 10; al Lacedemonilor IV, 17; al lui Hermokrates IV, 59, VI, 33 76; al lui Brasidas, IV, 85, 126, V, 9; al lui Pagondas IV, 92; la lui Hippokrates IV, 95; al lui Nikias VI 9, 20, 68, VII, 61, 77; Alkibiades VI, 16, 89; al lui Athenagoras VI, 36; al lui Euphemos VI, 82; al lui Gylyppos și ceilalți generali VII, 66.
- Doberos*, oraș în Peonia II, 98 sqq.
- Dolopia* II, 102; Dolopii locuiesc Skyros I, 98.
- Dorkis*, Lacedemonian I, 95.
- Dorii* sau Doriienii locuiesc Peloponezul I, 12; fundează Lacedemona I, 18, V, 16; inamici ai Ionienilor IV, 61, VI, 80, 82, VII, 57; dialectul dorian III, 112, VI, 5; instituțiile doriene VI, 4; orașele doriene din Sicilia III, 86, IV, 64; Dorii din Tetrapolis I, 107, III, 92; Dorida din Asia Mică II, 9.
- Dorieus*, atlet rodian III, 8; general al Turienilor VIII, 53, 84.
- Doros*, Tesalian IV, 78.
- Drabeskos*, loc din Edonia I, 99, IV, 102.
- Drachma* atică VIII, 29; corintiană I, 27; eginetică V, 47.
- Droeni*, populație thracă II, 101.
- Drymussa*, insulă lângă Klazome-nezi.
- Dryopii* VII, 57.
- Dryoskephala*, colonie III, 24.
- Dyme*, oraș din Achaia II, 84.

## E

- Ekkritos*, Spartan VII, 19.
- Echekratides*, regele Tesalienilor I, 111.
- Echetimidas*, tatăl lui Taurus IV, 119.
- Echinades*, insule II, 102.

- Eclipse de soare* I, 23, II, 28, IV, 52; de lună VII, 50.
- Edoniens* I, 100, II, 99, IV, 102, 107, 108, 109, V, 6.
- Etioneia*, oraș VIII, 90 sqq.
- Egalia*, munte din Atica II, 19.
- Egeste*, oraș al Elymilor VI, 2; duc războiului cu Selinunții VI, 6; cer ajutor dela Atenieni, înșelăciunea lor VI, 8, 44; Egestanii barbari VI, 11.
- Eion* I, 98, IV, 50, 106; ocupată de Mezi I, 98; colonie a Mendeenilor IV, 7.
- Elaiatida* în Thespratida I. 46.
- Elaios* VIII, 102, 107.
- Elaphebolion*, lună IV, 118, V, 19.
- Eleusis*, oraș din Atica I, 114; războiul cu Erechteus II, 15; templul II, 17.
- Elimioții* II, 99.
- Eliota* II, 25, 66. Eleeții învinși de Atenieni II, 2; se aliază cu Corintienii și Argienii V, 31, 47, 49, 50.
- Ellomenon* III, 94.
- Elorima* VI, 66, 70, VII, 80.
- Elymii* VI, 2.
- Embalon* în Erythrea III, 29.
- Empodias*, Laced. V, 19, 24.
- Endios*, efor VIII, 6; sol la Atena V, 44; cearta cu Agis VIII, 12.
- Enipeos*, fluviu IV, 78.
- Enneakrunos*, fântână II, 15.
- Endimos*, Cretan, fondatorul Gelei VI, 4.
- Eordia* II, 99.
- Ephesos*, oraș din Ionia III, 32, 33, IV, 50, VIII, 19; templul și serbările Dianei III, 104, VIII, 109.
- Efori* I, 131, V, 36, VIII, 6, 12; eponyoni: Enesias II, 2; Plistolas V, 19.
- Ephyra*, oraș I, 46.
- Epikles*, tatăl lui Proteas I, 45, II, 23, VIII, 107.
- Epikuros* III, 18.
- Epikydidas* V, 12.
- Epidamnos* I, 24, 25, 26, 29; III, 70.
- Epidaurus* II, 56, IV, 45, VIII, 10; în războiul cu Argos V, 53; templul Herei V, 75.
- Epidemiurgi* I, 56.
- Epipolai* VI, 75; așezarea și numele VI, 96; asediate de Atenieni VII, 43.
- Epitadas*, fiul lui Molobros IV, 8, 9, 31; mort IV, 38.
- Erai*, oraș VIII, 19, 20.
- Erasinides*, Corintian. VII, 7.
- Erasistratos* V, 4.
- Eratoklides* I, 24.
- Erechteus* II, 15.
- Eresos*, oraș din Lesbos III, 18, 35; a doua revoltă VIII, 23, 23, 100 sqq.
- Eritreenii* în războiul cu Chalcedienii I, 15; supuși și tributari Atenei VII, 57; orașul lor VIII, 95.
- Erincos*, fl. VII, 34, 80, 82.
- Erineos*, Dorian I, 107, VII, 34.
- Erythrai* din Beoția III, 24.
- Erythraia* din Ionia VIII, 5, 24.
- Eryx*, oraș din Sicilia VI, 2, 3, 46.
- Eryxiduides* IV, 119.
- Eleonikos*, Laced. VIII, 23.
- Eualas*, Spartan VIII, 22.
- Euarchos*, tiran din Astakos II, 30, 33; altul VI, 3.
- Euboia* I, 114; a doua revoltă VIII, 5, 95.
- Eubulos* VIII, 23.
- Eukles*, Atenian IV, 104; Syracuzan VI, 103.
- Euklides*, fondatorul Himerei VI, 5.
- Eukrates*, tatăl lui Diadotos III, 41.
- Euktemon* VIII, 30.
- Euenos*, fl. II, 83.
- Euesperitae* VII, 50.

*Euction*, Atenian VII, 9.  
*Eumachos*, fiul lui Chrysis II, 23.  
*Eumenide*, altarul I, 126.  
*Eumolpizi* VIII, 53.  
*Eumolpos* se luptă cu Erechtheus II, 15.  
*Eupaidas*, tatăl lui Amphias IV, 119.  
*Eupalion*, oraș locrian III, 96, II 102.  
*Euphamidas*, fiul lui Aristonymos II, 33, IV, 119, V, 55.  
*Euphemos*, sol atenian VI, 75, 82.  
*Euphiletos*, tatăl lui Charoiades III, 83.  
*Eupompidas* III, 20.  
*Euripides*, tatăl lui Xenophon II, 70, 79.  
*Euripos* în Euboia VII, 29, 30.  
*Europos* II, 100.  
*Eurybatos* I, 47.  
*Euryclos* VI, 97, VII, 43.  
*Eurylochos*, Spartan III, 100—109.  
*Eurymachos*, fiul lui Leontiadas II. 2. ucis de Plateeni II, 5.  
*Eurymedon*, fluviu I, 100.  
*Eurymedon*, fiul lui Theukles, trimis la Coreyra III, 80; în Beoția 91; în Sicilia 115, IV, 2; intervine în Coreyra IV, 46; coleg cu Nikias VII, 16, 31, 33, 42; e de părere să înceteze asediul VII, 49; e ucis, 52.  
*Eurystheus*, regele Mycenei ucis de Heraclizi I, 9.  
*Eurytanes* III, 94.  
*Eurytimos*, tatăl lui Archetimos I, 29.  
*Eustrophos*, Laced. V, 40.  
*Euthykles*, tatăl lui Xenokles I, 46 III, 114.  
*Euthydemos*, Aten. V. 19, 24, VII, 16, 69.  
*Eurycinos*, mara, II, 96, 97.  
*Erekestos*, tatăl lui Sikonos VI, 73.  
*Erpediția* troiană I, 9, 10, 11, 15.

## F

*Fluier*, întrebuintarea lui în armata spartană V, 70.  
*Fântână*, loc din Amphilochia III, 105, 106.

## G

*Galepsos*, colonie a Thasienilor trece de partea lui Brasidas IV, 107; cucerită de Kleon V, 6.  
*Gaulites*, Carian VIII, 85.  
*Gela*, fl. VI, 4.  
*Gela*, oraș, fundarea lui de Rodieni VI, 4, VII, 50, 57, 58; aliată cu Syracuza VII, 33, 57.  
*Gelon*, regele Syracuzei VI, 4.  
*Geloi*, locuiesc în Agrigent VI, 4; ajută Syracuza VII, 33; unde locuiesc VII, 58.  
*Geraistos* III, 3.  
*Gerastias*, lună laced. IV, 119.  
*Gerania* I, 105; munte în Megara IV, 70; greu de trecut I, 108.  
*Gefii*, vecinii cu Sciții II, 96, 98.  
*Gygonos* I, 61.  
*Glauke* în Mykalessos VIII, 79.  
*Glaukon*, fiul lui Leagros I, 51.  
*Goaxis*, Edonian IV, 107.  
*Gongylon*, Earitrean I, 128; general corintian VII, 2.  
*Gortynia*, oraș II, 100.  
*Grecia* I, 2, 3, după războiul troian I, 12; trimete colonii I, 12; împiedecată de tirani să facă ceva I, 17; ea a suferit din pricina războaielor și revoltelor III, 82; orașele de odinioară I, 7; expediția la Troia I, 9, 11; flotă I, 13; hoții I, 15; când s'a împărțit între Atena și Lacedemona I, 18; 95.  
*Graiike* în Atica II, 23.  
*Grestonia* II, 99, VI, 100.

*Gylippos*, fiul lui Kleandridas, trimis la Syracuse VI, 93; sosește la Syracuse VII, 1; e învins de Atenieni VII, 5; apoi îi învinge VII, 6; cuprinde Plemmyrion VII, 22; aduce noi ajutoare VII, 50; învinge pe Atenieni VII, 69 sqq.; hotărâște să le împiedice fuga VII, 74; prinde pe Nikias VII, 85.

*Gymnopedia*, serbare la Lacedemona V, 82.

*Gyrtonii* din Tessalia II, 22.

## H

*Habronichos* fiul lui Lysikles I, 91.

*Hagnon* I, 117; fiul lui Nikias, coleg lui Perikles II, 58; strateg 58 și 95; asediază Potidea II, 58; fundează Amphipolis IV, 102; Amphipolitani îi strică monumentele V, 11; Hagnon tatăl lui Theramenes VIII, 68, 89.

*Haimos*, munte în Thracia II, 96.

*Halex*, fl. III, 99.

*Haliieni* I, 105, II, 56.

*Haliarti* IV, 93.

*Halicarnasos* VIII, 42, 108.

*Halys*, fl. I, 16.

*Hamaxitos* VIII, 101.

*Harmatos* VIII, 101.

*Harmodios* VI, 54, 56; ucide pe Hipparchos I, 20, VI, 54 sqq.

*Harmoști* la Lademonieni VIII, 5.

*Harpagion* VIII, 107.

*Hebros* fl. II, 96.

*Hegesandros*, Lac. IV, 132; Thesopian VII, 19.

*Hegesippides*, Laced. V, 52.

*Helena* I, 9.

*Helizos*, Megarian VIII, 80.

*Hellanikos*, istoric I, 97.

*Hellas*, vezi Grecia.

*Hellen*, fiul lui Deukalion.

*Hellenotami*, casierii Greciei I, 96.

*Hellespontos* I, 89, 128; II, 9, 96, VIII, 6, 8, 22, 23, 39, 80, 86, 96, 99, 100, 103, 106, 108, 109.

*Helos*, oraș IV, 54.

*Hera*, templul din Corcyra I, 24; III, 79, 81; dela Platea III, 68; la Argos IV, 128; la Epidaurus V, 75.

*Heraklea* pontică IV, 75, trachiniană III, 9293, IV, 78, V, 12, 51, 52.

*Hephaistos* la Hiera III, 88.

*Heraklizii*ucid pe Eurysteu I, 9, ocupă Peloponezul I, 12.

*Heraklides* syracuzan VI, 73, 103.

*Herakles*, Serbarea sa la Syracuse VI, 73; templul în Mantinea V, 64.

*Hermes*, busturi la Atena VI, 27; mutilate VI, 53, 60, 61.

*Hermaiondas*, theban III, 5.

*Hermiona*, triemă I, 128, pământul II, 56.

*Hermokrates*, fiul lui Hermon IV, 53; caracterul său VI, 72; sfătuiește pe Sicilieni la pace și unire IV, 59; anunță apropierea Atenienilor VI, 33; ales general 73; trimis la Kamarina 76; îndeamnă pe Syracuzani să-și echipeze o flotă VII, 22; stratagema pentru a amâna plecarea Atenienilor 73; comandă o escadră în Ionia VIII, 26; rezistă lui Tissaphernes 29, 45, 85, exilat 85.

*Hermon*, Syracuzan IV, 58, VI, 32; Atenian VIII, 92.

*Hesiodos*, moartea sa III, 96.

*Hesienii* III, 101.

*Hestienii*, alungați de Atenieni I, 114; coloni atenieni în Euboia VII, 57.

- Hesiodoros*, fiul Aristoklides II, 70.  
*Hiera*, insulă III, 88.  
*Hieramenes* VIII, 58.  
*Hiereeni*, populație III, 92.  
*Hierophon* III, 105.  
*Hilofi*, numărul lor VIII, 40; teama ce-o inspiră Lacedemonilor IV, 80; îndemnați la revoltă de Pausanias I, 132; se retrag pe Ithome I, 101, III, 54, IV, 56; sunt asediați zece ani și alungați din Peloponez I, 102; stabiliți la Naupact de de Atenieni I, 103; întrebuințați în armata lacedemonă IV, 6, V, 57, 64, VII, 19; libertatea ce li se promite dacă vor duce provizii în Sphakteria IV, 26; se liberează cei ce au servit sub Brasidas V, 34; mulți fug la Pylos IV, 41; Atenienii îi retrag V, 35.  
*Himera*, oraș în Sicilia VI, 5, 62, VII, 1, 58; teritoriul său III, 115.  
*Himereon*, loc vecin cu Amphipolis VII, 9.  
*Hippagretas*, Laced. IV, 38.  
*Hipparchos*, fiul lui Persistrates I, 20, VI, 54.  
*Hippias*, tatăl lui Peisistrates VI, 54; fiul mai mare a lui Peisistrates I, 20, VI, 54; tirania lui VI, 59; Arcadian III, 34.  
*Hippokles*, Atenian VIII, 13.  
*Hippokles*, tiran din Lampsac VI, 59.  
*Hippokrates*, general atenian cucerește Nisea IV, 66; complotază contra Beoției 76; fortifică Delion 90; îndeamnă soldații 95; moare 101; tiran din Gela VI, 5; Lacedemonian VIII, 35, 99, 107.  
*Hippolochidas*, Tesalian III, 78.  
*Hipponikos*, Atenian III, 91.  
*Hipponoidas*, Laced. V, 71, 72.  
*Homer* I, 3; exagerează faptele 9, 10; Atena n'are nevoie de laudele lui II, 41; citația din imnul către Apolon III, 104.  
*Hyakynthia* V, 23, 41.  
*Hyemi* III, 101.  
*Hybla*, oraș VI, 62, 94.  
*Hyblon*, rege sicilian VI, 4.  
*Hykkara*, oraș sicanic VI, 62, VII, 13.  
*Hylas*, fl. VII, 35.  
*Hyllaikos* port III, 72, 81.  
*Hyperbolos*, Atenian, VIII, 73.  
*Hysia*, oraș din Beoția III, 24; din Argolida V, 83.  
*Hystapes*, persan I, 115.
- I.
- Iapygia*, cap. VI, 30, 44, VII, 35, Iapygienii, *ibidem*, 57.  
*Ialysos*, oraș din Rhodos VIII, 44.  
*Iasos*, oraș din Caria VIII, 28, 29, 30.  
*Iberia* VI, 2, Iberieni mercenari VI, 90.  
*Icaros*, insulă II, 29, 33, VIII, 99.  
*Ichthys*, cap în Elida II, 25.  
*Ida*, munte în Phrygia IV, 52, VIII, 108.  
*Idakos* în Chersones VIII, 104.  
*Idomene*, oraș din Macedonia II, 100; colină din Amphilochia III, 112.  
*Ilion* I, 12, VI, 2.  
*Illyrii* I, 26; luați în soldă de Perdikkas IV, 124, 125; Taulantienii de origină ilirică I, 24.  
*Imbros*, insulă VIII, 102, 103; Imbrienii aliați cu Atena III, 5, IV, 28, V, 8, VII, 57.  
*Inaros*, rege libyan I, 104, 110.  
*Inessa*, oraș al Siculilor III, 103, VI, 94.  
*Iolkios*, Atenian V, 19, 24.



*Ion* din Chios VIII, 38.

*Ionienii* coloni și rude cu Chalci-  
dienii IV, 61; cei din Asia sunt  
coloni din Atena I, 2, 12, 95,  
II, 15, III, 86, IV, 6, VI, 82;  
aceeași îmbrăcăminte cu Ate-  
nienii I, 6; aceeași serbări II,  
15; adunarea dela Delos III,  
104; marina lor din timpul lui  
Kyros I, 13; supuși de el I, 16;  
se revoltă ajutați de Atena I,  
84, 95, VI, 76; Ionia n'are  
cetăți III, 33; Lacedemonii  
provoacă o răscoală VIII, 6,  
11, 39; golful ionian, marea  
Adriatică I, 24, II, 97, VI, 30,  
34, 104, VIII, 33.

*Ipneeni*, populație locriană III, 10.

*Isarchidas*, Corintian I, 29.

*Isarchos*, Corintian I, 29.

*Isachagoras*, Laced. IV, 132, V,  
10, 21, 24.

*Isokrates*, Corint. II, 83.

*Isolochos*, Aten. III, 115.

*Ister*, fl. II, 96, 97.

*Isthmul* Pallenei I, 56, 62, 64;  
al Leucadei III, 81, IV, 8;  
al Corintului, vezi Corintul;  
jocurile istmice VIII, 9, 10.

*Isthmionikos*, aten. V, 19, 24.

*Istone*, munte din Corcyra III, 85,  
IV, 46.

*Italia*, origina numelui VI, 2;  
colonizată de Peloponezi I, 12;  
aliată cu Lacedemona II, 7;  
plină de păduri VI, 90, VII, 25;  
procură alimente Atenienilor VI,  
103, VII, 14; Grecii din Italia  
VI, 90, VII, 87, 91.

*Italos*, rege al Siculilor VI, 2.

*Itamanes*, Persan III, 34.

*Ithome*, munte în Mesenia I,  
101, 102; altarul lui Zeus  
Itomatos 103.

*Itonieni*, popor din Italia, V, 5,  
*Itys* II, 20.

## L

*Labdalon*, fort la Epipolai VI, 97,  
VII, 3.

*Lacul Copais* IV, 93; Bolbe I, 58,  
IV, 103; Strymon V, 7.

*Lacedemona*, aspectul ei I, 9;  
colonizată de Dorieni I, 18,  
V, 16; depărtarea de Pylos IV,  
3; numărul sclavilor VIII, 40;  
cutremurul I, 101; IV, 56; Lace-  
demonii stăpânesc două treimi  
din Peloponez I, 10; n'au avut  
tirani și au alungat pe cei din  
alte țări 18; nu cer tribut alia-  
ților 19; caracterul lor 69, 70,  
84, 118, VIII, 96; simplitatea  
costumului I, 6; legea de alun-  
garea străinilor I, 144, II, 39;  
împărțirea armatei V, 68; nu  
urmărește departe pe inamicii  
învinși, 73; generalii au bas-  
toane VIII, 84.

*Lacedemonios*, fiul lui Cimon I, 45.

*Laches*, general atenian, trimis  
în Sicilia III, 86, 90, 103, 115,  
118, V, 19, 24, 43; la Argos V,  
61; moartea lui V, 74.

*Lacon*, Platecan III, 52.

*Lade*, insulă lângă Milet VIII,  
17, 24.

*Lamachos*, general atenian; pierde  
flota în Pontos IV, 75; jură  
tratatul V, 19, 24; trimis în  
Sicilia VI, 8; părerea sa în  
sfatul de războiu 49; moartea  
sa 101, 103.

*Lamis*, fundează Trotilos VI, 4.

*Lampon*, Atenian V, 19, 24.

*Lampsac*, oraș din Propontida;  
bogată în vinuri I, 138; re-  
volta contra Atenei VIII, 62;  
Acantides, tiran în Lampsac  
VI, 59.

*Laodikion*, în Arcadia IV, 134.

*Laophon*, Megarian VIII, 6.

- Larissa*, oraș în Tessalia V, 22, IV, 78; în Phrygia VIII, 101.
- Las*, oraș în Laconia VIII, 91, 92.
- Latmos*, veche citire pentru Patmos III, 83.
- Latomiă*, cariere de piatră la Syracuza VII, 86, 87.
- Laurion*, mincele sale II, 22, VI, 91.
- Leagros*, Atenian I, 51.
- Learchos*, Atenian II, 67.
- Lebedos*, oraș din Ionia VIII, 19.
- Lektos*, oraș din Eolida VIII, 101.
- Lekythos*, oraș din Chalcidica IV, 113, 115, 116.
- Léeni*, populație din Thracia II, 96, 97.
- Lemnos*, insulă supusă de Atenieni I, 115; colonizată de ei VII, 57; aliată cu Atena II, 47, IV, 28, 109, VIII, 102.
- Leokorion*, monument la Atena I, 20, VI, 57.
- Leokrates*, Atenian I, 105.
- Leogoras*, Atenian I, 51.
- Leon*, Lacedemonian III, 92, V, 44, VIII, 28, 61; Atenian V, 19, 24, VIII, 23, 24, 54, 55; localitatea lângă Syracuza VI, 97.
- Leonidas*, Spartan I, 132.
- Leontiades*, Theban II, 2.
- Leontinoi*, fundarea orașului VI, 3; origina chalcidică, 4, 2, 76; 79; înrudirea cu Atena 50, 76 războiul cu Syracuza III, 86; neînțelegeri V, 4; orașul distrus de Syracuzani VI, 6; Atenienii vor să-i așeze din nou VI, 8, 19, 47, 48, 50.
- Leotichydas*, rege lacedemon I, 89.
- Lepreon*, oraș din Triphylia V, 31, 34, 50, 62.
- Leros*, insulă lângă Milet VIII, 26, 27.
- Lesbos*, aliat autonom al Atenei I, 19, III, 10; revolta sa III, 2; supunerea 27; pedeapsa 50; a doua revoltă VIII, 5, 22.
- Lespodias*, Atenian VI, 105, VIII, 86.
- Lestrygonii* VI, 2.
- Leukade*, colonia Corintului I, 30; situația sa II, 30, III, 94; aliată cu Peloponezii II, 84, III, 7, 80, VI, 104, VII, 7, 58, VIII, 106; respinge o debarcare ateniană III, 7; devastată de Atenieni III, 94; Istmul Leukadei III, 81, IV, 8.
- Leukimme* în Corcyra I, 30, 47, III, 79.
- Leukoniôn* în Chios VIII, 24.
- Leuktra* în Laconia V, 54.
- Libya* I, 110; ciurma II, 48; vase de negoț IV, 53, VI, 2, VII, 50, 58; Libienii vecini cu Egiptul I, 104; învinși de Peloponezii III, 50.
- Lichos*, Laced., bătut cu vergi la Olympia V, 50; trimes la Argos V, 22, 76; dat ca sfetnic lui Astyochos VIII, 39; desaproabă tratatul cu Tissaphernes 43, 52; moartea lui 84.
- Ligurienii* sau Ligyenii VI, 2.
- Lîmnea*, sat din Acarnania II, 80, III, 106.
- Lindia*, cetățuie în Gela VI, 4.
- Lindos*, oraș din Rhodos VIII, 44.
- Lipara*, una din insulele eoliene III, 88.
- Locrienii Ozoli* I, 5; Atenienii le iau Naupaktos I, 103, aliați cu Atenienii III, 95; servesc ușor înarmați 97; Eurylochos străbate țara lor 102; fără specificare IV, 96, V, 32, 64; Opontieni I, 108, II, 32, III, 83; fără specificare I, 113, II, 9, 26, VIII, 43; Epizephyrienii VII, 1; fără specificare IV, 1, 24, V, 5, VI, 44, VII, 4, 25, VIII, 91.

*Loryme* pe coasta Cariei VIII, 43.  
*Lyceul*, munte din Arcadia V, 16, 54.  
*Lycia*, provincie din Asia Mică II, 69, VIII, 41.  
*Lykomedes*, Aten., tatăl lui Archestratos I, 57; tatăl lui Kleomedes V, 84.  
*Lykophron*, Laced. II, 85; Corinthian IV, 43.  
*Lykos*, Aten. VIII, 75.  
*Lynkos*, țara Lynkeștilor-Macedoneni IV, 83, 124, 129, 132; Lynkeștii II, 90, IV, 83, 124.  
*Lysikles*, Atenian I, 91, III, 19.  
*Lysimachos*, tatăl lui Aristides I, 91; a lui Arianthides IV, 98; a lui Heraklides VI, 73.  
*Lysimelia*, mlaștină lângă Syracuza VII, 53.  
*Lysistratos*, Olynthian IV, 100.

## M

*Makarios*, Spartan III, 100.  
*Macedonia* II, 99; regii săi originari din Argos II, 99, V, 80; 80; populația barbară IV, 124, 126; cavalerii macedoneni I, 62, II, 100; exilații macedoneni VI, 7; expediția lui Sitalkes în Macedonia II, 95.  
*Machaon*, corintian II, 83.  
*Mașini* de războiu, mai ales berbecii II, 18, 58, 76, 77, III, 51, IV, 13, V, 7, VI, 102, VIÎ, 43, VIII, 100; mașină incendiară la Delion IV, 100.  
*Magnesia*, oraș din Lydia I, 133, VIII, 50.  
*Magneși*, popor din Tessalia II, 101.  
*Mdnă de fier* IV, 25, VII, 62.  
*Malea*, cap în Laconia IV, 54, VIII, 30; în Lesbos III, 4; sărbătoarea lui Apolon III, 3.  
*Malieni*, populație în Tessalia III, 92, V, 51; golful maliac III, 96, IV, 100, VIII, 3.  
*Mantineea*, oraș din Arcadia V, 55; aliată cu Argos 29; în războiul cu Lacedemona 33; lupta de pe teritoriul său 66; se împacă cu Lacedemonii 81, dă mercenari Atenei VII, 57.  
*Marathon* I, 18, 73, II, 34, VI, 59.  
*Marathussa*, insulă lângă Klazomenene VIII, 31.  
*Marea*, oraș din Egipt I, 104.  
*Marsilia*, fondată de Phoceni I, 13.  
*Meandros*, câmpia III, 19, VIII, 58.  
*Mekberna*, oraș din Chalcidica V, 18, 39.  
*Medeon* în Acarnania III, 106.  
*Mezii*, războaiele cu Grecii I, 18, III, 57, 58, VI, 4; retragerea lor I, 89; vechi stăpâni ai Bizanțului I, 128; al Sestos-ului VIII, 62; Mezii deosebiți de Perși I, 104; Medul pentru regele Perșilor I, 69, 74, III, 54, VI, 17, 77, 82; războaiele medice I, 41, 69, 142, II, 16, 21, VI, 82; costumul medic I, 130.  
*Medieni*, popor din Thracia II, 98.  
*Medism*, crima Grecilor partizani ai Mezilor I, 95, III, 62.  
*Megabates*, Persan I, 129.  
*Megabazos*, Persan I, 109.  
*Megabyzos*, *ibidem*.  
*Megakles*, din Sikyona IV, 119.  
*Megara*, aliată cu Atena I, 103, 105; răscoala ei 114; decretul Atenei în contra ei I, 67, 139, 144; țara devastată în fiecare an II, 31; vase de războiu în port 93; blocada coastelor III, 51; complotul pentru a o da Atenei IV, 66; zidurile lungi I, 103; luate de Atenieni IV, 97; dări-

- mate 109; revoluția aristocrată IV, 74.; exilații megarieni auxiliari atenieni în Sicilia VI, 43; Megara Hyblea în Sicilia VI, 4, 49, 94; Megara loc vecin cu Syracuse VI, 49, 75, 97.
- Melankridas*, Laced. VIII, 6.
- Melanopos*, Aten. III, 86.
- Melanthos*, Laced. VIII, 5.
- Meleenii*, vecini cu Locrienii din Italia V, 5.
- Melesandros*, aten. II, 69.
- Mesias*, aten. VIII, 86.
- Melesippos*, laced. I, 139, II, 12.
- Meletia*, oraș din Phthiotis IV, 76.
- Melos*, una din Cyklade II, 9; colonie lacedemonă V, 48; atacată de Atenieni III, 91, 94; asediată și luată V, 84, 115; conferința cu Atenienii V, 85.
- Memphis*, în Egipt I, 104, 109.
- Menander*, Aten. comandant la Syracuse VII, 16, 43; lupta nefericită VII, 69.
- Menas*, laced. V, 19, 24.
- Mende* în Pallene IV, 123; colonie erytreeană trece la Lacedemoni IV, 130 sqq.; trimete colonia Eion IV, 7.
- Mendesion*, una din gurile Nilului I, 110.
- Menekolos*, fondatorul Camarinei VI, 5.
- Menekrates*, fiul lui Amphidoros IV, 119.
- Mendaios* III, 100, II, 109.
- Menon* din Pharsala II, 22.
- Messapia*, gintă VII, 33; Messapienii III, 101.
- Messene* VI, 4; așezarea IV, 1, VI, 48; se supune Atenei III, 90; se revoltă IV, 1; e ocupată de Locrieni V, 5; ispitită de Atenieni VI, 74; războiul cu Naxienii IV, 25 sqq.
- Mesenienii* sunt alungați din Peloponez I, 101, 103; așezați la Naupactos I, 103, VII, 57; cuprind Phea II, 25; întorși la Pylos devastează Laconia IV, 41.
- Metagenes* V, 19, 24.
- Metapontion* VII, 33; Metapontinii, *ibidem* și 57.
- Methone* II, 25; IV, 45; oraș vecin cu Macedonia VI, 7; Methonienii IV, 123.
- Methydriion* din Arcadia V, 58.
- Methymne*, oraș din Lesbos III, 2; Methymnienii sunt învinși de Antissieni III, 18; dau corăbii Atenei VI, 85, VII, 57; exilații atacă Methymne VIII, 100.
- Metropolitani*, ce datorii au față de colonie I, 25, 34, 38.
- Metropolis*, oraș III, 107.
- Mikiades*, nauarch I, 47.
- Midios*, fl. VIII, 106.
- Miletos* I, 115; se revoltă contra Atenei VIII, 17; respinge pe Atenieni 25; servește de stațiune flotei peloponeze 26, 27, 50, 78, 85; Milizienii distrug fortul lui Tissaphernes, 84, 109.
- Miltiades*, tatăl lui Kimon I, 100.
- Mimas*, munte din Lydia VIII, 34.
- Mindaros*, nauarch laced. VIII, 85; duce flota în Hellespont 99; pierde o luptă navală 104.
- Mină* de aur la Thasos I, 100, IV, 105; de argint în Laurion II, 55, VI, 91; mină săpată II, 76.
- Milichios Zeus* I, 126.
- Minoa*, insulă III, 51, IV, 67, 118.
- Minos*, primul ce are flotă I, 4; liberează marea de pirați, *ibidem*.
- Minyenii* dela Orchomenos IV, 76.
- Molobros*, Laced. IV, 8.
- Molossi* II, 80.
- Molycrion*, oraș din Etolia II, 84; colonie a Corintului.

- Morgantine*, oraș din Sicilia IV, 65.  
*Motye* VI, 2.  
*Munychia*, dem din Atica II, 13, VIII, 92, 93.  
*Mykale* I, 89, VIII, 79.  
*Mykalessos*, VII, 29, oraș cucerit și dăruit de Thraci.  
*Mykene* I, 10, 9.  
*Mykonos*, insulă III, 29.  
*Mygdonia* II, 99, IV, 100; teritoriul mygdonian I, 58.  
*Mylai*, oraș din Sicilia III, 90.  
*Myletidai* VI, 5, exilați syracuzani.  
*Myonieni*, populație locriană III, 101.  
*Myonesos*, oraș din Ionia III, 32.  
*Myonte*, oraș din Caria I, 128, III, 19.  
*Myrkinos*, oraș din Edonia, IV, 107; Myrkinienii peltaști V, 6, 10.  
*Myronides*, general atenian I, 105, 108, IV, 95.  
*Myrrhine* soția lui Hippas VI, 65.  
*Myrtilos*, Aten. V, 19, 24.  
*Mysokon*, Syrac. VIII, 85.  
*Mysterele* Athenei violate VI, 28, 53, 60 sqq.  
*Mytilene*, oraș lesbian, cu două forturi III, 2; situată în fața Arginuselor VIII, 101; revolta sa III, 2; asediat și cucerit de Atenieni 27; decretul contra Mytilineilor 36, 49, 50; se revoltă din nou VIII, 5, 22; recucerit de Atenieni, 23.  
*Myos*, dată lui Themistokles, III, 19, I, 138.
- N
- Nauklides*, atenean II, Pl. 2  
*Naukrates*, Sicyonian IV, 119.  
*Naupaktos*, orașul Locrienilor-Ozoli, cucerit de Atenieni I, 103, II, 69, 80, 84, 90, 102, III, 7, 78, 94, 96, 98, 100, IV, 77; Atenienii aveau o stațiune navală III, 69, 75, 114; IV, 13, VII, 17, 19, 31, 34; teritoriul său III, 102; Messenienii din Naupaktos II, 90, VII, 31, 57.  
*Naxos*, una din Kyklade I, 98, 137; oraș în Sicilia, fundația sa VI, 3; războiul cu Messina IV, 25, 26; aliat cu Atenienii VI, 20, 72, 98, VII, 20, 57.  
*Neapolis*, oraș în Libya, VII, 50.  
*Nemea* III, 96, V, 58, 59, 60; Zeus Nemeeanul III, 96.  
*Neodamozi*, liberați lacedemoni V, 34, 67, VII, 19, 58, VIII, 5.  
*Nerikos* în Leukada III, 7.  
*Nestos*, fl. din Thracia II, 96.  
*Nikanor*, șeful Chaonienilor II, 80.  
*Nikasos*, Megarian IV, 119.  
*Nikeratos*, Aten. III, 51, 91, IV, 53, 119.  
*Nikiades*, Aten. IV, 118.  
*Nikias*, Aten. tatăl lui Hagnon II, 58, IV, 102; general aten. fiul lui Nikeratos III, 91; expediția la Minoa 51; la Tanagra și în Locrida 91; în Corint IV, 42; la Cythera 53; în Chalcidica 129; mijlocește pacea V, 10, 43, 46; unul din șefii expediției în Sicilia VI, 8; e contra războiului 9, 20; planul de campanie 47; rămâne singurul general în fața Syracuzei 103; raportul său către Atenieni, VII, 8, 11; încetineala sa provoacă neplăceri 42, 49; se opune la plecare 48; se predă lui Gylippos 58; e ucis 86; Cretanii din Gortyna II, 85.  
*Nikolaos*, Laced. II, 67.  
*Nikomachos*, Phoccean IV, 89.  
*Nikomedes*, Spartiat I, 107.  
*Nikon*, Teban VII, 19.

- Nikonidas* din Larissa IV, 78.
- Nikostratos*, general atenian IV, 119; ajută poporul din Corceyra III, 75; cucerește Cythera IV, 53; Mende 129, 130; se duce în ajutorul Argienilor, moartea sa V, 61.
- Nil*, fl. în Egipt I, 104; gura mendesiană 110.
- Nisea*, portul Megarei legat cu orașul prin ziduri I, 103; în puterea Atenienilor, 103, 114; întors la vechii stăpâni 115; reclamat de Atenieni IV, 21; cade iar în puterea lor II, 31-IV, 69, 118; nu este dat înapoi V, 17.
- Nisos*, porțile Megarei IV, 118
- Nomotheti* VIII, 97.
- Notion*, oraș din Ionia III, 34.
- Nymphodoros* din Abdora II, 29.
- O**
- Obolos*, monedă, V, 47, VIII, 29; triobolul VIII, 29, 45.
- Okytos*, Corintian IV, 119.
- Odomanți*, popor din Thracia II, 101, V, 6.
- Odryșii*, imperiul lor II, 26, 96, 97; expediția lui Sitalkes în Macedonia și Chalcidica II, 95; învins de Triballieni IV, 101.
- Odysseus* trece prin Charibda IV, 24.
- Oiantheeni*, populație locriană III, 101.
- Oineon*, orașul Locrienilor-Ozoli III, 96, 98, 102.
- Oiniades*, oraș din Acarnania I, 111, II, 82, 102, III, 7, 94, 114, IV, 77.
- Oinoi*, oraș din Atica II, 18, 19, VIII, 98.
- Oinophyta* în Beoția I, 108, IV, 95.
- Oinussai*, insule lângă Chios VIII, 24.
- Oisyme*, în Thracia, colonie a Thasienilor IV, 107.
- Oiteeni*, locuitori ai muntelui Oita, III, 92, VIII, 3.
- Olophyxos*, oraș din Thracia IV, 109.
- Olpai*, oraș din Acar. ania III, 105, 106, 107, III, 113.
- Olympos*, munte din nordul Thesaliei IV, 78.
- Olympeion*, templul lui Zeus Olimpicul lângă Syracuza VI, 64, 65, 66, 70, 75, VIII, 4, 37.
- Olympia* în Elida III, 8, V, 47; templul lui Zeus III, 14, V, 31, 50; tezaurul său I, 121, 143; jocurile olimpice V, 47, 49; publicarea lor V, 49; Kylon învingător I, 126; *Dorikos* III, 8; Androstenes V, 49; Lichas V, 50; Alkibiades VI, 16; în vechime atleții purtau cingătoare I, 6; oliympiada III, 8.
- Olynthos*, oraș din Chalcidica, întărit I, 59; dușman Atenei 62, II, 79, IV, 123; declarat liber prin tratat V, 18; Olythienii V, 3, 39.
- Onasimos* din Sycyona IV, 119.
- Onetorides* din Theba II, 2.
- Oneon*, munte din Corint, IV, 44.
- Onomakles*, general atenian VIII, 25, 30.
- Ophionieni*, populație etoliană III, 94.
- Opici*, populație din Italia VI, 2, 4.
- Opontos*, oraș din Locrida orientală, II, 32. Opontieni, vezi Locrieni.
- Oracole*, dela Delphoi I, 25, 28, 103, 118, 123, 126, 134, II, 17, 54, 102, III, 96, IV, 118, V, 16, 32; oracolele cântate la începutul războiului II, 8, 21.

*Orchomenos*, oraș din Beoția I, 113, III, 87; numit în vechime al Minyenilor IV, 76; Orchomenieni IV, 76, 93; oraș din Arcadia V, 61, 62, 63, ostateci orchomenieni V, 77.

*Oreos*, oraș din Euboia VIII, 95.

*Orestes*, Thessalian I, 111.

*Oresteion* în Arcadia V, 64; Oresthis IV, 134.

*Orneai*, oraș în Arcadia VI, 7; Orneați V, 67, 72, 74.

*Orobiai*, oraș din Euboia III, 89.

*Oroibos*, rege II, 80.

*Oropos*, oraș așezat pe Euripos, supus Atenei II, 23; III, 91; IV, 91, 96; cucerit de Beoțieni VIII, 60.

*Oskios*, fl. în Thracia, II, 96.

*Ostracism* I, 135, VIII, 73.

*Ozoli*, vezi Locrieni I, 5.

## P

*Paches*, general atenian, trimes la Mitylene III, 18; o cucerește 28; urmărește pe Alkidas 33; supune toată insula Lesbos 35, 36, 40.

*Pagai*, oraș din Megarida, în puterea Atenienilor I, 103, 107, 111; dată Peloponezilor 115; reclamată de Atena IV, 21; refugiul Megarienilor exilați IV, 66, 74.

*Pale*, oraș din Kephallonia I, 27, II, 30.

*Paleneeni*, popor din Acarnania II, 30.

*Pallene*, peninsulă din Chalcidica I, 56, 64, 116, 120, 123, 129; istmul 120.

*Pamillos*, fondatorul Selinuntului VI, 4.

*Pamphylia*, provincie din Asia Mică I, 100.

*Panakton*, fort din Atica, luat de Beoțieni V, 3; cerut de Atenieni 18, 35, 36; dărămat 39, 40, 42, 46.

*Panaieni* II, 101.

*Panairos* IV, 78.

*Pandion*, rege aten. II, 29.

*Panathenee* I, V, 47 VI, 56.

*Pangaion*, munte II, 99.

*Panormos*, oraș din Achaia II, 86, 92; oraș din Sicilia VI, 2; loc lângă Milet VIII, 24.

*Pantakyos*, fl. din Sicilia VI, 4.

*Paralieni*, III, 92.

*Paralos*, o parte din Atica II, 55, 56; numele unci trireme III, 33, 77, VIII, 73, 74, 86.

*Parasieni* II, 22.

*Paradeeni*, popor din Epir II, 80.

*Parieni* IV, 104.

*Parnes*, munte II, 23, IV, 96.

*Paros*, una din Kyklade IV, 104.

*Parrhasieni* din Arcadia V, 33.

*Pasitolidas*, Laced. IV, 132, V, 3.

*Patmos*, insulă III, 33.

*Patrai*, oraș din Achaia II, 83, 84, V, 52.

*Patrokles*, Laced. IV, 57.

*Patru-Sule*, tirania lor VIII, 63, 67 sqq. Încearcă să facă pace cu Lacedem. 70, 71, 72, 86, Se întăresc în contra poporului 90, 92. Sunt alungați 97.

*Pausanias*, fiul lui Kleombrotos, învinge pe Mezi la Platea I, 94; epitropul nepotului său Pleistarchos I, 132; purtarea lui mândră I, 96, 128; e în corespondență cu Xerxes I, 129, 130; alungat din Byzanț de Atenieni I, 131; se refugiază în templul Atenei unde moare de foame I, 132; Pausanias, fiul lui Pleistoanax III, 26, V, 16.

*Peon*, cântec de războiu I, 50, II, 91, IV, 43, VI, 32, VII, 44, 83.

- Pedaritos*, nauarch laced. VIII, 28, 32, 33, 38, 40; moartea lui 55.
- Pelasgi* I. 3; Pelasgi-Etruri IV, 109.
- Pelasgikon*, loc în Atena II, 17.
- Pegai*, supusă Atenei I, 103, 107, 111; dată înapoi Peloponezilor I, 114, IV, 21.
- Pele*, insulă VIII, 31.
- Pella* din Macedonia II, 99, 100.
- Pellone*, oraș din Archaia II, 9, V, 58, VIII, 106; Skionieni din Pallene spuneau că-s de baștină din Achaia IV, 120.
- Pellichos*, Corintian I, 29.
- Pelops*, Pelopizi I, 9.
- Peloponez*, nume, locuitori, colonii I, 9, 10, 12; Egina e alături II, 27; Atenienii se asigură de țările ce înconjoară Pelop. II, 7, VI, 85; Pelop. are o tinerețe numeroasă II, 8; nu vine ciurma II, 54; procură mercenari IV, 52, 76, VIII, 28; are libertate VII, 77.
- Peloris*, loc din Messina IV, 25.
- Peltaști*, soldați ușor înarmați IV, IV, 94; un peltast ucide pe Kleon V, 10.
- Pentecoloare*, vase cu cincizeci de lopeți I, 14, VI, 43, 103.
- Peonieni*, popor din Thracia II, 96, 98.
- Peparethos*, insulă din marea Egee III, 89.
- Perdikkas*, regele Macedoniei, se ceartă cu Atenienii I, 57; pune pe Chalcidieni să se strângă la Olinthos I, 58; se împacă cu Atenienii II, 29; războiul cu Sitalkes II, 95; războiul cu Arrhibeus IV, 79; a doua expediție în Lynkos, IV, 124; războiul cu Atena V, 83, VI, 7.
- Periget*, geograf.
- Perikles*, comandă pe Atenieni la Sikyone și Akarnania I, 111; cucerirea Euboiei 114; supune Samos 116; autoritatea sa asupra Atenienilor 127; talentele sale 139; discursul său dinaintea războiului 140; sfaturile și planurile sale II, 13; supărarea Atenienilor 21; discursul funebru 35; Atenienii îl fac răspunzător de suferințele lor 59; răspunde acestor acuzări 60; elogiul și moartea sa 65.
- Periklidas*, Laced. IV, 119.
- Perieres* întemeiază Zankle VI, 4.
- Perieci*, în Laconia I, 101, II, 25, IV, 8, 53 VIII, 6, 22.
- Peripoli*, tineri soldați la Atena IV, 67, VIII, 92.
- Perrhaibia* IV, 78.
- Perseizi*, descendenții lui Perseus I, 9.
- Perșii*, se deosebesc de Mezi I, 104; masă servită ca la Perși 130; dârnicia regilor II, 97; statele regelui pustiite de ciură II, 48; limba persană, I, 138, IV, 50.
- Petra*, oraș din teritoriul Rhegion VII, 35.
- Phakion*, oraș din Tessalia IV, 78.
- Phagres* în Thracia II, 99.
- Phainis*, preoteasa Herei IV, 133.
- Phaleron* I, 107; zidul phalerian II, 13.
- Phalios* fundează Epidamnos I, 24.
- Phanai* în Chios, VIII, 24.
- Phanomachos* II, 70.
- Phanotes* IV, 76; Phanoteus IV, 89.
- Pharax* IV, 38.
- Pharnabazos*, satrap persan II, 67; cheamă Peloponezii în Helespont VIII, 6, 8, 39, 62, 80, 99, 109; feciorii săi VIII, 58.



- Pharnakes*, Persan I, 129, II, 67, V, 1, VIII, 6, 58.
- Pharos* în Egipt I, 104.
- Pharsalos* în Tessalia I, 111, IV, 78; Pharsalioți II, 22.
- Phaselis* în Lycia II, 69, VIII, 88, 99, 108.
- Phea*, oraș din Elida III, 25, VII, 31.
- Pheacieni*, vechii locuitori ai Corcyrei I, 25.
- Pheax*, general atenian. V, 4.
- Phenicia* II, 69.
- Phenicienii* au populat insulele și au făcut piraterie I, 8; au ajutat pe Darcios să subjuge insulele I, 16; au colonizat Sicilia VI, 2; învinși pe mare de Atenieni I, 100, 112; atacă pe Atenieni în Egipt I, 110; ajută Samos I, 116; o flotă feniciană chemată în Ionia VIII, 46, 59, 78, 81, 87, 99, 108, 109.
- Phoinikos*, port VIII, 34.
- Phereenii* din Tessalia II, 22.
- Philemon*, Aten. II, 67.
- Philippos*, fratele lui Perdikkas I, 57, 59, II, 95, 100.
- Philippos*, Laced. VIII, 28, 87, 90.
- Philocharidas*, Laced. IV, 119, V, 19, 21, 24, 44.
- Philokrates*, general atenian, V, 116.
- Philoktetes* I, 10.
- Phlius*, oraș din Peloponez IV, 133, V, 57, 58; locuitorii săi I, 27, IV, 70, V, 58, 59; Phliasia V, 83, 115, VI, 105.
- Phokaia*, oraș din Ionia; Phoecenii întemeiază Marsilia I, 13.
- Phokaia*, cetățue în Leontinoi V, 4.
- Phoecenii* fac războiu cu Dorienii I, 107; primesc templul din Delphoi dela Atenieni I, 112; prieteni Atenei III, 95; Ph. duși din Troia în Libya, apoi în Sicilia VI, 2.
- Phormion*, general atenian la Samos I, 117; la Potidaia I, 64, 65; atacă pe Chalkidieni II, 29; se întoarce la Potidaia II, 58; ajută pe Akarnani II, 68; la Naupaktos II, 69; două lupte cu flota peloponeză II, 83, 85, 88; expediție în Akarnania II, 102; Akarnanii cer unul din neamurile sale ca general III, 7.
- Photios*, șeful Chaonienilor II, 80.
- Phrygia*, loc în Atica II, 22.
- Phrynichos*, general atenian VIII, 25, 27, 29; opus lui Alkibiades VIII, 48; demisionat VIII, 54; sprijină oligarchia VIII, 68, 90; asasinat VIII, 92.
- Phrynis*, periec VIII, 6.
- Phthiotis*, parte din Tessalia I, 3, IV, 78; Acheeni-Phthioți V VIII, 3.
- Phylides*, Beoțian II, 2.
- Phyrkos*, fort în Triphylia V, 49.
- Physka* în Macedonia II, 99.
- Phytica* în Akarnania III, 106.
- Pieria* în Macedonia II, 99, 100; golful Picric, *ibidem*.
- Pierion* în Tessalia V, 13.
- Pindos*, munte din Tessalia II, 102.
- Piraterie*, starea generală în vechea Grecia I, 5; pirajii III, 51, IV, 67.
- Pireu*, portul Atenei, construit de Themistokles I, 93; zidul ce vine până aici I, 107; incinta II, 13; n'avea fântâni II, 48; atacul Peloponezilor II, 93; închis cu lanțuri 94; teama Atenienilor pentru el VIII, 1, 96; Cei Patru Sute construiesc un fort 90; care-i dărmătat 92; teatrul din Pireu 93; spaima Atenienilor 94; luarea lui de Peloponezi V, 26.
- Pireos*, portul Corintiei VIII, 10, 11, 14, 15, 20.

- Pisandros*, Atenian VIII, 49; convinge pe Atenieni să desființeze democrația VIII, 53, 54; în relații cu Tissaphernes 56; se întoarce la Atena 64; stabilește guvernul oligarhic 65, 68; îndeamnă și pe Samieni 73; unul dintre șefii Celor Patru Sute 90; fuge la Dekelia 98.
- Peisistratos*, tiranul Atenei, tatăl lui Hippias, lui Hippachos și lui Thessalos I, 20, VI, 54; purifică Delos III, 104; moartea sa VI, 54; Peisistratos, fiul lui Hippias *ibidem*; Peisistratizii cu toată moderația lor sunt alungați de Lacedemoni 53, 59.
- Pissuthnes*, Persan I, 115, III, 31; tatăl lui Amorges VIII, 5, 28.
- Pitanates*, batalion ce se pretinde că există la Lacedemona I, 20.
- Pithias*, Corciryen III, 70.
- Pittakos*, regele Edomienilor IV, 107.
- Platea*, oraș din Beoția, aliat cu Atenienii II, 2, III, 52; asediat de Peloponezi II, 71; fuga Plateenilor II, 20; dărâmarea III, 68; Plateenii așezați la Skione V, 32; ajută pe Atenieni în Sicilia VII, 57.
- Plemmyrion*, promontoriu la Syracuse VII, 4; forturile construite de Nikias sunt luate de Gylippos 22.
- Pleuron*, oraș din Etolia III, 102.
- Pleistoanax*, expediția în Phocida I, 107; invazia și retragerea din Atica I, 114; bănuieț de trădare II, 21; exilat și apoi rechemat din ordinul Pythiei V, 16; lucrează pentru pace V, 17, 24; o expediție în Arcadia V, 33; intră în campanie după Mantinea V, 75.
- Plistarchos*, fiul lui Leonidas I, 132.
- Plistolas*, efor laced. V, 19, 24, 25.
- Pnyx* VIII, 97.
- Pod* pe Strymon III, 103; la Minoa IV, 118; pe Anapos VI, 66.
- Polemarchi*, ofițeri superiori ai armatei lacedemone VI, 66; magistrați la Mantinea V, 47.
- Polichna*, lângă Syracuse VII, 4; lângă Klazomene VIII, 14; Polichniți în Creta II, 85.
- Polis*, sat III, 101.
- Polles*, regele Odomanților V, 6.
- Pollis*, Argian II, 67.
- Polyanthes*, Corintian VII, 34.
- Polykrates*, tiranul din Samos I, 13; consacră insula Rhenea lui Apolon I, 13, III, 104.
- Polydamidas*, Laced. IV, 123, 129.
- Pontos-Euxeinos* II, 96, 97; Pontos III, 2, IV, 75.
- Porticul* templului IV, 90; la Pireu VIII, 90.
- Poseidon*, templul dela Tenaros I, 128, 133; lângă Nisea IV, 118; lângă Mende IV, 129; la Kolonos VIII, 67; corabie-trofeu II, 84.
- Potamis*, Syracuzan VIII 85.
- Potidania* în Etolia III, 96.
- Potidaia*, oraș în Chalkidica I, 56; revolta sa 59; asediul 64; cheltuelile asediului II, 13; III, 17; cucerită III, 70; atacată de Brasidas IV, 135.
- Prasiai*, oraș din Laconia II, 56; VI, 105, VII, 18; dem din Atica VIII, 95.
- Priapos*, oraș în Hellespont VIII, 107.
- Priene* în Ionia I, 115.
- Prokles*, general aten. III, 91, 98; alt atenian V, 19, 24.
- Prokne*, femeia lui Tereus II, 29.
- Proneenii* din Kephallenia II, 30.
- Propyleele* din Atena II, 13.
- Proschion* în Etolia III, 102.

*Prosopitis*, insulă în Egipt I, 109.  
*Prote*, insulă lângă Pylos IV, 13.  
*Proteas*, general aten. I, 45, II, 23.  
*Protesilaos*, templul său VIII, 102.  
*Prorele* vaselor făcute mai solide VII, 34, 36.  
*Proxeni* II, 29, 85, III, 2, 52, 70, IV, 78, V, 59, 76, VIII, 14; voluntari III, 70; funcția de proxen V, 43, VI, 89.  
*Prozenos*, Locrian III, 103.  
*Prytaneul* II, 15, III, 89.  
*Prytanii*, o parte din consiliu; exercitau președinția IV, 118, V, 47, VI, 14, VIII, 70.  
*Psammitichos*, tatăl lui Inaros, Libian I, 104.  
*Pteleon*, oraș V, 18; fort în Erytrea VIII, 24, 31.  
*Pleodoros*, teban IV, 76.  
*Ptychia*, insulă lângă Corcyra IV, 46.  
*Pydna* în Macedonia I, 61, 137.  
*Pylos* în Messenia IV, 3; portul 13; luptele 8; dezastrul din Pylos amintit V, 14, VI, 89, VII, 71; Atenienii refuză să predea Pylos V, 35, 39, 45; retrag pe Messenieni 35; îi aduc înapoi 56; aceștia pradă Laconia 115; VI, 105, VII, 18, 26; Messenienii ajută pe Atenieni în Sicilia VII, 57.  
*Pyrasienii* din Tessalia II, 22.  
*Pyrrha* din Lesbos III, 18, 25, 35, VIII, 23.  
*Pyrrhichos*, Corintian VIII, 39.  
*Pystilos* fundează Agrigentul VI, 4.  
*Pythangelos*, Teban II, 2.  
*Pytheu*, Corintian VI, 104, VII 1, 70.  
*Pythes* din Abdera II, 29.  
*Pythice* (jocuri) V, 1, 16; oracolul I, 103; Apolon Pythianul II, 15, VI, 59; preoteasa templului V, 16; columnă de pus în templul dela Delphoi 18.

*Pythodoros*, archon eponim la Atena II, 2; fură tratatul V, 19, 24; general atenian în Sicilia III, 115, IV, 2, 65, VI, 105.

## R

*Războiul* sacru I, 112.  
*Regii* lacedemoni, în războiul au cea mai mare putere V, 66; erau doi regi V, 75; pot fi închiși de efori I, 131.  
*Regalitatea* era odată ereditară I, 11.  
*Religia* neglijată de Atenieni în timpul ciumei, II, 53.  
*Republica* ateniană e descrisă II, 37; Rep. laced. I, 141; cea mai bună formă de guvern după Th. VIII, 97.  
*Rhamphias*, Laced. I, 139, V, 12, 13; tatăl lui Klearchos VIII, 39, 80.  
*Rhegion*, oraș din Italia III, 86; agitat de revoluții; IV, 1 Promontoriul Rhegionului foarte aproape de Messina IV, 24, VI, 44; războiul cu Locrienii IV, 1, 24; neutru în războiul cu Sicilia VI, 44, 79.  
*Rhenea* insulă lângă Delos I, 13, III, 104.  
*Rhiti* în Atica lângă Eleusis II, 19.  
*Rhitos* loc din Corint IV, 42.  
*Rhodos*, de origină dorică se aliază cu Atena VII, 57; se revoltă VIII, 44; prăștieri și pentecontoare VI, 43.  
*Rhoition* IV, 52, VIII, 101.  
*Rhipai*, oraș din Achaia VII, 34.

## S

*Sabiylinthos*, tutorul regelui Tapyros II, 80.  
*Sakon*, fondatorul Himerei VI, 5

- Sadokos*, fiul lui Sitalkes II, 29; naturalizat atenian, 67; dă pe ambasadorii laced. 67.
- Salamina* VIII, 94; devastată de Peloponezi II, 93; păzită III, 17; servește ca stațiune pentru blocajul Megarei III, 51; bătălia dela Salamina I, 73, 137; trirema salamineană III, 33, 77; VI, 53, 61.
- Salethos*, Laced. trimis la Mitylene III, 25, 27; prins de Atenieni și ucis 35, 36.
- Salynthios*, regele Agreenilor III, 111, 114, IV, 77.
- Sameeni* din Kephallonia II, 30.
- Saminthos* I, 58.
- Samos*, situația sa VIII, 79; puterea sa VIII, 73, 76; războiul cu Miletul I, 115; revolta reprimată de Perikles 116, 117; revoluția democratică VIII, 21, 73; flota ateniană staționează în timpul războiului din Ionia VIII, 16, 19, 39, 44, 50, 60, 63, 80, 108.
- Sandios*, un deal în Caria III, 19.
- Sane* în Thracia IV, 109.
- Santinclă*, clopoțelul lor IV, 135.
- Sardes* în Lydia I, 115.
- Sargeus*, Sikyonian VII, 19.
- Skandea*, portul Kytherei IV, 54.
- Skellias*, Atenian VIII, 89.
- Skione*, oraș în Pallene se revoltă IV, 120; asediat de Atenieni 130, 131, V; 18; luat 32.
- Skiritai*, laced. V, 67, 68.
- Skiritis* în Laconia V, 33.
- Skironides*, general atenian VIII, 25, 54.
- Skirphondas*, Teban ucis de Thraci VII, 30.
- Skolos*, oraș din Chalkidica V, 18.
- Skombros*, munte din Thracia II, 96.
- Seriitor public* VII, 10.
- Skyllaion* V, 53.
- Skyros*, insulă în Egea I, 18.
- Secretarul Atenei* IV, 118, VII, 10.
- Skytala*, Laced. I, 131.
- Skythai* II, 96, puterea lor 97.
- Selinus*, oraș din Sicilia VII, 50; când și de cine a fost fundat VI, 4; Selinuntieni și Megarieni VII, 57; unde locuiesc VII, 58; fac războiul cu Egestanii VI, 6, 47, 62; vase Selinuntiene VIII, 26.
- Senatul* ales cu bobul la Atena VIII, 66; disolvat de oligarhi VIII, 69 sqq.; patru senatori la Beoțieni au puterea supremă V, 38.
- Sermylieni*, orașul lor din Chalkidica, I, 65, V, 18.
- Sestos*, oraș din Chersones I, 89, VIII, 62, 102, 104, 107.
- Seuthes*, regele Odryșilor II, 97, 101, IV, 101.
- Sicania*, vechiul nume al Siciliei VI, 2; Hykkara oraș sicanian 62.
- Sicanos*, fluviu în Iberia VI, 2; numele unui general syracuzan VI, 73, VII, 46, 50, 70.
- Sicilia*, întinderea sa VI, 1; populația sa greacă și barbară 2, 3, 4, 5; distanța de Africa VII, 50; colonizată de Peloponezi I, 12; tiranii săi I, 14, 17; Atenienii trimet o primă expediție IV, 60, 61; hotărârea de împăcare între Sicilieni IV, 65; a doua expediție ateniană VI, 1, 8, 30; Grecii din Sicilia III, 90, 115, IV, 58, VI, 103, VII, 1, 2, 32.
- Siculi*, popor barbar din Sicilia VI, 2, III, 88, IV, 25, V, 4, VI, 3, 4; purtarea lor în prima expediție ateniană III, 103, 115, IV, 25; în a doua o parte sunt aliați cu Atena VI, 62, 65, 88, 94, VII, 1, 2, 32.

- Sikyone*, oraș din Peloponez I, 108, 111, 114, II, 80, V, 52, VII, 19, VIII, 3; aliată cu Lacedemona II, 9, VII, 58.
- Sidussa*, în Ionia VIII, 24.
- Sigeon*, oraș în Hellespont VIII, 104.
- Simonides*, general atenian IV, 7.
- Simos*, fondatorul Himerei VI, 5.
- Singeenii*, popor thrac V, 18.
- Sintiieni*, popor thrac II, 98.
- Siphai*, oraș în Beoția IV, 76, 89.
- Sitalkes*, regele Odryșilor II, 29; expediția contra Macedoniei II, 95; moartea sa IV, 101.
- Sokrates*, general atenian II, 23.
- Solda* infanteriei și cavaleriei V, 47; a hopliților la Potidaia III, 17; a mateloților VI, 8, 31, VIII, 29, 45; a Thracilor VII, 27; solda plătită de Tissaphernes vaselor peloponeze VIII, 29, 45.
- Sollion*, sat din Corint II, 30, III, 95, V, 30.
- Solois*, oraș din Sicilia VI, 2.
- Solygia*, sat din Corint IV, 42.
- Sophokles*, general atenian III, 115, IV, 2, 3, 46, 65.
- Spardakos*, tatăl lui Seuthes II, 101.
- Sparta* IV, 3, 15, 81, V, 14; Spartanii I, 132, III, 100, IV, 8, 38, VI, 91, VIII, 19, 39.
- Spartolos*, oraș din Chalkidica II, 79, V, 18.
- Sphacteria*, insulă în fața Pylosului IV, 8; Lacedemonii prinși aici sunt adesea numiți IV, 108, V, 15, 24, 34, 35, 43, 75.
- Stages*, locotenentul lui Tissaphernes VIII, 16.
- Stagira*, oraș din Macedonia IV, 88, V, 6, 18.
- Staterul*, monetă de aur III, 70; daricul VIII, 28, phocaitul IV, 52.
- Stesagoras*, Samian I, 116.
- Sthenelaidas*, efor la Sparta I, 85, VIII, 5.
- Stratodemos*, Lacedemonian II, 67.
- Stratonike*, sora lui Perdikkas II, 101.
- Stratos*, oraș în Akarnania II, 80, 81, 82, 102, III, 106.
- Strebos*, Atenian I, 105.
- Strombichides*, general aten. VIII, 15, 16, 30, 62, 79.
- Strombichos*, tatăl lui Diotimos I, 45.
- Strongylc*, una din insulele lui Eol III, 88.
- Strophakos*, proxenul Chalkidienilor IV, 78.
- Strymon*, fl. în Thracia I, 100, II, 96, 99, 101, IV, 102, 108, V, 7, VII, 9.
- Stryphon*, Laced. IV, 38.
- Sunion*, promontoriul Aticei VII, 28, VIII, 95; fortificat de Atenieni VIII, 4.
- Styrenii*, VII, 57.
- Sybaris*, fl. VII, 35.
- Sybotia*, insulă și port în Thesprotida I, 47, 50, 52, 54, III, 76.
- Syka*, mahala din Syrakusa VI, 18.
- Syme*, insulă VIII, 41, 42.
- Symaitchos*, fl. VI, 65.
- Syrakusa*, fundația sa, VI, 3; mare cât Atena VII, 28; dominată de Epipolai VI, 96; conductele de apă VI, 100; porturile VI, 50, 101, 102; VII, 2, 22, 23, 25, 36, 52; închiderea portului mare VII, 56, 59, 60, 69, 70.

## T

- Tainaros*, capul Laconiei I, 128, 133, VII, 19.
- Talantul*, monetă, I, 96, 138, II, 13, 24, 70, 97, III, 19, 70, IV,

- 57, V, 31, VI, 8, 31, 46, 62, 94, 95; greutate II, 13; măsură a vaselor IV, 118.
- Tamos*, guvernatorul Ioniei VIII, 31, 87.
- Tanagra*, în Beoția I, 108, III, 91, IV, 76, 91, 93, 97, VII, 29.
- Tantalos*, Laced. IV, 57.
- Tarenton* VI, 34, 44, 104, VII, 1.
- Taulantieni*, neam illyric I, 24.
- Tauros*, Laced. IV, 119.
- Tegea*, oraș în Peloponez V, 32, 62, 64, 74, 75, 76, 82; 76, 82; războiul cu Mantinea IV, 134, V, 57; Tegeații se așează în flancul drept V, 67; teritoriul lor V, 65.
- Taxiarchi*, ofițeri ai armatei ateniene IV, 4, VII, 60.
- Telias*, Syracuzan VI, 103.
- Tellis*, Laced. V, 19, 24; tatăl lui Brasidas II, 25, III, 69, IV, 70.
- Temenizi*, strămoșii regilor din Macedonia II, 99.
- Temenites*, mahala din Syracuse VI, 75, 99, 100, VII, 3.
- Templu*, comun în Grecia III, 57, V, 18; mahala din Atena unde sunt așezate cele mai vechi temple II, 15; profanarea templelor I, 126, II, 52, IV, 97; templele țărilor eucerite sunt ale euceritorilor IV, 98; templele trebuie respectate chiar în țară dușmană IV, 97; prăzi atârinate în temple III, 57, V, 16.
- Tenedos*, insulă II, 28, 35; aliat cu Atena III, 2, VII, 57.
- Tenos*, una din Kyklade VII, 57, VIII, 69.
- Teos*, oraș VIII, 16, 20, III, 32, VII, 57.
- Teres*, tatăl lui Sitalkes II, 29, 67, 95.
- Tereus*, bărbatul Proxenei II, 29.
- Perias*, fl. în Sicilia VI, 50, 94.
- Terinean*, golf VI, 104.
- Tessarocost*, monetă la Chios VIII, 101.
- Teutiaplos*, Eleean III, 29, 30.
- Teullussa*, insulă lângă Caria, VIII, 42.
- Thalamieni*, vâslași de rang inferior pe trireme IV, 32.
- Thapsos*, peninsulă lângă Syracuse VI, 97, 99, 101, 102, VII, 49; oraș în Sicilia VI, 4.
- Tharypas*, regele Moloșilor II, 80.
- Thasos*, insulă în Marea Egee, minele sale I, 100; colonie a Parosului IV, 104, 107; revolta ei VIII, 64.
- Theagenes*, tiranul Megarei I, 126; Atenian IV, 27, V, 19, 24.
- Theatron*, vezi Dionysos.
- Theba*, oraș în Beoția I, 90; distanța de Plateea II, 5, 22, 24; teritoriul III, 58; cei doi Beotarchi IV, 91, VII, 19; Thebanii împrumută cu bani pe Corintieni I, 27; dau cavalerie Spartanilor II, 9; surprind Plateea II, 2; luptă cu Atenienii la Delion IV, 93; dărâmă zidurile Thespiei IV, 133; ajută pe aristocrații din Thessalia VI, 5; urmăresc pe Thraci VII, 30.
- Theenetos*, Plateean III, 20.
- Themistokles*, archonte la Atena I, 93; general 74; ridică zidurile 90; îndreaptă pe Atenieni spre marină 93; exilat 135; retragerea în Persia 137; elogiul și moartea sa 138.
- Theodoros*, Atenian III, 91.
- Theolytos*, Acarmon II, 102.
- Theori*, deputați sacri V, 16, VI 3; magistrați la Mantinea V, 47.
- Thera*, una din Kyklade II, 9.
- Theramenes*, Atenian, unul din cei Patru-Sute VIII, 68, 89; neîn-

- țelegerea cu ei 90; nauarc lacedemon VIII, 26; tratează cu Tissaphernes 36, 43, 52; întoarcerea 38.
- Therme*, oraș din Macedonia I, 61, II, 29.
- Thermon*, Spartan VIII, 11.
- Thermophylai* II, 101, III, 92, IV, 36.
- Thesaurul* atenian la Delos I, 96.
- Theseus* II, 15; templul său VI, 61.
- Thesmophylachi*, magistrati în Elis V, 47.
- Thespia* IV, 76; Thespieni la Delion 93; foarte maltratați 96; Thebanii le dărimă zidurile 133; revolta Thespienilor VI, 95; ajută pe Syracuzani VII, 25.
- Thesprotida*, în Epir I, 46, 50; Thesproții fără rege II, 80.
- Thessalia*, fertilitatea sa, I, 2; cucerirea I, 12; guvern aristocratic IV, 78; tratatul vechiu cu Atena I, 102, 107, II, 22; expediția ateniană pentru a reintrona pe regele Orestes I, 111; Brasidas traversează Thessalia IV, 78; Thessalienii se luptă cu Heraklea III, 93, V, 51 VIII, 3.
- Tessalos*, fiul lui Peisistratos I, 20, IV, 55.
- Theți*, proletari în Atica VI, 43.
- Thorikos*, dem din Atica VIII, 95.
- Thukles* III, 80, 91, VII, 16; fundează Naxos VI, 3.
- Thracia*, I, 100, II, 96, IV, 101; Thracii armați cu săbii II, 29; parte autonomi, parte supuși lui Sitalkes II, 96, 101; Thraci-Bithynieni IV, 75; Thracii și darurile II, 97; sunt barbari și cruzi VII, 29; mercenari IV, 129, V, 6, VII, 27; din vechiu locuiau Phokida II, 29; bat pe Atenieni I, 100, IV, 102; expediția în Macedonia și Chalkidica II, 100; pradă Mykalessos VII, 29; modul de luptă în retragere VII, 30; orașe pe țărmul mării I, 56, 68, II, 9, V, 12; Porțile Traciei la Amphipolis V, 10.
- Thranifi*, văslași de rang superior pe trireme VI, 31.
- Thrasymbulos* VIII, 73, 75, 76; readuce pe Alkibiades 81; se duce în Hellespont 100; comandă aripa dreaptă 104; învingător 105.
- Thrasyskles* V, 19, 24, VIII, 15, 17, 19.
- Thrasyllos* VIII, 73, 75; ales general 76; se duce în Hellespont 100; comandă aripa stângă 104; învingător 105; Argian I, 59, 60.
- Thrasymelidas*, IV, 14.
- Thria*, câmpia lângă Eleusis I, 114; II, 19, 20, 21.
- Thronion*, orașul LocrienilorEpieknemidieni II, 26.
- Thukydides* IV, 104; suferă de ciumă II, 48; are mine de aur IV, 105; comandă o flotă 105, 106, 107; petrece douăzeci de ani în exil V, 26; motivele pentru care scrie istoria I, 1, 19; alt Thukydides I, 117; Pharsalian VIII, 92.
- Thuriații* din Laconia I, 101.
- Thurii*, VI, 61, 88, 104, VII, 33, 35, 37; vase thuriene ajută pe Lacedemoni VIII, 35, 61; revolta marinarilor 84.
- Thymis*, fl. în Epir I, 46.
- Thyamos* în Akarnania munte III, 106.
- Thymochares* VIII, 95.
- Thyrea*, oraș în Cynuria V, 41; dat Eginetilor II, 27, IV, 56; luat de Atenieni IV, 57; teritoriul său II, 27, VI, 97.
- Thyssos*, oraș în Athos, IV, 109.

- Tichion*, sat în Etolia III, 96.
- Tichiussa*, loc lângă Milet VIII, 26, 28.
- Tilateeni* în Thracia II, 96.
- Timagoras* din Tegeea II, 67; din Cyzikos VIII, 6, 39.
- Timanor*, Corintian I, 29.
- Timanthes*, Corintian I, 29.
- Timokrates*, Laced. II, 85; se sinucide II, 92; Atenian. III, 105; V, 19, 24; Corintian II, 33.
- Tisamenos*, Trachinian III, 92.
- Tisandros* III, 100.
- Tisias* V, 84.
- Tisimachos* V, 84.
- Tissaphernes*, satrapul Asiei maritime VIII, 5, 16; chiamă pe Peloponezi 5; face cu ei un tratat, 17, 36, 57; e învins de Atenieni în fața Miletului, 25; obligă Peloponezii să-i dea pe Amorges, 29, 29; se ceartă cu ei 43; politică de duplicitate, 45; mânia soldaților peloponezi, 78; călătoria sa la Aspendos, 87, 88, 99.
- Tlepolemos* I, 117.
- Tolmeus*, Atenian I, 108, 113; tatăl lui Antokles IV, 53, 119.
- Tolmides*, general aten. I, 108, 113; Platecan III, 20.
- Tolophonieni*, populație loeriană III, 101.
- Tolophos*, Ophineean III, 100.
- Tomeos*, Atenian IV, 119.
- Torone*, oraș din Chalkidica, cucerit de Brasidas, IV, 110; reluată de Atenieni V, 2, 3.
- Torylaos*, Thessalian, IV, 78.
- Trachinia*, III, 100, V, 12; Trachinieni III, 92.
- Tragia*, insulă lângă Caria I, 116.
- Trepiedul* dela Delphoi I, 32, III, 57.
- Treri*, popor din Thracia II, 96.
- Threzena*, oraș din Peloponez I, 115, IV, 21, 45; teritoriul său, II, 56, IV, 45.
- Tribalieni*, popor din Thracia II, 96, IV, 101.
- Tributul* plătit Atenienilor de aliați II, 13, 69; fixat de Aristides I, 96, V, 18; abrogat VII, 28.
- Trierarchi*, comandanți de trireme II, 24, VI, 31; datoriile lor VII, 70; aleși ca generali VIII, 76.
- Trinakria* VI, 2.
- Triopion*, promontoriu în Caria VIII, 36.
- Tripodiskos*, sat în Megarida IV, 70.
- Trireme*, vase cu trei rânduri de vâsle; primele construite în Corint I, 13; trireme ușoare VI, 43; reparate cu cheltuiala trierachilor VII, 38; solda mateloților VIII, 45.
- Triteeni*, populație loeriană III, 101.
- Troada* I, 131.
- Trogilos*, lângă Syracuza VI, 99, VII, 2.
- Troia*, războiul său I, 8, 9, 11, 12; Troieni așezați în Sicilia, VI, 2; întoarcerea Helenilor I, 12, II, 68; fundatorii Skionei se întorc de la Troia, IV, 120; migrația Beoțienilor e posterioară cu 60 ani I, 12.
- Tropheu*, ridicat de ambii adversari, I, 105, II, 62, IV, 134; scutul lui Brasidas pus într'un trofeu, IV, 12; trupul unei corăbii servind de trofeu pentru o victorie navală II, 84, 92; trofeul dela Amphipolis V, 10; trofeu distrus VIII, 24.
- Trotilos*, în Sicilia VI, 4.
- Tydeus* din Chios VIII, 38.
- Tyndaros*, I, 9.
- Tyran* în Grecia I, 13, 17; alungați de Laedemonii 18; puterea



tiranilor în Sicilia 14, 17; Peisistratizii VI, 53, 54, 59; alun-garea lor VIII, 68; politica tiranilor VI, 85; imperiul atenian este un fel de tiranie II, 63, III, 37, VI, 85.

*Tyrrhenia*, VI, 86; Tyrrhenienii ajutând pe Atenieni în Sicilia VI, 103, VII, 53, 54, 57; marea tyrrheniană VII, 58; golful tyrrhenian VI, 62; Pelasg-Tyrsemeni IV, 109.

## X

*Xantippos*, tatăl lui Perikles I, 111, 127, II, 13, 31.

*Xenares*, efor la Sparta V, 36, 37, 38, 46; alt Lacedemon V, 51.

*Xenoklidas*, Corintian I, 46, III, 114.

*Xenon*, Theban V, 7.

*Xenophanes*, Atenian VI, 8.

*Xenophantidas*, Lacedemon VIII, 55.

*Xenophon*, general atenian II, 70, 79.

*Xenotimos*, Atenian II, 23.

*Xerxes*, regele Perșilor I, 14, 114, 118, 129, III, 56; scrisoarea lui către Pausanias I, 129; Arta-

xerxes îi urmează la tron I, 137, IV, 50.

*Xynoikia*, serbare la Atena II, 15.

## Z

*Zakynthos*, insulă din Marea Ionică II, 7, 80, IV, 8, 13, 7, 31; poziția ei II, 66; aliată cu Cor-kyra I, 47; cu Atenienii II, 9, VII, 57.

*Zankle*, vechiul nume al Messinei VI, 4; fundează Himera, 57.

*Zanklon*, numele secei la Siculi VI, 4.

*Zeuxidamos*, lacedemon, tatăl lui Archidamos II, 19, 47, III, 1.

*Zeuxidas*, Lacedemon V, 19, 24.

*Zopyros*, kersan, I, 109.

*Zidul alb*, cartier din Memphis I, 104.

*Zidurile lungi* I, 69, 107, 108, II, 13; zidurile lungi ale Megarienilor construite de Atenieni I, 103, IV, 66; separate de Atenieni IV, 69, apoi dărâmate de Megarieni IV, 109; ziduri lungi construite de Argieni V, 82; dărâmate de Lacedemoni V, 83; Lacedemonii sfătuiesc pe Atenieni să-și dărâme zidurile I, 90 II, 78.



## CUPRINSUL

	Pag.
<i>Către cetitori</i> . . . . .	5
<i>Vieața și Opera lui Thukydidēs</i> . . . . .	7
<i>Markellinos</i> . . . . .	26
<i>Vieața lui Thukydidēs</i> . . . . .	37

CARTEA I . . . . .	41
--------------------	----

INTRODUCERE. Războiul peloponeziac întrece în importanță toate evenimentele anterioare ale istoriei elene. Cap. 1—19. — Scopul ce și l-a propus, metoda și mijloacele întrebuițate pentru a-l realiza. Cap. 20—23. — *Epidamnos* și *Potedaia*. Evenimentele ce au dus la războiul peloponeziac. Epidamnos; războiul între Corcyra și Corint; prima luptă navală. Cap. 24—31. — Corcyrienii caută și obțin alianța cu Atena. Discursurile Corcyrienilor și Corintienilor Cap. 32—43. — A doua luptă navală între Corcyrienii și Corintienii; sfârșitul războiului. Cap. 44—55. — Răscoala Potidaiei; se dă o luptă sub zidurile orașului și Atenienii încep asediul. Cap. 56—66. — Adunarea dela Sparta. Discursurile Corintienilor, Atenienilor, al lui Archidamos, al lui Sthenelaidas. Lacedemonii declară rupt armistițiul de 50 ani cu Atena. Cap. 67—87. — *Cei cincizeci de ani*. Ce s'a întâmplat după războaiele medice până la războiul peloponeziac. Creșterea puterii ateniene. Cum și în ce împrejurări s'a născut imperiul atenian. Cap. 88—118. — *Pregătiri de războiu*. Lacedemonii cheamă pe toți aliații lor și toți împreună hotărăsc războiul cu Atena. Discursul Corintienilor. Cap. 119—125. — Invinuirile ce și le aduc unii altora Lacedemonii și Atenienii. Sacrilegiul lui Kylon; Lacedemonii cer ispășirea lui. Cap. 126—127. — Trădarea lui Pausanias. Cap. 128—134. — Exilul și moartea lui Themistokles. Cap. 135—138. — Ultimatul Lacedemonilor. Cap. 139. — Atenienii hotărăsc războiul. Discursul lui Perikles. Cap. 140—146.

CARTEA II . . . . .	121
---------------------	-----

*Intâiul an de războiu*. Thebanii atacă Plateea. Cap. 1—6. — Pregătirile și aliații celor doi adversari. Cap. 7—9. — Peloponezienii se adună la istmul

Corintului. Cap. 10. — Discursul lui Archidamos. Cap. 11. — Se trimete un sol la Atena. Cap. 12. — Perikles expune Atenienilor planul său de războiu. Cap. 13. — Cei dela țară se adună în oraș; ceva cu privire la starea veche a Aticei. Cap. 14—17. — Prima năvală a Peloponezilor în Atica; o flotă ateniană pleacă în jurul Peloponezului. Cap. 18—25. — Expediția navală a Atenienilor în Locrida. Cap. 26. — Alungarea Aigineților. Cap. 27. — Eclipsa de soare. Cap. 28. — Atenienii și Sytalkes, regele Odryșilor, încheie alianță. Cap. 29. — Atenienii cuprind Sollion, Astakos și Kephallonia, invadează ținutul Megarei și întăresc insula Atalante. Cap. 30—32. — Iarna, Corintienii atacă Astakos. Cap. 33. — Ingroparea Atenienilor morți în luptele din timpul verii. Cap. 34. — Discursul pronunțat de Perikles la înmormântare. Cap. 35—46. — *Al doilea an de războiu.* A doua invazie a Peloponezilor în Atica. Ciurma la Atena. Cap. 47—57. — Intăririle trimese armatei ateniene ce asedia Potidaia. Cap. 58. — Supărarea Atenienilor contra lui Perikles. Cap. 59. — Discursul lui Perikles. Cap. 60—64. — Moartea lui Perikles; aprecieri asupra activității sale politice. Cap. 65. — Expediția navală a Peloponezilor la Zakynthos. Cap. 66. — Arestarea solilor Lacedemoni trimesi la regele Perșilor. Cap. 67. — Expediția Ambrakioților în Argos Amphilochikon. Cap. 68. — Operațiunile de iarnă pe mare ale Atenienilor în Peloponez, Caria și Lykia. Cap. 69. — Potidaia e cuprinsă. Cap. 70. — *Al treilea an de războiu.* Peloponezii asediază Plataia. Cap. 71—78. — Atenienii sunt înfrânți la Spartolos. Cap. 79. — Peloponezii sunt bătuti la Stratos. Cap. 80—82. — Lupta navală în golful Corintului; discursurile lui Brasidas și Phormion. Cap. 83—92. — Peloponezii încearcă un atac asupra Pyreului. Cap. 93—94. — Expediția lui Sytalkes în Macedonia; ceva despre regatul Odryșilor. Cap. 95—101. — Expediția lui Phormion în Akarnania. Cap. 102—103.

CARTEA III . . . . . 183

*Al patrulea an de războiu.* Peloponezii invadează a treia oară Atica. Cap. 1. — Lesbos, afară de Methymne, se revoltă. Cap. 2—6. — Expedițiile pe mare ale Atenienilor în contra Peloponezului, Oiniadelor și Leukadei. Cap. 7. — Peloponezii primesc Lesbosul în alianță; discursul solilor din Lesbos. Cap. 8—15. — O flotă ateniană e trimisă în contra Peloponezului. Cap. 16. — Forțele ce desfășură Atenienii pe mare. Cap. 17. — Atenienii încep asediul Mytilenei. Cap. 18. — În timpul iernii Atenienii își impun o contribuție de războiu și trimit pe Lysikles să ia tributul dela aliați. Cap. 19. — O parte din Plateenii asediați izbutesc să fugă. Cap. 20—24. — Spartanul Salethos e trimis la Mytilene. Cap. 25. — *Al cincilea an de războiu.* Peloponezii năvălesc a patra oară în Atica. Cap. 26. — Mytilene se predă. Cap. 27—28. — O flotă peloponeză apare în apele ioniene. Cap. 29—32. — Paches o urmărește. Cap. 33—34. — Trimete la Atena o mie de Mytilinei prinși. Cap. 35. — Atenienii condamnă la moarte pe toți

Mytilineii; a doua zi se ține o nouă adunare. Cap. 36. — Discursul lui Kleon. Cap. 37—40. — Discursul lui Diodotos. Cap. 41—48. — Atenienii hotărâsc să pedepsească pe vinovați numai și să confiște pământurile din Lesbos. Cap. 49—50. — Nikias pune stăpânire pe Minoa. Cap. 51. — Plateea se predă. Cap. 52. — Discursul Plateienilor. Cap. 53—59. — Răspunsul Thebanilor. Cap. 61—67. — Plateienii sunt uciși și orașul dărâmat. Cap. 68. — Răscoala din Corcyra. Cap. 69—81. — Descrierea desordinei morale din Helada. Cap. 82—85. — O flotă ateniană e trimisă în Sicilia. Cap. 86. — Iarna, ciurma se arată din nou la Atena. Cap. 87. — Expedițiile Atenienilor în Sicilia și ale Rhegienilor în contra insulei lui Aiolos. Cap. 88. — *Al șaselea an de războiu.* Cutremure de pământ și vărsări de ape în oscbite părți ale Heladei. Cap. 89. — Atenienii pun mâna pe Messina. Cap. 90. — O expediție în contra Peloponezului și a insulei Melos. Cap. 91. — Intemeierea orașului Heraklea-Trachiniană. Cap. 92—93. — Demosthenes e înfrânt în Aitolia. Cap. 94—98. — Expediția Atenienilor în contra Locrienilor. Cap. 99. — Lacedemonii și Aitolienii încearcă zadarnic să atace Naupaktos. Cap. 100—102. — Iarna lupte în Sicilia. Cap. 103. — Purificarea insulei Delos. Cap. 104. — Războiul dintre Akarnanieni și Ambrakioți. Cap. 105—114. — Afacerile din Sicilia. Cap. 115. — Aitna erupe. Cap. 116.

#### CARTEA IV . . . . .

241

*Al șaptelea an de războiu.* Siracuzanii cucerește Messina. Cap. I. — Peloponezii invadează a șasea oară Atica. Demosthenes fortifică Pylos. Cap. 2—6. — Simonides cucerește și pierde Eion. Cap. 7. — Lacedemonii atacă Pylosul. Cap. 8—9. — Demosthenes vorbește soldaților săi. Cap. 10. — Se dă o luptă sub zidul Pylos-ului și o trupă de Lacedemoni e asediată în Sphakteria. Cap. 11—14. — Se încheie armistițiul. Cap. 15—16. — Discursul Lacedemonilor la Atena. Cap. 17—20. — Luptele încep din nou. Cap. 21—23. — Luptele din Sicilia. Cap. 24—25. — Kleon ia comanda Atenienilor la Pylos și prinde pe Lacedemonii din Sphakteria. Cap. 26 — 41. — Expediția ateniană în Corint. Cap. 42—45. — Noui tulburări în Corcira; măcelărirea partidului aristocrat. Cap. 46—48. — Atenienii și Acarnanienii cucerește Anaktorion. Cap. 49. — În timpul iernii prind un ambasador al regelui persan. Cap. 50. — Chios își dărâmă zidurile. Cap. 51. — *Al optulea an de războiu.* Exilații din Mitylene pun mâna pe Antandros. Cap. 52. — Atenienii cucerește Kythera. Cap. 53—55. — Atenienii cucerește Tyrea. Cap. 56. — Helenii din Sicilia fac între ei pace. Discursul lui Hermokrates. Cap. 57—65. — Atenienii pun stăpânire pe Nisaia și pe zidurile lungi ale Megarei. Cap. 66—74. — Atenienii recucerește Antandros. Infrângerea lui Lamachos în Pontos. Cap. 75. — Întreprinderea Atenienilor din Beoția. Cap. 76. — Brasidas duce pe uscat o armată peloponeză în Thracia. Cap. 77—82. — Expediția sa în contra lui Arrhibaios, regele

Lykestilor. Cap. 83. — Brasidas pune stăpânire pe Akanthos. Discursul către Akanthieni. Cap. 84—88. — Atenienii fortifică Delion în timpul iernii. Cap. 89—91. — Discursul lui Pagondas către Beoțieni. Cap. 92. — Dispozițiile de atac. Cap. 93—94. — Discursul lui Hippokrates către Atenieni. Cap. 95. — Lupta dela Delion; Atenienii sunt bătuti; Beoțienii cuceresc Delion. Cap. 96—101. — Brasidas cucerește Amphipolis. Cap. 102—108. — Succesele sale pe litoralul Thraciei. Cap. 109. — Cucerește Torone și Lekytos. Cap. 110—116. — *Al noulea an de războiu*. Armistițiu între Atena și Lacedemona. Cap. 117—119. — Skione și Mende se revoltă și Brasidas le susține în ciuda armistițiului. Cap. 120—123. — A doua expediție a lui Brasidas și Perdikkas în contra lui Arrhibaios. Cap. 124—128. — Atenienii recuceresc Mende și asediază Skione. Cap. 129—131. — Perdikkas se împacă cu Atenienii. Cap. 132. — Thebanii dărâmă zidurile orașului Thespia. Templul Herei din Argos arde. Căp. 133. — Iarna luptă între Mantinei și Tegeați. Cap. 134. — Incercarea lui Brasidas contra Potidaiei. Cap. 135.

CARTEA V . . . . .

307

*Al zecelea an de războiu*. Atenienii alungă pe Delieni din insulă. Cap. I. — Kleon recucerește Torone. Cap. 2—3. — Atenienii trimit o ambasadă în Sicilia. Cap. 4—5. — Kleon merge în contra Amphipolisului. Cap. 6—8. — Discursul lui Brasidas. Cap. 9. — Lupta dela Amphipolis; moartea lui Kleon și Brasidas. Cap. 10—11. — Iarna, Ramphias pleacă cu întăriri din Lacedemona pentru armata din Thracia; știrile de pace îl fac să se întoarcă. Cap. 12—13. — Preliminările păcii. Cap. 14—17. — Tratatul de pace între Atena și Lacedemona. Cap. 18—20. — Brasidas nu predă Amphipolis. Cap. 21. — Alianța între Atena și Lacedemona. Cap. 22—24. — *Al unsprezecelea an de războiu*. Observații cronologice asupra duratei războiului peloponeziac. Cap. 25—26. — Argienii se pun în fruntea unui ligi contra Lacedemonei. Cap. 27—28. — Mantinea intră în liga dela Argos. Cap. 29. — Lacedemonii nu pot face ca Beoția și Corintul să primească tratatul cu Atena. Cap. 30. — Eleenii, Corintienii și Chalkidienii intră în liga din Argos. Cap. 31. — Atenienii recuceresc Skione. Beoțienii și Tegeații nu vor să se alipească de ligă. Cap. 32. — Expediția lacedemonă în Pharrhasia. Cap. 33. — Răsplătirea soldaților lui Brasidas; prizonierii din Sphakteria pierd drepturile. Cap. 34. — Dicii cuceresc Thyssos. Cap. 35. — Intrig le eforilor pentru a rupe pacea. Cap. 36—38. — Lacedemonii încheie alianță cu Beoțienii. Cap. 39. — *Al doisprezecelea an de războiu*. Preliminări între Argos și Lacedemona. Cap. 40—41. — Beoțienii dărâmă Panakton înainte de a-l da Atenienilor; aceștia, supărați de asta pe Lacedemonii, se aliază cu Argos, Mantinea și Elis. Cap. 42—47. — Corintul se împacă cu Lacedemona. Cap. 48. — Cearta dintre Eleeni și Lacedemona pentru Lepreon. Cap. 49—50. — Iarna, Herakleoții sunt bătuti de Oiteeni. Cap.

51. — *Al treisprezecelea an de războiu*. Expediția lui Alkibiades în Peloponez. Cap. 52. — Războiu între Argos și Epidaur. Cap. 53—54. — Lacedemonii trimet ajutor Epidaurienilor; pentru asta Atenienii declară tratatul rupt. Cap. 56. — *Al paisprezecelea an de războiu*. Expediția Lacedemonilor în Argos; armistițiul de patru luni. Cap. 57—60. — Reîncep luptele; Argienii cuceresc Orchomenos și amenință Tegea. Cap. 61—62. — Lacedemonii ajută pe Tegeați. Cap. 63—64. — Luptele dela Mantinea; victoria lacedemonă. Cap. 65—74. — Dușmănie între Argos și Epidaur. Cap. 75. — Lacedemonii și Argienii încheie pace și alianță. Cap. 76—79. — Disolvarea ligii argiene. Cap. 80—81. — *Al cincisprezecelea an de războiu*. Revoluția democratică din Argos; se aliază Argos cu Atena. Cap. 82. — În timpul iernei expediția lacedemonă în contra Argosului și Argienilor în contra Phliuntului. Cap. 83. — *Al șaisprezecelea an de războiu*. Expediția ateniană în insula Melos. Cap. 84. — Convorbire între solii atenieni și melieni. Cap. 85—113. — Asediul. Cap. 114. — Deosebite întreprinderi făcute de Argieni, Atenieni, Lacedemoni și Corintieni. Cap. 115. — Atenienii cuceresc Melos, pe care-l tratează cu cruzime. Cap. 116.

CARTEA VI . . . . .

361

Atenienii fac planul de cucerire a Siciliei; mărimea, populația, colonizarea insulei. Cap. 1—6. — Expediții lacedemone în Argolida și ateniene în Macedonia. Cap. 7. — *Al șaptesprezecelea an de războiu*. Atenienii hotărăsc să trimită o flotă în Sicilia pentru a ajuta pe Egestoni și a restabili pe Leontini. Cap. 8. — Nikias se opune acestei expediții. Cap. 9—14. — Alkibiades o sprijină. Cap. 15—18. — Atenienii votează expediția în Sicilia. Cap. 19. — Nikias caută să-i sperie arătându-le că trebuie mari forțe. Cap. 20—23. — Discursul său. Cap. 24—25. — Atenienii încep să se pregătească. Cap. 26. — Mutilarea Hermesilor. Cap. 27—29. — Plecarea flotei ateniene. Cap. 30—32. — La Syracuza Hermokrates vestește apropierea Atenienilor și cere măsuri de apărare. Cap. 33—34. — Athenagoras îl combate. Cap. 35—40. — Un general pune capăt discuției. Cap. 41. — Marșul flotei ateniene. Cap. 42—44. — Pregătirile Syracuzane. Cap. 45. — Sfat de războiu între generalii atenieni. Cap. 46—49. — Naxos și Katana se declară pentru Atena. Cap. 50—52. — Alkibiades este rechemat. Cap. 53. — Amintiri despre Peisitrati. Cap. 54—59. — Alkibiades fuge și e condamnat în lipsă. Cap. 60—61. — Atenienii cuprind Hykkara. Cap. 62. — În timpul iernii Atenienii debarcă lângă Syracuza și bat pe Syracuzani, apoi se întorc la Katana. Cap. 63—71. — Syracuzanii cer ajutor la Corint și Lacedemona. Cap. 72—73. — Atenienii în tabără de iarnă la Naxos. Cap. 74. — Syracuzanii se întăresc. Cap. 75. — Atenienii și Syracuzanii trimet solii la Camarina; discursul lui Hermokrates și Euphemos. Cap. 76—87. — Corintul și Lacedemona hotărăsc să trimeată ajutoare Syracuzoi. Cap. 88. — Discursul lui Alkibiades. Cap. 89—92. — Gylippos trimis să ia comanda

Syracuzanilor. Cap. 93. — *Al optsprezecelea an de războiu.* Diferite întreprinderi ale Atenienilor și Lacedemonilor. Cap. 94—95. — Atenienii se stabilesc la Epipolai și încep asediul Syracusei. Cap. 96—97. — Incep impresurarea; Syracuzanii încearcă zadarnic să se opună. Cap. 98—103. — Gylippos sosește în Italia cu trupe de ajutor. Cap. 104. — Lacedemonii năvălese în Argolida; Atenienii pustiesc Laconia; pacea se rupe pe față. Cap. 105.

## CARTEA VII

418

Gylippos și Pitheu ajung la Syracuse străbătând Sicilia ducând șapte sute trupe peloponeze și mai adunând în drum două mii și câteva sute de Sicilioți. Cap. 1—3. — Syracuzanii ridică un zid de-a-curmezișul Epipolei; Nikias fortifică Plemmyrion. Cap. 4. — Se dau două lupte: în prima Syracuzanii sunt învinși, în a doua sunt biruitori. Cap. 5—6. — Flota corintiană ajunge la Syracuse fără să fie observată de vasele ateniene. Cap. 7. — Nikias cere ajutoare dela Atena. Cap. 8. — Atenienii încearcă să recucerească Amphipolis. Cap. 9. — Scrisoarea lui Nikias ajunge la Atena și e citită în adunare; conținutul ei. Cap. 10—15. — Atenienii pregătesc a doua armată și o trimit în Sicilia sub comanda lui Eurymedon și Demosthenes. Cap. 16—18. — *Al nouăsprezecelea an de războiu.* Lacedemonii intră în Atica și fortifică Dekelea. Cap. 19. — Atenienii trimit o flotă în jurul Peloponezului. Cap. 20. — Gylippos și Hermokrates se silesc să facă pe Syracuzani să dea o luptă navală. Cap. 21. — Gylippos cuprinde trei forturi din Plemmyrion, dar flota Syracuzană e învinsă. Cap. 22—24. — Syracuzanii trimit vase în Peloponez și prind un transport de corăbii de negoț ateniene. Cap. 25. — Demosthenes fortifică un punct din insula Kythera. Cap. 26. — Thracii, trimiși înapoi dela Atena, devastează Mykalessos. Cap. 27—30. — Demosthenes se întâlnește cu Eurymedon și pleacă luând trupe și din Corcyra. Cap. 31. — O trupă siciliană ce venea spre Syracuse e bătută de aliații Atenei. Cap. 32. — Kamarina și Gela trimet ajutoare Syracusei; Akragas rămâne neutră. Cap. 33. — Luptă între flota ateniană și corintiană la Erineos. Cap. 34. — Demosthenes și Eurymedon ajung la Petra, lângă Rhegion. Cap. 35. — Se dau două lupte în portul cel mare al Syracusei; în a doua Atenienii sunt bătuți 36—41. — Cap. 36—41. — Demosthenes și Eurymedon ajung în tabără. Cap. 42. — Atenienii atacă noaptea Epipolai, dar sunt bătuți. Cap. 43—45. — Syracuzanii chiamă ajutoare din Sicilia. Cap. 46. — Sfatul de războiu ținut de generalii atenieni. Cap. 47—49. — Când să plece, luna se eclipsează și Atenienii stau pe loc. Cap. 50—51. — Se dă o luptă violentă și pe mare și pe uscat; Atenienii sunt învinși Cap. 52—54. — Descurajarea lor și îmbărbătarea dușmanilor. Cap. 55—56. — Enumărarea aliaților ambelor părți. Cap. 57—58. — Portul Syracuse este închis Cap. 59. — Atenienii părăsesc pozițiile de pe uscat și fac pregătiri pentru o luptă navală. Cap. 60. — Dis-



cursul lui Nikias. Cap. 61—64. — Pregătirile syracuzane. Cap. 65. — Discursul lui Gylippos. Cap. 66—68. — Un nou discurs al lui Nikias. Cap. 69. — Ultima luptă navală; înfrângerea completă a Atenienilor. Cap. 70—71. — Hotărâsc să se retragă pe uscat; stratagema lui Hermokrates pentru a-i opri. Cap. 72—74. — Atenienii părăsesc tabăra. Cap. 75—76. — Discursul lui Nikias. Cap. 77. — Retragerea Atenienilor. — Cap. 78—80. — Demosthenes se predă. Cap. 81—82. — Măcelărirea armatei lui Nikias la trecerea râului Assinaros; Nikias se predă lui Gylippos. Cap. 83—85. — Uciderea lui Nikias și Demosthenes; prizonierii sunt închiși în carierele de piatră. Cap. 85—87.

### CARTEA VIII . . . . .

466

Jalea la Atena când se află dezastrul din Sicilia. Cap. 1. — Fierbere generală între Eleni pentru a lua parte la războiu. Cap. 2. — Expediția lui Agis contra Oiteenilor. Cap. 3. — Pregătirile de apărare ale Atenienilor. Cap. 4. — Eubeii și Lesbienii tratează răscoala cu Agis; Chioții și Eritreenii cu autoritățile din Sparta. Cap. 5. — Lacedemonii hotărâsc, după îndemnul lui Alkibiades, să sprijine întâiu pe Chioți și Eritreeni. Cap. 6. — *Al douăzecilea an de războiu*. Lacedemonii ordonă flotei dela Corint să treacă istmul și să plece la Chios; dar Atenienii le fac să se retragă în portul Pireos. Cap. 7—11. — Alkibiades convinge eforii să-l trimeată pe el și pe Chalkideus în Ionia. Cap. 12. Vasele peloponeze dela Syracuza se întorc la Corint; în drum sunt pândite de Atenieni. Cap. 13. — Alkibiades reușește să revolte Erythrea, Klazomene, Teos, și Miletul. Cap. 14—17. — Textul tratatului cu regele Perșilor. Cap. 18. — Operațiile ateniene în Chios. Cap. 19—20. Poporul din Samos se revoltă contra oligarhilor. Cap. 21. — Chioții reușesc să determine revolta Lesbienilor; Atenienii supun Klazomene. Cap. 22—23. — Atenienii debarcă la Milet; Chios e strâns de aproape de Atenieni; luptele din jurul Miletului. Cap. 24—27. — Peloponezii atacă și cuceresc Iasos și prind pe Amorges. Cap. 28. — Tissaphernes vine la Milet și negociază cu Peloponezii. Cap. 29. — O parte din flota ateniană trece dela Samos la Chios. Cap. 30. — Peloponezii atacă zadarnic Pteleon și Klazomene. Cap. 31. — Lesbienii vor din nou să se răscoale. Cap. 32. — Flota ateniană din Samos plecată la Chios e împrăștiată de furtună. Cap. 33—34. — Peloponezii sunt bătuți la Knidos. Cap. 35. — Alt tratat de alianță între Lacedemonii și Perși. Cap. 36—37. — Atenienii debarcă la Chios. Cap. 32. Peloponezii trimet o flotă lui Pharnabazos. Cap. 39. — O flotă lacedemonă ia Atenienilor trei trirame. Cap. 40—42. — Lichas și sfetnicii săi caută să amelioreze tratatul cu Tissaphernes. Cap. 43. — Revolta insulei Rhodos. Cap. 44. — Alkibiades, bănuț de Lakedemonii, trece la Tissaphernes și-l convinge să lase victoria nesigură. Cap. 45—46. — Alkibiades urmărește rechemarea sa în patrie. Cap. 47. — Conjurația din Samos pentru rechemarea lui Alkibiades și răsturnarea democrației la Atena. Cap. 48—54. —

Atenienii atacă insula Rhodos și asediază Chios. Cap. 55. — Peisandros intervine pe lângă Tissaphernes și Alkibiades. Cap. 56. — Tissaphernes încheie al treilea tratat cu Lacedemonii. Cap. 57—59. — Beoțienii pun mâna pe Oropos. Cap. 60. — *Al douăzeci și unulea an de războiu.* Chioții dau o luptă fără rezultat cu Atenienii. Cap. 61. — Lampsakos și Abydos se revoltă; pe cel dintâi îl recuceresc Atenienii. Cap. 62. — Peisandros și conjurații stabilesc oligarchia la Samos, apoi la Atena; guvernarea celor Patru-Sute. Cap. 63—71. — Armata ateniană din Samos se declară pentru democrație. Cap. 72—77. — Peloponezii sunt nemulțumiți de Astyochos. Cap. 78—79. — Peloponezii trimit patruzeci de vase lui Pharnabazos; Byzanțul se revoltă. Cap. 80. — Alkibiades, chemat de armată, vine la Samos și e ales general. Cap. 81—82. — Armata peloponeză dela Milet se revoltă în contra lui Astyochos; aceasta e înlocuit cu Mindaros. Cap. 83—85. — Cei Patru-Sute trimet soli în Samos, spre a convinge armata să accepte regimul. Cap. 86. — Tissaphernes și Alkibiades pleacă în întâmpinarea flotei feniciene la Aspendos. Cap. 87—88. — Opoziția din Atena contra oligarchiei. Cap. 89—93. — O flotă peloponeză revoltă Eubeia. Cap. 94—96. — Atenienii alungă pe cei Patru-Sute și institue guvernarea a cinci mii de cetățeni. Cap. 97—98. — Din ordinul lui Pharnabazos, flota peloponeză se duce în Helespont; cea ateniană o urmează. Cap. 99—103. — Lupta dela Kynossema; Atenienii sunt învingători. Cap. 104—106. Atenienii recuceresc Kyzikos Cap. 107. — Intoarcerea lui Tissaphernes și Alkibiades; acesta din urmă se duce în Helespont. Cap. 108—109.

Indicele

. . . . . 525

MONITORUL OFICIAL ȘI  
IMPRIMERIILE STATULUI  
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ  
BUCUREȘTI — 1941



# DIN PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR

Lei

C. RĂDULESCU-MOTRU	<i>Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor</i> .....	40
GR. TĂUȘAN	<i>Criterii și Evocări</i> .....	50
G. G. ANTONESCU	<i>Pestalozzi</i> .....	55
ION PETROVICI	<i>Vieța și opera lui Kant</i> .....	70
DR. VASILE P. NICOLAU	<i>Fénelon. Monografie pedagogică</i> ....	52
TRAIAN BRATU	<i>Din înțelepciunea lui Goethe</i> .....	30
J. J. ROUSSEAU, trad. de GH. ADAMESCU	<i>Emil, Vol. I</i> .....	120
J. J. ROUSSEAU, trad. de GH. ADAMESCU	<i>Emil, Vol. II</i> .....	140
MIRCEA HEROVANU	<i>Călătorie în Univers</i> .....	80
ION CONEA	<i>Om și Natură</i> .....	50
IIORIA TECULESCU	<i>V. Onișiu. Un educator deschizător de suflete și ziditor de idealuri</i> ..	70
EMANOIL BUCUȚA	<i>Pietre de Vad</i> .....	85
CONSTANTIN KIRIȚESCU	<i>Jurnalul unei Comitove</i> .....	80
GR. TĂUȘAN	<i>Nuanțe filosofice</i> .....	50
I. PETROVICI	<i>Al doilea volum de Impresii din Italia</i>	100
A. BERGET, trad. de ING. C. FUNDĂTEANU	<i>Viața și moartea Globului</i> .....	50
EMANOIL BUCUȚA	<i>Capra neagră</i> .....	80
PETRE V. HANEȘ	<i>Scritorii Basarabeni, Vol. I</i> .....	65
GR. TĂUȘAN	<i>Filosoși români și străini</i> .....	55
ELENA FARAGO	<i>Intr'un cuib de rândunică</i> .....	25
N. MIHĂESCU	<i>Fragmente de critică literară</i> .....	80
AL. POPESCU TELEGA	<i>Lecturi romanice</i> .....	65
I. A. BASSARADESCU	<i>Opere complete, Vol. I (Schite și Nuvele)</i> .....	80
I. A. BASSARADESCU	<i>Opere complete, Vol. II (Schite și Nuvele)</i> .....	85
ANDERSEN, traducere de NATALIA NEGRU	<i>Povestea vieții mele</i> .....	60
D. I. SUCHIANU	<i>Amica mea Europa</i> .....	65
MIHAI UȚĂ	<i>Pascal</i> .....	65
VICTOR EFTIMU	<i>Fum de fântome. Evocări</i> .....	80
BARBU THEODORESCU	<i>Manualul Bibliotecarului</i> .....	50
ALPHONS BERGET, trad. de I. FUNDĂTEANU	<i>Problemele Atmosferei</i> .....	72
GH. VĂLSAN	<i>Pământul Românesc și frumusețile lui</i>	60
N. PETRAȘCU	<i>Icoune de lumină</i> .....	80
ELENA MATASĂ	<i>Soare Răsare</i> .....	40
AL. T. STAMATIAD	<i>Pe drumul Damascului</i> .....	32
GR. TĂUȘAN	<i>Contribuții filosofice și literare</i> ....	45
G. M. ZAMFIRESCU	<i>Sufletul soldaților de plumb</i> .....	30
ELENA G-RAL PERTICARI-DAVILA	<i>Amintiri din copilărie</i> .....	40
PAUL PAPADOPOL	<i>Cartea, foloasele și neajunsurile ei</i> ..	45
GH. BANEA	<i>Vin apele</i> .....	50
MIRCEA MANCAȘ	<i>Condiționarea psihologică a operei de artă</i> .....	75
PETRE STURDEA	<i>Amintiri (40 de ani de Teatru)</i> ....	60
MITROPOLITUL IRINES	<i>Versurile de aur ale lui Pitagora</i> ....	30
V. V. HANEȘ	<i>Basarabia Noastră</i> .....	30
CIOCĂRLAN	<i>Taina multilor</i> .....	100

BIBLIOTECA DE TIPOGRAFIA

C. 65.473.

Lei 100